

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ

ОСВІТНЬОЇ АНАЛІТИКИ

Державна наукова установа

ОСВІТА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЗБІРНИК

2022

МІНІСТЕРСТВО
ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

ІНСТИТУТ
ОСВІТНЬОЇ АНАЛІТИКИ
Державна наукова установа

ОСВІТА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИЙ ЗБІРНИК

Київ

2022

Інформаційно-аналітичний збірник підготували:

Сергій Шкарлет (загальна редакція), Андрій Вітренко, Віра Рогова, Олександр Костюченко, Світлана Даниленко, Олексій Шкуратов, Сергій Захарін, Олександр Пижов, Дмитро Завгородній, Олег Єресько, Ірина Шумік, Ігор Таранов, Володимир Кашиперський, Катерина Супрун, Ігор Балуба, Алла Рибалко, Олександра Гусак, Анастасія Софієнко, Роксолана Швадчак, Наталя Байтемірова, Віктор Сальков, Світлана Нерянова, Світлана Фіцайло, Неля Корецька, Віталій Носок, Тетяна Панченко, Тетяна Запорожець, Катерина Таранік-Ткачук, Тетяна Кононович, Ольга Набоченко, Оксана Савицька, Вікторія Карбишева, Оксана Ткаченко, Михайло Коваль, Вадим Стеценко, Олександр Ігнатко, Вадим Стеценко, Сергій Антропов, Олександр Ігнатко, Сергій Лондар, Андрій Литвинчук, Ганна Терещенко, Андрій Кир'янов, Наталія Пронь, Валентина Гапон, Олена Барабаш, Марія Шараєвська, Оксана Денисюк, Наталія Титаренко, Валентина Ткаченко, Сергій Мельник, Марина Леснікова, Тетяна Дронь, Ольга Анісімова, Іван Гайдук, Євген Баженков, Олена Дубовик, Таміла Бережна, Олена Гайдамака, Наталія Пархоменко, Ірина Крамаренко, Галина Коломоєць, Ольга Флярковська, Маріанна Дмитрієва, Станіслав Куценко, Руслан Гурак, Юрій Вергун, Неля Величко, Наталія Вітранюк, Тетяна Ємець, Тетяна Мерцій, Вячеслав Шиманський, Костянтин Дьомічев, Ольга Кузьменко, Наталія Софій, Ірина Круть, Тетяна Харламова, Юрій Ковальчук, Оксана Федоренко, Ольга Косенчук, Алла Регент, Валерій Бойко, Тетяна Вакуленко, Олена Шаповалова, Лідія Лондар, Олена Василенко, Костянтин Падалка, Валентина Швед-Гірняк, Віктор Нарінський, Олена Лізвінська.

ЗМІСТ

Вітальне слово Міністра освіти і науки України Сергія Шкарлета	10
1. ВИКЛИКИ СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	12
<i>Основні виклики</i>	<i>12</i>
1.1. Нові реалії функціонування системи освіти України в умовах збройної агресії російської федерації проти України	12
1.2. Інституційно-правове регулювання системи освіти в умовах воєнного стану.....	15
1.3. Організаційна трансформація діяльності сфери освіти в умовах воєнного стану	16
1.4. Міжнародна підтримка освіти в Україні	21
1.5. Інтеграція України до європейського освітнього та дослідницького простору	26
1.6. Розвиток приватної освіти.....	31
1.7. Перспективи розвитку системи освіти України.....	34
<i>Висновки</i>	<i>36</i>
<i>Додатки</i>	<i>39</i>
Віра Рогова. Забезпечення функціонування системи освіти в умовах воєнного стану.....	42
2. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА.....	44
<i>Основні виклики</i>	<i>44</i>
2.1. Загальна характеристика стану функціонування дошкільної освіти в умовах збройної агресії російської федерації проти України. Руйнування мережі закладів дошкільної освіти	44
2.2. Кількісні зміни в мережі закладів дошкільної освіти в розрізі регіонів	47
2.3. Доступ дітей до дошкільної освіти, включаючи внутрішньо переміщених осіб та дітей з особливими освітніми потребами.....	49
2.4. Особливості зарахування дітей до закладів дошкільної освіти в умовах воєнного стану.....	49
2.5. Організація надання освітніх послуг у закладах дошкільної освіти в умовах воєнного стану.....	51
2.6. Освітні проекти підтримки діяльності закладів дошкільної освіти в умовах воєнного стану.....	52
2.7. Перспективи розвитку дошкільної освіти	54
<i>Висновки</i>	<i>55</i>
<i>Додатки</i>	<i>57</i>
3. ПОВНА ЗАГАЛЬНА СЕРЕДНЯ ОСВІТА.....	64
<i>Основні виклики</i>	<i>64</i>
3.1. Загальна характеристика стану функціонування повної загальної середньої освіти в умовах збройної агресії російської федерації проти України. Обсяги руйнувань та пошкоджень	64

3.2. Кількісні зміни в мережі закладів загальної середньої освіти у розрізі регіонів в умовах воєнного стану. Опорні заклади загальної середньої освіти.....	68
3.3. Здобувачі освіти в закладах загальної середньої освіти: доступ до освіти в розрізі регіонів із урахуванням вимушено переміщених осіб.....	70
3.4. Педагогічні працівники: організація надання освітніх послуг в умовах воєнного стану.....	72
3.5. Міжнародне освітнє партнерство та допомога	75
3.6. Забезпечення автобусами закладів загальної середньої освіти.....	85
3.7. Освітні проекти для підтримки безперервності навчання українських учнів в умовах воєнного стану: характеристика та реалізація.....	88
3.8. Реалізація Програми Президента «Здорова Україна» та урядових програм розвитку загальної середньої освіти в умовах воєнного стану.....	89
3.9. Перспективи розвитку повної загальної середньої освіти.....	94
Висновки	95
Додатки	98
4. ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА	108
Основні виклики	108
4.1. Стан позашкільної освіти в умовах воєнного стану. Обсяги руйнувань та пошкоджень.....	108
4.2. Здобувачі позашкільної освіти	110
4.3. Кадрове забезпечення системи позашкільної освіти в умовах воєнного стану.....	111
4.4. Організація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти в умовах воєнного стану.....	111
4.5. Перспективи розвитку позашкільної освіти.....	115
Висновки	116
Додатки	117
5. ОСВІТА ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ	121
Основні виклики	121
5.1. Стан інклюзивної освіти в умовах воєнного стану. Обсяги руйнувань та пошкоджень.....	121
5.2. Здобувачі освіти та забезпечення державних гарантій учням з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану.....	125
5.3. Забезпечення підручниками дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі рельєфно-крапковим шрифтом (шрифтом Брайля), в умовах воєнного стану.....	127
5.4. Функціонування інклюзивно-ресурсних центрів в умовах воєнного стану.....	128
5.5. Перспективи розвитку освіти дітей з особливими освітніми потребами.....	130
Висновки	132
Додатки	134

Олександр Костюченко. Професійна (професійно-технічна) освіта в умовах воєнного стану.....	137
6. ПРОФЕСІЙНА (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНА) ОСВІТА	139
Основні виклики	139
6.1. Функціонування професійної (професійно-технічної) освіти в умовах воєнного стану. Обсяги руйнувань та пошкоджень	139
6.2. Характеристика функціонування закладів професійної (професійно-технічної) освіти в розрізі регіонів в умовах воєнного стану	141
6.3. Особливості формування контингенту здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти та внутрішня академічна мобільність в умовах воєнного стану	145
6.4. Організація освітнього процесу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах воєнного стану: технології, педагогічні працівники	147
6.5. Формування регіонального замовлення, особливості вступної кампанії у 2022 р. та підготовка до 2022/2023 навчального року	149
6.6. Перспективи розвитку професійної (професійно-технічної) освіти	154
Висновки	156
Додатки	159
Андрій Вітренко. Вища та фахова передвища освіта в умовах воєнного стану.....	161
7. ВИЩА ТА ФАХОВА ПЕРЕДВИЩА ОСВІТА.....	163
Основні виклики	163
7.1. Масштаби руйнувань і пошкоджень закладів вищої та фахової передвищої освіти	163
7.2. Переміщені заклади вищої та фахової передвищої освіти: проблеми функціонування в умовах воєнного стану.....	165
7.3. Аналіз рівня працевлаштування випускників окремих переміщених ЗВО, які перебувають у підпорядкуванні МОН України	173
7.4. Законодавчо-нормативне забезпечення діяльності закладів вищої та фахової передвищої освіти в умовах воєнного стану	178
7.5. Особливості організації освітнього процесу в закладах вищої та фахової передвищої освіти в період збройної агресії рф проти України	183
7.6. Перспективи розвитку вищої та фахової передвищої освіти	187
Висновки	190
Додатки	193
Олексій Шкуратов. Виклики розвитку науково-інноваційної діяльності в Україні в умовах воєнного стану	196
8. НАУКОВА, НАУКОВО-ТЕХНІЧНА ТА ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ.....	198
Основні виклики	198
8.1. Наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність в умовах воєнного стану	198

8.2. Перспективи розвитку наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в умовах воєнного стану	207
Висновки	208
Додатки	209
9. ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА В СИСТЕМІ ОСВІТИ	210
Основні виклики	210
9.1. Психологічна служба у системі освіти: оцінка допомоги дітям, що постраждали внаслідок військових дій	210
9.2. Забезпечення психологічної підтримки учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану	215
9.3. Перспективи розвитку психологічної служби в системі освіти	221
Висновки	222
Додатки	223
<i>Світлана Даниленко. Фінансування освіти в умовах воєнного стану</i>	230
10. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	232
<i>Сергій Лондар. Інформаційно-аналітичне забезпечення освіти в умовах воєнного стану</i>	238
11. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	240
Основні виклики	240
11.1. Інструментарій інформаційно-аналітичного забезпечення освіти в умовах воєнного стану	240
11.2. Управлінські інформаційні індикатори розвитку освіти Solid Info	246
11.3. Функціонування ДНУ «Інститут освітньої аналітики» в умовах воєнного стану	251
11.4. Перспективи забезпечення освітньою управлінською інформацією та аналітикою	258
Висновки	259
Додатки	263
12. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКІСНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	264
Основні виклики	264
12.1. Діяльність Міністерства освіти і науки України із забезпечення якості освіти в умовах воєнного стану	264
12.2. Діяльність Державної служби якості освіти: виклики та ризики забезпечення якості освіти в умовах воєнного стану	267
12.3. Діяльність Українського центру оцінювання якості освіти: організація та проведення освітніх оцінювань в умовах воєнного стану	275
12.4. Діяльність ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» з підтримки організації освітнього процесу в умовах воєнного стану	278

12.5. Діяльність ДУ «Український інститут розвитку освіти» щодо підтримки організації освітнього процесу в умовах воєнного стану.....	283
12.6. Діяльність Комітету з фізичного виховання та спорту МОН в умовах воєнного стану.....	286
12.7. Перспективи забезпечення якості освіти в Україні.....	289
Висновки	291
Додатки	295
13. ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТИ	298
Основні виклики	298
13.1. Розвиток інформаційних освітніх технологій як чинник забезпечення організації освітнього процесу в умовах воєнного стану	298
13.2. Протидія кіберзагрозам, цифрова грамотність та гігієна, посилення захисту державних освітніх інформаційних систем.....	300
13.3. Платформи дистанційної освіти та е-діловодство закладів освіти.....	303
13.4. Єдина державна електронна база з питань освіти (ЄДЕБО): розвиток, реагування на освітні виклики воєнного періоду	310
13.5. Функціонування та роль ПАК «АІКОМ» для інформаційного забезпечення ухвалення управлінських рішень в умовах воєнного стану.....	314
13.6. Вебплатформа дистанційного навчання «Всеукраїнська школа онлайн» як сучасний онлайн-ресурс для змішаного й дистанційного навчання для здобувачів повної загальної середньої освіти та педагогічних працівників.....	319
13.7. Функціонування АС «ІРЦ» в умовах воєнного стану: підтримка осіб з ООП.....	322
13.8. Забезпечення програмно-апаратних інфраструктурних освітніх потреб учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану	327
13.9. Перспективи цифровізації освіти та забезпечення освітньою управлінською інформацією	331
Висновки	333
Додатки	337
14. ВІДНОВЛЕННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ІНТЕГРАЦІЇ	339
15. ВИСНОВКИ	345

«Окупанти визначили своїми ворогами культуру, освіту та людяність. І не шкодують для них ні ракет, ні бомб. Україна, яка прагне бути конкурентоспроможною в сучасному світі, має визначити освіту та науку своїми стратегічними сферами».

Володимир Зеленський, Президент України

Шановні колеги!

Проведення освітянських серпневих заходів перед початком нового навчального року є багаторічною доброю традицією в Україні. Проте цьогорічна конференція працівників системи освіти і науки відбувається у найскладніший для України час – в умовах повномасштабної війни, розв’язаної російською федерацією. Ми, без перебільшення, зіткнулися з цивілізаційною загрозою для незалежності, соборності й самого існування України та українського народу. Це важке випробування і

для системи освіти. Практично щодня агресор завдає по території нашої держави нищівних і жорстоких ударів, руйнуючи в тому числі й освітню інфраструктуру: дитячі садочки, школи, заклади професійної та вищої освіти. Станом на сьогодні від бомбардувань та обстрілів постраждало близько двох тисяч закладів освіти, понад 200 з них зруйновано повністю. Але найстрашніше те, що ворог безжально вбиває і калічить наших дітей. Як свідчать дані офісу Генерального прокурора України, станом на середину серпня 2022 року поранення отримали 711 дітей, 361 дитина загинула, і це без урахування статистики з територій, де ведуться активні бойові дії. Гинуть не тільки діти, гинуть і освітяни. У Бучі російські окупанти розстрілювали людину відразу, як тільки дізнавалися, що перед ними вчитель чи вихователь дитсадка.

Загарбники вважають українських педагогів своїми ворогами, бо саме освітяни формують наше волелюбне суспільство, світоглядні позиції в наших громадян, озброюють міцними й глибокими знаннями сучасних захисників України, які освоюють складну військову техніку в рекордні терміни.

В умовах війни Міністерство освіти і науки України працює і виконує свої завдання, забезпечуючи підтримку учасників освітнього процесу. Команда Міністерства цілодобово знаходиться на постійному зв’язку з обласними департаментами освіти та керівниками закладів освіти, упродовж усього періоду дії воєнного стану здійснює оцінку поточних потреб освітян і робить усе можливе для їхньої підтримки навіть в умовах секвестру бюджету.

З метою вирішення нагальних проблем, які виникли в системі освіти внаслідок збройної агресії російської федерації проти України, командою Міністерства проведено результативні перемовини з багатьма міжнародними партнерами. Міжнародна спільнота, зокрема ЮНІСЕФ, ЮНЕСКО, Світовий банк, державні та приватні організації, окремі люди, активно відгукнулися на звернення про допомогу. Завдяки United24 – глобальній ініціативі з підтримки України в умовах війни – Національним банком України відкрито рахунок для Міністерства освіти і науки на відновлення пошкоджених і зруйнованих закладів та установ освіти, а також на інші освітні потреби. І цей рахунок щоденно поповнюється. Будь-яка організація чи особа, незалежно від громадянства, можуть підтримати українську освіту.

Дякуємо європейській і світовій спільноті, посольствам та міністерствам різних країн, усім партнерам, міжнародним організаціям, установам, проєктам, кожному, хто відгукнувся і надає підтримку Україні в цей складний час, за безліч пропозицій щодо співпраці, за наданий доступ до освітніх платформ, за створені нові можливості для наших здобувачів освіти, викладачів і науковців. Сьогодні рівень підтримки України та її громадян у світі є безпрецедентним. Спільними зусиллями ми продовжуємо створювати перспективи для інноваційного розвитку України, формуючи людську особистість.

Уперше з часу завершення Другої світової війни ми, на жаль, розпочинаємо навчальний рік в умовах воєнного стану. Але маємо зробити все можливе і неможливе не тільки для успішного функціонування системи освіти України в цей надскладний період, але й для її успішного розвитку і подальшого реформування. Для цього насамперед необхідно:

- створити максимально безпечні умови для всіх учасників освітнього процесу в 2022/2023 навчальному році;
- забезпечити всім українським дітям, незалежно від їхнього місцеперебування, безперервність та рівний доступ до навчання з урахуванням безпекової ситуації на конкретній території;
- створити необхідні передумови для відновлення пошкоджених закладів освіти (в т. ч. відповідно до плану відновлення пошкоджених шкіл у межах співпраці Офісу Президента України з ЮНІСЕФ);
- забезпечити додержання прав дітей на освіту за українськими навчальними програмами та підручниками, а також прав педагогів на працю;
- створити передумови для інтернаціоналізації освіти і науки України, їх інтеграції в європейський та світовий освітні простори;
- сприяти формуванню міжнародної коаліції для підтримки української освіти і науки.

Виконання цих завдань і досягнення поставлених цілей можливі лише за умови об'єднання зусиль та ресурсів освітян України, міжнародних партнерів, усіх, хто зацікавлений у подальшому розвитку української освіти.

У цей надзвичайно складний для України період хочу щиро подякувати українським освітянам, науковцям, здобувачам освіти за патріотизм, чесну працю, сумлінне виконання своїх обов'язків, самовіддане служіння вітчизняній освіті й опір, який ви чините російським окупантам. Ви – герої освітнього та наукового фронту! Країна пишається вами!

Тримаймося!

Ми – сильні!

Ми – Україна!

Разом до перемоги!

З повагою до вас
Міністр

Сергій ШКАРЛЕТ

1. ВИКЛИКИ СИСТЕМІ ОСВІТИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Основні виклики

Військова агресія російської федерації проти України, розпочата 24 лютого 2022 р., стала викликом самому існуванню нашої держави, її суверенітету та соборності. Суттєвими викликами для сфери освіти є:

1. Загроза життю та здоров'ю учасників освітнього процесу, обмеження доступу до базових потреб людини.

2. Масштабні руйнування освітньої інфраструктури: пошкодження приміщень закладів освіти, навчальної матеріально-технічної бази, навчально-виробничих баз практики.

3. Вимушене масштабне переміщення учасників освітнього процесу в межах України та за кордон, що призвело до значних втрат контингенту здобувачів освіти, педагогічного й викладацького складу.

4. Загострення проблеми забезпечення доступу до освіти українським школярам та студентам, порушення безперервності освітнього процесу.

5. Втрата управлінського освітнього контролю на територіях, що потрапили під тимчасову окупацію або перебувають у зоні активних військових дій. Насильницька переорієнтація українських здобувачів освіти на російські навчальні програми, підручники, примусовий перехід на російську мову навчання.

6. Зменшення видатків державного та місцевих бюджетів на освіту.

7. Забезпечення розвитку приватної освіти на рівнях дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти.

1.1. Нові реалії функціонування системи освіти України в умовах збройної агресії російської федерації проти України

Із початком повномасштабної військової агресії російської федерації проти України 24 лютого 2022 р. ворожій атаці піддався соціально-економічний устрій України, значних руйнувань та пошкоджень завдано інфраструктурним об'єктам, будівлям суспільно-соціального призначення, серед яких досить багато закладів освіти. Деякі міста й селища України російськими артилерійськими та авіаційними бомбардуваннями були повністю стерті з її мапи, що змусило жителів цих населених пунктів масово евакуюватися, втікаючи з місць окупації й місць, де ведуться активні бойові дії.

За висновком експертів ЮНІСЕФ російський напад на Україну створив безпосередню та зростаючу загрозу життю й добробуту 7,5 млн українських дітей. Гуманітарні проблеми примножуються та зростають щогодини. Сотні дітей убито й поранено, щосекунди діти зазнають глибоких травм від насильства,

що їх оточує. Сотні тисяч із них втрачають доступ до безпечної води та електрики через пошкодження інфраструктури¹.

Війна в Україні призвела до руйнівних наслідків для дітей у таких масштабах і темпах, яких не було з часів Другої світової війни, – заявляє ЮНІСЕФ. Унаслідок військових дій 3 млн дітей в Україні та понад 2,2 млн дітей у країнах, які приймають українських біженців, потребують невідкладної гуманітарної допомоги. Внутрішнє й зовнішнє (за кордон) переміщення торкнулося кожних двох дітей із трьох. Згідно з даними Управління Верховного комісара ООН з прав людини, щодня в Україні гине двоє дітей та четверо дістають поранення – здебільшого внаслідок російських атак із використанням вибухової зброї в населених пунктах. Цивільна інфраструктура, від якої залежать діти, надалі зазнає все більше пошкоджень чи руйнувань. Окрім цього, війна й масові переміщення знищують джерела прибутку та економічні можливості жителів України. Унаслідок цього багато сімей залишаються без достатнього доходу для задоволення своїх основних потреб і не можуть надати належну підтримку своїм дітям².

За даними Офісу Генерального прокурора, станом на 1 серпня 2022 р., без повного врахування з місць активних військових дій, загинуло 358 дітей, 693 дитини поранено³.

Система освіти України опинилася в нових реаліях функціонування, а перед освітніми менеджерами постали такі питання, які до сьогодні ніхто не вирішував.

З перших днів війни Міністерство освіти і науки України (МОН) продовжило свою роботу, забезпечило постійну комунікацію з обласними департаментами освіти й керівниками закладів вищої освіти. МОН звернулося з відкритим листом до міжнародних партнерів, зокрема міністрів країн ЄС, із проханням забезпечити підтримку системи освіти України. Водночас було припинено співпрацю у сфері освіти та науки з рф і профільними державними органами країн, що підтримали збройну агресію проти України.

Для забезпечення безпекової ситуації у закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО) було на короткий час призупинено освітній процес та оголошено канікули. Надалі освітній процес продовжився з використанням усіх доступних форм: онлайн (із застосуванням ІТ-технологій і дистанційного доступу на територіях, близьких до місць бойових дій), офлайн (на територіях, віддалених від місць боїв), у змішаному режимі.

У нових реаліях опинилися заклади професійної (професійно-технічної) (ЗП(ПТ)О), фахової передвищої (ЗФПО) та вищої освіти (ЗВО), студенти й викладачі яких масово вступали до лав Збройних сил України (ЗСУ) та територіальної оборони. Деякі викладачі продовжували навчати студентів навіть із лінії фронту.

Зклади освіти стали штабами допомоги населенню й військовим. Учасники освітнього процесу та науковці працювали як волонтери, збирали й

¹ Війна в Україні становить безпосередню загрозу для дітей / ЮНІСЕФ. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/donate-now>.

² 100 днів війни в Україні призвели до того, що 5,2 мільйона дітей потребують гуманітарної допомоги / ЮНІСЕФ. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/one-hundred-days-war-ukraine-have-left-52-million-children-need-humanitarian>.

³ Офіс Генерального прокурора України. URL: <https://www.gp.gov.ua/>.

передавали кошти ЗСУ, записували відеозвернення до міжнародних ЗМІ, у яких розповідали про реалії російської агресії. Студенти масово долучилися до розроблення сайтів, створення телеграм-каналів з інформування населення щодо перебігу військових дій та інших важливих питань. Студенти технічних ЗВО організувалися з метою кіберпідтримки країни. Зародився освітній фронт⁴.

Частина учасників освітнього процесу, які опинилися в епіцентрі бойових дій, зазнали значних психічних і фізичних травм. Умови життя дітей на сході та півдні України, де ведуться бойові дії, стають дедалі нестерпнішими. Українські діти, рятуючись від війни, водночас наражаються на великий ризик розлучитися із сім'єю, втратити батьків, зазнати насилля, жорстокого поводження, сексуальної експлуатації, потрапити в тенета торгівців людьми. Більшість із них пережила надзвичайно травматичні події. Ці діти терміново потребують посилення заходів безпеки, стабільності, допомоги в сфері захисту дітей та психосоціальної підтримки – особливо ті, хто перебуває без супроводу дорослих або в розлуці зі своїми сім'ями⁵. ЮНІСЕФ наголошує, що війна спричинила найгострішу з початку ХХІ ст. кризу в сфері захисту дітей.

Тяжкий психологічний стан учасників освітнього процесу є однією із серйозних проблем, що створює перепони на шляху забезпечення якості освіти. Педагоги, учні, студенти, які постраждали від військової агресії РФ, потребують значної психологічної підтримки. У цій частині МОН зробив низку кроків для забезпечення такої психологічної підтримки, розмішуючи на своєму офіційному сайті корисні поради для постраждалих. Функціонує група волонтерів-психологів, яка реалізує проекти для дітей і дорослих, надає поради щодо контролю емоційного стану⁶.

ЮНІСЕФ також долучався до розв'язання проблеми психологічної підтримки. Щоб допомогти дітям, їхнім батькам і опікунам зменшити стрес, упоратися з емоційним навантаженням, зберегти психологічне й фізичне здоров'я, забезпечити безпеку та розвиток дітей під час війни, на сайті цієї організації публікуються практичні рекомендації експертів і корисні матеріали з цих питань⁷.

В умовах воєнного стану МОН докладає максимум зусиль для забезпечення сталості навчання та викладання, створення безпечних умов для учнів і студентів, вчителів і викладачів, підтримки тих, хто був змушений виїхати за кордон або до безпечніших регіонів України, для продовження системних реформ на всіх рівнях освіти. З огляду на важливість цих завдань, команда Міністерства сформулила перелік ключових пріоритетів політики в сфері освіти, вчасне впровадження яких мінімізує освітні втрати та забезпечить стійкість вітчизняної освіти⁸.

⁴ Хронологія подій у сфері освіти та науки в умовах воєнного стану / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/hronologiya-podij-u-sferi-osviti-ta-nauki-v-umovah-voennogo-stanu>.

⁵ 100 днів війни в Україні призвели до того, що 5,2 мільйона дітей потребують гуманітарної допомоги / ЮНІСЕФ. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-releases/one-hundred-days-war-ukraine-have-left-52-million-children-need-humanitarian>.

⁶ Як контролювати емоційний стан під час воєнного стану? Поради психологів / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/yak-kontrolyuvati-emocijnij-stan-pid-chas-voennogo-stanu-poradi-psihologiv>.

⁷ Підтримка батьків та дітей під час війни / ЮНІСЕФ. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/parents-children-support-during-military-actions>.

⁸ Невідкладні потреби освіти і науки України / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/mizhnarodna-dilnist/pidtrimka-osviti-i-nauki-ukrayini-pid-chas-vijni/nevidkladni-potrebi-osviti-i-nauki-ukrayini>.

1.2. Інституційно-правове регулювання системи освіти в умовах воєнного стану

Упродовж короткого часу в Україні було сформовано засади інституційно-правового регулювання освітньої сфери на період дії воєнного стану. Таке регулювання здійснюється в межах і відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII (зі змінами та доповненнями)⁹, Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022¹⁰, затвердженого Законом України від 24.02.2022 № 2102-IX, а також згідно з іншими нормативно-правовими актами України.

Так, відповідно до норм ст. 15 Закону України «Про правовий режим воєнного стану», повноваження місцевих органів влади, зокрема в частині управління закладами та установами освіти, переходять до військових адміністрацій населених пунктів на відповідній території.

Повноваження центральних органів влади продовжують реалізовуватися. МОН залишається головним органом у системі центральних органів виконавчої влади, що забезпечує розроблення й проведення державної політики в сферах освіти та науки, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, трансферу (передання) технологій, а також забезпечує формування та реалізацію державної політики в сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю закладів освіти, підприємств, установ і організацій, які надають освітні послуги або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг, незалежно від їх підпорядкування й форми власності. Тому на період дії воєнного стану МОН у нових умовах продовжує реалізовувати державну політику в сфері освіти, забезпечує доступність та неперервність освітнього процесу.

У перший день повномасштабної війни було видано наказ МОН «Про утворення Ситуаційного центру МОН» від 24.02.2022 № 229, який уможливив функціонування консультативно-дорадчого органу на період дії воєнного стану. Основним завданням Ситуаційного центру МОН визначено забезпечення діяльності Міністра освіти і науки України на період дії воєнного стану.

З початком війни МОН створено інституційно-правові засади для забезпечення освітнього процесу в умовах викликів, спричинених збройною агресією РФ проти України. Одним із перших кроків (наказ МОН від 28.02.2022 № 232) стало звільнення від проходження державної підсумкової атестації учнів, які завершували здобуття початкової та базової середньої освіти у 2021/2022 н. р.

Наказ МОН «Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні» від 28.03.2022 № 274 спрямований на створення правових підстав для продовження навчання у безпечному середовищі дітей і працевлаштування педагогів, які вимушені змінити місце проживання/навчання через окупацію та активні бойові дії. Оперативно вирішувалися питання замовлення, виготовлення й видачі

⁹ Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

¹⁰ Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

документів про загальну середню освіту в умовах воєнного стану в Україні (накази МОН від 12.05.2022 № 432, від 20.05.2022 № 466, спільний наказ МОН і МЗС від 09.06.2022 № 538/192 та інші правові акти).

Відповідно до наказу МОН «Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану» від 07.03.2022 № 235 створено інституційне підґрунтя щодо вжиття заходів для забезпечення захисту учасників освітнього процесу, працівників і збереження майна закладів освіти; здійснення в разі потреби евакуаційних заходів; організації особливих умов навчання (встановлення індивідуального графіка, надання академічної відпустки тощо) для тих здобувачів освіти, які перебувають у лавах ЗСУ або в підрозділах територіальної оборони, займаються волонтерською діяльністю.

Також було створено правові умови для евакуації та переміщення закладів освіти з окупованих територій і тих, на яких велися активні бойові дії. З цих питань видано понад 50 наказів МОН.

Окрім того забезпечено заходи з організації зовнішнього незалежного оцінювання та вступної кампанії у 2022 р. (накази МОН «Про внесення змін до Календарного плану організації та проведення у 2022 році зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти» від 28.02.2022 № 231; «Про затвердження Порядку проведення у 2022 році національного мультипредметного тесту» від 12.05.2022 № 433; «Про організацію та проведення у 2022 році національного мультипредметного тесту» від 12.05.2022 № 434; «Про затвердження Переліку населених пунктів України, на території яких буде сформовано попередню мережу тимчасових екзаменаційних центрів для проведення основних сесій національного мультипредметного тесту» від 16.05.2022 № 445; «Про затвердження Переліку закордонних населених пунктів, на території яких буде створено тимчасові екзаменаційні центри для проведення основних сесій національного мультипредметного тесту» від 19.05.2022 № 465; «Про організацію роботи консультативних телефонів Міністерства освіти і науки “Вступна кампанія 2022 року”» від 23.06.2022 № 587 та інші накази, що регулюють питання вступу до ЗФПО і ЗВО України).

МОН забезпечило правові умови для продовження здобуття загальної середньої освіти у 2022/2023 н. р. (наказ МОН «Про деякі питання зарахування до закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні» від 13.05.2022 № 438 та інші правові акти).

Отже, Міністерство освіти і науки України оперативно здійснило інституційно-правове регулювання освітньої сфери на період дії воєнного стану, забезпечило виконання своїх основних завдань.

1.3. Організаційна трансформація діяльності сфери освіти в умовах воєнного стану

Уведення в Україні воєнного стану позначилося на всіх сферах суспільного життя. Освітня галузь також зазнала змін. Війна негативно впливає на організацію освітнього процесу, це зумовлює потребу в гнучкій трансформації діяльності

освітньої сфери на період дії воєнного стану. Передусім постала необхідність забезпечення учасників освітнього процесу, особливо на початку повномасштабної війни. У цьому контексті МОН рекомендувало в усіх закладах освіти оголосити канікули щонайменше на два тижні. Тимчасово призупинити освітній процес було рекомендовано також закладам дошкільної освіти.

Війна змусила багатьох учасників освітнього процесу масово залишити місця проживання. Таке масштабне переміщення як у межах України, так і за кордон, стало викликом для системи освіти з огляду на необхідність забезпечення рівного доступу до навчання, створення передумов для утримання учнів і педагогів в сфері впливу української системи освіти та їх повернення, якщо вони виїхали за кордон. Проте першочерговим завданням влади, що було й залишається актуальним, є збереження життя учасників освітнього процесу, як і кожного громадянина нашої держави.

На 18-й день війни (14 березня) у більшості областей освітній процес після вимушених канікул було відновлено. У зв'язку з тим, що в частині регіонів України зберігається реальна загроза життю та здоров'ю мирних жителів, а в більшості регіонів по кілька разів на день може оголошуватися повітряна тривога, МОН рекомендувало організовувати роботу закладів освіти гнучко, залежно від конкретної безпекової ситуації, а саме:

- тимчасове призупинення освітнього процесу (виконання працівниками закладів освіти заходів і завдань, визначених військово-цивільною адміністрацією);
- організація освітнього процесу за дистанційною формою навчання (за погодженням із військово-цивільною адміністрацією);
- застосування змішаної форми навчання.

Загальні питання організації освітнього процесу в закладах освіти регламентовано листом МОН «Про організацію освітнього процесу в умовах військових дій» від 06.03.2022 № 1/3371-22.

Організаційна трансформація торкнулася всіх сегментів системи освіти України – від дошкільної до вищої, що стало серйозним викликом. Проте освітні управлінці зробили все можливе для стабілізації освітнього процесу, завершення 2021/2022 н. р., організації вступної кампанії та забезпечення успішного початку нового навчального року. Поряд із цим не всі заклади освіти змогли продовжити навчання, що зумовлено низкою негативних чинників: руйнуваннями й пошкодженнями приміщень, окупацією, активними бойовими діями, ракетними обстрілами, переорієнтацією закладів освіти на пункти соціально-гуманітарної допомоги для внутрішньо переміщених осіб тощо.

Стосовно закладів дошкільної освіти слід зазначити, що частина їх працює у звичайному режимі, частина призупинила роботу, деякі приймають тимчасово переміщених осіб, інші організовують освітній процес дистанційно, консультують батьків тощо. В умовах воєнного стану змінилася організація роботи з кадрами, зокрема в частині підвищення кваліфікації, інформаційної й методичної підтримки педагогів закладів дошкільної освіти.

У стані війни діти дошкільного віку належать до найуразливішої категорії населення. За небезпеки дитина тривалий час перебуває в стресовому стані, позбавлена нормальних умов для розвитку та освіти. Відчуття тривоги, напруги,

страху, невизначеності ускладнюють процес повноцінної соціалізації дитини. Діти, вимушено переміщені із зони активних бойових дій, зазвичай стикаються з великими проблемами соціальної адаптації.

МОН зроблено низку кроків із методичного забезпечення організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти під час дії правового режиму воєнного стану (очна, дистанційна, змішана, індивідуальна форми навчання). Розроблено рекомендації щодо участі інститутів післядипломної педагогічної освіти, керівників, вихователів та батьків у забезпеченні якісної дошкільної освіти в умовах війни. Також для педагогів, батьків підготовлено ряд корисних посилань на інтернет-ресурси щодо роботи з дітьми дошкільного віку у воєнний час. Відповіді на типові запитання стосовно організаційних аспектів діяльності закладів дошкільної освіти надано у нормативних документах, а саме: у Законі України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15.03.2022 № 2136-IX; листі МОН «Про зарахування до закладів дошкільної освіти дітей із числа внутрішньо переміщених осіб» від 17.03.2022 № 1/3475-22. Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану можна дізнатися з листа МОН від 29.03.2022 № 1/3737-22.

Заклади загальної середньої освіти теж зазнали організаційної трансформації, спрямованої на створення безпечних умов навчання та забезпечення доступності повної загальної середньої освіти. У цьому контексті МОН спільно з компанією «Google Україна» в перші дні війни створило Всеукраїнський онлайн-розклад. Стартував освітній проєкт «Навчання без меж», у рамках якого здійснювалася трансляція відеоуроків для учнів 5–11-х класів. Було рекомендовано використовувати всі наявні електронні ресурси, насамперед можливості Всеукраїнської школи онлайн, регіональні платформи, електронні ресурси окремих закладів освіти, у т. ч. приватних. Місцеві органи управління освітою поширювали зазначену інформацію, допомагали з організацією підключення шкіл, удосконаленням дистанційної форми навчання для всіх здобувачів освіти, у т. ч. внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Учням із числа ВПО надана можливість відвідувати (за заявою одного з батьків) ЗЗСО за місцем тимчасового перебування. Навчання школяра також могло бути організоване на підставі заяви одного з батьків за індивідуальною формою – екстернатною чи сімейною (домашньою).

Особливої уваги потребували спеціальні заклади освіти та діти з особливими освітніми потребами. Так, для реалізації індивідуального навчального плану, надання консультацій батькам, перевірки виконаних завдань педагогам (учителям, спеціальним педагогам, а саме учителям-дефектологам, учителям-логопедам) рекомендовано використовувати засоби комунікації, зокрема:

- розміщення завдань і рекомендацій на сайті закладу;
- створення груп із батьками, учнями в соціальних мережах (Viber, Telegram, WhatsApp та ін.);
- використання електронних платформ (ZOOM, Google Classroom тощо);
- проведення скайп-конференцій;

- спілкування в телефонному режимі;
- листування через електронну пошту тощо.

Заклади позашкільної освіти теж істотно трансформували свою роботу, особливо на територіях, які зазнали найбільшого негативного впливу від агресії РФ. Задля продовження навчання школярів державні заклади позашкільної освіти забезпечили розміщення в мережі Інтернет численних відеоматеріалів, що дали можливість проводити заняття з дітьми та організовувати для них змістовне дозвілля.

МОН також було розроблено низку важливих рекомендацій для організації освітнього процесу в закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти. Зокрема, ЗП(ПТ)О рекомендовано організовувати вивчення теоретичної частини освітньої програми за допомогою технологій дистанційного навчання, що не потребує відвідування закладів освіти її здобувачами й педагогічними працівниками. Для проведення практичної частини (виробничого навчання та виробничої практики) було рекомендовано використовувати навчальні майстерні, лабораторії, полігони, а також місця на підприємствах, відведені для проходження практики. Якщо виробничу практику здобувачів П(ПТ)О неможливо організувати у звичайному режимі, то необхідно створити можливість її проходження із застосуванням технологій дистанційного навчання, ту ж практичну частину підготовки, яку неможливо виконати дистанційно, перенести на період після скасування воєнного стану.

Крім того, МОН спільно з обласними військовими адміністраціями ініціювало створення мережі освітніх хабів (<https://t.me/SerhiyShkarlet/759>). Перший такий хаб відкрито в Хмельницькій області за підтримки обласної військово-цивільної адміністрації, до проєкту залучено найкращих фахівців області. Хаб розташований в приміщенні одного з найвідоміших технологічних закладів України – Хмельницького політехнічного коледжу. Цільовою аудиторією є внутрішньо переміщені особи (ВПО): учні закладів загальної середньої й професійної (професійно-технічної) освіти, студенти ЗФПО та ЗВО, а також батьки здобувачів освіти. До речі, такі освітні хаби відкриваються не тільки в Україні, а й у країнах, де наразі перебуває велика частка українських учнів і студентів, – у Румунії, Польщі, країнах Балтії, Чехії.

Організаційна трансформація освітнього процесу торкнулася й закладів фахової передвищої і вищої освіти. Зокрема, коледжам і університетам після завершення канікул теж було рекомендовано розпочати освітній процес у тих регіонах, де безпекова ситуація дозволяє здійснювати навчання у дистанційному чи змішаному форматі.

Учням першого-другого курсів надано можливість перенесення годин теоретичного й практичного навчання на наступний навчальний рік. Водночас рекомендовано забезпечити особливі умови навчання (встановлення індивідуального графіка, надання академічної відпустки тощо) для тих здобувачів освіти, які перебувають у лавах ЗСУ або в підрозділах територіальної оборони, займаються волонтерською діяльністю, та внести зміни до затвердженого графіка освітнього процесу з урахуванням поточних подій.

Наразі можна стверджувати, що зроблено всі необхідні кроки для успішного завершення 2021/2022 н. р. та організації нового навчального року, в якому для учасників освітнього процесу в закладах освіти буде створено паспорт безпеки, забезпечено охорону, встановлено спеціальне обладнання для сповіщення сигналу тривоги, періодично проводитимуться виховні й тренувальні години.

Триває вступна кампанія 2022 р., робиться все, щоб кожен, хто бажає, мав можливість навчатися в ЗФПО та ЗВО України. Усупереч блокуванню окупантами виїзду вступників із тимчасово окупованих територій, ведеться боротьба за кожного теперішнього та майбутнього українського студента. Важливою метою є надання вступникам із тимчасово окупованих територій і зони активних бойових дій можливості взяти участь у національному мультипредметному тестуванні (НМТ). Для цього заплановано вступні випробування впродовж трьох сесій (липень, серпень, вересень) як в Україні, так і за кордоном. Окрім того, передбачено додаткові періоди реєстрації на тестування, а також можливість зміни раніше вказаного місця його складання. Розробляється рішення щодо надання всім вступникам можливості скласти НМТ у безпечних умовах.

Для вступників, які не зможуть виїхати на підконтрольну Україні територію або яких силоміць переміщено на тимчасово окуповану територію (АР Крим, місто Севастополь, ОРДЛО), територію рф чи республіки білорусь, передбачено складання вступних випробувань у форматі дистанційної індивідуальної усної співбесіди або творчого конкурсу. Для вступу на контрактну форму навчання (на більшість спеціальностей) вступнику достатньо подати мотиваційний лист.

Усі жителі тимчасово окупованих територій і місць, де ведуться бойові дії, зможуть скористатися спеціальною квотою (квота-2) у ЗВО або гарантовано вступити до закладів фахової передвищої освіти.

Важливим організаційним завданням є створення максимально безпечних умов для всіх учасників освітнього процесу. Саме тому проводяться спільні заходи центральних і місцевих органів виконавчої влади разом із закладами освіти щодо:

- обов'язкової перевірки фахівцями Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС) закладів освіти та прилеглих територій на наявність вибухових предметів;
- готовності локальних і об'єктових систем оповіщення (сирен);
- приведення в готовність наявного фонду захисних споруд цивільного захисту та, в разі потреби, створення нових;
- приведення евакуаційних шляхів у відповідність із нормами законодавства;
- дообладнання споруд подвійного призначення й найпростіших укриттів або облаштування швидкоспоруджуваних захисних споруд у кожному закладі освіти з урахуванням забезпечення укриття 100 % учасників освітнього процесу;
- створення запасів матеріалів, обладнання, інструменту, води та медичних засобів у закладах освіти;
- проведення тренувань при оголошенні сигналу повітряної тривоги.

1.4. Міжнародна підтримка освіти в Україні під час війни

Через широкомасштабну російську агресію проти України мільйони українських дітей вимушені перервати навчання, стати ВПО в регіони України, де безпекова ситуація краща, або втікати до інших країн, за кордон.

Тисячі закладів освіти було пошкоджено внаслідок варварських обстрілів і бомбардувань російської армії, сотні з них повністю зруйновано.

Уведення воєнного стану, скорочення економічної активності призвели до значного дефіциту, від якого страждають державний та місцеві бюджети, а також до істотного зменшення видатків на освіту, оскільки всі можливі ресурси необхідно мобілізувати для задоволення оборонних і гуманітарних потреб.

У цей скрутний час украї важливою й життєво необхідною залишається постійна підтримка України з боку міжнародних донорів та партнерів із розвитку.

Основними *майданчиками для діалогу з міжнародними партнерами* став Освітній кластер: Україна¹¹ та Секторальна робоча група «Освіта і наука» при Міністерстві освіти і науки України (СРГ «Освіта і наука»)¹², учасниками якої є міжнародні організації, дипломатичні представництва іноземних держав, неурядові організації та проекти, які реалізують програми підтримки української освіти й науки. Перелік учасників є дуже широким та відкритим до приєднання.

СРГ «Освіта і наука» координує залучення й використання міжнародної допомоги, спрямованої на підтримку реалізації державної політики для досягнення заявлених стратегічних пріоритетів у сфері освіти та науки.

В умовах російської агресії МОН активно використовує Секторальну робочу групу «Освіта і наука» як майданчик для діалогу з максимально широким колом партнерів та друзів України з метою формування міжнародної коаліції на підтримку української освіти й науки.

СРГ «Освіта і наука» використовує формат надзвичайних (відбулися 15 березня й 9 травня 2022 р.) та планових засідань, а також тематичних підгруп, у яких обговорюються поточні виклики в освітньому секторі в умовах воєнного стану й формуються пропозиції для керівництва МОН. Вже відбулися засідання тематичних підгруп «Професійна (професійно-технічна) освіта», «Цифрова трансформація освіти і науки», «Психологічна підтримка і допомога».

З метою інформування про поденну ситуацію в українській освіті з березня 2022 р. МОН регулярно надсилає міжнародним партнерам «Огляд поточного стану освіти і науки України в умовах російської агресії» українською та англійською мовами, який також оприлюднюється¹³ на офіційному вебсайті МОН.

¹¹ Ukraine Education Cluster / OCHA. URL: <https://www.humanitarianresponse.info/en/operations/ukraine/education>.

¹² Секторальна робоча група «Освіта і наука» / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/mizhнародna-dilnist/mizhнародna-tehnichna-dopomoga/sektoralna-robocha-grupa-osvita-i-nauka>.

¹³ Підтримка освіти і науки України під час війни / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/mizhнародna-dilnist/pidtrimka-osviti-i-nauki-ukrayini-pid-chas-vijni>.

Міністерство освіти і науки України розробило 11 проєктних пропозицій¹⁴ для покриття першочергових потреб сфери освіти на період воєнного стану, що відповідають ключовим пріоритетам освітньої політики. Їх вчасна імплементація може мінімізувати освітні втрати та підвищити стійкість української освіти в умовах війни. Серед них:

1. *Цифрові девайси для освіти* – проєкт, спрямований на закупівлю ноутбуків і планшетів для здобувачів освіти та педагогів з метою забезпечення постійного доступу до освіти учнів і надання можливості вчителям викладати з використанням дистанційних технологій.
2. *Вступна кампанія 2022* – проведення модернізації Єдиної державної електронної бази з питань освіти для забезпечення прозорості, конкурентної й безпечної процедури вступу до українських коледжів та університетів у 2022 р.
3. *Видання підручників і посібників для Нової української школи* – проєкт, що забезпечить розгортання реформи НУШ на рівні базової середньої освіти, починаючи з 5-го класу.
4. *Відкриття освітніх хабів за кордоном* – проєкт, спрямований на забезпечення зв'язку українських біженців за кордоном із системою освіти України, надання їм можливості навчатися за державними стандартами, отримати навчальні консультації та психологічну підтримку.
5. *Розширення парку шкільних автобусів для закладів загальної середньої освіти*, що дасть змогу підвозити учнів, особливо зі шкіл, які зруйновані, до закладів, де проходять заняття.
6. *STEM-освіта* є вкрай актуальною сьогодні та невід'ємною частиною реформи НУШ у контексті надання можливості кожному учневі, який переходить до 5-го класу, отримати доступ до сучасних засобів навчання.
7. *Цифровий освітній паспорт*, який полягає у фактичному створенні цифрової освітньої екосистеми з відстеженням освітньої траєкторії кожного учня для полегшення праці вчителя й цифровізації управлінських процесів в освіті.
8. *Створення наздоганяючих освітніх (catch up) програм та інструментів* – проєкт, спрямований на оцінювання освітніх втрат і розв'язання цієї проблеми шляхом створення й запровадження програм та інструментів для наздоганяючого навчання.
9. *Створення навчально-практичних центрів за галузевим спрямуванням* – проєкт у сфері професійної (професійно-технічної) освіти, що має забезпечити масштабування вже існуючої успішної практики створення навчально-практичних центрів на базі закладів П(ПТ)О для інтенсивної підготовки робітничих кадрів відповідно до потреб економіки України.
10. *Профорієнтація та побудова кар'єри «Обери професію своєї мрії»* – актуальне завдання з огляду на потребу у створенні умов для свідомого вибору професії молодими українцями.

¹⁴ Невідкладні потреби освіти і науки України / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/mizhnarodna-dilnist/pidtrimka-osviti-i-nauki-ukrayini-pid-chas-vijni/nevidkladni-potrebi-osviti-i-nauki-ukrayini>.

11. *Навчання вчителів/учнів наданню домедичної допомоги* – проєкт, актуальність якого не викликає сумнівів, особливо в умовах війни, та й у повоєнний період теж.

Для забезпечення комунікації з міжнародними партнерами, громадськими організаціями, зарубіжними міністерствами та іншими зацікавленими сторонами створено двомовний розділ вебсайту МОН «*Підтримка освіти і науки України під час війни*», де розміщується актуальна інформація про невідкладні потреби системи освіти й науки та пріоритетні завдання секторальної політики.

У межах ініціативи Президента Володимира Зеленського United24 Національним банком України відкрито рахунок¹⁵ для Міністерства освіти і науки України на потреби відновлення закладів та установ, пошкоджених і зруйнованих унаслідок агресії рф, матеріально-технічної бази, засобів навчання, придбання комп'ютерного та іншого обладнання, програмного забезпечення, шкільних автобусів, розроблення освітніх програм та інструментів.

Окремим напрямом міжнародної співпраці залишається *активна адвокація ініціювання санкцій та інших типів обмежень* з боку міжнародних партнерів щодо співпраці з представниками країни-агресора.

Рішенням Ради національної безпеки і оборони України «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» від 09.06.2022, яке введено в дію Указом Президента України від 09.06.2022 № 401/2022, до санкційного списку включено близько 260 ректорів ЗВО рф, які підтримали війну проти України.

Серед інших ініціатив:

- Звернення (надіслано 1 березня 2022 р.) до Групи супроводу Болонського процесу та ключових структур Європейського простору вищої освіти щодо виключення рф із інституційних і міжурядових відносин Європейського реєстру забезпечення якості вищої освіти (EQAR), Європейської асоціації університетів (EUA), Європейської асоціації забезпечення якості вищої освіти (ENQA), Європейської асоціації закладів вищої освіти (EURASHE), мережі національних інформаційних центрів з академічного визнання та мобільності (ENIC-NARIC Networks).
- Звернення до більш ніж 30 великих видавництв, компаній і наукових організацій, таких як Clarivate, Elsevier, Springer Nature, John Wiley & Sons, Oxford University Press, Cambridge University Press, SAGE Publications, Emerald Publishing, Institute of Electrical and Electronics Engineers, Royal Society of Chemistry та ін., яким належать провідні електронні ресурси наукової інформації, щодо припинення співпраці з установами й громадянами рф.
- Звернення до міжнародних агентств, що формують авторитетні рейтинги університетів, а саме QS World University Rankings, Academic Ranking of World Universities (також відомий як Шанхайський рейтинг), Times Higher Education World University Rankings, U-Multirank та

¹⁵ United24: оголошено збір коштів на відбудову сфери освіти та науки України / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/united24-ogolosheno-zbir-koshtiv-na-vidbudovu-sferi-osviti-ta-nauki-ukrayini>.

Webometrics Ranking of World Universities, щодо виключення з відповідних рейтингів російських і білоруських ЗВО та припинення співпраці з рф і рб.

- Запровадження ЄС (про що оголошено 8 квітня 2022 р.) обмежувальних заходів проти режиму президента російської федерації у відповідь на жорстоку агресію проти України та її народу.

У межах 5-го пакета санкцій Європейська комісія припинила участь російських державних органів і установ у всіх поточних грантових угодах, а також відповідні виплати в межах Програми ЄС Erasmus+. Окрім того, рф більше не зможе брати участь у виконанні публічних контрактів та використанні європейських коштів.

Запроваджено й обмеження фінансової та нефінансової підтримки російських державних чи підконтрольних державі організацій за програмами ЄС, «Євратом» і держав-членів ЄС. Єврокомісія призупинила участь російських державних органів або пов'язаних із ними установ у всіх поточних грантових угодах, а також здійснення всіх платежів у межах програм Horizon 2020, Horizon Europe, Euratom і Erasmus+. За цими програмами не укладатимуться нові контракти чи угоди з представниками рф.

За результатами цих звернень:

– Європейська асоціація ЗВО (EURASHE) рекомендувала своїм членам припинити будь-яку академічну співпрацю та співпрацю в росії. Крім того, EURASHE вважає, що російським установам не місце в Європейському просторі вищої освіти (Болонському процесі) доки їхня країна порушує територіальну цілісність сусідньої країни;

– Європейська асоціація забезпечення якості вищої освіти (ENQA) призупинила членство російських агентств із акредитації та забезпечення якості вищої освіти;

– Європейська асоціація університетів (EUA):

• виключила 12 закладів вищої освіти рф, які підписали заяву спільноти ректорів рф проти України;

• закликала своїх членів і академічні спільноти зробити все можливе, щоб засудити війну і сприяти її припиненню, а також надати допомогу всіма можливими засобами для підтримки університетських спільнот і всіх, хто постраждав від цього конфлікту;

• зобов'язалася постійно співпрацювати з українськими університетами-членами для визначення їхніх потреб у підтримці; надавати будь-яку допомогу українським університетам, тим членам російської академічної спільноти, які виступають проти агресії проти України, шляхом моніторингу та поширення конкретних механізмів підтримки та ключової інформації та через інші відповідні заходи;

• передбачила скликання національних конференцій ректорів своїх членів, щоб визначити, як найкраще спільно працювати для підтримки українських членів у партнерстві з відповідними організаціями, такими як Scholars at Risk і Magna Charta Observatory;

- зобов'язалася припинити контакти та співпрацю з центральним державним органом російської федерації чи будь-якої іншої країни, яка активно підтримує вторгнення росії в Україну і закликає до цього своїх членів;

- рекомендує керівникам університетів – членів EUA та національних конференцій ректорів перевірити й переконатися, що вони беруть участь у новій співпраці з організаціями з росії, лише якщо вони чітко ґрунтуються на спільних європейських цінностях.

Також EUA скасувала членські внески для українських закладів вищої освіти до кінця 2022 року та запропонувала комплекс заходів з розбудови інституційної спроможності українських університетів, зокрема створення робочої групи для забезпечення сталості і відбудови української вищої освіти, розширення заходів з розвитку потенціалу на всю мережу українських закладів вищої освіти та створення фонду підтримки для забезпечення участі представників української вищої освіти в заходах EUA;

– Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти (EQAR):

- зобов'язався не ініціювати жодних контактів або співпраці з будь-яким центральним державним органом російської федерації на час вторгнення; те саме стосується будь-якої іншої країни, що активно підтримує вторгнення росії в Україну;

- заохочує зареєстровані агенції із забезпечення якості надавати будь-яку можливу підтримку українським закладам вищої освіти (зокрема, продовжити терміни дії рішень щодо забезпечення якості/акредитації – за потреби);

- рекомендує зареєстрованим агентствам не брати участь у процедурах забезпечення якості чи іншій роботі з закладами вищої освіти з росії та будь-якої іншої країни, яка активно підтримує вторгнення росії в Україну, передусім закладами вищої освіти росії, керівники яких підписали заяву російської спілки ректорів, оскільки ця заява чітко підтримує вторгнення в Україну та повністю суперечить цінностям Європейського простору вищої освіти.

За підсумками LXXX засідання Групи супроводу Болонського процесу Генеральною асамблеєю Європейського реєстру забезпечення якості вищої освіти:

– ініційовано прийняття рішення Групою супроводу Болонського процесу щодо призупинення права представництва російської федерації та білорусі в Болонському процесі, а також у робочих групах, всіх інших структурах і робочій програмі Європейського простору вищої освіти.

Підґрунтям для рішення стала відповідна заява, яку підписали 39 урядових, 6 консультативних членів Болонського процесу та представники Європейського реєстру із забезпечення якості вищої освіти.

Заяву підтримали: Албанія, Андорра, Австрія, Бельгія (французька та фламандська спільноти), Хорватія, Кіпр, Чеська Республіка, Данія, Естонія, Європейська комісія, Фінляндія, Франція, Грузія, Німеччина, Греція, Ісландія, Ірландія, Італія, Латвія, Ліхтенштейн, Литва, Люксембург, Мальта, Молдова, Нідерланди, Норвегія, Польща, Португалія, Румунія, Сан-Марино, Словацька Республіка, Словенія, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Велика Британія, Шотландія, Рада Європи, організація Education International, Європейська асоціація

забезпечення якості вищої освіти, Європейська асоціація закладів вищої освіти, Європейський союз студентів, Європейська асоціація університетів і Європейський реєстр забезпечення якості вищої освіти;

– призупинено діяльність російського агентства із забезпечення якості вищої освіти в Європейському реєстрі забезпечення якості вищої освіти, оскільки діяльність цього агентства, внаслідок призупинення права російської федерації на представництво в Європейському просторі вищої освіти протирічить критеріям відповідності.

1.5. Інтеграція України до європейського освітнього та дослідницького простору

Рух України до членства в ЄС має безпрецедентну підтримку як серед громадян України, так і серед громадян Євросоюзу. За даними опитування¹⁶ соціологічної групи «Рейтинг» підтримка українцями вступу до ЄС зростає: станом на кінець березня вона сягала 91 % – абсолютний рекорд за всі роки досліджень. За результатами опитування¹⁷ Євробарометру 66 % громадян країн ЄС згодні, що Україна має стати членом Євросоюзу, а 71 % вважають її частиною європейської сім'ї.

Після підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у 2014 р. для вітчизняної освіти не лише відкрилися нові можливості, а й постали нові завдання. Над деякими Україна працює впродовж останніх років, зокрема, в освітньому секторі:

- запроваджено триступеневу систему вищої освіти та європейські стандарти забезпечення якості вищої освіти;
- Національну рамку кваліфікацій наближено до європейської рамки, створено національний реєстр кваліфікацій і триває імплементація механізмів визнання професійних кваліфікацій;
- Україна є одним із найактивніших учасників програми Євросоюзу для освіти, навчання, молоді та спорту Erasmus+ і програми партнерства між школами eTwinning.

Детальніші рекомендації стосовно відповідності освітнього законодавства й державної освітньої політики аспис ЄС очікуються вже до кінця 2022 р. Серед зобов'язань, визначених Угодою про асоціацію, такі:

- закріплення та впровадження нової архітектури навчання впродовж життя, прийняття Закону України «Про освіту дорослих»;
- затвердження всіх освітніх стандартів на кожному рівні вищої освіти на компетентнісних засадах.

¹⁶ Сьоме загальнонаціональне опитування: Україна в умовах війни (30–31 березня 2022) / Соціолог. група «Рейтинг». URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/sedmoy_obschenacionalnyy_opros_ukraina_v_usloviyah_voyny_30-31_marta_2022.html.

¹⁷ Eurobarometer: Europeans approve EU's response to the war in Ukraine / European Union. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eurobarometer-europeans-approve-eus-response-war-ukraine_en?s=232.

Програма ЄС Erasmus+ виконується з урахуванням положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС із питань освіти, молоді, спорту та громадянського суспільства (розділ V, глави 23–26, статті 430–445). Університети України є активними учасниками цієї програми у сфері вищої освіти з міжнародної академічної мобільності, співпраці між університетами та європейських студій, а також інших напрямів і сфер протягом 2014–2020 рр., деякі проекти виконуватимуться до 2025 р.

КА 1. Академічна мобільність. Міжнародна (кредитна) мобільність. За результатами конкурсів 2015–2020 рр. напряму «Міжнародна (кредитна) мобільність» (КА 107) 32 національних агентства Erasmus+ країн-членів програми ЄС Erasmus+ із поданих 2522 проєктів підтримали 1 889 проєктів з організації міжнародної академічної мобільності у співпраці з 202 українськими ЗВО й у партнерстві з університетами держав-членів ЄС та інших країн-членів програми. Загальна сума коштів грантів на проєкти мобільності з Україною сягає 54 327 000 євро.

11 532 українських студенти (бакалаври, магістри) й аспіранти навчаються, а працівники викладають і підвищують кваліфікацію в Європі на основі міжінституційних угод, які європейські університети реалізують спільно із ЗВО України. Разом з тим, 5474 стипендіати із Європи відвідують Україну для навчання/викладання. Таким чином, 17 006 студентів, аспірантів і працівників ЗВО України та Європи беруть участь у взаємному міжуніверситетському обміні. По закінченні програми обміну студенти й аспіранти повертаються до своїх закладів в Україні та отримують український диплом.

КА 2. Проєкти співпраці задля розвитку інновацій та обміну успішними практиками. 48 (із 646 поданих) проєктів міжнародної співпраці впроваджуються в період із 2015 р. до 2024 р. за участі України. 271 раз вказано партнерів з України, серед яких 106 ЗВО; є також наукові установи (12), органи влади, об'єднання студентів і роботодавців, громадські організації, державні та бізнес-структури. Спільно з партнерами із різних країн-членів і програми Erasmus+ здійснюється 39 спільних і 9 структурних проєктів, серед яких 19 національних та 29 багатонаціональних проєктів за участі 28 країн-членів і 19 країн-партнерів програми.

Проєкти тривають 2–3 роки (з можливим продовженням на рік) із бюджетом 500 000–1 000 000 євро за участі понад 6 партнерів із різних країн у консорціумі. Загальний бюджет грантів ЄС, наданих 48 проєктам, становить близько 43 млн євро. На конкурси 2019–2020 рр. Україна додатково отримала окреме «вікно фінансування» на проєкти з розвитку потенціалу вищої освіти – 2 млн євро.

КА 3. Підтримка реформ. Упродовж 2014–2020 рр. 53 (42 + 11) проєкти впроваджувалися за участі українських громадських організацій як партнерів у межах напряму «Підтримка реформ у сфері молодіжної політики» (КА 347), де було профінансовано 287 учасників.

4 проєкти реалізуються Peer to Peer support for Higher Education. 2 проєкти підтримано ГО «Інститут лідерства, інновацій та розвитку», а саме «Національний Erasmus+ офіс в Україні» й «Національна команда реформування

вищої освіти», які з 2018 р. упроваджуються як один проєкт – «Мережа Erasmus+ офісів та команд експертів з реформування вищої освіти».

Напрямок «Жан Моне». 121 (із поданих 1069) проєктів «Жан Моне» стали переможцями семи конкурсів із 2014 р. до 2020 р. Серед виконавців із 21 міста України – 57 організацій: 45 ЗВО, 2 наукові установи, 10 громадських організацій, що реалізують такі типи проєктів: 82 модулі, 12 кафедр, 4 центри досконалості, 10 проєктів, 5 мереж і 8 асоціацій Жана Моне. Мережі «Жан Моне» включають партнерів із Австралії, Нової Зеландії, Палестини, Ізраїлю, Туреччини, Чехії та Нідерландів. Викладачів Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича запросили для викладання модулів «Жан Моне» до проєкту, що координує університет із Німеччини.

Бюджет фінансування ЄС проєктів напрямом «Жан Моне» для України становить понад 3,9 млн євро плюс 1,3 млн євро на підтримку багатонаціональних консорціумів мереж.

На конкурси 2019–2020 рр. Євросоюзом для України надано окреме «вікно додаткового фінансування» на напрям «Жан Моне» – 500 тис. євро.

У новому циклі програми Erasmus+ на період 2021–2027 рр. розширено можливості для напрямом «Молодь і спорт», а також відкрито для України напрямом професійно-технічної освіти й напрямом «Жан Моне» на всі сфери освіти. Загальний бюджет програми перевищуватиме 28 млрд євро. Здійснюватиметься фінансування заходів мобільності, проєктів співпраці, партнерств для розвитку інновацій і обміну успішними практиками, європейських студій, молодіжних обмінів, проведення міжнародних заходів.

Програма має такі ключові пріоритети у сфері освіти, професійної підготовки, молоді та спорту:

- якість освіти й навчання;
- інклюзія та гендерна рівність;
- підготовка вчителів і наставників;
- перехід на «зелені» та цифрові технології;
- вища освіта;
- геополітичний вимір.

У межах напрямом «Жан Моне» триває підтримка викладання, навчання й досліджень з питань європейської інтеграції. Програма Erasmus+ на 2021–2027 рр. розширює можливості міжнародної співпраці задля виконання завдань Європейського простору освіти, Плану дій Цифрової освіти, Європейської програми компетентностей та інших стратегій ЄС.

Попри системні трансформації, які відбулися в сфері науки впродовж останніх років, як-от: створення Нацради з питань розвитку науки і технологій; запровадження конкурсного грантового фінансування науки через Національний фонд досліджень; активна співпраця українських учасників із європейськими колегами в рамках програм «Горизонт-2020», «Горизонт Європа», «Євратом», EUREKA, асоціації COST та ін., залишається низка завдань у рамках імплементації Дорожньої карти з інтеграції науково-інноваційної системи України до європейського дослідницького простору, зокрема:

- формування пріоритетних напрямів науки та техніки, інноваційної діяльності на довгостроковий період;
- удосконалення системи діяльності наукових установ, наукової й науково-технічної діяльності у ЗВО відповідно до практик ЄС;
- забезпечення стійкого зростання фінансування Національного фонду досліджень;
- розроблення та запровадження нової системи оплати праці наукових працівників;
- затвердження Державної програми розвитку дослідницьких інфраструктур та здійснення кроків для приєднання українських організацій до Європейських консорціумів дослідницьких інфраструктур (ERIC);
- затвердження концепції державної політики розвитку e-інфраструктур;
- завершення роботи над складанням законопроектів у сфері інноваційної діяльності й інноваційної інфраструктури.

В умовах військової агресії РФ сфера науки та інновацій зазнала значних втрат, що істотно вплинуло на її суб'єктів, інфраструктуру, механізми функціонування. Попри це наука, технології й інновації відіграватимуть ключову роль у якнайшвидшому відновленні постраждалих від війни регіонів України. МОН і далі виконує рекомендації, надані під час проведення аудиту національної дослідницької та інноваційної системи в рамках інструменту PSF програми «Горизонт 2020». На основі цих рекомендацій на початку 2021 р. було затверджено Дорожню карту інтеграції науково-інноваційної системи України до Європейського дослідницького простору. Велику частину заходів Дорожньої карти МОН було реалізовано за півтора року, у т. ч. під час війни в Україні.

3 травня 2022 р. Верховною Радою прийнято Закон України «Про ратифікацію Угоди між Україною, з однієї сторони, і Європейським Союзом та Європейським співтовариством з атомної енергії, з іншої сторони, про участь України у Рамковій програмі з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» та Програмі з досліджень та навчання Європейського співтовариства з атомної енергії (2021–2025), комплементарній до Рамкової програми з досліджень та інновацій «Горизонт Європа»». Таким чином, Україна завершила внутрішньо-державні процедури та в повному обсязі долучилася до програм «Горизонт Європа» і «Євратом». Важливою допомогою для нашої держави від європейських партнерів стало звільнення від сплати внесків за участь у цих програмах за 2021–2022 рр.

30 березня 2022 р. асоціацією COST підтримано заявку України на повноправне членство в організації. 8 ЗВО розпочали виконання 10 проєктів у рамках програм ЄС із досліджень та інновацій «Горизонт 2020» і «Горизонт Європа» протягом 2021–2022 рр. Загальний бюджет цих проєктів для української сторони становить понад 2,5 млн євро (табл. 1.5.1).

Висновок Європейської комісії, представлений 17 червня 2022 р., яким Європейській раді надається рекомендація визнати євроінтеграційну перспективу України та надати їй статус кандидата на членство в ЄС, містить визнання, що Україна має добре розвинену систему освіти з високим рівнем

охоплення грамотністю (майже 100 %) і непоганими результатами в дослідженні якості освіти PISA-2018. У Висновку Єврокомісії також наголошується на значному обсязі фінансування освітнього сектору (5,7 % ВВП у 2021 р.) та високому ступені охоплення українців вищою освітою.

Таблиця 1.5.1

Інформація про реалізацію проєктів українськими ЗВО в рамках програм ЄС із досліджень та інновацій «Горизонт 2020» і «Горизонт Європа» протягом 2021–2022 рр.

Заклад вищої освіти	Назва проєкту	Бюджет проєкту для українського ЗВО, євро
Dnipropetrovsk National University of Railway Transport Named after Academician V. Lazaryan	European Training Network in Collaboration with Ukraine for Electrical Transport	887 783,04
National Technical University of Ukraine Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute	Simultaneous Transformation of Ambient Heat and Undesired Vibrations into Electricity via Nanotriboelectrification during Non-wetting Liquid Intrusion-extrusion into-from Nanopores	359 925,00
	Knowledge at the Tip of Your Fingers: Clinical Knowledge for Humanity	179 437,50
Corporation Science Park Taras Shevchenko University of Kyiv	Ultra-small Nanohybrides for Advanced Theranostics	345 000,00
Kharkiv National University of Radio Electronics	DIOR: Deep Intelligent Optical and Radio Communication Networks	276 000,00
Chernihiv Polytechnic National University	Research and Training Network for Smart and Green Energy Systems and Business Models	221 945,76
National Aviation University	(LTO) noiSe and EmissioNs of supErsoniC Aircraft	198 000,00
National University of Kyiv-Mohyla Academy	Understanding and Strengthening EU Foreign and Security Policy in a Complex and Contested World	62 875,00
Kharkiv National University of Internal Affairs	Europe's Regional Partnership for Gender Equality in the Digital Age	48 723,75
	iNteracting netwOrk of iTelligence and securITy practitiOners with iNdustry and acadEmia actorS	42 875,00

Складено авторами.

Звичайно, завжди є простір для самовдосконалення й розвитку. Упродовж останніх кількох років дороговказом освітніх реформ стала Угода про асоціацію між Україною та ЄС, статус виконання якої в частині розділу «Освіта, навчання та молодь» становить більш ніж 80 % (за середнього значення виконання Угоди про асоціацію близько 70 %).

Крім того, документ наголошує на необхідності посилення зв'язку між освітою й потребами ринку праці (завдання, над яким Україна працює); активно впроваджується дуальна форма здобуття освіти для максимального узгодження навичок випускників із вимогами роботодавців.

Європейська комісія відзначає тенденцію зниження видатків на фінансування наукових досліджень і розробок, яке здійснюється переважно за державний кошт і не перевищує 0,5 % ВВП та, вочевидь, є недостатнім для стійкого

зростання людського капіталу. Водночас Єврокомісія наголошує на участі України в програмах «Горизонт Європа» і «Євратом», що сприяє успішній інтеграції практик ЄС у сферу досліджень та інновацій. Варто зауважити, що стан секторальної інтеграції української освіти та науки вже є високим, і це відзначають також колеги з Єврокомісії, зокрема йдеться про участь у програмах ЄС, наприклад Erasmus+, «Горизонт» та ін.

Отримання Україною 23 червня 2022 р. статусу кандидата на членство в Євросоюзі є насамперед потужним політичним сигналом із боку держав ЄС щодо визнання її членом європейської сім'ї. Для сфери освіти й науки, як і для інших, статус кандидата є політичним стимулом для реалізації в освітньому й науковому секторах якісних перетворень, актуальність яких давно назріла. Крім того, це буде визнанням успішності євроінтеграційних реформ в Україні, що підтримані або ініційовані європейськими партнерами. До того ж після набуття статусу кандидата Україна зможе отримувати довгострокові кредити від ЄС, а також допомогу у вигляді грантів на освіту, культуру, охорону здоров'я тощо. Формати й напрями такої допомоги визначатимуться під час двосторонніх перемовин.

1.6. Розвиток приватної освіти

Розвиток приватної освіти в Україні пов'язаний із низкою проблем, які тільки загострилися в умовах воєнного стану. Формування мережі приватних закладів освіти та їх участь у забезпеченні доступності й безперервності навчання для широкого кола здобувачів освіти є можливим тоді, коли для них створюються інституційні передумови функціонування. Після започаткування освітньої діяльності приватний заклад освіти стикається з низкою проблемних питань: до звичайних підприємницьких ризиків додаються специфічні вимоги в освітній сфері, необхідність постійного вдосконалення матеріально-технічної бази закладу, підвищення рівня кваліфікації персоналу, утримання на належному рівні заробітної плати, створення безпечного освітнього середовища, виконання карантинних обмежень тощо.

До основних проблем, що характерні для приватних закладів освіти та які загострилися під час війни, належать:

- високі тарифи на оплату комунальних послуг;
- відсутність єдиного механізму державної підтримки для закладів дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти, що приймають здобувачів освіти, які обрали приватний, а не державний заклад освіти. Для шкіл передбачено механізм освітньої субвенції, але він дає змогу лише частково забезпечити потреби приватних шкіл. Для закладів дошкільної освіти лише в декількох регіонах запроваджені місцеві програми компенсації для приватних закладів, а для позашкільної освіти такі програми ще не впроваджені;
- ускладнене отримання банківських кредитів;
- необхідність вирішення питання довгострокової оренди (понад 10 років) державного і комунального майна;

- відсутність дієвих механізмів державно-приватного партнерства у сфері освіти.

Зазначені проблеми є лише частиною викликів, із якими мають справу засновники приватних закладів освіти, до того ж їх успішне розв'язання можливе тільки за умов щільної комунікації з Міністерством освіти і науки України як рушієм ефективних змін в освіті. При цьому приватна освіта (на рівнях дошкільної, загальної середньої та позашкільної) має розглядатися як партнер держави. Ефективна взаємодія МОН та приватних закладів освіти дасть змогу реалізувати низку освітніх проектів, розширити їх мережу та сприяти забезпеченню доступності й безперервності навчання. Така взаємодія може здійснюватися шляхом створення постійно діючої робочої групи з питань розвитку приватної освіти при МОН, що уможливить оперативне й ефективне реагування на ті виклики, які постають перед засновниками приватних закладів, та їх подолання.

Широкомасштабна військова агресія РФ проти України унеможливила підтримання належного рівня безпеки в усіх приватних закладах освіти, погіршила стан психічного здоров'я дітей та підлітків, частина з них отримала психологічні травми різного ступеня. Умови життя дітей та підлітків на сході й півдні України, де зараз ведуться найактивніші бойові дії, нестерпні. Рятуючись від війни, українські діти та учні разом з батьками вимушені переміщатися до інших, більш спокійних та безпечніших регіонів країни, а також за кордон задля збереження власного життя й здоров'я. При цьому діти наражаються на небезпеку бути розлученими із родиною, втратити батьків та рідних, зазнати насилля, жорстокого поводження, сексуальної експлуатації або потрапити в тенета торгівців людьми. Більшість із них пережила надзвичайно драматичні події й терміново потребує психологічної підтримки, реабілітації, а також доступу та можливостей для відновлення процесу спілкування й навчання в дитячих колективах.

З огляду на вищезазначене, одним з головних завдань для початку нового 2022/2023 навчального року у приватних закладах дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти є створення безпечного освітнього середовища. Міністерство освіти і науки України підготувало інформацію для приватних закладів освіти щодо особливостей організації нового 2022/2023 навчального року і рекомендації стосовно першочергових кроків із підготовки до нього.

Серед кроків: призначити комісії з обстеження закладів освіти на предмет готовності до організації навчання та забезпечення безпеки учасників освітнього процесу; визначити форму організації освітнього процесу; забезпечити безпеку всіх учасників освітнього процесу впродовж навчального року.

Зауважимо, що для створення безпечного освітнього середовища в приватному дошкільному закладі необхідно задовольнити низку базових вимог, до яких належать: наявність і доступність споруди цивільного захисту (укриття, найпростішого укриття або можливості забезпечити захист за «правилом двох стін» безпосередньо в закладі); наявність укомплектованої аптечки (відповідно до чисельності дітей та персоналу) для надання першої домедичної допомоги в разі потреби; наявність у складі закладу медичної сестри чи наявність знань у персоналу закладу щодо надання першої домедичної допомоги (документально підтвержене навчання згідно з міжнародними стандартами); наявність медичної

страховки дітей, учнів і персоналу закладу; проведений інструктаж з алгоритму дій під час тривожної сирени; проведений інструктаж з алгоритму дій для забезпечення евакуації дітей до споруд подвійного призначення (СПП) або до найпростішого укриття (НУ) чи забезпечення захисту дітей та персоналу шляхом дотримання правила «двох стін»; інструктаж із психологічної підтримки дітей у тривожному емоційному стані. В умовах воєнного стану особливої актуальності набуває захист персональних даних учнів та персоналу приватного навчального закладу.

Важливо унеможливити доступ до різноманітних приватних освітніх інформаційних ресурсів та персональних даних, які містять персональну інформацію про здобувачів освіти, їхніх батьків, педагогічних і непедагогічних працівників закладу освіти, містять дані про соціальний статус учасників освітнього процесу.

Необхідно вживати та застосувати такі заходи для запобігання згаданим ризикам:

1. Локальні бази даних та копії мають бути переміщені в безпечне місце/середовище/сховище на безпечних територіях, якщо ж вони зберігаються на окупованих і сусідніх їм територіях, вони повинні бути знищені.

2. Робочі документи чи програмне забезпечення, у разі небезпеки їх потрапляння до рук ворога, мають бути заздалегідь видалені.

3. Необхідно забезпечити можливість застосування механізму превентивного відключення технічними адміністраторами та/або власниками приватних освітніх інформаційних систем та ресурсів доступу до «чутливої» інформації небажаних користувачів.

У кожному приватному навчальному закладі дошкільної, загальної середньої або позашкільної освіти варто запровадити уроки психологічного розвантаження для дітей та підлітків, а також організувати групи підтримки для батьків та опікунів, які допоможуть зменшити психологічне навантаження, допомогти впоратись з емоційним напруженням, зберегти психологічне й фізичне здоров'я.

Отже, основними завданнями розвитку приватної дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти в короткостроковому й у повоєнному періоді є:

– створення державою сприятливих умов для подальшого розвитку мережі приватних закладів освіти, що забезпечить реалізацію права на освіту для більшої чисельності здобувачів освіти, розширить можливості доступності й безперервності навчання;

– запровадження дієвого механізму державно-приватного партнерства у сфері освіти, корпоративних закладів освіти, у т. ч. із метою відбудови та відновлення мережі закладів освіти;

– створення безпечних умов для здобуття освіти в новому 2022/2023 н. р., облаштування закладів освіти захисними спорудами цивільного захисту/укриттями, облаштованими інтернет-обладнанням, створення запасу води, їжі тощо;

– забезпечення фінансової безпеки приватних закладів освіти шляхом створення нових механізмів фінансової підтримки та розв'язання наявних фінансових проблем;

– розроблення й використання оновленого методичного забезпечення для освітнього процесу з урахуванням особливостей його організації в умовах воєнного стану;

– модернізація та адаптація технологій навчання в контексті здійснення навчання офлайн, онлайн, в змішаній чи індивідуальній формі; суттєве оновлення освітніх програм; запровадження інноваційних освітніх ІТ-технологій.

Приватна освіта – це не просто альтернатива, а партнер української держави у вирішенні питань доступності та безперервності освіти шляхом креативного доповнення державної мережі освітніх закладів за рахунок матеріального й інтелектуального ресурсу приватного інвестора. Приватні заклади освіти є тими представниками малого та середнього бізнесу, які зможуть надати додатковий поштовх соціально-економічному розвитку України.

1.7. Перспективи розвитку системи освіти України

Основними завданнями розвитку системи освіти України в коротко-строковому періоді є:

1. Підготовка до початку 2022/2023 н. р. та організація освітнього процесу в умовах правового режиму воєнного стану; створення максимально безпечних умов для всіх учасників освітнього процесу (зокрема, обов'язкова перевірка фахівцями ДСНС закладів освіти та прилеглих територій на наявність вибухових предметів; готовність локальних і об'єктових систем оповіщення (сирен); приведення у готовність наявного фонду захисних споруд цивільного захисту та, за потреби, створення нових; приведення евакуаційних шляхів у відповідність із нормами законодавства; дообладнання споруд подвійного призначення й найпростіших укриттів або облаштування швидкостроєвуваних захисних споруд у кожному закладі освіти з урахуванням забезпечення укриття 100 % учасників освітнього процесу; створення запасів матеріалів, обладнання, інструментів, води та медичних засобів у закладах освіти; проведення тренувань при оголошенні сигналу повітряної тривоги тощо).

2. Відновлення пошкоджених закладів освіти (у т. ч. відповідно до плану відновлення пошкоджених шкіл до 1 вересня 2022/2023 н. р. у межах співпраці Офісу Президента та ЮНІСЕФ в Україні), матеріально-технічної бази, засобів навчання, придбання комп'ютерного та іншого обладнання, програмного забезпечення; розширення парку шкільних автобусів для закладів загальної середньої освіти, що забезпечить підвезення учнів, особливо зі шкіл, які зруйновані, до закладів, де проходять заняття; розроблення освітніх програм та інструментів; за потреби переорієнтація окремих приміщень закладів освіти на пункти соціально-гуманітарної допомоги для внутрішньо переміщених осіб.

3. Забезпечення переміщення закладів освіти з тимчасово окупованих територій на підконтрольну Україні територію; здійснення в разі потреби евакуації учасників освітнього процесу; забезпечення права дітей на освіту за українською освітньою програмою та права педагогів з тимчасово окупованих

територій на роботу; забезпечення особливих умов навчання (встановлення індивідуального графіка навчання, надання академічної відпустки тощо) для тих здобувачів освіти, які перебувають у лавах ЗСУ або в підрозділах територіальної оборони, займаються волонтерською діяльністю.

4. Забезпечення сталості навчання здобувачів освіти, які вимушено переміщені з України за кордон під час війни; створення передумов для утримання учнів і педагогів у сфері української системи освіти та їх повернення, якщо вони виїхали за кордон.

5. Забезпечення доступності, безперервності та рівного доступу до навчання (у т. ч. для дітей з особливими освітніми потребами) у регіонах України залежно від конкретної безпекової ситуації (очна, дистанційна, змішана форма навчання або навчання за індивідуальною формою – екстернатною чи сімейною (домашньою); успішне проведення вступної кампанії; розширення мережі освітніх хабів у межах України й за кордоном; залучення потенціалу переміщених педагогічних працівників та ін.

6. Підтримка психологічного здоров'я учнів, студентів та педагогів (упровадження програм надання психологічної реабілітації, адаптації й підтримки; залучення та підготовка психологів; інформаційна підтримка тощо).

7. Проведення заходів із нормативно-правової, фінансової підтримки учасників освітнього процесу, що опинилися на тимчасово окупованих територіях. Посилення співпраці з міжнародними донорами та партнерами щодо розв'язання гуманітарних проблем і задоволення базових потреб учасників освітнього процесу (зокрема, забезпечення комп'ютерним обладнанням, доступ до якісного Інтернету, у т. ч. поширення українського Інтернету на тимчасово окуповані території).

8. Диверсифікація інструментів підтримки й фінансової допомоги у зв'язку зі зменшенням видатків державного та місцевих бюджетів на освіту; пошук альтернативних джерел фінансування, зокрема можливостей додаткового фінансування від міжнародних фінансових організацій і закордонних партнерів тощо.

9. Формування міжнародної коаліції на підтримку української освіти й науки.

10. Посилення комунікації МОН, зокрема через створення відповідної робочої групи із закладами приватної освіти з залученням до її роботи представників ГО «Всеукраїнська асоціація освітніх проектів» як найбільшого в Україні об'єднання закладів дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти.

Основними завданнями розвитку системи освіти України в повоєнний період є:

1. Продовження системної трансформації галузі освіти з метою забезпечення високої якості освіти на всіх рівнях – від дошкільної до вищої та освіти дорослих. Гармонізація нормативно-правової бази регулювання освіти й науки в Україні з освітнім і дослідницьким законодавством Європейського Союзу.

2. Проведення заходів щодо захисту безпеки життя та здоров'я учасників освітнього процесу; трансформація освіти в секторі безпеки й оборони відповідно до доктринальних підходів і принципів НАТО.

3. Відбудова та відновлення освітньої інфраструктури (обов'язкове облаштування бомбосховищ під час відновлення зруйнованих і будівництва нових закладів освіти), створення сучасних закладів, які забезпечать гідні умови для розвитку підростаючого покоління та здобуття українцями якісної освіти на рівні світових стандартів.

4. Створення привабливих соціально-економічних умов для повернення в Україну вимушено переміщених здобувачів освіти й педагогів, які виїхали за кордон у зв'язку з військовою агресією з боку рф.

5. Розвиток соціально-педагогічної та психологічної допомоги учням, студентам і педагогам, які постраждали від військової агресії рф та потребують психологічної та іншої підтримки.

6. Інтенсифікація процесу інтернаціоналізації освіти і науки України, її інтеграція в європейський освітній простір; збільшення кількості проєктів міжнародної освітньо-наукової співпраці.

7. Залучення й використання міжнародної технічної допомоги, спрямованої на підтримку реалізації державної політики для досягнення стратегічних пріоритетів у сфері освіти і науки.

8. Створення концепції розвитку приватної освіти в Україні, що міститиме довгострокові цілі та дієві механізми розв'язання інституційно-правових, матеріально-технічних та фінансових проблем, а також буде враховувати провідний досвід та стандарти країн ЄС.

Висновки

1. Повномасштабна військова агресія рф проти України 24 лютого 2022 р. кинула виклик самому існуванню нашої держави, її суверенітету та соборності. Ворожій атаці піддався соціально-економічний устрій України, значних руйнувань і пошкоджень завдано інфраструктурним об'єктам, будівлям суспільно-соціального призначення, серед яких багато закладів освіти. Від цинічних обстрілів постраждало понад 2 тис. закладів освіти, із них понад 200 повністю знищено. Серед учнів та освітян є вбиті і поранені. Умови життя дітей на сході й півдні України, де ведуться бойові дії, стали нестерпними. Рятуючись від війни, українські учні, студенти та їхні батьки вимушені переміщатися до інших, безпечніших регіонів країни, а також за кордон задля збереження власного життя й здоров'я. При цьому діти наражаються на великий ризик розлучитись із сім'єю, втратити батьків, зазнати насилля, жорстокого поводження, сексуальної експлуатації, потрапити в тенета торгівців людьми. Більшість із них пережили надзвичайно драматичні події та терміново потребують посилення заходів безпеки, стабільності, допомоги у сфері захисту дітей і психосоціальної підтримки

2. Попри надзвичайну ситуацію, МОН швидко створило відповідне інституційно-правове підґрунтя для функціонування освіти в умовах війни, забезпечило організаційну трансформацію освітньої сфери в контексті доступності освіти, створення безпечних умов здобуття освіти, забезпечення її належної якості. Зокрема, було створено правові умови для евакуації та переміщення

закладів освіти з окупованих територій і тих, де велись активні бойові дії. З цих питань видано понад 50 наказів МОН. Оперативно вирішувалися питання замовлення, виготовлення й видачі освітніх документів в умовах воєнного стану в Україні. Було збережено освітні бази даних і освітні інформаційні системи ПАК «АІКОМ» та ЄДЕБО, забезпечено необхідні заходи щодо організації у 2022 р. національного мультипредметного тестування і вступної кампанії.

Загалом з боку МОН оперативно забезпечено формування й реалізацію державної політики у сфері освіти та науки в умовах воєнного стану, наукової, науково-технічної, інноваційної діяльності, розроблення й проведення державної політики у сфері здійснення державного контролю за діяльністю закладів освіти, підприємств, установ та організацій, які надають освітні послуги або провадять іншу діяльність, пов'язану з наданням таких послуг.

3. Уведення в Україні воєнного стану позначилося на організації роботи освітньої галузі. Війна змусила учасників освітнього процесу масово залишити місця свого проживання. Таке масштабне переміщення (у межах України та за кордон) вимагало нових зусиль із забезпечення рівного доступу до навчання, створення передумов для утримання учнів і педагогів в українській системі освіти та їх повернення в разі виїзду за кордон. Міністерством освіти і науки України зроблено низку кроків щодо трансформації методичного забезпечення організації освітнього процесу в закладах освіти під час дії правового режиму воєнного стану (очна, дистанційна, змішана та індивідуальна форми). Спільно з компанією «Google Україна» МОН у перші дні війни створило Всеукраїнський онлайн-розклад. Стартував освітній проєкт «Навчання без меж», у рамках якого здійснювалася трансляція відеоуроків для учнів 5–11-х класів. Було систематизовано використання всіх наявних електронних ресурсів, насамперед можливостей Всеукраїнської школи онлайн, регіональних платформ, електронних ресурсів окремих закладів освіти, у т. ч. приватних. Функціонують національні інформаційні освітні системи ПАК «АІКОМ» та ЄДЕБО, які надають необхідну інформацію для освітніх управлінців. Розроблено низку важливих рекомендацій для організації освітнього процесу в усіх закладах освіти – дошкільної, загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти.

4. В умовах російської агресії Міністерство освіти і науки України активно використовує різноманітні майданчики для діалогу з максимально широким колом партнерів та друзів України з метою формування міжнародної коаліції на підтримку української освіти й науки. Розроблено 11 проєктних пропозицій для покриття першочергових потреб сфери освіти в період воєнного стану, що відповідають ключовим пріоритетам освітньої політики. Міжнародні партнери мають можливість долучитися до будь-якої з цих пропозицій.

Для забезпечення комунікації з міжнародними партнерами, громадськими організаціями, закордонними міністерствами та іншими зацікавленими сторонами створено двомовний розділ вебсайту МОН «Підтримка освіти і науки України під час війни», де регулярно розміщується актуальна інформація про невідкладні потреби системи освіти й науки та пріоритетні завдання секторальної політики. За ініціатииви Президента України United24 Національним банком України відкрито рахунок для Міністерства освіти і науки України на потреби відновлення закладів

і установ, пошкоджених та зруйнованих унаслідок агресії РФ, матеріально-технічної бази, засобів навчання, придбання комп'ютерного та іншого обладнання, програмного забезпечення, шкільних автобусів, розроблення освітніх програм та інструментів. Цілий ряд міжнародних організацій засвідчив свою підтримку Україні та готовність співпрацювати з метою розв'язання нагальних проблем у сфері освіти і науки, що виникли у зв'язку із запровадженням воєнного стану. У травні 2022 р. МОН спільно з ЮНІСЕФ, ДНУ «Інститут освітньої аналітики» було проведено всеукраїнське опитування громад щодо освітніх потреб внутрішньо переміщених осіб. За результатами цього опитування ЮНІСЕФ профінансовано по 80 дол. США на кожного з переміщених педагогів, а також надано кошти на ноутбуки для них.

5. 23 червня 2022 р. Україна офіційно отримала статус кандидата на вступ до ЄС. Рух України до статусу кандидата супроводжувався безпрецедентною підтримкою серед громадян як України, так і країн ЄС. За даними опитування Євробарометру 66 % громадян країн ЄС згодні, що Україна має стати членом Євросоюзу, а 71 % вважає її частиною європейської сім'ї.

Європейські партнери створюють різноманітні інструменти для підтримки українських учнів, студентів, викладачів, науковців і всіх працівників сфери освіти та науки. Крім того, після набуття статусу кандидата в Україні з'явилася можливість отримувати довгострокові кредити від ЄС, а також допомогу у вигляді грантів на освіту, науку, інновації, культуру, охорону здоров'я тощо. Формати й напрями такої допомоги мають визначатися під час перемовин між українською та європейською сторонами.

6. Розвиток приватної освіти в Україні пов'язаний із цілою низкою проблем, які тільки загострилися в умовах дії воєнного стану, а та участь приватних освітніх закладів у забезпеченні доступності й безперервності навчання для широкого кола здобувачів освіти є можливими тоді, коли для таких закладів створюються інституційні передумови їх функціонування. Після започаткування освітньої діяльності приватний заклад освіти стикається з низкою проблемних питань: до звичайних підприємницьких ризиків додаються специфічні вимоги в освітній сфері, необхідність постійного вдосконалення матеріально-технічної бази закладу, підвищення рівня кваліфікації персоналу, утримання на належному рівні заробітної плати, створення безпечного освітнього середовища, виконання карантинних обмежень і так далі.

Зазначені проблеми є лише частиною викликів, з якими мають справу засновники приватних закладів освіти, і їх успішне вирішення можливе лише за умов тісної комунікації з МОН як ініціатором ефективних змін в освіті. При цьому приватна освіта (на рівнях дошкільної, загальної середньої та позашкільної освіти) має розглядатися як партнер держави. Ефективна взаємодія МОН та приватних закладів освіти дасть змогу реалізувати низку освітніх проєктів, розширити мережу закладів освіти та сприяти забезпеченню доступності й безперервності навчання. Така взаємодія може здійснюватися шляхом створення постійно діючої робочої групи з питань розвитку приватної освіти при МОН, це дасть змогу оперативно та ефективно реагувати на ті виклики, які виникають перед засновниками приватних закладів та вирішувати їх.

Додатки

Нормативно-правова база на період дії воєнного стану

1. Про утворення Ситуаційного центру МОН : наказ Міністерства освіти і науки України від 24.02.2022 № 229. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-utvorennya-situacijnogo-centru-mon>.

2. Про внесення змін до Календарного плану організації та проведення у 2022 році зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 28.02.2022 № 231. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-vnesennya-zmin-do-kalendarnogo-planu-organizaciyi-ta-provedennya-u-2022-roci-zovnishnogo-nezalezhnogo-ocinyuvannya-rezultativ-navchannya-zdobutih-na-osnovi-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti>.

3. Про звільнення від проходження державної підсумкової атестації учнів, які завершують здобуття початкової та базової загальної середньої освіти, у 2021/2022 навчальному році : наказ Міністерства освіти і науки України від 28.02.2022 № 232. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zviltannya-vid-prohodzhennya-derzhavnoi-pidsumkovoi-atestaciyi-uchniv-yaki-zavershuyut-zdobuttya-pochatkovoi-ta-bazovoi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-u-20212022-navchalnomu-roci>zareyestrovaniy-v-ministerstvi-yusticiyi-ukrayini-03-bereznaya-2022-roku-za-28337619.

4. Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану : наказ Міністерства освіти і науки України від 07.03.2022 № 235. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0235729-22#Text>.

5. Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні : наказ Міністерства освіти і науки України від 28.03.2022 № 274. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/624/200/1c5/6242001c570a8380605603.pdf>.

6. Про деякі питання замовлення та виготовлення документів про загальну середню освіту в умовах воєнного стану в Україні : наказ Міністерства освіти і науки України від 12.05.2022 № 432. URL: https://drive.google.com/file/d/1CeKrlG0GmgKBoO-KjJYEYqSc3y_JLOqK/view.

7. Про затвердження Порядку проведення у 2022 році національного мультипредметного тесту : наказ Міністерства освіти і науки України від 12.05.2022 № 433. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-ta-provedennya-u-2022-roci-nacionalnogo-miltipredmetnogo-testu>.

8. Про організацію та проведення у 2022 році національного мультипредметного тесту : наказ Міністерства освіти і науки України від 12.05.2022 № 434. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-ta-provedennya-u-2022-roci-nacionalnogo-miltipredmetnogo-testu>.

9. Про затвердження Переліку населених пунктів України, на території яких буде сформовано попередню мережу тимчасових екзаменаційних центрів для проведення основних сесій національного мультипредметного тесту : наказ Міністерства освіти і науки України від 16.05.2022 № 445. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-pereliku-naselenih-pinktiv-ukrayini-na-teritoriyi-yakih>

bude-sformovano-poperednyu-merezhu-timchasovih-ekzamenacijnih-centriv-dlya-provedennya-osnovnovnih-sesij-nacionalnogo-multipredmetnogo-testu.

10. Про затвердження Переліку закордонних населених пунктів, на території яких буде створено тимчасові екзаменаційні центри для проведення основних сесій національного мультипредметного тесту : наказ Міністерства освіти і науки України від 19.05.2022 № 465. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-pereliku-zakordonnih-naselenih-punktiv-na-teritoriyi-yakih-bude-stvoreno-timchasovi-ekzamenacijni-centri-dlya-provedennya-osnovnih-sesij-nacionalnogo-multipredmetnogo-testu>.

11. Про деякі питання зарахування до закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні : наказ Міністерства освіти і науки України від 13.05.2022 № 438. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-zarahuvannya-do-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-v-umovah-voennogo-stanu-v-ukrayini>.

12. Про деякі питання видачі документів про загальну середню освіту в умовах воєнного стану в Україні : наказ Міністерства освіти і науки України від 20.05.2022 № 466. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-vidachi-dokumentiv-pro-zagalnu-serednyu-osvitu-v-umovah-voennogo-stanu-v-ukrayini>.

13. Про затвердження Порядку міжвідомчої взаємодії з питань вручення здобувачам освіти, які перебувають за межами України, документів про базову середню освіту та повну загальну середню освіту, виданих в умовах воєнного стану в Україні : наказ Міністерства освіти і науки України та Міністерства закордонних справ України від 09.06.2022 № 538/192. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/spilnij-nakaz-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-ta-ministerstva-zakordonnih-sprav-ukrayini-pro-zatverdzhennya-poryadku-mizhvidomchoyi-vzayemodiyi-z-pitan-vruchennya-zdobuvacham-osviti-yaki-perebuvaють-za-mezhami-ukrayini-dok>.

14. Про організацію роботи консультативних телефонів Міністерства освіти і науки «Вступна кампанія 2022 року» : наказ Міністерства освіти і науки України від 23.06.2022 № 587. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-roboti-konsultativnih-telefoniv-ministerstva-osviti-i-nauki-vstupna-kampaniya-2022-roku>.

15. Про організацію освітнього процесу в початковій школі в умовах воєнного часу : лист Міністерства освіти і науки України від 29.03.2022 № 1/3725-22. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/624/44a/983/62444a98374d8370351160.pdf>.

16. Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні : лист Міністерства освіти і науки України від 29.03.2022 № 1/3737-22. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/624/41a/251/62441a251c4bd330828292.pdf>.

Корисні посилання

[1.А] Підтримка освіти і науки України під час війни. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/mizhnarodna-dilnist/pidtrimka-osviti-i-nauki-ukrayini-pid-chas-vijni>.

- [1.B] Невідкладні потреби освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/ministerstvo/diyalnist/mizhnarodna-dilnist/pidtrimka-osviti-i-nauki-ukrayini-pid-chas-vijni/nevidkladni-potrebi-osviti-i-nauki-ukrayini>.
- [1.C] Освітній кластер: Україна (Ukraine Education Cluster). URL: <https://www.humanitarianresponse.info/en/operations/ukraine/education>.
- [1.D] Освіта під загрозою (Education in emergency). URL: <https://saveschools.in.ua/>.
- [2.A] Освіта в умовах воєнного стану. URL: <https://emergency.mon.gov.ua/>.
- [2.B] Навчання під час війни. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/press-release/osvitanoworg>.
- [2.C] Підтримка батьків та дітей під час війни. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/parents-children-support-during-military-actions>.

	A	B	C	D
1				
2				

Vira РОГОВА

заступник Міністра освіти і науки України

Забезпечення функціонування системи освіти в умовах воєнного стану

Уперше за багато десятиліть 2022/2023 навчальний рік освітяни України розпочнуть в умовах широкомасштабної війни, розв'язаної Російською Федерацією проти нашої держави. З перших її днів

Міністерство освіти і науки спільно з обласними департаментами й закладами освіти намагалося робити все можливе для забезпечення освітнього процесу, здійснювало оцінку освітніх потреб, активно допомагало працівникам галузі та здобувачам освіти у вирішенні критично важливих для них проблем, які стосувалися збереження їхнього життя, забезпечення необхідними приміщеннями, навчальним обладнанням, електронним доступом до освітніх ресурсів.

У найскладніший для країни час працівники галузі виявили неймовірний патріотизм, взаємопідтримку, згуртованість і готовність самовіддано працювати задля перемоги. У закладах освіти всіх регіонів було створено місця для проживання внутрішньо переміщених осіб; вжито заходів для забезпечення харчуванням українських військовослужбовців, бійців територіальної оборони; в окремих областях на базі закладів освіти було організовано потужні гуманітарні штаби, які надавали і продовжують надавати необхідну допомогу всім, хто її потребує.

Органами управління освітою за підтримки органів виконавчої влади та місцевого самоврядування вирішується низка соціальних і гуманітарних проблем: здійснюється евакуація людей шкільними автобусами, організовується безкоштовне харчування для осіб, переміщених з територій активних бойових дій, надається гуманітарна допомога (одяг, засоби гігієни, медикаменти тощо), залучається необхідна матеріально-технічна й фінансова допомога від міжнародних партнерів, українських громадських організацій, волонтерів, здійснюється психологічна підтримка осіб, постраждалих від війни.

Міністерство освіти і науки України активно співпрацює з офісом Першої леді Олени Зеленської, з міжнародними організаціями у вирішенні проблеми збереження психічного здоров'я українців, які постраждали внаслідок дій агресора. Для надання нашим громадянам повноцінного й ефективного доступу до психологічної допомоги з ініціативи Олени Зеленської створено Національну програму психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, укладено Меморандум про взаєморозуміння з представництвом Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) в Україні. Одним з напрямів співпраці в межах Меморандуму є кампанія «Спільно до навчання», яку ЮНІСЕФ, Міністерство освіти і науки України, інші органи влади започатковують за підтримки Першої леді напередодні навчального року. Кампанія включає декілька компонентів, серед яких: психосоціальна підтримка, розвиток дітей та молоді, створення безпечного освітнього простору,

зокрема облаштування бомбосховищ (укриттів), розроблення інструкцій для вчителів та учнів з мінної безпеки.

Наразі регіональними органами управління освітою за підтримки Міністерства освіти і науки проводиться складна організаційна робота з питань підготовки до організованого початку 2022/2023 навчального року. Відпрацьовуються чотири моделі організації освітнього процесу в закладах освіти з урахуванням місцезнаходження, а саме, що:

- 1) розташовані на територіях, істотно віддалених від зони бойових дій і де наявна велика кількість внутрішньо переміщених дітей;
- 2) знаходяться на звільнених територіях;
- 3) перебувають у зоні бойових дій або на прифронтових територіях;
- 4) опинилися на тимчасово окупованих територіях.

З метою здійснення контролю за станом підготовки регіонів до нового навчального року, керівництвом Міністерства заплановано низку робочих візитів в різні регіони України. Головним питанням, яке розглядається на нарадах з працівниками обласних органів управління освітою за участю представників ДСНС, Нацполіції, Держпродспоживслужби, є підготовка закладів освіти до нового навчального року в умовах воєнного стану. Здійснюється пошук шляхів вирішення проблем забезпечення закладів освіти захисними спорудами та укриттями різного типу (бомбосховища, протирадіаційні, найпростіші укриття тощо); залучення дітей внутрішньо переміщених осіб до місцевих закладів дошкільної та загальної середньої освіти; визначення форматів освітнього процесу з урахуванням безпекової ситуації в конкретному регіоні.

Міністерство продовжує опікуватися якістю освіти та станом упровадження розпочатих реформ. Зокрема у фокусі уваги перебувають питання підготовки вчителів, які 2022/2023 н. р. працюватимуть за Концепцією «Нова українська школа», забезпечення учнів 5-х і 6-х класів електронними версіями підручників та електронними підручниками для початкової школи, забезпечення закладів освіти необхідними навчальними програмами.

Міністерством ставиться завдання – охоплення освітнім процесом усіх українських дітей, незалежно від їх місцезнаходження, та надати їм можливість навчатися за українськими програмами і підручниками.

Розроблено чотири моделі організації навчання: **за очною, дистанційною, змішаною та індивідуальною формами (екстернат або сімейна форма).**

Наразі на місцях проводиться опитування батьків щодо вибору форми навчання. За попередніми даними, більшість батьків обирає змішаний чи очний формат організації освітнього процесу. Це вимагає зосередження основної уваги освітніх управлінців на створенні безпечних умов для перебування в закладах освіти, адже головним пріоритетом є життя і здоров'я кожного учасника освітнього процесу, а найважливішою метою нашої діяльності в умовах війни – перетворення кожного закладу освіти на територію безпеки.

Глибоко переконана, що завдяки патріотизму і самовідданості українських освітян будуть вирішені всі проблеми, які виникли в галузі внаслідок війни, і українська освіта отримає потужний стимул до подальшого розвитку і реформування.

2. ДОШКІЛЬНА ОСВІТА

Основні виклики

Основними викликами для системи дошкільної освіти в умовах воєнного стану є:

1. Масштабні руйнування та пошкодження закладів дошкільної освіти та необхідність розширення їх мережі відповідно до потреб.

2. Створення безпечного освітнього середовища та облаштування бомбосховищ/укриттів у закладах дошкільної освіти для всіх учасників освітнього процесу.

3. Необхідність відновлення й ефективної організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти в умовах воєнного стану та в повоєнний період.

4. Вирішення питання психологічної, методичної й інформаційної підтримки всіх учасників освітнього процесу системи дошкільної освіти.

5. Ризики втрати кадрового потенціалу закладів дошкільної освіти, зумовлені масштабним переміщенням педагогічних кадрів в умовах війни, а також проблемою оплати праці педагогів цих закладів.

6. Проблема налагодження ефективної комунікації між учасниками освітнього процесу.

2.1. Загальна характеристика стану функціонування дошкільної освіти в умовах збройної агресії російської федерації проти України. Руйнування мережі закладів дошкільної освіти

Дошкільна освіта є невід’ємним складником та першим рівнем у системі безперервної освіти України, стартовою платформою особистісного розвитку дитини.

Завданнями дошкільної освіти є:

- насамперед збереження життя в умовах воєнного стану, зміцнення фізичного, психічного й духовного здоров’я дитини;

- виховання у дітей любові до України, шанобливого ставлення до родини, поваги до народних традицій і звичаїв, державної мови, регіональних мов або мов меншин та рідної мови, національних цінностей українського народу, а також цінностей інших націй і народів, свідомого ставлення до себе, оточення й довкілля;

- формування особистості дитини, розвиток її творчих здібностей, набуття нею соціального досвіду;

- виконання вимог Базового компонента дошкільної освіти, забезпечення соціальної адаптації та готовності продовжувати освіту;

- здійснення соціально-педагогічного патронату сім’ї.

Зміст освітньої діяльності з питань дошкільної освіти загалом та на період дії правового режиму воєнного стану регулюється законами України «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», «Про затвердження Указу Президента України “Про введення надзвичайного стану в окремих регіонах України”», «Про затвердження Указу Президента України “Про введення воєнного стану в Україні”», «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану».

З метою координації діяльності у сфері дошкільної освіти Міністерством освіти і науки України впродовж періоду воєнного стану було надіслано низку рекомендаційно-роз'яснювальних листів (*див.* додаток 1 до розділу).

Збройна агресія російської федерації проти України та запровадження воєнного стану в державі внесли значні корективи в діяльність дошкільної освіти. Оскільки рішення про режим функціонування закладу дошкільної освіти належить до повноважень органів місцевої виконавчої влади й органів місцевого самоврядування, цими органами було прийнято відповідні рішення залежно від обставин. Частина закладів дошкільної освіти (ЗДО) працюють у звичайному режимі, окремі з них не функціонують, деякі приймають тимчасово переміщених осіб, організують освітній процес дистанційно, консультують батьків тощо. Таким чином, робота ЗДО в умовах воєнного стану організовується залежно від конкретної ситуації та з урахуванням заходів і завдань, визначених військово-цивільною адміністрацією й засновником.

З огляду на необхідність створення безпечного освітнього середовища в ЗДО педагогічні та інші працівники таких закладів повинні бути готові до здійснення заходів щодо захисту учасників освітнього процесу, особливо вихованців, зокрема їх укриття в захисних спорудах цивільного захисту, неухильного дотримання алгоритму дій під час тривожної сирени. Інформацію про наявність укриттів у ЗДО України наведено в табл. 2.1.1.

Таблиця 2.1.1

**Наявність укриттів у закладах дошкільної освіти
в регіональному розрізі станом на 25 липня 2022 р., од.**

Регіон	Кількість закладів дошкільної освіти	Наявність ЗСЦЗ на балансі закладів дошкільної освіти	Кількість укриттів (ЗСЦЗ, СПП, НУ) у закладах дошкільної освіти, враховуючи укриття інших суб'єктів господарювання
Вінницька обл.	577	40	159
Волинська обл.	482	5	123
Дніпропетровська обл.	795	30	34
Донецька обл.	–	–	–
Житомирська обл.	642	49	126
Закарпатська обл.	514	14	185
Запорізька обл.	196	2	26
Івано-Франківська обл.	464	30	136
Київська обл.	511	33	86
Кіровоградська обл.	330	15	50
Луганська обл.	–	–	–

Регіон	Кількість закладів дошкільної освіти	Наявність ЗСЦЗ на балансі закладів дошкільної освіти	Кількість укриттів (ЗСЦЗ, СПП, НУ) у закладах дошкільної освіти, враховуючи укриття інших суб'єктів господарювання
Львівська обл.	519	16	196
Миколаївська обл.	535	37	8
Одеська обл.	855	15	267
Полтавська обл.	540	58	69
Рівненська обл.	361	62	95
Сумська обл.	188	24	18
Тернопільська обл.	590	35	174
Харківська обл.	608	11	10
Херсонська обл.	–	–	–
Хмельницька обл.	520	38	141
Черкаська обл.	412	13	79
Чернівецька обл.	391	57	99
Чернігівська обл.	279	21	37
м. Київ	541	0	320
Разом	10 850	605	2477

Примітка. ЗСЦЗ – захисні споруди цивільного захисту (сховища та протирадіаційні укриття), зокрема швидкоспоруджувані; СПП – споруди подвійного призначення; НУ – найпростіші укриття, зокрема визначені за результатами обстежень будівель (споруд, приміщень), що експлуатуються, а також облаштовані фортифікаційні споруди.

Побудовано за даними сектору мобілізаційної роботи, цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Міністерства освіти і науки України.

Рішення про відновлення діяльності та режим роботи ЗДО ухвалюють місцеві органи влади й військово-цивільні адміністрації, які створюють комісії з обстеження закладів освіти на предмет готовності до організації освітнього процесу в новому навчальному році та наявності безпечних умов для всіх його учасників.

В умовах правового режиму воєнного стану більшість дітей дошкільного віку та їхні батьки мають доступ до освітнього процесу, який забезпечується через діючі вебсайти МОН, місцевих управлінь освітою, закладів дошкільної освіти, а також через месенджери, електронну пошту тощо.

У зв'язку з тривалими бойовими діями деякі дошкільні заклади зазнали й надалі зазнають значних пошкоджень і руйнувань. За інформацією департаментів (управлінь) обласних, Київської міської військово-цивільних адміністрацій станом на 1 серпня 2022 р. зруйновано 58 закладів, пошкоджено 732 заклади. Найбільше руйнувань ЗДО зафіксовано в Запорізькій області, пошкоджень і руйнувань – у Донецькій, Харківській та Миколаївській областях. На жаль, ця цифра постійно зростає (табл. 2.1.2).

Частина закладів опинилася на тимчасово окупованих територіях Донецької, Запорізької, Луганської, Харківської й Херсонської областей. Зазначені вище події унеможливають повний збір достовірної інформації у цих регіонах.

Таблиця 2.1.2

Кількість зруйнованих/пошкоджених закладів дошкільної освіти в Україні в розрізі регіонів в умовах воєнного стану, од.

Регіон	Станом на 01.01.2022 (за даними Держстату)	Станом на 01.08.2022 (за оперативною інформацією МОН)		
	Усього закладів	Зруйновано/ пошкоджено, загалом	У тому числі	
			зруйновано	пошкоджено
Вінницька обл.	756	11	0	11
Волинська обл.	485	0	0	0
Дніпропетровська обл.	984	10	1	9
Донецька обл.	551	230	0	230
Житомирська обл.	642	24	0	24
Закарпатська обл.	573	0	0	0
Запорізька обл.	511	27	26	1
Івано-Франківська обл.	457	0	0	0
Київська обл.	825	58	6	52
Кіровоградська обл.	458	2	0	2
Луганська обл.	260	53	4	49
Львівська обл.	901	0	0	0
Миколаївська обл.	541	68	8	60
Одеська обл.	798	2	0	2
Полтавська обл.	620	4	0	4
Рівненська обл.	529	0	0	0
Сумська обл.	425	12	1	11
Тернопільська обл.	590	1	0	1
Харківська обл.	745	178	3	175
Херсонська обл.	468	24	4	20
Хмельницька обл.	710	1	0	1
Черкаська обл.	624	6	0	6
Чернівецька обл.	388	0	0	0
Чернігівська обл.	404	49	5	44
м. Київ	729	30	0	30
Разом	14 974	790	58	732

Побудовано за оперативними даними директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти Міністерства освіти і науки України та за даними Державної служби статистики України.

2.2. Кількісні зміни в мережі закладів дошкільної освіти в розрізі регіонів

За даними Державної служби статистики України станом на 1 січня 2022 р. функціонувало 14 974 ЗДО, що забезпечували здобуття дошкільної освіти 1 111 358 дітям відповідного віку. Згідно з оперативною інформацією МОН на 10 червня 2022 р. кількість ЗДО скоротилася і становила 13 654 ЗДО (табл. 2.2.1).

**Кількісні зміни в мережі закладів дошкільної освіти України
в розрізі регіонів в умовах воєнного стану, од.**

Регіон	Станом на 01.01.2022 (за даними Держстату)		Станом на 10.06.2022 (за оперативною інформацією МОН)	
	Усього закладів	У них дітей (відповідно до наказу)	Усього закладів	У них дітей (відповідно до наказу)
Вінницька обл.	756	47 652	755	46 898
Волинська обл.*	485	33 034	486	33 065
Дніпропетровська обл.	984	89 796	982	89 401
Донецька обл.**	551	43 352	–	–
Житомирська обл.	642	39 716	642	39 312
Закарпатська обл.*	573	37 418	601	38 706
Запорізька обл.*	511	45 340	514	45 518
Івано-Франківська обл.*	457	33 057	464	34 250
Київська обл.	825	67 806	824	67 809
Кіровоградська обл.	458	25 026	455	24 900
Луганська обл.**	260	13 043	–	–
Львівська обл.	901	68 489	894	68 084
Миколаївська обл.*	541	33 244	546	33 646
Одеська обл.*	798	68 027	879	63 904
Полтавська обл.	620	38 685	617	38 483
Рівненська обл.*	529	39 190	535	37 159
Сумська обл.	425	29 126	421	28 671
Тернопільська обл.	590	27 617	590	27 631
Харківська обл.	745	71 717	745	62 049
Херсонська обл.**	468	29 976	–	–
Хмельницька обл.	710	40 358	703	40 477
Черкаська обл.	624	33 444	624	33 094
Чернівецька обл.	388	28 273	370	28 244
Чернігівська обл.*	404	24 780	427	25 429
м. Київ***	729	103 192	580	96 678
Разом	14 974	1 111 358	13 654	1 003 408

* У зв'язку з початком військових дій не всі заклади змогли заповнити та подати форму статистичної звітності 85-К, що призвело до розбіжності в даних.

** Інформація з тимчасово окупованих територій відсутня.

*** Інформацію надано щодо закладів освіти комунальної форми власності.

Побудовано за оперативними даними директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти Міністерства освіти і науки України та за даними Державної служби статистики України.

2.3. Доступ дітей до дошкільної освіти, включаючи внутрішньо переміщених осіб та дітей з особливими освітніми потребами

Незважаючи на важкий час та активні бойові дії майже на всій території України, Міністерство освіти і науки України й місцеві органи управління освітою доклали максимум зусиль для забезпечення функціонування мережі дошкільних закладів та доступу до якісної дошкільної освіти кожній дитині відповідного віку. Усі батьки вихованців, враховуючи й внутрішньо переміщених осіб і дітей з особливими освітніми потребами (*далі* – діти з ООП), мали можливість долучитися до різних форм організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти.

В умовах воєнного стану важливо забезпечити продовження здобуття дошкільної освіти дітьми з ООП за місцем їх тимчасового перебування, максимальне збереження кадрового потенціалу педагогічних працівників, які навчали таких дітей, створення безпечного освітнього середовища та надання якісних психолого-педагогічних послуг.

Відповідні рекомендації щодо організації освітнього процесу для осіб з особливими освітніми потребами, які переїхали на тимчасове проживання до інших регіонів України, надано листом МОН від 28.03.2022 № 1/3710-22.

Під час дії в Україні воєнного стану батьки дітей з ООП дошкільного віку, що потребують психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг (занять), можуть звернутися до найближчого інклюзивно-ресурсного центру (ІРЦ) за місцем постійного (тимчасового) проживання дитини та отримати відповідні послуги.

2.4. Особливості зарахування дітей до закладів дошкільної освіти в умовах воєнного стану

Зарахування дітей до ЗДО в умовах воєнного стану здійснюється відповідно до пунктів 8 і 9 Положення про заклад дошкільної освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.03.2003 № 305 (у редакції постанови КМУ від 27.01.2021 № 86).

Згідно із ч. 9 ст. 11 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» органи місцевого самоврядування в межах своїх повноважень забезпечують: надання медичної допомоги в комунальних закладах охорони здоров'я з урахуванням відомостей про внутрішньо переміщених осіб, які тимчасово проживають (перебувають) у відповідному населеному пункті; влаштування дітей у дошкільні та заклади загальної середньої освіти комунальної форми власності.

З огляду на важливість продовження здобуття дошкільної освіти в умовах воєнного стану дітьми з ООП за місцем їх тимчасового перебування, необхідно забезпечити максимальне збереження кадрового потенціалу педагогів, які працювали з такими дітьми, створення безпечного освітнього середовища та

надання якісних психолого-педагогічних послуг. Відповідно до Порядку організації інклюзивного навчання в закладах дошкільної освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 10.04.2019 № 530 (далі – Порядок), на підставі заяви одного з батьків (інших законних представників) дитини з ООП та висновку про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку дитини, отриманого від інклюзивно-ресурсного центру (ІРЦ), керівник закладу дошкільної освіти утворює інклюзивну групу й організовує інклюзивне навчання з урахуванням рівня підтримки, рекомендованого ІРЦ.

Відомості щодо зарахування дітей до ЗДО в Україні в умовах воєнного стану наведено в табл. 2.4.1.

Таблиця 2.4.1

**Зарахування дітей до закладів дошкільної освіти
в умовах воєнного стану, осіб**

Регіон	Чисельність дітей, зарахованих до ЗДО з 24 лютого 2022 р. із числа	
	внутрішньо переміщених осіб (станом на 01.08.2022)	осіб із особливими освітніми потребами з числа ВПО (станом на 10.06.2022)
Вінницька обл.	243	0
Волинська обл.	74	18
Дніпропетровська обл.	484	3
Донецька обл.	–	0
Житомирська обл.	739	2
Закарпатська обл.	781	9
Запорізька обл.	–	0
Івано-Франківська обл.	134	3
Київська обл.	725	0
Кіровоградська обл.	303	18
Луганська обл.	–	0
Львівська обл.	987	91
Миколаївська обл.	91	1
Одеська обл.	854	0
Полтавська обл.	235	21
Рівненська обл.	91	0
Сумська обл.	22	9
Тернопільська обл.	171	0
Харківська обл.	61	1
Херсонська обл.	–	0
Хмельницька обл.	369	51
Черкаська обл.	302	18
Чернівецька обл.	653	35
Чернігівська обл.	77	0
м. Київ	385	0
Разом	7781	280

Побудовано за оперативними даними директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти Міністерства освіти і науки України.

2.5. Організація надання освітніх послуг у закладах дошкільної освіти в умовах воєнного стану

Питання кадрового забезпечення ЗДО та їх готовності до провадження освітнього процесу постійно вивчається органами управління у сфері освіти виконавчих комітетів міських рад міст обласного значення, міських, селищних, сільських рад. Проводиться аналіз і прогнозування потреби на місцях у педагогічних працівниках для закладів освіти, що забезпечують здобуття дошкільної освіти дітьми відповідного віку.

Частина працівників з різних причин припинили трудові відносини із закладами освіти. Водночас станом на 1 серпня 2022 р. до ЗДО на підконтрольній Україні території було працевлаштовано 76 осіб із числа ВПО, зокрема в Дніпропетровській області – 8 осіб, Закарпатській – 14, Івано-Франківській – 1 особа, Кіровоградській – 7 осіб, Львівській – 11, Полтавській – 5, Сумській – 6, Чернівецькій – 11 і у м. Києві – 13. Утім, збір інформації про таких педагогічних працівників ускладнений через те, що з деякими громадами, які опинилися у зоні активних бойових дій, за лінією фронту, втрачено зв'язок.

Освітній процес у закладах дошкільної освіти на період дії правового режиму воєнного стану організовується відповідно до вимог чинного законодавства й Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту) та з урахуванням безпекової ситуації в населеному пункті й рішення обласних, місцевих військово-цивільних адміністрацій. Діяльність у ЗДО здійснюється (станом на 1 серпня 2022 р.) із використанням дистанційної, змішаної, очної та індивідуальної форм організації освітнього процесу (табл. 2.5.1).

Таблиця 2.5.1

Організація освітнього процесу в Україні в закладах дошкільної освіти в регіональному розрізі, од.

Регіон	Форма освіти		
	дистанційна	змішана	очна
Вінницька обл.	90	–	85
Волинська обл.	–	–	21
Дніпропетровська обл.	331	30	42
Донецька обл.	–	–	–
Житомирська обл.	175	–	112
Закарпатська обл.	–	–	337
Запорізька обл.	–	–	–
Івано-Франківська обл.	42	–	47
Київська обл.	261	–	115
Кіровоградська обл.	145	34	77
Луганська обл.	–	–	–
Львівська обл.	181	28	391
Миколаївська обл.	–	–	11
Одеська обл.	128	–	20
Полтавська обл.	183	37	46
Рівненська обл.	131	–	39
Сумська обл.	266	16	8

Регіон	Форма освіти		
	дистанційна	змішана	очна
Тернопільська обл.	–	–	64
Харківська обл.	93	2	–
Херсонська обл.	–	–	–
Хмельницька обл.	46	5	68
Черкаська обл.	97	–	110
Чернівецька обл.	16	–	94
Чернігівська обл.	31	–	35
м. Київ	158	–	104
Разом	2374	152	1826

Побудовано за оперативними даними директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти Міністерства освіти і науки України.

Міністерством освіти і науки України надіслано методичні рекомендації:

- щодо здійснення освітньої діяльності з питань дошкільної освіти на період дії правового режиму воєнного стану;
- про окремі питання діяльності закладів дошкільної освіти у 2022/2023 н. р.

2.6. Освітні проєкти підтримки діяльності закладів дошкільної освіти в умовах воєнного стану

На вебсайті Міністерства освіти і науки України у вільному доступі розміщено матеріали, за допомогою яких педагоги зможуть підготуватися до роботи, організувати освітній процес у нових умовах. Зокрема, за сприяння МОН ЮНІСЕФ відкрив дитячий онлайн-садок НУМО з відеозаняттями для дітей віком від 3 до 6 років. Також на вебсайті розміщено інші корисні матеріали: поради з надання першої психологічної допомоги людям, що пережили кризову подію; рекомендації від експертів ЮНІСЕФ «Як підтримати дітей у стресових ситуаціях»; інформаційний комікс для дітей «Поради від захисника України». Матеріали на вебсайті МОН для дітей дошкільного віку постійно оновлюються й поповнюються.

З урахуванням цьогочасних реалій розроблено нову парціальну програму з національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку «Моя країна – Україна» та хрестоматію до неї. Метою цієї програми є об'єднання зусиль педагогів і батьків для зміцнення національної ідентичності дітей як ґрунту, на якому проростатиме справжній патріотизм; сприяння формуванню у дітей позитивного образу своєї країни, утвердження активної позиції громадянина, виховання ціннісного ставлення до своєї родини як частини українського народу, його історії, традицій, культури.

Корисні посилання та змістовні матеріали (відеозаняття, поради психолога, літературні твори, цікаві руханки, поради фахівців тощо) для педагогів та батьків систематизовано на вебсайті МОН у рубриці «Сучасне дошкілля під крилами захисту».

В умовах воєнного стану зазнає змін і організація роботи з кадрами, зокрема підвищення кваліфікації, інформаційна й методична підтримка педагогів.

Корисним та цікавим став досвід плідної співпраці фахівців дошкільної освіти МОН, ДУ «Український інститут розвитку освіти», Національної академії педагогічних наук України (НАПН України), ВГО «Асоціація працівників дошкільної освіти» щодо проведення просвітницької діяльності стосовно нових реалій організації освітнього процесу під час дії воєнного стану.

Незважаючи на складний час, триває робота з підготовки й проведення серії презентаційних заходів (конференцій, вебінарів, семінарів тощо) для широкого кола освітян, передусім фахівців усіх рівнів дошкільної галузі освіти, працівників закладів вищої освіти, системи післядипломної педагогічної освіти, науковців, а також здобувачів вищої освіти, батьків дітей та громадськості, зацікавленої в розвитку української дошкільної освіти.

З урахуванням нових реалій і з метою об'єднання зусиль педагогів і батьків організовано вебінари про чинні комплексні програми та запроваджено проведення щотижневого Всеукраїнського онлайн-марафону «Реалізація змісту Державного стандарту дошкільної освіти в парціальних програмах». Такі вебінари дають змогу інформувати працівників ЗДО, батьків дітей щодо різноманітності програмного забезпечення при організації освітньої діяльності закладу дошкільної освіти в сучасних умовах.

Окрім того, МОН спільно з ДУ «Український інститут розвитку освіти» розроблено методичні рекомендації щодо впровадження професійного стандарту керівника (директора) закладу дошкільної освіти.

На виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 29.09.2019 № 849, ДУ «Український інститут розвитку освіти» з 1 листопада до 15 грудня 2021 р. проведено дослідження за міжнародною методикою «Шкала оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти» (ECERS-3). За результатами виконаної роботи підготовлено аналітичний звіт за методикою ECERS-3, який схвалено на засіданні вченої ради Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України (протокол № 7 від 26.05.2022) та затверджено наказом МОН від 07.07.2022 № 615. Результати дослідження є підставою для розроблення освітньої політики, зокрема для розбудови дошкільної освіти в повоєнний час і прогнозування подальшої стратегії розвитку освіти в Україні з урахуванням культурологічних особливостей, національних традицій та світових тенденцій.

Розроблено рекомендації щодо забезпечення якості освітнього процесу в ЗДО з урахуванням отриманих результатів дослідження та визначено ресурсний потенціал і перспективи розвитку дошкільної освіти в Україні.

Одним із основних пріоритетів Міністерства освіти і науки України є інтеграція України до Європейського освітнього простору. Цьому сприяє двостороння міжнародна співпраця з країнами-членами ЄС.

Відповідно до укладеного у 2010 році Меморандуму про взаєморозуміння між Міністерством освіти і науки України та фондом The LEGO Foundation, у сфері дошкільної освіти імплементується проєкт «Сприяння освіті».

Проект передбачає зміну підходів до навчання педагогів у дошкільлі та переорієнтацію освітнього процесу на ігрові й діяльнісні методи взаємодії з дитиною, спрямовані на всебічний розвиток задля наступності з початковим рівнем нової української школи. Географія проекту налічує 300 закладів дошкільної освіти у 15 областях України, серед яких є міські та сільські ЗДО.

У рамках співпраці фонд забезпечує професійний розвиток педагогів, надає систематичну методичну підтримку (системна серія тренінгів) та супровід закладів, залучених до проекту, а також безкоштовно забезпечує дитячі садки ігровими наборами LEGO.

Також Міністерство освіти і науки України співпрацює з міжнародною фундацією «Афлатун Інтернейшнл» (Нідерланди) відповідно до Меморандуму, укладеного у 2015 р. про співпрацю у сфері дошкільної освіти щодо упровадження в освітній процес ЗДО основ соціальної і фінансової освіти дітей дошкільного віку.

На кінець 2021 року за програмою «Афлатот» працювало 568 закладів дошкільної освіти майже по всій Україні.

Педагогічні колективи вдало інтегрували програму «Афлатот» в освітній процес, вихователі створюють цілі творчі проекти, де майстерно поєднують основи соціальної і фінансової освіти з всебічним розвитком не тільки дітей дошкільного віку, а й їхніх батьків.

2.7. Перспективи розвитку дошкільної освіти

Основними завданнями розвитку дошкільної освіти в коротко-строковому періоді є:

1. Відновлення діяльності закладів, що передбачає активні дії з боку військово-цивільних адміністрацій і засновників щодо ремонту будівель (на сьогодні вже відремонтовано 38 ЗДО, заплановано відремонтувати ще 234 ЗДО) та надання нових приміщень у тимчасове користування для забезпечення доступності й безперервності дошкільної освіти.

2. Необхідність забезпечення ЗДО захисними спорудами цивільного захисту/укриттями, що також матимуть необхідний запас питної води, продуктів харчування, медикаментів, навчального обладнання тощо.

3. Налагодження зарахування та підтримки дітей із числа внутрішньо переміщених осіб, врахування потреб дітей з ООП. Відновлення та ефективна організація освітнього процесу в ЗДО в умовах воєнного стану за рахунок швидкого реагування на потреби, пов'язані із життям і здоров'ям наймолодших громадян України.

4. Організація інформаційної та психологічної підтримки учасників освітнього процесу відповідно до методичних рекомендацій МОН і провідних міжнародних організацій.

5. Забезпечення педагогічними кадрами ЗДО, що передбачає передусім унормування системи оплати праці; захист прав педагогічних працівників (керівникам органів управління освітою та/або керівникам закладів освіти

категорично заборонено примушувати педагогічних та інших працівників до написання заяв про відпустку без збереження заробітної плати, а також заяв на звільнення за власним бажанням або за згодою сторін).

6. Вирішення питання налагодження ефективної комунікації між учасниками освітнього процесу шляхом застосування широкого спектра інформаційно-комунікаційних технологій (зокрема, через соціальні мережі, месенджери, телеграм-канали тощо); створення корисного контенту для викладачів, дітей і батьків; поглиблення співпраці з ІРЦ.

Основними завданнями розвитку дошкільної освіти в повоєнний період є:

1. Масштабна відбудова зруйнованих і пошкоджених ЗДО та розширення їх мережі відповідно до регіональних потреб із врахування вимог безпеки навчання, залучення широкого кола міжнародних партнерів з метою забезпечення фінансової підтримки відновлення освітньої інфраструктури.

2. Створення безпечного освітнього середовища, передусім облаштування захисних споруд цивільного захисту/укриттів для всіх учасників освітнього процесу відповідно до найкращих світових практик.

3. Модернізація організації освітнього процесу в ЗДО відповідно до передового досвіду європейських країн, створення доступного, комфортного, безбар'єрного та інклюзивного освітнього середовища для всіх категорій дітей із урахуванням потреб у підвищенні якості освітніх послуг.

4. Удосконалення психологічної, методичної та інформаційної підтримки учасників освітнього процесу в ЗДО, зокрема створення умов для розвитку психологічної служби в закладах у повоєнний період для постраждалих від військової агресії РФ; модернізація методичного забезпечення з урахуванням стандартів ЄС (зокрема оновлення програмного й методичного забезпечення дошкільної освіти відповідно до Державного стандарту 2021 р.) тощо.

5. Здійснення заходів, спрямованих на посилення кадрового потенціалу ЗДО, що передбачає підвищення престижності професії; внесення змін до законодавства та підзаконних актів щодо підвищення статусу педагогічних працівників сфери дошкільної освіти, зменшення педагогічного навантаження й збільшення заробітної плати; створення умов для підвищення фахового рівня педагогічних працівників; систематичне проведення заходів, що сприятимуть підвищенню професійної кваліфікації педагогічних працівників ЗДО.

6. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій у ЗДО для підвищення ефективності комунікації між учасниками освітнього процесу в повоєнний період із урахуванням наслідків військової агресії РФ проти України.

Висновки

1. Міністерство освіти і науки, місцеві органи управління освітою, попри активні бойові дії на значній частині території України, доклали максимум зусиль для забезпечення доступності до якісної дошкільної освіти кожній дитині

відповідного віку. З метою координації діяльності у сфері дошкільної освіти МОН упродовж періоду дії воєнного стану було надіслано низку рекомендаційно-роз'яснювальних листів, на основі яких військово-цивільні адміністрації й засновники приймали відповідні рішення залежно від обставин.

Станом на 1 серпня 2022 р. 1826 ЗДО (12 %) працюють у звичайному режимі та приймають дітей, 2374 ЗДО (16 %) організують освітній процес дистанційно, 569 ЗДО приймають тимчасово переміщених осіб, інші заклади не функціонують. Окрім того, 1386 ЗДО (9 %) перебувають на тимчасово окупованій території.

Таким чином, робота ЗДО в умовах воєнного стану організується залежно від конкретної ситуації та з урахуванням заходів і завдань, визначених військово-цивільною адміністрацією й засновниками.

2. Найбільшим викликом для системи дошкільної освіти є значні матеріальні втрати. За даними Державної служби статистики України, станом на 1 січня 2022 р. функціонувало 14 974 ЗДО, що забезпечували здобуття дошкільної освіти 1 111 358 дітям відповідного віку.

Дошкільні заклади зазнали й надалі зазнають серйозних пошкоджень і руйнувань. Понад 5 % ЗДО України пошкоджено або зруйновано. Найбільше постраждали ЗДО Донецької області, де пошкоджено чи зруйновано 44,6 % закладів, Харківської (24 %), Луганської (20 %), Миколаївської та Чернігівської (по 12 %), Київської (8 %) областей.

Багато педагогічних працівників і вихованців змінили місце перебування, частина з них опинилася на тимчасово окупованих територіях Донецької, Запорізької, Луганської, Миколаївської, Харківської та Херсонської областей.

3. Освітній процес у закладах дошкільної освіти на період дії правового режиму воєнного стану організується відповідно до вимог чинного законодавства й Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту) та з урахуванням безпекової ситуації, з використанням очної, змішаної й дистанційної форм організації освітнього процесу.

Міністерством освіти і науки України надіслано Рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні, Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти в літній період та до нового 2022/2023 навчального року.

Зарахування дітей до ЗДО в умовах воєнного стану здійснюється відповідно до пунктів 8 і 9 Положення про заклад дошкільної освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.03.2003 № 305 (у редакції постанови КМУ від 27.01.2021 № 86).

4. Відповідні рекомендації щодо організації освітнього процесу для осіб з особливими освітніми потребами, які переїхали на тимчасове проживання до інших регіонів України, надано листами МОН. Під час дії воєнного стану батьки дітей з ООП дошкільного віку, які потребують психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг (занять), можуть звернутися до найближчого ІРЦ за місцем постійного (тимчасового) проживання дитини та отримати відповідні послуги.

5. Одним із викликів для системи дошкільної освіти в умовах воєнного стану є кадрове забезпечення ЗДО. Це питання постійно перебуває на контролі органів управління у сфері освіти виконавчих комітетів міських рад міст обласного значення, міських, селищних, сільських рад. Проводиться аналіз і прогнозування потреби на місцях у педагогічних працівниках для закладів, що забезпечують здобуття дошкільної освіти дітьми відповідного віку. Частина працівників із різних причин припинили трудові відносини із закладами освіти.

Водночас до ЗДО на підконтрольній Україні території станом на 1 серпня 2022 р. було працевлаштовано 76 осіб із числа ВПО. Варто зауважити, що збір інформації про таких педагогічних працівників ускладнений через те, що з деякими громадами, які опинилися у зоні активних бойових дій, за лінією фронту, втрачено зв'язок.

6. До підтримки освітньої діяльності ЗДО під час дії воєнного стану долучилися міжнародні партнери. Зокрема, ЮНІСЕФ за сприяння МОН відкрито дитячий онлайн-садок НУМО з відеозаняттями для дітей віком від 3 до 6 років. З урахуванням нинішніх реалій було розроблено нову парціальну програму з національно-патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку та запроваджено серію вебінарів за участю авторів комплексних і парціальних програм для дітей раннього й дошкільного віку.

7. Попри дію режиму воєнного стану, Міністерство освіти і науки України визначило низку пріоритетів подальшого розвитку дошкільної освіти, серед яких:

- відновлення й організація освітнього процесу в ЗДО, у т. ч. для дітей із числа ВПО та з ООП, із урахуванням фактора місця їх перебування і спроможності закладу щодо надання освітніх послуг в умовах воєнного стану;
- створення безпечного освітнього середовища та облаштування сховищ/укриттів у ЗДО для всіх учасників освітнього процесу;
- організація психологічної, методичної й інформаційної підтримки всіх учасників освітнього процесу;
- відбудова зруйнованих і ремонт пошкоджених ЗДО;
- збереження мережі ЗДО та їх працівників;
- створення умов для підвищення фахового рівня педагогічних працівників із проєкцією на нинішні обставини; систематичне проведення вебінарів із підвищення професійної кваліфікації педагогічних працівників ЗДО;
- налагодження ефективної комунікації між учасниками освітнього процесу;
- співробітництво з інклюзивно-ресурсними центрами.

Додатки

Нормативно-правова база на період дії воєнного стану

1. Про оплату праці працівників закладів освіти під час призупинення навчання : лист Міністерства освіти і науки України від 06.03.2022 № 1/3370-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-oplatu-praci-pracivnikiv-zakladiv-osviti-pid-chas-prizupinennya-navchannya>.

2. Про перенесення атестації педагогічних працівників у 2022 році : лист Міністерства освіти і науки України від 15.03.2022 № 1/3454-22. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2022/04/03/List-1.3454-22-15.03.22.pdf>.

3. Про зарахування до закладів дошкільної освіти дітей із числа внутрішньо переміщених осіб : лист Міністерства освіти і науки України від 17.03.2022 № 1/3475-22. <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zarahuvannya-do-zakladiv-doshkilnoyi-osviti-ditej-iz-chisla-vnutrishno-peremishenih-osib>.

4. Лист Міністерства освіти і науки України від 19.03.2022 № 1/3556-22 [Щодо переходу на обслуговування до органів Казначейства за новою адресою закладів освіти, які вимушені змінити місце розташування]. URL: [https://mon.gov.ua/ua/npa/zakladam-osviti-ustanovam-yaki-vimusheni-zminiti-misce-roztashuvannya-u-zvyazku-provedennyam-v-miscyah-yih-roztashuvannya-bojovih-dij-abo-timchasovoyu-okupaciyeju-teritoriyi-ukrayini-neobhidno-perejti-na-obslugovuvannya-](https://mon.gov.ua/ua/npa/zakladam-osviti-ustanovam-yaki-vimusheni-zminiti-misce-roztashuvannya).

5. Про здійснення публічних закупівель та обслуговування в органах Казначейства в умовах воєнного стану : лист Міністерства освіти і науки України від 22.03.2022 № 1/3593-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zdijsnennya-publichnih-zakupivel-ta-obslugovuvannya-v-organah-kaznachejstva-v-umovah-voennogo-stanu>.

6. Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні : лист Міністерства освіти і науки України від 29.03. 2022 № 1/3737-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zabezpechennya-psihologichnogo-suprovodu-uchasnikiv-osvitnogo-procesu-v-umovah-voennogo-stanu-v-ukrayini>.

7. Про рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні : лист Міністерства освіти і науки України від 02.04.2022 № 1/3845-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-rekomendaciyi-dlya-pracivnikiv-zakladiv-doshkilnoyi-osviti-na-period-diyi-voennogo-stanu-v-ukrayini> (додатки до листа: «Щодо здійснення заходів захисту вихованців під час освітнього процесу в умовах воєнного стану та надзвичайної ситуації», «План дій вихователя закладу дошкільної освіти у випадку надзвичайної ситуації»).

8. Методичні рекомендації щодо проведення просвітницької роботи з учасниками освітнього процесу в закладах дошкільної освіти з питань уникнення враження мінами, вибухонебезпечними предметами та ознайомлення з правилами поведінки в надзвичайних ситуаціях : лист Міністерства освіти і науки України від 25.04.2022 № 1/4428-2. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-metodichni-rekomendaciyi-1_442822.

9. Про методичні рекомендації впровадження професійного стандарту керівника (директора) закладу дошкільної освіти : лист Міністерства освіти і науки України від 03.06.2022 № 1/6015-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-metodichni-rekomendaciyi-vprovadzhennya-profesijnogo-standartu-kerivnika-direktora-zakladu-doshkilnoyi-osviti>.

10. Про методичні рекомендації щодо визначення освітніх труднощів та рівнів підтримки у дітей раннього та дошкільного віку : лист Міністерства освіти і науки України від 08.06.2022 № 4/1196-22. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2022/06/23/List.MON-4.1196-22-08.6.2022.pdf>.

11. Щодо забезпечення освіти осіб з особливими освітніми потребами : лист Міністерства освіти і науки України від 15.06.2022 № 1/6435-22. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MUS37172>.

12. Про методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти в літній період : лист Міністерства освіти і науки України від 22.06.2022 № 1/6894-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-metodichni-rekomendaciyi-shodo-organizaciyi-osvitnogo-procesu-v-zakladah-doshkilnoyi-osviti-v-litnij-period>.

13. Щодо збереження мережі закладів дошкільної освіти та захисту прав їх працівників : лист Міністерства освіти і науки України від 22.06.2022 № 1/6887-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-zberezhennya-merezhi-zakladiv-doshkilnoyi-osviti-ta-zahistu-prav-yih-pracivnikiv>.

14. Звіт за результатами основного етапу польового дослідження оцінки якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти за методикою ECERS-3 : наказ Міністерства освіти і науки України від 07.07.2022 № 615. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/ecers-shkala-ocinyuvannya-seredovisharannogo-ditinstva>.

15. Про окремі питання діяльності закладів дошкільної освіти у 2022/2023 навчальному році : лист Міністерства освіти і науки України від 27.07.2022 № 1/8504-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/rekomendaciyi-mon-shodo-organizaciyi-diyalnosti-zakladiv-doshkilnoyi-osviti-u-202223-navchalnomu-roci>.

Корисні посилання

- [1.A] Віночок освітніх програм українського дошкілля: запрошуємо здійснити вибір програми! URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/prezentovano-kompleksni-osvitni-programi-rozvitku-navchannya-ta-vihovannya-dlya-doshkilnyat>.
- [1.B] Дитячий онлайн-садок НУМО відтепер у YOUTUBE KIDS. URL: <https://uied.org.ua/dytyachyj-onlajn-sadok-numo-vidteper-v-youtube-kids/>.
- [1.C] ЮНІСЕФ та МОН запустили онлайн-садок НУМО. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/yunisef-ta-mon-zapustili-dityachij-onlajn-sadok-numo>.
- [1.D] Про зарахування до закладів дошкільної освіти дітей із числа внутрішньо переміщених осіб. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zarahuvannya-do-zakladiv-doshkilnoyi-osviti-ditej-iz-chisla-vnutrishno-peremishenih-osib>.
- [2.A] Матеріали для педагогів та батьків «Сучасне дошкілля під крилами захисту». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/materiali-dlya-pedagogiv-i-batkiv-suchasne-doshkillya-pid-krilami-zahistu>.
- [2.B] Хрестоматія для дітей старшого дошкільного віку «Моя країна – Україна». URL: <https://uied.org.ua/hrestomatiya-dlya-ditej-starshogo-doshkilnogo-viku-moya-krayina-ukrayina/>.
- [2.C] Серія ігрових онлайн-зустрічей для дошкільнят від команди The LEGO Foundation. URL: <https://uied.org.ua/seriya-igrovih-onlajn-zustrichej-dlya-doshkilnyat-vid-komandy-the-lego-foundation/>.
- [2.D] Вебінар «Духовна та психологічна безпека дитини в умовах воєнного стану». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=QOBYE72sxWc>.

- [3.A] Вебінар «Психолого-педагогічний супровід виховання і розвитку дітей дошкільного віку в умовах війни». URL: https://www.youtube.com/watch?v=a9wggKw_zy8.
- [3.B] V Міжнародна науково-практична конференція «Інноваційні технології в дошкільній освіті – 2022». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferenciya-innovacijni-tehnologiyi-v-doshkilnij-osviti>.
- [3.C] Вихователі задля допомоги дітям. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/vihovateli-dnipropetrovshini-obyednalisya-zadlya-dopomogi-vnutrishno-peremishenim-dityam>.
- [3.D] Круглий стіл «Особливості виховання та розвитку дітей раннього віку». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=OtsjBW5fFIo>.
- [4.A] Ранкова кава з «Практикою управління» за участі працівників дошкільної освіти щодо закінчення навчального року. URL: <https://uied.org.ua/rankova-kava-vid-praktyku-upravlinnya-doshkilnym-zakladom/>.
- [4.B] Дискусійна платформа «Медицина та просвіта – об'єднання заради майбутнього без туберкульозу». URL: <https://uied.org.ua/diskusijna-platforma-medycyna-ta-prosvita-obyednannya-zarady-majbutnogo-bez-tuberkulozu/>.
- [4.C] Стартує Всеукраїнський онлайн-марафон «Реалізація змісту Державного стандарту дошкільної освіти в парціальних програмах». URL: <https://mon.gov.ua/ua/events/startuye-vseukrayinskij-onlajn-marafon-realizaciya-zmistu-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-v-parcialnih-programah>.
- [4.D] Всеукраїнський марафон. Лідер живе в кожному: парціальна програма для закладів дошкільної освіти з формування лідерського потенціалу дітей дошкільного віку. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=WqegJx0wuoA&t=9s>.
- [5.A] У МОН обговорили створення укриттів у дитячих садках і школах. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/u-mon-obgovorili-stvorennja-ukrittiv-u-dityachih-sadkah-i-shkolah>.
- [5.B] Літній настрій з LEGO Foundation. URL: <https://uied.org.ua/litnij-nastrij-z-lego-foundation/>.
- [5.C] Всеукраїнський марафон. Презентація парціальних програм з основ здоров'я та безпеки життєдіяльності дітей дошкільного віку: Шкіряний м'яч: програма та методичні рекомендації з навчання дітей старшого дошкільного віку гри у футбол. Настільний теніс: програма та методичні рекомендації з навчання дітей старшого дошкільного віку гри в настільний теніс. Мудрі шахи: програма та методичні рекомендації з навчання дітей старшого дошкільного віку гри в шахи. Цікаві шашки: програма та методичні рекомендації з навчання дітей старшого дошкільного віку гри в шашки. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ATOxBfoStSk&t=3402s>.
- [5.D] Відбулася всеукраїнська конференція для фахівців дошкільної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/vidbulasya-vseukrayinska-konferenciya-dlya-fahivciv-doshkilnoyi-osviti>.
- [6.A] Всеукраїнська інтернет-конференція «Освітній процес в закладах дошкільної освіти в умовах воєнного стану: теорія, практика, інновації».

- URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/osvitnij-proces-v-zakladah-doshkilnoyi-osviti-v-umovah-vijni-obgovoryat-na-vseukrayinskij-konferenciyi>.
- [6.B] Всеукраїнський марафон. Дитяча хореографія: програма хореографічної діяльності дітей від 3-х до 7-ми років. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=AX9kHKyftPQ>.
- [6.C] Про Lego Foundation, турботу та підтримку найменших українців. URL: <https://uied.org.ua/pro-lego-foundation-turbotu-ta-pidtrymku-najmenshyh-ukrayincziv/>.
- [6.D] Науково-практичний марафон «Формування професійної компетентності практичного психолога». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/vidbuvsya-naukovo-praktichnij-marafon-formuvannya-profesijnoyi-kompetentnosti-praktichnogo-psihologa>.
- [7.A] Ранкова кава від «Практики управління»: професійний розвиток працівників дошкільної освіти. URL: <https://uied.org.ua/profesijnyj-rozvytok-praczivnykiv-doshkilnoyi-osvity/>.
- [7.B] Парціальні програми Миколи Єфіменка: Казкова фізкультура: парціальна програма з фізичного виховання дітей раннього та дошкільного віку; Аква-театр: парціальна програма адаптації дітей раннього та дошкільного віку до водного середовища і навчання плаванню; Горизонтальний пластичний балет (пластик-шоу): програма з фізкультурно-корекційної роботи у дошкільних навчальних закладах за авторською естетико-оздоровчою системою. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=wkeod7MaDKw&t=1076s>.
- [7.C] Формування математичної компетентності у дітей дошкільного віку. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=XaUdiahKc-8&t=119s>.
- [7.D] Ранкова кава від «Практики управління»: професійне спілкування. URL: <https://uied.org.ua/zapros Huyemo-vas-doluchytysya-do-profesijnogo-spilkuвання-pid-chas-rankovoyi-kavy/>.
- [8.A] Всеукраїнський марафон. Дошкільнятам – освіта для сталого розвитку. URL: <https://www.facebook.com/uied.org.ua/videos/405198731635075>.
- [8.B] Всеукраїнський марафон. Інтелектуальна мозаїка: парціальна програма інтелектуального розвитку дітей раннього та передшкільного віку. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=IYjtbTmc52k>.
- [8.C] Презентація парціальної програми «Моя країна – Україна». URL: <https://uied.org.ua/z-ukrayinoyu-v-serczi/>.
- [8.D] Всеукраїнський марафон. Парціальна програма для дітей старшого дошкільного віку «Комп'ютерна грамота для малят». URL: <https://www.youtube.com/watch?v=cHqJKyii0s0>.
- [9.A] Всеукраїнський марафон. Скарбниця моралі: парціальна програма з морального виховання дітей дошкільного віку. URL: https://www.youtube.com/watch?v=q3sO5kCyW_k&t=243s.
- [9.B] Ігрові онлайн-взаємодії для дошкільнят. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1liuZNXidE3GA9Ov80qxhoyN-ngzaMPdD?usp=sharing>.
- [9.C] Ранкові зустрічі у ЗДО. URL: <https://drive.google.com/drive/mobile/folders/1A0QxHKSEJYowJkEOpZayQPYDxF3IOI6J>.

- [9.D] Каталог з активностями «Відновлюємося через гру». URL: https://drive.google.com/file/d/12Vum2vUY2ubL2L_OkLzhwJYUjd8Bkd8p/view?usp=sharing.
- [10.A] Каталог ігрових активностей «P.O.W.E.R». URL: <https://drive.google.com/file/d/1NOyZnbNrkr7sO57JP0WChSLnKO7VIZ7H/view>.
- [10.B] Безкоштовний онлайн-курс «Як справлятися зі змінами у житті: соціально-емоційне навчання через гру». URL: <https://www.futurelearn.com/courses/coping-with-changes-ukrainian/1>.
- [10.C] Безкоштовний онлайн-курс «Соціальне навчання та взаємодія в закладі освіти: навчання через гру для успішного майбутнього». URL: <https://www.futurelearn.com/courses/social-learning-collaboration-in-school-ukrainian>.
- [10.D] Аудіокнига «Надіє, де ти є?». URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1STODZm7g3yTHS21Q9H9HMFotW4dYzl7G?usp=sharing>.

	A	B	C	D
1				
2				
3				
4				

	A	B	C	D
5				
6				
7				
8				
9				
10				

3. ПОВНА ЗАГАЛЬНА СЕРЕДНЯ ОСВІТА

Основні виклики

Агресія РФ проти України поставила сферу повної загальної середньої освіти перед низкою викликів, як-от:

1. Необхідність ефективного вирішення питання доступу до освіти внутрішньо переміщених учасників освітнього процесу в Україні, учнів із тимчасово окупованих територій, тих, хто виїхав за кордон; пошук можливих шляхів розв'язання цієї проблеми в поточному періоді та тривалішій перспективі.

2. Необхідність забезпечення закладів загальної середньої освіти захисними спорудами цивільного захисту/укриттями, відновлення пошкоджених закладів, їхньої інфраструктури, забезпечення шкільними автобусами.

3. Потреба в забезпеченні закладів загальної середньої освіти педагогічними кадрами у зв'язку із внутрішнім переміщенням педагогів до інших регіонів України, де не ведуться бойові дії, або за кордон.

4. Необхідність забезпечення учнів і педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти комп'ютерами, ноутбуками, планшетами, інтернет-обладнанням для здійснення дистанційного навчання.

5. Необхідність розроблення методичного забезпечення для освітнього процесу в нових умовах із урахуванням різних форм його організації.

6. Формування нової мережі закладів загальної середньої освіти з урахуванням європейських вимог і найкращого європейського досвіду надання освітніх послуг, які забезпечать здобуття освіти учнями на рівні світових стандартів.

3.1. Загальна характеристика стану функціонування повної загальної середньої освіти в умовах збройної агресії російської федерації проти України. Обсяги руйнувань та пошкоджень

В Україні на початок 2021/2022 н. р. функціонував 13 991 заклад загальної середньої освіти (ЗЗСО) різних типів і форм власності. 1 вересня 2021 р. у цих закладах розпочали навчання 4 230 358 учнів.

Із початку війни російської федерації проти України частина ЗЗСО зазнала руйнувань і пошкоджень, опинилася на території, тимчасово контрольованій ворогом. Так, станом на 1 серпня 2022 р. зруйновано 127 закладів, пошкоджено 929 закладів, опинилося на тимчасово окупованій території 1185 закладів (станом на 22 червня 2022 р.).

Міністерство освіти і науки України з перших днів війни визначило першочерговим завданням безпеку всіх учасників освітнього процесу. Центральний орган та місцеві органи управління освітою доклали максимум зусиль для забезпечення безперервності навчання в Україні, надання доступу до знань і можливості навчатися кожному учаснику освітнього процесу. Упродовж дії воєнного

стану Міністерством розроблено нормативно-правові акти, які регулюють організацію освітньої діяльності в закладах загальної середньої освіти, а саме:

- Наказ МОН «Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні» від 28.03.2022 № 274.

- Лист МОН «Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні» від 29.03.2022 № 1/3737-22.

- Лист МОН «Про організацію освітнього процесу в початковій школі в умовах воєнного часу» від 29.03.2022 № 1/3725-22.

- Наказ МОН «Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань завершення 2021/2022 навчального року» від 01.04.2022 № 290.

- Лист МОН «Щодо зарахування дітей до 1-го класу закладів загальної середньої освіти» від 16.04.2022 № 1/4202-22.

- Наказ МОН «Про деякі питання зарахування до закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні» від 13.05.2022 № 438.

- «Особливості організації 2022/23 навчального року та рекомендації першочергових кроків із підготовки до нього» від 06.07.2022.

- Інструктивно-методичні матеріали щодо підготовки закладів освіти до 2022/23 навчального року від 11.07.2022.

- Лист МОН «Про оптимізацію виконання заходів з підготовки закладів освіти до нового навчального року та опалювального сезону в умовах воєнного стану» від 26.07.2022 № 1/8462-22 тощо.

В умовах дії правового режиму воєнного стану учням усіх категорій у 2021/2022 н. р. було забезпечено доступ до освітнього процесу в різних формах. Учні, які були вимушені змінити місце навчання та/або проживання чи перебували на тимчасово захоплених територіях, мали можливість продовжити навчання дистанційно або екстерном у ЗЗСО, розташованих на території, де не ведуться бойові дії. У кожній області й м. Києві було визначено відповідальних осіб, які допомагали дітям та їхнім батькам обрати ЗЗСО для продовження навчання.

Доступ здобувачів освіти до навчальних матеріалів забезпечувався через діючі сайти ЗЗСО, месенджери, електронну пошту тощо. Для організації освітнього процесу в дистанційному режимі також використовувалася єдина освітня платформа з інструментальним забезпеченням через Google Workspace for Education, G Suite for Education, Microsoft Teams, Google Classroom, Zoom, Google Meet, «Єдина Школа», Microsoft 365, Human та ін.

У перші ж тижні війни Міністерством освіти і науки України для учнів 1–11-х класів було створено Всеукраїнський онлайн-розклад. Окрім того, учні й педагогічні працівники дістали можливість користуватися ресурсами національних освітніх платформ «Всеукраїнська школа онлайн», «На Урок», «Моя школа», «Всеосвіта». Безоплатний доступ до навчання під час дії воєнного стану забезпечувався також дистанційними школами. Команда МОН підготувала перелік шкіл і організацій, які можуть надати допомогу дітям та сім'ям, і розмістила його на вебсайті Міністерства.

В умовах продовження військових дій у ЗЗСО передбачається різноваріантна реалізація освітнього процесу в очній, змішаній (очно-дистанційній) формах, в інших випадках – у дистанційній формі, що забезпечить дотримання безпекових вимог. Триває робота щодо забезпечення учасників освітнього процесу необхідною кількістю місць в укриттях на випадок повітряної тривоги. В умовах воєнного часу очний освітній процес здійснювався у приміщеннях навчальних закладів виключно за погодженням з органами влади. У разі наявності небезпеки заклад впроваджував дистанційний або змішаний формат навчання. Якщо в укритті не вистачає місць на всіх учасників освітнього процесу, було рекомендовано організувати навчання у кілька змін.

Через тривалі бойові дії частина ЗЗСО зазнала й продовжує зазнавати значних пошкоджень та руйнувань. За оперативною інформацією департаментів (управлінь) обласних, Київської міської військових адміністрацій, станом на 1 серпня 2022 р. руйнувань і пошкоджень зазнали 1056 ЗЗСО. Найбільше руйнувань таких закладів зафіксовано в Запорізькій і Харківській областях, пошкоджень – у Донецькій, Харківській, Київській та Миколаївській областях. На жаль, ця цифра постійно зростає (табл. 3.1.1).

Здобувачі освіти, які навчалися в ЗЗСО, розташованих на тимчасово окупованій території, пошкоджених або зруйнованих російськими загарбниками, зможуть продовжити навчання в тих самих закладах дистанційно або в інших ЗЗСО на підконтрольній Україні території.

Таблиця 3.1.1

Оперативна інформація про заклади загальної середньої освіти, що зруйновані, пошкоджені або перебувають на тимчасово окупованій території, од.

Регіон	Кількість закладів		
	зруйнованих	пошкоджених	що перебувають на тимчасово окупованій території (станом на 22.06.2022)
	станом на 01.08.2022		
Вінницька обл.	0	5	–
Волинська обл.	0	0	–
Дніпропетровська обл.	2	18	–
Донецька обл.	0	240	178
Житомирська обл.	1	38	–
Закарпатська обл.	0	0	–
Запорізька обл.	45	4	256
Івано-Франківська обл.	0	0	–
Кіровоградська обл.	0	2	–
Київська обл.	4	95	–
Луганська обл.	8	75	203
Львівська обл.	0	0	–
Миколаївська обл.	11	94	25
Одеська обл.	0	8	–
Полтавська обл.	0	2	–
Рівненська обл.	0	2	–
Сумська обл.	0	17	–
Тернопільська обл.	0	1	–
Харківська обл.	43	192	156
Херсонська обл.	7	38	367

Регіон	Кількість закладів		
	зруйнованих	пошкоджених	що перебувають на тимчасово окупованій території (станом на 22.06.2022)
	станом на 01.08.2022		
Хмельницька обл.	0	1	–
Черкаська обл.	0	5	–
Чернівецька обл.	0	0	–
Чернігівська обл.	6	53	–
м. Київ	0	39	–
Разом	127	929	1185

Складено за оперативними даними директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти Міністерства освіти і науки України.

З огляду на загрозу життю та здоров'ю учасників освітнього процесу внаслідок збройної агресії російської федерації і запровадження в Україні воєнного стану, організація освітнього процесу в ЗЗСО у 2021/2022 н. р. здійснювалася за різними формами навчання, у зручний для здобувачів освіти спосіб, а саме:

- за дистанційною формою навчання в ЗЗСО, до якого зараховано учня за основним місцем проживання;
- за дистанційною формою навчання, приєднавшись до ЗЗСО (класу), що функціонує в Україні, незалежно від місця перебування тимчасово переміщеної особи;
- очно в ЗЗСО, який функціонує в населеному пункті, де перебуває тимчасово переміщена особа;
- за будь-якою іншою формою навчання, що дозволена чинним законодавством.

Після 24 лютого 2022 р. лише дві області, Закарпатська та Львівська, здійснювали навчання за очною або змішаною формами. У більшості регіонів України у зв'язку з військовою агресією російської федерації ЗЗСО надавали освітні послуги дистанційно.

Враховуючи особливі умови організації освітньої діяльності в ЗЗСО під час дії воєнного стану в березні 2022 року Міністерством освіти і науки України:

- видано наказ про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні;
- розроблено методичні рекомендації про завершення 2021/2022 навчального року, в яких висвітлені питання організації освітнього процесу, тривалості навчального року, підсумкового оцінювання, зокрема учнів з числа тимчасово переміщених осіб та з тимчасово окупованих територій, переведення учнів на наступний рік навчання і видачі документів про здобуття освіти;
- розроблено рекомендації щодо психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні.

ДНУ «Інститут освітньої аналітики» розроблено та розміщено на ресурсах ПАК «АІКОМ» програмний модуль електронних щоденників і журналів (E-Journal). Він призначений для ЗЗСО й в умовах повномасштабної військової агресії росії проти України істотно спростив учителям ведення класної документації, дав змогу оперативно інформувати батьків про академічні досягнення учнів.

Через бойові дії в Україні цього року було скасовано державну підсумкову атестацію і традиційні вступні випробування до закладів вищої освіти. Замість традиційного ЗНО з окремих предметів у 2022 р. для абітурієнтів на основі повної загальної середньої освіти на всі спеціальності (бюджетні місця), а також на кон'юнктурні й медичні спеціальності (зокрема, контракт) організовано національне мультипредметне тестування (НМТ) із використанням технологій педагогічного тестування у формі комп'ютерного онлайн-тестування. За підтримки ЮНІСЕФ, ЮНЕСКО, Постійного представництва України при ЮНЕСКО, Уряду Швейцарії, швейцарсько-українського проекту DECIDE та ГО «Портал у безперервне навчання «СуХаРі»» МОН спільно з Українським центром оцінювання якості освіти розробило онлайн-платформу для проведення НМТ.

Фахівцями ДНУ «Інститут освітньої аналітики» було оперативно налагоджено роботу з розгортання безоплатних комп'ютерних ліцензій, наданих компанією «Майкрософт» тимчасовим екзаменаційним центрам для забезпечення коректної роботи онлайн-платформи.

3.2. Кількісні зміни в мережі закладів загальної середньої освіти у розрізі регіонів в умовах воєнного стану. Опорні заклади загальної середньої освіти

За оперативною інформацією, станом на 22 липня 2022 р. мережа ЗЗСО налічувала 13 834 од. Здебільшого внаслідок військової агресії російської федерації проти України їх кількість зменшилася на 157 од. (табл. 3.2.1).

Таблиця 3.2.1

Оперативна інформація щодо мережі закладів загальної середньої освіти, од.

Регіон	Кількість закладів		Різниця
	на 01.09.2021	на 22.07.2022	
Вінницька обл.	654	634	-20
Волинська обл.	561	561	0
Дніпропетровська обл.	848	834	-14
Донецька обл.	491	491	0
Житомирська обл.	578	573	-5
Закарпатська обл.	586	581	-5
Запорізька обл.	496	496	0
Івано-Франківська обл.	606	604	-2
Київська обл.	656	645	-11
Кіровоградська обл.	303	301	-2
Луганська обл.	254	252	-2
Львівська обл.	1130	1104	-26
Миколаївська обл.	453	438	-15
Одеська обл.	736	725	-11
Полтавська обл.	534	533	-1
Рівненська обл.	553	532	-21
Сумська обл.	375	375	0
Тернопільська обл.	653	658	5
Харківська обл.	715	715	0
Херсонська обл.	384	384	0

Регіон	Кількість закладів		Різниця
	на 01.09.2021	на 22.07.2022	
Хмельницька обл.	578	579	1
Черкаська обл.	493	493	0
Чернівецька обл.	349	349	0
Чернігівська обл.	426	417	-9
м. Київ	579	560	-19
Разом	13 991	13 834	-157

Складено за оперативними даними директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти Міністерства освіти і науки України та за даними Державної служби статистики України.

Упродовж 2021/2022 н. р. мережа опорних ЗЗСО скоротилася на 27 закладів, із 1242 (станом на 1 жовтня 2021 р.) до 1215 (станом на 1 червня 2022 р.). Серед 27 опорних закладів 7 закладів повністю зруйновано внаслідок військової агресії російської федерації проти України та 57 закладів частково пошкоджено. З-поміж філій є також 7 повністю зруйнованих і 27 частково пошкоджених закладів (табл. 3.2.2).

Таблиця 3.2.2

Інформація про опорні заклади загальної середньої освіти та їхні філії, од.

Регіон	Опорні заклади				Філії			
	станом на 01.10.2021	станом на 01.06.2022	пошкоджено	повністю зруйновано	станом на 01.10.2021	станом на 01.06.2022	пошкоджено	повністю зруйновано
Вінницька обл.	79	78	0	0	129	128	0	0
Волинська обл.	45	42	0	0	86	83	0	0
Дніпропетровська обл.	53	52	0	0	104	105	0	0
Донецька обл.	31	37	4	1	23	21	6	0
Житомирська обл.	80	76	4	0	69	69	0	0
Закарпатська обл.	55	48	0	0	69	72	0	0
Запорізька обл.	39	39	7	0	50	50	4	0
Івано-Франківська обл.	38	39	0	0	111	109	0	0
Кіровоградська обл.	83	81	0	0	102	167	2	0
Київська обл.	83	83	7	1	167	100	4	1
Луганська обл.	20	20	4	1	28	25	4	0
Львівська обл.	71	67	0	0	118	116	0	0
Миколаївська обл.	24	23	8	0	44	43	2	2
Одеська обл.	61	60	0	0	109	111	0	0
Полтавська обл.	91	91	0	0	72	72	0	0
Рівненська обл.	34	31	0	0	67	73	0	0
Сумська обл.	57	57	7	0	55	53	4	0
Тернопільська обл.	39	38	0	0	81	78	0	0
Харківська обл.	60	57	9	0	58	60	0	0
Херсонська обл.	32	32	3	3	51	55	0	3
Хмельницька обл.	34	32	0	0	30	29	0	0
Черкаська обл.	33	33	0	0	78	78	0	0
Чернівецька обл.	52	51	0	0	66	68	0	0
Чернігівська обл.	48	48	4	1	29	29	1	1
Разом	1242	1215	57	7	1796	1794	27	7

Складено за оперативними даними директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти Міністерства освіти і науки України.

3.3. Здобувачі освіти в закладах загальної середньої освіти: доступ до освіти в розрізі регіонів із урахуванням вимушено переміщених осіб

Із 4 230 358 учнів, які розпочали навчання 1 вересня 2021 р., багато з них були вимушені змінити місце проживання та навчання, 79 015 осіб (1,9 % загальної чисельності здобувачів ЗЗСО у 2021/2022 н. р.) закінчували навчальний рік в інших українських ЗЗСО (рис. 3.3.1).

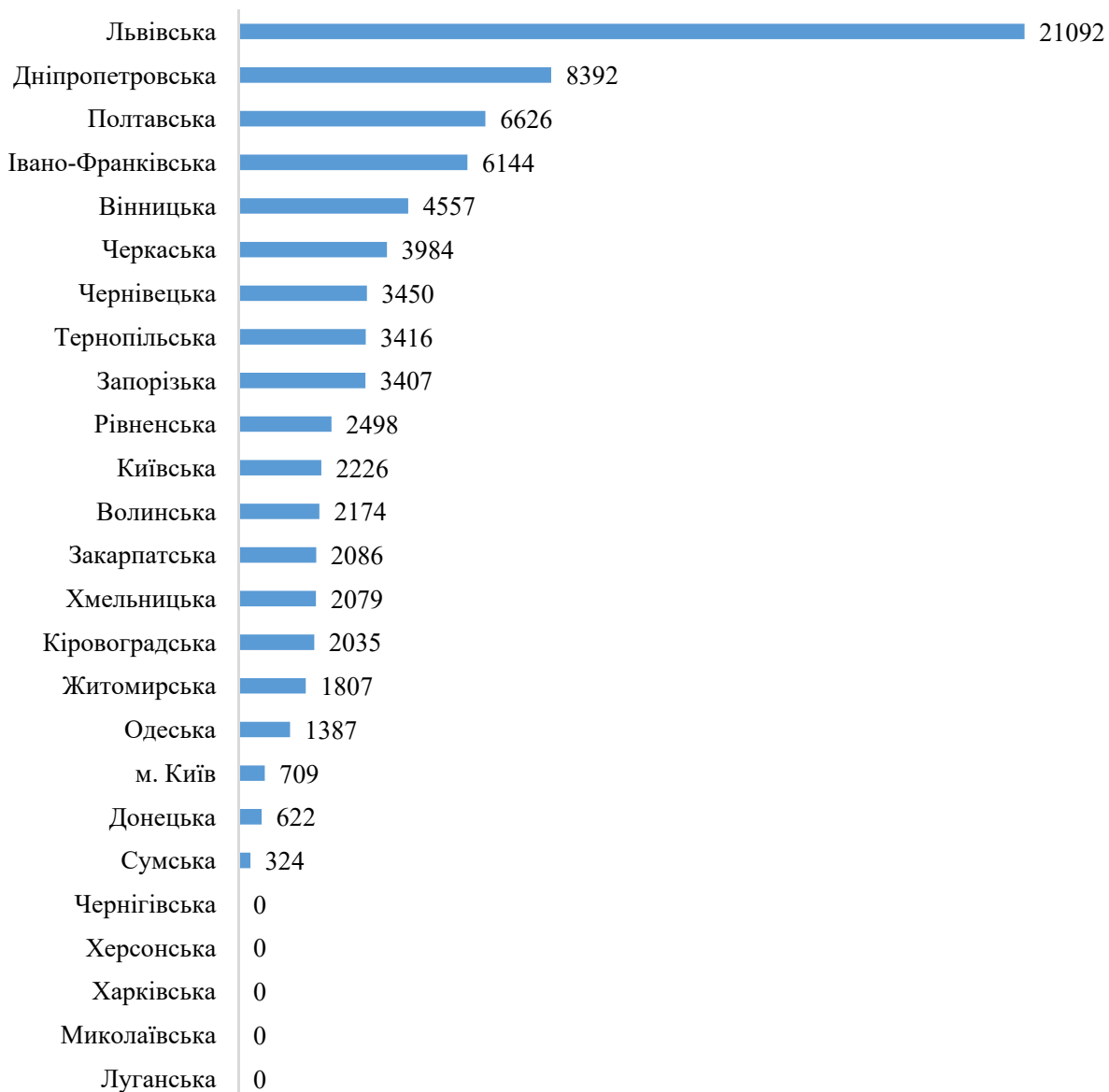

Рис. 3.3.1. Розподіл за регіонами учнів – внутрішньо переміщених осіб, яких було долучено до навчання (з інших областей) у закладах загальної середньої освіти, станом на 22.06.2022, осіб

Побудовано за оперативними даними директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти Міністерства освіти і науки України.

Водночас починаючи з 24 лютого 2022 р. із усіх регіонів України за кордон виїхали 648 873 учні, або 15,3 % їх загальної чисельності (рис. 3.3.2).

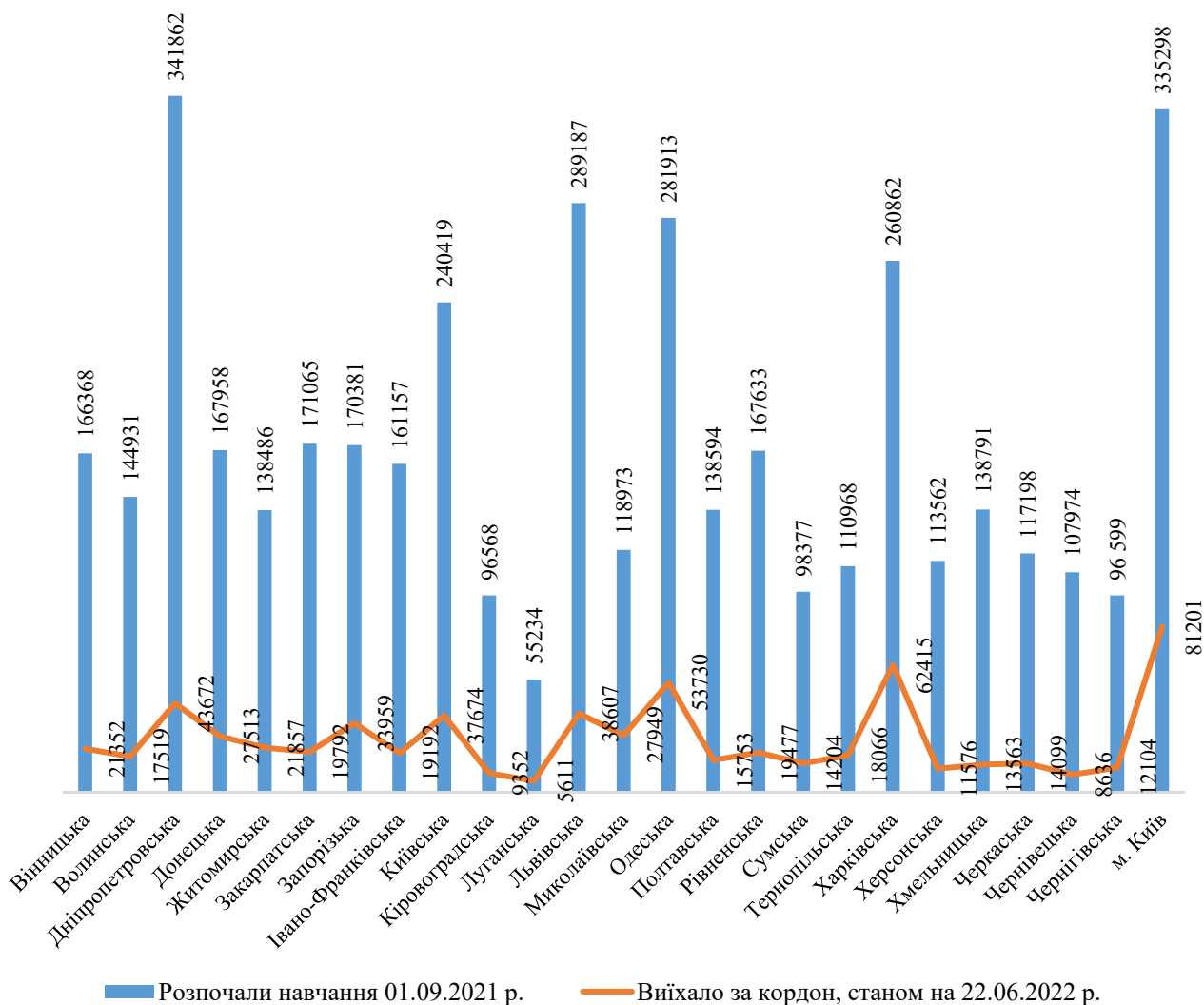

Рис. 3.3.2. Розподіл за регіонами учнів закладів загальної середньої освіти, які навчалися у 2021/2022 н. р. (станом на 01.09.2021) та виїхали за кордон із території регіону, починаючи з 24 лютого 2022 р. (станом на 22.06.2022)

Примітка. Дані по Херсонській області визначено за показниками 368 ЗЗСО (із 16 закладами відсутній зв'язок); по Луганській області – за показниками лише закладів ЗЗСО Сєвєродонецького району (інші ЗЗСО області розташовані на тимчасово захоплених російськими військами територіях, тому інформація про них відсутня); по Запорізькій області – без урахування 163 ЗЗСО, з якими немає зв'язку.

Побудовано за оперативними даними директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти Міністерства освіти і науки України та за даними Державної служби статистики України.

Найбільше учнів виїхало за кордон у зв'язку з російською військовою агресією із м. Києва, Харківської та Миколаївської областей (24,2, 23,9 і 23,5 % відповідно); найменше – із Хмельницької, Кіровоградської й Чернівецької областей (9,8, 9,7 та 8 % відповідно) (рис. 3.3.3).

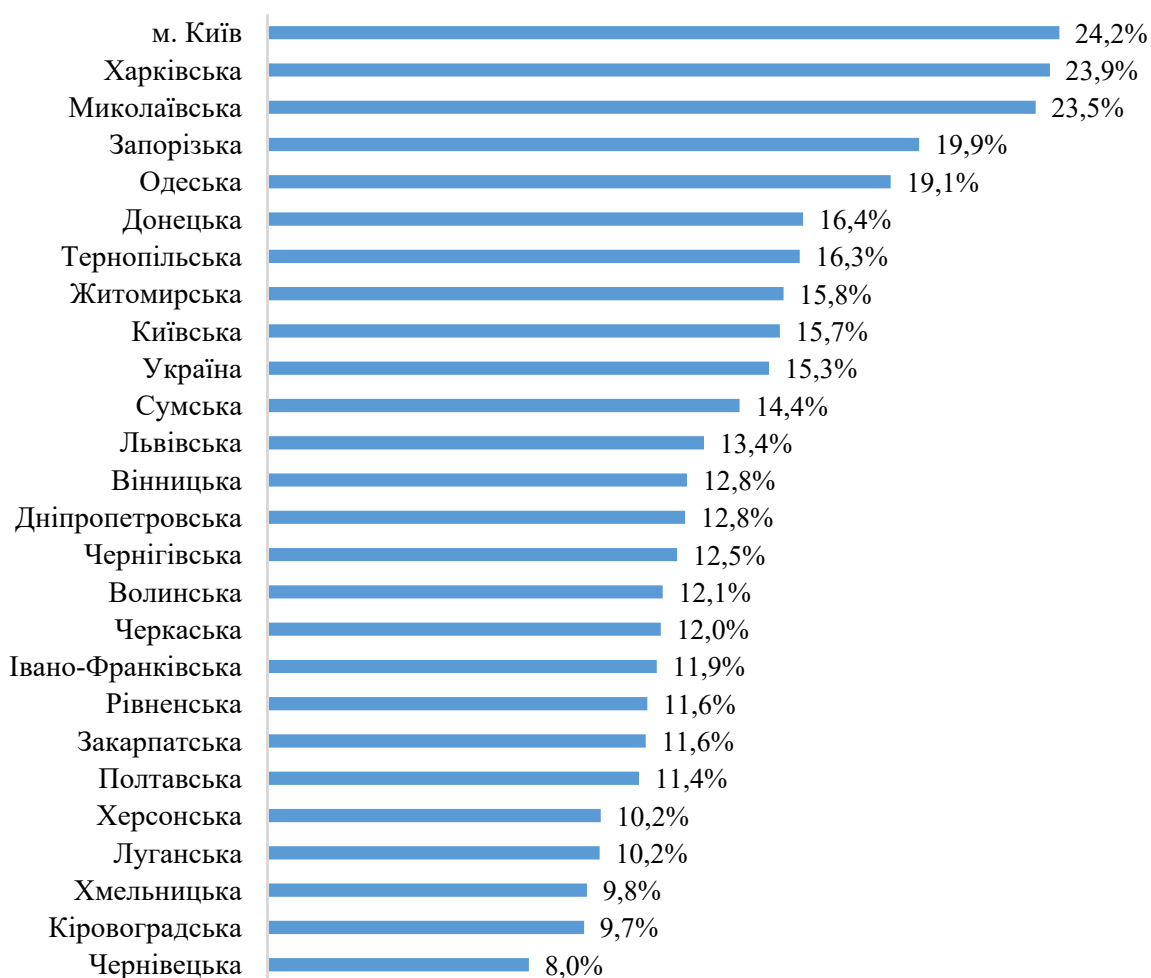

Рис. 3.3.3. Розподіл за регіонами учнів закладів загальної середньої освіти, які виїхали за кордон із території регіону, починаючи з 24 лютого 2022 р., % від загальної чисельності учнів, які почали навчання 1 вересня 2021 р. (станом на 22.06.2022)

Примітка. Дані по Херсонській області визначено за показниками 368 ЗЗСО (із 16 закладами відсутній зв'язок); по Луганській області – за показниками лише ЗЗСО Северодонецького району (інші ЗЗСО області розташовані на тимчасово захоплених російськими військами територіях, тому інформація про них відсутня); по Запорізькій області – без урахування 163 ЗЗСО, з якими немає зв'язку.

Побудовано за оперативними даними директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти Міністерства освіти і науки України та за даними Державної служби статистики України.

3.4. Педагогічні працівники: організація надання освітніх послуг в умовах воєнного стану

Належне кадрове забезпечення ЗЗСО та їх готовність здійснювати освітній процес за очною (денною) формою в умовах воєнного стану та в повоєнний період є запорукою забезпечення учнів рівним доступом до якісної освіти. Наразі питання кадрового забезпечення ЗЗСО та їх готовності організовувати освітній процес у 2022/2023 н. р. глибоко вивчається органами управління освіти

виконавчих комітетів міських рад міст обласного значення, міських, селищних, сільських рад. Аналізується й прогнозування потреби на місцях у педагогічних працівниках різних спеціальностей для закладів освіти регіонів.

Одним із викликів для загальної середньої освіти є те, що у зв'язку з військовою агресією російської федерації багато педагогічних працівників були змушені тимчасово залишити своє місце проживання та виїхати за кордон. Так, станом на вересень 2021 р. у ЗЗСО працювало 434 755 педагогічних працівників. Починаючи з 24 лютого 2022 р. (станом на 17 червня 2022 р.) із усіх регіонів України за кордон виїхало 24 016 педагогічних працівників, або 5,5 % загальної чисельності вчителів, які працювали в ЗЗСО у вересні 2021 р. Найбільше вчителів виїхало за кордон із Харківської (12 %) і Донецької (11,3 %) областей. Окрім того, частина педагогічних працівників виїхала з тимчасово окупованих територій (територій, де заклади освіти зруйновано) та планує проживати в межах регіонів, підконтрольних Україні. Вони потребують працевлаштування в закладах освіти на території України, де отримали статус внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

Ускладнено надходження даних щодо забезпеченості ЗЗСО педагогічними працівниками в населених пунктах, де ведуться активні бойові дії. Це територіальні громади Донецької, Луганської, Херсонської, Запорізької, Миколаївської, Харківської областей.

Разом із тим спостерігається позитивна тенденція щодо повернення додому педагогічних працівників. За оперативною інформацією, станом на 23 червня 2022 р. за кордоном перебуває 22 519 педагогічних працівників, тобто 5,2 % загальної чисельності учителів, які працювали в ЗЗСО у 2021/2022 н. р. (станом на 1 вересня 2021 р.) (рис. 3.4.1).

Поточне працевлаштування педагогічних працівників у ЗЗСО за їх новим місцем перебування часто ускладнюється через відсутність у деяких учителів документів про освіту, підвищення їхньої кваліфікації тощо (або втрату цих документів). Інформаційна допомога таким учителям наразі надається шляхом формування відповідних витягів із бази даних програмно-апаратного комплексу «Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту» (ПАК «АІКОМ»)¹⁸. Започаткований Державною науковою установою «Інститут освітньої аналітики» з 2021/2022 н. р. персоналізований збір даних про педагогічних працівників ЗЗСО до бази ПАК «АІКОМ» дає змогу верифікувати інформацію про кожного з учителів і надавати довідки про їхню освіту, стаж, рівень кваліфікації до закладів, де вони влаштовуються на роботу за місцем тимчасового проживання.

Однак частина педагогічних працівників з різних причин припинила трудові відносини із закладами освіти. Є громади, на території яких через активні бойові дії не залишилося жодного педагога, але в разі деокупації чи припинення бойових дій майже всі такі працівники готові повернутися додому та продовжити трудову діяльність.

¹⁸ ПАК «АІКОМ» – це інформаційна система класу EMIS (Education Management Information System – електронна система управління освітою).

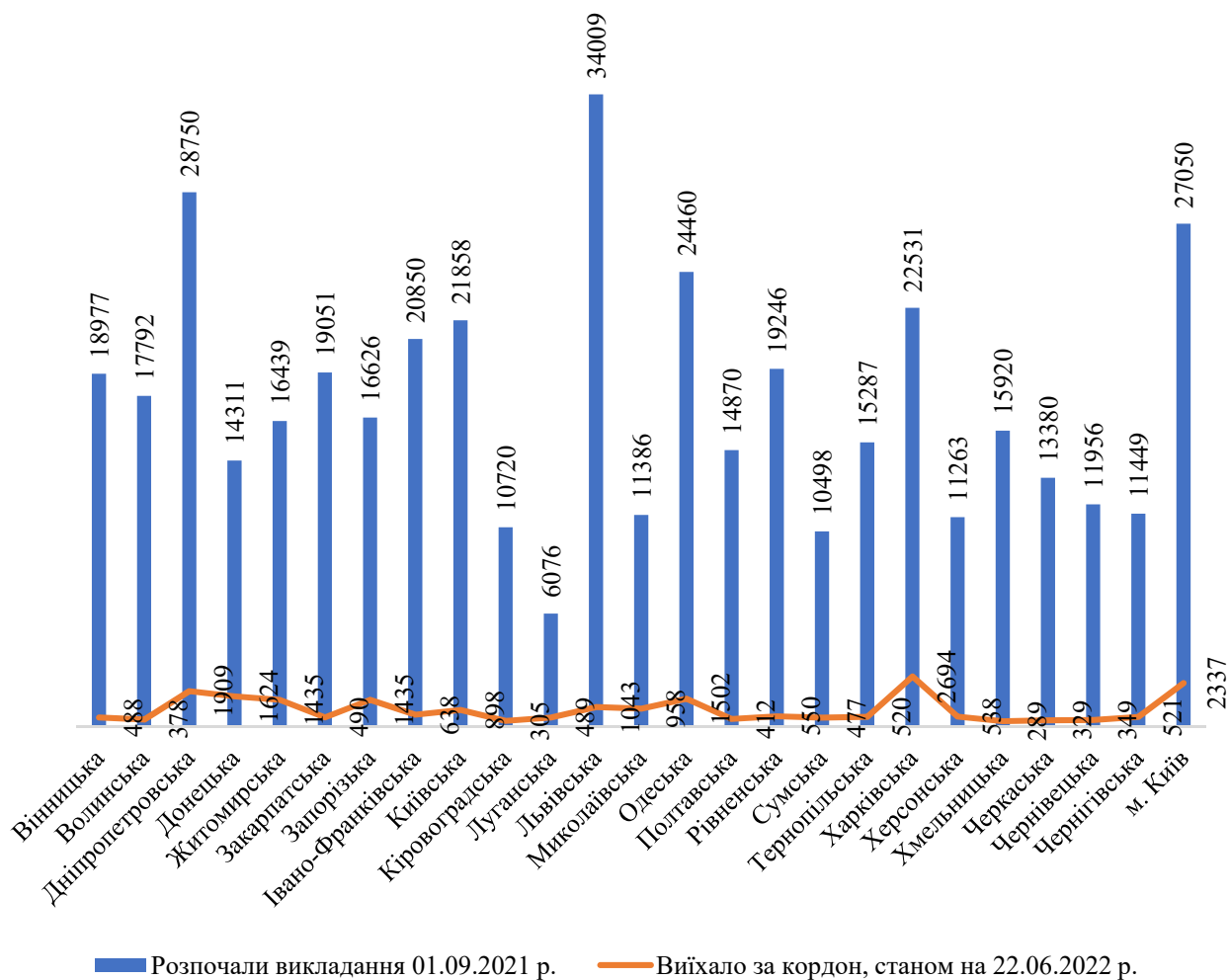

Рис. 3.4.1. Розподіл за регіонами педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти, які працювали у 2021/2022 н. р. та виїхали за кордон із території регіону, починаючи з 24 лютого 2022 р. (станом на 22.06.2022), осіб

Примітка. Дані по Херсонській області визначено за показниками 368 закладів ЗЗСО (із 16 закладами відсутній зв'язок); по Луганській області – за показниками лише ЗЗСО Сєвєродонецького району (інші ЗЗСО області розташовані на тимчасово захоплених російськими військами територіях, тому інформація про них відсутня); по Запорізькій області – без урахування 163 ЗЗСО, з якими немає зв'язку.

Побудовано за оперативними даними директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти Міністерства освіти і науки України та за даними Державної служби статистики України.

Отже, питання кадрового забезпечення ЗЗСО педагогічними працівниками та їх готовності проводити освітній процес є пріоритетним і постійно перебуває на контролі департаментів (управлінь) освіти й науки обласних, Київської міської державних адміністрацій.

Найбільше вчителів (станом на 23 червня 2022 р.) виїхало за кордон унаслідок війни із Харківської та Донецької областей – 12 і 11,3 % відповідно; найменше – з Волинської та Хмельницької областей – 2,1 і 1,8 % відповідно (рис. 3.4.2).

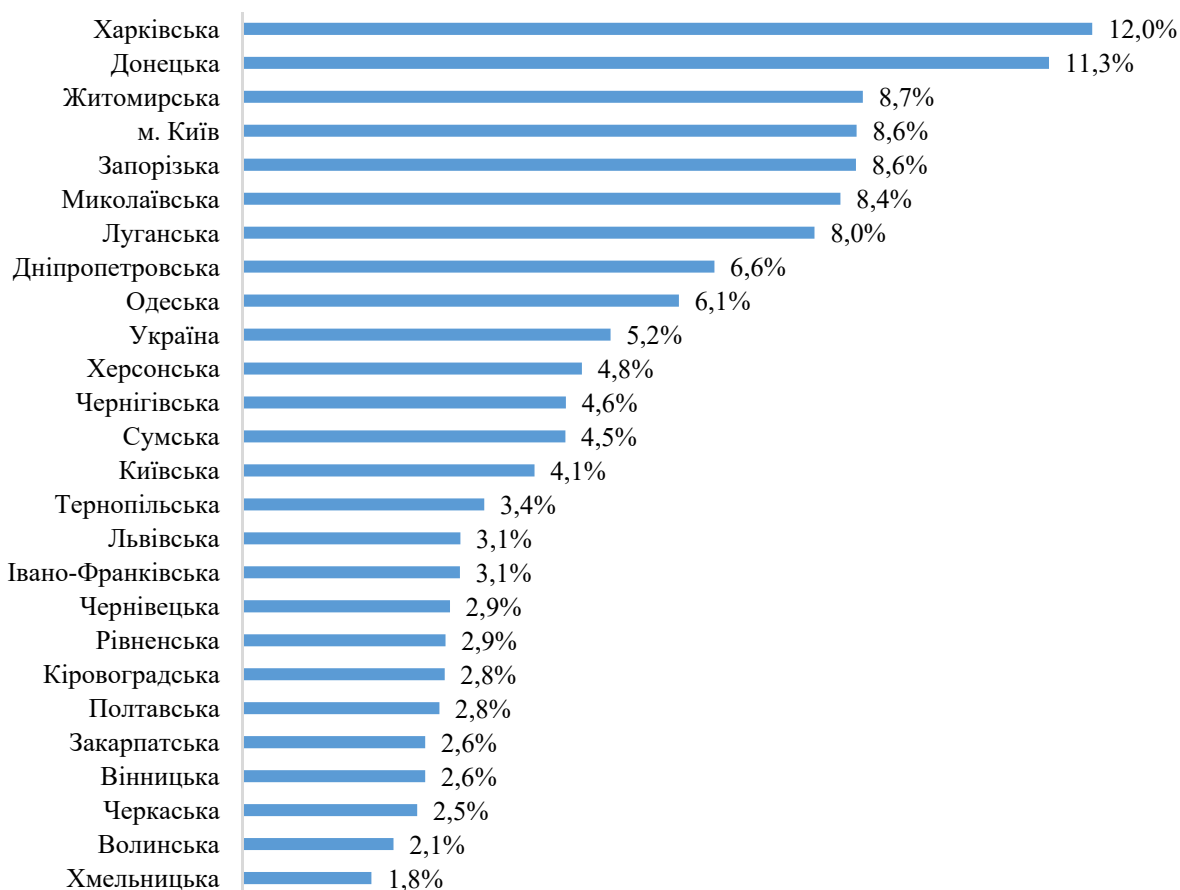

Рис. 3.4.2. Розподіл за регіонами педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти, які виїхали за кордон із території регіону, починаючи з 24 лютого 2022 р. (станом на 22.06.2022), % від загальної чисельності вчителів, які працювали у 2021/2022 н. р.

Примітка. Дані по Херсонській області визначено за показниками 368 ЗЗСО (із 16 закладами відсутній зв'язок); по Луганській області – за показниками лише ЗЗСО Сєверодонецького району (інші ЗЗСО області розташовані на тимчасово захоплених російськими військами територіях, тому інформація про них відсутня); по Запорізькій області – без урахування 163 ЗЗСО, з якими немає зв'язку.

Побудовано за оперативними даними директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти Міністерства освіти і науки України та даними Державної служби статистики України.

3.5. Міжнародне освітнє партнерство та допомога

ЮНІСЕФ в Україні

Дитячий фонд ООН (ЮНІСЕФ) працює в 190 країнах і територіях для охоплення найуразливіших дітей та молоді, які найбільше потребують допомоги, та працює над тим, щоб зберегти їхні життя, захистити їхні права, уберегти їх від шкоди, дати їм дитинство, у якому вони будуть захищеними, здоровими та освіченими, дати їм рівні можливості реалізувати свій потенціал, щоб одного дня вони могли зробити світ кращим. ЮНІСЕФ – це провідний голос світу для дітей та молоді, а також голос самих дітей.

ЮНІСЕФ відкрив своє Представництво в Києві у 1997 р. Від початку військової агресії РФ в Україні Фонд працює над реалізацією ключових зобов'язань із задоволення гуманітарних потреб дітей, зокрема доступу до освіти, психосоціальної допомоги, води й санітарії, навчання з питань мінної небезпеки, охорони здоров'я матері та дитини тощо.

Головна мета програми ЮНІСЕФ для України на 2018–2022 рр. – сприяти прогресивній реалізації прав усіх дітей в Україні та скороченню прогалин у доступі дітей до найнеобхідніших послуг за збереження балансу між гуманітарною діяльністю, діяльністю з розвитку й підтримки включення пріоритетів, пов'язаних із розбудовою миру, посиленням безпеки та подоланням наслідків війни, в основні засади поточних основних реформ у соціальній сфері та децентралізації.

Серед стратегічних цілей ЮНІСЕФ в Україні – досягнення таких п'яти загальних результатів для дітей:

1. *Захист дітей у всіх обставинах* – зміцнення систем соціального добробуту та правосуддя для надання послуг із захисту, у т. ч. забезпечення альтернативного сімейного догляду й правосуддя, дружнього до дитини.

2. *Здорове життя з перших років і надалі* – зосередження уваги на відновленні загального охоплення дітей імунізацією та скорочення передачі ВІЛ від матері до дитини.

3. *Соціальна інклюзія та державна політика щодо дітей* – просування соціальної інклюзії шляхом реалізації інтегрованої політики соціального захисту, що ґрунтується на принципах рівного доступу й можливостей.

4. *Вода і стале середовище* – поліпшення рівного доступу до чистої питної води в уражених війною районах та практик підтримання гігієни в громадах, школах і медичних установах.

5. *Освіта для всіх дітей* – розширення доступу до інклюзивної та якісної шкільної освіти й раннього навчання для всіх дітей.

З 24 лютого 2022 р. за підтримки ЮНІСЕФ:

- 3 987 013 осіб в Україні отримали доступ до медичної допомоги завдяки розповсюдженню товарів безпосередньо ЮНІСЕФ або в партнерстві з організаціями-виконавцями. Крім того, 3 457 252 особи отримали доступ до безпечної питної води, а 455 999 осіб – необхідну воду, засоби санітарії та гігієни.

- 1 463 018 дітей і опікунів охоплено заходами з підтримки психічного здоров'я й психосоціальної підтримки (Mental Health and Psychosocial Support, МНПСС), а 63 950 дітей та їхні сім'ї скористалися спеціалізованими послугами через ведення випадків і спрямування до служб підтримки; крім того, наразі 52 446 жінок і дітей охоплено службами запобігання гендерному насильству, пом'якшення ризиків і реагування, які підтримує ЮНІСЕФ.

- 272 091 дитина скористалася навчальними втручаннями за допомогою матеріалів, наданих ЮНІСЕФ, та 400 313 дітей було залучено до формальної й неформальної освіти.

- 422 592 особи охоплено багатоцільовою грошовою допомогою, з них 261 329 дітей (у т. ч. 26 428 дітей з інвалідністю).

ЮНІСЕФ продовжує співпрацю з Урядом України, установами ООН, організаціями громадянського суспільства (ОГС)/неурядовими організаціями (НУО) та іншими гуманітарними партнерами. Також проводяться тісні консультації з радниками Президента, ключовими міністерствами (закордонних справ, соціальної політики, освіти, молоді та охорони здоров'я), мерами кількох міст (зокрема, через міста, дружні до дітей і молоді) та офісом омбудсмена. Завдяки своїй багаторічній присутності в Україні ЮНІСЕФ налагодив партнерські відносини в ключових громадах (муніципалітетах) і продовжуватиме розширювати їх у всіх областях (регіонах). Близько 92 партнерів з Уряду й громадянського суспільства було залучено до Фонду, щоб задовольнити критичні потреби дітей та сімей по всій Україні. Щедрі внески для реагування на поточні виклики в Україні надійшли від громадян і урядів Австрії, Бельгії, Чехії, Данії, Німеччини, Ісландії, Італії, Ірландії, Японії, Республіки Корея, Ліхтенштейну, Норвегії, Польщі, Словенії, Іспанії, Швейцарії, Таїланду, США, Бюро гуманітарної допомоги USAID, Європейської комісії й Центрального фонду реагування на надзвичайні ситуації ООН (CERF). Підтримка приватного сектору була безпрецедентною завдяки пожертвам, отриманим від понад 689 компаній, 210 благодійних партнерів, 114 фондів і великої бази окремих донорів у більш ніж 24 країнах.

З 24 лютого 272 091 дитина скористалася освітніми можливостями за допомогою матеріалів, наданих ЮНІСЕФ, і 400 313 дітей було залучено до формальної та неформальної освіти.

Понад 190 000 дітей зареєструвалися для проходження національного мультипредметного тестування (НМТ), що має на меті забезпечити справедливий і прозорий доступ до фахової передвищої та вищої освіти в рамках вступної кампанії 2022 р. Разом із партнером ЮНІСЕФ розробив посібник для користувачів НМТ та навчив персонал Українського центру оцінювання якості освіти координувати й використовувати інформаційну систему НМТ.

У співпраці з МОН і партнером ЮНІСЕФ підтримує розвиток та координацію Всеукраїнської школи онлайн. Зараз на цій платформі зареєстровано понад 443 тис. користувачів, у т. ч. більш ніж 304 тис. студентів і 114 тис. викладачів.

Окрім того:

- ЮНІСЕФ і партнерами проведено неформальні навчальні заняття для 1019 дітей та надано послуги соціального забезпечення 2259 дітям у Спільно Кемп та інших місцях у Чернігівській, Черкаській, Івано-Франківській, Кіровоградській, Львівській, Полтавській, Сумській, Тернопільській і Запорізькій областях.

- Понад 360 вчителів пройшли підготовку з підходів MHPSS та навчання через гру для сприяння соціальному й емоційному розвитку дітей раннього віку. Підготовлені педагоги провели навчальні заняття для 2952 дітей у Київській та Сумській областях.

Оцінити й описати всі напрямки співпраці Міністерства освіти і науки України з ЮНІСЕФ лаконічно просто неможливо. Це один із найбільш потужних та багатопланових партнерів МОН, який і раніше, у мирний довоєнний час, і з

24 лютого щодня пліч-о-пліч із державою реагує на виклики, що постають перед освітою. Це стосується й інфраструктурного забезпечення закладів освіти, посилення їхніх безпекових параметрів, і забезпечення здобувачів освіти та педагогів пристроями для навчання, й розбудови відомчих інформаційних систем тощо.

Програма «Демократична школа» Європейського центру Вергеланда

Від початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну неурядова організація «Програма підтримки освітніх реформ в Україні “Демократична школа”» долучилася до заходів із підтримки освітнього процесу в Україні. Зокрема, нею здійснено такі заходи:

- організовано вебінари та інші просвітницькі заходи/консультації для освітян європейських держав (Норвегії, Литви, Греції та ін.) щодо системи освіти в Україні з метою пошуку оптимальних варіантів підтримки українських школярів, які тимчасово перебувають за межами своєї країни;

- проведено роботу з учнями із числа ВПО: тренінги для інтеграції з однолітками в населених пунктах їх перебування, розвиток соціальних і громадянських компетентностей учнів; упродовж березня – червня 2022 р. у різних регіонах України організовано понад 250 таких зустрічей;

- розпочато паралельний проєкт у червні 2022 р. у закладах дошкільної освіти (або місцях скупчення ВПО, для дітей дошкільного віку), який триватиме протягом усього літа;

- забезпечено безкоштовні масові онлайн-курси на платформі «Прометеус»; чотири курси за тематикою «Тридцять кроків до нової української школи: навчаємо громадянина» для керівників (директорів) ЗЗСО й учителів із 5 травня доповнилися курсом «Шкільне життя онлайн»; загалом на курсах із циклу зареєструвалося майже 70 тис. слухачів;

- відновлено (в червні) змішані курси для керівників (директорів) ЗЗСО, їхніх заступників; відтепер вони мають можливість навчатися на курсах «Розвиток громадянських компетентностей на різних предметах» і «Розвиток громадянських компетентностей через роботу учнівського самоврядування» та ін.; доступ до курсу для директорів ЗЗСО триває;

- Європейський центр Вергеланда започаткував співпрацю з Норвезьким центром досліджень насильства і травматичного стресу (NKVTS), провідною установою, яка спеціалізується на дослідженнях впливу насильства й травм та допомозі постраждалим. Експерти центру, провідні психологи, підготували відеоматеріали за тематикою першої психологічної допомоги для українських учителів; проведено вебінар із норвезькими психологами, підготовлено відео й матеріал про досвід роботи боснійських учителів в умовах війни;

- триває дослідницький проєкт щодо вивчення життя школи та шкільних спільнот в умовах війни (проведено інтерв'ю з директорами шкіл, їхніми заступниками, вчителями й учнями; зібраний матеріал опрацьовується).

Британська рада в Україні

Дослідження потреб учителів англійської мови

Дослідження мало на меті вивчити та проаналізувати потреби вчителів у контексті поточної складної ситуації в Україні, щоб краще зрозуміти, як сформулювати пропозицію Британської ради з підтримки шкільних учителів англійської мови у сфері професійного розвитку. В опитуванні взяли участь близько 1500 вчителів із різних регіонів України.

Британські експерти проаналізували результати опитування та провели 10 зустрічей з учасниками фокус-груп. Проведений аналіз окреслив три сфери потреб учителя:

- 1) потреби в професійному розвитку вчителів;
- 2) потреби з підтримки вчителів задля якісної підтримки дітей і молоді з психосоціальними потребами та травмами;
- 3) потреби у сфері власного психічного здоров'я й благополуччя.

Курс «Викладання та навчання у важкі часи»

Курс «Викладання та навчання у важкі часи» – це ініціатива Британської ради, спрямована на реагування на нагальні потреби вимушено переміщених учителів, що готові підтримувати зв'язки зі своїми учнями як в Україні, так і за її межами.

30-годинний курс було проведено для 300 вчителів англійської мови на платформі інтернет-спільноти вчителів (ОТС) асинхронно (вебінари й обговорення на форумі) та синхронно (рефлексійні сесії) у липні 2022 р.

Курс додатково відбудеться очно у Варшаві 22–25 серпня 2022 р. у рамках міжнародної літньої школи. Учасники курсу – вчителі англійської мови, які є вимушено переміщеними до країн Європи з різних куточків України, та вчителі англійської мови з Польщі, Румунії, Німеччини, що приймають біженців і навчають українських учнів.

Британська рада в Україні за підтримки Міністерства освіти і науки України підготувала близько 7000 учителів англійської мови, які навчатимуть учнів 5–6-х класів із вересня 2022 р. відповідно до концепції Нової української школи (НУШ). Окрім того, для вчителів англійської мови 7–9-х класів планується розроблення програми й курсу та представлення їх МОН у січні 2023 р.

Для учасників освітнього процесу Британська рада в Україні пропонує такі онлайн-ресурси: TeachEnglish (для вчителів), LearnEnglish (для дорослих), LearEnglish Kids (для дітей), LearnEnglish Teens (для підлітків).

Корпус миру США в Україні

Співробітники Корпусу миру постійно підтримують своїх партнерів, учителів англійської мови. Разом із працівниками Посольства США проводяться тренінги для вчителів і керівників шкіл за проектом «Викладання англійської мови як іноземної».

Сьогодні за пропозицією Міністерства освіти і науки України, директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти й за підтримки

Посольства США здійснюється підготовка до пілотування модульного онлайн-тренінгу «Психологічна підтримка вчителів та дітей у часи війни» для вчителів англійської мови, який допоможе їм адаптувати матеріал занять із чутливих тем, що стали такими через війну. До участі в пілотному проєкті, який заплановано на листопад, буде запрошено три групи вчителів по 25 учасників у кожній.

За результатами тренінгу й відгуками учасників на основі використаних матеріалів буде розроблено онлайн-курс для психологічної підтримки вчителів англійської мови. У 2023 р. планується серія подібних тренінгів для вчителів інших предметів.

Триває робота з організації віртуальної співпраці вчителів шкіл партнерів із волонтерами-тренерами зі США в рамках пілотного проєкту віртуальних тренінгів для вчителів. Застосовуючи сучасні практики викладання предмета з використанням інформаційних технологій, волонтери допоможуть учителям англійської мови розвивати розмовні навички. У рамках проєкту працівники Корпусу миру рекомендують учителів-партнерів як учасників різних освітніх програм Посольства США та створюють можливості для міжнародної співпраці в освітній сфері.

Кембриджський університет

Кембриджський університет солідарний з українцями та всіляко підтримує українських учителів та Міністерство освіти і науки України з перших днів російської військової агресії.

Меморандум про взаєморозуміння між МОН України й Відділом видавництва та оцінювання Кембриджського університету, підписаний 8 серпня 2022 р., передбачає: створення карт навчання для систем освіти країн, які приймають українців; надання допомоги в реєстрації результатів навчання кожної дитини, а також постійної підтримки вчителям.

Запропонована британськими колегами технологія створення карт навчання дає змогу визначити відмінності між національними освітніми програмами та покликана допомогти іноземним викладачам оцінити рівень освіти учнів і студентів, що полегшить їм перехідний період у зв'язку зі зміною країни навчання.

Ці карти стануть у пригоді й під час повернення українських дітей до Батьківщини, адже допоможуть нашим викладачам зрозуміти досягнутий прогрес у навчанні залежно від того, у якій країні перебували українські учні та студенти.

Задля забезпечення продовження навчання англійської мови в ЗЗСО й підтримки вчителів англійської мови, а також надання можливостей щодо вивчення англійської мови дітьми самостійно, Центр видавництва та оцінювання Кембриджського університету (Cambridge University Press & Assessment) створив вебсайт <https://pages.cambridgeenglish.org/supporting-ukraine>, де зібрано всі безкоштовні онлайн-ресурси, відкриті для українців, а саме:

- ресурси для вчителів (методичні ресурси щодо викладання у складних умовах, записи онлайн-вебінарів з автором підручника *Teaching in Challenging Circumstances* Крісом Соутоном;

- ресурси для батьків і молодших школярів, що містять посилання на безкоштовні ігри з вивчення англійської мови, які можуть використовуватися вдома батьками чи учнями самостійно;
- ресурси для підлітків, їхніх батьків та дорослих – секція з матеріалами й додатками для підлітків та їхніх батьків;
- Exam Boosters – безкоштовні додатки, що допоможуть у підготовці до міжнародних Кембриджських іспитів;
- Fun Skills Home Booklets – книжки для вдосконалення окремих видів мовленнєвої діяльності учнями початкової школи;
- Quick Minds for Ukraine – відеоуроки та додаткові матеріали для роботи з підручником для учнів, які навчаються за підручником Quick Minds у початковій школі.

Фонд The LEGO Foundation (Данія)

Міністерство освіти і науки України співпрацює із The LEGO Foundation (Данія) з 2010 р., з моменту підписання Меморандуму про взаєморозуміння. Метою діяльності Фонду в Україні є впровадження ігрових і діяльнісних методів навчання в освітній процес для всебічного розвитку особистості вихованця/учня/студента, переосмислення й трансформація підходів до навчання педагогічних та науково-педагогічних працівників. Наступний меморандум (підписаний 30 листопада 2021 р.) орієнтований на продовження й поглиблення співпраці сторін із метою системних та стійких змін в освіті.

У рамках співпраці імплементуються чотири основних проекти:

- проект «Сприяння освіті» у дошкіллі;
- проект підтримки Нової української школи;
- проект з упровадження модулів, спецкурсів та навчальних дисциплін із діяльнісних методів навчання в освітні програми закладів вищої та післядипломної педагогічної освіти;
- проект з реалізації та підтримки наукових і моніторингових досліджень в Україні, зокрема залучення міжнародних наукових інституцій.

Проект підтримки Нової української школи передбачає допомогу в імплементатії реформи в початковій та базовій школі шляхом проведення навчань і тренінгів для педагогів щодо реалізації діяльнісного підходу в освітньому просторі НУШ у рамках впровадження нових державних стандартів. Окрім цього, The LEGO Foundation здійснює методичний супровід педагогів через онлайн-спільноту «Діяльнісний підхід у школі», яка налічує понад 23 тис. учителів початкової школи (<https://www.facebook.com/groups/2057566954528233>).

The LEGO Foundation поглиблено співпрацює з пілотними школами у форматі тренінгів, супроводу всіх класів початкової школи, регіональних сесій з обміну досвідом та наставницьких візитів із метою побудови на базі зазначених

шкіл майданчиків для проходження педагогічної практики студентами закладів вищої освіти.

З 24 лютого 2022 р. The LEGO Foundation було додано гуманітарний компонент до проєктів, що імплементуються в Україні. Цей напрям передбачає фінансову підтримку, надання грантів міжнародним інституціям і партнерам, які підтримують дітей та сім'ї в кризових ситуаціях. Зокрема, The LEGO Foundation разом із Ole Kirk's Fond та LEGO Group виділено 110 млн данських крон для надання гуманітарної допомоги, забезпечення захисту та освітніх потреб українських дітей. Ці кошти було розподілено поміж партнерами, включаючи ЮНІСЕФ, Save the Children і Данський Червоний Хрест.

Наразі The LEGO Foundation готує наступний етап підтримки української освіти, що передбачає забезпечення закладів – учасників проєктів та інститутів післядипломної педагогічної освіти технічними засобами навчання, програмами соціально-емоційного розвитку дітей дошкільного віку, модулями з психосоціальної підтримки, орієнтованими на педагогів ЗДО й початкових класів ЗЗСО, а також надання грантів партнерам для забезпечення інтеграції українських дітей – ВПО в освітні системи сусідніх країн.

Проєкти, започатковані до 24 лютого 2022 р., будуть імплементуватись і надалі задля забезпечення сталості поступу освіти України в Європейській освітній простір.

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР)

Організація економічного співробітництва та розвитку (Organisation for Economic Cooperation and Development) понад 30 років є надійним партнером України в питаннях, пов'язаних із втіленням у нашій країні демократичних реформ, розвитком економіки, удосконаленням сектору державного управління тощо. Крім цього, ОЕСР проводить масштабні освітні дослідження, зокрема PISA та PIAAC, на основі яких розробляються рекомендації щодо вдосконалення освітньої політики й реформ у різних країнах світу.

Уперше за підтримки ОЕСР Україна взяла участь у циклі PISA 2018 р. Уже у 2019 р. було розпочато підготовку до проведення в Україні наступного циклу дослідження – PISA-2022. На жаль, у зв'язку з військовою агресією російської федерації проти України провести PISA в заплановані терміни не вдалося. Однак наразі ОЕСР і Україна докладають усіх зусиль, аби PISA-2022 все ж відбулося.

Безпосередньо освітнім напрямом у співпраці України і ОЕСР опікується Андреас Шлейхер, директор підрозділу з питань освіти та навичок, радник з питань освітньої політики при генеральному секретарі ОЕСР. Цей всесвітньо відомий фахівець робить усе можливе, щоб створити умови для реалізації освітніх проєктів ОЕСР в Україні, особливо зараз, в умовах російської агресії проти України. За активної участі Андреаса Шлейхера ОЕСР надала Україні значну допомогу в рамках підготовки та проведення національного мультипредметного тестування у 2022 р. для випускників ЗЗСО / абітурієнтів – ВПО за межами України: у кількох країнах, наприклад у Португалії, Угорщині, Швейцарії,

тестування вдалося організувати виключно завдяки національним підрозділам команди PISA¹⁹.

Швейцарсько-український проєкт «Децентралізація для розвитку демократичної освіти» (DECIDE)

Швейцарсько-український проєкт «Децентралізація для розвитку демократичної освіти» (DECIDE) реалізується в Україні ГО DOCCU у партнерстві з Цюріхським педагогічним університетом (Швейцарія) за підтримки Швейцарської Конфедерації, представленої Посольством Швейцарії в Україні / Швейцарським бюро співробітництва в Україні. Проєкт DECIDE спрямовано на підтримку реформ в освіті та процесів децентралізації для впровадження в Україні ефективної системи управління освітою в громадах.

Важливими напрямками реалізації проєкту є підтримка реформи в освіті, зокрема реформи НУШ, реформи шкільного харчування, та ініціативи «Дебюрократизація управління освіти».

Особливого значення впровадження реформи освіти набуло в умовах війни. Проєкт долучився до реалізації першочергових заходів із підтримки загальної середньої освіти.

Так, із лютого 2022 р. проєкт підтримав:

- розроблення та підготовку змістового наповнення освітнього чат-боту «EducationUaBot», що доступний у Telegram і Viber для всіх учасників освітнього процесу. Чат-бот містить інформацію про організацію навчання в умовах війни на території України та за кордоном для всіх учасників освітнього процесу. На сьогодні чат-бот охоплює 32 825 користувачів;

- розроблення emergency.mon.gov.ua – вебсайту про систему освіти в Україні для міжнародної освітянської спільноти, що сприяє адаптації українських дітей-біженців у країнах перебування та допомагає дітям і батькам підтримувати зв'язок із вітчизняною системою освіти.

У межах проєкту DECIDE надано технічну підтримку МОН і УЦОЯО з проведення в Україні НМТ у співпраці з ЮНЕСКО та ЮНІСЕФ. Зокрема, проєктом надано технічну допомогу в розробленні Технічного завдання для національної електронної екзаменаційної системи і створення її прототипу. Згодом система стане основою для проведення ЗНО, іспитів у ЗВО тощо.

Проєкт DECIDE активно підтримує реформу шкільного харчування. Так, у січні – лютому проєктом консолідовано ключових партнерів реформи та за ініціативи робочої групи при Мінекономіки розпочато роботу над Стратегією реформи шкільного харчування.

14 грудня 2021 р. за ініціативою першої леді, за підтримки проєкту DECIDE та в партнерстві з ЮНІСЕФ Україна було відкрито Урядовий інформаційний портал реформи харчування «Знаймо». У січні – лютому 2022 р. число користувачів порталу сягало понад 680 тис.

Проєкт DECIDE підтримує ініціативу «Дебюрократизація управління освітою». Розроблено пакет із 11 НПА, включаючи проєкт Закону про

¹⁹ В Україні функції національного підрозділу PISA виконує Український центр оцінювання якості освіти.

Національну систему управління освітою на базі ПАК «АІКОМ». Триває робота зі створення реєстру дітей шкільного віку, удосконалення реєстру з обліку вчителів. Оптимізація та діджиталізація освітньої статистики й документообігу у сфері освіти (ПАК «АІКОМ») передбачає вдосконалення процесу збору й обробки інформації від ЗЗСО на базі модулів ПАК «АІКОМ» щодо організації ведення звітності в електронному форматі та класного журналу в електронному вигляді.

У межах створення системи аналітики та прогнозування у сфері дошкільної, позашкільної та загальної середньої освіти (рівень області й територіальної громади) тривала робота над створенням Технічного завдання для аналітичного та фінансового модулів ПАК «АІКОМ». Також були розроблені BRDO схеми цифрових процесів зарахування, відрахування та переведення учнів у ЗЗСО в межах єдиної національної платформи засобами ПАК «АІКОМ», які будуть реалізовані в додатку «Дія».

Важливим напрямом підтримки реформи освіти в умовах війни стала гуманітарна допомога громадам-партнерам проєкту DECIDE Івано-Франківської та Полтавської областей. У межах ініціативи #We Stand with Ukraine у лютому – травні колективні центри проживання ВПО в закладах освіти громад-партнерів проєкту отримали першочергову допомогу у вигляді 600 комплектів постільної білизни, матраців, подушок, ковдр, карематів тощо. У травні – червні розпочався другий етап гуманітарної допомоги Швейцарії Україні – підтримка громад у тилкових регіонах України з організації літніх активностей із фокусом на дітей ВПО в партнерстві з Мінрегіоном та Всеукраїнською асоціацією ОТГ. У межах ініціативи DECIDE Summer Clubs «Ми вдома – в Україні» було відібрано 30 громад із 13 областей України, які отримують матеріально-технічну допомогу та допомогу з навчання понад 400 вчителів, задіяних для проведення літніх активностей за такими темами: активне громадянство, демократія та права дитини, спорт, історія України й рідного краю, етнографія та місцеве самоврядування, психологічна підтримка, арт-терапія, мінна безпека, перша допомога та ін. Передбачається, що до ініціативи буде залучено понад 7 тис. дітей, включаючи дітей ВПО.

Міжнародна допомога українським дослідникам освіти

З початком повномасштабного вторгнення росії на територію України істотно зросла міжнародна допомога вітчизняній науці. Запуск Єврокомісією порталу «Європейський дослідницький простір для України» (ERA4Ukraine) дав старт інформаційній підтримці вітчизняних науковців щодо існуючих для них можливостей на європейському й національному рівнях²⁰.

Зокрема, на підтримку науковців і дослідників, що вимушено залишили межі України, спрямовано спеціальний проєкт грантової програми Марії Склодовської-Кюрі на 25 млн євро²¹. Започатковано програму фінансової підтримки українських науковців зі ступенем доктора (PhD) Польською академією наук у співпраці зі США тривалістю до трьох місяців із можливістю

²⁰ Щодо підтримки українських науковців міжнародним співтовариством. URL: <https://files.nas.gov.ua/PublicMessages/Documents/0/2022/04/220402005442191-1419.pdf>.

²¹ ЄС відкриває нові програми для українських студентів і науковців. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/yes-vidkrivaye-novi-programi-dlya-ukrayinskih-studentiv-i-naukovciv>.

продовження до шести місяців (за умови наявності коштів), у межах якої було надано й затверджено 50 грантів.

Важливу підтримку українським дослідникам надав Фонд VolkswagenStiftung, виділивши та профінансувавши 6–12-місячні наукові стипендії за програмою «Фінансування науковців-біженців та науковців з України» для таких осіб, прикріплених до університетів. Одним із потужних дослідницьких центрів, які прийняли українських науковців за підтримки Volkswagen Foundation, став Університет Лейфана (Leuphana) в Нижній Саксонії (м. Люнебург, Німеччина). За підсумками 2019 р. цей центр посідав 9-те місце в рейтингу всіх державних університетів Німеччини за чисельністю стипендіатів Німецького національного академічного фонду та 2-ге місце серед університетів без медичних досліджень.

Особливий поштовх розвитку й реформуванню української освітньої галузі дає співпраця з Інститутом освітніх наук (IBWI), який очолює професор, доктор Маркус Пітч. Пріоритетними напрямками його досліджень є управління освітою та підвищення її якості. Зокрема, йдеться про дослідження складових професійного розвитку лідерів і посилення інноваційної складової в навчальних програмах шкіл як чинників покращення освітнього менеджменту. У червні 2022 р. було підписано Меморандум про взаєморозуміння між ДНУ «Інститут освітньої аналітики» та Університетом Лейфана, що надає додаткові можливості для співпраці на перспективу й обміну досвідом між ФРН і Україною в системі вдосконалення освітньої галузі України як країни-кандидата на членство в ЄС.

3.6. Забезпечення автобусами закладів загальної середньої освіти

Забезпечення автобусами закладів загальної середньої освіти має дуже велике значення для організації освітнього процесу. Фактор шкільного автобуса набуває нової ваги з урахуванням того, що від початку військової агресії російської федерації проти України 225 навчальних закладів повністю знищено, з них близько 130 – це ЗССО (станом на 1 серпня 2022 р.). Актуальним завданням що необхідно розв'язувати органам місцевого управління, є організація підвезення школярів, які навчалися у зруйнованих школах, до шкіл, що наразі функціонують.

За інформацією органів управління освіти обласних державних/військових адміністрацій (станом на 01.07.2022) на балансі ЗССО/органів управління освітою налічується 6817 од. транспортних засобів, серед них:

- 4870 од. уціліло, у т. ч. 144 од. пошкоджено, але підлягають ремонту, та 570 од. залучено для евакуації цивільного населення;
- 1947 од. не можуть бути використані для перевезення учнів, дітей і педагогічних працівників до місць навчання, роботи та додому (рис. 3.6.1).

Серед 1947 транспортних засобів, які не можуть бути використані для перевезення учнів, дітей і педагогічних працівників до місць навчання, роботи та додому, 56 од. повністю знищено та не підлягає відновленню, 1380 од. передано на потреби Збройних Сил України, 19 од. викрадено й вивезено на територію рф, 492 од. залишилися на тимчасово окупованій території (табл. 3.6.1).

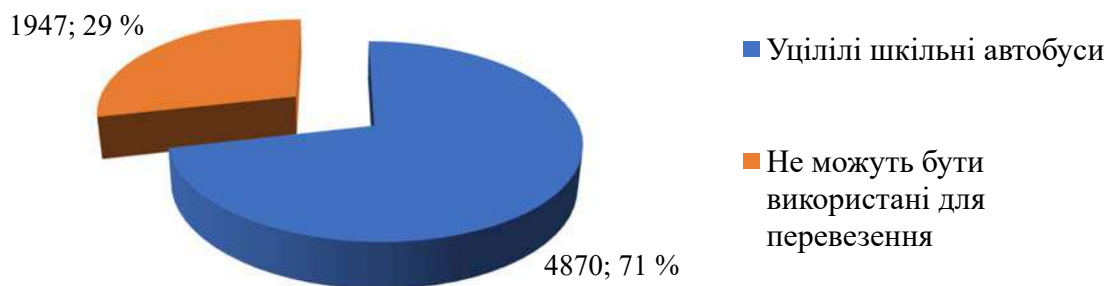

Рис. 3.6.1. Забезпечення закладів загальної середньої освіти шкільними автобусами, од., %

Побудовано за оперативними даними ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

Таблиця 3.6.1

Інформація про шкільні автобуси, які не можуть бути залучені до перевезення учнів, дітей і педагогічних працівників до місць навчання, роботи та додому, станом на 1 липня 2022 р. у розрізі регіонів, од.

Регіон	Знищені шкільні автобуси	Передано на потреби Збройних Сил України	Викрадені на територію російської федерації	Залишаються на тимчасово окупованих територіях
Вінницька обл.	0	67	0	0
Волинська обл.	0	59	0	0
Дніпропетровська обл.	0	299	0	0
Донецька обл.	0	29	0	43
Житомирська обл.	2	93	0	0
Закарпатська обл.	0	71	0	0
Запорізька обл.	6	18	15	92
Івано-Франківська обл.	0	61	0	0
Київська обл.	12	45	0	0
Кіровоградська обл.	0	27	0	0
Луганська обл.	0	3	0	145
Львівська обл.	0	85	0	0
Миколаївська обл.	7	45	2	4
Одеська обл.	0	45	0	0
Полтавська обл.	0	30	0	0
Рівненська обл.	0	55	0	0
Сумська обл.	1	36	2	0
Тернопільська обл.	0	35	0	0
Харківська обл.	5	31	0	8
Херсонська обл.	20	0	0	200
Хмельницька обл.	0	83	0	0
Черкаська обл.	0	37	0	0
Чернівецька обл.	0	111	0	0
Чернігівська обл.	2	15	0	0
м. Київ	1	0	0	0
Разом	56	1380	19	492

Побудовано за оперативними даними ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

Після повномасштабного вторгнення російської федерації та окупації частини територій України 19 шкільних автобусів було викрадено й вивезено на територію країни-агресора (в Запорізькій області – 15 од., у Миколаївській і Сумській – по 2 од.), 492 транспортних засоби залишилися на окупованій території (в Херсонській області – 200 од., у Луганській – 145 од., у Запорізькій – 92 од., у Донецькій – 43 од., у Миколаївській області – 4 од.).

За інформацією органів управління освітою обласних державних/військових адміністрацій, станом на 1 липня 2022 р. для повного забезпечення підвезення учнів та педагогічних працівників потрібно 2814 автобусів, а до кінця поточного року планується закупити 340 од. транспортних засобів за кошти з різних джерел фінансування (табл. 3.6.2).

Таблиця 3.6.2

Стан закупівлі шкільних автобусів та потреба в них у розрізі регіонів станом на 1 липня 2022 р., од.

Регіон	Закуплено шкільних автобусів у 2022 р.	Потреба в шкільних автобусах	Планується закупити до кінця 2022 р.
Вінницька обл.	1	146	27
Волинська обл.	0	77	13
Дніпропетровська обл.	0	377	32
Донецька обл.	0	27	14
Житомирська обл.	0	118	0
Закарпатська обл.	0	139	16
Запорізька обл.	0	65	16
Івано-Франківська обл.	0	157	0
Київська обл.	0	86	45
Кіровоградська обл.	0	71	0
Луганська обл.	0	0	0
Львівська обл.	0	165	0
Миколаївська обл.	0	110	0
Одеська обл.	0	100	26
Полтавська обл.	0	112	17
Рівненська обл.	0	100	24
Сумська обл.	0	68	1
Тернопільська обл.	0	84	22
Харківська обл.	1	98	38
Херсонська обл.	0	200	15
Хмельницька обл.	0	172	17
Черкаська обл.	0	124	0
Чернівецька обл.	0	136	0
Чернігівська обл.	0	81	17
м. Київ	0	1	0
Разом	2	2814	340

Побудовано за оперативними даними ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

3.7. Освітні проєкти для підтримки безперервності навчання українських учнів в умовах воєнного стану: характеристика та реалізація

У квітні 2022 р. у складі Моніторингової групи з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану відбувся візит заступника Міністра освіти і науки України Віри Рогової до Республіки Польщі, Федеративної Республіки Німеччини та Італійської Республіки з метою забезпечення прав на освіту для українських дітей у країнах Європейського Союзу й визначення кроків для покращення ситуації із задоволенням освітніх потреб українських школярів.

Проведено двосторонні зустрічі з представниками посольств/консульств України, зустрічі в профільних міністерствах та інституціях Польщі, Німеччини й Італії, до сфери яких належить захист прав дітей та питання освіти, створення й організація роботи українсько-польського, українсько-німецького, українсько-італійського координаційних штабів дітей, що тимчасово перемістилися з України; відбулося обговорення питань, пов'язаних з освітніми особливостями країн, де перебувають українські діти; відвідування освітніх центрів, установ, де навчаються діти, тимчасово переміщені з України, та де їм надаються освітні послуги.

МОН під керівництвом заступника Міністра освіти і науки України Віри Рогової проводить щотижневі онлайн-наради з керівниками департаментів освіти й науки обласних, Київської міської державних адміністрацій, на яких обговорюються питання провадження освітньої діяльності в ЗЗСО з урахуванням особливостей територій, де локалізовано ці заклади: у ЗЗСО на територіях, істотно віддалених від зони бойових дій, де велика частка ВПО; у ЗЗСО на територіях, порівняно віддалених від зони бойових дій; у ЗЗСО, розташованих на звільнених територіях; у ЗЗСО, які перебувають у зоні бойових дій (прифронтові території); у ЗЗСО, що розташовані на тимчасово окупованих територіях.

Розгортається спільний проєкт Кембриджського університету й Міністерства освіти і науки України «Гармонізація українських та міжнародних освітніх стандартів у середній школі», проводиться підготовка до підписання меморандуму.

За ініціативи громадських організацій українців в окремих країнах та за сприяння органів управління освітою цих країн й місцевої влади організовано окремі освітні заклади або класи для школярів – утікачів від війни, навчання в яких здійснюється українською мовою за державними стандартами та освітніми програмами України. Протягом останніх двох місяців партнерами створено чотири нові такі школи (три в Польщі та одну в Литві).

Для задоволення освітніх і мовних потреб українців, які проживають за межами своєї країни, створено можливість доступу з використанням спеціальних QR-кодів до електронних версій українських підручників, що розміщені на вебсайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти». Крім того, для вчителів і учнів доступні різноманітні методичні матеріали, посібники, електронні ресурси.

З метою безпечної організації освітнього процесу в ЗЗСО Служба порятунку (ДСНС) розробила та розмістила на своєму вебсайті Рекомендації щодо організації укриття в закладах освіти, Алгоритм дій місцевих органів влади та керівників закладів освіти щодо забезпечення укриття і Методичні рекомендації з цих питань.

Для виявлення нагальних освітніх потреб в умовах воєнного стану, зокрема потреб внутрішньо переміщених здобувачів освіти й педагогічних працівників, МОН спільно з ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Освітнім кластером, у партнерстві з Дитячим фондом ООН UNICEF Ukraine, Міжнародною неурядовою організацією Save the Children – Save the Children in Ukraine та іншими партнерами проведено масштабне опитування у місцевих громадах. Підсумковий звіт за результатами цього дослідження доступний за посиланнями: bit.ly/3AxKYuj (українською мовою) та bit.ly/3nluWWH (англійською мовою).

Опитування виявило, що найбільшими проблемами в організації дистанційної (онлайн) освіти є необхідність доступу до високошвидкісного Інтернету, брак технічних пристроїв для онлайн-викладання та відсутність цифрових навичок в учасників освітнього процесу.

Отримані дані щодо першочергових потреб і можливість надання адресної донорської допомоги за пріоритетними потребами зумовили необхідність розроблення моделі розподілу такої допомоги регіонам. У ДНУ «Інститут освітньої аналітики» було створено модель розподілу програмних продуктів, інших ресурсів між учителями. Цю модель використали міжнародні партнери, й у багатьох регіонах учителі, які постраждали внаслідок російської агресії, отримали по 80 дол. США грошової допомоги, а також необхідні для їхньої діяльності ноутбуки/хромбуки від ЮНІСЕФ. У рамках цієї допомоги Microsoft і Google передали для обласних управлінь освітою, Українського центру оцінювання якості освіти ліцензії на встановлення Microsoft 365 та на інші програмні продукти.

3.8. Реалізація Програми Президента «Здорова Україна» та урядових програм розвитку загальної середньої освіти в умовах воєнного стану

На виконання загальнонаціональної програми «Здорова Україна» із червня 2021 р. запроваджується інноваційний освітній проєкт «Модель здорової школи» на базі ЗЗСО Дніпропетровської, Львівської, Полтавської, Рівненської та Херсонської областей (наказ МОН від 04.06.2021 № 626). Метою освітнього проєкту «Модель здорової школи» є створення безпечного здорового освітнього середовища в закладах загальної середньої освіти.

Модель здорової школи включає вісім складових для формування закладом освіти безпечного й здорового освітнього середовища, а саме: освітній простір, освіта в галузі здоров'я та безпеки, фізична культура та рухова активність, здорове харчування, медична служба, психологічна служба, підготовка і здоров'я вчителів, залучення сім'ї та громади.

З 1 січня до 27 червня 2022 р. у співпраці з Міністерством охорони здоров'я України ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» за підтримки українсько-швейцарського проєкту «Скорочення поширеності факторів ризику неінфекційних захворювань в Україні» (коротка назва – «Діємо для здоров'я») та з метою впровадження моделі «Здорова школа» в експериментальних ЗЗСО реалізовано заходи за вісьмома напрямками.

1. Освітній простір

Розроблено цифровий формат інструменту самооцінки ЗЗСО «Індекс здорової школи» та розпочато його досліду експлуатацію за участі пілотних шкіл (апробовано п'ять модулів), підготовлено рекомендації щодо розроблення додаткових функцій інструменту (*формування плану заходів, додаткові функції моніторингу виконаних завдань*).

Проведено навчання шкільних команд у ЗЗСО – учасників інноваційного освітнього проєкту всеукраїнського рівня – із метою ознайомлення з положеннями моделі здорової школи. Підготовлено та розповсюджено інформаційний буклет «Нова українська школа – простір здоров'я» та інформаційний відеоролик «Модель здорової школи» (інформаційний ресурс МОН).

З метою модернізації шкільних харчоблоків і забезпечення санітарно-побутових умов для 18 закладів освіти закуплено та передано необхідне оснащення й побутову техніку (посуд, холодильник та морозильне обладнання, посудомийні машини, бойлери, пральні й сушильні машини). У 2022 р. запланована закупівля додаткового оснащення ще для 60 закладів освіти – партнерів проєкту.

2. Освіта в галузі здоров'я та безпеки

Розроблено тренінгову програму та методичні матеріали для працівників закладів освіти для роботи за темою «Здорове харчування» з учнями початкової й середньої школи.

У співпраці з ГО «ЗдоровБудь!» проведено навчання для вчителів 100 експериментальних ЗЗСО. Розроблено методичні матеріали на тему «Здорове харчування».

3. Фізичне виховання та рухова активність

Спільними зусиллями ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», Комітету з фізичного виховання та спорту МОН та ГО «UA Active» розроблено організаційно-педагогічні умови впровадження моделі здорової школи. З метою адаптації моделі проведено низку методологічних семінарів для вчителів фізичної культури та спортивно-оздоровчих заходів для дітей.

У межах програми надано методичні рекомендації для педагогічних працівників партнерських закладів освіти щодо популяризації рухової активності серед учнів/учениць; здійснюється навчання й менторська підтримка вчителів фізичної культури; партнерські заклади освіти забезпечуються спортивним інвентарем для впровадження модельної навчальної програми з фізичної культури та популяризації безконтактних видів спорту, що передбачені варіативними модулями навчальної програми.

4. Здорове харчування

У рамках підтримки реформи шкільного харчування, ініційованої першою леді України Оленою Зеленською, проєкт «Діємо для здоров'я» надав підтримку

в розробленні, змістовому наповненні, тестуванні та забезпеченні доступності інформаційної вебплатформи «Знаймо», створеної за участі й підтримки МОН, МОЗ, Мінекономіки, Держспоживслужби, Центру громадського здоров'я, українсько-швейцарського проєкту DECIDE та ЮНІСЕФ.

З метою підтримки ЗЗСО в реалізації реформи шкільного харчування видано й розповсюджено 15 000 примірників плаката «Тарілка здорового харчування» для розміщення в шкільних їдальнях та використання під час занять на тему здорового харчування, а також однойменний анімований відеоролик.

У співпраці з проєктом Євгена Клопотенка «Культура їжі» на базі закладів професійної (професійно-технічної) освіти проведено навчання для 128 кухарів із партнерських ЗЗСО Львівської й Рівненської областей.

5. Медична служба

З метою проведення моніторингу стану здоров'я та поведінкових орієнтацій учнів творчою групою освітнього проєкту всеукраїнського рівня спільно з Інститутом соціальних досліджень імені Олександра Яременка розпочато підготовку загальнонаціональних і міжнародних досліджень: 1) дослідження поширеності ожиріння серед дітей (Childhood Obesity Surveillance Initiative), результати якого можуть бути використані для базової оцінки поширеності надмірної ваги й ожиріння серед дітей молодшого шкільного віку (проводиться в Україні за методологією Всесвітньої організації охорони здоров'я); 2) дослідження «Здоров'я та поведінкові орієнтації учнівської молоді» (Health Behavior of School Age Children).

У рамках освітнього проєкту для медичних працівників ЗЗСО розроблено тренінгову програму, до якої включено питання нагляду за учнями із хронічними захворюваннями та наведено алгоритми дій у випадку гострих станів, а також приклади застосування в роботі з дітьми інструментів консультування, що дає можливість оцінити стан дитини, ураховуючи умови проживання, навчання, харчування, фізичну активність, вживання психоактивних речовин, статеву поведінку, безпеку та психологічний стан.

6. Соціально-психологічна служба

Творчою групою освітнього проєкту спільно з громадською організацією «Альянс за громадянські права» організовано навчання для психологів і соціальних педагогів експериментальних ЗЗСО.

7. Підготовка і здоров'я вчителів

Для педагогічних та медичних працівників експериментальних ЗЗСО організовано навчання за темою «Подолання стресу та збереження психічного здоров'я». Проведено чотири тренінги для освітян 12 ЗЗСО й медичних працівників у Стрілківській, Дрогобицькій, Ралівській і Сокільницькій громадах Львівської області в травні та червні 2022 р.

8. Залучення сім'ї та громади

З метою популяризації здорового способу життя, посилення профілактичної роботи та залучення додаткових ресурсів упродовж березня–червня 2022 р. для педагогічних працівників ЗЗСО проведено онлайн круглий стіл «Органи місцевого самоврядування у створенні безпечного освітнього середовища в закладах освіти» (травень 2022 р.), зокрема:

Дядьковицька територіальна громада Рівненської області: проведення спортивних заходів та заходів дозвілля для дітей, молоді й батьківської громадськості.

Здолбунівська територіальна громада Рівненської області: облаштування шести точок доступу до питної води в ЗЗСО Здолбунівської громади та проведення інформаційної кампанії зі зменшення споживання солодких напоїв і цукру серед учнівської молоді.

Гощанська територіальна громада Рівненської області: створення спортивно-реабілітаційного центру для дітей, проведення творчих і спортивних занять для дітей і батьківської громадськості.

Бугринська територіальна громада Рівненської області: проведення тренінгів для вчителів та батьків на тему збереження фізичного й психічного здоров'я дітей.

Стрільківська територіальна громада Львівської області: організація «Днів здоров'я», влаштування зустрічей медичних працівників з учителями й учнями 9–11-х класів.

Полтавська міська територіальна громада: організація та проведення творчих занять для дітей.

Дрогобицька територіальна громада Львівської області: проведення заходів для дітей із популяризації фізичної активності та занять спортом.

Покровська територіальна громада Дніпропетровської області: організація заходів із підтримки та заохочення дітей до рухової активності, участі в спортивних гуртках, залучення батьків до спільного активного дозвілля.

Державна політика останніх років, особливо військова агресія російської федерації проти України, докорінно змінила ставлення суспільства до проблем формування фізичної готовності молоді до виконання громадянського й конституційного обов'язку щодо відстоювання національних інтересів та незалежності держави. Програма Президента України «Здорова Україна» об'єднала державні органи й численні громадські організації. У співпраці започатковано ефективні ініціативи та проекти.

Концепція розвитку щоденного спорту в закладах освіти, затверджена спільним наказом МОН і Мінмолодьспорту від 27.10.2021 № 1141/4088, передбачає докорінні зміни в ставленні до освітньої галузі «Фізична культура», формує нові підходи до організації масової фізкультурно-оздоровчої роботи в закладах освіти, упроваджує особисту відповідальність керівників закладів освіти за розвиток фізичної культури й виховання тощо.

Дослідження, опитування та оцінки експертів, аналіз практичного досвіду роботи дали змогу виявити найважливіші напрями підвищення фізичної, вольової, моральної готовності підростаючого покоління. Робота триває на рівні організованих спільнот науковців і експертів, здійснюються відповідні науково-прикладні проекти.

Зокрема, підготовлено до реалізації проект прикладного дослідження «Проектування систем оцінювання фізичної підготовленості учнівської та студентської молоді із застосуванням інформаційних технологій». Його виконання дасть змогу створити дієві механізми збору, оцінки, управління та

вдосконалення фізичної підготовленості української молоді на різних етапах освітнього процесу.

Модельна навчальна програма «Фізична культура. 5–6 класи», розроблена відповідно до Державного стандарту загальної базової освіти, передбачає суттєві зміни змісту й форм проведення уроків, активізує фізкультурно-оздоровчу діяльність закладів освіти, визначає пріоритетним завданням фізичну підготовленість української молоді. Програма спрямовує наукові дослідження та методичне забезпечення в освітньому процесі на пошук інноваційних, ефективних методик фізичного вдосконалення, формування свідомого ставлення до фізичної культури особистості як головного чинника фізичної готовності до захисту України.

Особлива увага приділяється методичному, матеріально-технічному й організаційному забезпеченню процесу викладання фізичної культури та фізичного виховання. Проведено форум «Здорова Україна», круглий стіл «Новій українській школі – нова фізична культура», серію всеукраїнських методичних семінарів та освітніх марафонів практик для вчителів фізичної культури пілотних шкіл НУШ, учителів та викладачів фізичної культури закладів загальної середньої, професійно-технічної, фахової передвищої та вищої освіти всіх регіонів країни.

З метою оптимізації пошуку актуальної інформації й користування в освітньому процесі навчальними матеріалами на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» створено розділ «Освітня галузь «Фізична культура»: поради, документи, досвід роботи» (<https://imzo.gov.ua/osvitnia-haluz-fizychna-kul-tura-porady-dokumenty-dosvid-roboty/>).

Не втрачає актуальності проблема забезпечення освітнього процесу спортивним інвентарем і обладнанням. Уперше за 30 років незалежності України в державному бюджеті було передбачено кошти на субвенцію закладам освіти для придбання спортивного інвентаря. На жаль, війна відтермінувала виконання цього рішення.

Зміна організаційних умов освітнього процесу сприяла розробленню новітніх методик проведення уроків та занять із фізичної культури, фізичного виховання, зокрема в дистанційному форматі, мотивації української молоді до здорового способу життя, розуміння європейських цінностей і відстоювання національних інтересів. Реалізацією таких підходів у закладах освіти опікуються численні громадські організації у співпраці з Міністерством освіти і науки України, ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», Комітетом з фізичного виховання та спорту МОН України.

Новітні підходи, урахування воєнних і повоєнних реалій, ефективно та безпечно повернення до повноцінного освітнього процесу – усе це можливе лише за умови відновлення системи навчання й підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Співпраця ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», Комітету з фізичного виховання та спорту МОН України, ГО UkraineActive спрямована на реалізацію проєкту з проведення освітніх заходів для вчителів фізичної культури. Щотижневі всеукраїнські семінари-практикуми, освітні марафони практик, вебінари й нетворкінги сприяють створенню освітньої екосистеми для вчителя фізичної культури незалежно від місця його перебування.

3.9. Перспективи розвитку повної загальної середньої освіти

Основними завданнями розвитку повної загальної середньої освіти в короткостроковому періоді є:

1. Розроблення низки заходів, спрямованих на розв'язання проблеми доступу до освіти внутрішньо переміщених учасників освітнього процесу в Україні, учнів із тимчасово окупованих територій, тих, хто виїхав за кордон.

Ці заходи охоплюють створення можливостей навчатися онлайн, офлайн, у змішаній формі чи індивідуально; організацію підвезення учасників освітнього процесу, які цього потребують, до закладів освіти; створення можливостей для психологічної реабілітації, адаптації та підтримки учасників освітнього процесу; інформаційну підтримку тощо.

2. Створення безпечних умов для здобуття повної загальної середньої освіти в новому 2022/2023 н. р. для забезпечення безперервності навчання в регіонах України з різною безпековою ситуацією, передусім облаштування ЗЗСО захисними спорудами цивільного захисту / укриттями, інтернет-обладнанням в цих укриттях, створення запасу води, їжі тощо.

3. Здійснення заходів із забезпечення ЗЗСО педагогічними кадрами шляхом застосування дієвих механізмів стимулювання повернення викладачів з-за кордону, використання потенціалу переміщених педагогічних працівників у місцях їх перебування, забезпечення психологічної підтримки викладачів із постстресовим синдромом для включення їх в освітній процес.

4. Забезпечення учнів, педагогічних працівників, закладів загальної середньої освіти комп'ютерами, ноутбуками, планшетами, інтернет-обладнанням для реалізації дистанційного навчання, що вже здійснюється з боку МОН за підтримки міжнародних партнерів.

5. Оновлення методичного забезпечення для освітнього процесу з урахуванням особливостей його організації в умовах воєнного стану, модернізація та адаптація технологій навчання в контексті здійснення навчання офлайн, онлайн, в змішаній та індивідуальній формі, врахування обов'язковості дотримання безпекового принципу для учасників освітнього процесу.

6. Ефективніше використання наявної мережі ЗЗСО для забезпечення доступності й безперервності навчання, визначення переліку та надання всебічної підтримки навчальним закладам, які спроможні забезпечити надання освітніх послуг у новому 2022/2023 н. р. учням із тимчасово окупованих територій, учням зі зруйнованих шкіл і тим, які виїхали за кордон.

Основними завданнями розвитку повної загальної середньої освіти в повоєнний період є:

1. Необхідність розроблення підходів до вирішення питання внутрішньо переміщених учасників освітнього процесу в Україні. Це потребує вдосконалення нормативно-правового забезпечення, розбудови й відновлення зруйнованої освітньої інфраструктури; забезпечення державної підтримки педагогічних працівників (соціальне житло, фінансова допомога тощо); запровадження індивідуальних освітніх траєкторій учнів; проведення широкої інформаційної

кампанії з метою стимулювання здобувачів освіти повернутися в Україну з метою збереження її людського капіталу.

2. У процесі повоєнної відбудови освітньої інфраструктури потрібно змінити стандарти будівництва закладів освіти, забезпечити всі 100 % ЗЗСО захисними спорудами цивільного захисту/укриттями, створити умови для утримання та експлуатації фонду захисних споруд (укриттів).

3. З метою забезпечення ЗЗСО педагогічними кадрами у зв'язку з масштабним переміщенням викладачів у межах України та за кордон необхідно розробити довгостроковий прогноз потреби ЗЗСО в педагогічних кадрах із використанням доказових освітніх даних, акумульованих в освітніх інформаційних системах; внести зміни у формування державного замовлення на педагогічні спеціальності, передбачити соціально-економічне стимулювання праці педагогів.

4. Проведення оцінки потреби на довгостроковий період щодо забезпечення учнів і педагогічних працівників ЗЗСО комп'ютерами, ноутбуками та планшетами для здійснення дистанційного навчання; розроблення дієвих фінансових механізмів бюджетного фінансування такого забезпечення в повоєнний період (зокрема використання для цього цільових субвенцій); продовження співпраці з міжнародними партнерами в частині отримання від них технічних засобів для учасників освітнього процесу.

5. Удосконалення методичного забезпечення освітнього процесу передбачає врахування багатоманітності форм його організації, запозичення передового європейського досвіду; суттєве оновлення освітніх програм; запровадження інноваційних навчальних ІТ-технологій; розроблення електронних інтерактивних підручників; постійну модернізацію освітньої платформи «Всеукраїнська школа онлайн»; розбудову білінгвальної освіти тощо.

6. Нова мережа ЗЗСО в повоєнний період формуватиметься шляхом масштабної відбудови пошкоджених і зруйнованих закладів освіти; оновлення інфраструктури та створення ефективної мережі ЗЗСО (відновлення й забезпечення функціонування будівель та споруд на території закладів) із урахуванням можливостей безпечного надання освітніх послуг; розбудови мережі закладів профільної освіти; залучення закладів позашкільної освіти в допрофільну й профільну освіту тощо.

Висновки

1. В Україні на початок 2021/2022 н. р. функціонував 13 991 заклад загальної середньої освіти різних типів і форм власності. У цих закладах 1 вересня 2021 р. розпочали навчання 4 230 358 учнів.

Від початку війни російської федерації проти України частина ЗЗСО зазнала руйнувань і пошкоджень, опинилася на території, тимчасово контрольованій ворогом. Так, станом на 1 серпня 2022 р. зруйновано 127 ЗЗСО, пошкоджено 929 закладів, опинилося на тимчасово окупованій території 1185 закладів (станом на 22 червня 2022 р.). Найбільше руйнувань ЗЗСО зафіксовано в Запорізькій і Харківській областях, пошкоджень – у Донецькій, Харківській, Київській та Миколаївській областях.

За оперативною інформацією, станом на 22 липня 2022 р. мережа ЗЗСО зменшилася до 13 834 од., із них мережа опорних ЗЗСО – на 27 од., із 1242 до 1215 од. відповідно (станом на 22 червня 2022 р.).

Із 4 230 358 учнів, які розпочали навчання 1 вересня 2021 р., за кордон виїхало майже 649 тис. учнів, понад 79 тис. учнів стали внутрішніми переміщеними особами, які були вимушені змінити школу та закінчували навчальний рік в інших ЗЗСО. Найбільше учнів виїхало за кордон у зв'язку з російською військовою агресією із м. Києва, Харківської й Миколаївської областей.

Загалом на початок 2021/2022 н. р. у ЗЗСО працювало 434 755 педагогічних працівників. Із початком війни значна їх частина виїхала за кордон: станом на 23 червня 2022 р. за кордоном перебувало 22 519 педагогічних працівників. Найбільше вчителів виїхало за кордон із Харківської (12 %) і Донецької (11,3 %) областей.

2. Міністерством освіти і науки України з початком війни було створено нормативно-правову базу забезпечення освітнього процесу в умовах воєнного стану. Першочерговим завданням МОН визначило безпеку всіх учасників освітнього процесу. Разом із місцевими органами управління освітою Міністерство доклало максимум зусиль для забезпечення безперервності навчання в Україні, надання доступу до знань та можливості навчатися кожному учаснику освітнього процесу в різних організаційних формах: офлайн, онлайн, змішано, індивідуально. Учні, які були вимушені змінити місце навчання та/або проживання чи перебували на тимчасово окупованих територіях, мали можливість продовжити навчання дистанційно або екстерном у ЗЗСО, розташованих на території, де не ведуться бойові дії. На місцях було визначено відповідальних осіб, які допомагали дітям та їхнім батькам обрати ЗЗСО для продовження навчання.

3. Було створено Всеукраїнський онлайн-розклад для учнів під час дії воєнного стану. Для організації освітнього процесу в дистанційному режимі було розроблено єдину освітню платформу з інструментальним забезпеченням через Google Workspace for Education, G Suite for Education, Microsoft Teams, Google Classroom, Zoom, Google Meet, «Єдина Школа», Microsoft 365, Human тощо. Педагогічні працівники й учні дістали можливість користуватися ресурсами національних освітніх платформ «Всеукраїнська школа онлайн», «На Урок», «Моя школа», «Всеосвіта». Доступ до навчання в умовах воєнного стану забезпечувався безоплатно також дистанційними школами. Командою МОН було підготовлено перелік шкіл і організацій, які можуть надати допомогу дітям та сім'ям, котрий розміщено на вебсайті Міністерства.

4. У зв'язку з великою чисельністю українських учнів за кордоном у квітні 2022 р. у складі Моніторингової групи з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану Міністерство освіти і науки України звернулося до Республіки Польщі, Федеративної Республіки Німеччини та Італійської Республіки по допомогу в розв'язанні проблем забезпечення прав на освіту для українських дітей-біженців у країнах ЄС, визначення заходів для покращення ситуації із задоволенням освітніх потреб українських школярів. Було досягнуто

порозуміння в питанні відкриття для таких дітей шкіл, навчання в яких здійснюється за державними стандартами й освітніми програмами України. Три такі школи створено в Польщі та одну в Литві.

5. Міністерство освіти і науки України підготувало інформацію щодо особливостей організації нового 2022/2023 н. р. та покрокові рекомендації з підготовки до нього (<https://mon.gov.ua/ua/news/osoblivosti-organizaciyi-202223-navchalnogo-roku>). Крок 1: призначити комісії з обстеження закладів освіти на предмет готовності до організації навчання та гарантування безпеки учасників освітнього процесу. Результатом роботи комісії є підготовка відповідного акта, що затверджується керівником адміністрації. Крок 2: визначити форму організації освітнього процесу, яка впливатиме з безпекової ситуації в кожному населеному пункті. Структура, тривалість навчального тижня, форми організації освітнього процесу визначаються педагогічною (вченою) радою закладу освіти. У документі детально прописано умови, за якими освітній процес може відбуватися в очному, дистанційному режимі та за змішаною або індивідуальною формою навчання. Крок 3 передбачає здійснення заходів для гарантування безпеки всіх учасників освітнього процесу впродовж навчального року.

6. Міністерство освіти і науки України впевнено дивиться в майбутнє. Повна загальна середня освіта буде спрямована на самореалізацію кожної дитини, раннє виявлення здібностей, формування майбутнього фахівця для розбудови суспільства та економіки України як успішної європейської країни.

Буде створено ефективну мережу освітніх закладів, зокрема відбудовано/відновлено 1958 закладів освіти, 99 ІРЦ; розбудовано мережу закладів профільної освіти (ліцеїв); розширено мережу закладів раннього розвитку; організовано підвезення всіх учасників освітнього процесу (закуплено 3133 шкільних автобуси); збільшено кількість приватних закладів освіти; надано доступ до якісної освіти особам з ООП, дітям у лікарнях («Школа супергероїв»); підтримано освітні хаби за кордоном.

Сформується безпечне й комфортне освітнє середовище завдяки відновленню/побудові укріплень у 100 % ЗЗСО; виконанню Програми Президента «Здорова Україна» в закладах освіти; реалізації ініціативи першої леді з психологічної та емоційної підтримки учасників освітнього процесу; забезпеченню здобувачів освіти здоровим харчуванням.

Буде істотно вдосконалено сучасний контент, використано навчальні інноваційні технології, зокрема оновлено 100 % освітніх програм і електронних версій підручників для Нової української школи; створено 25 STEM-центрів у закладах післядипломної освіти та оснащено всі ЗЗСО STEM-лабораторіями; запроваджено індивідуальні освітні траєкторії здобувача освіти; створено мережу інтерактивних музеїв науки; забезпечено розвиток білінгвальної освіти.

Поглибиться національно-патріотичне виховання школярів, зокрема буде інтегровано національно-патріотичну складову в зміст шкільних предметів, розширено мережу національно-патріотичних центрів, гри «Джура», «Кіберджура».

Буде сформовано педагогічну еліту, посилено її державну підтримку, зокрема 100 % учителів, керівників ЗЗСО буде підготовлено до впровадження реформи Нової української школи, 100 % педагогічних працівників – до роботи із

дітьми з ООП; буде запроваджено сертифікацію вчителів усіх рівнів загальної середньої освіти. Також буде створено Національну школу освітніх управлінців, які володітимуть сучасними технологіями освітнього управління, використовуватимуть об'єктивні дані для ефективних рішень, зокрема менеджерську технологію Solid Info; запроваджено систему електронного самооцінювання закладів EvaluEd.

Додатки

Нормативно-правова база на період дії воєнного стану

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо державних гарантій в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану : Закон України від 15.03.2022 № 2126-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2126-20#Text>.

2. Про внесення зміни до розділу X «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про повну загальну середню освіту» щодо врегулювання окремих питань освітньої діяльності в умовах воєнного стану : Закон України від 19.06.2022 № 2315-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2315-20#Text>.

3. Про початок навчального року під час дії правового режиму воєнного стану в Україні : постанова Кабінету Міністрів України від 24.06.2022 № 711. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-pochatok-navchalnogo-roku-pid-chas-diyi-pravovogo-rezhimu-voennogo-stanu-v-ukrayini-i240622-711>.

4. Про звільнення від проходження державної підсумкової атестації учнів, які завершують здобуття початкової та базової загальної середньої освіти, у 2021/2022 навчальному році : наказ Міністерства освіти і науки України від 28.02.2022 № 232. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zviltrennya-vid-prohodzhennya-derzhavnoyi-pidsumkovoyi-atpochatkovoyi-ta-bazovoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-u-20212022-navchalnomu-roci-zareyestrovaniy-v-ministerstvi-yusticiyi-ukrayini-03-bereznya-2022-roku-za-28337619>.

5. Про деякі питання організації здобуття загальної середньої освіти та освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні : наказ Міністерства освіти і науки України від 28.03.2022 № 274. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0274729-22#Text>.

6. Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 289. URL: <https://osvita.cv.ua/wp-content/uploads/2022/04/Dodatok-do-nakazu-MON-vid-01.04.22r.-289.pdf>.

7. Про затвердження методичних рекомендацій щодо окремих питань завершення 2021/2022 навчального року : наказ Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0290729-22#Text>.

8. Про затвердження програми незалежного тестування фахових знань та вмій учителів початкових класів закладів загальної середньої освіти : наказ

Міністерства освіти і науки України від 05.04.2022 № 294. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0294729-22#Text>.

9. Про деякі питання замовлення та виготовлення документів про загальну середню освіту в умовах воєнного стану в Україні : наказ Міністерства освіти і науки України від 12.05.2022 № 432. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-zamovlennya-ta-vigotovlennya-dokumentiv-pro-zagalnu-serednyu-osvitu-v-umovah-voennogo-stanu-v-ukrayini>.

10. Про деякі питання зарахування до закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану в Україні : наказ Міністерства освіти і науки України від 13.05.2022 № 438. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0438729-22#Text>.

11. Про деякі питання сертифікації педагогічних працівників : наказ Міністерства освіти і науки України від 04.01.2022 № 3. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/npa/2022/01/05/Nak.MON.04.01.2022-3-sertyfik.2022.pdf>.

12. Про внесення змін до Порядку конкурсного відбору підручників (крім електронних) та посібників для здобувачів повної загальної середньої освіти та педагогічних працівників : наказ Міністерства освіти і науки України від 17.05.2022 № 449. URL: [https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-vnesennya-zmin-do-poryadku-konkursnogo-vidboru-pidruchnikiv-\(krim-elektronnih\)-ta-posibnikov-dlya-zdobuvachiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-ta-pedagogichnih-pracivnikov](https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-vnesennya-zmin-do-poryadku-konkursnogo-vidboru-pidruchnikiv-(krim-elektronnih)-ta-posibnikov-dlya-zdobuvachiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-ta-pedagogichnih-pracivnikov).

13. Про деякі питання видачі документів про загальну середню освіту в умовах воєнного стану в Україні : наказ Міністерства освіти і науки України від 20.05.2022 № 466. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0466729-22#Text>.

14. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641 : наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 527. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-deyaki-pitannya-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-v-zakladah-osviti-ukrayini-ta-viznannya-takim-sho-vtrativ-chinnist-nakazu-ministerstva-osviti-i-nauki-ukrayini-vid-16062015-641>.

15. Про затвердження Порядку міжвідомчої взаємодії з питань вручення здобувачам освіти, які перебувають за межами України, документів про базову середню освіту та повну загальну середню освіту, виданих в умовах воєнного стану в Україні : наказ Міністерства освіти і науки України та Міністерства закордонних справ України від 09.06.2022 № 538/192. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0538729-22#Text>.

16. Про підсумки VIII Міжнародного конкурсу «Найкращий учитель української мови за кордоном» у 2021/2022 навчальному році : наказ Міністерства освіти і науки України від 24.06.2022 № 591. URL: <https://drive.google.com/file/d/1M1FosfGhpCdzKXzR73OTGPbNhi5nMeeM/view>.

17. Щодо припинення освітнього процесу в усіх закладах освіти та оголошення канікул : лист Міністерства освіти і науки України від 25.02.2022 № 1/3277-22. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/doshkilna/2022/04/03/List-1.3370-22-06.03.22.pdf>.

18. Щодо написання заяв про відпустки без збереження заробітної плати у зв'язку із введенням в Україні правового режиму воєнного стану : лист-

роз'яснення Міністерства освіти і науки України від 28.02.2022 № 1/3292-22. URL: <https://bit.ly/3q6fLbp>.

19. Про оплату праці працівників закладів освіти під час призупинення навчання : лист-роз'яснення Міністерства освіти і науки України від 07.03.2022 № 1/3370-22. URL: <https://bit.ly/3MSWZhC>.

20. Про практику застосування трудового законодавства у галузі освіти і науки під час дії правового режиму воєнного стану : лист-роз'яснення Міністерства освіти і науки України від 07.03.2022 № 1/3378-22. URL: <https://bit.ly/3w7BUtN>.

21. Щодо особливостей застосування норм трудового законодавства, дистанційної форми роботи під час дії правового режиму воєнного стану : лист-роз'яснення Міністерства освіти і науки України від 15.03.2022 № 1/3463-22. URL: <https://bit.ly/3tZpgdP>.

22. Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні : лист Міністерства освіти і науки України від 29.03.2022 № 1/3737-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zabezpechennya-psihologichnogo-suprovodu-uchasnikiv-osvitnogo-procesu-v-umovah-voennogo-stanu-v-ukrayini>.

23. Про організацію освітнього процесу в початковій школі в умовах воєнного часу : лист Міністерства освіти і науки України від 29.03.2022 № 1/3725-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnogo-procesu-v-pochatkovij-shkoli-v-umovah-voennogo-chasu>.

24. Про оплату праці працівників закладів освіти : лист Міністерства освіти і науки України від 25.04.2022 № 1/4444-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-oplatu-praci-pracivnikiv-zakladiv-osviti>.

25. Щодо зарахування до 1-го закладів загальної середньої освіти : лист Міністерства освіти і науки України від 16.04.2022 № 1/4202-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-zarahuvannya-do-1-go-klasu-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti>.

26. Про здійснення превентивних заходів серед дітей та молоді в умовах воєнного стану в Україні лист Міністерства освіти і науки України від 13.05.2022 № 1/5119-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zdijsnennya-preventivnih-zahodiv-sered-ditej-ta-molodi-v-umovah-voennogo-stanu-v-ukrayini>.

27. Про запобігання та протидію домашньому насильству в умовах воєнного стану в Україні : лист Міністерства освіти і науки України від 30.05.2022 № 1/5735-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zapobigannya-ta-protidiyu-domashnomu-nasilstvu-v-umovah-voennogo-stanu-v-ukrayini>.

28. Інформація щодо особливостей організації нового 2022/23 навчального року та рекомендації першочергових кроків із підготовки до нього від 06.07.2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/osoblivosti-organizaciyi-202223-navchalnogo-roku>.

29. Інструктивно-методичні матеріали щодо підготовки закладів освіти до 2022/23 навчального року від 11.07.2022. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-pidgotovku-zakladiv-osviti-do-novogo-navchalnogo-roku-ta-opalyuvalnogo-sezonu-v-umovah-voennogo-stanu>.

30. Про оптимізацію виконання заходів з підготовки закладів освіти до нового навчального року та опалювального сезону в умовах воєнного стану :

лист Міністерства освіти і науки України від 26.07.2022 № 1/8462-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-optimizaciyu-vikonannya-zahodiv-z-pidgotovki-zakladiv-osviti-do-novogo-navchalnogo-roku-ta-opalyuvalnogo-sezonu-v-umovah-voynenogo-stanu>.

Корисні посилання

- [1.A] Державний стандарт повної загальної середньої освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>.
- [1.B] Державний стандарт початкової освіти. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>.
- [1.C] Всеукраїнська школа онлайн. URL: <https://lms.e-school.net.ua/>.
- [1.D] Всеукраїнський онлайн-розклад. URL: <https://mon.gov.ua/ua/vseukrayinskij-rozklad>.
- [2.A] Психологічна підтримка від Світлани Ройз. URL: <https://mon.gov.ua/ua/psihologichna-turbota-vid-svitlani-rojz>.
- [2.B] Навчання під час війни. URL: <https://osvitanow.org/>.
- [2.C] Посібник «Дитинство під час війни». URL: <https://stop-sexting.in.ua/safety-in-wartime/>.
- [2.D] Викладання навчальних предметів в умовах воєнного стану: рекомендації ДСЯО. URL: <https://sqe.gov.ua/yak-organizuvati-vikladannya-navchaln/>.
- [3.A] Як вчителю організувати свою роботу під час війни: рекомендації ДСЯО. URL: <https://sqe.gov.ua/yak-vchitelyu-organizuvati-svoyu-robotu-p>.
- [3.B] Рекомендації щодо організації укриття в закладах освіти. URL: <https://dsns.gov.ua/upload/6/1/7/3/8/8/V664V79YQEyPpn5fJXZ5mInpYzp56m7ARpM1nAWJ.pdf>.
- [3.C] Алгоритм дій місцевих органів влади та керівників закладів освіти щодо забезпечення укриття. URL: <https://dsns.gov.ua/upload/6/2/2/0/9/6/bHq4WGc8NMHX4wGPIKG9gv4DSEgLx4uEUDgqIVGV.pdf>.
- [3.D] Методичні рекомендації з питань забезпечення укриття в закладах освіти. URL: <https://dsns.gov.ua/uk/metodichni-rekomendaciyu>.
- [4.A] Підсумковий звіт за результатами дослідження щодо оцінювання потреб України у сфері освіти: bit.ly/3AxKYuj (українською мовою) та bit.ly/3nluWWH (англійською мовою).
- [4.B] Матеріали для використання в роботі під час воєнних дій. URL: <https://imzo.gov.ua/psycholohichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/materialy-dlia-vykorystannia-v-roboti-pid-chas-voiennykh-diy/>.
- [4.C] Кращі практики психолого-педагогічного супроводу та підтримки учасників освітнього процесу в умовах воєнних дій і збройних конфліктів, надання соціально-психологічної допомоги постраждалим від насильства та торгівлі людьми. URL: <https://imzo.gov.ua/psycholohichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/materialy-dlia-vykorystannia-v-roboti-pid-chas-voiennykh-diy/krashchi-praktyku-psykholoho-pedahohichnoho-suprovodu-ta-pidtrymky-uchasnykiv-osvitn-oho-protsesu-v-umovakh-voiennykh-diy-i-zbroynykh-konfliktiv-nadannia-sotsial-no-psykholohichnoi-dopomohy->

postrazhda/?preview_id=45502&preview_nonce=ce217076d7&_thumbnail_id=-1&preview=true.

- [4.D] Перша психологічна допомога. Алгоритм дій : методичні рекомендації. URL: <https://drive.google.com/file/d/16esXuCScmCqB5kXLugnkKm-E6SaKg1u0/view>.
- [5.A] Чат-бот «Дитина не сама». URL: https://t.me/dytyna_ne_sama_bot.
- [5.B] Вебсайт МОН про зруйновані заклади освіти під час агресії рф. URL: <https://saveschools.in.ua/>.
- [5.C] Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zabezpechennya-psihologichnogo-suprovodu-uchasnikiv-osvitnogo-procesu-v-umovah-voennogo-stanu-v-ukrayini>.
- [5.D] Про методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-metodichni-rekomendaciyi-persha-psihologichna-dopomoga-algoritm-dij>.
- [6.A] Solid Info. URL: <https://iea.gov.ua/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika/solid-info/>.
- [6.B] Підготовка до 2022/23 навчального року: як здійснюється зарахування дитини-переселенця до 1 класу. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/pidgotovka-do-202223-navchalnogo-roku-yak-zdijsnyuyetsya-zarahuvannya-ditini-pereselencya-do-1-klasu>.
- [6.C] Особливості організації нового 2022/23 навчального року та рекомендації першочергових кроків із підготовки до нього. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/osoblivosti-organizaciyi-202223-navchalnogo-roku>.
- [6.D] Рекомендації щодо зарахування дітей до 1-го класу в умовах воєнного часу. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/rekomendaciyi-shodo-zarahuvannya-ditej-do-1-go-klasu-v-umovah-voennogo-chasu>.
- [7.A] Дистанційні платформи для навчання, саморозвитку та отримання допомоги й перевіреної інформації. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/distancijni-platformi-dlya-navchannya-samorozvitku-ta-otrimannya-dopomogi-j-perevirenoyi-informaciyi>.
- [7.B] Безпечне освітнє середовище: підготовка закладів освіти до нового навчального року. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/bezpechne-osvitnye-seredovishe-pidgotovka-zakladiv-osviti-do-novogo-navchalnogo-roku>.
- [7.C] Безпека під час навчання: рекомендації щодо організації укриття. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/bezpeka-pid-chas-navchannya-rekomendaciyi-shodo-organizaciyi-ukrittya>.
- [7.D] Рекомендації щодо організації укриття в об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту персоналу та дітей (учнів, студентів) закладів освіти. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/civilniy-zahist/2022/15.06/Rekom.shchodo.orhanizatsiyi.ukryttya.15.06.2022.pdf>.
- [8.A] Безпечне освітнє середовище: як діяти вчителям під час занять при оголошенні сигналу «Повітряна тривога»? URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/bezpechne-osvitnye-seredovishe-yak-diyati-vchitelyam-pid-chas-zanyat-pri-ogoloshenni-signalu-povitryana-trivoga>.

- [8.B] «Мінна безпека не без ПЕКА». Посібник для дітей про правила поведінки з вибухонебезпечними предметами. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/minna-bezpeka-ne-bez-peka-posibnik-dlya-ditej-pro-pravila-povedinki-z-vibuhonebezpechnimi-predmetami>.
- [8.C] Дослідження потреб вчителів англійської мови. URL: <https://www.britishcouncil.org.ua>.
- [8.D] Курс «Викладання та навчання у важкі часи». URL: <https://www.britishcouncil.org.ua/en/teaching-and-learning-in-difficult-time>.
- [9.A] Навчання англійської мови у базовій школі. URL: <https://www.britishcouncil.org.ua/programmes/english/schools/teaching-english-in-primary-and-basic-school/basic-school>.
- [9.B] Онлайн ресурси для вчителів: TeachEnglish. URL: <https://www.teachingenglish.org.uk/>.
- [9.C] Онлайн ресурси для дорослих: LearnEnglish. URL: <https://learnenglish.britishcouncil.org/>.
- [9.D] Онлайн ресурси для дітей: LearEnglish Kids. URL: <https://learnenglishkids.britishcouncil.org/>.
- [10.A] Онлайн ресурси для підлітків: LearnEnglish Teens. URL: <https://learnenglish teens.britishcouncil.org/>.
- [10.B] Вебсайт Корпусу миру: URL: <https://www.peacecorps.gov/ukraine/uk/>.
- [10.C] Ресурси Корпусу миру: URL: <https://drive.google.com/drive/folders/14OF GnyMhHGdc2Vb2wjRUKkPiBi2S1yhC?usp=sharing>.
- [10.D] Сторінка Корпусу Миру у мережі Фейсбук: URL: <https://www.facebook.com/PeaceCorpsUkraine>.
- [11.A] Добірка ранкових онлайн-зустрічей (1-4 класи). URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1tCthl-DI7cqYebAmWLTrH-mA0AK0gr8f?usp=sharing>.
- [11.B] Добірка активностей для ранкового кола (1 клас). URL: https://drive.google.com/drive/folders/1V49ypo3evX8hbzuDY6X0LxPhQ2sBQvD_?usp=sharing.
- [11.C] Добірка ігрових активностей відповідно до тематичних тижнів. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1qwfg4vwZS6S9azwAeTAKpfO5Sf2v8Lkz?usp=sharing>.
- [11.D] Діяльнісна математика (1-4 класи). URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1ZYBHra2CdnlfZ6IHviodwq6UJrv06bsW?usp=sharing>.
- [12.A] Проєктна діяльність у початковій школі. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1K2umbx7Ng77tHdP-S2tLiYknhg-b1C6N?usp=sharing>.
- [12.B] Каталог з активностями «Відновлюємося через гру». URL: https://drive.google.com/file/d/12Vum2vUY2ubL2L_OkLzhwJYUjd8Bkd8p/view?usp=sharing.
- [12.C] Каталог ігрових активностей «P.O.W.E.R». URL: <https://drive.google.com/file/d/1NOyZnbNrkr7sO57JP0WChSLnKO7VIZ7H/view>.
- [12.D] «Діяльнісний підхід у початковій школі: наскрізний вимір» на Facebook. Вебінар 1 «Діяльнісний підхід як наскрізний: розставляємо акценти». URL: <https://www.facebook.com/100008989719918/videos/2262125187430450>.

- [13.A] «Діяльнісний підхід у початковій школі: наскрізний вимір» на Facebook. Вебінар 2 «Створення сучасного освітнього простору, який належить дітям». URL: <https://www.facebook.com/100008989719918/videos/2281662422143393/>.
- [13.B] «Діяльнісний підхід у початковій школі: наскрізний вимір» на Facebook. Вебінар 3 «Шість цеглинок не як сигнальні картки». URL: <https://www.facebook.com/100008989719918/videos/2394048147571486>.
- [13.C] «Діяльнісний підхід у початковій школі: наскрізний вимір» на Facebook. Вебінар 4 «Дієві інструменти діяльнісного навчання у початковій школі». URL: <https://www.facebook.com/100008989719918/videos/2423171074659193/>.
- [13.D] «Діяльнісний підхід у початковій школі: наскрізний вимір» на Facebook. Вебінар 5 «Кава з кардамоном або Як прокачати м'яз креативності». URL: <https://www.facebook.com/100008989719918/videos/2470575069918793/>.
- [14.A] «Діяльнісний підхід у початковій школі: наскрізний вимір» на Facebook. Вебінар 6 «Проектна діяльність як спосіб реалізації діяльнісного підходу». URL: <https://www.facebook.com/groups/2057566954528233/posts/3063586990592886/>.
- [14.B] Безкоштовний онлайн-курс «Як справлятися зі змінами у житті: соціально-емоційне навчання через гру». URL: <https://www.futurelearn.com/courses/coping-with-changes-ukrainian/1>.
- [14.C] Безкоштовний онлайн-курс «Соціальне навчання та взаємодія в закладі освіти: навчання через гру для успішного майбутнього». URL: <https://www.futurelearn.com/courses/social-learning-collaboration-in-school-ukrainian>.
- [14.D] Добірка методичних посібників. URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1v2K-tsXhKeMpUSkenNEQxY-aJQPbqRHS?usp=sharing>.
- [15.A] Добірка ранкових онлайн-зустрічей (5 клас). URL: <https://drive.google.com/drive/folders/1NinuO-lE15NryLVB5T39GUDRG7IqYyRh?usp=sharing>.
- [15.B] Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь. URL: https://drive.google.com/file/d/1Jm-j3AW9ajuH_XoAWd6pTSEa895pe7bq/view?usp=sharing.
- [15.C] Природнича освітня галузь. URL: https://drive.google.com/file/d/1H_c7L17zf6484-ltVgJsA3wua78QDWzj/view?usp=sharing.
- [15.D] Мистецька та технологічна освітні галузі. URL: https://drive.google.com/file/d/19c_XmANHFcbV5iUW0yaFHq1E2tC9r3-a/view?usp=sharing.
- [16.A] Математична та інформатична освітні галузі. URL: <https://drive.google.com/file/d/1OLzsUISWTfd5IhrxI4VNrOR3N-5Xch9h/view?usp=sharing>.
- [16.B] Мовно-літературна освітня галузь: зарубіжна література. URL: https://drive.google.com/file/d/1rHAJGFk8QG19Hx-JNb34qlE_YRCm3X1Y/view?usp=sharing.
- [16.C] Мовно-літературна освітня галузь. URL: <https://drive.google.com/file/d/1L0n3Gm93EDxfbGOqvYVnZHtXIER9GQcY/view?usp=sharing>.
- [16.D] Громадянська та історична освітня галузь. URL: <https://drive.google.com/file/d/137l6qVGdyo0wNw3siLRXQMLzhHm0lu2K/view?usp=sharing>.
- [17.A] Мовно-літературна освітня галузь: іноземна мова. URL: https://drive.google.com/file/d/1xUa4eRvp6_dxcPDPSe-8824zODsLDAZS/view?usp=sharing.

	A	B	C	D
1				
2				
3				
4				
5				

	A	B	C	D
6				
7				
8				
9				
10				
11				

	A	B	C	D
12				
13				
14				
15				
16				
17				

4. ПОЗАШКІЛЬНА ОСВІТА

Основні виклики

Повномасштабна агресія РФ проти України зумовила низку викликів у позашкільній освіті, а саме:

1. Руйнування, пошкодження приміщень та інфраструктури закладів позашкільної освіти, зменшення фінансування галузі.

2. Втрата навчальної матеріально-технічної, методичної бази закладів позашкільної освіти, розграбування майна у випадку не здійснених заходів евакуації.

3. Відтік (еміграція за кордон, переміщення в межах країни) контингенту вихованців та педагогічних кадрів.

4. Необхідність швидкого доповнення змісту навчальних програм, які не враховують потреби воєнного/повоєнного періоду. Зокрема, урахування безпекової складової освітнього процесу, програми психологічної та психосоціальної підтримки.

5. Потреба в кадровому забезпеченні практичними психологами для надання психологічної допомоги дітям і працівникам, які постраждали від військових дій та які перебувають під впливом стресу переселення.

6. Низький рівень охоплення позашкільною освітою дітей та молоді з особливими освітніми потребами, неналежна чисельність відповідних фахівців, невідповідність будівель закладів вимогам доступності.

7. Відсутність у більшості будівель закладів позашкільної освіти укриттів/бомбосховищ, що гальмує процес переходу до офлайн-навчання.

8. Потреба в оновленні підходів до реалізації системи національно-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді, формування нового українця, що діє на основі національних і європейських цінностей.

4.1. Стан позашкільної освіти в умовах воєнного стану.

Обсяги руйнувань та пошкоджень

Із перших днів військової агресії російської федерації проти України Міністерством освіти і науки України здійснюється цілеспрямована робота з організації позашкільної освіти, що відіграє важливу роль у забезпеченні психологічної рівноваги, організації змістовного дозвілля дітей та учнівської молоді в позанавчальний час, сприяє розвитку творчих здібностей, розширенню й поглибленню знань школярів. В умовах воєнного стану саме закладами позашкільної освіти (ЗПО) в усіх регіонах України розгорнуто активну роботу зі створення всіх можливих умов для доступності позашкільної освіти дітям із родин, які через війну опинились у скрутних життєвих обставинах.

За офіційними статистичними даними, станом на 1 січня 2022 р. у системі МОН діяло 1263 ЗПО: 998 профільних і 265 комплексних закладів, які відвідували 1,015 млн дітей. У ЗПО системи МОН функціонувало майже 64 тис. гуртків, у яких працювали майже 31 тис. педагогічних працівників.

Від початку вторгнення російських військ в Україну 9 ЗПО були зруйновані та 51 зазнали пошкоджень (станом на 1 серпня 2022 р.). Найбільше постраждали заклади Харківської, Луганської, Донецької, Запорізької, Миколаївської, Сумської областей.

Частина ЗПО (а саме ті, що розташовані в Донецькій, Луганській, Запорізькій, Харківській, Чернігівській, Миколаївській та Дніпропетровській областях) були змушені припинити свою діяльність через бойові дії або тимчасову окупацію.

Деякі заклади у зв'язку з військовими діями евакуювали працівників та майно до інших регіонів України. Зокрема, Луганський обласний центр дитячо-юнацького туризму і краєзнавства, Донецький обласний центр туризму та краєзнавства учнівської молоді й Херсонський обласний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді переїхали працювати до Кропивницького; Донецький обласний центр технічної творчості дітей та юнацтва – до Дніпра; Луганський обласний центр еколого-натуралістичної творчості учнівської молоді – до Полтави.

Більшість ЗПО тимчасово окупованих територій і територій, де ведуться активні бойові дії, в умовах переміщення організували роботу зі своїми вихованцями в дистанційному форматі, педагоги цих закладів на волонтерських засадах долучаються до роботи з дітьми, які постраждали від військових дій та переживають стрес переселення.

Збільшився обсяг роботи, яку виконують ЗПО в західних областях України (Закарпатській, Львівській, Тернопільській, Івано-Франківській, Хмельницькій і Чернівецькій): вони не тільки забезпечують здобуття позашкільної освіти, організовують змістовне дозвілля для дітей, а й надають потужну психологічну та соціальну підтримку дітям і їхнім родинам, евакуйованим із районів ведення бойових дій.

Для забезпечення освітнього процесу в ЗПО під час дії воєнного стану Міністерством освіти і науки України було направлено листи департаментам (управлінням) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій (від 18.03.2022 № 1/3544-22, від 14.04.2022 № 1/4142-22 та від 27.07.2022 № 1/8507-22).

Крім цього, відбуваються такі негативні процеси, як, наприклад, зниження контингенту вихованців та працівників ЗПО у зв'язку із їх виїздом за кордон України, тимчасовою окупацією окремих територій тощо.

Міністерство занепокоєне також тенденцією поступового скорочення мережі ЗПО, що істотно впливає на звуження права дітей на позашкільну освіту. На цьому тлі викликають занепокоєння дії Ужгородської та Павлоградської міських рад, а також Хмельницької обласної ради щодо оптимізації мережі ЗПО.

4.2. Здобувачі позашкільної освіти

За офіційними статистичними даними, станом на 1 січня 2022 р. у закладах позашкільної освіти системи МОН діяло майже 64 тис. гуртків, які відвідували 1,015 млн дітей. Серед усіх вихованців налічувалося 6085 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, 9094 дітей з особливими освітніми потребами та 30,5 тис. дітей із малозабезпечених сімей.

Відповідно до наказу Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» «Про проведення дослідження стану розвитку позашкільної освіти» від 16.06.2021 № 56, у 2021/2022 н. р., у передвоєнний період, було виконано таке дослідження та складено відповідний звіт. Зокрема, респондентам – педагогічним працівникам ЗПО моніторингового дослідження було задано питання про вплив навчання в ЗПО на вибір майбутньої професії. За словами 62,6 % опитаних, відповідно до результатів навчання в цих закладах майбутню професію обирали принаймні 20 % вихованців/учнів/слухачів ЗПО; 26,3 % опитаних – від 20 до 40 % вихованців; 7,4 % опитаних – від 40 до 60 % вихованців; 3,7 % опитаних – понад 60 % вихованців ЗПО (рис. 4.2.1). Отже, значна частина вихованців ЗПО вибирають свій майбутній фах під впливом знань і навичок, набутих ними в закладах позашкільної освіти.

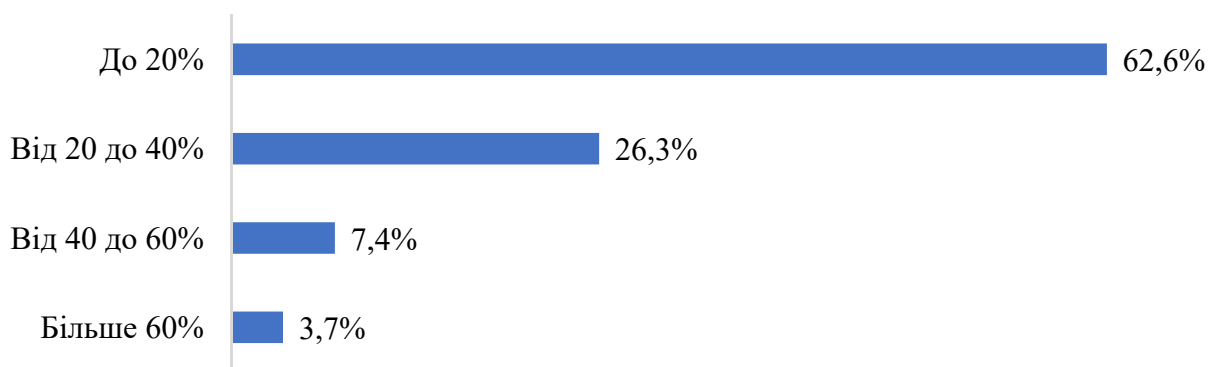

Рис. 4.2.1. Частка вихованців/учнів/слухачів закладів позашкільної освіти, які обрали фах відповідно до результатів навчання в ЗПО

Побудовано за оперативними даними ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

Після початку військових дій на території України багато дітей разом зі своїми сім'ями виїхали до її західних областей або за кордон. ЗПО в регіонах, де не ведуться бойові дії, продовжили свою роботу щодо забезпечення здобуття позашкільної освіти місцевими школярами й дітьми з родин вимушених переселенців.

За оперативною інформацією з регіонів, переважна більшість працюючих ЗПО здійснювали освітній процес у дистанційній чи змішаній формі. В умовах воєнного стану зросло навантаження з організації позашкільної освіти на ЗПО західних областей (Закарпатської, Львівської, Тернопільської, Івано-Франківської, Хмельницької й Чернівецької), які забезпечують здобуття позашкільної освіти в режимі офлайн. Як зазначалося, ці заклади не обмежуються традиційними освітніми послугами, надаючи також психологічну підтримку дітям та

їхнім родинам, евакуйованим із районів ведення бойових дій, внутрішньо переміщеним особам. Міністерством освіти і науки України у співпраці з ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» розроблено методичні рекомендації для педагогічних працівників «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій».

4.3. Кадрове забезпечення системи позашкільної освіти в умовах воєнного стану

Згідно з офіційними статистичними даними, станом на 1 січня 2022 р. у ЗПО системи МОН працювало близько 31 тис. педагогічних працівників. Із них мали основну роботу в ЗПО 20,2 тис. осіб, працювали за сумісництвом 10,5 тис. осіб, до освітнього процесу були залучені 30,7 тис. осіб.

Через війну в Україні відбулися значні зміни в кадровому забезпеченні:

- частина педагогічних працівників ЗПО з територій, де велися або ведуться бойові дії, виїхали до західних областей країни або за кордон; при цьому частина з них влаштувалася на роботу до ЗПО, що розташовані в регіонах, віддалених від зон бойових дій;

- значна частина працівників ЗПО з територій, де велися або ведуться бойові дії, продовжують працювати зі своїми вихованцями дистанційно, активно співпрацюють із колегами-позашкільниками з тих міст, куди вимушено перемістились;

- працівники ЗПО регіонів, віддалених від фронту, надають освітні послуги не лише своїм вихованцям, а й працюють з дітьми переселенців, забезпечуючи їм необхідну психологічну підтримку та змістовне дозвілля.

Під час дії воєнного стану всі категорії працівників ЗПО беруть участь у волонтерській діяльності, активно залучаючи до цього процесу дітей та учнівську молодь: виготовляють маскувальні сітки, збирають допомогу для армії, чергують у волонтерських осередках.

4.4. Організація освітнього процесу в закладах позашкільної освіти в умовах воєнного стану

З метою забезпечення організації роботи закладів позашкільної освіти, провадження освітнього процесу під час дії воєнного стану Міністерство освіти і науки України направило департаментам (управлінням) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій листи (від 18.03.2022 № 1/3544-22 і від 14.04.2022 № 1/4142-22) з роз'ясненнями щодо актуальних питань. Координація освітньої діяльності ЗПО в регіонах здійснюється через державні центри позашкільної освіти.

У ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» на допомогу працівникам ЗПО створено електронну сторінку «Позашкільля: скарбничка досвіду» (доступна за посиланням: <https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/>)

pozashkillia-skarbnychka-dosvidu/), яка постійно оновлюється та доповнюється актуальними нормативними, інформаційно-довідковими матеріалами. Зазначений ресурс також допомагає популяризувати передовий досвід педагогів ЗПО щодо залучення дітей до якісного й змістовного дозвілля.

В умовах воєнного стану ЗПО забезпечують психологічну підтримку дітей, організовують змістовне дозвілля, здійснюють національно-патріотичне виховання молоді. Актуалізувалася практика прямої комунікації, живого спілкування з дітьми, їхніми батьками, сім'ями. Педагоги позашкільної освіти запроваджують нові актуальні форми роботи, адаптують заняття до умов сьогодення. Вихованцям пропонуються майстер-класи, вікторини, віртуальні подорожі, екскурсії, мультимедійні презентації, участь у проєктній і дослідницькій діяльності. Усі навчальні матеріали, розроблені педагогічними працівниками ЗПО, перебувають у вільному доступі на вебсайтах цих закладів.

Зокрема, Українським державним центром національно-патріотичного виховання, краєзнавства та туризму учнівської молоді (УДЦНПВКТУМ) за різними напрямками його роботи розроблено контент для онлайн-занять, проводяться майстер-класи й конкурси, розроблено необхідні методичні матеріали, підготовлено відео- та фотоілюстрації. Працівники, випускники й старші вихованці туристсько-спортивних гуртків УДЦНПВКТУМ допомагали в організації навчання бійців територіальної оборони та Збройних Сил України з топографії, ділилися навичками орієнтування на місцевості, подолання перешкод тощо.

У період дії воєнного стану саме ЗПО стали осередками національно-патріотичного й військово-патріотичного виховання та успішно реалізують Концепцію національно-патріотичного виховання в системі освіти України, затверджену наказом Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 527 (з урахуванням змін відповідно до наказу МОН від 23.06.2022 № 586), активно долучаючи до заходів патріотичного спрямування дітей і молодь. Зокрема, з початку війни було проведено ряд заходів: акція до Дня пам'яті і примирення, флешмоб «Єднаймося заради миру», акція «Діти за європейський вибір!», творчий фестиваль до Дня Європи «Єврофест – 2022», урочистості до Дня матері, Дня батька, Всеукраїнський челендж на підтримку захисників України «До Перемоги», національний флешмоб «Сади для Перемоги», акція «Повертайся живим!», фотоквест «А я йду по світу у вишиванці», присвячений Всесвітньому дню вишиванки, онлайн-акція «Я крокую не один!» до Міжнародного дня друзів та ін. Проведено Всеукраїнський конкурс есе патріотично-громадянської тематики «Єднанням сильні!».

Важливою формою позакласної й позашкільної роботи для посилення національно-патріотичного виховання учнівської молоді стала Всеукраїнська дитячо-юнацька військово-патріотична гра «Сокіл» («Джура»). Під час гри «Сокіл» («Джура») в онлайн-форматі відбулася низка всеукраїнських заходів: фестиваль «Ватра»; у чотири етапи проведено конкурс «Відун» за темами «Воїни: історія українського війська», «УПА – армія нескорених», «Козаки – гетьмани», «Люди епохи перших визвольних змагань»; звіти про Добре Діло «Заради Перемоги» та «Збережемо мальовничу Україну разом». Організовано та

проведено в різних форматах залежно від безпекових умов два підсумкових етапи гри «Сокіл» (Джура») в закладах освіти (в роях і куренях): I (районні, міські, ОТГ) та II (обласні та м. Києва); готується проведення III (всеукраїнського) етапу.

В онлайн-форматі проведено Всеукраїнську краєзнавчу конференцію учнівської молоді «Діти і війна: сучасний вимір», започатковано Всеукраїнську краєзнавчу акцію учнівської молоді «В традиціях високої звитяги».

Філія УДЦНПВКТУМ «Центральний табір туристського активу учнів України» (ЦТТАУУ), що розташована в Закарпатській області, організувала комплексну роботу з внутрішньо переміщеними особами з Донецької, Луганської, Харківської, Київської областей та м. Києва. Зокрема, діти й батьки залучалися до участі в лекторіях і екскурсіях; дітей різного віку навчали базових навичок орієнтування на місцевості, а також елементів техніки подолання природних та імітованих перешкод; надавалася психологічна підтримка й медичне обслуговування.

Традиційно, попри війну, в областях розпочали свою діяльність літні школи за різними напрямками роботи.

Національним центром «Мала академія наук України» (НЦ «МАНУ») спільно із Львівською обласною Малою академією наук (МАН) і Львівською політехнікою відкрито Музей науки та інновацій у Львові.

Для вихованців малих академій наук і дітей різного віку з тимчасово окупованих територій у західних регіонах України проведено очні літні школи за хіміко-біологічним, фізичним, математичним та STEM-напрямами.

Відбувся Всеукраїнський конкурс юних дослідників «Кристали» імені Євгена Гладішевського спільно з Львівською МАН, I етап Всеукраїнського інтерактивного конкурсу «МАН-Юніор Дослідник»; пройшла Міжнародна науково-практична конференція учнів – членів МАН – «Україна очима молодих».

Уперше проведено фінал Всеукраїнського конкурсу «Олімпіада геніїв України» (GENIUS Olympiad Ukraine) за участі 994 учнів із усіх регіонів України, з них 51 дитина взяла участь у GENIUS Olympiad Global (США). Вихованці МАН змагалися в очній Міжнародній олімпіаді з філософії, що проходила в Португалії, та вибороли почесну відзнаку журі. Крім того, реалізовано україно-фінську програму «Empowering Future Entrepreneurial Ukraine» від бізнес-інкубатора МАН для учнів 10–11-х класів.

У межах проєкту «Лекції майбутнього» проведено серії лекцій Нобелівських лауреатів, а також започатковано власне видавництво дитячої й підліткової науково-популярної літератури «Мала академія».

Із початку війни м'анівці дистанційно взяли участь у Міжнародній науковій виставці в Тайвані TISF, виставці технологій у Малайзії MTE та очно – в Міжнародній науковій виставці «MILSET Азія» (MILSET Expo) тощо.

З метою подальшого розвитку науково-дослідницького напрямку поза-шкільної освіти й музейної педагогіки НЦ «МАНУ» співпрацює з Європейською асоціацією наукових центрів та музеїв (ECSITE). Ведуться переговори щодо безкоштовного надання тематичних мобільних виставок, окремих наукових експонатів і мобільних лабораторій для створення оригінальних інтерактивних

експозицій. На цю співпрацю МАН уже має попереднє погодження від Польщі, Німеччини, Данії, Фінляндії, Франції, Бельгії та Нідерландів.

У закладах позашкільної освіти еколого-натуралістичного напрямку впроваджено нові форми роботи, зокрема віртуальний інтерактивний музей «EcoBioSystem» і Net-art (віртуальний) музей злочинів держави росія в ході розгорнутої військової агресії проти суверенної держави Україна.

Національним еколого-натуралістичним центром (НЕНЦ) створено в соцмережах телеграм-канал під назвою «Дистанційка НЕНЦ» (https://t.me/s/education_nenc), де розміщуються навчальні матеріали для вихованців. Здобувачі освіти НЕНЦ мають можливість відвідувати як дистанційно, так і очно заняття гуртків спільно з батьками; керівники гуртків проводять спільні родинні заняття, майстер-класи, екскурсії тощо. Працює наскрізна навчальна програма з позашкільної освіти оздоровчого напрямку «Основи безпеки життєдіяльності в умовах бойових дій» (https://nenc.gov.ua/wp-content/uploads/2020/11/navchalna_programa.pdf), а також розроблено методичні рекомендації.

Розроблено новий підхід до кінології, а саме створено навчальну програму «Юні кінологи-рятівники». При закладах позашкільної освіти працюють зоо- й фітохостели, мініпритулки для загублених тварин і контактні зоокуточки «Дружній до дітей».

Команда України змагалася на світовому фіналі конкурсу комп'ютерних проєктів «INFOMATRIX – 2022», що проходив у Мексиці, та виборола 14 медалей: 5 бронзових, 3 срібні, 4 золоті і 2 платинові.

Українським державним центром позашкільної освіти (УДЦПО) організовано роботу дитячого онлайн-радіо «Паляниця», на якому транслуються аудіо-записи виступів вихованців ЗПО та відеоуроки педагогічних працівників таких закладів. Триває проєкт ITalent зі збору відеоматеріалів на підтримку військових, волонтерів, українців – вимушено переміщених осіб. Запроваджено Всеукраїнський відеохаб «Позашкілля там, де я». На ютуб-каналі УДЦПО здійснюється трансляція коротких тематичних відеозаписів від позашкільників України.

Проведено серію зустрічей координаторів органів учнівського самоврядування з волонтерами Міжнародного молодіжного руху School Recycling World, Всеукраїнського молодіжного руху Let's do it Ukraine щодо старту соціальних проєктів «Цифрове прибирання» та «Мішечок». Лідери учнівського самоврядування взяли участь в Освітньому парламентському уроці «Мій Парламент: розумію і впливаю», організованому Освітнім центром Верховної Ради України. До Дня захисту дітей у Верховній Раді України за підтримки Міністерства освіти і науки України та Програми USAID «Рада: наступне покоління» відбувся Всеукраїнський форум «Ми діти сильної країни – України» за участі дітей, що є лідерами учнівського самоврядування, учнів МАН і призерів всеукраїнських олімпіад.

Постійно працює безкоштовна онлайн-школа з основ програмування Java для дітей. Силами педагогів лабораторії історичної реконструкції УДЦПО постійно провадиться волонтерська діяльність із забезпечення внутрішньо переміщених осіб одягом, харчами та медикаментами.

4.5. Перспективи розвитку позашкільної освіти

Основні завдання розвитку позашкільної освіти в короткостроковому періоді:

1. Відбудова інфраструктури закладів позашкільної освіти, організація освітньої діяльності в закладах позашкільної освіти з урахуванням фактора місця їх розташування та спроможності закладу надавати освітні послуги в умовах воєнного стану: ЗПО на територіях, істотно віддалених від зони бойових дій, з великою часткою внутрішньо переміщених осіб; ЗПО на територіях, порівняно віддалених від зони бойових дій; ЗПО, розташовані на звільнених територіях; ЗПО, які перебувають у зоні бойових дій (прифронтові території); ЗПО, що розташовані на тимчасово окупованих територіях.

2. Відновлення навчальної матеріально-технічної, методичної бази закладів позашкільної освіти, пошук міжнародної допомоги щодо поповнення їхнього майна.

3. Розроблення заходів щодо утримання зв'язку закладу дошкільної освіти із контингентом вихованців та педагогічних кадрів.

4. Доопрацювання змісту навчальних програм у контексті врахування потреб воєнного періоду, врахування безпекової складової освітнього процесу, програми психологічної та психосоціальної підтримки тощо.

5. Вирішення кадрового забезпечення практичними психологами, здійснення психолого-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу, які отримали психологічну травму внаслідок військових дій та пережили стрес переселення.

6. Розширення контингенту здобувачів позашкільної освіти за рахунок дітей з особливими освітніми потребами.

7. Розбудова системи безпеки позашкільного навчання, створення укриттів/бомбосховищ,

8. Посилення національно-патріотичного виховання й військово-патріотичного виховання дітей та учнівської молоді з метою формування ціннісного ставлення особистості до Батьківщини, держави, нації, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання й традицій, гуманізму, соціального добробуту, демократії, свободи, толерантності, виваженості, відповідальності за природу як за національне багатство, здорового способу життя, готовності до змін та до виконання обов'язку із захисту незалежності й територіальної цілісності України.

Основні завдання розвитку позашкільної освіти в повоєнний період:

1. Відновлення мережі закладів позашкільної освіти з дотриманням принципів безбар'єрності, доступності, забезпечення безпекової складової для учасників освітнього процесу.

2. Створення креативного освітнього середовища, розвиток матеріально-технічного забезпечення ЗПО відповідно до сучасних вимог.

3. Оновлення змісту позашкільної освіти відповідно до потреб здобувачів освіти в повоєнному періоді, забезпечення контексту позашкільної освіти з інтеграції до європейського освітнього простору.

4. Розроблення комплексних заходів щодо кадрового забезпечення в позашкільній освіті. Оновлення програм підвищення кваліфікації працівників позашкільної освіти / навчальних програм студентів за освітніми програмами з позашкільної освіти відповідно до стандартів країн ЄС.

Висновки

1. Із перших днів активної військової агресії на території України Міністерством освіти і науки України здійснюється цілеспрямована робота з організації позашкільної освіти в умовах воєнного стану. Вона відіграє важливу роль у забезпеченні психологічної рівноваги дітей, розвитку їхніх творчих здібностей, розширенні й поглибленні знань школярів, організації змістовного дозвілля для них у позанавчальний час. Тому саме закладами позашкільної освіти в усіх регіонах України розгорнуто активну роботу зі школярами, створено всі можливі умови для доступності позашкільної освіти в умовах воєнного стану для дітей, їхніх родин, особливо тих, які через війну опинились у скрутних життєвих обставинах.

За офіційними статистичними даними, станом на 1 січня 2022 р. у системі МОН діяло 1263 заклади позашкільної освіти: 998 профільних і 265 комплексних. У ЗПО системи МОН функціонувало майже 64 тис. гуртків, які відвідували 1,015 млн дітей, працювало близько 31 тис. педагогічних працівників.

Від початку війни в Україні зруйновано 9 та пошкоджено 50 закладів позашкільної освіти, частина закладів були змушені припинити свою діяльність через бойові дії й тимчасову окупацію.

2. З метою забезпечення організації роботи закладів позашкільної освіти, провадження освітнього процесу під час дії воєнного стану Міністерство освіти і науки України направило департаментам (управлінням) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій низку листів із роз'ясненнями щодо способів вирішення актуальних питань.

У ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» на допомогу працівникам позашкільля з організації роботи в умовах війни створено електронну сторінку «Позашкільля: скарбничка досвіду», яка постійно оновлюється та доповнюється актуальними нормативними, інформаційно-довідковими матеріалами. Цей ресурс сприяє популяризації передового досвіду педагогів ЗПО із залучення дітей до якісного й змістовного дозвілля.

3. Переважна більшість працюючих закладів позашкільної освіти в умовах воєнного стану здійснювали освітній процес у дистанційній чи змішаній формі. Зросло навантаження з організації позашкільної освіти на ЗПО західних областей (Закарпатської, Львівської, Тернопільської, Івано-Франківської, Хмельницької та Чернівецької), що забезпечують здобуття позашкільної освіти в режимі офлайн. Міністерством освіти і науки України у співпраці з ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» розроблено методичні рекомендації для педагогічних працівників «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій». І заклади надають відповідну психологічну підтримку дітям та їхнім родинам, евакуйованим із районів проведення бойових дій, внутрішньо переміщеним особам.

4. Істотне навантаження з провадження освітнього процесу взяли на себе ЗПО західних областей України, куди виїхала значна частина внутрішньо переміщених осіб. Війна стимулювала педагогічних працівників-позашкільників освоїти нові види й форми діяльності. При закладах освіти було створено зоо- та фітохостели, мініпритулки для загублених і покинутих тварин та контактні зоокуточки «Дружній до дітей». Працівники ЗПО паралельно займалися волонтерською діяльністю, активно долучаючи до цього процесу дітей.

Забезпечуючи психологічну підтримку та змістовне дозвілля дітей, заклади позашкільної освіти особливу увагу приділяли національно-патріотичному вихованню молоді. Зокрема, відбувся II (обласний) етап Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»). У межах цієї гри в онлайн-форматі організовано фестиваль «Ватра». Крім того, започатковано Всеукраїнську краєзнавчу акцію учнівської молоді «В традиціях високої звитяги» тощо. Організація деяких позашкільних заходів або участь у них стали можливими завдяки підтримці міжнародних партнерів. Так, було організовано Всеукраїнський форум «Ми діти сильної країни – України» (USAID); надано можливість узяти очну участь у Міжнародній науковій виставці «MILSET Азія» (MILSET Expo), у GENIUS Olympiad Global (США), у Міжнародній олімпіаді з філософії (Португалія) тощо.

5. Основними завданнями розвитку позашкільної освіти у воєнний і найближчий повоєнний періоди є: організація освітньої діяльності в закладах позашкільної освіти з урахуванням фактора місця їх розташування та спроможності закладу щодо надання освітніх послуг в умовах воєнного стану; відновлення мережі ЗПО з дотриманням принципів безбар'єрності, забезпечення доступності, високої якості освіти на рівні міжнародних стандартів; створення креативного освітнього середовища з урахуванням європейського досвіду, розвиток матеріально-технічного забезпечення ЗПО відповідно до сучасних вимог; підвищення кваліфікації педагогічних працівників таких закладів, упровадження нових, сучасних форм післядипломної освіти педагогів позашкільної освіти; подальше посилення національно-патріотичного виховання з метою формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації.

Додатки

Нормативно-правова база на період дії воєнного стану

1. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України : наказ Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 № 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#Text>.

2. Про організацію освітнього процесу : лист Міністерства освіти і науки України від 06.03.2022 № 1/3371-22. URL: https://hoippo.km.ua/wp-content/uploads/2022/03/LaterMON_06_03_22_org_osvit_procesu.pdf.

3. Про забезпечення освітнього процесу в закладах позашкільної освіти під час дії воєнного стану : лист Міністерства освіти і науки України від 18.03.2022

№ 1/3544-22. URL: <https://imzo.gov.ua/2022/04/27/lyst-mon-vid-18-03-2022-1-3544-22-pro-zabezpechennia-osvitn-oho-protsesu-v-zakladakh-pozashkil-noi-osvity-pid-chas-dii-voiennoho-stanu/>.

4. Лист Міністерства освіти і науки України від 19.03.2022 № 01/3556-22 [Щодо переходу на обслуговування до органів Казначейства за новою адресою закладів освіти, які вимушені змінити місце розташування]. URL: [https://mon.gov.ua/ua/npa/zakladam-osviti-ustanovam-yaki-vimusheni-zminiti-misce-roztashuvannya-u-zvyazku-provedennyam-v-miscyah-yih-roztashuvannya-bojovih-dij-abo-timchasovoju-okupaciyeyu-teritoriyi-ukrayini-neobhidno-perejti-na-obslugovuvannya-](https://mon.gov.ua/ua/npa/zakladam-osviti-ustanovam-yaki-vimusheni-zminiti-misce-roztashuvannya).

5. Про забезпечення психологічного супроводу учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану в Україні : лист Міністерства освіти і науки України від 29.03.2022 № 1/3737-22. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/pozashkilna/2022/Vykhovna.robota/30.03.22/Lyst.MON-1.3737-22.vid.29.03.2022-Pro.zabezp.psykholoh.suprovodu.uchasn.osv.protsesu.pdf>.

6. Про методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій» : лист Міністерства освіти і науки України від 04.04.2022 № 1/3877-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-metodichni-rekomendaciyi-persha-psihologichna-dopomoga-algoritm-dij>.

7. Про організацію роботи закладів позашкільної освіти : лист Міністерства освіти і науки України від 14.04.2022 № 1/4142-22. URL: https://drive.google.com/file/d/1St7hbHJhhizyNG_qX0Erme5fjZT0PLLe/view.

8. Про організацію освітньої діяльності в закладах позашкільної освіти у 2022/2023 навчальному році : лист Міністерства освіти і науки України від 27.07.2022 № 1/8507-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-organizaciyu-osvitnoyi-diyalnosti-v-zakladah-pozashkilnoyi-osviti-u-20222023-navchalnomu-roci>.

9. Про перенесення проведення III етапу Всеукраїнського конкурсу «Джерело творчості» : наказ Міністерства освіти і науки України від 26.04.2022 № 385. URL: <https://drive.google.com/file/d/1QJYzMnNiQr8nQxBNd3sAIKdii01nDB6b/view>.

10. Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 04.11.2021 № 1173 : наказ Міністерства освіти і науки України від 26.05.2022 № 487-22. URL: <https://man-squidex-t2djr.ondigitalocean.app/api/assets/man/3e26facf-3da7-4c4e-bb84-4b77ca3521bf/konkurs-zahist-2022-zmini-do-nakazu-mon-compressed.pdf?version=0>.

11. Про затвердження результатів проведення Всеукраїнського конкурсу рукописів навчальної літератури для позашкільних навчальних закладів системи освіти у 2021 році : наказ Міністерства освіти і науки України від 26.05.2022 № 488. URL: <https://imzo.gov.ua/2022/06/02/nakaz-mon-vid-26-05-2022-488-pro-zatverdzhennia-rezul-tativ-provedennia-vseukrains-koho-konkursu-rukopysiv-navchal-noi-literatury-dlia-pozashkil-nykh-navchal-nykh-zakladiv-systemy-osvity-u-2021-rotsi/>.

Корисні посилання

[1.А] Український державний центр позашкільної освіти. URL: <https://udcpo.com.ua/>.

[1.В] Дистанційне навчання НЕНЦ. URL: https://t.me/s/education_nenc.

- [1.C] Основи безпеки життєдіяльності в умовах бойових дій: методичні рекомендації для позашкілля. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/osnovi-bezpeki-zhittyedyalnosti-v-umovah-bojovih-dij-metodichni-rekomendaciyi-dlya-pozashkillya>.
- [1.D] Національний центр «Мала академія наук України». URL: <https://man.gov.ua/>
- [2.A] Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді. URL: <https://nenc.gov.ua/>.
- [2.B] Український державний центр національно-патріотичного виховання, краєзнавства і туризму учнівської молоді. URL: <https://patriotua.org/>.
- [2.C] Позашкілля: скарбничка досвіду. URL: <https://imzo.gov.ua/osvita/rozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/rozashkillia-skarbnychka-dosvidu/>.
- [2.D] Організація дистанційного навчання в системі позашкільної освіти. Практичні поради для педагогів. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rozashkilna/2020/Destantsiyne%20navchannya/Orhanizatsiya%20dystantsiynoho%20navchannya.pdf>.
- [3.A] Навчальні програми з позашкільної освіти за напрямками. URL: <http://surl.li/cmfkj>.
- [3.B] Навчальні програми з позашкільної освіти. Дослідницько-експериментальний напрям. Хімія та біологія. URL: <http://surl.li/cmflv>.
- [3.C] Навчальні програми з позашкільної освіти. Дослідницько-експериментальний напрям. Науки про Землю. URL: <http://surl.li/cmfnf>.
- [3.D] Навчальні програми з позашкільної освіти. Дослідницько-експериментальний напрям. Мовознавство. Історія. URL: <http://surl.li/cmfnr>.
- [4.A] Навчальні програми з позашкільної освіти. Дослідницько-експериментальний напрям. Літературознавство, фольклористика та мистецтвознавство. URL: <http://surl.li/cmfov>.
- [4.B] Навчальні програми з позашкільної освіти. Дослідницько-експериментальний напрям. Комп'ютерні науки. URL: <http://surl.li/cmfoi>.
- [4.C] Навчальні програми з позашкільної освіти. Дослідницько-експериментальний напрям. Економіка. URL: <http://surl.li/cmfoo>.
- [4.D] Навчальні програми з позашкільної освіти. Дослідницько-експериментальний напрям. Екологія та аграрні науки. URL: <http://surl.li/cmfov>.
- [5.A] Програми з позашкільної освіти військово-патріотичного, туристсько-краєзнавчого та туристсько-спортивного напрямів. URL: <https://patriotua.org/programi-gurtkiv/>.
- [5.B] Навчальна програма з позашкільної освіти науково-технічного напрямку «Підготовка операторів БПЛА» для керівників авіамодельних гуртків закладів позашкільної освіти. URL: https://udcpo.com.ua/metod_work/.
- [5.C] Навчальна програма з позашкільної освіти науково-технічного напрямку «Судномодельювання і судномодельний спорт “Командою на абордаж”» (для дітей з особливими освітніми потребами) для керівників судномодельних гуртків закладів позашкільної освіти. URL: https://udcpo.com.ua/metod_work/.

[5.D] Навчальні програми з позашкільної освіти, науково-технічний напрям для педагогічних працівників закладів позашкільної та загальної середньої, професійної (професійно-технічної) освіти, фахівців, які займаються питаннями позашкільної освіти. URL: https://udcpo.com.ua/metod_work/.

	A	B	C	D
1				
2				
3				
4				
5				

5. ОСВІТА ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Основні виклики

Агресія рф проти України зумовила такі основні виклики в освіті дітей з особливими освітніми потребами:

1. Потреба в упровадженні нових підходів до навчання, оскільки багато дітей з особливими освітніми потребами були змушені змінити місце проживання, зокрема виїхати за кордон.

2. Необхідність створення відповідних умов навчання в місцях перебування дітей з ООП з урахуванням нових безпекових умов.

3. Руйнування та пошкодження мережі інклюзивно-ресурсних центрів, закладів освіти з інклюзивними групами й класами, спеціальних закладів освіти, розграбування, зруйнування або залишення в місцях проживання засобів навчання для дітей з ООП.

4. Зростання внаслідок військових дій чисельності дітей, що потребують підтримки в освітньому процесі, зокрема за рахунок дітей, які дістали поранення, психологічні травми, стали жертвами насильства або його свідками.

5. Погіршення стану дітей, які вже мали особливі освітні потреби, через психологічну травму, що потребує розроблення та забезпечення нових підходів до освіти зазначеної групи дітей.

6. Неготовність педагогічних працівників надавати підтримку дітям з ООП, чий стан ускладнився внаслідок психологічних чи фізичних травм, спричинених військовими діями.

7. Забезпечення роботи інклюзивно-ресурсних центрів у нових умовах відповідно до потреб.

8. Забезпечення надання корекційно-розвиткових і психолого-педагогічних послуг відповідно до потреб, незалежно від місця проживання дитини.

9. Забезпечення освітніх послуг для дітей, які перебувають на лікуванні або реабілітації в закладах охорони здоров'я, у т. ч. дітей, які постраждали внаслідок бойових дій.

5.1. Стан інклюзивної освіти в умовах воєнного стану.

Обсяги руйнувань та пошкоджень

Із перших днів військової агресії російської федерації в Україні Міністерством освіти і науки спільно з обласними департаментами, управліннями освіти і науки проведено активну роботу з евакуації дітей з особливими освітніми потребами, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, із зони бойових дій на безпечні території в межах України та за кордон.

З метою створення безпечних умов навчання для осіб з особливими освітніми потребами під час війни постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.2022 № 483 внесено зміни до Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти, затвердженого постановою КМУ від 10.04.2019 № 530, та Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти, затвердженого постановою КМУ від 15.09.2021 № 957.

Окрім цього, МОН спільно з ЮНІСЕФ запроваджено проєкт «Моніторинг та забезпечення потреб дітей в умовах війни», метою якого є виявлення й забезпечення потреб дітей з особливими освітніми потребами, дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, що перебувають у складних життєвих обставинах на території України та за кордоном.

За результатами моніторингу, станом на 24 лютого 2022 р. у системі МОН функціонувало 544 заклади загальної середньої освіти²², у структурі яких є пансіони/інтернати та які забезпечують умови для надання освітніх послуг дітям з особливими освітніми потребами. У цих закладах здобували освіту 103 966 учнів, із них 44 890 осіб безпосередньо проживали в пансіонах/інтернатах. Серед учнів, що здобували освіту в зазначених 544 закладах освіти, 13 583 особи (13 %) – діти з інвалідністю, 4292 особи (4,1 %) – діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування.

Із початком війни в Україні 42 233 дитини із числа тих, які перебували в зазначених закладах цілодобово, було повернено батькам чи законним представникам. Серед них 17 966 осіб навчалися у спеціалізованих закладах освіти; 15 918 осіб – у спеціальних школах і навчально-реабілітаційних центрах (НРЦ); 8270 осіб – у закладах загальної середньої освіти (ліцеях, гімназіях, інших закладах); 79 осіб – у дитячих будинках системи освіти. 485 дітей, серед яких 286 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, було евакуйовано разом із працівниками закладів на безпечні території в межах України. Зокрема, цих дітей було перевезено до пансіонів закладів освіти Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської, Хмельницької, Чернівецької областей. 1519 дітей евакуйовано за межі України, у т. ч. 1010 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування. 653 дитини продовжили своє перебування в закладах, що розташовані на територіях, де не ведуться активні бойові дії (рис. 5.1.1).

За оперативною інформацією органів управління у сфері освіти, станом на 1 серпня 2022 р. 2225 дітей з ООП, які здобували освіту в спеціальних закладах, евакуйовано за межі України, з них 1074 особи – діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, 229 – осіб з інвалідністю.

²² Серед цих закладів є спеціалізовані заклади, спеціальні заклади, навчально-реабілітаційні центри, ЗЗСО (ліцеї, гімназії та ін.).

Рис. 5.1.1. Розподіл дітей за перебуванням у пансіонах закладів освіти на початок війни, осіб

Побудовано за оперативними даними директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти Міністерства освіти і науки України.

1267 дітей виїхали за кордон організованими групами в супроводі відповідальних осіб (рис. 5.1.2), а саме:

- 651 особа – до Польщі;
- 267 осіб – до Італії;
- 34 особи – до Німеччини;
- 66 осіб – до Чехії;
- 105 осіб – до Туреччини;
- 85 осіб – до Іспанії;
- 59 осіб – до Румунії.

Ще 958 дітей з ООП виїхали за кордон разом із батьками.

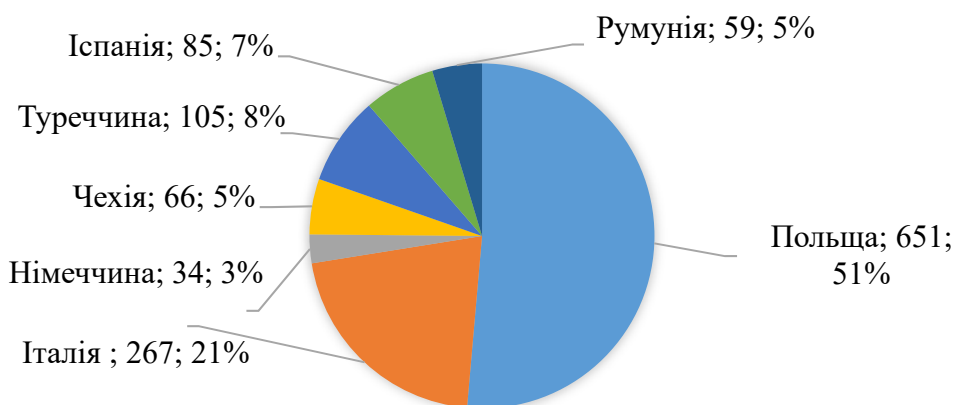

Рис. 5.1.2. Розподіл дітей з ООП за країнами їх евакуації організованими групами в умовах воєнного стану, осіб, %

Побудовано за оперативними даними директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти Міністерства освіти і науки України.

МОН постійно здійснює моніторинг перебування дітей з ООП за межами України для вивчення й задоволення їхніх потреб; забезпечується ротація осіб, які їх супроводжують.

У системі освіти МОН на початок 2021/2022 н. р. функціонувало 310 спеціальних закладів загальної середньої освіти з контингентом 36 294 здобувачі освіти; 45 санаторних закладів із контингентом 11 246 учнів; 17 дитячих будинків, у яких виховуються 662 дітнини, та одна школа-інтернат для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в Одеській області з контингентом 57 дітей. Окрім цього, 32 686 учнів з ООП навчалися у 23 216 інклюзивних класах ЗЗСО. Інклюзивне навчання цих дітей забезпечували 22 758 асистентів учителів.

З початку російської військової агресії 35 закладів (9,4 %) із числа спеціальних, санаторних закладів освіти та дитячих будинків зазнали пошкоджень і руйнувань різного ступеня внаслідок бойових дій (рис. 5.1.3). Це заклади Донецької (10 закладів), Запорізької (3), Луганської (5), Миколаївської (3), Одеської (1), Харківської (6) областей та м. Києва (7).

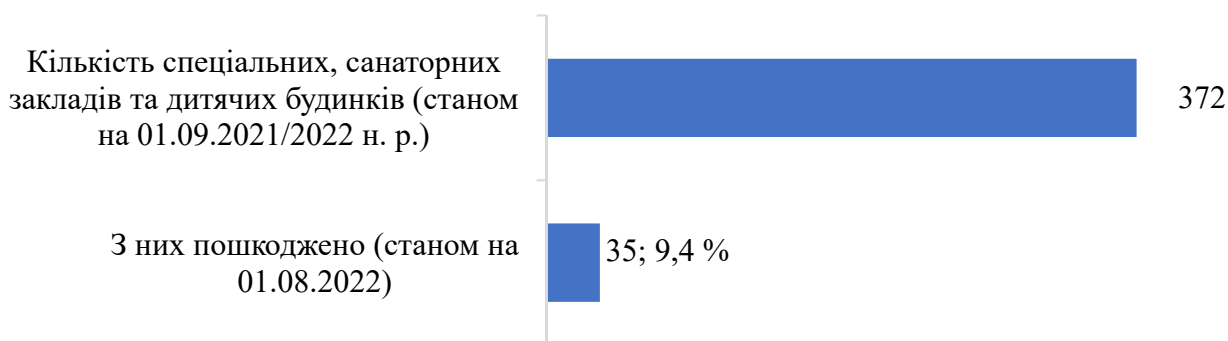

Рис. 5.1.3. Спеціальні, санаторні заклади та дитячі будинки, що зазнали пошкоджень і руйнувань унаслідок військових дій на території України, од., %

Побудовано за оперативними даними директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти Міністерства освіти і науки України.

Повністю відновлено освітній процес у 291 спеціальному ЗЗСО, що забезпечував навчання дітей з ООП у період дії воєнного стану, у т. ч. дітей, які перебувають за кордоном (рис. 5.1.4). Навчання у відновлених закладах здійснювалося в очному, дистанційному, змішаному або індивідуальному режимі.

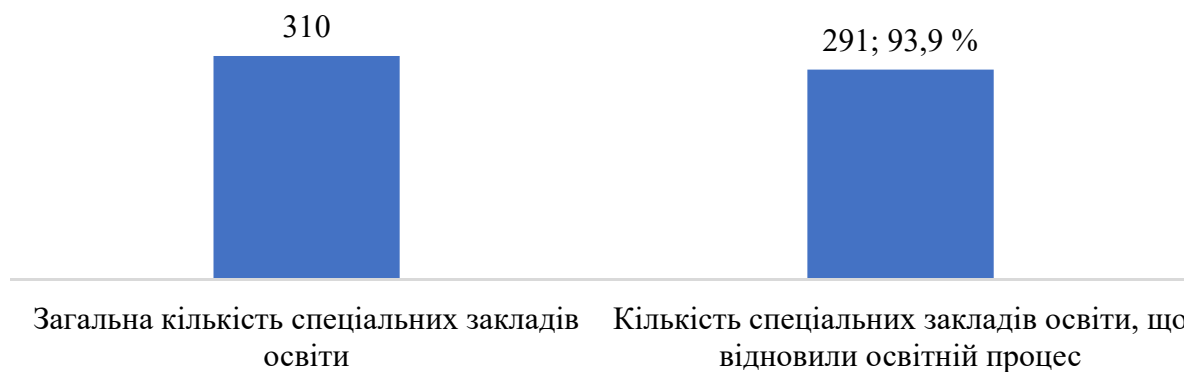

Рис. 5.1.4. Кількість спеціальних ЗЗСО, що відновили освітній процес в умовах воєнного стану, од.

Побудовано за оперативними даними директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти Міністерства освіти і науки України.

З огляду на військові дії, освітній процес призупинено у 19 спеціальних закладах освіти, а саме у 4 закладах Донецької, 10 закладах Запорізької, 1 закладі Миколаївської та 4 закладах Луганської областей.

5.2. Здобувачі освіти та забезпечення державних гарантій учням з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану

Як уже зазначалося, з метою забезпечення умов для навчання осіб з ООП під час війни постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.2022 № 483 було внесено зміни до Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти та Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти. Зокрема, на період дії воєнного стану було розширено можливості щодо організації інклюзивного навчання дітей з ООП, а саме:

- надано можливість застосування дистанційно-очної (змішаної) форми здобуття освіти в інклюзивних класах ЗЗСО;
- спрощено процедуру зарахування осіб з ООП на навчання на підставі копії документа, що посвідчує особу (в разі наявності), та висновку;
- знято обмеження щодо граничної чисельності дітей з ООП в одному інклюзивному класі чи групі;
- дозволено проводити засідання команди психолого-педагогічного супроводу особи з ООП у режимі онлайн та/або в змішаному очно-дистанційному форматі, із залученням фахівців інклюзивно-ресурсного центру, які брали участь у проведенні комплексної оцінки;
- надано можливість залучати до надання психолого-педагогічних і корекційно-розвиткових послуг фахівців інклюзивно-ресурсних центрів, педагогічних працівників закладу освіти, зокрема з числа тих, що були вимушені змінити своє місце проживання (перебування) та/або місце роботи внаслідок збройної агресії російської федерації.

Також станом на 1 серпня 2022 р. МОН було підготовлено:

- проєкт постанови КМУ «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо окремих питань діяльності спеціальних закладів загальної середньої освіти» (направлено до Міністерства юстиції України);
- проєкт постанови КМУ «Про внесення змін до Державного стандарту базової середньої освіти» (направлено до Міністерства юстиції України);
- проєкт наказу МОН «Про затвердження Порядку утворення та умов функціонування спеціальних класів у закладах загальної середньої освіти» (підготовлено для направлення на погодження до центральних органів виконавчої влади);
- проєкт наказу МОН «Про затвердження Порядку надання логопедичних послуг в системі освіти» (підготовлено для направлення на погодження до центральних органів виконавчої влади);
- проєкт наказу МОН про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Типового переліку допоміжних засобів для

навчання (спеціальних засобів корекції психофізичного розвитку) осіб з особливими освітніми потребами, які навчаються в закладах освіти» від 23.04.2018 № 414;

- проєкт Типової програми спеціальної підготовки асистентів учня (дитини) (підготовлено для направлення до наукових установ).

Міністерством освіти і науки України надано роз'яснення та рекомендації щодо організації освітнього процесу для осіб з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану в листах:

- «Про роботу інклюзивно-ресурсних центрів та організацію освітнього процесу для осіб з особливими освітніми потребами у період воєнного стану» від 28.03.2022 № 1/3710-22;

- «Щодо забезпечення освіти осіб з особливими освітніми потребами» від 15.06.2022 № 1/6435-22 (<https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/dlya-fahivciv/metodiki-inkluzia>).

З метою забезпечення підтримки педагогічних працівників в організації освітньої діяльності в умовах воєнного стану 1 липня 2022 р. МОН проведено вебінар «Складання індивідуальної програми розвитку для учнів з особливими освітніми потребами, що навчаються в інклюзивних класах», який станом на 1 серпня переглянуло майже 47 тис. користувачів (<https://www.facebook.com/UAMON/videos/569971834771870>).

Також на офіційному вебсайті МОН розміщено рекомендації та практичні матеріали щодо особливостей роботи із дітьми з ООП в умовах дистанційного навчання, зокрема:

- матеріали, підготовлені вчителями Спеціальної школи № 5 імені Я. П. Батюка м. Києва та Криворізької спеціальної школи «Натхнення» Дніпропетровської обласної ради (<https://mon.gov.ua/ua/news/uchiteli-specialnih-shkil-obyednuuyutsya-dlya-pidtrimki-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami>);

- матеріали щодо організації дистанційного навчання в умовах воєнного стану для дітей із порушеннями слуху, підготовлені КЗО «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я» ДОР» (<https://mon.gov.ua/ua/news/pedagogamorganizatsiya-distancijnogo-navchannya-v-umovah-voyennogo-stanu-dlya-ditej-izporushennyam-sluhu>);

- матеріали щодо організації освітнього процесу для дітей із порушеннями зору, слуху та інтелектуального розвитку, підготовлені Інститутом спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України (<https://mon.gov.ua/ua/news/rozrobleno-poradi-dlya-organizaciyi-inklyuzivnogonavchannya-pidchas-vijni>);

- матеріали щодо роботи із дітьми з ООП (<https://mon.gov.ua/ua/news/poradikomandi-pidtrimaj-ditinu-yak-dopomogti-dityam-z-ooop-opanuvati-novu-navichku>).

Для батьків і освітян педагогами та дитячими психологами за підтримки МОН створено телеграм-канал «Підтримай дитину» (<https://t.me/pidtrumai-ditynu>) та ютуб-сторінку, де розміщено понад 160 коротких авторських відео з розвитковими й корекційними заняттями (https://www.youtube.com/channel/UCrDDCZ5jdxQo2u5cEzZ_OA/videos?view=0&sort=dd&shelf_id=0). Телеграм-

канал щодня оновлюється, на ньому розміщуються доступні й прості рекомендації, ігри та розвиваючі вправи, які можна виконувати в сховищі, вдома чи під час евакуації. На каналі опубліковано аудіоказки, словесні ігри, завдання для артикуляційної гімнастики та інші матеріали, які можуть використовувати як батьки, так і вчителі. Частина цих матеріалів адаптована для дітей з ООП.

Розроблено методичні рекомендації щодо визначення категорій (типів) особливих освітніх потреб у дітей дошкільного віку (лист МОН від 08.06.2022 № 4/1196-22).

Для забезпечення освітніх послуг для дітей, що перебувають на довготривалому лікуванні або реабілітації в закладах охорони здоров'я, Урядом у сфері управління МОН було створено державну установу «Школа супергероїв». Виконуючою обов'язки директора державної установи призначено Євгенію Смірнову, за ініціативи якої на базі Національної дитячої спеціалізованої лікарні «Охматдит» було утворено першу Школу супергероїв. За її моделлю почали утворюватися подібні школи в дитячих лікарнях різних областей України. Станом на 1 серпня 2022 р. в обласних лікарнях уже функціонує сім освітніх осередків. Державна установа «Школа супергероїв» має підсилити діяльність наявних центрів та утворити нові в усіх обласних дитячих лікарнях України.

5.3. Забезпечення підручниками дітей з особливими освітніми потребами, у тому числі рельєфно-крапковим шрифтом (шрифтом Брайля), в умовах воєнного стану

Підручники для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами – це унікальна навчальна література в системі засобів корекційного навчання та виховання, яка відповідає психофізичним можливостям учнів. Зміст, структура, художнє оформлення таких підручників ураховують закономірності освітньої практики навчання відповідної категорії дітей, їхні психологічні особливості.

Під час секвестру бюджету, з огляду на воєнний стан, уряд скоротив кошти, передбачені державним бюджетом на 2022 р. Міністерству освіти і науки України, зокрема на видання підручників та посібників для осіб з ООП, у т. ч. рельєфно-крапковим шрифтом (шрифтом Брайля). У зв'язку з необхідністю забезпечення умов для здобуття освіти особами з ООП, враховуючи унікальність підручників для таких осіб у системі засобів корекційного навчання й виховання та їх специфічну функціональність, розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про перерозподіл деяких видатків державного бюджету, передбачених Міністерству освіти і науки на 2022 рік для фінансового забезпечення модернізації програмного забезпечення Єдиної державної електронної бази з питань освіти та забезпечення видання підручників для осіб з особливими освітніми потребами, які здобувають освіту в закладах загальної середньої освіти» від 07.06.2022 № 459-р Уряд здійснив перерозподіл видатків за програмою 2201260 «Загальнодержавні заходи у сфері освіти» шляхом зменшення обсягу видатків споживання на суму 41 259,9 тис. грн та встановлення на зазначену суму видатків розвитку.

Наказами Міністерства освіти і науки України «Про затвердження переліку підручників для 9 класу закладів загальної середньої освіти, що можуть видаватися за кошти державного бюджету» від 08.02.2022 № 141, «Про затвердження переліку підручників для 5 класу закладів загальної середньої освіти, що можуть видаватися за кошти державного бюджету» від 14.06.2022 № 545 затверджено переліки підручників для 5-х і 9-х класів ЗЗСО, що адаптуватимуться рельєфно-крапковим шрифтом для закладів освіти, у яких навчаються діти з порушеннями зору, та можуть видаватися за кошти державного бюджету.

Адаптовано вісім підручників для сліпих здобувачів освіти 8-го класу, які заплановано надрукувати рельєфно-крапковим шрифтом (шрифтом Брайля). Підручники розглянуті експертною комісією зі спеціальної педагогіки на відповідність психофізичним особливостям сприймання осіб із порушеннями зору та отримали схвальні відгуки. Наказом Міністерства освіти і науки України від 21.07.2022 № 651 затверджено перелік підручників рельєфно-крапковим шрифтом для осіб з особливими освітніми потребами 8-го класу закладів освіти, у яких навчаються діти з порушеннями зору, що видаватимуться за кошти державного бюджету у 2022 р.

5.4. Функціонування інклюзивно-ресурсних центрів в умовах воєнного стану

Станом на лютий 2022 р. в Україні функціонувала мережа із 667 інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ). Станом на 1 серпня 2022 р. кількість працюючих ІРЦ скоротилася до 568 од., тобто 99 ІРЦ призупинили надання послуг (рис. 5.4.1).

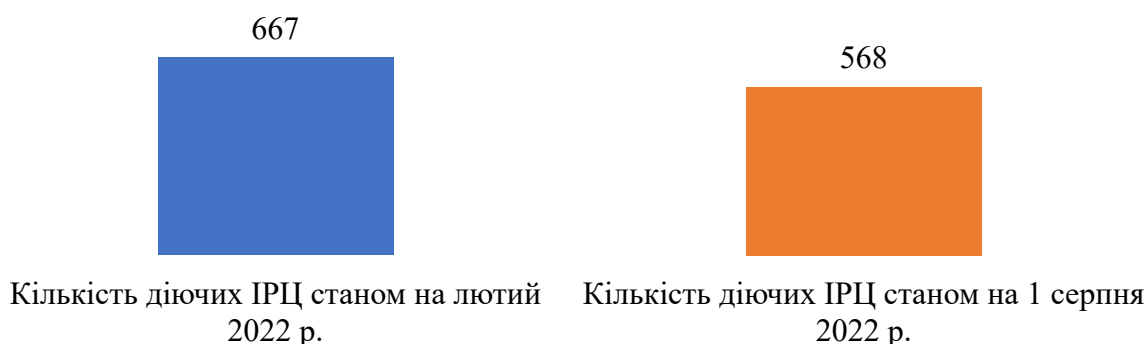

Рис. 5.4.1. Динаміка мережі ІРЦ в умовах воєнного стану в Україні, од.

Побудовано за оперативними даними директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти Міністерства освіти і науки України.

З метою ефективної роботи збереженої мережі ІРЦ постановою Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Положення про інклюзивно-ресурсний центр» від 29.04.2022 № 493 на період дії воєнного стану можливості ІРЦ збільшено. Зокрема:

- розширено перелік і тематику завдань ІРЦ;

- надано додаткові гарантії для внутрішньо переміщених осіб з особливими освітніми потребами, зокрема на проведення комплексної оцінки, забезпечення психолого-педагогічного супроводу та отримання корекційно-розвиткових послуг;

- передбачено можливості для подання заяв, отримання висновків про комплексну психолого-педагогічну оцінку розвитку особи, а також консультацій фахівців ІРЦ батьками чи законними представниками дітей з ООП;

- надано можливість використання документів із мобільного додатка «Дія»;

- зменшено до одного тижня термін проведення комплексної оцінки для дітей, які переїхали на тимчасове місце проживання;

- збільшено можливості для проведення повторної комплексної оцінки розвитку дитини, у т. ч. із метою моніторингу розвитку особи (за згодою батьків чи законних представників).

Окрім того, передбачено можливості надання послуг для дітей, що постраждали внаслідок військових дій або отримали психологічні травми. Відповідно до внесених змін, соціоадаптаційні/соціокультурні труднощі доповнено проявами наслідків психологічної травми, які можуть бути причиною наявності в дитини особливих освітніх потреб. Також передбачено можливості для виявлення схильностей до проявів девіантної поведінки та її причин, психологічного стану особи, а також їх впливу на освітню діяльність. Тепер ІРЦ можуть надавати рекомендації щодо організації освітнього процесу для дітей, які зазнали психологічної травми, й дій, спрямованих на запобігання посиленню психологічної травми.

МОН було проведено ряд семінарів із метою підвищення спроможності ІРЦ та кваліфікації фахівців ІРЦ із зазначеної тематики, а саме:

- 6 травня – семінар «Психологічна травма: основні відомості та першочергові кроки», що проведений МОН за участю психологів і психотерапевтів проєкту «Підтримай дитину». Станом на 1 серпня семінар переглянуло більш ніж 10 тис. користувачів. Семінар присвячений способам ідентифікації психологічної травми за її ознаками (https://www.facebook.com/watch/live/?ref=watch_permalink&v=750095662814852);

- 9 червня – семінар Міжнародного інституту освіти Університету Макгілла (Канада) «Оцінка функціональних обмежень та психоосвітнє оцінювання», організований Національною психологічною асоціацією України спеціально для МОН, на якому обговорювалися конкретні інструменти та методики з досвіду канадських спеціалістів щодо оцінювання особливих освітніх потреб;

- 22 червня – семінар Міжнародного інституту освіти Університету Макгілла (Канада) «Адаптація навчального середовища і підтримка для учнів з інвалідністю», організований Національною психологічною асоціацією України спеціально для МОН;

- 6 липня – семінар Міжнародного інституту освіти Університету Макгілла (Канада) «Знаходження підтримки у важкі часи», організований Національною психологічною асоціацією України спеціально для МОН.

5.5. Перспективи розвитку освіти дітей з особливими освітніми потребами

Основні завдання розвитку освіти дітей з ООП у короткостроковому періоді:

1. Забезпечення нових підходів до навчання для дітей з особливими освітніми потребами з урахуванням їхніх потреб і можливостей за місцем їх перебування. На сьогодні забезпечено ширші можливості для закладів освіти щодо організації інклюзивного навчання та поінформовано про них, передбачено внесення змін до порядку функціонування спеціальних закладів освіти, у т. ч. можливості створення на їх базі змішаних та інклюзивних класів. Окрім того, буде визначено можливості забезпечення дистанційного й очно-дистанційного навчання, надано додаткові рекомендації щодо організації освітнього процесу.

2. Гарантування безпекових умов для інклюзивного навчання, підтримка в освітньому процесі здобувачів освіти з ООП, зокрема через надання відповідних рекомендацій, упровадження нових підходів до надання першого рівня підтримки, у т. ч. забезпечення логопедичних послуг у системі освіти. Оновлення підходів до роботи спеціальних класів у закладах загальної середньої освіти та спеціальних груп у закладах дошкільної освіти.

3. Забезпечення відновлення й роботи інклюзивно-ресурсних центрів, закладів освіти з інклюзивними групами та класами, спеціальних закладів освіти, які зазнали пошкоджень. Забезпечення роботи інклюзивно-ресурсних центрів та надання ними послуг відповідно до нових викликів, забезпечення якісного психолого-педагогічного супроводу осіб з особливими освітніми потребами. Урахування під час відбудови закладів освіти принципу інклюзивності та безбар'єрності на всіх рівнях освіти.

4. Розв'язання проблеми зростання чисельності дітей, які дістали поранення, психологічні травми, стали жертвами насильства або його свідками і потребують підтримки в освітньому процесі. Насамперед, це передбачає посилення психологічної підтримки постраждалих дітей.

5. Забезпечення можливостей для навчання дітей, які постраждали внаслідок військових дій, включаючи практичне застосування норм щодо визначення психологічної травми як підстави наявності в дитини особливих освітніх потреб, розроблення підходів до забезпечення освіти дітей, які зазнали травм чи будь-яких видів насильства.

6. Вирішення питання неготовності педагогічних працівників до роботи з учнями з ООП, у т.ч., які постраждали від війни. Формування підходів до забезпечення освіти дітей з ООП, чий стан погіршився внаслідок військових дій, у т. ч. надання чітких алгоритмів щодо роботи з такими дітьми, підтримки в освітньому процесі. Забезпечення під час підготовки та підвищення кваліфікації педагогічних працівників формування компетентностей щодо роботи з дітьми, які мають особливі освітні потреби, постраждали внаслідок військових дій. Забезпечення роботи асистентів вчителів, а також можливості допуску асистентів учнів (дітей) до освітнього процесу, у т. ч. практична реалізація підходів до їх підготовки.

7. Забезпечення надання корекційно-розвиткових і психолого-педагогічних послуг незалежно від місця проживання дитини відповідно до її потреб, зокрема забезпечення фінансування зазначених послуг, оновлення (в разі потреби) підходів до їх надання на місцях, забезпечення можливостей для надання таких послуг змінному контингенту в спеціальних закладах освіти. Матеріально-технічне забезпечення освіти осіб з особливими освітніми потребами, зокрема оновлення механізмів використання спеціальних засобів корекції та їх переліку.

8. Забезпечення освітніх послуг для дітей, які перебувають на довготривалому лікуванні або реабілітації в закладах охорони здоров'я, у т. ч. дітей, що постраждали внаслідок бойових дій, включаючи формування мережі освітніх осередків державної установи «Школа супергероїв».

Основні завдання розвитку освіти дітей з ООП у повоєнний період:

1. Забезпечення упровадження нових підходів до навчання з урахуванням європейського досвіду щодо інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами з урахуванням їхніх індивідуальних потреб та можливостей.

2. Створення належних умов навчання в місцях перебування дітей з ООП з урахуванням нових безпекових умов. Формування мережі та відновлення спеціальних закладів освіти, що були зруйновані, відповідно до потреб дитячого населення. Урахування під час відбудови закладів освіти принципу інклюзивності та безбар'єрності на всіх рівнях освіти. Відновлення матеріально-технічного забезпечення закладів освіти, забезпечення їх спеціальними технічними засобами для навчання дітей з ООП.

3. Відновлення мережі ІРЦ відповідно до потреб дитячого населення, забезпечення готовності фахівців ІРЦ надавати якісні послуги комплексної психолого-педагогічної оцінки та психолого-педагогічного супроводу з врахуванням кращої європейської практики.

4. Забезпечення підтримки в освітньому процесі та відповідних умов навчання для дітей, що постраждали внаслідок війни, у т. ч. отримали фізичні й психологічні травми, стали жертвами чи свідками різних видів насильства та безпосередньо бойових дій.

5. Розроблення нових підходів у повоєнний період для дітей, які вже мали особливі освітні потреби, але їхній стан погіршився через психологічну травму.

6. Забезпечення готовності педагогічних працівників закладів освіти та фахівців ІРЦ здійснювати психолого-педагогічний супровід і забезпечувати якісну освіту дітям з ООП, зокрема тим, які мають психологічну травму або стан яких погіршився внаслідок військових дій. Підвищення кваліфікації педагогічних працівників щодо навчання осіб з особливими освітніми потребами та надання корекційно-розвиткових і психолого-педагогічних послуг.

7. Практичне впровадження нових підходів до надання корекційно-розвиткових і психолого-педагогічних послуг відповідно до потреб, незалежно від місця проживання дитини, зокрема організації й функціонування спеціальних класів у ЗЗСО; практичне впровадження нових підходів до організації, комплектування та функціонування груп спеціального призначення в ЗЗСО; практичне впровадження нових підходів до організації тимчасової підтримки в

зкладах освіти, зокрема надання логопедичних послуг (допомоги) та психологічної підтримки.

8. Забезпечення освітніх послуг для дітей, які перебувають на лікуванні або реабілітації в закладах охорони здоров'я, у т. ч. дітей, які постраждали внаслідок бойових дій. Забезпечення надання освітніх послуг державною установою «Школа супергероїв» для дітей, що перебувають на довготривалому лікуванні або реабілітації в закладах охорони здоров'я.

Висновки

1. Під час військової агресії російської федерації проти України діти з особливими освітніми потребами, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, перебувають під пильною увагою й опікою Міністерства освіти і науки України та обласних департаментів, управлінь освіти і науки. Діти з ООП, які перебували (проживали в пансіонах/інтернатах) у закладах загальної середньої освіти, з перших днів війни були або передані батькам чи законним представникам, або евакуйовані у складі організованих груп із супроводжуючими особами з територій військових дій на безпечні території в межах України та за кордон.

На початок 2021/2022 н. р. мережа спеціальних ЗЗСО налічувала 310 од. із контингентом 36 294 здобувачі освіти; санаторних – 45 од. із контингентом 11 246 учнів; дитячих будинків – 17 од. із контингентом 662 дитини та одну школу-інтернат для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в Одеській області з контингентом 57 осіб. У 23 216 інклюзивних касах ЗЗСО навчалися 32 686 учнів з ООП, інклюзивне навчання яких забезпечували 22 758 асистентів учителя.

544 ЗЗСО (станом на 24 лютого 2022 р.) мали у своїй структурі пансіони/інтернати. У цих закладах здобували освіти 103 966 учнів. Серед них 13 583 особи (13 %) – діти з інвалідністю, 4292 особи (4,1 %) – діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування. Безпосередньо проживали в пансіонах/інтернатах 44 890 учнів (43,2 %). Із початком війни в Україні з цих закладів 42 233 дитини було повернено батькам чи законним представникам, 485 дітей, у т. ч. 286 дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, евакуйовано разом із працівниками закладів на безпечні території України, 1519 дітей вивезено за межі України, 653 дитини продовжили перебувати у своїх закладах на безпечних територіях.

2. Із початку вторгнення російських військ (станом на 1 серпня 2022 р.) 35 закладів із числа спеціальних, санаторних закладів освіти та дитячих будинків зазнали пошкоджень і руйнувань різного ступеня внаслідок військових дій. Через бойові дії 19 спеціальних закладів освіти призупинили освітній процес (у Донецькій, Запорізькій, Миколаївській та Луганській областях), решта відновили роботу в очному, дистанційному, змішаному або індивідуальному режимі, у т. ч. для дітей, які перебувають за кордоном.

3. Для врегулювання питання навчання дітей з особливими освітніми потребами під час війни постановою Кабінету Міністрів України від 26.04.2022 № 483 внесено зміни до Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти, затвердженого постановою КМУ від 10.04.2019 № 530, та

Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти, затвердженого постановою КМУ від 15.09.2021 № 957.

Міністерством освіти і науки України підготовлено низку проектів постанов КМУ, що враховують особливості організації навчання осіб з ООП під час дії воєнного стану. Також розроблено методичні рекомендації щодо визначення категорій (типів) особливих освітніх потреб у дітей дошкільного віку (лист МОН від 08.06.2022 № 4/1196-22).

4. З метою забезпечення підтримки педагогічних працівників в організації освітньої діяльності із дітьми з ООП в умовах воєнного стану на офіційному вебсайті МОН розміщено рекомендації та практичні матеріали щодо особливостей організації для таких дітей дистанційного навчання. Свої матеріали надали вчителі-практики, співробітники МОН та науковці Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Для батьків дітей з ООП педагоги й дитячі психологи за підтримки МОН створили телеграм-канал «Підтримай дитину», на якому щоденно розміщуються ігри та розвиваючі вправи, які можна виконувати в сховищі, вдома чи під час евакуації. На каналі також публікуються аудіоказки, словесні ігри, завдання, що можуть використовувати й батьки, й учителі. Частина матеріалів на каналі адаптована для дітей з ООП.

5. З огляду на введення воєнного стану, у рамках секвестру бюджету Урядом скорочено кошти на видання підручників і посібників для осіб з особливими освітніми потребами, у т. ч. рельєфно-крапковим шрифтом (шрифтом Брайля). Водночас, урахувавши унікальність та специфічну функціональність таких підручників, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 07.06.2022 № 459-р здійснено перерозподіл видатків за програмою 2201260 «Загальнодержавні заходи у сфері освіти» шляхом зменшення обсягу видатків споживання на суму 41 259,9 тис. грн і встановлення на зазначену суму видатків розвитку.

6. На початок військових дій в Україні функціонувала мережа із 667 інклюзивно-ресурсних центрів. Унаслідок військової агресії росії в Україні (станом на серпень 2022 р.) їх кількість скоротилася до 568 од. (99 ІРЦ припустили надання послуг). Постановою Кабінету Міністрів України від 29.04.2022 № 493 можливості ІРЦ на період дії воєнного стану розширено. Враховано надання послуг дітям, що постраждали внаслідок військових дій або отримали психологічні травми: соціоадаптаційні/соціокультурні труднощі доповнено проявами наслідків психологічної травми, які можуть спричинити наявність у дитини особливих освітніх потреб.

7. Для повоєнного часу Міністерство освіти і науки України визначило основні напрями розвитку освіти дітей з ООП. Інклюзивна та спеціальна освіта буде враховувати досвід європейських країн, використовувати принципи, підходи, інструментарій і практики ЄС. Буде відновлено й розбудовано мережу ІРЦ, спеціальних ЗЗСО; пансіонів/інтернатів при ЗЗСО; закладів освіти з інклюзивними класами/групами.

Буде сформовано безпечне, дитиноцентричне освітнє середовище з урахуванням принципів безбар'єрності й доступності освіти на рівні міжнародних стандартів, здатне забезпечити надання освітніх та інших послуг на високому

рівні особам з ООП, незалежно від місця розташування ІРЦ чи закладу освіти. Відновиться матеріально-технічне забезпечення закладів освіти, забезпечення їх спеціальними технічними засобами для навчання дітей з ООП.

Кваліфікація педагогічних працівників закладів освіти та фахівців ІРЦ забезпечить якісне навчання дітей з ООП в інклюзивних класах/групах закладів освіти, спеціальних закладів освіти, психолого-педагогічний супровід дітей з ООП, які мають психологічну травму внаслідок військових дій. Буде впроваджено нові підходи до організації навчання дітей з ООП із метою їх соціалізації та надання можливості реалізувати себе в суспільстві.

Додатки

Нормативно-правова база на період дії воєнного стану

1. Про внесення змін до порядків, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2019 р. № 530 і від 15 вересня 2021 р. № 957 : постанова Кабінету Міністрів України від 26.04.2022 № 483. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/957-2021-%D0%BF#Text>.

2. Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр : постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2017 № 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/545-2017-%D0%BF#Text>.

3. Про роботу інклюзивно-ресурсних центрів та організацію освітнього процесу для осіб з особливими освітніми потребами у період воєнного стану : лист Міністерства освіти і науки України від 28 березня 2022 року № 1/3710-22. URL: https://kristti.com.ua/wp-content/uploads/2022/03/Rekomendatsiyi_voyennyj_stan_red-1.pdf.

4. Щодо забезпечення освіти осіб з особливими освітніми потребами : лист Міністерства освіти і науки України від 15.06.2022 № 1/6435-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inklyuzivne-navchannya/dlya-fahivciv/metodiki-inkluzia>.

5. Про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» модельним навчальним програмам для спеціальних закладів загальної середньої освіти для дітей з особливими освітніми потребами : наказ Міністерства освіти і науки України від 26.04.2022 № 383. URL: https://drive.google.com/file/d/1J8cNBwzv_92fJjchFDF-XUSacbCK6Ivj/view.

6. Про скасування Всеукраїнського конкурсу «Ерудит» серед здобувачів освіти з порушенням слуху 12-х (13-х) класів закладів загальної середньої освіти у 2022 році : наказ Міністерства освіти і науки України від 03.05.2022 № 407. URL: <https://drive.google.com/file/d/1j9gBfYhubMS6cMhyoMI-Vxoqs3yqSznL/view>.

7. Про видання підручників рельєфно-крапковим шрифтом для осіб з особливими освітніми потребами 8 класу закладів освіти, в яких навчаються діти з порушеннями зору за кошти державного бюджету у 2022 році: наказ Міністерства освіти і науки України від 21.07.2022 № 651. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/87086/.

8. Про внесення змін у додаток до наказу МОН від 26.04.2022 № 383 : наказ Міністерства освіти і науки України від 28.07.2022 № 672. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/uploads/public/62f0bf9ee/62f0bf9ee0179664577356.pdf>.

Корисні посилання

- [1.A] Складання індивідуальної програми розвитку для учнів з особливими освітніми потребами, що навчаються в інклюзивних класах : вебінар. URL: <https://www.facebook.com/UAMON/videos/569971834771870>.
- [1.B] Психологічна травма: основні відомості та першочергові кроки : семінар. URL: https://www.facebook.com/watch/live/?ref=watch_permalink&v=750095662814852.
- [1.C] Поради для організації інклюзивного навчання під час війни. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/rozrobleno-poradi-dlya-organizaciyi-inklyuzivnogo-navchannya-pid-chas-vijni>.
- [1.D] Підтримай дитину : телеграм-канал. URL: <https://t.me/s/pidtrumaidutuny>.
- [2.A] Ютуб-сторінка з розвитковими та корекційними заняттями. URL: https://www.youtube.com/channel/UCrDDCZ5jjdxQo2u5cEZz_OA/videos?view=0&sort=dd&shelf_id=0.
- [2.B] Матеріали щодо роботи з дітьми з ООП. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/poradikomandi-pidtrimaj-ditinu-yak-dopomogti-dityam-z-oor-opanuvati-novunavichku>.
- [2.C] Матеріали, підготовлені вчителями Спеціальної школи № 5 імені Я. П. Батюка м. Києва та Криворізької спеціальної школи «Натхнення» Дніпропетровської обласної ради. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/uchiteli-specialnihshkil-obyednuyutsya-dlya-pidtrimki-ditej-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami>.
- [2.D] Матеріали щодо організації дистанційного навчання в умовах воєнного стану для дітей із порушеннями слуху, підготовлені КЗО «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я» ДОР». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/pedagogam-organizaciya-distancijnogo-navchannya-v-umovah-voyennogo-stanu-dlya-ditej-izporushennyam-sluhu>.
- [3.A] Матеріали щодо організації освітнього процесу для дітей із порушеннями зору, слуху та інтелектуального розвитку, підготовлені Інститутом спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/rozrobleno-poradi-dlya-organizaciyi-inklyuzivnogonavchannya-pid-chas-vijni>.
- [3.B] Допомога та підтримка дітям з порушеннями інтелектуального розвитку в умовах воєнного стану в країні. URL: <https://ispukr.org.ua/?p=8705#Yj1p5IuuFYo.viber>.
- [3.C] Допомога дітям з ООП під час війни. Поради для батьків. URL: <https://nus.org.ua/articles/dopomoga-dityam-z-oor-pid-chas-vijny-porady-dlya-batkiv/>.
- [3.D] Інклюзія, породжена війною. URL: <https://osvitoria.media/experience/inklyuziya-porodzhena-vijnoyu/>
- [4.A] Кризова допомога для дітей з інвалідністю та їхніх сімей. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-minsocpolitiki-ta-moz-spilno-z-yunisef-zapustili-proyekt-krizovoyi-dopomogi-dlya-ditej-z-invalidnistyu-ta-yihnih-simej>.

	A	B	C	D
1				
2				
3				
4				

Олександр КОСТЮЧЕНКО

заступник Міністра освіти і науки України

Професійна (професійно-технічна) освіта в умовах воєнного стану

В умовах воєнного стану Міністерство продовжує наполегливо працювати задля організації якісного навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти освіти. Зокрема, за період від початку війни вдалося повністю відновити освітній процес у 18-ти й частково у 7 регіонах країни. Регулярно аналізується статистика пошкоджених і зруйнованих закладів професійної (професійно-технічної) освіти, розробляються плани їх відновлення. На сьогодні зруйновано 10 таких закладів та більше сотні пошкоджено. На жаль, майже половина освітніх закладів Донецької й Луганської областей призупинили роботу.

З початку введення режиму воєнного стану було створено необхідне нормативно-правове забезпечення організації професійної (професійно-технічної) освіти. Зокрема, затверджено Положення про внутрішню академічну мобільність здобувачів П(ПТ)О, які навчаються у закладах професійної (професійно-технічної) освіти України, що дозволило учням продовжити та закінчити навчання в безпечніших регіонах країни. Також внесено зміни до методичних рекомендацій щодо формування регіонального замовлення на підготовку фахівців, продовжено дію сертифікатів про атестацію на період дії воєнного стану.

Вважаємо, що справжньою перемогою в реформуванні освіти стало внесення змін до Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту». Ці зміни передбачають повторне безоплатне навчання в ЗП(ПТ)О, можливість здобуття часткових кваліфікацій та отримання такої освіти незалежно від місця реєстрації. Зазначене робить професійну (професійно-технічну) освіту доступнішою як для учнів, так і для дорослих.

Досягненням є і звільнення учнів та педагогів ЗП(ПТ)О від загальної мобілізації. Це ще раз доводить цінність фахівців, підготовлених у сфері професійної (професійно-технічної) освіти, для держави, для суспільства.

Важливою віхою стало прийняття Закону України «Про ратифікацію Фінансової угоди між Україною та Європейським інвестиційним банком», що передбачає надання 58 млн євро на створення центрів професійної досконалості. У межах проєкту буде відкрито 9 центрів професійної досконалості в Чернігівській, Донецькій, Дніпропетровській, Івано-Франківській, Одеській, Тернопільській, Волинській, Закарпатській областях та місті Києві. Ці зміни поліпшать умови навчання понад 10 тис. учнів і педагогів країни.

Наразі триває вступна кампанія до закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Для того щоб вступ до таких закладів був доступнішим для абітурієнтів, незалежно від місця їх розташування, оновлюються Типові правила прийому до ЗП(ПТ)О. Планується передбачити електронний кабінет та можливість

вступу онлайн. Окрім того, розроблено новий візуальний стиль цьогорічної вступної кампанії «Приклади руку до...». В основі креативної концепції – образ рук, що символізує майстерність і пріоритетність практичної підготовки.

У 2022 р. визначено декілька пріоритетних цілей, а саме:

- відбудова та відновлення закладів професійної (професійно-технічної) освіти, інфраструктури, створення безпечних умов для навчання;
- оновлення змісту професійної (професійно-технічної) освіти та підвищення її якості, що передбачає розроблення короткотермінових програм для навчання;
- створення належних умов для роботи педагогів і навчання учнів, зокрема розроблення нових/модернізація наявних програм підвищення кваліфікації педагогів;
- забезпечення першочергових потреб економіки країни у кваліфікованих робітничих кадрах.

Міністерство докладає всіх зусиль, щоб реалізувати ці цілі, дати новий поштовх розвитку професійної (професійно-технічної) освіти, забезпечити підвищення її якості в цих екстремальних умовах.

6. ПРОФЕСІЙНА (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНА) ОСВІТА

Основні виклики

1. Руйнування та пошкодження мережі закладів професійної (професійно-технічної) освіти.

2. Часткова невідповідність змісту й рівня якості професійної (професійно-технічної) освіти запитам і потребам ринку праці. Неадаптованість освітніх програм та строків навчання до потреб роботодавців із урахуванням потреб економіки/інфраструктури в ході її відбудови/відновлення. Значна втрата зв'язків закладів професійної (професійно-технічної) освіти з бізнесом через призупинення (припинення) діяльності підприємств. Відсутність сучасних інструментів оцінювання результатів навчання в процесі присвоєння/підтвердження робітничих кваліфікацій.

3. Непрестижність здобуття професійної (професійно-технічної) освіти. Незначна частка випускників закладів загальної середньої освіти, які обирають навчання в закладах професійної (професійно-технічної) освіти.

6.1. Функціонування професійної (професійно-технічної) освіти в умовах воєнного стану. Обсяги руйнувань та пошкоджень

З 24 лютого 2022 р., із початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну, система професійної (професійно-технічної) освіти продовжує працювати, долаючи існуючі виклики.

19 червня 2022 р. Верховна Рада України прийняла Закон України № 2312-ІХ, яким внесено зміни до чинного Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту». Закон № 2312-ІХ набрав чинності 1 липня 2022 р.

Запропоновані зміни дають змогу наблизити П(ПТ)О до реалій війни та сучасного ринку праці. Прогнозуємо, що новації сприятимуть зниженню рівня безробіття й забезпечать швидку перекваліфікацію тих, хто втратив роботу.

Наразі передбачено можливість:

– здобути П(ПТ)О без здобуття повної загальної середньої освіти, яку можна буде отримати у будь-який інший час за кошти бюджету;

– безоплатно здобути другу робітничу професію через 3 роки після здобуття попередньої професії та за наявності страхового стажу та вільних місць у ЗП(ПТ)О;

– здобути за бюджетні кошти освіту за іншою професією до завершення 3 років або за відсутності підтвердженого страхового стажу, якщо за станом здоров'я особа втратила можливість виконувати роботу за отриманою раніше професією, або для невідкладного забезпечення потреб держави (регіону) у кваліфікованих робітниках;

– зарахування на навчання до ЗП(ПТ)О незалежно від місця реєстрації;

– здобуття часткових професійних кваліфікацій з метою підготовки і перепідготовки за короткостроковими програмами під конкретні потреби у відбудові країни;

– розподілу державного замовлення не лише на підготовку кваліфікованих робітників, а й на їхню перепідготовку та підвищення кваліфікації відповідно до сучасних потреб держави.

Крім того, місцеві органи влади тепер на законодавчому рівні наділено повноваженнями щодо утримання державних ЗП(ПТ)О до їх повної передачі в комунальну власність, а також встановлено механізм убезпечення від необґрунтованої реорганізації чи ліквідації ЗП(ПТ)О протягом 10 років.

Урегульовано питання відстрочки здобувачів та викладачів ЗП(ПТ)О від призову на військову службу під час мобілізації. Відповідні зміни внесено Законом України від 14.04.2022 № 2196-ІХ «Про внесення змін до статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації деяких категорій громадян», що набрав чинності 12 червня 2022 р.

Урегульовано питання атестації ЗП(ПТ)О, а саме: продовжено дію сертифікатів про атестацію на період дії воєнного стану (рішення Акредитаційної комісії України від 18.03.2022, протокол № 144; наказ МОН від 19.03.2022 № 263).

В умовах військової агресії рф П(ПТ)О України зазнала значних втрат, що істотно вплинули на її суб'єктів, інфраструктуру, механізм функціонування.

Станом на 01.01.2022 освітню діяльність провадили 694 ЗП(ПТ)О (685 ЗП(ПТ)О, що підпорядковані МОН, 9 ЗП(ПТ)О, які підпорядковані обласним, Київській міській державним адміністраціям та іншим центральним органам виконавчої влади).

За оперативною інформацією департаментів (управлінь) освіти і науки обласних, Київської міської військових адміністрацій, станом на 1 серпня 2022 р. повністю зруйновано 10 ЗП(ПТ)О, 103 ЗП(ПТ)О мають пошкодження різного ступеня (рис. 6.1.1).

Так, у Запорізькій області зруйновано 3 ЗП(ПТ)О, у Луганській – 2. На території Харківської, Херсонської, Київської й Чернігівської областей зруйновано по одному ЗП(ПТ)О. Найбільших пошкоджень зазнали ЗП(ПТ)О Донецької (24), Харківської (16), Луганської (12) і Миколаївської (10) областей.

У навчальних корпусах ЗП(ПТ)О, а також навчально-виробничих майстернях, адміністративних корпусах, гуртожитках вибито вікна, пошкоджено дахи, сходові клітини та тримальні стіни й конструкції. Пошкоджень також зазнали стадіони, теплиці, склади готової продукції та гаражі.

На тимчасово окупованій території України або територіях, на яких ведуться активні бойові дії, ступінь руйнувань і пошкоджень визначити неможливо.

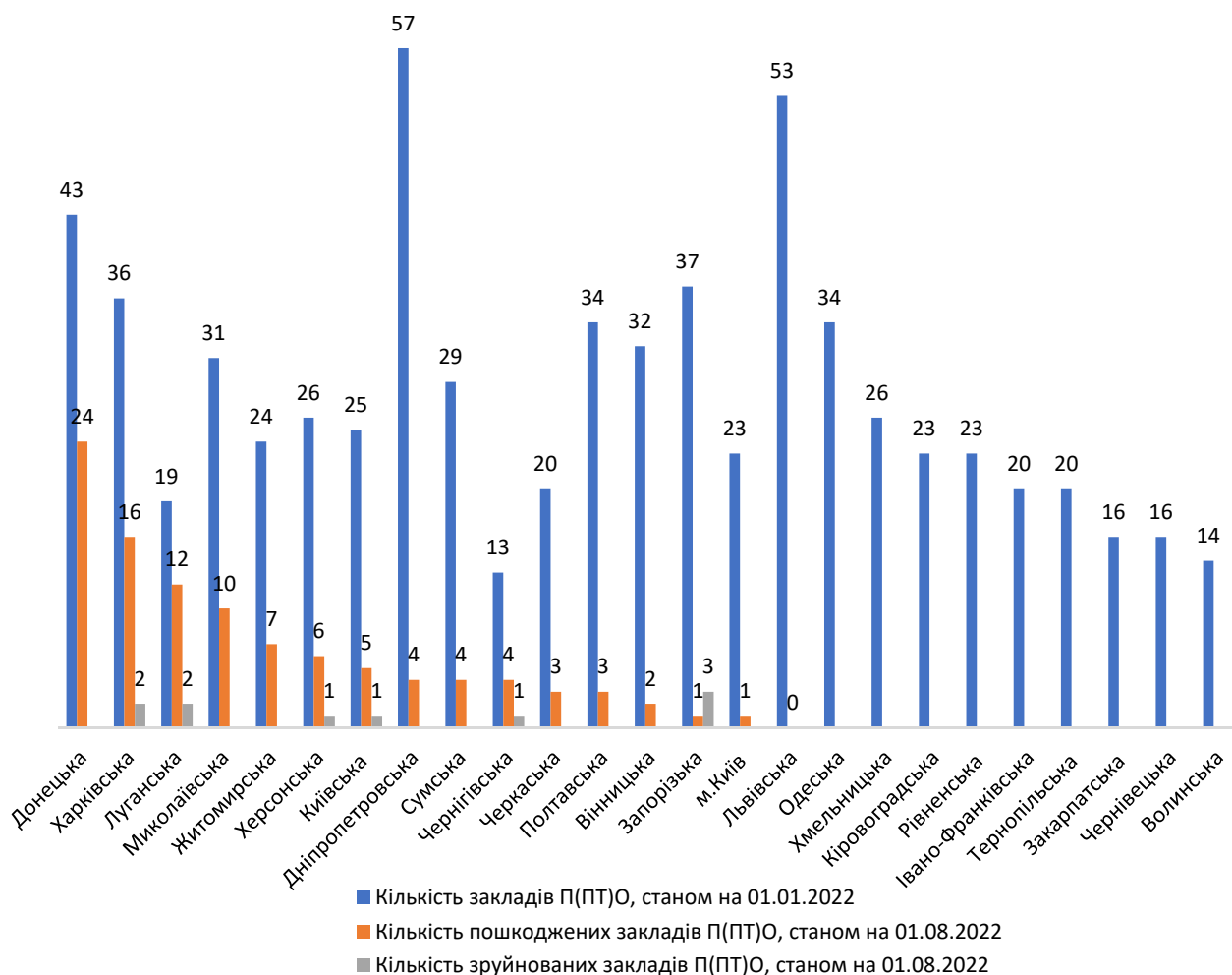

Рис. 6.1.1. Кількість ЗП(ПТ)О станом на 1 січня 2022 р., а також пошкоджених і зруйнованих ЗП(ПТ)О станом на 1 серпня 2022 р. за регіонами, од.

Побудовано за інформацією, розміщеною на інтерактивній мапі зруйнованих і пошкоджених закладів освіти (<https://saveschools.in.ua/>), а також на вебсайті Міністерства освіти і науки України (<https://mon.gov.ua/ua>).

6.2. Характеристика функціонування закладів професійної (професійно-технічної) освіти в розрізі регіонів в умовах воєнного стану

За оперативною інформацією департаментів (управлінь) освіти і науки обласних, Київської міської військових адміністрацій станом на 25 липня 2022 р. готові забезпечити освітній процес 564 ЗП(ПТ)О (не враховано ЗП(ПТ)О, що розташовані на тимчасово окупованих територіях або на території, де ведуться активні бойові дії) (рис. 6.2.1).

103 ЗП(ПТ)О розташовані на тимчасово окупованій території або на території, де ведуться активні бойові дії, а саме: 26 ЗП(ПТ)О у Херсонській, 24 ЗП(ПТ)О у Донецькій, 20 ЗП(ПТ)О у Запорізькій, 19 ЗП(ПТ)О у Луганській та 14 ЗП(ПТ)О у Миколаївській областях.

ЗП(ПТ)О, що переміщені з тимчасово окупованих територій або з територій, де ведуться активні бойові дії, на інші території, немає.

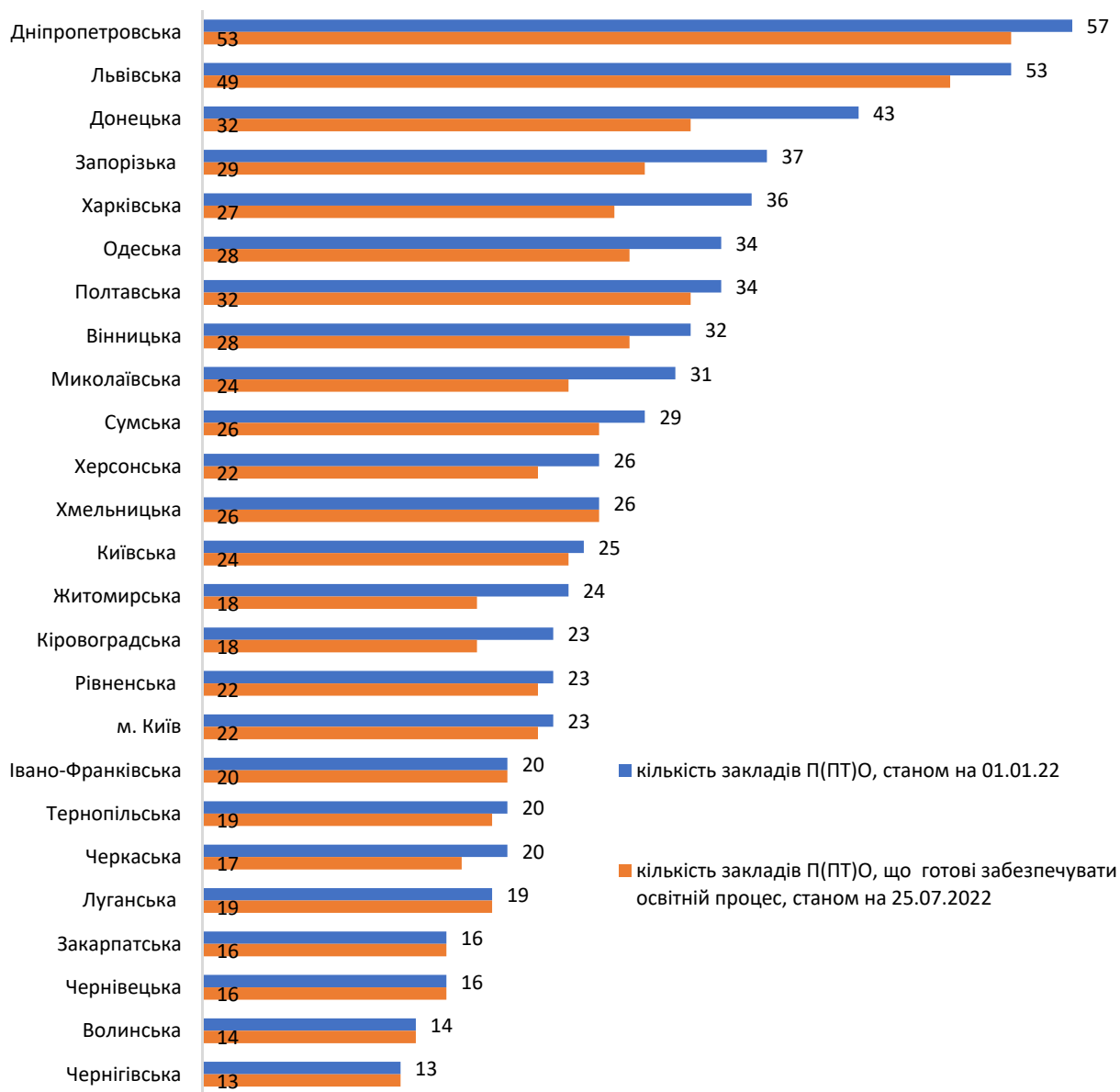

Рис. 6.2.1. Кількість ЗП(ПТ)О станом на 1 січня 2022 р. і тих, що готові забезпечувати освітній процес, станом на 25 липня 2022 р. за регіонами, од.

Побудовано за даними державної статистичної звітності (форма № 3 (профтех)) та за оперативною інформацією департаментів (управлінь) освіти і науки обласних, Київської міської військових адміністрацій.

За оперативною інформацією, більшість ЗП(ПТ)О (287 закладів, або 51 %) готові забезпечувати освітній процес у змішаному форматі, 157 закладів (28 %) – наживо, 120 закладів (21 %) – дистанційно (рис. 6.2.2). При цьому за дуальною формою навчання освітній процес відбуватиметься у 46 ЗП(ПТ)О.

2021/2022 н. р. у ЗП(ПТ)О було завершено 30 червня 2022 р. Достроковий випуск (30 травня 2022 р.) кваліфікованих робітників відбувся у 22 ЗП(ПТ)О Херсонської області та 16 ЗП(ПТ)О Запорізької області (крім м. Запоріжжя).

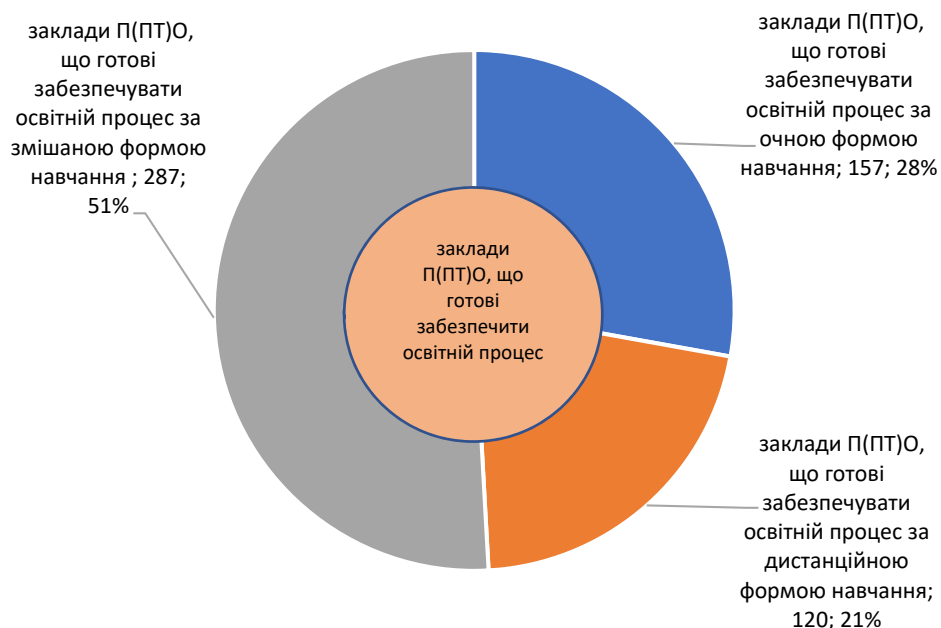

Рис. 6.2.2. ЗП(ПТ)О, що готові забезпечити освітній процес, станом на 25 липня 2022 р., од., %

Побудовано за оперативною інформацією департаментів (управлінь) освіти і науки обласних, Київської міської військових адміністрацій.

Також слід зазначити, що в умовах воєнного стану гуртожитки ЗП(ПТ)О стали прихистком для внутрішньо переміщених осіб. За оперативною інформацією департаментів (управлінь) освіти і науки обласних, Київської міської військових адміністрацій, станом на 1 серпня 2022 р. 484 ЗП(ПТ)О мають гуртожитки, у яких проживає 80 070 осіб. З них 57 % (44 428 осіб) – це учні ЗП(ПТ)О, 17 % (13 214 осіб) – ВПО, 26 % (19 771 особа) – особи, що проживають у гуртожитку згідно з договорами, включаючи співробітників ЗП(ПТ)О (рис. 6.2.3).

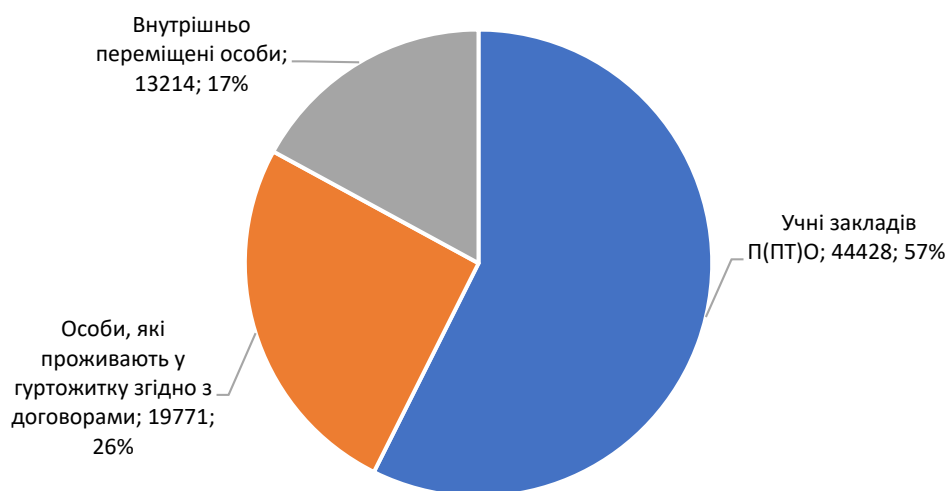

Рис. 6.2.3. Особи, які проживають у гуртожитках ЗП(ПТ)О, станом на 1 серпня 2022 р., осіб, %

Побудовано за оперативною інформацією департаментів (управлінь) освіти і науки обласних, Київської міської військових адміністрацій.

Найбільше внутрішньо переміщених осіб проживає в гуртожитках ЗП(ПТ)О Львівської (2443 особи), Івано-Франківської (1536 осіб), Вінницької (1479 осіб) і Дніпропетровської (1342 особи) областей (рис. 6.2.4).

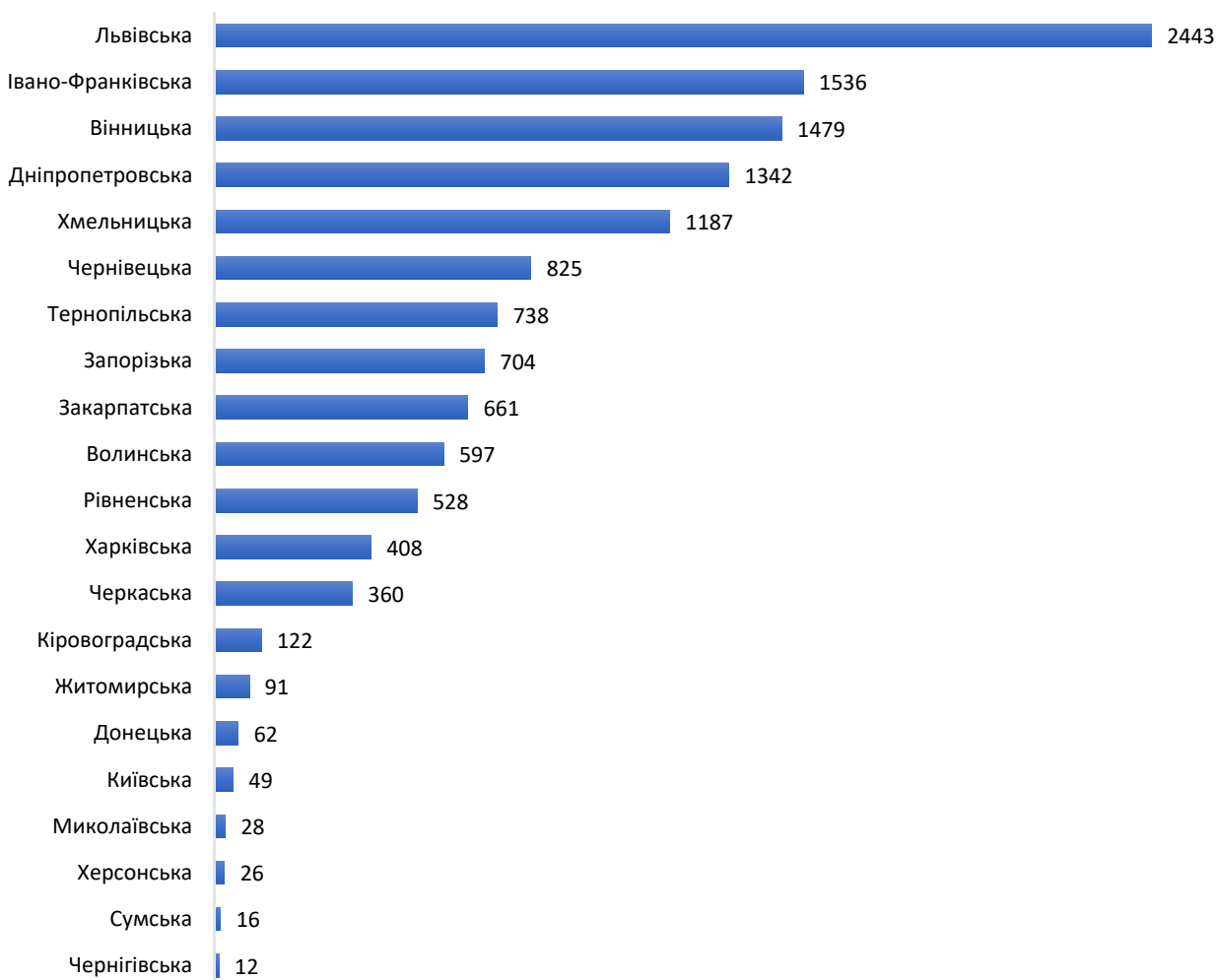

Рис. 6.2.4. Чисельність ВПО, які проживають у гуртожитках ЗП(ПТ)О, за регіонами станом на 1 серпня 2022 р., осіб

Побудовано за оперативною інформацією департаментів (управлінь) освіти і науки обласних, Київської міської військових адміністрацій.

З метою організації надання допомоги ЗП(ПТ)О для облаштування перебування ВПО МОН проведено низку консультацій із представниками діючих міжнародних проєктів у сфері П(ПТ)О. Зокрема, здійснено закупівлю обладнання для:

- 22 ЗП(ПТ)О (бойлери, мийки, пральні машини, ліжка, матраци тощо) у рамках реалізації проєкту ПРООН «Підтримка ЄС для Сходу України: Компонент П(ПТ)О»;
- 58 ЗП(ПТ)О (ліжка, матраци, ковдри, подушки тощо) у рамках Програми ЄС «EU4Skills: Кращі навички для сучасної України»;
- 8 ЗП(ПТ)О (бойлери, мийки, пральні машини тощо) у рамках українсько-швейцарського проєкту «Державно-приватне партнерство задля покращення сантехнічної освіти в Україні».

6.3. Особливості формування контингенту здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти та внутрішня академічна мобільність в умовах воєнного стану

Відповідно до державної статистичної звітності, станом на 1 січня 2022 р. у 694 ЗП(ПТ)О навчалися 243 825 здобувачів освіти. Згідно з відомчою статистичною звітністю станом на 1 серпня 2022 р. прогнозований контингент здобувачів ЗП(ПТ)О дорівнюватиме 202 836 осіб.

Станом на 25 червня 2022 р. на підконтрольній Україні території навчалось 194 697 здобувачів П(ПТ)О. Найбільше здобувачів навчалось в ЗП(ПТ)О Львівської (19 837 осіб), Дніпропетровської (15 760 осіб), Одеської (12 405 осіб) і Вінницької (11 099 осіб) областей (рис. 6.3.1).

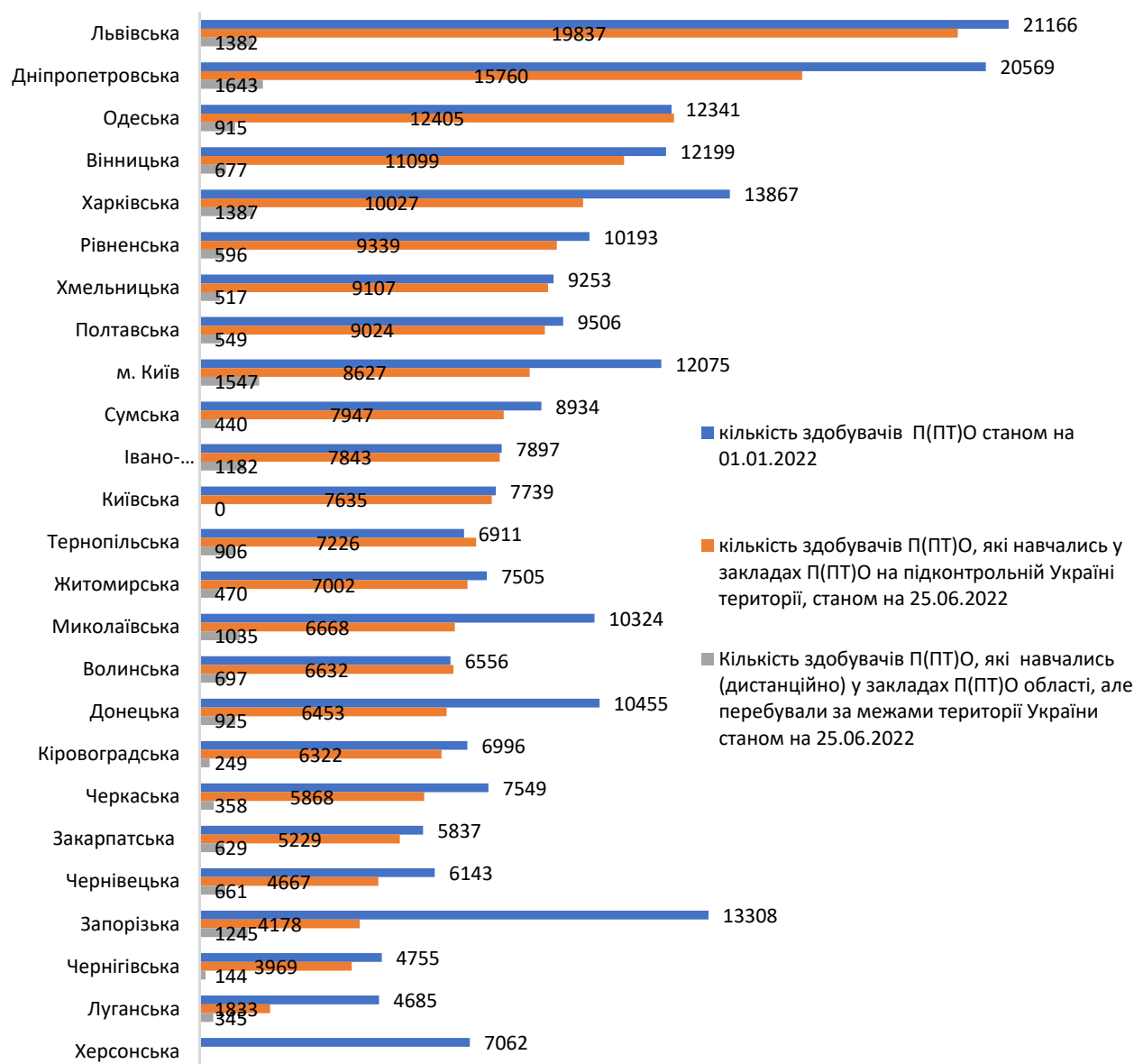

Рис. 6.3.1. Контингент здобувачів П(ПТ)О в регіональному розрізі станом на 1 січня 2022 р. та на 25 червня 2022 р., осіб

Побудовано за даними державної статистичної звітності (форма № 3 (профтех)) та оперативною інформацією департаментів (управлінь) освіти і науки обласних, Київської міської військових адміністрацій.

18 499 здобувачів навчалися у ЗП(ПТ)О, перебуваючи за межами території України. Найбільше таких здобувачів із Дніпропетровської (1643 особи), Харківської (1387 осіб), Львівської (1382 особи) областей і м. Києва (1547 осіб).

Водночас 173 особи виїхали за межі території України та зараховані до іноземних закладів освіти.

Для того щоб кожен здобувач П(ПТ)О, незалежно від фактичного місця перебування в межах України, мав можливість навчатися в будь-якому ЗП(ПТ)О під час дії воєнного стану, МОН розроблено Положення про внутрішню академічну мобільність здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти, які навчаються у ЗП(ПТ)О України (наказ МОН від 26.03.2022 № 273, зареєстрований у Міністерстві юстиції України 20 квітня 2022 р. за № 437/37773).

Положення встановлює загальний порядок організації та виконання програми внутрішньої академічної мобільності здобувачів П(ПТ)О на території України, визнання й зарахування її результатів. Програма внутрішньої академічної мобільності надає право: отримувати освітні послуги, проходити навчальну/виробничу практику, одержувати стипендію та всі інші соціальні виплати згідно із законодавством у ЗП(ПТ)О, у якому навчався здобувач освіти.

На вебсайті МОН за посиланням: <https://mon.gov.ua/ua/news/vnutrishnya-akademichna-mobilnist-uchniv-zakladiv-profesijnoyi-osviti-pid-chas-vijni> розміщено алгоритм організації внутрішньої академічної мобільності (рис. 6.3.2).

Рис. 6.3.2. Алгоритм організації внутрішньої академічної мобільності здобувачів ЗП(ПТ)О

Джерело: пресслужба Міністерства освіти і науки України.

Упродовж квітня – червня 2022 р. за програмою внутрішньої академічної мобільності навчалися 306 осіб.

Окрім того, для здобувачів П(ПТ)О та педагогічних працівників закладів П(ПТ)О з травня 2022 р. створено можливості для участі в програмах міжнародної академічної мобільності, що закріплено відповідною постановою Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до деяких постанов щодо врегулювання питань академічної мобільності» від 13.05.2022 № 599.

6.4. Організація освітнього процесу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах воєнного стану: технології, педагогічні працівники

За оперативною інформацією департаментів (управлінь) освіти і науки обласних, Київської міської військових адміністрацій, станом на 1 липня 2022 р. у ЗП(ПТ)О працювали 23 905 педагогічних працівників, із яких 1258 осіб є внутрішньо переміщеними, 904 особи перебували за межами території України, 472 особи перебували у відпустці без збереження заробітної плати, 654 особи проходили службу в Збройних Силах України (ЗСУ) й Силах територіальної оборони Збройних Сил України (ТрО ЗСУ). Разом із тим 372 особи звільнилися з посад педагогічних працівників за період дії воєнного стану (рис. 6.4.1; інформацію наведено без урахування Херсонської, Донецької та Луганської областей).

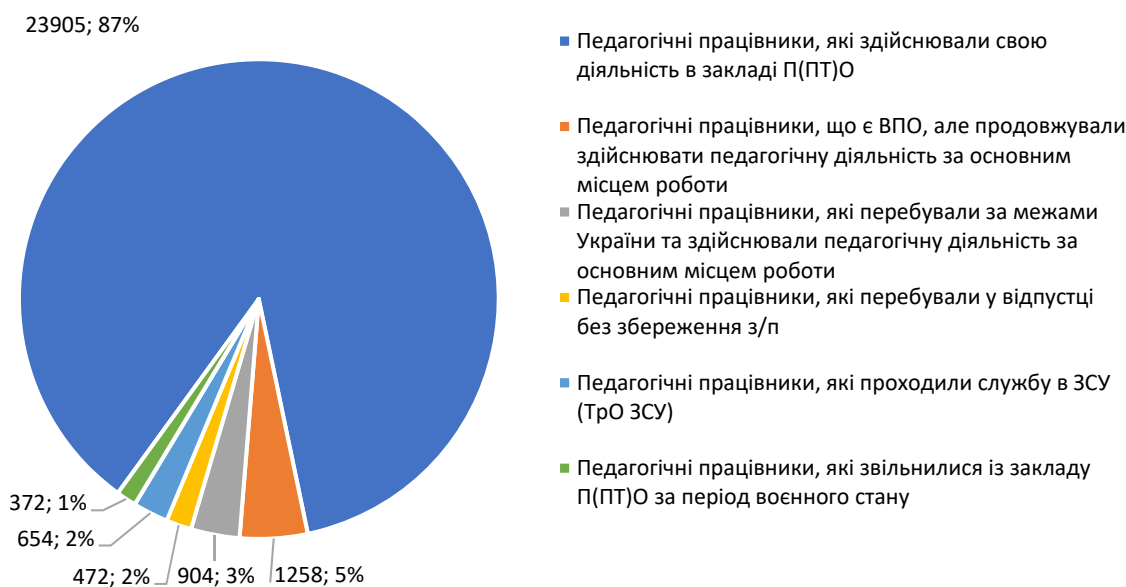

Рис. 6.4.1. Чисельність педагогічних працівників ЗП(ПТ)О станом на 1 липня 2022 р., осіб, %

Побудовано за оперативною інформацією департаментів (управлінь) освіти і науки обласних, Київської міської військових адміністрацій.

Найбільше педагогічних працівників працювало в ЗП(ПТ)О Львівської (2556 осіб), Дніпропетровської (2166 осіб), Вінницької (1444 особи) та Одеської

(1233 особи) областей (рис. 6.4.2; інформацію наведено без урахування Херсонської, Донецької та Луганської областей).

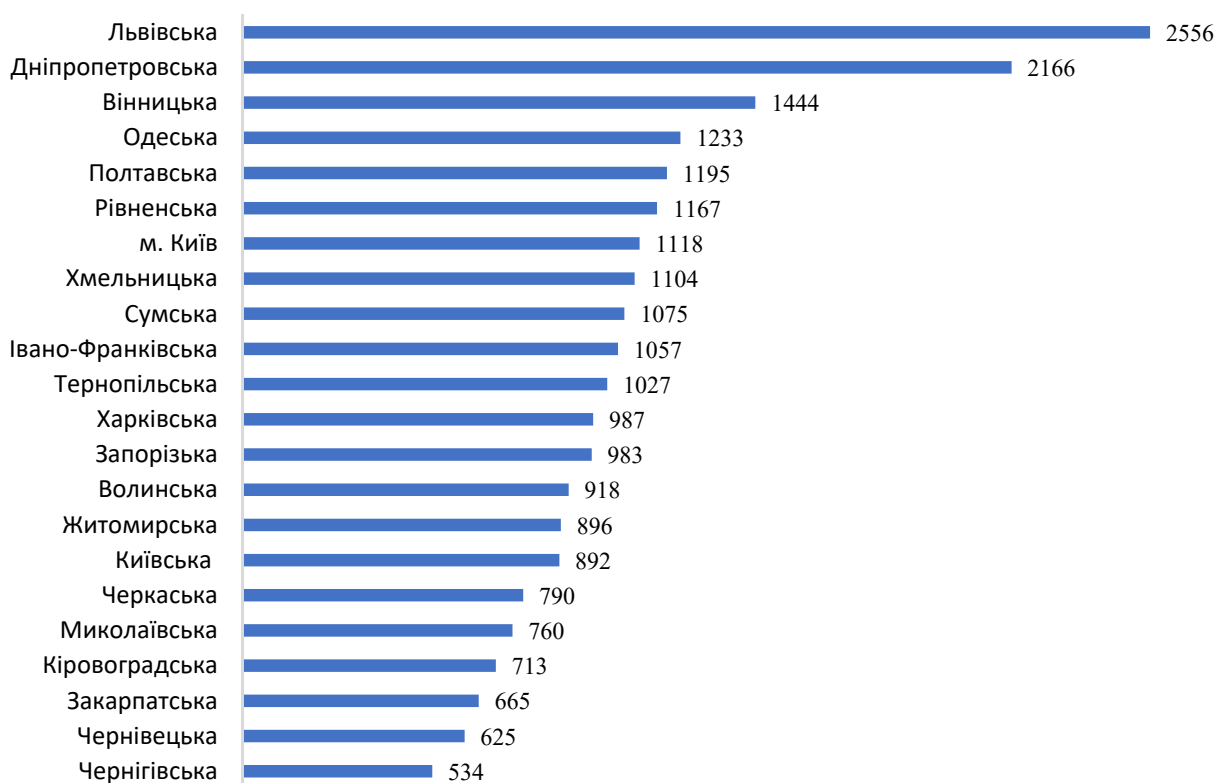

Рис. 6.4.2. Чисельність педагогічних працівників, які працюють у ЗП(ПТ)О, за регіонами станом на 1 липня 2022 р., осіб

Побудовано за оперативною інформацією департаментів (управлінь) освіти і науки обласних, Київської міської військових адміністрацій.

Починаючи з 24 лютого 2022 р., ЗП(ПТ)О продовжували освітню діяльність очно, дистанційно, у змішаному або індивідуальному форматі залежно від конкретної ситуації в регіонах за погодженням з обласними, Київською міською військовими адміністраціями. Деякі ЗП(ПТ)О призупиняли свою діяльність. МОН направляло рекомендації щодо організації освітнього процесу в ЗП(ПТ)О (лист МОН від 07.03.2022 № 1/3377-22).

Зокрема, ЗП(ПТ)О було запропоновано виконувати теоретичну частину освітньої програми з використанням технологій дистанційного навчання, а практичну частину підготовки здобувачів П(ПТ)О, яку неможливо виконати, – переносити на період після закінчення дії воєнного стану.

Для здобувачів П(ПТ)О випускних груп було рекомендовано:

- внести корективи до змісту поурочно-тематичних планів, переліків навчально-виробничих робіт, навчальних програм шляхом їх ущільнення в межах до 50 % їхнього змісту та визначеної кількості годин;
- провести оцінку результатів виробничої практики з урахуванням результатів виробничого навчання та проміжного оцінювання роботодавцями рівня кваліфікації випускників ЗП(ПТ)О;
- зарахувати проходження виробничої практики (результати навчання), здобуті шляхом неформальної освіти в разі працевлаштування здобувачів освіти

на підприємстві (установі, організації), у т. ч. за кордоном, що мало бути підтверджено відповідним листом керівника цього підприємства (установи, організації);

- під час державної кваліфікаційної атестації здобувачів освіти атестувати за досягнутим рівнем кваліфікації; державну кваліфікаційну атестацію проводити з використанням технологій дистанційного навчання.

У МОН триває робота щодо розроблення державних освітніх стандартів із конкретних професій на компетентній основі. Так, у 2022 р. уже затверджено 19 державних освітніх стандартів, які розміщено на офіційному вебсайті МОН за посиланням: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/profesijno-tehnicna-osvita/reforma-profesijnoyi-osviti/zmist-profesijnoyi-osviti-osvitni-standarti-programi-informaciya-dlya-uchniv-ta-pedagogiv/derzhavni-standarti-navchalni-plani-ta-programi/zatverdzeni-standarti-profesijnoyi-osviti-2022>.

До кінця року планується затвердити ще 15 таких стандартів.

МОН за підтримки міжнародних партнерів розробляються/адаптуються навчальні онлайн-курси для здобувачів ЗП(ПТ)О з метою їх подальшого розміщення на освітній онлайн-платформі «Професійна освіта онлайн» – Всеукраїнській платформі для дистанційного та змішаного навчання, що створена на основі «Всеукраїнської школи онлайн» (спеціально для учнів ЗП(ПТ)О, педагогічних працівників і незалежних здобувачів професійних кваліфікацій).

На офіційному вебсайті МОН за посиланням: <https://cutt.ly/GJqr5ix> розміщено онлайн-ресурси, які можуть використовуватися для дистанційного або змішаного навчання за різними професіями й галузями.

У період дії правового режиму воєнного стану, з метою швидкого виходу на ринок праці нагальною стала потреба в короткотермінових курсах для дорослого населення, у т. ч. для внутрішньо переміщених осіб. ЗП(ПТ)О наразі пропонують понад 30 короткотермінових курсів для здобуття часткових кваліфікацій.

У рамках Програми ЄС «EU4Skills: Кращі навички для сучасної України» до кінця 2022 р. заплановано розроблення 40 додаткових коротких програм, у т. ч. з цифрової компетентності, безпеки праці та захисту навколишнього середовища, розвитку підприємницької діяльності й підвищення якості трудового життя.

6.5. Формування регіонального замовлення, особливості вступної кампанії у 2022 р. та підготовка до 2022/2023 навчального року

З травня 2022 р. спрощено процедуру формування регіонального замовлення на підготовку робітничих кадрів, а саме: без погодження з регіональними радами П(ПТ)О. Зміни до регіонального замовлення затверджуються тільки за поданням місцевих департаментів освіти і науки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.04.2022 № 329-р).

Формування регіонального замовлення у 2022 р. для ЗП(ПТ)О здійснювалося за таким графіком:

- до 1 травня замовники (обласні та Київська міська військові адміністрації) визначали проєктні обсяги регіонального замовлення;
- з 1 до 20 червня замовники затверджували проєктні обсяги регіонального замовлення;
- до 1 липня виконавці (ЗП(ПТ)О) ознайомлювалися із затвердженими обсягами регіонального замовлення.

Станом на 1 серпня 2022 р. регіональне замовлення на підготовку фахівців і робітничих кадрів на 2022 р. затверджено у 23 регіонах (за винятком Луганської та Херсонської областей) обсягом 87 217 осіб, що на 12 % менше, ніж у попередньому, 2021 р. Попри цьогорічне скорочення обсягів регіонального замовлення на рівні країни, спостерігалось підвищення цього показника за окремими регіонами, що віддалені від зони бойових дій. Так, у Рівненській області обсяг регіонального замовлення на підготовку робітничих кадрів у 2022 р. порівняно з 2021 р. збільшився на 1618 осіб; у Тернопільській – на 1231 особу, у Львівській – на 1017 осіб, у Полтавській – на 372 особи (рис. 6.5.1).

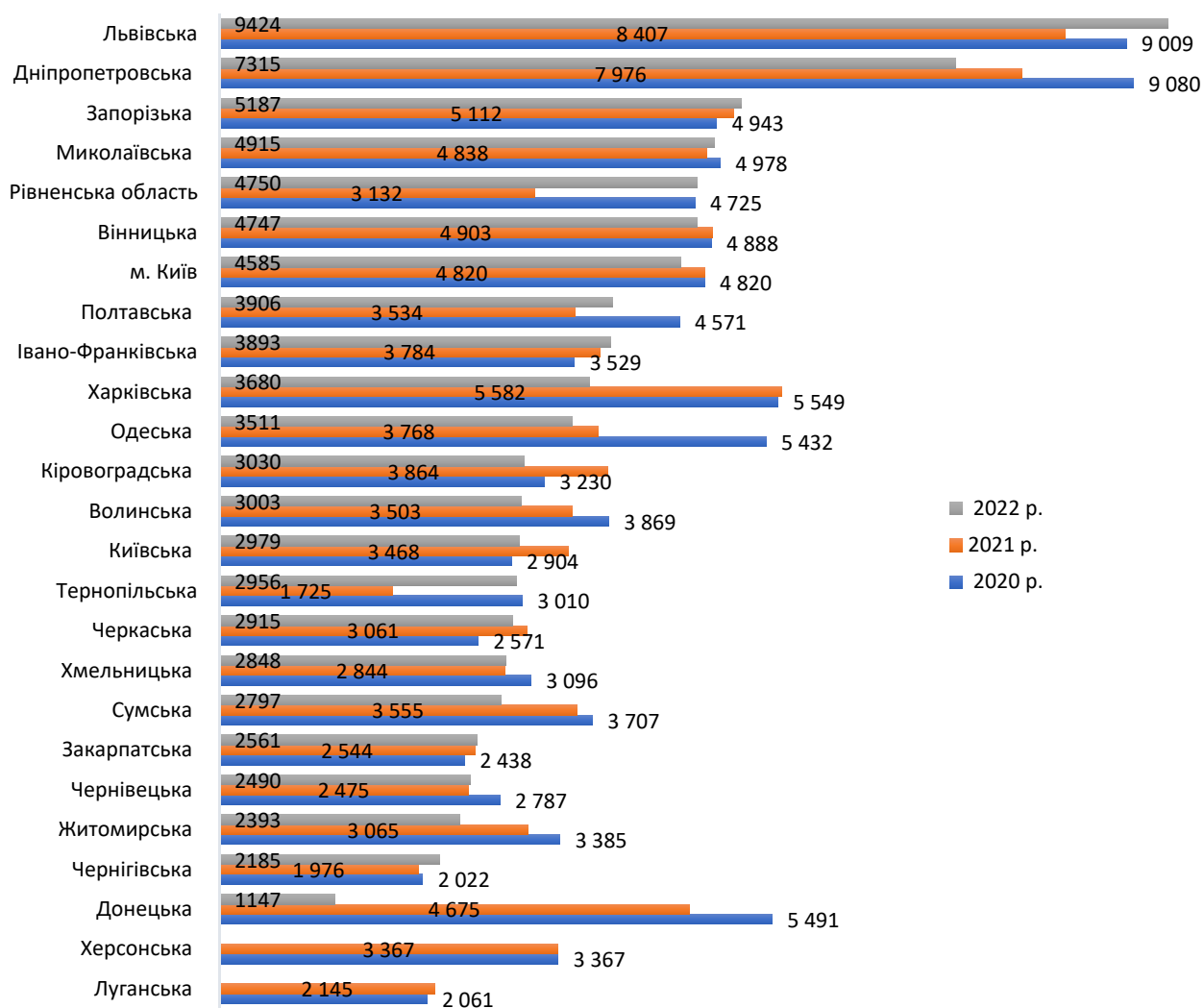

Рис. 6.5.1. Обсяги регіонального замовлення на підготовку робітничих кадрів та фахівців у 2020–2022 рр. станом на 1 серпня відповідного року, осіб

Побудовано за оперативною інформацією департаментів (управлінь) освіти і науки обласних, Київської міської військових адміністрацій.

Разом із регіональним замовленням затверджено й державне замовлення на підготовку робітничих кадрів (постанова Кабінету Міністрів України від 07.07.2022 № 769 «Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2022 році»).

Фінансування підготовки робітничих кадрів із державного бюджету здійснюється за двома програмами:

– 2201030 «Забезпечення здобуття П(ПТ)О за професіями загальнодержавного значення»;

– 2201130 «Забезпечення здобуття П(ПТ)О у закладах освіти соціальної реабілітації та адаптації державної форми власності, методичне забезпечення закладів П(ПТ)О».

Проектні обсяги державного замовлення на 2022 р. сформовано відповідно до пропозицій, поданих департаментами (управліннями) освіти і науки обласних, Київської міської державних адміністрацій.

Приєм у 2022 р., як і минулого року, здійснюватиметься за 13 професіями загальнодержавного значення (не включалися такі професії: виноградар, бджоляр, бурильник експлуатаційного та розвідувального буріння свердловин на нафту та газ, помічник бурильника експлуатаційного та розвідувального буріння свердловин на нафту та газ, моторист бурової установки, тістороб, живописець, складальник корпусів металевих суден, слюсар з ремонту дорожньо-будівельних машин та тракторів, машиніст бурової установки (будівельні роботи), монтажник систем утеплення будівель, слюсар-інструментальник).

Державне замовлення на підготовку робітничих кадрів у 2022 р. становить 5788 осіб.

Обсяги державного замовлення на підготовку робітничих кадрів для навчальних центрів при кримінально-виконавчих установах закритого типу, професійно-технічних училищ при спеціальних виховних колоніях, професійних училищ соціальної реабілітації у 2022 р. становлять 5830 осіб.

Станом на 1 серпня 2022 р. регіональне замовлення виконано на 60 %, державне – на 44 % (табл. 6.5.1).

Таблиця 6.5.1

Виконання регіонального та державного замовлення на прийом здобувачів до ЗП(ПТ)О у 2022 р. станом на 1 серпня 2022 р.

Регіон	Регіональне замовлення на прийом здобувачів			Державне замовлення на прийом здобувачів		
	Затвержені обсяги регіонального замовлення на підготовку робітничих кадрів на 2022 р., осіб	Подано заяв на навчання за рахунок місцевих бюджетів, осіб	Виконання регіонального замовлення, %	Затвержені обсяги державного замовлення на підготовку робітничих кадрів на 2022 р., осіб	Прийнято на навчання за рахунок держбюджету, осіб	Виконання державного замовлення, %
Вінницька обл.	4747	3338	70	380	246	65
Волинська обл.	3003	2013	67	350	127	36
Дніпропетр. обл.	7315	3119	43	1211	590	49
Донецька обл.	1147	687	60	0	20	–

Регіон	Регіональне замовлення на прийом здобувачів			Державне замовлення на прийом здобувачів		
	Затверджені обсяги регіонального замовлення на підготовку робітничих кадрів на 2022 р., осіб	Подано заяв на навчання за рахунок місцевих бюджетів, осіб	Виконання регіонального замовлення, %	Затверджені обсяги державного замовлення на підготовку робітничих кадрів на 2022 р., осіб	Прийнято на навчання за рахунок держбюджету, осіб	Виконання державного замовлення, %
Житомирська обл.	2393	1698	71	590	336	57
Закарпатська обл.	2561	1437	56	80	12	15
Запорізька обл.	5187	2279	44	715	0	0
Ів.-Франківська обл.	3893	2703	69	352	212	60
Київська обл.	3030	2115	70	0	0	–
Кіровоградська обл.	2979	1552	52	620	423	68
Луганська обл.	–	–	–	–	–	–
Львівська обл.	9424	5479	58	352	171	49
Миколаївська обл.	4915	2326	47	240	0	0
Одеська обл.	3511	2005	57	585	434	74
Полтавська обл.	3906	2312	59	715	287	40
Рівненська обл.	4750	3377	71	408	255	63
Сумська обл.	2797	2062	74	112	0	0
Тернопільська обл.	2956	2208	75	60	0	0
Харківська обл.	3680	2055	56	864	75	9
Херсонська обл.	–	–	–	–	–	–
Хмельницька обл.	2848	1996	70	730	388	53
Черкаська обл.	2915	1919	66	150	100	67
Чернівецька обл.	2490	1608	65	165	120	73
Чернігівська обл.	2185	1214	56	405	157	39
м. Київ	4585	2894	63	187	89	48
Україна	87 217	52 396	60	9271	4042	44

Складено за оперативною інформацією департаментів (управлінь) освіти і науки обласних, Київської міської військових адміністрацій.

З 1 липня 2022 р. стартувала вступна кампанія до ЗП(ПТ)О, яка триватиме до 1 листопада.

Особливостями цьогорічної вступної кампанії до ЗП(ПТ)О є використання спільної розробки МОН і студентів Інституту Projector – нового візуального стилю комунікації, який зробив образ профтехосвіти більш дружнім до молоді та розповів про її можливості (рис. 6.5.2).

На вебсайті МОН опубліковано графіки днів відкритих дверей 12 регіонів України, а саме: Вінницької, Дніпропетровської, Житомирської, Закарпатської, Івано-Франківської, Львівської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Харківської областей і м. Києва.

Забезпечується функціонування онлайн-платформи з профорієнтації в рамках всеукраїнського проекту з профорієнтації та побудови кар'єри «Обери професію своєї мрії». Станом на 1 липня 2022 р. онлайн-платформою з профорієнтації скористалися 129 078 осіб, із них: перегляд відеоконтенту – 125 725 осіб; профорієнтаційне консультування – 2981 здобувач освіти; профорієнтаційне індивідуальне онлайн-тестування – 4626 здобувачів.

Рис. 6.5.2. Новий візуальний стиль для вступної кампанії до ЗП(ПТ)О

Джерело: МОН і Projector створили новий візуальний стиль для вступної кампанії закладів профосвіти / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-i-projector-stvorili-novij-vizualnij-stil-dlya-vstupnoyi-kampaniyi-zakladiv-profosviti>.

Створено 9 профорієнтаційних відеолекцій про типи інтелекту. Розроблено 10 мультимедійних онлайн-уроків у міжнародному форматі SCORM щодо психологічної підтримки учнів у воєнний і повоєнний періоди (курс підвищення кваліфікації для освітян «Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час та після завершення воєнних дій»).

З метою підготовки до початку 2022/2023 н. р. та особливостей організації освітнього процесу в ЗП(ПТ)О МОН розроблено та направлено до департаментів (управлінь) освіти і науки обласних, Київської міської військових адміністрацій відповідні рекомендації (лист МОН від 29.06.2022 № 1/7234-22). Рекомендовано розпочати навчальний рік 1 вересня 2022 р. із таким орієнтовним графіком:

- 1-й семестр: 1 вересня – 1 грудня 2022 р.;
- 2-й семестр: 15 лютого – 30 червня 2023 р.

Учні 2-го та 3-го курсів ЗП(ПТ)О в окремих випадках можуть розпочати освітній процес раніше або пізніше за 1 вересня 2022 р. із урахуванням особливостей організації виробничого навчання (виробничої практики) й планових заходів вступної кампанії.

Освітній процес у 2022/2023 н. р. у ЗП(ПТ)О буде організовано залежно від безпекової ситуації в кожній окремій адміністративно-територіальній одиниці. Рішення про те, у якій формі здійснюватиметься освітній процес – дистанційній чи змішаній, прийматиме обласна військова адміністрація.

Для підготовки будівель ЗП(ПТ)О до початку 2022/2023 н. р. Державною службою з надзвичайних ситуацій розроблено рекомендації щодо організації

укриття в об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту персоналу та дітей (учнів, студентів) закладів освіти, які розміщені на офіційному вебсайті МОН за посиланням: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/civilniy-zahist/2022/15.06/Rekom.shchodo.orhanizatsiyi.ukryttya.15.06.2022.pdf>.

За інформацією, наявною в МОН, 31 ЗП(ПТ)О має 38 споруд цивільного захисту (4,5 % загальної кількості ЗП(ПТ)О). Керівниками ЗП(ПТ)О вживаються заходи щодо облаштування для використання як найпростіших укриттів цокольних або заглиблених і підвальних приміщень, тирів, тощо. Приміщення укомплектовуються необхідним обладнанням (місця для сидіння, ємності з питною й технічною водою, контейнери для зберігання продуктів харчування, засоби надання первинної медичної допомоги, резервне освітлення тощо).

6.6. Перспективи розвитку професійної (професійно-технічної) освіти

Основними завданнями професійної (професійно-технічної) освіти в короткостроковому періоді є:

1. Подолання виклику «Руйнування та пошкодження мережі ЗП(ПТ)О».

Передбачено:

– проведення аудиту системи П(ПТ)О;

– затвердження Рекомендацій щодо формування оптимальної мережі ЗП(ПТ)О.

2. Подолання виклику «Часткова невідповідність змісту й рівня якості П(ПТ)О запитам і потребам ринку праці. Неадаптованість освітніх програм та строків навчання до потреб роботодавців з урахуванням потреб економіки/інфраструктури в ході її відбудови/відновлення. Значна втрата зв'язків ЗП(ПТ)О з бізнесом через призупинення (припинення) діяльності підприємств. Відсутність сучасних інструментів оцінювання результатів навчання в процесі присвоєння/підтвердження робітничих кваліфікацій».

Передбачено:

– затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення державних освітніх стандартів на компетентнісній основі;

– розроблення та затвердження державних освітніх стандартів із конкретних професій;

– запуск освітньої платформи «Професійна освіта онлайн» для забезпечення дистанційного навчання у сфері П(ПТ)О;

– розроблення/адаптація навчальних курсів/матеріалів для дистанційного навчання та розміщення їх на освітній платформі «Професійна освіта онлайн»;

– розроблення короткотермінових програм і навчання дорослого населення, у т. ч. внутрішньо переміщених осіб;

– друк підручників/посібників для ЗП(ПТ)О.

3. Подолання виклику «Непрестижність здобуття П(ПТ)О. Незначний відсоток випускників ЗЗСО, які обирають навчання в ЗП(ПТ)О».

Передбачено:

- проведення інформаційної кампанії щодо вступу до ЗП(ПТ)О;
- здійснення заходів із популяризації робітничих професій у цілому та здобуття П(ПТ)О за дуальною формою;
- створення центрів кар'єри у ЗП(ПТ)О.

Основними завданнями розвитку професійної (професійно-технічної) освіти в повоєнний період є:

1. Подолання виклику «Руйнування та пошкодження мережі ЗП(ПТ)О».

Передбачено:

- затвердження регіональних планів розвитку системи П(ПТ)О;
- організація курсів із проєктного менеджменту для керівників ЗП(ПТ)О;
- реконструкція та відбудова пошкоджених (зруйнованих) ЗП(ПТ)О;
- реконструкція гуртожитків ЗП(ПТ)О;
- створення центрів професійної досконалості;
- створення/модернізація НПЦ на базі існуючих ЗП(ПТ)О.

2. Подолання виклику «Часткова невідповідність змісту й рівня якості П(ПТ)О запитам і потребам ринку праці. Неадаптованість освітніх програм та строків навчання до потреб роботодавців із урахуванням потреб економіки/інфраструктури в ході її відбудови/відновлення. Значна втрата зв'язків ЗП(ПТ)О з бізнесом через призупинення (припинення) діяльності підприємств. Відсутність сучасних інструментів оцінювання результатів навчання в процесі присвоєння/підтвердження робітничих кваліфікацій».

Передбачено:

- розроблення та затвердження державних освітніх стандартів із конкретних професій;
- затвердження Методичних рекомендацій щодо розроблення освітніх програм;
- організація навчання розробників освітніх стандартів і освітніх програм;
- розроблення/адаптація навчальних курсів/матеріалів для дистанційного навчання та розміщення їх на освітній платформі «Професійна освіта онлайн»;
- розроблення короткотермінових програм і навчання дорослого населення, у т. ч. внутрішньо переміщених осіб;
- запуск Реєстру професійних кваліфікацій;
- організація підготовки професійних оцінювачів результатів навчання;
- участь ЗП(ПТ)О в програмі Еразмус+;
- проведення моніторингу якості П(ПТ)О;
- організація підвищення кваліфікації педагогічних працівників ЗП(ПТ)О за новими/модернізованими програмами підвищення кваліфікації;
- створення кваліфікаційних центрів на базі ЗП(ПТ)О.

3. Подолання виклику «Непрестижність здобуття П(ПТ)О. Незначний відсоток випускників ЗЗСО, які обирають навчання в ЗП(ПТ)О».

Передбачено:

- проведення інформаційної кампанії щодо вступу до ЗП(ПТ)О;

- здійснення заходів щодо популяризації робітничих професій у цілому та здобуття П(ПТ)О за дуальною формою;
- створення центрів кар'єри у ЗП(ПТ)О;
- підготовка сертифікованих консультантів із профорієнтації й розвитку кар'єри;
- проведення всеукраїнського конкурсу професійної майстерності «WorldSkills Ukraine»;
- створення наглядових рад у ЗП(ПТ)О.

Висновки

1. В умовах військової агресії рф вітчизняна П(ПТ)О зазнала значних втрат, які істотно вплинули на її суб'єктів, інфраструктуру, механізм функціонування. 19 червня 2022 р. Верховна Рада України прийняла Закон України № 2312-ІХ, яким внесено зміни до чинного Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту». Наразі передбачено можливість: здобути П(ПТ)О без здобуття повної загальної середньої освіти, яку можна буде отримати в будь-який інший час за кошти бюджету; безоплатно отримати другу робітничу професію через 3 роки після отримання попередньої професії та за наявності страхового стажу й вільних місць у ЗП(ПТ)О; здобути за бюджетні кошти освіту за іншою професією до завершення 3 років або за відсутності підтвердженого страхового стажу, якщо за станом здоров'я особа втратила можливість виконувати роботу за отриманою раніше професією, або для невідкладного забезпечення потреб держави (регіону) у кваліфікованих робітниках; зарахування на навчання до ЗП(ПТ)О незалежно від місця реєстрації; здобуття часткових професійних кваліфікацій із метою підготовки та перепідготовки за короткостроковими програмами під конкретні потреби у відбудові країни; розподілу державного замовлення не лише на підготовку кваліфікованих робітників, а й на їхню перепідготовку та підвищення кваліфікації відповідно до сучасних потреб держави. Також місцеві органи влади тепер на законодавчому рівні наділено повноваженням щодо утримання державних ЗП(ПТ)О до їх повного передання в комунальну власність, а також встановлено механізм забезпечення від необґрунтованої реорганізації чи ліквідації ЗП(ПТ)О протягом 10 років.

2. Перед повномасштабною війною в системі П(ПТ)О України освітню діяльність здійснювали 694 заклади. Станом на 1 серпня 2022 р. повністю зруйновано 10 ЗП(ПТ)О, 103 ЗП(ПТ)О мають пошкодження різного ступеня. У Запорізькій області зруйновано 3 ЗП(ПТ)О, у Луганській – 2. На території Харківської, Херсонської, Київської й Чернігівської областей зруйновано по одному ЗП(ПТ)О. Найбільших пошкоджень зазнали ЗП(ПТ)О Донецької (24), Харківської (16), Луганської (12) і Миколаївської (10) областей. У регіонах, які охоплюють тимчасово непідконтрольні Україні території або в яких ведуться активні бойові дії, ступінь руйнувань та пошкоджень визначити неможливо.

3. За оперативною інформацією департаментів (управлінь) освіти і науки обласних, Київської міської військових адміністрацій, станом на 25 липня

2022 р. готові забезпечити освітній процес 564 ЗП(ПТ)О (без урахування ЗП(ПТ)О, розташованих на тимчасово окупованій території або на території, де ведуться активні бойові дії). 103 ЗП(ПТ)О розташовані на тимчасово окупованій території або на території, де ведуться активні бойові дії, а саме: 26 ЗП(ПТ)О на території Херсонської, 24 ЗП(ПТ)О Донецької, 20 ЗП(ПТ)О Запорізької, 19 ЗП(ПТ)О Луганської та 14 ЗП(ПТ)О Миколаївської областей.

ЗП(ПТ)О, що переміщені з тимчасово окупованих територій або з територій, де ведуться активні бойові дії, на інші території, немає.

4. Більшість ЗП(ПТ)О (287 закладів, або 51 %) готові забезпечувати освітній процес у змішаному форматі, 157 закладів (28 %) – наживо, 120 закладів (21 %) – дистанційно. При цьому за дуальною формою навчання освітній процес відбуватиметься у 46 ЗП(ПТ)О.

5. Станом на 1 січня 2022 р. у 694 ЗП(ПТ)О навчалися 243 825 здобувачів освіти, станом на 1 серпня 2022 р. плановий контингент здобувачів П(ПТ)О становитиме 202 836 осіб. У 2021/2022 н. р. найбільше здобувачів освіти навчалося у ЗП(ПТ)О Львівської (19 837 осіб), Дніпропетровської (15 760 осіб), Одеської (12 405 осіб) і Вінницької (11 099 осіб) областей.

6. Для того щоб кожен здобувач П(ПТ)О, незалежно від фактичного місця перебування в межах України, мав можливість навчатися в будь-якому ЗП(ПТ)О під час дії воєнного стану, МОН розроблено Положення про внутрішню академічну мобільність здобувачів П(ПТ)О, які навчаються у ЗП(ПТ)О України (наказ МОН від 26.03.2022 № 273). Упродовж квітня – червня 2022 р. за програмою внутрішньої академічної мобільності навчалися 306 осіб.

7. За оперативною інформацією департаментів (управлінь) освіти і науки обласних, Київської міської військових адміністрацій, станом на 1 липня 2022 р. у ЗП(ПТ)О працювали 23 905 педагогічних працівників, із яких 1258 осіб є внутрішньо переміщеними, 904 особи перебували за межами території України, 472 особи перебували у відпустці без збереження заробітної плати, 654 особи проходили службу в Збройних Силах України (ЗСУ) й Силах територіальної оборони Збройних Сил України (ТрО ЗСУ). (Інформацію наведено без урахування Херсонської, Донецької та Луганської областей.)

8. Починаючи з 24 лютого 2022 р. ЗП(ПТ)О продовжували освітню діяльність очно, дистанційно, у змішаному або індивідуальному форматі залежно від конкретної ситуації в регіонах за погодженням з обласними, Київською міською військовими адміністраціями. Деякі заклади призупиняли свою діяльність. Міністерство освіти і науки направляло рекомендації щодо організації освітнього процесу у ЗП(ПТ)О (лист МОН від 07.03.2022 № 1/3377-22).

9. У МОН триває робота щодо розроблення державних освітніх стандартів із конкретних професій на компетентнісній основі. Так, у 2022 р. уже затверджено 19 державних освітніх стандартів. До кінця року планується затвердити ще 15 таких стандартів.

МОН за підтримки міжнародних партнерів розробляються/адаптуються навчальні онлайн-курси для здобувачів П(ПТ)О з метою їх подальшого розміщення на освітній онлайн-платформі «Професійна освіта онлайн» – Всеукраїнській платформі для дистанційного та змішаного навчання, що створена на

основі «Всеукраїнської школи онлайн» (спеціально для учнів ЗП(ПТ)О, педагогічних працівників та незалежних здобувачів професійних кваліфікацій. На офіційному вебсайті МОН за посиланням: <https://cutt.ly/GJqr5ix> розміщено онлайн-ресурси, які можуть використовуватися для дистанційного чи змішаного навчання за різними професіями й галузями.

10. З метою швидкого виходу на ринок праці ЗП(ПТ)О пропонують понад 30 короткотермінових курсів для здобуття часткових кваліфікацій.

11. З травня 2022 р спрощено процедуру формування регіонального замовлення на підготовку робітничих кадрів, а саме без погодження із регіональними радами П(ПТ)О. Зміни до регіонального замовлення затверджуються тільки за поданням місцевих департаментів освіти і науки (розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.04.2022 № 329-р).

12. Станом на 1 серпня 2022 р. регіональне замовлення на підготовку фахівців і робітничих кадрів на 2022 р. затверджено у 23 регіонах (за винятком Луганської та Херсонської областей) обсягом 87 217 осіб, що на 12 % менше, ніж у попередньому, 2021 р. Попри цьогорічне скорочення обсягів регіонального замовлення на рівні країни, спостерігалось підвищення цього показника за окремими регіонами, що віддалені від зони бойових дій. Так, у Рівненській області обсяг регіонального замовлення на підготовку робітничих кадрів у 2022 р. порівняно з 2021 р. збільшився на 1618 осіб, у Тернопільській – на 1231 особу, у Львівській – на 1017 осіб, у Полтавській – на 372 особи.

13. Затверджено державне замовлення на підготовку робітничих кадрів (постанова Кабінету Міністрів України від 07.07.2022 № 769 «Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2022 році»).

Фінансування підготовки робітничих кадрів із державного бюджету здійснюється за двома програмами: 2201030 «Забезпечення здобуття П(ПТ)О за професіями загальнодержавного значення» та 2201130 «Забезпечення здобуття П(ПТ)О у закладах освіти соціальної реабілітації та адаптації державної форми власності, методичне забезпечення закладів П(ПТ)О».

14. Прийом у 2022 р., як і минулого року, проходитиме за 13 професіями загальнодержавного значення (не включалися такі професії, як виноградар, бджоляр, бурильник експлуатаційного та розвідувального буріння свердловин на нафту та газ, помічник бурильника експлуатаційного та розвідувального буріння свердловин на нафту та газ, моторист бурової установки, тістороб, живописець, складальник корпусів металевих суден, слюсар з ремонту дорожньо-будівельних машин та тракторів, машиніст бурової установки (будівельні роботи), монтажник систем утеплення будівель, слюсар-інструментальник). Державне замовлення на підготовку робітничих кадрів у 2022 р. становить 5788 осіб. Обсяги державного замовлення на підготовку робітничих кадрів для навчальних центрів при кримінально-виконавчих установах закритого типу, професійно-технічних училищ при спеціальних виховних колоніях, професійних училищ соціальної реабілітації у 2022 р. дорівнюють 5830 осіб. Станом на 1 серпня 2022 р. регіональне замовлення виконано на 60 %, державне – на 44 %.

15. З метою підготовки до початку 2022/2023 н. р. та особливостей організації освітнього процесу в ЗП(ПТ)О МОН розроблено та направлено до департаментів (управлінь) освіти і науки обласних, Київської міської військових адміністрацій відповідні рекомендації (лист МОН від 29.06.2022 № 1/7234-22). Освітній процес у 2022/2023 н. р. у ЗП(ПТ)О буде організовано залежно від безпекової ситуації в кожній окремій адміністративно-територіальній одиниці. Рішення про те, у якій формі здійснюватиметься освітній процес – дистанційній чи змішаній, прийматиме обласна військово-цивільна адміністрація.

Додатки

Нормативно-правова база на період дії воєнного стану

1. Про внесення змін до Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» щодо окремих аспектів підготовки кваліфікованих робітників в умовах воєнного стану та відновлення економіки : Закон України від 19.06.2022 № 2312-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2312-20#Text>.

2. Про внесення змін до статті 23 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» щодо відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації деяких категорій громадян : Закон України від 14.04.2022 № 2196-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2196-20#Text>.

3. Про внесення змін до деяких постанов щодо врегулювання питань академічної мобільності : постанова Кабінету Міністрів України від 13.05.2022 № 599. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-deyakh-postanov-kabinetu-ministriv-ukrayini-shchodo-vregulyuvannya-pitan-akademichnoyi-mobilnosti-599-130522>.

4. Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2022 році : постанова Кабінету Міністрів України від 07.07.2022 № 769. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/769-2022-%D0%BF#Text>.

5. Про внесення змін до методичних рекомендацій щодо формування та розміщення регіонального замовлення на підготовку фахівців та робітничих кадрів : розпорядження Кабінету Міністрів України від 29.04.2022 № 329-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/329-2022-%D1%80#Text>.

6. Про затвердження положення про внутрішню академічну мобільність здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти, які навчаються у закладах професійної (професійно-технічної) освіти України : наказ Міністерства освіти і науки України від 26.03.2022 № 437/37773. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-vnutrishnyu-akademichnu-mobilnist-zdobuvachiv-profesijnoyi-profesijno-tehnicnoyi-osviti-yaki-navchayutsya-u-zakladah-profesijnoyi-profesijno-tehnicnoyi-osviti-ukrayini>.

7. Рекомендації щодо організації освітнього процесу у закладах П(ПТ)О : лист Міністерства освіти і науки України від 07.03.2022 № 1/3377-22. URL: <http://www.nmcpto.te.ua/normatyvno-pravove-zabezpechennia/nakazy-ta-lysty-ministerstva-osvity-i-nauky-ukrainy>.

8. Про підготовку до початку 2022/23 н. р. та особливості організації освітнього процесу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти : лист Міністерства освіти і науки України від 29.06.2022 № 1/7234-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-pidgotovku-do-pochatku-202223-navchalnogo-roku-ta-osoblivosti-organizaciyi-osvitnogo-procesu-v-zakladah-profesijnoyi-profesijno-tehnichnoyi-osviti>.

9. Рекомендації щодо організації укриття в об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту персоналу та дітей (учнів, студентів) закладів освіти. Додаток до листа ДСНС від 14.06.2022 № 03-1870/162-2. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/civilny-zahist/2022/15.06/Rekom.shchodo.orhanizatsiyi.ukryttya.15.06.2022.pdf>.

Корисні посилання

- [1.A] Інтерактивна мапа зруйнованих і пошкоджених закладів освіти. URL: <https://saveschools.in.ua/>.
- [1.B] Алгоритм організації внутрішньої академічної мобільності. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/vnutrishnya-akademichna-mobilnist-uchniv-zakladiv-profesijnoyi-osviti-pid-chas-vijni>.
- [1.C] Онлайн ресурси для учнів П(ПТ)О. URL: <https://cutt.ly/GJqr5ix>.
- [1.D] Модуль «Професійна освіта онлайн». URL: <https://profosvita.online/>.
- [2.A] Дні відкритих дверей у закладах П(ПТ)О. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/12-oblastej-opublikovali-grafiki-proforiyentacijnih-zahodiv-u-zakladah-profesijnoyi-osviti>.
- [2.B] Куди вступати, аби країну відбудувати. URL: <https://naurok.com.ua/kudi-vstupati-abi-kra-nu-vidbuduvati-chastina-1-293178.html>.
- [2.C] Інформація про професії, яких навчають у закладах П(ПТ)О. URL: <https://www.facebook.com/UAMON/> хештег #ПояснюємоПрофесії.
- [2.D] Всеукраїнський проєкт з профорієнтації та побудови кар'єри «Обери професію своєї мрії». URL: <https://hryoutest.in.ua/>.

	A	B	C	D
1				
2				

Андрій ВІТРЕНКО

перший заступник Міністра освіти і науки України

Вища та фахова передвища освіта в умовах воєнного стану

Система освіти України з 24 лютого 2022 р., як і вся країна, функціонує в екстремальних умовах.

Особливістю цього періоду є необхідність поєднання важливих завдань, що тягнуться з минулого та потребують свого логічного завершення, з актуальними завданнями, спричиненими війною, й завданнями, які визначатимуть перспективу подальшого розвитку системи фахової передвищої та вищої освіти.

Глобальні виклики, зумовлені розвитком технологій, змінами структури економіки, ринку праці та сфери зайнятості, демографічними й соціальними проблемами, пов'язаними з поширенням гострої респіраторної хвороби COVID-19, наразі багаторазово підсилені повномасштабною військовою агресією російської федерації. Перед системою освіти постали завдання, що потребують негайного розв'язання та які в мирний час ніколи не були б такими нагальними, а саме: безпека функціонування закладів освіти, організація освітнього процесу в умовах воєнного стану й багато інших.

З метою збереження й примноження потенціалу національної системи вищої та фахової передвищої освіти, спроможності формувати якісний людський капітал і забезпечувати інноваційний характер процесів у суспільстві маємо докласти максимальних зусиль для:

- створення ефективної системи управління у фаховій передвищій та вищій освіті, перетворення їх на соціально відповідальні ланки підготовки фахівців;
- формування довіри громадян, держави й бізнесу до освітньої, наукової, інноваційної діяльності закладів освіти;
- забезпечення належної якості освітньої та наукової діяльності закладів освіти, конкурентоспроможності зазначених ланок освіти, їх доступності для різних верств населення.

Досягнення окреслених цілей передбачає виконання низки конкретних завдань щодо забезпечення фінансової автономії закладів вищої освіти, їх інтеграції до світового освітньо-наукового простору, оснащення навчальних і науково-дослідних лабораторій сучасним обладнанням, забезпечення гармонізації структури вищої освіти України відповідно до зобов'язань країн-членів Європейського простору вищої освіти, посилення зв'язків освіти з наукою й бізнесом, розширення освітніх послуг у сфері освіти дорослих, посилення інноваційної діяльності. Маємо створити підґрунтя для подальшого розвитку фахової передвищої та вищої освіти.

Надання Україні Європейською радою статусу кандидата на вступ до ЄС передбачає в короткостроковій перспективі всеохоплюючу трансформацію всіх сфер суспільного життя. Це стосується й системи освіти загалом, і фахової

передвищої, вищої освіти зокрема. Ці та інші актуальні питання потребують комплексного вирішення й не можуть бути відтерміновані.

Разом із тим першочергової уваги потребують проблемні питання, спричинені війною, зокрема:

- відновлення й розвиток інфраструктури закладів фахової передвищої та вищої освіти, що зазнали руйнувань і пошкоджень унаслідок збройної агресії російської федерації;

- відновлення кадрового потенціалу закладів освіти через значний відтік конкурентоспроможних педагогічних та науково-педагогічних працівників за кордон або в інші регіони країни, втрату зв'язку зі своїми закладами освіти;

- функціонування системи освіти в умовах обмеженого фінансування через зменшення обсягів бюджетних видатків у зв'язку з руйнацією економіки.

Найбільшим викликом у новому навчальному році для системи освіти є створення безпечних умов усім учасникам освітнього процесу.

Тож констатуємо, що система освіти загалом, а особливо сфера вищої та фахової передвищої освіти, перебуває в полі виняткової відповідальності за збереження живучості нашої країни й забезпечення її подальшого інноваційного розвитку.

7. ВИЩА ТА ФАХОВА ПЕРЕДВИЩА ОСВІТА

Основні виклики

1. Пошкодження та руйнування інфраструктури, приміщень закладів вищої освіти (ЗВО), закладів фахової передвищої освіти (ЗФПВО), втрата ними освітнього й дослідницького обладнання.

2. Значні втрати кадрового складу ЗВО та ЗФПВО, контингенту абітурієнтів/студентів, які вимушені переміщуватися до безпечніших регіонів країни й за кордон (у т. ч. на навчання за кордоном).

3. Зниження потенціалу для формування державного замовлення найближчими роками через істотне скорочення контингенту здобувачів освіти, оскільки у повоєнний період велика частина студентської/учнівської молоді, старшокласників, викладачів можуть не повернутися до України, залишившись за її межами.

4. Звуження бази для проведення навчальної практики внаслідок згорання роботи навчально-виробничих комбінатів (центрів, комплексів тощо) й провідних українських підприємств.

5. Необхідність переорієнтації в підготовці кадрів через кардинальні зміни в кадрових потребах національної економіки та суспільного життя, які динамічно виникли у воєнний і виникатимуть у повоєнний час, будуть зумовлені подальшими урядовими рішеннями й діями.

6. Необхідність подолання наявних недоліків (управлінських, законодавчо-нормативних, фінансово-матеріальних, методологічних, інституційних тощо) реформування ЗВО та ЗФПВО, пов'язаних із відсутністю належної координації у сфері освіти дорослих, потребою в покращенні результатів підготовки кадрів ЗФПВО за рахунок посилення координації теоретичної складової підготовки з вимогами ринку праці.

7.1. Масштаби руйнувань і пошкоджень закладів вищої та фахової передвищої освіти

За оперативною інформацією МОН України, станом на 1 серпня 2022 р. постраждало 2200 закладів освіти України, у т. ч. 225 повністю зруйновано, 1975 частково пошкоджено. Серед повністю зруйнованих – 9 ЗФПВО та 7 ЗВО. У регіональному розрізі найбільше постраждали освітні заклади чотирьох областей, при цьому найвідчутніших втрат зазнали Запорізька й Луганська області (табл. 7.1.1). Наразі частка зруйнованих закладів сфери вищої освіти становить 6,5 %, але з продовженням військових дій кількість сплюндрованих об'єктів нерухомості закладів освіти невпинно зростатиме.

Чисельно більшою є кількість пошкоджених ЗФПВО та ЗВО. Станом на 1 серпня поточного року було пошкоджено 120 таких закладів, а саме 71 ЗФПВО та 49 ЗВО й закладів післядипломної педагогічної освіти. Частка закладів сфери вищої освіти в загальній кількості пошкоджених дорівнювала 6 %. У цілому в регіональному розрізі такі пошкодження стосувалися закладів 14 регіонів країни,

але найбільше пошкоджень зазнали ЗФПВО Донецької (22), Харківської (18), Чернігівської (6) і Миколаївської (7) областей. Тобто в цих чотирьох областях сконцентровано 76,8 % загальної кількості пошкоджених ЗФПВО. Для ЗВО в цілому така ситуація спостерігалася в 10 областях, найбільше пошкоджень зазнали ЗВО в Харківській (21) і Донецькій (6) областях (разом 58,7 % загальної кількості пошкоджених ЗВО). За часткою пошкоджених ЗВО в конкретному регіоні найбільших втрат зазнали Чернігівщина (66,7 % загальної кількості університетів, інститутів та академій різних форм власності в області), Харківщина (47,8 %), Миколаївщина (37,5 %), Донеччина (33,3 %), Запорізька область (21,4 %). Зауважимо, що за останніх два з половиною місяці війни кількість пошкоджених ЗФПВО і ЗВО (разом із закладами післядипломної освіти) зросла з 99 до 120, або в 1,2 раза (див. табл. 7.1.1).

Таблиця 7.1.1

Інформація про зруйновані та пошкоджені заклади вищої, фахової передвищої й післядипломної педагогічної освіти станом на 13 травня та 1 серпня 2022 р., од.

Регіон	Зруйновано*						Пошкоджено							
	ЗФПВО		ЗВО		Усього		ЗФПВО		ЗВО		ЗПО		Усього	
	13.05	01.08	13.05	01.08	13.05	01.08	13.05	01.08	13.05	01.08	13.05	01.08	13.05	01.08
Вінницька обл.	-	-	-	-	-	-	2	2	1	2	-	-	3	4
Волинська обл.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Дніпропетровська обл.	-	-	-	-	-	-	3	3	-	-	-	-	3	3
Донецька обл.	-	-	-	-	-	-	17	22	4	6	-	-	21	28
Житомирська обл.	-	-	-	-	-	-	2	2	2	2	-	-	4	4
Закарпатська область	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Запорізька область	2	4	3	4	5	8	3	1	1	3	-	-	4	4
Івано-Франківська обл.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Київська обл.	1	1	-	-	1	1	1	-	-	-	-	-	1	-
Кіровоградська обл.	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	1	1
Луганська обл.	2	3	-	-	2	3	2	1	2	2	1	1	5	4
Львівська обл.	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Миколаївська обл.	-	-	-	2	-	2	3	7	3	5	-	-	6	12
Одеська обл.	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	-	-	1	1
Полтавська обл.	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	1
Рівненська обл.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Сумська обл.	-	-	-	-	-	-	5	5	1	1	-	-	6	6
Тернопільська обл.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Харківська обл.	-	1	1	1	1	2	13	18	19	21	1	1	33	40
Херсонська обл.	-	-	-	-	-	-	-	-	1	1	-	-	1	1
Хмельницька обл.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Черкаська обл.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Чернівецька обл.	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Чернігівська обл.	-	-	-	-	-	-	6	6	3	3	1	1	10	10
м. Київ	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Разом	5	9	4	7	9	16	59	71	37	46	3	3	99	120

* Розподіл окремих закладів освіти на зруйновані та пошкоджені є орієнтовним (до офіційного встановлення масштабів руйнувань і пошкоджень відповідно до чинного законодавства).

Складено за оперативними даними МОН України.

Найбільших обсягів руйнувань і пошкоджень своїх об'єктів нерухомості зазнали Харківський національний університет імені Каразіна, Національний університет «Чернігівська політехніка», Державний податковий університет (м. Ірпінь), Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, Маріупольський державний університет, Приазовський технічний університет (м. Маріуполь), Луганський національний університет імені Тараса Шевченка (новозбудований корпус у м. Рубіжному Луганської області), Національний аерокосмічний університет імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут» та ін.

7.2. Переміщені заклади вищої та фахової передвищої освіти: проблеми функціонування в умовах воєнного стану

Триваюча збройна агресія російської федерації проти України спричинила загрозу життю та здоров'ю всіх громадян України. Задля створення безпечного освітнього середовища для учасників освітнього процесу з областей, де тривають активні бойові дії, зокрема Донецької, Луганської, Херсонської, окремих громад Запорізької й Харківської областей, станом на 1 серпня 2022 р., згідно з оперативною інформацією МОН, було переміщено (з урахуванням першої хвили переміщення у 2014 р.) 29 ЗВО та 64 відокремлених структурних підрозділи ЗВО державної, комунальної й приватної форм власності. Серед них:

- 16 ЗВО і 45 відокремлених структурних підрозділів ЗВО, що належать до сфери управління МОН;
- два ЗВО та один відокремлений структурний підрозділ ЗВО, що належать до сфери управління Міністерства охорони здоров'я України;
- один відокремлений структурний підрозділ ЗВО, що належить до сфери управління Міністерства культури та інформаційної політики України;
- два ЗВО та один відокремлений структурний підрозділ ЗВО, що належать до сфери управління Міністерства внутрішніх справ України;
- один відокремлений структурний підрозділ ЗВО комунальної форми власності;
- 9 ЗВО і 15 відокремлених структурних підрозділів ЗВО приватної форми власності.

За більш ніж чотиримісячний період війни з прифронтових територій також переміщено 40 ЗФПВО та один відокремлений структурний підрозділ ЗФПВО державної, комунальної й приватної форм власності. З них:

- 19 ЗФПВО та 1 відокремлений структурний підрозділ ЗФПВО, що належать до сфери управління МОН;
- 20 ЗФПВО комунальної форми власності;
- один ЗФПВО приватної форми власності.

Слід зазначити, що переміщення ЗВО та ЗФПВО, підпорядкованих МОН України, супроводжувалося прийняттям відповідних наказів Міністерства.

Таким чином, за період із 2014 р. до теперішнього часу через війну й агресію з боку РФ в Україні було переміщено 134 заклади вищої, фахової передвищої освіти та їх відокремлених структурних підрозділи, що становить 11,7 % їх загальної кількості по країні.

Міністерством освіти і науки України видано низку наказів щодо переміщення ЗВО, а саме:

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького» від 12.05.2022 № 431²³. Зазначений університет продовжив свою роботу в обласному центрі – м. Запоріжжі.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Закладу вищої освіти «Міжнародний університет бізнесу і права»» від 19.05.2022 № 461²⁴. Цей ЗВО тимчасово переміщено із Херсона до Миколаєва, де його розміщено на базі Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Донбаської державної машинобудівної академії» від 11.05.2022 № 428²⁵. Академію переміщено з Краматорська до Тернополя.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення відокремлених структурних підрозділів ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»» від 09.05.2022 № 420²⁶. Цей ЗВО тимчасово провадитиме свою діяльність на базі Луцького національного технічного університету на території одного з його корпусів. ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» (ДонНТУ) належить до категорії повторно переміщених університетів (із Донецька до Покровська, а тепер до Луцька). Цим наказом узгоджено переміщення до Луцька також двох відокремлених структурних підрозділів ДонНТУ, а саме: Костянтинівського індустріального фахового коледжу й Бахмутського індустріального фахового коледжу.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Херсонського національного технічного університету» від 04.05.2022 № 410²⁷. Цей ЗВО тимчасово переміщено до Хмельницького.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного» від 26.04.2022 № 387²⁸. Цей ЗВО переміщено з Мелітополя до Запоріжжя.

²³ Про тимчасове переміщення Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького : наказ Міністерства освіти і науки України від 12.05.2022 № 431. URL: <http://iz.com.ua/zaporoje/melitopolskiy-universitet-prodovzhit-robotu-u-zaporizhzi>.

²⁴ Про тимчасове переміщення закладу вищої освіти «Міжнародний університет бізнесу і права» : наказ Міністерства освіти і науки України від 19.05.2022 № 461. URL: <http://www.mubip.org.ua/?p=8455>.

²⁵ Про тимчасове переміщення Донбаської державної машинобудівної академії : наказ Міністерства освіти і науки України від 11.05.2022 № 428. URL: <https://www.rbc.ua/ukr/news/donbasskaya-mashinostroitelna-akademiya-1649169129.html>.

²⁶ Про тимчасове переміщення відокремлених структурних підрозділів ДВНЗ «Донецький національний технічний університет» : наказ Міністерства освіти і науки України від 09.05.2022 № 420. URL: <https://donntu.edu.ua/povini/donntu-rozprochav-robotu-u-m-lucz.html>.

²⁷ Про тимчасове переміщення Херсонського національного технічного університету : наказ Міністерства освіти і науки України від 04.05.2022 № 410. URL: <https://miskrada.kherson.ua/news/khersonskiy-natsionalnyj-tekhnichnyj-universitet-zaproshuie-vypusknikiv-na-navchannia/>.

²⁸ Про тимчасове переміщення Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного : наказ Міністерства освіти і науки України від 26.04.2022 № 387. URL: <https://www.znu.edu.ua/cms/>

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Херсонської державної морської академії» від 21.04.2022 № 376²⁹. Академію переміщено із Херсона до Одеси.

- Накази МОН «Про тимчасове переміщення Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля» від 11.04.2022 № 325 та «Про тимчасове переміщення Луганського національного аграрного університету» від 20.04.2022 № 360³⁰ (останній ЗВО окремим наказом Міністерства приєднано до Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля). Обидва університети також підпадають під категорію повторно переміщених ЗВО. Цей укрупнений університет перемістився із Сєвєродонецька до Хмельницького, Кам'янець-Подільського й Дніпра.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Донбаської національної академії будівництва і архітектури» від 20.04.2022 № 358³¹. Академію переміщено з Краматорська до Івано-Франківська.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Бердянського державного педагогічного університету» від 20.04.2022 № 357³². Цей університет тимчасово переміщено з Бердянська до Запоріжжя.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Херсонського державного аграрно-економічного університету» від 20.04.2022 № 362³³. Університет переміщено із Херсона до Кропивницького.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Херсонського державного університету» від 20.04.2022 № 356³⁴. Цей ЗВО переміщено із Херсона до Івано-Франківська.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет»» від 15.04.2022 № 342³⁵. Університет переміщено зі Слов'янська до Дніпра, де він

index.php?action=news/view_details&news_id=56696&lang=ukr&news_code=znu-stav-bazoyu-dlya-peremisshenikh-zvo-----tavrijskogo-agrotekhnichnogo-derzhuniversitetu-im--d--motornogo-ta-berdyanskogo-derzhavnogo-peduniversitetu.

²⁹ Про тимчасове переміщення Херсонської державної морської академії : наказ Міністерства освіти і науки України від 21.04.2022 № 376. URL: <https://kherson.ipc.org.ua/uk/2022/04/hersonsku-derzhavnu-morsku-akademiyu-tymchsaovo-peremishheno-do-odesy-hoda/>.

³⁰ Про тимчасове переміщення Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля : наказ Міністерства освіти і науки України від 11.04.2022 № 325. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npra/pro-timchasove-peremishennya-shidnoukrayinskogo-nacionalnogo-universitetu-imeni-volodimira-dalya>; Про тимчасове переміщення Луганського національного аграрного університету : наказ Міністерства освіти і науки України від 20.04.2022 № 360. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npra/pro-timchasove-peremishennya-luganskogo-nacionalnogo-agrarnogo-universitetu>.

³¹ Про тимчасове переміщення Донбаської національної академії будівництва і архітектури : наказ Міністерства освіти і науки України від 20.04.2022 № 358. URL: <https://donnaba.edu.ua/academy/news/2071-nakaz-pro-tymchasove-peremishchennia-donbaskoi-natsionalnoi-akademii-budivnytstva-i-arkhitektury>.

³² Про тимчасове переміщення Бердянського державного педагогічного університету : наказ Міністерства освіти і науки України від 20.04.2022 № 357. URL: <https://bdpu.org.ua/normatyvna-baza-bdpu/position-of-educationa/terms/>.

³³ Про тимчасове переміщення Херсонського державного аграрно-економічного університету : наказ Міністерства освіти і науки України від 20.04.2022 № 362. URL: <http://www.ksau.kherson.ua/>.

³⁴ Про тимчасове переміщення Херсонського державного університету : наказ Міністерства освіти і науки України від 20.04.2022 № 356. URL: <https://pnu.edu.ua/blog/2022/04/26/38123/>.

³⁵ Про тимчасове переміщення Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет» : наказ Міністерства освіти і науки України від 15.04.2022 № 342. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npra/pro-timchasove-peremishennya-derzhavnogo-vishogo-navchalnogo-zakladu-donbaskij-derzhavnij-pedagogichnij-universitet>.

тимчасово розмістився на базі Національного університету імені Олеся Гончара.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»» від 14.04.2022 № 337³⁶. Цей університет повторно переміщено (у 2014 р. його було переміщено з Луганська до міст Старобільська, Рубіжного та Кременної Луганської області й Полтави) до Полтави та міст Миргорода й Лубен Полтавської області.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Державного вищого навчального закладу «Приазовський державний технічний університет»» від 13.04.2022 № 334³⁷. Університет переміщено з Маріуполя до Дніпра, де він розташувався на базі Дніпровського державного технічного університету.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Маріупольського державного університету та Відокремленого структурного підрозділу «Вугледарський фаховий коледж Маріупольського державного університету»» від 14.04.2022 № 336³⁸. Ці заклади освіти переміщено з Маріуполя й Вугледара до Києва.

Крім зазначених переміщених університетів, до цієї категорії належать: Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, переміщений до Кривого Рогу; Горлівський інститут іноземних мов, переміщений із Бахмута до Дніпра; Луганський медичний університет, який перемістився з м. Рубіжного Луганської області до Рівного; Луганський університет внутрішніх справ, що перемістився із Северодонецька до Дніпра; Донецький національний медичний університет, переміщений до Кропивницького, та ін.

Частина наказів Міністерства освіти і науки України стосувалися переміщення відокремлених структурних підрозділів ЗВО, зокрема:

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Відокремленого структурного підрозділу «Краматорський фаховий коледж промисловості, інформаційних технологій та бізнесу Донбаської державної машинобудівної академії»» від 19.05.2022 № 459³⁹. Цей структурний підрозділ ЗВО переміщено з Краматорська до Вінниці.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Відокремленого структурного підрозділу «Херсонський навчально-науковий інститут Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова»» від 03.05.2022 № 406⁴⁰. Цей структурний підрозділ ЗВО переміщено із Херсона до Миколаєва.

³⁶ Про тимчасове переміщення Державного закладу «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»: наказ Міністерства освіти і науки України від 14.04.2022 № 337. URL: <https://vstup.osvita.ua/r13/81/>.

³⁷ Про тимчасове переміщення Державного вищого навчального закладу «Приазовський державний технічний університет»: наказ Міністерства освіти і науки України від 13.04.2022 № 334. URL: <https://pstu.edu/uk/category/novyny/>.

³⁸ Про тимчасове переміщення Маріупольського державного університету та Відокремленого структурного підрозділу «Вугледарський фаховий коледж Маріупольського державного університету»: наказ Міністерства освіти і науки України від 14.04.2022 № 336. URL: http://mdu.in.ua/news/timchasove_peremishhennja_mdu_prodovzhit_robotu_u_kievi/2022-04-14-4104.

³⁹ Про тимчасове переміщення Відокремленого структурного підрозділу «Краматорський фаховий коледж промисловості, інформаційних технологій та бізнесу Донбаської державної машинобудівної академії»: наказ Міністерства освіти і науки України від 19.05.2022 № 459. URL: <https://registry.edbo.gov.ua/university/649/>.

⁴⁰ Про тимчасове переміщення Відокремленого структурного підрозділу «Херсонський навчально-науковий інститут Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова»: наказ Міністерства освіти і науки України від 03.05.2022 № 406. URL: <https://registry.edbo.gov.ua/university/219/>.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Відокремленого структурного підрозділу «Слов'янський фаховий коледж Національного авіаційного університету»» від 29.04.2022 № 397⁴¹. Цей структурний підрозділ ЗВО переміщено зі Слов'янська до Кропивницького.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення відокремлених структурних підрозділів Національного університету «Запорізька політехніка»» від 21.04.2022 № 377⁴². Цим наказом переміщено до Запоріжжя Бердянський машинобудівний фаховий коледж Національного університету «Запорізька політехніка» й Токмацький механічний фаховий коледж Національного університету «Запорізька політехніка».

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Северодонецького політехнічного фахового коледжу Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля» від 20.04.2022 № 359⁴³. Цей структурний підрозділ ЗВО переміщено із Северодонецька до Дніпра.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Навчально-наукового професійно-педагогічного інституту Української інженерно-педагогічної академії» від 20.04.2022 № 355⁴⁴. Цей заклад освіти тимчасово переміщено з Бахмута до Харкова.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення структурних підрозділів Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського» від 20.04.2022 № 354⁴⁵. За цим наказом Відокремлений структурний підрозділ «Маріупольський фаховий коледж Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського» та Відокремлений структурний підрозділ «Краматорський фаховий коледж Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського» переміщено з Маріуполя до Кривого Рогу.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення відокремлених структурних підрозділів Державного університету «Одеська політехніка»» від 20.04.2022 № 365⁴⁶. За цим наказом Відокремлений структурний підрозділ «Новокаховський політехнічний фаховий коледж Державного університету «Одеська політехніка»» і Херсонський політехнічний фаховий коледж Державного університету «Одеська політехніка» тимчасово переміщено до Одеси.

⁴¹ Про тимчасове переміщення Відокремленого структурного підрозділу «Слов'янський фаховий коледж Національного авіаційного університету» : наказ Міністерства освіти і науки України від 29.04.2022 № 397. URL: <https://registry.edbo.gov.ua/university/757/>.

⁴² Про тимчасове переміщення відокремлених структурних підрозділів Національного університету «Запорізька політехніка» : наказ Міністерства освіти і науки України від 21.04.2022 № 377. URL: <https://zp.edu.ua/vidokremleni-strukturni-pidrozdzily>.

⁴³ Про тимчасове переміщення Северодонецького політехнічного фахового коледжу Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля : наказ Міністерства освіти і науки України від 20.04.2022 № 359. URL: <http://www.shmt.ho.ua/>.

⁴⁴ Про тимчасове переміщення Навчально-наукового професійно-педагогічного інституту Української інженерно-педагогічної академії : наказ Міністерства освіти і науки України від 20.04.2022 № 355. URL: <https://vstup.osvita.ua/r6/975/>.

⁴⁵ Про тимчасове переміщення структурних підрозділів Донецького національного університету економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського : наказ Міністерства освіти і науки України від 20.04.2022 № 354. URL: <https://registry.edbo.gov.ua/university/647/>; <https://registry.edbo.gov.ua/university/589/>.

⁴⁶ Про тимчасове переміщення відокремлених структурних підрозділів Державного університету «Одеська політехніка» : наказ Міністерства освіти і науки України від 20.04.2022 № 365. URL: <https://op.edu.ua/about/separat>.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Азовського морського інституту Національного університету «Одеська морська академія»» від 15.04.2022 № 339⁴⁷. Інститут перенесено з Маріуполя до Одеси.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Херсонського гідрометеорологічного фахового коледжу Одеського державного екологічного університету» від 25.04.2022 № 381⁴⁸. Цей заклад переміщено із Херсона до Одеси.

Отже, як зазначалося вище, усього за воєнний період та під час першої хвилі переміщень у 2014 р. евакуйовано 64 відокремлених структурних підрозділи ЗВО, зазвичай до місця розташування ЗВО, яким ці підрозділи підпорядковані.

Проводилося переміщення й окремих коледжів і технікумів країни, їхні переїзди регламентувалися такими наказами Міністерства освіти і науки України:

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Рубіжанського індустріально-педагогічного фахового коледжу» від 19.05.2022 № 460⁴⁹. Цей коледж переміщено з м. Рубіжного Луганської області до м. Коломиї Івано-Франківської області.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Новокаховського приладобудівного фахового коледжу» від 19.05.2022 № 463⁵⁰. Цей коледж переміщено із м. Нової Каховки Херсонської області до Вінниці.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Державного вищого навчального закладу «Слов'янський коледж транспортної інфраструктури»» від 19.05.2022 № 462⁵¹. Цей коледж переміщено зі Слов'янська до Дніпра.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Донбаського державного коледжу технологій та управління» від 12.05.2022 № 436⁵². Цей коледж переміщено з м. Торецька Донецької області до м. Кам'янського Дніпропетровської області.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Маріупольського електромеханічного технікуму» від 09.05.2022 № 422⁵³. Цей технікум переміщено з Маріуполя до Тернополя.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Дніпрорудненського індустріального коледжу» від 02.05.2022 № 402⁵⁴. Цей коледж переміщено із Дніпрорудного до Запоріжжя.

⁴⁷ Про тимчасове переміщення Азовського морського інституту Національного університету «Одеська морська академія»: наказ Міністерства освіти і науки України від 15.04.2022 № 339. URL: <http://www.onma.edu.ua/azovskiy-j-morskij-institut>.

⁴⁸ Про тимчасове переміщення Херсонського гідрометеорологічного фахового коледжу Одеського державного екологічного університету: наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2022 № 381. URL: <https://vstup.osvita.ua/r22/1176/>.

⁴⁹ Про тимчасове переміщення Рубіжанського індустріально-педагогічного фахового коледжу: наказ Міністерства освіти і науки України від 19.05.2022 № 460. URL: <https://registry.edbo.gov.ua/university/738/>.

⁵⁰ Про тимчасове переміщення Новокаховського приладобудівного фахового коледжу: наказ Міністерства освіти і науки України від 19.05.2022 № 463. URL: <https://vstup.osvita.ua/r22/684/>.

⁵¹ Про тимчасове переміщення Державного вищого навчального закладу «Слов'янський коледж транспортної інфраструктури»: наказ Міністерства освіти і науки України від 19.05.2022 № 462. URL: <https://slkti.edu.ua/>.

⁵² Про тимчасове переміщення Донбаського державного коледжу технологій та управління: наказ Міністерства освіти і науки України від 12.05.2022 № 436. URL: <https://registry.edbo.gov.ua/university/467/>.

⁵³ Про тимчасове переміщення Маріупольського електромеханічного технікуму: наказ Міністерства освіти і науки України від 09.05.2022 № 422. URL: <https://www.maremt.net/>.

⁵⁴ Про тимчасове переміщення Дніпрорудненського індустріального коледжу: наказ Міністерства освіти і науки України від 02.05.2022 № 402. URL: <https://www.inc.dp.ua/>.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Каховського агротехнологічного фахового коледжу» від 02.05.2022 № 401⁵⁵. Коледж переміщено з м. Каховки Херсонської області до селища Іллінці Вінницької області.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Бахмутського коледжу транспортної інфраструктури» від 28.04.2022 № 396⁵⁶. Цей коледж переміщено з Бахмута до Дніпра.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Слов'янського енергобудівного технікуму» від 26.04.2022 № 386⁵⁷. Технікум переміщено зі Слов'янська до Черкас.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Херсонського морського коледжу рибної промисловості» від 25.04.2022 № 379⁵⁸. Цей коледж переміщено із Херсона до м. Ізмаїла Одеської області.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Селидівського гірничого технікуму» від 22.04.2022 № 378⁵⁹. Цей технікум переміщено з м. Селидіва Донецької області до м. Червонограда Львівської області.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Слов'янського хіміко-механічного технікуму» від 21.04.2022 № 370⁶⁰. Технікум переміщено зі Слов'янська до Дніпра.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Лисичанського промислово-технологічного фахового коледжу» від 21.04.2022 № 369⁶¹. Цей коледж переміщено з м. Лисичанська Луганської області до Одеси.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Первомайського індустріально-педагогічного коледжу» від 21.04.2022 № 368⁶². Цей коледж підпав під повторне переміщення (у 2014 р. його було переміщено з м. Первомайська до м. Рубіжного Луганської області). Тепер його переміщено до селища Гусятин Тернопільської області.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Краматорського фахового коледжу технологій та дизайну» від 21.04.2022 № 375⁶³. Коледж переміщено з Краматорська до Черкас.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Комунального закладу «Донецький обласний спеціалізований фаховий коледж спортивного профілю

⁵⁵ Про тимчасове переміщення Каховського агротехнологічного фахового коледжу : наказ Міністерства освіти і науки України від 02.05.2022 № 401. URL: <https://registry.edbo.gov.ua/university/923/>.

⁵⁶ Про тимчасове переміщення Бахмутського коледжу транспортної інфраструктури : наказ Міністерства освіти і науки України від 28.04.2022 № 396. URL: <https://registry.edbo.gov.ua/university/378/>.

⁵⁷ Про тимчасове переміщення Слов'янського енергобудівного технікуму : наказ Міністерства освіти і науки України від 26.04.2022 № 386. URL: <https://vstup.osvita.ua/r6/758/>.

⁵⁸ Про тимчасове переміщення Херсонського морського коледжу рибної промисловості : наказ Міністерства освіти і науки України від 25.04.2022 № 379. URL: <https://registry.edbo.gov.ua/university/2795/>.

⁵⁹ Про тимчасове переміщення Селидівського гірничого технікуму : наказ Міністерства освіти і науки України від 22.04.2022 № 378. URL: <https://vstup.osvita.ua/r6/750/>.

⁶⁰ Про тимчасове переміщення Слов'янського хіміко-механічного технікуму : наказ Міністерства освіти і науки України від 21.04.2022 № 370. URL: <https://vstup.osvita.ua/r6/760/>.

⁶¹ Про тимчасове переміщення Лисичанського промислово-технологічного фахового коледжу : наказ Міністерства освіти і науки України від 21.04.2022 № 369. URL: <http://lnht.at.ua/>.

⁶² Про тимчасове переміщення Первомайського індустріально-педагогічного коледжу : наказ Міністерства освіти і науки України від 21.04.2022 № 368. URL: <http://ipcsp.in.ua/peremishhennya-koledzhu.html>.

⁶³ Про тимчасове переміщення Краматорського фахового коледжу технологій та дизайну : наказ Міністерства освіти і науки України від 21.04.2022 № 375. URL: <https://kramatorskytt.wixsite.com/krtt>.

ім. С. Бубки»» від 19.04.2022 № 350⁶⁴. Цей коледж підпав під повторне переміщення (у 2014 р. переміщений із Донецька до Бахмута). Тепер його переміщено до Полтави.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Комунального закладу «Покровський педагогічний фаховий коледж»» від 20.04.2022 № 352⁶⁵. Цей коледж переміщено з м. Покровська Донецької області до Полтави.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Великоанадольського лісотехнічного фахового коледжу імені Віктора Єгоровича фон Граффа» від 19.04.2022 № 349⁶⁶. Цей коледж переміщено із селища Графського Волноваського району Донецької області до Чернівців.

- Наказ МОН «Про тимчасове переміщення Маріупольського будівельного фахового коледжу» від 13.04.2022 № 333⁶⁷. Цей коледж переміщено з Маріуполя до Хмельницького.

З наявної інформації про переміщення 19 ЗВО до безпечніших регіонів країни можна зробити ряд висновків, а саме:

- майже половина переміщених ЗВО (9) переїхали з Донецької області, 4 – з Луганської та по 3 ЗВО – із Херсонської й Запорізької областей;

- усі університети Запорізької області переміщено до обласного центру;

- серед регіонів, у яких знайшли нове місце розташування переміщені ЗВО, лідирують Дніпропетровська, Запорізька й Хмельницька області (прийняли по три ЗВО);

- спостерігається висока регіональна диференціація розташування переміщених ЗВО. Усього 11 регіонів країни прийняли переміщені ЗВО. Крім уже зазначених регіонів, університети переміщувалися до Миколаєва, Івано-Франківська, Луцька, Кропивницького, Тернополя, Києва, Рівного, а також міст Полтавської області;

- у більшості випадків переміщені університети розташовуються на території галузево споріднених ЗВО чи інших закладів освіти.

Наявна інформація про переміщення 18 ЗФПВО в регіональному розрізі свідчить про таке:

- більш ніж половина закладів освіти цього типу (12) перемістилися з Донецької, 3 – з Луганської, 2 – із Херсонської та 1 – із Запорізької областей;

- переміщені ЗФПВО знайшли нову домівку в 11 областях України, серед яких Дніпропетровська (прийняла 4 ЗФПВО), Полтавська, Черкаська, Тернопільська й Одеська (по 2 заклади кожна);

- переміщення ЗФПВО відбувалося переважно до коледжів і технікумів, споріднених за галузевою ознакою.

⁶⁴ Про тимчасове переміщення Комунального закладу «Донецький обласний спеціалізований фаховий коледж спортивного профілю ім. С. Бубки»: наказ Міністерства освіти і науки України від 19.04.2022 № 350. URL: <https://registry.edbo.gov.ua/university/483/>.

⁶⁵ Про тимчасове переміщення Комунального закладу «Покровський педагогічний фаховий коледж»: наказ Міністерства освіти і науки України від 20.04.2022 № 352. URL: <https://ddk.dn.ua/news/article/181418/>.

⁶⁶ Про тимчасове переміщення Великоанадольського лісотехнічного фахового коледжу імені Віктора Єгоровича фон Граффа: наказ Міністерства освіти і науки України від 19.04.2022 № 349. URL: <https://vstup.osvita.ua/r6/395/>.

⁶⁷ Про тимчасове переміщення Маріупольського будівельного фахового коледжу: наказ Міністерства освіти і науки України від 13.04.2022 № 333. URL: <https://vstup.osvita.ua/r6/993/>.

7.3. Аналіз рівня працевлаштування випускників окремих переміщених ЗВО, які перебувають у підпорядкуванні МОН України

Аналіз проведено на основі використання Рейтингу закладів вищої освіти, які мають формульне фінансування та підпорядковані МОН, за оцінкою зайнятості та показником працевлаштування їх випускників⁶⁸. Рейтинг створено за методологією директорату фахової передвищої, вищої освіти МОН України⁶⁹. Зважаючи на новизну застосованих методологічних підходів та важливість отриманих показників із фактичного працевлаштування випускників ЗВО в цілому, їх переміщеного сегмента, розглянемо методологічні підходи, розроблені директором, детальніше.

Правове підґрунтя щодо збору інформації про працевлаштування випускників закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої й вищої освіти створено відповідним нормативно-правовим актом «Порядок обміну інформацією між Пенсійним фондом України та Міністерством освіти і науки України»⁷⁰. Порядок розроблено спільно Міністерством освіти і науки України й Пенсійним фондом України, затверджено наказом МОН від 04.03.2021 № 287, постановою правління Пенсійного фонду України від 04.03.2021 № 9-1 та зареєстровано в Міністерстві юстиції України 05.05.2021 за № 596/36218. Його дотримання дає змогу МОН одержувати інформацію з реєстру застрахованих осіб Державного реєстру. Вжито низку заходів із технічної реалізації процесу обміну інформацією, яка передається в електронному вигляді інформаційно-телекомунікаційними засобами із застосуванням засобів технічного та криптографічного захисту інформації. Також укладено Договір про інформаційну взаємодію від 18.08.2021 № 02-01/113 між Міністерством освіти і науки України, Пенсійним фондом України та Міністерством цифрової трансформації України⁷¹, яким визначено структуру й формат електронних повідомлень, якими обмінюються Пенсійний фонд України та Міністерство освіти і науки України та загальні вимоги до обміну. Для автоматизації зазначених процесів отримання й аналізу інформації про працевлаштування випускників закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти МОН здійснено доопрацювання програмного забезпечення

⁶⁸ Рейтинг закладів вищої освіти у сфері управління МОН, які фінансуються за формулою, за оцінкою зайнятості та показником працевлаштування їх випускників. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/02/03/01/Zvit.z.monitorynhu.pratsevlashtuvannya-2022-02-03.pdf>.

⁶⁹ Про затвердження Методичних рекомендацій з проведення моніторингу працевлаштування випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти і визначення показника працевлаштування для Формули розподілу видатків державного бюджету на вищу освіту між закладами вищої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 02.02.2022 № 101. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-z-provedennya-monitoringu-zajnyatosti-vipusknikiv-zakladiv-vishoyi-ta-fahovoyi-peredvishoyi-osviti-i-viznachennya-pokaznika-pracevlashtuvannya-dlya-formuli-rozpodilu-vidatkiv-derzhavnogo-byudzhetu>.

⁷⁰ Порядок обміну інформацією між Пенсійним фондом України та Міністерством освіти і науки України : затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 04.03.2021 № 287 та постановою правління Пенсійного фонду України від 04.03.2021 № 9-1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/za596-21#Text>.

⁷¹ Звіт з моніторингу працевлаштування випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти / М-во освіти і науки України. С. 3. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/02/03/01/Zvit.z.monitorynhu.pratsevlashtuvannya-2022-02-03.pdf>.

ЄДЕБО й створено окремих модуль, який введено в експлуатацію з 15 грудня 2020 р. (наказ МОН від 11.12.2020 № 1540 «Про постійне використання модернізованого програмного забезпечення Єдиної державної електронної бази з питань освіти»).

Міністерством освіти і науки України надіслано до Пенсійного фонду України масив даних стосовно документів про вищу освіту, виданих між 1 листопада 2017 р. та 31 жовтня 2018 р., а також 17 листопада 2021 р. Від Пенсійного фонду отримано відповідну інформацію з реєстру застрахованих осіб щодо працевлаштування випускників закладів освіти (3 624 443 записи). Відповідно до цього МОН розроблено методику проведення моніторингу зайнятості випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти з визначенням інтегрального показника працевлаштування для Формули розподілу видатків державного бюджету на вищу освіту між закладами вищої освіти.

Для проведення моніторингу працевлаштування випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти визначається цільовий перелік осіб, інформація про працевлаштування яких потребує розгляду (*далі* – моніторингові особи). До таких осіб відносяться громадяни України, які завершили здобуття вищої й фахової передвищої освіти в проміжку 36–48 місяців від дати спостереження (дата спостереження – 1 листопада 2021 р.). Отже, для моніторингу визначено перелік громадян України, які завершили навчання за державним або регіональним замовленням та отримали диплом про вищу або фахову передвищу освіту в проміжку від 1 листопада 2017 р. до 30 жовтня 2018 р. (період спостереження). З цього переліку вилучені особи, що за даними ЄДЕБО одержали інший документ про вищу або фахову передвищу освіту, здобували або здобувають вищу (включаючи третій рівень) чи фахову передвищу освіту між датою завершення періоду спостереження й датою спостереження (від 1 листопада 2018 р. до 1 листопада 2021 р.).

Для кожної моніторингової особи визначається один зі статусів на підставі даних Реєстру застрахованих осіб на дату спостереження:

- зайнятий;
- найманий працівник за основним місцем роботи та/або сумісництвом, договором цивільно-правового характеру;
- фізична особа – підприємець чи особа, яка веде незалежну професійну діяльність та/або фізична особа, що забезпечує себе роботою самостійно;
- військовослужбовці, особи рядового й начальницького складу органів охорони правопорядку (якщо така інформація не є інформацією з обмеженим доступом);
- перебуває в соціальній відпустці;
- незайнятий (в інших випадках).

На підставі аналізу інформації про працевлаштування випускників закладів вищої та фахової передвищої освіти, а також із метою мінімізації віднесення до числа незайнятих осіб, які тимчасово або в силу обставин не були віднесені до категорії зайнятих саме на дату спостереження, додатково до умовно зайнятих у межах моніторингу відносяться особи, які:

- були зайняті та звільнилися не більше ніж за три місяці до дати спостереження;

- не були зайняті на дату спостереження та не були звільнені не більше ніж за три місяці до дати спостереження, але мають стаж роботи понад 18 місяців за основним місцем роботи за період спостереження.

Моніторинг працевлаштування за здобутою медичною або педагогічною освітою у 2021 р. проведено для моніторингових осіб, що здобули освіту в галузях 01 «Освіта/Педагогіка» (та низці спеціальностей, при підготовці за якими в закладах освіти поширена практика присвоєння педагогічних кваліфікацій) і 22 «Охорона здоров'я», а також відповідних цим галузям напрямках та спеціальностях за раніше діючими Переліками (далі – спеціальні моніторингові особи).

Для кожної спеціальної моніторингової особи визначається один зі статусів на дату спостереження:

- найманий працівник за здобутою освітою за основним місцем роботи та/або сумісництвом, договором цивільно-правового характеру (зайняті);

- були зайняті за здобутою медичною або педагогічною освітою за основним місцем роботи чи за сумісництвом, договором цивільно-правового характеру та звільнилися не більше ніж за три місяці до дати спостереження (умовно зайняті);

- незайняті за здобутою медичною або педагогічною освітою (в інших випадках).

Оцінка зайнятості (ОЗ) для Формули розподілу видатків державного бюджету на вищу освіту між закладами вищої освіти з використанням результатів моніторингу працевлаштування випускників розраховується за формулою:

$$ОЗ = ((K_{МОЗайн} + 0,5K_{СМОЗайн})/K_{МО}) \cdot 100,$$

де $K_{МОЗайн}$ – кількість зайнятих (включаючи умовно зайнятих) серед моніторингових осіб ЗВО, які закінчили навчання за державним (регіональним) замовленням; $K_{СМОЗайн}$ – кількість зайнятих (включаючи умовно зайнятих) за здобутою медичною чи педагогічною освітою серед спеціальних моніторингових осіб ЗВО, що закінчили навчання за державним (регіональним) замовленням; $K_{МО}$ – кількість моніторингових осіб ЗВО, які закінчили навчання за державним (регіональним) замовленням.

1. До Рейтингу закладів вищої освіти у сфері управління МОН, які фінансуються за формулою, за оцінкою зайнятості та показником працевлаштування їх випускників увійшло 138 ЗВО країни. За рівнем працевлаштування вони розподілилися за шістьма групами таким чином:

А) найкращі 15 % – 20 закладів, що отримують показник працевлаштування 1,25;

Б) наступні 15 % – 21 заклад, який отримує показник працевлаштування 1,2;

В) наступні 15 % – 21 заклад, що отримує показник працевлаштування 1,15;

Г) наступні 15 % – 20 закладів, які отримують показник працевлаштування 1,1;

Д) наступні 15 % – 21 заклад, що отримує показник працевлаштування 1,05;

Е) решта 35 закладів, які отримують показник працевлаштування 1,0.

Стосовно 22 переміщених університетів (15,9 % загальної вибірки), які ввійшли до цього рейтингу, то 9 із них було переміщено під час першої хвили евакуації у 2014 р. 7 ЗВО першої хвили, підпорядковані МОН, зіткнулися з необхідністю повторного переміщення вже у 2022 р. (Донецький національний технічний університет, Донбаська національна академія будівництва та архітектури, Луганський національний аграрний університет, Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського (частково), Горлівський інститут іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Луганський національний університет імені Тараса Шевченка та Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля).

Слід зазначити, що з усього масиву переміщених університетів тільки Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького потрапив до групи лідерів (А) з дуже високою оцінкою зайнятості (69,89 бала) та п'ятим рейтинговим місцем по Україні. До групи з високим рівнем працевлаштування ввійшло 4 ЗВО (Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, Приазовський державний технічний університет, Донбаська державна машинобудівна академія, Донбаський державний педагогічний університет), із яких Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського належить до першої хвили переміщення.

До групи ЗВО із середнім рівнем працевлаштування (В) увійшли три переміщені університети (Херсонський державний університет, Донецький національний технічний університет і Маріупольський державний університет), а до групи з помірним значенням цього інтегрованого показника (Г) – п'ять (Бердянський державний педагогічний університет, Донбаська національна академія будівництва та архітектури, Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного, Херсонський національний технічний університет та Луганський національний аграрний університет). У цих групах представлено три університети, що підпали під процедуру переміщення повторно. Серед найпроблемніших нині/раніше переміщених ЗВО, з точки зору ефективності працевлаштування їх випускників за попередніх три роки, слід назвати чотири університети (Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського, Донецький національний університет імені Василя Стуса, Херсонський державний аграрно-економічний університет, Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова), які належать до групи з низьким інтегральним показником працевлаштування випускників (Д), і п'ять ЗВО (Горлівський інститут іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», Луганський національний університет імені Тараса Шевченка, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, Азовський морський інститут Національного університету «Одеська морська академія», Херсонська державна морська академія), віднесених до групи з дуже низьким значенням відповідного показника (Е). До цих двох найгірших груп потрапили чотири університети, переміщені ще у 2014 р., три з яких були вимушені знову змінювати свою дислокацію (табл. 7.3.1).

Таблиця 7.3.1

Витяг із Рейтингу закладів вищої освіти в сфері управління МОН, які фінансуються за формулою, за оцінкою зайнятості та показником працевлаштування стосовно окремих переміщених університетів

№ з/п у загальному рейтингу (138 позицій)	Назва закладу вищої освіти	Випуск за державним і регіональним замовленням, осіб	Оцінка зайнятості, %	Показник працевлаштування
5	Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького	838	69,89	1,25
24	Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського	404	65,89	1,20
26	Приазовський державний технічний університет	541	65,73	1,20
32	Донбаська державна машинобудівна академія	523	64,73	1,20
33	Донбаський державний педагогічний університет	580	64,54	1,20
45	Херсонський державний університет	1064	62,55	1,15
53	Донецький національний технічний університет	514	61,33	1,15
62	Маріупольський державний університет	641	60,00	1,15
66	Бердянський державний педагогічний університет	678	59,59	1,10
70	Донбаська національна академія будівництва та архітектури	137	58,97	1,10
75	Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного	901	58,05	1,10
79	Херсонський національний технічний університет	741	57,66	1,10
81	Луганський національний аграрний університет	440	57,35	1,10
83	Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського	224	56,93	1,05
84	Донецький національний університет імені Василя Стуса	815	56,93	1,05
103	Херсонський державний аграрно-економічний університет	464	55,13	1,05
123	Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова	1555	50,67	1,05
125	Горлівський інститут іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»	44	50,00	1,0
126	Луганський національний університет імені Тараса Шевченка	850	49,2	1,0
134	Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля	1225	41,85	1,0
136	Азовський морський інститут Національного університету «Одеська морська академія»	38	20,00	1,0
139	Херсонська державна морська академія	259	10,98	1,0

Складено за даними директорату фахової передвищої, вищої освіти МОН України.

Слід також зауважити, що в семи з дев'яти університетів, які було переміщено у 2014 р. та які знову були вимушені переміщуватися до безпечніших регіонів, спостерігаються досить низькі показники працевлаштування випускників. Тільки Донецький національний технічний університет потрапив до порівняно високої за рейтингом групи В. І це при тому, що до початку військової агресії на Донбасі більшість згаданих ЗВО входили до ТОП-30 найкращих університетів країни.

Такий низький рівень працевлаштування випускників свідчить про те, що ці переміщені університети за попередніх вісім років, безумовно, втратили:

- кадровий потенціал, виробничі площі, лабораторії, іншу матеріально-технічну базу, базові підприємства – партнерів для проведення практики;
- стабільний контингент абітурієнтів/студентів, які зорієнтувалися на безпечніші регіони країни чи на виїзд на навчання за кордон тощо;
- попередні напрямки й обсяги фінансування, кошти фізичних осіб, масштаби підтримки з боку регіонів і держави тощо.

На підставі цього можна зробити висновок: нині, за відсутності системної фінансово-матеріальної державної, регіональної, міжнародної та іншої партнерської підтримки, в такій ситуації може найближчим часом опинитися більшість університетів країни, переміщених після 24 лютого 2022 р.

7.4. Законодавчо-нормативне забезпечення діяльності закладів вищої та фахової передвищої освіти в умовах воєнного стану

Законодавчо-нормативне забезпечення діяльності закладів вищої та фахової передвищої освіти в умовах воєнного стану, як і освітньої сфери в цілому, здійснюється в межах та відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII (зі змінами та доповненнями)⁷², Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022⁷³, а також згідно з іншими нормативно-правовими актами України.

Відповідно до наказу МОН «Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану» від 07.03.2022 № 235 створювалося інституційне підґрунтя щодо вжиття заходів для забезпечення захисту учасників освітнього процесу, працівників і майна закладів освіти; здійснення в разі потреби евакуації учасників освітнього процесу; забезпечення особливих умов навчання (встановлення індивідуального графіка навчання, надання академічної відпустки тощо) для тих здобувачів освіти, які перебувають у лавах ЗСУ або в підрозділах територіальної оборони, займаються волонтерською діяльністю. Крім цього, формувалися правові умови для евакуації й переміщення з окупованих територій і територій, на яких точилися

⁷² Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

⁷³ Про введення воєнного стану в Україні : указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

активні бойові дії, ЗФПВО та ЗВО. За воєнний період із цих питань було видано понад 110 наказів МОН. Забезпечувалися заходи з організації вступної кампанії у 2022 р. (наказ МОН «Про організацію роботи консультативних телефонів Міністерства освіти і науки “Вступна кампанія 2022 року”» від 23.06.2022 № 587, інші накази, що регулюють питання вступу до ЗФПВО та ЗВО України).

Наказом МОН від 27.04.2022 № 392 (зі змінами, внесеними наказом МОН від 02.05.2022 № 400) затверджено Порядок прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2022 році⁷⁴. У Порядку, серед іншого, у розділі II, п. 4 визначено, що «особливості прийому на навчання для здобуття вищої освіти осіб, місцем проживання яких є тимчасово окупована територія, територія населених пунктів на лінії зіткнення або які переселилися з таких територій після 01 січня 2022 року, в частині проходження річного оцінювання та державної підсумкової атестації, отримання документа державного зразка про повну загальну середню освіту (якщо особа не отримала документ про освіту відповідно до законодавства), визначаються відповідно до Порядку прийому для здобуття вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти осіб, які проживають на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, тимчасово окупованій території окремих районів Донецької та Луганської областей, території населених пунктів на лінії зіткнення, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 01 березня 2021 року № 271, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 15 квітня 2021 року за № 505/36127»⁷⁵.

МОН визначено особливості вступу за теперішніх умов для кожного рівня вищої освіти. Так, для вступу на «бакалаврат» на основі повної загальної середньої освіти передбачено: абітурієнти вступають відповідно до Правил прийому закладу; для спеціальностей із творчим конкурсом – творчий конкурс; для інших спеціальностей на бюджет, а також спеціальності 035 «Філологія» (крім української та кримсько-татарської мови й літератури, фольклористики), спеціальностей галузей знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», 06 «Журналістика», 07 «Управління та адміністрування», 08 «Право», 22 «Охорона здоров'я», 24 «Сфера обслуговування», 28 «Публічне управління та адміністрування», 29 «Міжнародні відносини» на контракт – складання національного мультимедійного тесту; для спеціальностей (окрім 05, 06, 07, 08, 22, 24, 28, 29, 035) на контракт – мотиваційний лист. Для вступу до «магістратури» на основі «бакалаврату» умови вступу такі: для бакалаврів – відповідно до Правил прийому закладу; для спеціальностей «Право» й «Міжнародне право» – магістерський комплексний тест (іноземна мова та право); для спеціальностей галузей знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», 06 «Журналістика»,

⁷⁴ Порядок прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2022 році : затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 27.04.2022 № 392. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/vstup-2022/05.05.2022/Poryadok_pryyomu.VO.392-400.05.05.2022.pdf.

⁷⁵ Порядок прийому для здобуття вищої, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти осіб, які проживають на тимчасово окупованій території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, тимчасово окупованій території окремих районів Донецької та Луганської областей, території населених пунктів на лінії зіткнення: затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 01.03.2021 № 271. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0505-21#Text>.

07 «Управління та адміністрування», 28 «Публічне управління та адміністрування», 29 «Міжнародні відносини» (крім «Міжнародного права») – магістерський тест навчальної компетентності й фаховий іспит у закладі вищої освіти; для інших спеціальностей – фаховий іспит у закладі вищої освіти на бюджетні місця та мотиваційний лист – у разі вступу на контракт⁷⁶.

Постановою Кабінету Міністрів України «Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2022 році» від 07.07.2022 № 767, окрім іншого, визначено важливу соціальну норму стосовно осіб, які постраждали від військової агресії. Норма полягає в тому, що в умовах воєнного стану з метою підтримки дітей захисників та захисниць України, внутрішньо переміщених осіб, що перемістилися з територіальних громад, які розташовані в районі проведення воєнних (бойових) дій або які перебувають у тимчасовій окупації, оточенні (блокуванні), що станом на 15 жовтня поточного року включені до відповідного переліку, затвердженого Мінреінтеграції України, дозволити державним замовникам за рахунок невикористаних місць державного замовлення, затвердженого цією постановою, переводити на навчання за кошти державного бюджету студентів із числа осіб зазначених категорій, які були зараховані до закладів вищої, фахової передвищої освіти в минулих роках, на місця, що фінансуються за кошти фізичних та/або юридичних осіб⁷⁷. Цією урядовою постановою визначено загальний обсяг прийому на навчання до ЗФПВО та ЗВО за рахунок коштів державного бюджету 188,9 тис. осіб, зокрема 89,3 тис. осіб для отримання освітнього ступеня бакалавра й 55,5 тис. осіб – магістра. Обсяг фінансування на підготовку кадрів за цим державним замовленням сягає майже 45,5 млрд грн, що на 3 млрд грн, або 6,6 %, більше, ніж у попередньому році.

Слід також зазначити, що, незважаючи на воєнний час, обсяг державного замовлення в кількісному виразі зберігся, і навіть перевищив на 0,14 %, минулорічний показник⁷⁸.

Важливим та своєчасним в умовах теперішніх викликів і прискорення євроінтеграційних дій та намірів країни стало прийняття КМУ розпорядження «Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки» від 23.02.2022 № 286-р⁷⁹, яке було опубліковано на урядовому сайті 14 квітня поточного року. Цей документ, орієнтований на період входження України до

⁷⁶ Вступна кампанія у 2022 році в умовах війни та подолання її наслідків / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nacionalnij-multipredmetnij-test>.

⁷⁷ Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2022 році: постанова Кабінету Міністрів України від 07.07.2022 № 767. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-derzhavne-zamovlennia-na-pidgotovku-fakhivtsiv-naukovykh-naukovo-pedahohichnykh-ta-robitnychykh-kadriv-na-pidvyshchennia-kvalifikatsii-ta-perepidhotovku-kadriv-u-2022-rotsi-769-070722>.

⁷⁸ Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2021 році: постанова Кабінету Міністрів України від 30.06.2021 № 708. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/708-2021-%D0%BF#Text>.

⁷⁹ Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 №286-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-20222032-roki-286->.

Європейського Союзу, є вкрай актуальним і важливим. Цілі та завдання Стратегії є детальною дорожньою картою для відбудови та продовження реформування системи вищої освіти в повоєнний період. Виконання завдань, визначених Стратегією, дасть можливість зменшити деструктивні наслідки, спричинені повномасштабним вторгненням російської федерації на територію незалежної України.

На основі проведеного МОН аналізу динаміки розвитку вищої освіти в Україні, з урахуванням думки експертів робочих підгруп із розроблення Стратегії та зважаючи на глобальні тенденції розвитку вищої освіти, визначено сильні й слабкі сторони національної системи вищої освіти, можливості подальшого розвитку та загрози зовнішнього середовища. На основі здійсненого SWOT-аналізу розроблено сценарії розвитку вищої освіти в Україні (песимістичний, реалістичний і оптимістичний).

Документ передбачає реалізацію п'яти стратегічних цілей, а саме:

1. Ефективність управління в системі вищої освіти. Передбачено виконання таких завдань:

- збільшення бюджетного фінансування та вдосконалення формули розподілу за результатами діяльності;
- розширення бюджетного кредитування здобуття вищої освіти та освіти дорослих;
- модернізація мережі, укрупнення закладів вищої освіти, підтримка дослідницьких університетів.

2. Довіра громадян, держави та бізнесу до освітньої, наукової, інноваційної діяльності закладів вищої освіти. Для досягнення цілі передбачено:

- розширення сфери застосування зовнішнього незалежного оцінювання, адресного розміщення та проведення конкурсу;
- сприяння проведенню закладами вищої освіти досліджень і консалтингу для бізнесу;
- створення умов для розвитку державно-приватного партнерства у сфері вищої освіти;
- запровадження ефективних механізмів виявлення порушень академічної доброчесності та процедур притягнення до академічної відповідальності.

3. Забезпечення якісної освітньо-наукової діяльності, конкурентоспроможної вищої освіти, яка є доступною для різних груп населення. Для досягнення стратегічної цілі та відповідних операційних цілей передбачено виконання таких завдань:

- підтримка національної й міжнародної академічної мобільності студентів, а також направлення на навчання до іноземних університетів;
- надання особливої підтримки мешканцям тимчасово окупованих територій, незахищеним і вразливим групам населення;
- створення особливих умов для вступників із видатними досягненнями;
- сприяння використанню інноваційних технологій і новітніх засобів навчання в освітньому процесі, розвиток дослідницьких інфраструктур.

4. Інтернаціоналізація вищої освіти України. Передбачено забезпечити:

- гармонізацію структури вищої освіти відповідно до зобов'язань країн-членів Європейського простору вищої освіти;
- розвиток національної системи кваліфікацій;
- спрощення процедур визнання іноземних освітніх кваліфікацій;
- трансформацію освіти в секторі безпеки та оборони відповідно до доктринальних підходів і принципів НАТО.

5. Привабливість закладів вищої освіти для навчання та академічної кар'єри. Для досягнення цілі передбачено виконання таких завдань:

- дотримання підходів до студентоцентрованого навчання в організації освітнього процесу;
- розширення перехресного вступу, спільних, міждисциплінарних і подвійних програм, дуальної та інших форм здобуття освіти;
- розвиток загальних компетентностей, правової культури, рухової активності, спорту та студентських змагань;
- розвиток програм управлінської підготовки керівного складу та перспективних лідерів закладів вищої освіти (кадровий резерв), тренінгів на підтримку реформ;
- проведення комунікаційних кампаній для підтримки реформ у системі вищої освіти тощо.

Очікуваним результатом реалізації Стратегії є створення сучасної ефективною системи вищої освіти, яка задовольняє потреби громадян, економіки й суспільства, має гідну репутацію та є конкурентоспроможною на внутрішньому і світовому ринках освітніх послуг. Завдання та індикатори до кожної операційної цілі, а також очікувані результати наведено в розширеній стратегічній піраміді⁸⁰. Крім цього, розпорядженням КМУ схвалено Операційний план реалізації у 2022–2024 роках Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки⁸¹.

Також Україна спільно з Міжнародним банком реконструкції та розвитку, що входить до групи Світового банку, впродовж 2021–2026 років реалізує проєкт «Удосконалення вищої освіти в Україні заради результатів». Реалізація проєкту має на меті сприяти підвищенню якості вищої освіти, забезпеченню відповідності навичок та знань випускників закладів вищої освіти очікуванням роботодавців, вимогам ринку праці та суспільства загалом, подоланню викликів у освітньому секторі, спричинених пандемією COVID-19, зокрема, забезпеченню стійкості освітньої системи, створенню умов для безперервності освітнього процесу в умовах карантинних обмежень.

Зазначимо, у межах проєкту фінансуватимуться, зокрема: підтримка стійкості системи та управління змінами в довгостроковій перспективі; модернізація інформаційно-аналітичної системи вищої освіти; запровадження Національного опитування студентів, запуск і удосконалення цифрових рішень

⁸⁰ Опубліковано стратегію розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/opublikovano-strategiyu-rozvitku-vishoyi-osviti-v-ukrayini-na-2022-2032-roki>.

⁸¹ Операційний план реалізації у 2022–2024 роках Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 №286-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/proshvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-20222032-roki-286->.

освітніх вимірювань навчальних досягнень; цифрова інфраструктура для організації навчання в закладах вищої освіти для забезпечення безперервності освітнього процесу за допомогою технологій дистанційного навчання, розробки та запуску електронних систем управління навчанням.

У відповідь на виклики повномасштабної війни, у березні 2022 року МОН спільно з Мінфіном здійснили реструктуризацію частини позики Міжнародного банку реконструкції та розвитку на суму 100 млн дол. США. Ці кошти будуть використані для соціальних виплат: зарплат, пенсій, стипендій тощо.

7.5. Особливості організації освітнього процесу в закладах вищої та фахової передвищої освіти в період збройної агресії рф проти України

Із самого початку війни МОН оперативно реагує на події, які впливають на діяльність ЗВО та ЗФПВО. За цей період для адаптації роботи цих закладів освіти, серед іншого, видано такі накази й роз'яснювальні листи Міністерства:

– наказ «Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану» від 07.03.2022 № 235⁸²;

– наказ «Про проведення атестації випускників закладів фахової передвищої, вищої освіти» від 21.03.2022 № 265⁸³;

– наказ «Про продовження строку прийому документів від претендентів на участь у конкурсному відборі до складу сектору вищої освіти Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України» від 01.04.2022 № 284⁸⁴;

– лист «Про функціонування галузі освіти в умовах воєнного стану» від 01.03.2022 № 1/3315-22⁸⁵;

– лист «Про практику застосування трудового законодавства у галузі освіти і науки під час дії правового режиму воєнного стану» від 07.03.2022 № 1/3378-22⁸⁶;

– лист «Про оплату праці працівників закладів освіти під час призупинення навчання» від 10.03.2022 № 1/3404-22⁸⁷;

⁸² Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану : наказ Міністерства освіти і науки України від 07.03.2022 № 235. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0235729-22#Text>.

⁸³ Про проведення атестації випускників закладів фахової передвищої, вищої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 21.03.2022 № 265. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-provedennya-atestaciyi-vipusknikiv-zakladiv-fahovoyi-peredvishoyi-vishoyi-osviti>.

⁸⁴ Про продовження строку прийому документів від претендентів на участь у конкурсному відборі до складу сектору вищої освіти Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України : наказ Міністерства освіти і науки України від 01.04.2022 № 284. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/86200/.

⁸⁵ Про функціонування галузі освіти в умовах воєнного стану : лист Міністерства освіти і науки України від 01.03.2022 № 1/3315-22. URL: <https://uon.cg.gov.ua/index.php?id=37393&tp=1&pg=>.

⁸⁶ Про практику застосування трудового законодавства у галузі освіти і науки під час дії правового режиму воєнного стану : лист Міністерства освіти і науки України від 07.03.2022 № 1/3378-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-praktiku-zastosuvannya-trudovogo-zakonodavstva-u-galuzi-osviti-i-nauki-pid-chas-diyi-pravovogo-rezhimu-voynenogo-stanu>.

⁸⁷ Про оплату праці працівників закладів освіти під час призупинення навчання : лист Міністерства освіти і науки України від 10.03.2022 № 1/3404-22. URL: <https://document.vobu.ua/doc/10433>.

- лист «Про завершення навчального року» від 10.03.2022 № 1/3417-22⁸⁸;
- лист «Про заходи фінансового контролю в умовах воєнного стану» від 22.03.2022 № 1/3596-22⁸⁹;
- лист «Про рекомендації стосовно окремих питань завершення 2021/2022 навчального року у закладах вищої, фахової передвищої освіти» від 21.04.2022 № 1/4334-22⁹⁰ тощо.

Слід зазначити, що станом на 1 серпня поточного року всі переміщені ЗВО та ЗФПВО й ті, що розташовані на підконтрольній Україні території, повністю відновили свою діяльність. Водночас, за оперативними даними МОН (на період збору інформації), збройна агресія РФ проти України на самому її початку істотно вплинула на діяльність більшості ЗВО та ЗФПВО. Згідно з їхньою інформацією, у березні поточного року більшість таких закладів здійснювали освітній процес дистанційно чи перебували в стадії переміщення, переведення студентів у режим канікул, тимчасово не визначилися з процесом відновлення роботи чи не надали відомості. Так, із 289 ЗВО на 15 березня 2022 р. інформацію надали тільки 62 заклади, або 21,5 %. Станом на 29 березня 2022 р. ситуація змінилася на краще – інформація надійшла вже від 103 із 275 ЗВО, або 37,5 %. 54 ЗВО з тих, що надали інформацію в середині березня поточного року, провадили основну діяльність за дистанційною, 6 – за змішаною, 2 – за інформаційно-консультативною формами навчання; на кінець березня – відповідно 81, 6 і 0 ЗВО. У регіональному розрізі найбільше ЗВО, які перейшли на дистанційну форму навчання на обидві вказані дати, були розташовані в м. Києві й Одеській області (табл. 7.5.1).

Дещо інша ситуація спостерігалася за цей період із ЗФПВО. Так, на 15 березня 2022 р. зі 627 ЗФПВО інформацію надали 232 заклади цього типу, або 36,8 %; станом на 29 березня ситуація помітно погіршилася: інформація надійшла лише від 134 із 606 ЗФПВО, або 22,1 %. Серед ЗФПВО, які надали інформацію в середині березня поточного року, 212 закладів провадили основну діяльність за дистанційною, 15 – за змішаною, 1 – за інформаційно-консультативною та 2 – за очною формами навчання. Два заклади цього типу на зазначену дату призупинили свою діяльність. На кінець березня ці показники становили 120, 8, 0 і 0 відповідно, один заклад тимчасово призупинив роботу, а у п'яти запроваджено канікулярний період. У регіональному розрізі найбільше ЗФПВО, які перейшли на дистанційну форму навчання на середину березня, було розташовано в м. Києві та Одеській області, а наприкінці місяця – в Дніпропетровській і Львівській областях (табл. 7.5.2).

⁸⁸ Про завершення навчального року : лист Міністерства освіти і науки України від 10.03.2022 № 1/3417-22. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/85933/.

⁸⁹ Про заходи фінансового контролю в умовах воєнного стану : лист Міністерства освіти і науки України від 22.03.2022 № 1/3596-22. URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=84f4a442-aa9b-4c75-8b70-25b9e3cb3df0&title=InformatsiiaSchodoZdiisnenniaZakhodivDerzhavnogoNagliadu-kontroliu-UPeriodVonnogoStanu>.

⁹⁰ Про рекомендації стосовно окремих питань завершення 2021/2022 навчального року у закладах вищої, фахової передвищої освіти : лист Міністерства освіти і науки України від 21.04.2022 № 1/4334-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-rekomendaciyi-stosovno-okremih-pitan-zavershennya-20212022-navchalnogo-roku-u-zakladah-vishoyi-fahovoyi-peredvishoyi-osviti>.

Таблиця 7.5.1

**Заклади вищої освіти в березні 2022 р. за формами навчання
та регіонами країни, од.**

Регіон	Кількість ЗВО за формою навчання							
	Дистанційна/ інформаційно- консультативна		Змішана/ тимчасово не працює		Інформація відсутня/ канікули		Усього	
	15.03	29.03	15.03	29.03	15.03	29.03	15.03	29.03
Вінницька обл.	2	3	–	1	6	4	8	8
Волинська обл.	1	–	–	–	4	4	5	4
Дніпропетровська обл.	3/1	8/1	–	–	18	13	22	22
Донецька обл.	1/1	1/1	–	–	9	8	11	10
Житомирська обл.	1	1	–	–	2	1/1	3	3
Закарпатська обл.	2	1	2	1	2	3	6	5
Запорізька обл.	3	1	–	1	10	10/1	13	13
Івано-Франківська обл.	3	2	–	–	3	3	6	5
м. Київ	8	20	1	1	65	46/7	74	74
Київська обл.	1	1	–	–	5	5	6	6
Кіровоградська обл.	–	1	–	–	5	3	5	4
Луганська обл.	–	1	2	1	2	2	4	4
Львівська обл.	1	1	–	–	18	17	19	18
Миколаївська обл.	1	2	–	–	6	5	7	7
Одеська обл.	8	9	1	1	13	7	22	17
Полтавська обл.	2	2	–	–	4	4	6	6
Рівненська обл.	2	3	–	–	3	2	5	5
Сумська обл.	2	2	–	–	2	2	4	4
Тернопільська обл.	–	2	–	–	5	2	5	4
Харківська обл.	5	4	–	–/1	25	18/5	30	28
Херсонська обл.	–	2	–	–	9	7	9	9
Хмельницька обл.	2	4	–	–	5	3	7	7
Черкаська обл.	3	5	–	–	2	–	5	5
Чернівецька обл.	3	2	–	–	–	1	3	3
Чернігівська обл.	–	1	–	–	4	2/1	4	4
Разом	54/2	81	6	6/1	227	172/15	289	275

Складено за оперативними даними директорату фахової передвищої, вищої освіти МОН України.

Таблиця 7.5.2

**Заклади фахової передвищої освіти в березні 2022 р. за формами навчання
та регіонами країни, од.**

Регіон	Кількість ЗФПВО за формою навчання							
	Дистанційна/ інформаційно- консультативна/ очна		Змішана/ тимчасово не працює		Інформація відсутня/ канікули		Усього	
	15.03	29.03	15.03	29.03	15.03	29.03	15.03	29.03
Вінницька обл.	13	6	1	1	14	21	28	28
Волинська обл.	14	6	–	1	5	11	19	18
Дніпропетровська обл.	11	14	1	1	47	43	59	58

Реґіон	Кількість ЗФПВО за формою навчання							
	Дистанційна/ інформаційно- консульта́тивна/ очна		Змішана/ тимчасово не працює		Інформація відсутня/ канікули		Усього	
	15.03	29.03	15.03	29.03	15.03	29.03	15.03	29.03
Донецька обл.	4	1	1	–	27	31	32	32
Житомирська обл.	11/–/1	4	–	–	8	14	20	18
Закарпатська обл.	6	3	–	–	10	13	16	16
Запорізька обл.	9/–/1	6	1	–	16	21	27	27
Івано-Франківська обл.	11	3	–	–	8	16	19	19
м. Київ	17	7	1	–	31	39	49	46
Київська обл.	9	3	–	–	18	22	27	25
Кіровоградська обл.	8	4	–	–	10	12/1	18	17
Луганська обл.	2	2	–	–	14	14	16	16
Львівська обл.	11	14	2	3	22	17	35	34
Миколаївська обл.	5	2	1/1	–	11	13	18	15
Одеська обл.	18	8	-	–	18	26	36	34
Полтавська обл.	14	6	-	–	11	19	25	25
Рівненська обл.	8	3	2	–	10	17	20	20
Сумська обл.	4	1	1/1	–	16	20/1	22	22
Тернопільська обл.	5	3	–	1	17	18	22	22
Харківська обл.	8	7	–	–/1	30	27/1	38	36
Херсонська обл.	3/1/–	–	1	–	11	14/1	16	15
Хмельницька обл.	6	4	2	–	7	10	15	14
Черкаська обл.	9	6	–	–	5	8	14	14
Чернівецька обл.	5	4	–	–	13	13	18	17
Чернігівська обл.	1	2	1	1	17	14/1	19	18
Разом	212/1/2	120	15/2	8/1	396	472/5	627	606

Складено за оперативними даними директорату фахової передвищої, вищої освіти МОН України.

Міністерство освіти і науки України підготувало інформацію для всіх закладів освіти, включно із ЗВО та ЗФПВО, щодо особливостей організації нового 2022/2023 н. р. і рекомендації стосовно першочергових кроків із підготовки до нього. Серед цих кроків:

1) призначити комісії з обстеження закладів освіти щодо готовності до організації навчання та забезпечення безпеки учасників освітнього процесу. У склад комісій рекомендовано включити представників регіональних підрозділів Державної служби з надзвичайних ситуацій і Національної поліції. Результатом роботи комісій має бути підготовка відповідного акта обстеження, що затверджується керівником адміністрації;

2) визначити форму організації освітнього процесу. Організація освітнього процесу залежить від безпекової ситуації в кожному населеному пункті. Структура й тривалість навчального тижня, дня, занять і відпочинку, а також форми організації освітнього процесу визначаються педагогічною (вченою) радою закладу освіти в межах часу, передбаченого освітньою програмою (відповідно до обсягу навчального навантаження та з урахуванням вікових

особливостей, фізичного, психічного й інтелектуального розвитку здобувачів освіти, особливостей регіону тощо);

3) забезпечити безпеку всіх учасників освітнього процесу впродовж навчального року. Керівники закладів освіти мають бути поінформовані про персональну відповідальність за організацію безпечних умов для здобувачів освіти та всіх працівників закладу. При організації освітнього процесу в очному або змішаному режимі слід забезпечити безумовне переривання освітнього процесу в разі включення сигналу «Повітряна тривога» або інших сигналів оповіщення. Учасники освітнього процесу повинні організовано прослідувати до споруд цивільного захисту й перебувати в них до завершення тривоги. Освітній процес може завершуватися в укритті, а після відбою тривоги учасники можуть повернутися до приміщення закладу освіти та продовжити процес навчання з урахуванням необхідного корегування.

Відповідно до постанови Уряду від 24.06.2022 № 711⁹¹ заклади фахової передвищої та вищої освіти самостійно визначають дати початку й завершення навчального року⁹². Велике значення для організації нового навчального року має також підготовка закладів освіти до нового опалювального сезону. Для цього, зокрема, керівникам ЗВО та ЗФПВО 11 липня 2022 р. було направлено роз'яснення й інструктивно-методичні матеріали МОН «Про підготовку закладів освіти до нового навчального року та опалювального сезону в умовах воєнного стану»⁹³.

7.6. Перспективи розвитку вищої та фахової передвищої освіти

Основними завданнями розвитку вищої й фахової передвищої освіти в короткостроковому періоді є:

1. Розв'язання проблеми зруйнованих, пошкоджених та переміщених ЗВО та ЗФПВО потребує фінансового забезпечення у цьому бюджетному році для ремонту пошкоджених будівель; надання у тимчасове/постійне користування вільних приміщень, що перебувають у власності громад; залучення українських бізнесменів (власників нерухомості) до вирішення питання забезпечення приміщеннями ЗВО та ЗФПВО; залучення фінансової та матеріально-технічної допомоги від міжнародних організацій.

2. Запровадження фінансово-економічних, соціальних та гуманітарних стимулів для компенсації втрат кадрового складу ЗВО та ЗФПВО, контингенту

⁹¹ Про початок навчального року під час дії правового режиму воєнного стану в Україні : постанова Кабінету Міністрів України від 24.06.2022 № 711. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-pochatok-navchalnogo-roku-pid-chas-diyi-pravovogo-rezhimu-voyennogo-stanu-v-ukrayini-i240622-711>.

⁹² Початок та завершення навчального року заклади передвищої та вищої освіти визначають самостійно. URL: <https://lexinform.com.ua/v-ukraini/pochatok-ta-zavershennya-navchalnogo-roku-zaklady-peredvyshhoyi-ta-vyshhoyi-osvity-vyznachat-samostijno/>.

⁹³ Інструктивно-методичні матеріали щодо порядку підготовки закладу освіти до нового навчального року та опалювального сезону з питань цивільного захисту, охорони праці та безпеки життєдіяльності / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-pidgotovku-zakladiv-osviti-do-novogo-navchalnogo-roku-ta-opalyvalnogo-sezonu-v-umovah-voyennogo-stanu>.

абітурієнтів/студентів, які вимушені були переміщуватися до безпечніших регіонів країни й за кордон (у т. ч. на навчання за кордоном). Спрощення за визначеним переліком спеціальностей, професійних кваліфікацій, освітніх програм процедур, стандартів, інструментарію та інших механізмів підготовки, перепідготовки й підвищення кваліфікації громадян, які вже мають освітні та професійні кваліфікації (доросле населення). Орієнтиром повинне бути скорочення термінів навчання у 2–5 разів, чого можна досягти за рахунок визнання попереднього досвіду роботи (результатів неформальної освіти й інформального навчання), підготовки за частковими (найбільш затребуваними) кваліфікаціями. Необхідно тимчасово скасувати регуляторні норми щодо ліцензування та акредитації відповідних освітніх програм, будь-які перевірки з боку контролюючих органів.

3. Поширення практики формування державного замовлення на підготовку кадрів на заклади освіти всіх форм і видів господарювання, на навчально-виробничі підрозділи підприємств, центри професійного навчання Державної служби зайнятості тощо. Залучення до цієї роботи всіх без винятку військово-цивільних адміністрацій. Формування державного замовлення на підготовку кадрів, передусім для ЗВО та ЗФПВО, виключно за професійними кваліфікаціями, їх групами, а не тільки за спеціальностями. Це зумовить зменшення практично не затребуваної підготовки теоретиків на користь збільшення підготовки практиків. Визнання підготовки кадрів європейськими закладами освіти, центрами з підготовки й іншими провайдерами освітніх послуг за професійними кваліфікаціями громадян України та її результатів такими, що відповідають вітчизняній законодавчо-нормативній базі або верифікуються нею.

4. Пошук механізмів розширення бази для проведення навчальної практики шляхом залучення до розв'язання цієї проблеми європейських країн та інших країн-партнерів України.

5. Переорієнтація на першочергову підготовку фахівців, необхідних в умовах воєнного стану, для відбудови звільнених територій, розвитку пріоритетних галузей економіки України.

6. Запровадження в практичну діяльність ЗВО та ЗФПВО підготовки, перепідготовки кадрів і підвищення їх кваліфікації за мікроступенями (мікrokредитами/мікrokваліфікаціями) (далі – МК). Розроблення необхідного інструментарію (навчальних програм, кваліфікаційних вимог, засобів та методів оцінювання тощо), що зорієнтований на коротший термін навчання, спрощену процедуру визнання результатів навчання та ґрунтується на принципах: сучасності професійних навичок, їх технологічного й технічного рівня, адаптованості до міждержавних/міжрегіональних ринків праці, наявності тривалого застосування в європейських країнах тощо. Забезпечення адаптованості цих МК до нагальних потреб України; орієнтованості на різні категорії населення, передусім на доросле населення, яке потребуватиме перенавчання та зміни професійної орієнтації відповідно до ситуації; мінімізації бюрократичної тяганини, що передбачає насамперед відмову/спрощення процедур ліцензування провайдерів освітніх послуг, акредитації суб'єктів присвоєння професійних кваліфікацій, програм із МК тощо.

Для подолання бюрократичних перепон і скорочення термінів запровадження МК на практиці пропонується орієнтуватися на такі підходи: професійні навички, зумовлені актуальними суспільними потребами та спрямовані на навчання за МК, повинні бути, крім іншого, націлені на попит із боку Міністерства оборони, Міністерства з надзвичайних ситуацій, Міністерства внутрішніх справ та інших структур (Держприкордонслужби, Держспецзв'язку тощо); питання щодо широкого, підтримуваного державою запровадження відповідних МК і процедур їх визнання повинне бути врегульоване урядовими рішеннями. Вони мають закріпити визнання результатів навчання за МК, тобто надавати їм статус окремого типу професійних кваліфікацій на національному рівні; партнерами в навчанні за МК для жінок-біженок з української сторони можуть виступати активні професійні об'єднання/асоціації. Усі напрацювання за МК слід визнавати як підходи й матеріали у сфері кваліфікацій, що відповідають намірам України стосовно членства в ЄС.

Основними завданнями розвитку вищої й фахової передвищої освіти в повоєнний період є:

1. Розроблення програми повоєнного відновлення пошкодженої та зруйнованої інфраструктури, приміщень, матеріально-технічної бази ЗВО та ЗФПВО. Повернення переміщених ЗВО та ЗФПВО, доукомплектація розграбованих закладів у період війни та тимчасової окупації. Формування, після повернення переміщених ЗВО та ЗФПВО на постійні місця дислокації, освітніх хабів, корпоративних університетів шляхом їх інтеграції з іншими науковими установами, закладами освіти, науково-виробничими підприємствами/корпораціями. Використання для цього механізмів державно-приватного партнерства та фінансово-матеріальної підтримки зарубіжних/міжнародних стейкхолдерів.

2. Відновлення кадрового потенціалу ЗВО та ЗФПВО, контингенту абітурієнтів/студентів. Розроблення державної програми з підтримки, зокрема за кошти від репатріації, постраждалих у воєнний період ЗВО та ЗФПВО, їх педагогічних колективів і студентів, створення механізмів забезпечення компенсації (за визначений період) зафіксованих збитків від руйнувань, пошкоджень та розкрадання корпусів, гуртожитків, квартир, інших об'єктів нерухомості й майна.

3. Створення в Україні сучасних (еталонних) ЗВО та закладів післядипломної освіти (Президентський університет, Коледж Європи тощо) й мережі спільних із країнами-членами ЄС університетів. Це дасть змогу, крім іншого, підняти в короткі терміни престижність і якість вітчизняної вищої школи, конкурентоспроможність на українському та європейському ринках праці випускників університетів і коледжів, рівень оплати праці їх науково-педагогічних та педагогічних працівників.

4. Розширення бази для проведення навчальної практики шляхом розвитку державно-приватного партнерства у період повоєнного відновлення економіки та інфраструктури України.

5. Адаптація системи вищої та фахової передвищої освіти України до європейських аналогів у контексті реалізації її статусу кандидата на членство в ЄС за напрямками: гармонізація законодавчо-нормативного, інституціонального й

методологічного забезпечення цих освітніх сфер; приведення Національної рамки кваліфікацій у відповідність із нормами та положеннями Європейської рамки кваліфікацій (стосовно освітньої кваліфікації фахового молодшого бакалавра, четвертого рівня для випускників профільних шкіл тощо), адаптування Національної системи кваліфікацій до європейських аналогів, діяльності вітчизняних інституцій, які забезпечують якість вищої та фахової передвищої освіти (НАЗЯВО, НАК) тощо. Формування системи державно-приватного й соціального партнерства у сфері підготовки фахівців між провайдерами освітніх послуг та їх користувачами/споживачами, зокрема роботодавцями й професійними організаціями. Забезпечення відповідності підготовки кадрів потребам вітчизняного, регіональних і міжнародного ринків праці повоєнного періоду шляхом гармонізації вітчизняної та європейської систем кваліфікацій, застосування в Україні міжнародних професійних кваліфікацій, гармонізації Національної рамки кваліфікацій, Національного реєстру кваліфікацій Національного класифікатора України «Класифікатор професій» ДК 003:2010 та інших стандартизованих систем у сфері підготовки кадрів із Європейською рамкою кваліфікацій, Європейською класифікацією умінь, навичок, компетентностей, кваліфікацій і професій (ESCO), Європейською системою з працевлаштування EUROPASS тощо.

6. Реалізація на практиці (у визначені терміни та з досягненням запланованих індикаторів/показників очікуваних результатів) норм, положень та заходів, визначених Стратегією розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки та Операційним планом їх реалізації у 2022–2024 роках.

Висновки

1. Відкрита російська агресія проти України, що вилилася в початок війни 24 лютого 2022 р., завдала значних матеріальних збитків сфері освіти України. За інформацією МОН, станом на 1 серпня 2022 р. було повністю зруйновано 7 закладів вищої освіти та 9 закладів фахової передвищої освіти, пошкоджено 49 закладів вищої й післядипломної педагогічної освіти, а також 71 заклад фахової передвищої освіти. Загалом у регіональному розрізі найбільших руйнувань і пошкоджень зазнали заклади вищої та фахової передвищої освіти Донецької, Луганської, Харківської, Чернігівської, Миколаївської, Запорізької областей.

2. Триваюча збройна агресія російської федерації проти України спричинила загрозу життю та здоров'ю всіх громадян України. Задля створення безпечного освітнього середовища для учасників освітнього процесу з Донецької, Луганської, Херсонської, окремих громад Запорізької й Харківської областей станом на 1 серпня 2022 р. було переміщено (з урахуванням першої хвилі переміщення у 2014 р.) 29 закладів вищої освіти державної, комунальної й приватної форм власності та їх 64 відокремлених структурних підрозділи. З прифронтових територій також було переміщено 40 ЗФПВО державної, комунальної й приватної форм власності та один відокремлений структурний підрозділ ЗФПВО. Міністерством освіти і науки України для створення нормативно-правових підстав для переміщення закладів вищої та фахової

передвищої освіти за воєнний період було видано понад 110 відповідних наказів та інші нормативні документи.

3. Законодавчо-нормативне забезпечення діяльності закладів вищої та фахової передвищої освіти в умовах воєнного стану, як і освітньої сфери в цілому, здійснювалося в межах та відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015 № 389-VIII (зі змінами та доповненнями), Указу Президента України «Про введення воєнного стану в Україні» від 24.02.2022 № 64/2022, а також згідно з іншими нормативно-правовими актами України.

Відповідно до наказу МОН «Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану» від 07.03.2022 № 235, створювалося інституційне підґрунтя щодо вжиття заходів для забезпечення захисту учасників освітнього процесу, працівників і майна закладів освіти; проведення в разі потреби евакуації учасників освітнього процесу; забезпечення особливих умов навчання (встановлення індивідуального графіка навчання, надання академічної відпустки тощо) для тих здобувачів освіти, які перебувають у лавах ЗСУ або в підрозділах територіальної оборони, займаються волонтерською діяльністю.

Забезпечувалися заходи з організації вступної кампанії у 2022 р. (наказ МОН «Про організацію роботи консультативних телефонів Міністерства освіти і науки “Вступна кампанія 2022 року”» від 23.06.2022 № 587 та інші накази, що регулюють питання вступу до ЗВО України).

Міністерство освіти і науки України підготувало інформацію для всіх закладів освіти, включаючи ЗВО та ЗФПВО, щодо особливостей організації нового 2022/2023 н. р. і рекомендації стосовно першочергових кроків із підготовки до нього, серед яких призначення комісій з обстеження закладів освіти на предмет готовності до організації навчання й забезпечення безпеки учасників освітнього процесу, визначення основної форми організації освітнього процесу, забезпечення провадження освітнього процесу впродовж навчального року.

4. У зв'язку зі зростанням кількості переміщених закладів вищої освіти було виконано аналіз рівня працевлаштування випускників таких закладів. Загалом аналіз проводився для 138 ЗВО, що перебувають у підпорядкуванні МОН України, фінансуються з бюджету за затвердженою Кабінетом Міністрів України формулою. Складено Рейтинг закладів вищої освіти за оцінкою зайнятості та показником працевлаштування їх випускників на основі інформації від Пенсійного фонду України. Передання інформації регламентувалося нормативно-правовим актом «Порядок обміну інформацією між Пенсійним фондом України та Міністерством освіти і науки України». Автоматизація процесів отримання, оброблення, зберігання й аналізу інформації про працевлаштування випускників закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти здійснювалася з використанням інформаційної системи ЄДЕБО.

Встановлено, що в семи з дев'яти університетів, які було переміщено у 2014 р. та які знову були вимушені переміщуватися до безпечніших територій, спостерігаються досить низькі показники працевлаштування випускників. Лише Донецький національний технічний університет потрапив до групи з порівняно високим рейтингом, хоча до початку військової агресії на Донбасі

більшість із цих дев'яти ЗВО входили до ТОП-30 найкращих університетів країни. Низький рівень працевлаштування випускників переміщених ЗВО свідчить про те, що ці університети за попередніх вісім років, безперечно, великою мірою втратили кадровий потенціал, матеріально-технічну базу, зв'язки з базовими підприємствами-партнерами для проведення практики, контингент абітурієнтів/студентів, що зорієнтувалися на безпечніші регіони країни або на виїзд на навчання за кордон. Отже, необхідно налагодити системну фінансово-матеріальну державну, регіональну, міжнародну та іншу партнерську підтримку таких ЗВО, оскільки в подібній ситуації найближчим часом може опинитися значна частина українських університетів.

5. Основними факторами й ризиками, що впливатимуть на кадрове забезпечення національної економіки, суспільного життя в Україні, процес підготовки кадрів, їх перепідготовку та підвищення їхньої кваліфікації в найближчий воєнний період і повоєнний час, є:

- наявність пошкоджених, зруйнованих ЗВО та ЗФПВО, втрати матеріально-технічної бази, їх переміщення до безпечніших регіонів або перебування на тимчасово окупованих територіях;

- втрати кадрового потенціалу ЗВО та ЗФПВО, контингенту абітурієнтів/студентів, які переорієнтувалися на безпечніші регіони країни чи на виїзд на навчання за кордон;

- підвищена ймовірність істотного скорочення контингенту для формування державного замовлення на наступні навчальні роки: у повоєнний період велика частка студентської/учнівської молоді, старшокласників, викладачів та інших працівників цих закладів освіти можуть не повернутися до України, залишившись за її межами;

- звуження бази для проведення практики внаслідок згорання роботи навчально-виробничих комбінатів (центрів, комплексів тощо) й провідних українських підприємств;

- кардинальні зміни в кадрових потребах національної економіки та суспільного життя, які динамічно виникають у воєнний і виникатимуть у повоєнний час та потребують виважених урядових рішень і дій;

- необхідність подолання наявних недоліків (управлінських, законодавчо-нормативних, методологічних, інституційних тощо) у сфері реформування ЗВО та ЗФПВО, що проявляються у відсутності належної координації у сфері освіти дорослих; необхідність покращення результатів підготовки кадрів ЗФПВО за рахунок посилення зв'язку теоретичної складової підготовки з вимогами ринку праці щодо вмінь, навичок тощо.

6. Основним напрямом розвитку вищої й фахової передвищої освіти України в повоєнний період буде її адаптація до європейських аналогів у контексті реалізації статусу кандидата на членство в ЄС, яка буде здійснюватися за такими напрямками:

- гармонізація законодавчо-нормативного, інституціонального та методологічного забезпечення цих освітніх сфер;

- приведення Національної рамки кваліфікацій у відповідність із нормами й положеннями Європейської рамки кваліфікацій (стосовно освітньої

кваліфікації фахового молодшого бакалавра, четвертого рівня для випускників профільних шкіл тощо), адаптування Національної системи кваліфікацій – до європейських аналогів, діяльності вітчизняних інституцій, що забезпечують якість вищої та фахової передвищої освіти (НАЗЯВО, НАК) тощо;

- формування системи державно-приватного й соціального партнерства у сфері підготовки фахівців між провайдерами освітніх послуг та їх користувачами/споживачами, зокрема роботодавцями й професійними організаціями;

- запровадження в практичну діяльність ЗВО та ЗФПВО підготовки, перепідготовки кадрів і підвищення їх кваліфікації за мікроступеннями (мікрокредитами/мікрокваліфікаціями).

Додатки

Нормативно-правова база на період дії воєнного стану

1. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII (зі змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>.

2. Про введення воєнного стану в Україні : указ Президента України від 24.02.2022 № 64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>.

3. Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2022 році : постанова Кабінету Міністрів України від 07.07.2022 № 767. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-derzhavne-zamovlennia-na-pidhotovku-fakhivtsiv-naukovykh-naukovo-pedahohichnykh-ta-robitnychykh-kadriv-na-pidvyshchennia-kvalifikatsii-ta-perepidhotovku-kadriv-u-2022-rotsi-769-070722>.

4. Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2021 році : постанова Кабінету Міністрів України від 30.06.2021 № 708. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/708-2021-%D0%BF#Text>.

5. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 286-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-20222032-roki-286->.

6. Порядок прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2022 році : затв. наказом Міністерства освіти і науки України від 27.04.2022 № 392. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/vishcha-osvita/vstup-2022/05.05.2022/Poryadok_pryyomu.VO.392-400.05.05.2022.pdf.

7. Операційний план реалізації у 2022–2024 роках Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 286-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-20222032-roki-286->.

8. Про деякі питання організації роботи закладів фахової передвищої, вищої освіти на час воєнного стану : наказ Міністерства освіти і науки України від 07.03.2022 № 235. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0235729-22#Text>.

9. Про початок навчального року під час дії правового режиму воєнного стану в Україні : постанова Кабінету Міністрів України від 24.06.2022 № 711. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-pochatok-navchalnogo-roku-pid-chas-diyi-pravovogo-rezhimu-voynenogo-stanu-v-ukrayini-i240622-711>.

10. Про практику застосування трудового законодавства у галузі освіти і науки під час дії правового режиму воєнного стану : лист Міністерства освіти і науки України від 07.03.2022 № 1/3378-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-praktiku-zastosuvannya-trudovogo-zakonodavstva-u-galuzi-osviti-i-nauki-pid-chas-diyi-pravovogo-rezhimu-voynenogo-stanu>.

Корисні посилання

- [1.A] Реєстр кваліфікації. URL: <https://register.nqa.gov.ua/>.
- [1.B] Європейська багатомовна класифікація навичок, компетенцій і професій (ESCO). URL: <https://esco.ec.europa.eu/en/about-esco/what-esco>.
- [1.C] Мельник С. Рекомендації переміщеним університетам щодо адаптації підготовки кадрів до вимог роботодавців та регіональних ринків праці на нових територіях розміщення. URL: <https://smelnikukr.com/%d0%b7%d0%b0%d0%b3%d0%b0%d0%bb%d1%8c%d0%bd%d1%96-%d0%bc%d0%b0%d1%82%d0%b5%d1%80%d1%96%d0%b0%d0%bb%d0%b8/>.
- [1.D] Українські заклади вищої освіти під час війни. URL: [http://www.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/news&data\[5012\]\[id\]=16449](http://www.chnu.edu.ua/index.php?page=ua/news&data[5012][id]=16449).
- [2.A] Терепищій С. О., Хоменко Г. В., Заїчко В. В. Освітня діяльність переміщених (евакуйованих) університетів України у Другій світовій війні. Гілея. 2018. Вип. 138(2). С. 213–218. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2018_138%282%29__45.
- [2.B] Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 286-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-shvalennya-strategiyi-rozvitku-vishchoyi-osviti-v-ukrayini-na-20222032-roki-286->.
- [2.C] Біла книга «Навчання через гру та діяльнісний підхід: огляд доказів». URL: https://drive.google.com/file/d/1iZkPAx2yvsjsBfN_Sv04wF05ICcN_5Cl/view?usp=sharing.
- [2.D] Біла книга «Діяльнісний підхід у школі». URL: <https://drive.google.com/file/d/1XysWzdkQ1cA5L5LW0xMJ4Lof9Ay6RN4L/view?usp=sharing>.
- [3.A] Біла книга «Фасилітація гри: мистецтво та наука про залучення дітей дошкільного віку до навчання через гру». URL: <https://drive.google.com/file/d/1mC1GVXBTH9XvYKl3TCgSVBCZupx-Pmn9/view?usp=sharing>.
- [3.B] Безкоштовний онлайн-курс «Як справлятися зі змінами у житті: соціально-емоційне навчання через гру». URL: <https://www.futurelearn.com/courses/coping-with-changes-ukrainian/1>.
- [3.C] Безкоштовний онлайн-курс «Соціальне навчання та взаємодія в закладі освіти: навчання через гру для успішного майбутнього». URL: <https://www.futurelearn.com/courses/social-learning-collaboration-in-school-ukrainian>.

	A	B	C	D
1				
2				
3				

Олексій ШКУРАТОВ

*заступник Міністра освіти і науки України
з питань європейської інтеграції*

Виклики розвитку науково-інноваційної діяльності в Україні в умовах воєнного стану

Широкомасштабна агресія російської федерації проти України спричинила низку гострих проблем у сфері науки та інновацій, які потребують розв'язання навіть у таких складних умовах, коли ведуться військові дії, уже частково зруйнована або пошкоджена дослідницька інфраструктура та триває її подальше руйнування, наукова сфера втрачає науковий потенціал, наукові й науково-педагогічні працівники вимушені залишати власні домівки та місця працевлаштування.

Отже, першочерговими завданнями наразі постають збереження наукового потенціалу та можливостей продовження виконання розпочатих і запланованих наукових, науково-технічних робіт та інноваційних проєктів.

З метою збереження й подальшого розвитку сфери науки та інновацій, підтримки її спроможності забезпечити реалізацію інтелектуального потенціалу країни, забезпечення створення й використання досягнень вітчизняної та світової науки і техніки для задоволення безпекових, соціальних, економічних, культурних та інших потреб, продовження формування інноваційного вектора розвитку українського суспільства потрібна максимальна концентрація зусиль на:

- створенні належних умов для продовження науковцями та інноваторами наукової, науково-технічної й інноваційної діяльності;
- розробленні програм повернення науковців та інноваторів, що були вимушені залишити країну;
- відновленні й модернізації мережі дослідницької та інноваційної інфраструктури;
- спрямуванні сфери науки й інновацій на задоволення першочергових потреб країни та подолання глобальних світових викликів, таких як усунення наслідків збройної агресії, продовольчої й енергетичної криз;
- орієнтації використання наукових результатів на створення високотехнологічної продукції в Україні та її інноваційний розвиток;
- забезпеченні переходу до економічної й соціальної спрямованості науки;
- інтеграції до європейського та світового дослідницького простору.

Разом із тим є першочергові завдання, спричинені війною, які потребують невідкладного розв'язання вже зараз, зокрема:

- відновлення державної фінансової й грантової підтримки наукових досліджень, передусім тих, що спрямовані на відновлення України та її економіки, забезпечення обороноздатності і сталого розвитку;
- забезпечення українським ученим та інноваторам доступу до передових електронних ресурсів наукової інформації;

– надання інформаційної й організаційної підтримки науковим і науково-педагогічним працівникам, що перебувають за кордоном як тимчасово переміщені особи, залучення їх до програм академічної мобільності;

– відновлення пошкодженої дослідницької інфраструктури закладів вищої освіти та наукових установ, зокрема унікального наукового обладнання й устаткування, дослідних лабораторій, центрів колективного користування науковим обладнанням;

– упровадження засад відкритої науки та інновацій;

– створення умов для розвитку інноваційної екосистеми, поєднання наукового й промислового потенціалу;

– сприяння трансферу технологій і комерціалізації наукових результатів;

– забезпечення доступу українським ученим та інноваторам до інструментів міжнародних програм із підтримки науки й інновацій.

Наука, технології та інновації відіграватимуть ключову роль для якнайшвидшого відновлення постраждалих від війни регіонів України. Національна економіка нині потребує системних зрушень у сфері інноваційної діяльності, що повинні бути спрямовані на створення умов для розвитку інноваційної екосистеми, поєднання наукового й промислового потенціалу, активізацію міжнародної співпраці у сфері інноваційної діяльності, забезпечення трансферу технологій і комерціалізації наукових результатів, збільшення обсягу інноваційної продукції та реалізації продукції з високою прибутковістю.

Мобілізація зусиль Уряду, наукової спільноти та інноваторів, кожного з науковців дасть змогу зберегти той потенціал сфери науки й інновацій, який уже сьогодні працює на наше майбутнє, та створити умови для розвитку всієї країни як потужного представника світової спільноти розвинутих демократичних країн.

8. НАУКОВА, НАУКОВО-ТЕХНІЧНА ТА ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

Основні виклики

1. Руйнування та пошкодження дослідницької та інноваційної інфраструктури.
2. Необхідність запровадження нових інструментів підтримки науковців та інноваторів в умовах воєнного стану.
3. Пошук можливостей продовжувати наукову, науково-технічну й інноваційну діяльність внутрішньо переміщеними особами.
4. Розвиток академічної мобільності в умовах воєнного стану.
5. Забезпечення відкритості науки та інновацій.
6. Інтеграція до європейського і світового дослідницького просторів.
7. Розвиток інноваційної екосистеми, поєднання наукового та промислового потенціалу, забезпечення трансферу технологій і комерціалізації наукових результатів.

8.1. Наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність в умовах воєнного стану

В умовах війни сфера науки та інновацій зазнала значних втрат, які істотно вплинули на її суб'єктів, інфраструктуру, механізм функціонування.

Оцінити середньо- й довгострокові впливи війни на сферу наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності сьогодні вкрай важко, зокрема через непрогнозованість подальшого розвитку ситуації та проблеми зі збором інформації щодо можливості продовження виконання розпочатих і запланованих наукових, науково-технічних робіт та проєктів, а також інноваційних проєктів, наявності кадрового потенціалу, стану дослідницької й інноваційної інфраструктури.

Наразі основною проблемою сфери науки та інновацій є неможливість провадження наукової й інноваційної діяльності на високому рівні як повністю (у тимчасово окупованих чи постраждалих від обстрілів регіонах), так і частково (в інших регіонах України).

На сьогодні наявні такі дані щодо пошкоджень (руйнувань) майна та будівель наукових установ:

- не пошкоджено – 217;
- частково пошкоджено – 70;
- зруйновано – 2;
- інформація відсутня – 9 (оскільки розташовані на окупованій території).

Загалом пошкоджено близько 15 % дослідницької інфраструктури закладів вищої освіти та наукових установ, зокрема унікальне наукове обладнання й

устаткування, дослідні лабораторії, центри колективного користування науковим обладнанням.

Значного руйнування зазнали заклади вищої освіти та наукові установи, що розташовані в Сумській, Чернігівській, Харківській і Миколаївській областях, однак наразі неможливо встановити суму завданих збитків у зв'язку з постійними обстрілами та продовженням руйнування інфраструктури. Водночас відсутня інформація щодо об'єктів, які знаходяться в містах Маріуполі, Херсоні, Донецькій та Луганській областях, оскільки ця територія тимчасово окупована.

Певне число наукових і науково-педагогічних працівників із початку війни російської федерації проти України залишило територію нашої країни та виїхало до інших країн. Наразі їх число, за результатами аналізу інформації, наданої МОН Національною академією наук такладами вищої освіти, становить 4805 осіб, із них продовжують провадити наукову, науково-технічну, науково-організаційну, науково-педагогічну діяльність 4092 особи.

За інформацією, наданою від 97 закладів вищої освіти, у яких працює 6665 наукових працівників, місцеперебування 53,7 % із них не змінилося за період дії воєнного стану, при цьому 53,4 % осіб продовжують провадити наукову, науково-технічну, науково-організаційну, науково-педагогічну діяльність.

Згідно з отриманими результатами, 7,26 % наукових працівників змінили місцеперебування та переміщені до інших регіонів України у зв'язку з веденням військових дій чи загрозою тимчасової окупації, при цьому 7,23 % осіб продовжують провадити наукову, науково-технічну, науково-організаційну, науково-педагогічну діяльність. 4,89 % наукових працівників змінили місцеперебування та виїхали з території України до інших країн, при цьому 4,44 % осіб продовжують провадити наукову, науково-технічну, науково-організаційну, науково-педагогічну діяльність. 0,49 % наукових працівників перебувають на тимчасово окупованих територіях, при цьому 0,39 % осіб продовжують провадити наукову, науково-технічну, науково-організаційну, науково-педагогічну діяльність.

Окрім того, у 97 закладах вищої освіти працює 43 474 науково-педагогічних працівника, місцеперебування 76,18 % із них не змінилося за період дії воєнного стану, при цьому 74,55 % осіб продовжують провадити наукову, науково-технічну, науково-організаційну, науково-педагогічну діяльність.

За отриманими результатами, 10,5 % науково-педагогічних працівників змінили місцеперебування та переміщені до інших регіонів України у зв'язку з веденням військових дій чи загрозою тимчасової окупації, при цьому 10,35 % осіб продовжують провадити наукову, науково-технічну, науково-організаційну, науково-педагогічну діяльність. 8,08 % науково-педагогічних працівників змінили місцеперебування й виїхали з території України до інших країн, при цьому 7,37 % осіб продовжують провадити наукову, науково-технічну, науково-організаційну, науково-педагогічну діяльність. 1,47 % науково-педагогічних працівників перебувають на тимчасово окупованих територіях, при цьому 1,07 % осіб продовжують провадити наукову, науково-технічну, науково-організаційну, науково-педагогічну діяльність.

Незважаючи на агресію РФ, Україна торує свій шлях до ЄС. Сфера науки та інновацій є однією з найуспішніших у євроінтеграційних процесах. Це підтверджують як європейські експерти на основі підготовленої інформації за опитувальником ЄС для країни-кандидата в члени ЄС, так і результати участі українських учених, інноваторів та підприємців у попередній рамковій програмі ЄС із досліджень та інновацій «Горизонт 2020». Українські представники подали на конкурси понад 2,8 тис. пропозицій, отримали 45,75 млн євро на реалізацію 228 грантів. При цьому 29 проєктів на більш ніж 8 млн євро координувала саме українська організація. Серед 16 асоційованих країн програми «Горизонт 2020» Україна увійшла до ТОП-7 за двома основними показниками: кількістю підтриманих пропозицій і обсягом залучених коштів. Показник успішності (подані/підтримані проєкти) наших учасників становив 9,2 %, тимчасом як середній показник – майже 12 %.

Такі результати є підґрунтям для успішної участі України в наступній рамковій програмі ЄС у сфері науки та інновацій. 12 жовтня 2021 р. було підписано угоду між Україною, з однієї сторони, і Європейським Союзом та Європейським співтовариством з атомної енергії, з іншої сторони, про участь України у Рамковій програмі з досліджень та інновацій «Горизонт Європа» і Програмі з досліджень та навчання Європейського співтовариства з атомної енергії (2021–2025), комплементарній до Рамкової програми з досліджень та інновацій «Горизонт Європа». Україна стала першою з країн Східного партнерства, які долучилися до програми. А завдяки застосуванню до нас ретроспективного підходу українські вчені могли подавати проєкти на конкурси програми з моменту її запуску навесні 2021 р. Перших українських переможців конкурсів визначено наприкінці минулого року, кошти на виконання проєктів та перші грантові кошти було отримано вже на початку 2022 р.

У травні 2022 р. Верховною Радою України прийнято Закон України про ратифікацію вказаної Угоди, а в червні після обміну офіційними нотами Україна отримала статус асоційованої країни в програмі «Горизонт Європа». За інформацією з порталу Європейської комісії CORDIS, наразі українські організації виконують 102 проєкти в рамках програм «Горизонт 2020» та «Горизонт Європа», загальний бюджет проєктів за новою програмою становить уже близько 1,5 млн євро для української сторони.

Для успішної участі в програмі «Горизонт Європа» МОН працює над створенням Національного порталу міжнародного науково-технічного співробітництва, Координаційного центру та мережі національних контактних пунктів програми «Горизонт Європа». Закінчується розроблення Національного плану заходів щодо впровадження принципів відкритої науки до 2030 р.

Заслуговує на увагу стан реалізації пріоритетних напрямів розвитку науки й техніки (*далі* – пріоритетні напрями) та пріоритетних тематичних напрямів головними розпорядниками бюджетних коштів у 2021 р.:

1. У 2021 р. на проведення відкритих (несекретних) наукових досліджень і науково-технічних розробок (ДіР) кошти загального фонду державного бюджету спрямовували 22 головних розпорядники. ДіР за пріоритетними напрямками проводилися за рахунок коштів 16 головних розпорядників.

Обсяг фінансування ДіР у 2021 р. становив 7832,94 млн грн. На виконання ДіР за пріоритетними напрямками було спрямовано 93,6 % суми всіх видатків на ДіР.

Найбільші обсяги видатків загального фонду на ДіР за пріоритетними напрямками у 2021 р. були спрямовані такими головними розпорядниками, як НАН (59,2 % усіх видатків на ДіР), МОН (20,7 %), НААН (7,5 %) та НАМН (6,4 %).

2. Результати моніторингу інформації, наданої головними розпорядниками протягом 2013–2022 рр., свідчать про значне домінування ДіР, які фінансувалися за рахунок коштів загального фонду державного бюджету в межах одного із шести пріоритетних напрямів, а саме «Фундаментальні наукові дослідження». Найбільшу фінансову підтримку, як і в минулі роки, одержав пріоритетний напрям «Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави» (62,8 %), найменші – пріоритетні напрями «Рациональне природокористування» (7,8 %), «Інформаційні та комунікаційні технології» (4,9 %) і «Енергетика та енергоефективність» (3,1 %).

Така ситуація вказує на всеохоплюваність цього пріоритетного напрямку й невиправданість вибору пріоритетів на основі поєднання різних критеріїв відбору – виду наукових досліджень (для зазначеного пріоритету) та їх тематичної спрямованості (для інших п'яти пріоритетів).

З огляду на те, що сфери інформаційно-комунікаційних технологій, енергетики та енергоефективності, раціонального природокористування є одними з найважливіших пріоритетів країни не лише в частині науково-інноваційної діяльності, а й у забезпеченні сталого розвитку держави, реалізація цих пріоритетних напрямів наукових досліджень потребує більшої уваги й фінансового забезпечення з боку держави.

3. Реалізація пріоритетних напрямів у 2021 р., як і в минулі роки, здійснювалася переважно за рахунок базового фінансування досліджень і розробок, частка якого становила 90,2 % загальних видатків на ДіР за пріоритетними напрямками. Кошти спрямовувалися на вказані цілі за такими напрямками бюджетного фінансування, як «Фундаментальні наукові дослідження» (59,7 %) та «Прикладні ДіР» (30,5 %).

4. Частка фундаментальних і прикладних досліджень, проведених за грантовим фінансуванням, становила 8,5 % загальних видатків на ДіР за пріоритетними напрямками. За напрямками бюджетного фінансування «Державні цільові науково-технічні програми», «Розробки за державним замовленням» та «Проекти у межах міжнародного науково-технічного співробітництва» на виконання ДіР за пріоритетними напрямками у 2021 р. спрямовано лише 1,3 % загальних видатків на ДіР за пріоритетними напрямками.

Частка видатків за цими напрямками бюджетного фінансування в загальному обсязі фінансування пріоритетних напрямів залишається неприпустимо малою. Одним зі шляхів врегулювання цієї проблеми є забезпечення спрямування додаткових бюджетних коштів на виконання проектів ДіР за напрямками

програмно-цільового бюджетного фінансування, які є основними засобами реалізації законодавчо визначених пріоритетних напрямів розвитку науки й техніки. Зазначене дасть змогу стимулювати конкуренцію у сфері наукових досліджень і розробок, що сприятиме підвищенню ефективності використання бюджетних коштів, оскільки основною функцією науки є генерування нових знань і забезпечення економічного зростання.

5. За пріоритетними напрямами у 2021 р. виконувалося 5807 науково-технічних робіт, створено 12 389 од. науково-технічної продукції (далі – НТП), із них упроваджено 50,2 %.

Найбільше НТП, а саме 6755 од. (54,5 % загальної кількості НТП за пріоритетними напрямами) створено за пріоритетним напрямом «Фундаментальні наукові дослідження», з них впроваджено 3040 од. (45 %).

6. ДіР у 2021 р. виконувалися за 45-ма із 46 пріоритетних тематичних напрямів.

Як і в попередні роки, у звітному році фінансування окремих пріоритетних тематичних напрямів було вкрай малим, а саме таких як:

- «Найважливіші фундаментальні проблеми розвитку ракетно-космічних технологій» (0,4 %), що належить до пріоритетного напрямку «Фундаментальні наукові дослідження». При цьому в чинних пріоритетах оборонну тематику визначено лише за цим пріоритетним тематичним напрямом;

- «Суперкомп'ютерні програмно-технічні засоби, телекомунікаційні мережі та системи. Грід- та клауд-технології» (2,2 %), пріоритетний напрям – «Інформаційні та комунікаційні технології»;

- «Нанотехнології створення нового покоління мастильних матеріалів для промисловості. Технології та засоби експертно-аналітичного контролю якості моторних палив (автомобільних бензинів та дизельного палива згідно з вимогами «Євро-4», «Євро-5»; скрапленого нафтового газу і біопалива)» (0,6 %), пріоритетний напрям – «Енергетика та енергоефективність»; «Технології утилізації та видалення побутових і промислових відходів» (1,9 %), «Проблеми забезпечення продовольчої безпеки і збереження та розширення генофонду сільськогосподарських сортів рослин і порід тварин» (0,9 %), «Технології очищення та запобігання забрудненню атмосферного повітря» (0,5 %), пріоритетний напрям – «Раціональне природокористування»;

- «Геномні технології в сільському господарстві» (0,1 %) і «Найважливіші проблеми у сфері цивільного захисту» (0,1 %), пріоритетний напрям – «Науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань».

У 2021 р. не здійснювалося фінансування наукових досліджень за таким пріоритетним тематичним напрямом, як «Технології забезпечення донорства крові в Україні та підвищення її якості», що належить до пріоритетного напрямку «Науки про життя, нові технології профілактики та лікування найпоширеніших захворювань».

Стан реалізації стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного рівня та трансферу технологій, створених за цими напрямами, у 2021 р.:

1. Фінансування стратегічних пріоритетів інноваційної діяльності, як і у 2020 р., здійснювали лише два (МОН та НААН) із 22 розпорядників бюджетних коштів, що фінансують наукову діяльність.

2. Обсяг фінансування стратегічних пріоритетних напрямів інноваційної діяльності за рахунок бюджетних коштів порівняно з 2020 р. у номінальному виразі зріс із 333 850,60 тис. грн до 357 741,87 тис. грн, тобто на 7,2 %.

Фінансування двома головними розпорядниками здійснювалося повністю за рахунок спеціального фонду державного бюджету майже рівними частками: МОН – 44,5 % і НААН України – 55,5 %. При цьому порівняно з 2020 р. частка МОН у загальних обсягах фінансування зменшилася, а НААН, відповідно, збільшилася на 4,5 в. п.

3. Витрати бюджетних коштів здійснювалися за всіма стратегічними пріоритетами, з яких найбільший обсяг фінансування, як і в попередні роки, спрямовано на стратегічний пріоритет 4 «Технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу» (58,4 %), найменший – на пріоритет 5 «Впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики» (0,8 %). МОН – єдиний розпорядник, що, як і в попередні роки, здійснював фінансування за всіма стратегічними пріоритетами; НААН профінансував тільки 4-й пріоритет (сфера АПК).

Найістотніше зростання за обсягами фінансування (в 1,4 раза) порівняно з 2020 р. відбулося за стратегічним пріоритетом 7 «Розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки», який посідає четверте місце за обсягами фінансування серед стратегічних пріоритетів.

4. Із 41 затвердженого Урядом на 2017–2021 рр. середньострокових пріоритетів у 2021 р. було профінансовано 34, або 82,9 % (у 2019 і 2020 рр. – по 33, або 80,5 %) середньострокових пріоритетів. Збільшення кількості профінансованих середньострокових пріоритетів інноваційної діяльності у 2021 р. свідчить про досить високий попит на науково-технічну продукцію за зазначеними напрямами з боку підприємницького сектору, який є ваговою складовою та індикатором інноваційного розвитку економіки.

5. Інформацію щодо трансферу технологій, створених за стратегічними пріоритетами, надали три головні розпорядники бюджетних коштів: МОН, НАН та НААН. У 2021 р. трансфер здійснено на договірній основі шляхом передання 1028 технологій. У 2020 р. трансфер технологій відбувся шляхом придбання однієї та передання 1298 технологій.

Від передання технологій за всіма стратегічними пріоритетами обсяг надходжень становив 255 260,86 тис. грн, що на 13,1 % більше порівняно з 2020 р., із яких найбільшу частку (як і у 2020 р.) отримано за стратегічним пріоритетом 4 «Технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу» (80,2 %), за яким передано також найбільшу частку технологій (62,8 %); найменшу частку надходжень (0,1 %) отримано за стратегічним пріоритетом 2 «Освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки», за яким передано й найменшу частку технологій (0,1 %). У 2020 р. най-

меншу частку надходжень (0,9 %) отримано за стратегічним пріоритетом 7 «Розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки», за яким передано 1,3 % технологій (передостання позиція).

Промисловим підприємствам двома розпорядниками коштів передано 540 технологій, або 52,5 %, зокрема МОН – 511, або 94,6 %, НАН – лише 29, або 5,4 % технологій. НААН промисловим підприємствам, як і в попередніх два роки, технології не передавалися. Частка технологій, переданих промисловим підприємствам, у 2021 р. зросла на 2,5 в. п. порівняно з 2020 р.

На внутрішньому ринку у 2021 р. було передано на 32,4 % менше технологій, ніж у 2020 р., при цьому обсяг отриманих коштів скоротився на 10,8 %; на зовнішньому ринку передано більше технологій (у 4,3 раза), обсяг отриманих коштів зріс у 3,2 раза.

Тенденції трансферу технологій відповідають тенденціям бюджетного фінансування інноваційної діяльності: ті пріоритети, які отримали більші або зростаючі обсяги фінансування, показали кращі результати у сфері трансферу.

Зважаючи на викладене, з метою активізації та підвищення результативності реалізації наукової, науково-технічної й інноваційної діяльності за стратегічними пріоритетами доцільно:

- збільшити фінансування науково-технічних програм і окремих розробок, спрямованих на реалізацію пріоритетних напрямів наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності, зокрема стратегічного пріоритетного напрямку «Освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки», що є критичним пріоритетом в умовах російсько-української війни;

- збільшити фінансування наукових досліджень із зосередженням уваги на переході результатів фундаментальних наукових досліджень у тематичні напрями наукових досліджень і розробок із залученням до фінансування підприємницького сектору.

Потребує нагального оновлення система пріоритетних напрямів у сферах наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні.

МОН було розроблено проєкт Закону про основні засади формування та реалізації пріоритетних напрямів наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні, яким передбачається об'єднати пріоритети науки й інноваційної діяльності, щоб забезпечити ефективну роботу ланцюга «наука – бізнес» та законодавчо визначити основні засади формування й реалізації єдиної системи пріоритетних напрямів наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в Україні, що орієнтовані на досягнення Цілей сталого розвитку та враховують потреби реального сектору економіки. Законопроєкт було схвалено на засіданні Уряду 9 грудня 2021 р. і внесено Кабінетом Міністрів України на розгляд Верховної Ради України (реєстр. № 6418 від 10.12.2021).

Для ефективної наукової діяльності велике значення має наявність у вчених доступу до передових ресурсів наукової інформації. Можливості використання українськими закладами освіти й науковими установами електронних баз даних істотно розширились, адже, підтримуючи Україну у складних умовах

війни, низка видавництв і компаній відкрили для вітчизняних освітян та вчених безкоштовний доступ до своїх електронних ресурсів.

Так, компанією Clarivate за результатами розгляду звернення Міністерства освіти і науки України було прийнято рішення про збереження для українських установ до кінця 2022 р. доступу до бази даних Web of Science. Компанією Elsevier збережено доступ для вчених до бази даних Scopus. Окрім бази даних Scopus, компанія надала українським науковцям доступ до повнотекстових ресурсів бази даних ScienceDirect, а також низки медичних ресурсів, таких як ClinicalKey, Complete Anatomy, Embase, Osmosis.

Важливим кроком стало прийняття видавцями наукової літератури в березні цього року рішення про надання українським освітянам і науковцям до кінця 2022 р. безкоштовного доступу до електронних ресурсів у межах проєкту Research4Life. Українські вчені й освітяни отримали безкоштовний і зручний доступ на порталі Research4Life до понад 115 тис. книг, близько 40 тис. журналів, десятків баз даних, у т. ч. доступні повнотекстові ресурси таких провідних видавництв наукової літератури, як Elsevier, Springer Nature, Wiley, Taylor & Francis, Oxford University Press, Emerald, та багатьох інших.

У червні 2022 р. МОН надіслало офіційне звернення щодо необхідності продовження доступу для українських установ у рамках проєкту Research4Life на наступний рік. За результатами розгляду зазначеного звернення на щорічній зустрічі партнерів проєкту Research4Life було підтримано рішення перевести Україну із групи В до групи А, що дасть змогу продовжити для вітчизняних учених і освітян термін вільного доступу до ресурсів платформи Research4Life щонайменше до кінця 2024 р.

Уже на сьогодні ми маємо певні досягнення. 30 березня 2022 р. Україна стала 39-м повноправним членом Асоціації COST, що надає інноваторам і дослідникам можливості налагодження зв'язків для зміцнення спроможності долати наукові, технологічні й суспільні виклики. 13 травня 2022 р. урегульовано питання академічної мобільності, визначено процедуру реалізації права на неї. Імплементация зазначеної процедури в умовах воєнного стану дасть змогу гарантувати право на безпечну освіту студентів, які вимушено залишили місце свого постійного перебування або Україну, у безпечніших регіонах України чи за кордоном, сприятиме їх поверненню в Україну після завершення або припинення дії воєнного стану, адже дозволить офіційно зарахувати результати такого навчання після повернення до закладу свого постійного місця навчання. Крім того, реалізація процедури гарантуватиме право на безпечні умови праці наукових і науково-педагогічних працівників, що підтримає інтелектуальний потенціал України, оскільки забезпечить збереження посади за основним місцем роботи до двох років.

Для швидкого інформування українських науковців та інноваторів про можливості їх підтримки в Україні й за кордоном продовжує функціонувати телеграм-бот Info Science Bot. У боті розміщено понад 200 публікацій щодо можливостей підтримки науковців та інноваторів.

Проведено 6-денний Science&Business Startup Hackathon від Міністерства освіти і науки України та Українського фонду стартапів. За результатами

хакатону науковці та стартапи дістали можливість опрацювати свої ідеї за участі найкращих міжнародних і українських експертів, а саме пройти індивідуальне менторство, прослухати курс лекцій, узяти участь у воркшопах, а також пропітчити свої проекти та позмагатися за цінні призи від партнерів заходу.

Забезпечено проведення курсу з написання грантів для українських університетів від Cormack Consultancy Group у рамках «Ініціативи Єднання», за підтримки Фонду Президента України з питань освіти, науки і спорту та Міністерства освіти і науки України.

В Україні продовжує функціонувати платформа «Наука та бізнес», яка є онлайн-майданчиком для комунікації та ефективної взаємодії представників бізнесу й наукової спільноти, що надає можливість підприємцям мати доступ до провідних наукових розробок, а вченим – реалізувати власний потенціал і комерціалізувати результати наукового пошуку. Зареєстровані на платформі пропозиції враховують реалії сьогодення, адже належать до галузей національної безпеки, військових і технічних наук.

Активно працюємо над створенням умов для розвитку інноваційної екосистеми, поєднання наукового та промислового потенціалу, активізації міжнародного співробітництва у сфері інноваційної діяльності, забезпечення трансферу технологій і комерціалізації наукових результатів, збільшення обсягу інноваційної продукції та реалізації продукції з високою прибутковістю, що дасть змогу пришвидшити процес відновлення України та її економіки.

Так, 9 серпня 2022 р. Урядом ухвалено проєкт Закону про інноваційні парки (реєстр. № 7658 від 11.08.2022), розроблений Міністерством освіти і науки України з метою визначення правових та організаційних засад створення й функціонування інноваційних парків на території України для забезпечення розвитку національної економіки інноваційним шляхом.

Задля відновлення та розвитку інноваційної екосистеми розроблено проєкт постанови Кабінету Міністрів України про запровадження експериментального проєкту зі створення на базі закладів вищої освіти, наукових установ мережі стартап-школа – інкубатор – акселератор. Із метою визначення процедури створення, функціонування, урегулювання фінансових і матеріально-технічних питань, пов'язаних із діяльністю, а також припиненням діяльності регіонального центру трансферу технологій, розроблено проєкт постанови Кабінету Міністрів України про затвердження порядку створення та функціонування регіональних центрів трансферу технологій.

Задля спрощення подання ЗВО й науковими установами звітних матеріалів запроваджено новий механізм реєстрації та обліку науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт та дисертацій, які не містять інформації з обмеженим доступом. Реєстрація відбувається за допомогою електронної системи з віддаленим доступом, яку запроваджено для забезпечення більш зручної й ефективної процедури.

8.2. Перспективи розвитку наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в умовах воєнного стану

Основними завданнями розвитку наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в короткостроковому періоді є:

1. Розроблення механізмів відновлення пошкодженої та зруйнованої дослідницької й інноваційної інфраструктури.

2. Визначення підходів до запровадження нових інструментів підтримки науковців та інноваторів в умовах воєнного стану.

3. Створення можливостей для продовження провадження наукової, науково-технічної й інноваційної діяльності внутрішньо переміщеними особами.

4. Удосконалення інституту академічної мобільності.

5. Запровадження засад відкритої науки та інновацій.

6. Визначення шляхів прискорення процесів інтеграції до європейського та світового дослідницького просторів.

7. Створення умов для розвитку інноваційної екосистеми, поєднання наукового й промислового потенціалу, забезпечення трансферу технологій і комерціалізації наукових результатів.

Основними завданнями розвитку наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності в повоєнний період є:

1. Відновлення та модернізація мережі дослідницької й інноваційної інфраструктури спільно з іноземними країнами-партнерами.

2. Запровадження нових інструментів підтримки науковців та інноваторів в умовах повоєнного відновлення України.

3. Створення умов для збереження наукового потенціалу, повернення вимушено переміщених осіб для забезпечення продовження провадження ними наукової, науково-технічної й інноваційної діяльності.

4. Визначення довгострокових напрямів удосконалення інституту академічної мобільності з метою посилення потенціалу української науки.

5. Запровадження засад відкритої науки та інновацій, що забезпечуватиме конкурентоспроможність української науки в єдиному європейському дослідницькому просторі.

6. Поглиблення інтеграції до європейського та світового дослідницького просторів, що забезпечить розвиток української науки в довгостроковій перспективі.

7. Створення умов для довгострокового розвитку української науки та інноваційної екосистеми. Розвиток прикладних досліджень і поглиблення взаємозв'язку наукового й промислового потенціалу. Забезпечення комерціалізації наукових результатів і трансферу технологій, що сприятиме сталому еко-номічному зростанню України.

Висновки

1. Однією з основних проблем розвитку сфери науки та інновацій у період дії воєнного стану є ускладнення для провадження наукової й інноваційної діяльності на високому рівні, що зумовлено продовженням збройної агресії російської федерації проти України. Повністю неможливо провадити наукову та інноваційну діяльність у тимчасово окупованих або постраждалих від обстрілів регіонах. Поряд із цим науково-інноваційна діяльність ускладнена й в інших регіонах України, що зумовлено низкою об'єктивних причин.

2. У період дії воєнного стану завдяки активній роботі Міністерства освіти і науки України, незважаючи на загрози та виклики, серйозні перешкоди й обмеження, спричинені війною, українська наука, інноваційна сфера та трансфер технологій отримали потужний поштовх у своєму розвитку, передусім завдяки безпрецедентній підтримці України з боку міжнародної наукової спільноти.

3. На сьогодні оцінка середньо- й довгострокового впливу війни на сферу наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності є ускладненою. Це, зокрема, зумовлено непрогнозованістю подальшого розвитку війни та наявністю проблем зі збором інформації щодо можливості продовження виконання розпочатих і запланованих наукових, науково-технічних робіт та проєктів, а також інноваційних проєктів, наявності кадрового потенціалу, стану дослідницької й інноваційної інфраструктури.

4. За підтримки міжнародних партнерів істотно розширилися можливості безкоштовного використання українськими закладами освіти та науковими установами електронних баз даних, що має виключно велике значення для ефективної наукової діяльності.

5. Відбувається зміцнення інституційно-правових засад провадження науково-інноваційної діяльності в Україні. Зокрема, Урядом ухвалено проєкт Закону про інноваційні парки (реєстр. № 7658 від 11.08.2022), який розроблено Міністерством освіти і науки України з метою забезпечення створення та функціонування в Україні інноваційних парків, що створить умови для розвитку національної економіки на інноваційній основі.

6. У напрямку відновлення й розвитку інноваційної екосистеми розроблено проєкт постанови Кабінету Міністрів України про запровадження експериментального проєкту зі створення на базі закладів вищої освіти, наукових установ мережі стартап-школа – інкубатор – акселератор. Ухвалення постанови забезпечить визначення процедури створення, функціонування, урегулювання фінансових і матеріально-технічних питань, пов'язаних із діяльністю, а також припиненням діяльності регіонального центру трансферу технологій.

7. Наука заради миру – це основне прагнення наших учених. У довгостроковій перспективі повоєнного розвитку Міністерство освіти і науки України разом із провідними вітчизняними вченими-інноваторами створюватиме інституційно-правові умови для розвитку наукової діяльності, спрямовані на формування системи світової безпеки, соціальної стабільності, захисту екології та сталого економічного розвитку.

Додатки

Корисні посилання

- [1.A] Наука. Офіційний вебсайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka>.
- [1.B] Спрощено фінансові процедури для координаторів проєктів програм «Горизонт Європа» та «Еразмус+». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/sprosheno-finansovi-proceduri-dlya-koordinatoriv-proyektiv-program-gorizont-yevropa-ta-erazmus>.
- [1.C] Вільна наука. URL: <https://vilnanauka.com/>.
- [1.D] Наука для бізнесу в Україні. URL: <https://s2b.nauka.gov.ua/>.

	A	B	C	D
1				

9. ПСИХОЛОГІЧНА СЛУЖБА У СИСТЕМІ ОСВІТИ

Основні виклики

Російська агресія проти України зумовила низку викликів для психологічної служби освіти, а саме:

1. Значне зростання чисельності учасників освітнього процесу, які отримали психологічні травми різного ступеня внаслідок військових дій та потребують постійної психологічної підтримки й допомоги.

2. Брак практичних психологів/послуг із психологічного супроводу під час освітнього процесу з огляду на зростаючу потребу.

3. Неготовність педагогічних працівників до надання базової психологічної підтримки та до роботи з дітьми, які отримали психологічну травму.

4. Неєфективна система підтримки педагогічних працівників і практичних психологів під час роботи в стресових умовах та з дітьми, які отримали психологічну травму.

5. Недостатня обізнаність батьків у сфері психічного здоров'я та їх неспроможність надавати психологічну підтримку дітям.

6. Необхідність упровадження чітких алгоритмів перенаправлення та протоколів реагування для педагогічних працівників у разі неспроможності впоратися самостійно з проявами психологічної травми.

9.1. Психологічна служба у системі освіти: оцінка допомоги дітям, що постраждали внаслідок військових дій

У системі освіти України відповідно до ст. 76 Закону України «Про освіту» діє психологічна служба, що забезпечує своєчасне та систематичне вивчення психофізичного розвитку здобувачів освіти, мотивів їхньої поведінки й діяльності з урахуванням вікових, інтелектуальних, фізичних, гендерних та інших індивідуальних особливостей, сприяє створенню умов для соціального й інтелектуального розвитку здобувачів освіти, охорони психічного здоров'я, надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки всім учасникам освітнього процесу відповідно до цілей і завдань системи освіти. Діяльність психологічної служби у системі освіти України провадиться практичними психологами, соціальними педагогами, методистами та директорами (завідувачами) навчально-методичних кабінетів/центрів/лабораторій.

Психологічна служба, як складова державної системи охорони психічного й соціального здоров'я громадян, покликана надавати соціальну та психологічну допомогу особистості не тільки в кризові моменти її життя, а й у процесі її розвитку та саморозвитку.

Головним поточним пріоритетом діяльності закладів освіти є забезпечення психологічної стійкості учасників освітнього процесу, які постраждали від

російської збройної агресії. За таких умов роль психологічної служби системи освіти істотно зростає.

Закон України «Про освіту» та Положення про психологічну службу в системі освіти України, затверджене наказом Міністерства освіти і науки України від 22.05.2018 № 509, визначають загальне спрямування діяльності психологічної служби в закладах освіти щодо проблеми профілактики стресів, зокрема розв'язання освітніх та виховних завдань, що сприятиме збереженню психологічного здоров'я всіх учасників освітнього процесу, формуванню моделі бажаної поведінки, усвідомленню основних рис відповідальної поведінки, повноцінному розвитку особистості, створенню умов для формування мотивації до самовиховання й саморозвитку.

За даними, що надійшли з регіонів України у 2021/2022 н. р., чисельність фахівців психологічної служби становить 20 413 осіб, із них: практичних психологів – 13 486 осіб, соціальних педагогів – 6553 особи, методистів – 374 особи (рис. 9.1.1).

Рис. 9.1.1. Розподіл працівників психологічної служби у 2021/2022 н. р. за фахом, осіб

Побудовано за оперативними даними ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

Серед кадрових проблем у психологічній службі слід виокремити: відсутність ставок психологів і соціальних педагогів, фахівців із відповідною освітою, непривабливість умов оплати праці, недостатнє фінансування освітньої галузі в регіонах, низькі нормативи ставок фахівців психологічної служби з огляду на чисельність здобувачів освіти.

За результатами аналізу запитів учасників освітнього процесу до працівників психологічної служби, виокремлено основні напрями проблемних питань, а саме: самовдосконалення, розвиток власних здібностей і компетенцій, професійне самовизначення, психологічний та соціально-педагогічний супровід дітей із сімей учасників АТО (ООС), психологічний і соціально-педагогічний супровід дітей із сімей внутрішньо переміщених осіб, допомога дітям та сім'ям, які постраждали у військових конфліктах, допомога ветеранам і членам їхніх родин, психологічний супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивної освіти, профілактика різних видів залежності (адиктивна поведінка), профілактика шкідливих звичок (вживання наркотичних речовин, напоїв, що містять алкоголь, тютюнопаління), формування культури здорового способу життя, домашнє насильство, булінг/кібербулінг, дитяча злочинність, торгівля людьми, суїцидальні нахили дітей.

Згідно з отриманими даними, у 2021/2022 н. р. загалом до працівників психологічної служби надійшло 2 829 475 звернень, із них: 35 % звернень батьків здобувачів освіти, 30,4 % звернень педагогічних працівників, 27,7 % звернень здобувачів освіти та 6,9 % звернень інших зацікавлених осіб (рис. 9.1.2).

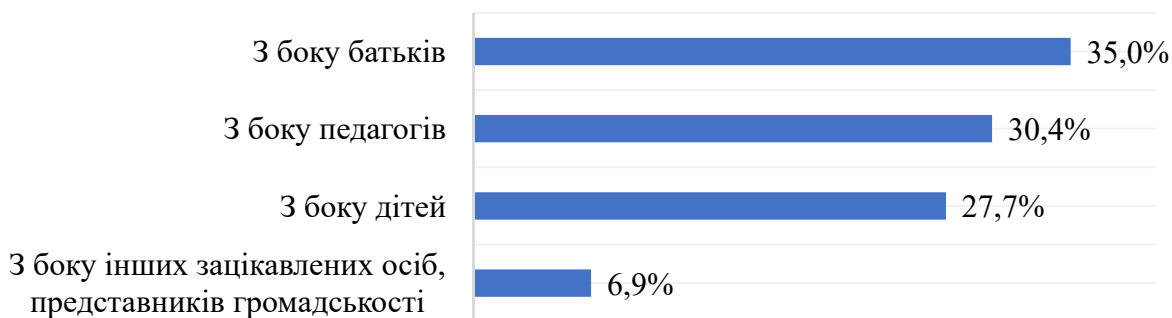

Рис. 9.1.2. Розподіл звернень до працівників психологічної служби за категоріями осіб у 2021/2022 н. р., %

Побудовано за оперативними даними ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

Із початком агресії російської федерації проти України додалося багато звернень щодо психологічної підтримки дітей в умовах війни, надання психологічної допомоги, у т. ч. екстреної, подолання стресу, переживання втрати, горя, печалі та страждання, психотерапевтичної роботи з дітьми, які втратили батьків, домівку, здоров'я й зазнали ушкоджень, пережили бомбардування, стали біженцями, ВПО. Якщо в попередні роки найбільше звернень надходило щодо булінгу (цькування), домашнього насильства тощо, то в умовах воєнного стану переважають звернення щодо надання психосоціальної та соціально-педагогічної допомоги дітям і сім'ям із числа ВПО. За 2021/2022 н. р. надійшло 221 664 таких звернення, з них: 44 % звернень дітей, 37 % звернень батьків або законних представників, 8,2 % звернень інших членів родини, 6,7 % звернень педагогічних працівників, 4,1 % звернень маломобільних груп населення (йдеться про людей з інвалідністю, осіб похилого віку) (рис. 9.1.3).

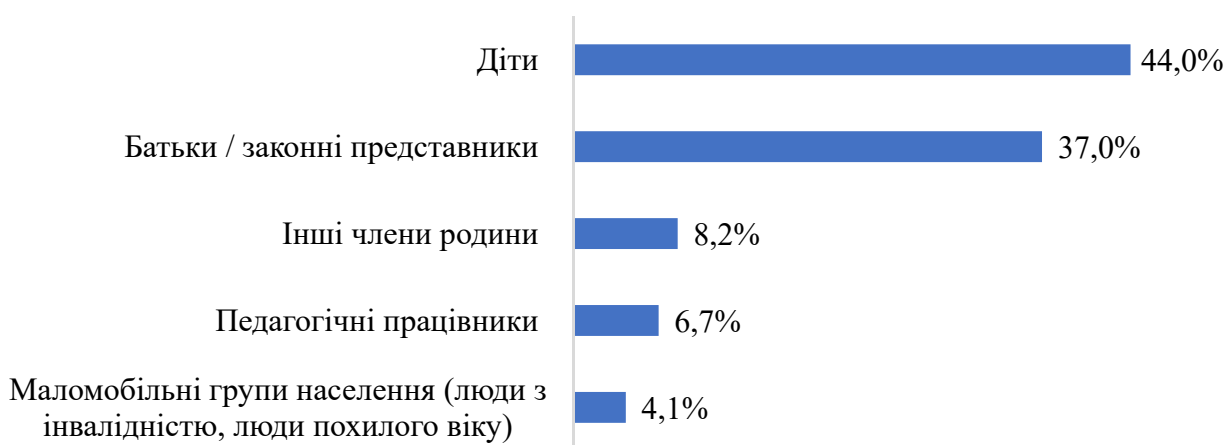

Рис. 9.1.3. Розподіл звернень до психологічної служби за категоріями внутрішньо переміщених осіб у 2021/2022 н. р., %

Побудовано за оперативними даними ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

Кількість звернень до працівників психологічної служби щодо роботи з дітьми, сім'ями із числа постраждалого населення для отримання психосоціальної та соціально-педагогічної допомоги за період військових дій в Україні становить 446 368, із них: 54,5 % звернень дітей, 24,2 % звернень батьків або законних представників, 2,5 % звернень інших членів родини, 17,2 % звернень педагогічних працівників, 1,6 % звернень маломобільних груп населення (рис. 9.1.4).

Рис. 9.1.4. Розподіл звернень до психологічної служби за категоріями постраждалих осіб у 2021/2022 н. р., %

Побудовано за оперативними даними ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

Число звернень до працівників психологічної служби щодо протидії булінгу (цькуванню) у закладах освіти становить 79 392, із них: 33,3 % звернень батьків, 30,1 % звернень педагогічних працівників, 30,7 % звернень здобувачів освіти та 5,9 % звернень інших зацікавлених осіб. Кількість звернень стосовно протидії домашньому насильству – 67 099, із них: 32,9 % звернень батьків, 27,5 % звернень педагогічних працівників, 30,2 % звернень здобувачів освіти та 9,4 % звернень інших зацікавлених осіб.

Робота працівників психологічної служби щодо протидії торгівлі людьми є вагомим складовою в боротьбі з цією проблемою, особливо під час військових дій в Україні. За даними дослідження, кількість звернень до працівників психологічної служби стосовно протидії торгівлі людьми становить 44 676, із них: 25,2 % звернень батьків, 27,7 % звернень педагогічних працівників, 36 % звернень здобувачів освіти та 11,1 % звернень інших зацікавлених осіб.

Одним із напрямів діяльності працівників психологічної служби є просвітницька й профілактична робота з подолання злочинності серед неповнолітніх. Кількість звернень до працівників служби щодо подолання дитячої злочинності – 48 889, із них: 31,8 % звернень батьків, 24 % звернень педагогічних працівників, 27,6 % звернень здобувачів освіти та 16,6 % звернень інших зацікавлених осіб.

Серед напрямів роботи працівників психологічної служби – також підвищення рівня інформаційно-просвітницької роботи щодо оволодіння дітьми, учнівською й студентською молоддю знаннями та навичками, необхідними для формування культури здорового способу життя. Кількість звернень до працівників служби щодо профілактики шкідливих звичок, різних видів залежності та формування культури здорового способу життя становить 140 100, з них: 32,4 %

звернень батьків, 27,1 % звернень педагогічних працівників, 31,3 % звернень здобувачів освіти та 9,2 % звернень інших зацікавлених осіб.

У закладах освіти й надалі розвивається інклюзивна освіта. В умовах воєнного стану із дітьми з особливими освітніми потребами працюють усі педагогічні працівники закладу освіти, зокрема практичні психологи та соціальні педагоги. Кількість звернень до працівників психологічної служби щодо надання психологічної й соціально-педагогічної допомоги дітям з особливими освітніми потребами, зокрема в умовах інклюзивної освіти, склало 123 379, із них: 39,9 % звернень батьків, 28,5 % звернень педагогічних працівників, 20 % звернень здобувачів освіти, 11,6 % звернень громадських організацій та інших зацікавлених осіб (рис. 9.1.5).

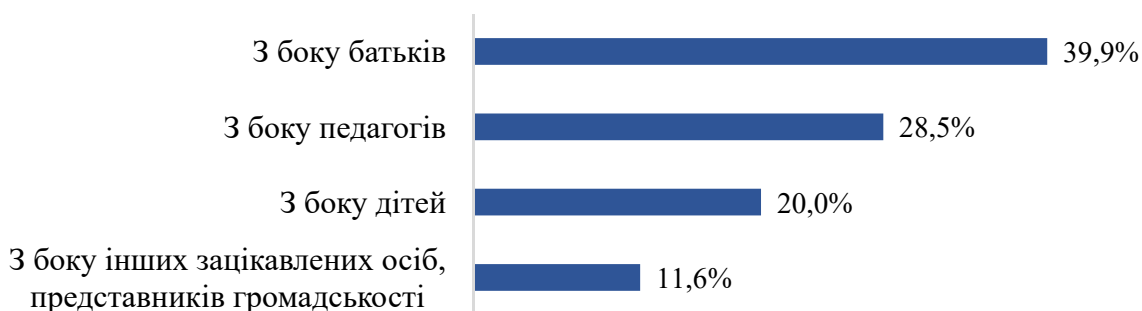

Рис. 9.1.5. Розподіл звернень до психологічної служби щодо інклюзивної освіти за категоріями осіб у 2021/2022 н. р., %

Побудовано за оперативними даними ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

Важливим напрямом діяльності психологічної служби є запобігання суїцидальним проявам і нахилам серед дітей. На жаль, у зв'язку з війною ця проблема загострилась, оскільки люди перебувають у хронічному стресі, депресії, мають посттравматичний стресовий розлад, фінансову скруту, втрачають близьких, домівки, роботу тощо й інколи єдиним виходом зі складної життєвої ситуації вбачають суїцид. Згідно з наданими статистично-аналітичними даними, кількість звернень до працівників психологічної служби щодо суїцидальних роздумів, поведінки та тенденцій серед дітей і підлітків становить 49 777, із них: 33,2 % звернень батьків, 18,8 % звернень педагогічних працівників, 31,1 % звернень здобувачів освіти та 16,9 % звернень інших зацікавлених осіб і громадських організацій (рис. 9.1.6).

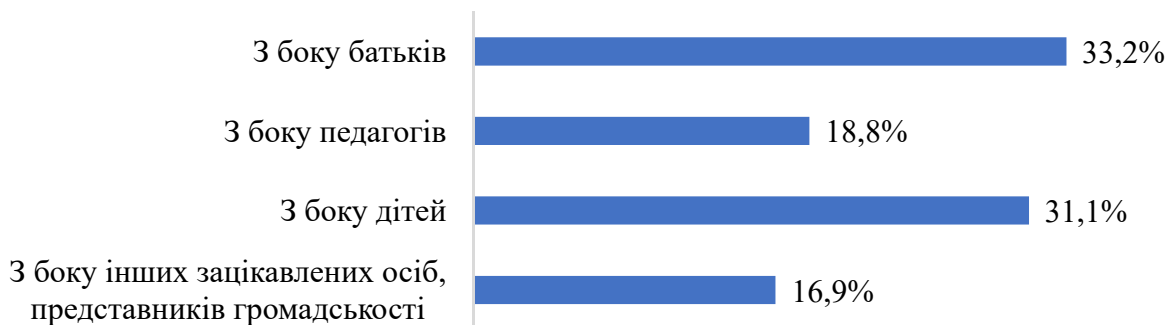

Рис. 9.1.6. Розподіл звернень до психологічної служби щодо суїцидальної поведінки дітей за категоріями осіб у 2021/2022 н. р., %

Побудовано за оперативними даними ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти».

Сьогодні всі учасники освітнього процесу більше ніж будь-коли потребують психологічної підтримки й допомоги. У цей непростий для нашої країни час працівники психологічної служби надають психологічні послуги в режимі 24/7, налагоджують взаємодію з учасниками освітнього процесу за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій, проводять консультації через електронний застосунок «Кабінет психолога/соціального педагога», створений на вебсайтах закладів освіти, надають інформаційну підтримку щодо джерел консультування, куди саме можна звернутися, розмістивши повідомлення в месенджері фейсбук-сторінки, чаті телеграм-каналу тощо.

Для подолання соціально-психологічних проблем, які виникають у сім'ях учасників АТО (ООС), ветеранів, створено консультаційні пункти психологічної допомоги та надання підтримки населенню, учасникам подій, постраждалим та їхнім родичам у разі виникнення відповідних потреб на базі обласних навчально-методичних центрів/кабінетів/лабораторій психологічної служби. Наразі закладам освіти, що залишилися без психологічного супроводу в районах і об'єднаних територіальних громадах, рекомендується звертатися до консультаційних пунктів обласних навчально-методичних центрів/кабінетів/лабораторій психологічної служби.

Фахівці психологічної служби у системі освіти беруть активну участь в онлайн-вебінарах щодо психологічної допомоги учасникам освітнього процесу. Заходи організовуються ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» МОН у співпраці з ГО «Ла Страда-Україна» за підтримки ЮНІСЕФ.

Зокрема, станом на червень 2022 р. проведено:

- 30 вебінарів для фахівців психологічної служби у системі освіти України;
- 22 супервізійні кейсові зустрічі для працівників психологічної служби щодо розбору складних випадків, які трапляються в роботі з учасниками освітнього процесу;
- 19 нарад для керівників психологічної служби в системі освіти щодо організації діяльності фахівців психологічної служби стосовно надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу під час військових дій.

9.2. Забезпечення психологічної підтримки учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану

З метою забезпечення психологічної підтримки учасників освітнього процесу та поширення інформації щодо психологічної травми, а також підготовки педагогічних працівників до забезпечення освітнього процесу з дітьми, що мають психологічні травми або постраждали внаслідок військових дій, залучення батьків до роботи з дітьми, а також безпосередньої підтримки педагогів Міністерством освіти і науки України у 2022 р. було проведено низку заходів, зокрема:

- 11 березня за участі Міністра освіти Ізраїлю організовано онлайн-тренінг від ізраїльських фахівців «Емоційний діалог з дітьми та вчителями в умовах військового конфлікту», у якому взяло участь близько 500 психологів;

– 14 березня проведено онлайн-тренінг від ізраїльських фахівців «Допомога дітям та молоді з особливими потребами у надзвичайних ситуаціях», у якому взяло участь більш ніж 500 психологів;

– 6 травня організовано семінар за участю психологів і психотерапевтів проєкту «Підтримай дитину» «Психологічна травма: основні відомості та першочергові кроки». Станом на 1 серпня семінар переглянуло понад 10 тис. користувачів. Семінар присвячено способам ідентифікації психологічної травми за її ознаками (https://www.facebook.com/watch/live/?ref=watch_permalink&v=750095662814852);

– за координації МОН проєктом «Підтримай дитину» проведено вебінари для батьків: 21 травня – «Як зрозуміти, що Вашій дитині потрібна додаткова підтримка?» (2,5 тис. переглядів), 27 травня – «Як підтримати дитину молодшого шкільного віку» (2,8 тис. переглядів) та 3 червня – «Як батькам підтримати дитину середнього та старшого шкільного віку у складні часи» (2,7 тис. переглядів);

– 7 червня ГО «Підтримай дитину» влаштовано онлайн-семінар для поліцейських підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України та державних службовців МВС «Психологічна травма в дітей шкільного віку: причини, ознаки, наслідки», який станом на 1 серпня переглянуло 5,7 тис. користувачів (<https://www.facebook.com/UAMON/videos/549314236943351/>);

– відбулися семінари Міжнародного інституту освіти Університету Макгілла (Канада), організовані Національною психологічною асоціацією України спеціально для МОН, а саме: 9 червня – «Оцінка функціональних обмежень та психоосвітнє оцінювання», 22 червня – «Адаптація навчального середовища і підтримка для учнів з інвалідністю», 6 липня – «Знаходження підтримки у важкі часи».

МОН разом із Фондом Lumos протягом травня-липня 2022 р. провели три чотириденних тренінги з підготовки тренерів, які надалі викладатимуть тему «Надання психологічної допомоги дітям, які зазнали психотравмуючих дій» педагогічним працівникам закладів освіти на курсах підвищення кваліфікації в закладах післядипломної педагогічної освіти. Станом на 1 серпня навчання пройшли 77 представників закладів післядипломної педагогічної освіти. Міністерство освіти і науки України підготувало проєкт Типової програми підготовки тренерів для підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти щодо надання психологічної допомоги дітям, які зазнали психотравмуючих дій, котрим передбачено затвердити перелік національних тренерів, що вже пройшли навчання.

МОН постійно готує й публікує інформаційні матеріали для педагогічних працівників і педагогів щодо психологічної травми у дітей. В освітньому чат-боті МОН EducationUaBot передбачено розділ «Психологічна підтримка» з наданням ресурсів та інформації для батьків.

За підтримки МОН групою волонтерів 28 лютого 2022 р. створено телеграм-канал «Підтримай дитину» (<https://t.me/pidtrumaidutuny>), який використовується педагогічними працівниками та батьками. На каналі розміщуються психологічні поради й матеріали щодо психологічної травми, ігри, вправи, забавки, аудіо- та відеоматеріали, у т. ч. підготовлені спеціально для каналу. Усі

матеріали є зручними для використання в умовах наявності лише мобільного телефону й неякісного інтернету, відсутності ігрових і дидактичних матеріалів. Частину матеріалів розроблено чи адаптовано для дітей з особливими освітніми потребами. Доступ до каналу та його матеріалів є безкоштовним; у коментарях можна поставити питання до фахівців і отримати відповіді й консультації. Підписниками каналу є близько 13 тис. користувачів. Окрім того, в рамках проекту «Підтримай дитину» проводяться короткі зустрічі-інтерв'ю із фахівцями (насамперед психологами) «Підтримай» з онлайн-трансляцією на сторінці у Фейсбуці, а також на ютуб-сторінці «Підтримай дитину» розміщено понад 160 коротких занять, зокрема психолого-педагогічних та корекційно-розвиткових.

У співпраці з креативною освітньою онлайн-платформою Creative Practice та психологами проекту «Підтримай дитину» МОН створено й розміщено анімаційний ролик «Як говорити з дитиною про війну. 7 порад від психологів». Станом на 1 серпня ролик переглянуло більш ніж 10 тис. користувачів (<https://www.facebook.com/UAMON/videos/1009983869641596/>).

МОН спільно з партнерами й закладами вищої освіти підготовлено серії інформаційних матеріалів від Світлани Ройз для психологічної підтримки дітей; проводяться щоденні онлайн-зустрічі о 13.00 і 20.00 на <https://facebook.com/eduhub.in.ua/> із сертифікованими психологами Асоціації інноваційної та цифрової освіти, а також щодня на платформі ZOOM влаштовуються онлайн-зустрічі у форматі інтерв'ю з лідерами думок, у т. ч. із психологами й психотерапевтами.

У рамках ініціативи першої леді МОН уже реалізує ряд проєктів щодо формування спроможності педагогічних працівників та батьків надавати першу психологічну підтримку дітям під час здобуття освіти для досягнення кращих результатів навчання, зокрема розроблено курс підвищення кваліфікації для освітян «Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час та після завершення воєнних дій». Створення курсу й зацікавленість слухачів свідчать, що психологічне здоров'я кожного здобувача є невід'ємною складовою освітнього процесу. Курс розробила Асоціація інноваційної та цифрової освіти за сприяння Інституту модернізації змісту освіти й МОН та за участі провідних експертів галузі психології зі США й Ізраїлю. Курс створено за моделлю змішаного навчання. Він складається з 10 мультимедійних уроків у міжнародному форматі SCORM, додаткових матеріалів і практичних тренінгів, під час яких освітяни дізнаються про психологічні стани, вчать надавати першу психологічну допомогу за методичними посібниками Save the Children, а також отримують рекомендації щодо перенаправлення Міжнародного постійного комітету (<https://mon.gov.ua/ua/news/persha-psihologichna-dopomoga-kurs-pidvishennya-kvalifikaciyi-projshli-ponad-7-tis-osvityan>).

Спільно з ЮНІСЕФ Українським інститутом когнітивно-поведінкової терапії та Всеукраїнським громадським центром «Волонтер» реалізовано проєкт психологічної підтримки «ПОРУЧ» (<https://mon.gov.ua/ua/news/v-ukrayini-startuvav-proyekt-psihologichnoyi-pidtrimki-poruch>).

Психологами телеграм-каналу «Подбай про себе» підготовлено низку матеріалів щодо психологічної підтримки дорослих, у т. ч. про виникнення та вплив агресії на стан людини під час війни, рекомендації щодо стабілізації емоційного стану й управління стресом (<https://mon.gov.ua/ua/news/yak-vinikaye-ta-vplivaye-zlist-na-stan-lyudini-pid-chas-vijni>).

На вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» створено сторінку «Матеріали для використання в роботі під час воєнних дій» (<https://imzo.gov.ua/psychologichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/materialy-dlia-vykorystannia-v-roboti-pid-chas-voiennykh-diy/>), зібрано інформацію про найкращі практики психолого-педагогічного супроводу та підтримки учасників освітнього процесу в умовах військових дій і збройних конфліктів, надання соціально-психологічної допомоги постраждалим від насильства й торгівлі людьми (https://imzo.gov.ua/psychologichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/materialy-dlia-vykorystannia-v-roboti-pid-chas-voiennykh-diy/krashchi-praktyku-psykholoho-pedahohichnoho-suprovodu-ta-pidtrymky-uchasnykiv-osvitn-oho-protsesu-v-umovakh-voiennykh-diy-i-zbroynnykh-konfliktiv-nadannia-sotsial-no-psykholohichnoi-dopomohy-postrazhda/?preview_id=45502&preview_nonce=ce217076d7&_thumbnail_id=-1&preview=true); розроблено методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій» (лист МОН від 04.04.2022 № 1/3872-22) за посиланням: <https://drive.google.com/file/d/16esXuCScmCqB5kXLugnkKm-E6SaKg1u0/view>.

Перспективи розвитку системи психологічної допомоги та психосоціальної підтримки в системі освіти

У межах ініціативи першої леді Олени Зеленської стосовно Національної програми з охорони психічного здоров'я та психосоціальної підтримки, відповідно до доручення Уряду від 08.06.2022 № 4229/0/1-22, МОН увійшло до складу робочої групи, утвореної МОЗ як координатор програми у складі Міжвідомчої координаційної ради з питань охорони психічного здоров'я та надання психологічної допомоги особам, які постраждали внаслідок збройної агресії РФ проти України, із залученням до її складу експертів ВООЗ, провідних українських і міжнародних експертів у сфері психічного здоров'я (наказ МОЗ від 20.06.2022 № 1052).

Для координації діяльності з реалізації програми та запровадження системного підходу в наданні психосоціальної підтримки в період кризи й формування спроможності та стійкості системи в майбутньому, МОН у межах компетенції зобов'язується:

- подавати МОЗ пропозиції щодо можливих планів розроблення окремих ініціативних проєктів з охорони психічного здоров'я та надання психосоціальної підтримки постраждалим від війни особам;

- за результатами первинного скринінгу й висновками експертів ВООЗ підготувати та подати на розгляд на засіданні Міжвідомчої координаційної ради з питань охорони психічного здоров'я та надання психологічної допомоги особам, постраждалим від агресії РФ проти України, плани заходів у сфері психічного здоров'я на 2022 р. та шляхи їх виконання;

- забезпечити проведення навчання для педагогічних, науково-педагогічних і штатних психологів закладів освіти незалежно від форми власності та інклюзивно-ресурсних центрів до початку нового навчального року для роботи зі здобувачами освіти з урахуванням особливостей стану їх психічного здоров'я.

На виконання поставлених завдань МОН за сприяння ЮНЕСКО, що підтримала Міністерство освіти і науки в захисті права на освіту та віддала пріоритет освіті у межах гуманітарної допомоги, було складено план невідкладних заходів до кінця 2022 р. за трьома основними напрямками:

1. Аналіз політики: аудит діяльності психологічної служби у системі освіти та розроблення концептуальної моделі трансформації й розвитку системи та реалізації психологічного супроводу освітнього процесу.

2. Розвиток потенціалу: на основі аналізу політики, визначення потреб і впровадження програми розвитку потенціалу / навчального курсу для практичних психологів системи освіти.

3. Навчання та матеріали: формування переліку інструментів для оцінки психічного здоров'я з урахуванням особливостей системи освіти України та поточної кризи.

З урахуванням затягування кризи в Україні МОН та ЮНЕСКО у двосторонньому порядку визнали перспективним потенційне продовження співпраці для формування спроможності й стійкості системи освіти щодо охорони психічного здоров'я та психосоціальної підтримки на 2023 р. із попередніми планами щодо зазначеної співпраці за такими напрямками:

1. Оцінка політики: постійний моніторинг та оцінка трансформації й ефективності роботи психологічної служби у системі освіти відповідно до національної концепції та плану її реалізації.

2. Розвиток потенціалу: створення системи навчання та супервізійної підтримки психологів, педагогів і батьків для проведення психологічних інтервенцій; здійснення систематичного соціально-емоційного навчання учнів.

3. Інструменти та матеріали: упровадження стандартів, інструментів і протоколів соціальної та емоційної реакції для підтримки психологів, педагогів і батьків, які здійснюють психологічне втручання; реалізація алгоритмів перенаправлення відповідно до співвідношення виявленої потреби й доказового психологічного втручання.

За ініціативи ЮНЕСКО в рамках Освітнього кластера було створено Тематичну робочу групу з освіти (TWG) з охорони психічного здоров'я (MHPSS), у якій фасилітатором виступає ЮНЕСКО й Міністерство освіти і науки та яка має стратегічне значення для об'єднання міжгалузевих партнерів і координації зусиль щодо надання послуг з охорони психічного здоров'я (MHPSS) в освітньому секторі, визначення потреб та прогалин у реагуванні, а також співпраці й обміну ресурсами.

За ініціативи Національної асоціації психологів України та підтримки ЮНЕСКО розпочато переговори з керівництвом Міжнародної ініціативи з лідерства в психічному здоров'ї (IIMHL, <https://www.iimhl.com/>), яке виявило зацікавленість у тому, щоб залучити Україну до свого «клубу» лідерів

психічного здоров'я. Цей клуб створений для країн із високим рівнем доходу, але вони готові разом із нами думати, як і що можна зробити.

За підтримки партнерів заплановано низку ініціатив щодо навчання педагогічних працівників і психологів із метою формування професійних компетентностей для забезпечення психологічного супроводу дітей під час навчання та надання психосоціальної підтримки. Зокрема, перемовини тривають із низкою організацій, як-от:

1. Children and War Foundation (<https://www.childrenandwar.org/>) щодо проведення навчання та супервізії психологів за допомогою короткого (п'ять сеансів для дітей і два для батьків) групового втручання під назвою «Навчання методу відновлення» на основі когнітивно-поведінкової терапії.

2. Центр здоров'я та розвитку «Коло сім'ї» (<https://k-s.org.ua/>) щодо підготовки тренерів з інститутів післядипломної педагогічної освіти за навчальними програмами: «Плекання навиків резилієнтності для вчителів», «Плекання навиків резилієнтності для учнів», «Основи психологічного консультування стосовно поширених труднощів, які виникають у сфері психічного здоров'я у дітей» (попередньо планується організація навчання: по три робочих дні три групи по 30 учасників (усього 270 тренерів з ІПО), які будуть навчати вчителів, шкільних психологів і класних керівників з цілої України).

3. Національний центр удосконалення Шотландії (<https://education.gov.scot/education-scotland/>) щодо адаптації та обміну освітніми ресурсами з основ психічного здоров'я «Cycle of wellbeing» для педагогів, батьків і дітей.

4. Childhood Education International (<https://ceinternational1892.org/>) щодо адаптації чотирьох онлайн-курсів із соціально-емоційного навчання, роботи з психологічною травмою та стресом для педагогічних працівників (PSS/SEL), а також щодо створення платформи для спільноти педагогів із метою підтримки/навчання/обміну досвідом, де фахівці можуть зв'язуватись один з одним, отримувати допомогу в реальному часі, замислюватися про своє навчання та власний добробут (<https://www.cmnty.com/>).

5. War Child (<https://www.warchild.org/>) щодо адаптації й упровадження протоколів та інструменту ReachNow (CCDT tool) із підтримки психічного здоров'я дітей/підлітків під час навчання. Це інструмент, який можуть використовувати люди, які не мають спеціального досвіду в галузі психічного здоров'я, щоб допомогти їм виявити та направити дітей із потребами психічного здоров'я. Інструмент було розроблено й досліджено War Child Holland із позитивними результатами. Потенційно обговорюємо можливість підготовки психологів закладів освіти тренерами з використання інструменту педагогічними працівниками.

6. Safe the Children (<https://www.savethechildren.net/>) щодо впровадження програми для педагогічних працівників «Повернення до навчання», Tree App – додатка для дітей із підтримки психічного здоров'я із вбудованим соціально-емоційним навчанням.

7. ГО «Підтримай дитину» щодо проведення вебінарів для педагогічних працівників із психологічної підтримки дітей, у т. ч. для вихователів та керівників закладів дошкільної освіти, фахівців інклюзивно-ресурсних центрів тощо.

9.3. Перспективи розвитку психологічної служби в системі освіти

Основні завдання розвитку психологічної служби в системі освіти в короткостроковому періоді:

1. Забезпечення та впровадження загальнонаціональних ініціатив першої леді Олени Зеленської стосовно Національної програми з охорони психічного здоров'я та психосоціальної підтримки.

2. Навчання практичних психологів закладів освіти, проведення вебінарів для них щодо роботи з учасниками освітнього процесу, які мають психологічну травму.

3. Проведення навчання й вебінарів, інформування педагогічних працівників щодо ознак психологічного травмування дітей різного віку. Навчання педагогічних працівників роботи з дітьми, що отримали психологічну травму, організації освітнього процесу з урахуванням потреб таких дітей. Навчання фахівців інклюзивно-ресурсних центрів щодо визначення особливих освітніх потреб, пов'язаних із психологічною травмою, а також забезпечення психолого-педагогічного супроводу дітей, що мають особливі освітні потреби внаслідок психологічної травми.

4. Формування ефективної системи підтримки педагогічних працівників і практичних психологів під час роботи в стресових умовах та з дітьми, які отримали психологічну травму. Інформування керівників закладів освіти про заходи із забезпечення психологічної підтримки педагогічних працівників і практичних психологів, інших учасників освітнього процесу.

5. Розроблення і підтримка електронних ресурсів, створення методичних матеріалів для батьків із метою залучення їх до психологічної підтримки власних дітей. Адаптація локалізованих в Україні світових програм для роботи з дітьми, що мають психологічну травму.

6. Запровадження багаторівневої системи надання психологічної підтримки та налагодження механізмів перенаправлення у сферу охорони здоров'я для надання фахової допомоги.

Основні завдання розвитку психологічної служби в системі освіти в повоєнний період:

1. Провести трансформацію психологічної служби системи освіти шляхом упровадження багаторівневої системи надання психологічних послуг у системі освіти.

2. Сприяти забезпеченню практичними психологами/психологічними послугами закладів освіти відповідно до потреби. Внести зміни до державного замовлення з підготовки закладами вищої освіти практичних психологів.

3. Здійснити відповідну підготовку/підвищення кваліфікації педагогічних працівників із метою посилення їх спроможності працювати в нових умовах. Розширити обсяг програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників із першої психологічної допомоги. Забезпечити готовність педагогічних працівників здійснювати психологічне й соціально-педагогічне забезпечення та супровід інклюзивного навчання дітей з особливими освітніми потребами, обумовленими психологічною травмою.

4. Розробити заходи з урахуванням передової європейської практики щодо підтримки педагогічних працівників і практичних психологів під час роботи в стресових умовах та з дітьми, які отримали психологічну травму. Трансформувати систему методичного й інструментального забезпечення діяльності педагогічних працівників і практичних психологів. Запровадити систему супервізії для практичних психологів і педагогічних працівників під час роботи з психологічною травмою.

5. Забезпечити регулярне інформування, створити навчальні матеріали з урахуванням європейського досвіду щодо навчання батьків стосовно оцінювання стану психічного здоров'я дітей та способів надання психологічної підтримки дітям.

5. Збільшити обсяг програм підвищення кваліфікації практичних психологів із кризової, екстремальної психології.

6. Запровадити протоколи реагування та алгоритми перенаправлення в систему охорони здоров'я дітей, які потребують фахового втручання. Посилити профілактичні заходи в закладах освіти щодо зниження рівня вживання алкоголю та психоактивних, наркотичних речовин підлітками, подолання правопорушень, злочинності серед неповнолітніх, суїцидальних проявів у здобувачів освіти. Посилити просвітницько-профілактичні заходи щодо підвищення рівня знань учасників освітнього процесу з питань сексуальності людини, статевого виховання, ВІЛ/СНІДУ тощо.

Висновки

1. Пріоритетом діяльності закладів освіти є забезпечення психологічної стійкості учасників освітнього процесу, які постраждали від російської збройної агресії. Як наслідок, перед психологічною службою у системі освіти постав ряд нових викликів, пов'язаних із великою чисельністю учасників освітнього процесу, що мають психологічні травми через військові дії.

2. Згідно з отриманими даними, у 2021/2022 н. р. загалом до працівників психологічної служби надійшло 2 829 475 звернень, із них: 35 % звернень батьків здобувачів освіти, 30,4 % звернень педагогічних працівників, 27,7 % звернень здобувачів освіти та 6,9 % звернень інших зацікавлених осіб.

3. Із початком агресії російської федерації проти України додалося багато звернень щодо психологічної підтримки дітей в умовах війни, надання психологічної допомоги, у т. ч. екстреної, подолання стресу, переживання втрати, горя, печалі та страждання, психотерапевтичної роботи з дітьми, які втратили батьків, домівку, здоров'я й зазнали ушкоджень, пережили бомбардування, стали біженцями, ВПО. Якщо в попередні роки найбільше звернень надходило щодо булінгу (цькування), домашнього насильства тощо, то в умовах воєнного стану переважають звернення щодо надання психосоціальної та соціально-педагогічної допомоги дітям і сім'ям із числа ВПО. За 2021/2022 н. р. надійшло 221 664 таких звернення, з них: 44 % звернень дітей, 37 % звернень батьків або законних представників, 8,2 % звернень інших членів родини, 6,7 % звернень педагогічних працівників, 4,1 % звернень маломобільних груп населення (йдеться про людей з інвалідністю, осіб похилого віку).

4. Станом на червень 2022 р. проведено 30 вебінарів для фахівців психологічної служби у системі освіти України; 22 супервізійні кейсові зустрічі для працівників психологічної служби щодо розбору складних випадків, які трапляються в роботі з учасниками освітнього процесу; 19 нарад для керівників психологічної служби у системі освіти щодо організації діяльності фахівців служби стосовно надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу під час військових дій.

5. З метою забезпечення психологічної підтримки учасників освітнього процесу та поширення інформації щодо психологічної травми, а також підготовки педагогічних працівників до забезпечення освітнього процесу з дітьми, що мають психологічні травми або постраждали внаслідок військових дій, залучення батьків до роботи з дітьми, а також підтримки безпосередньо педагогів, МОН проводяться вебінари, готуються відповідні інформаційні матеріали й підтримується низка проєктів та інформаційних платформ. Зокрема, в освітньому чат-боті МОН EducationUaBot передбачено розділ «Психологічна підтримка», підтримано діяльність телеграм-каналу «Підтримай дитину», опубліковано серію інформаційних матеріалів від Світлани Ройз для психологічної підтримки дітей та проводяться щоденні онлайн-зустрічі.

6. У межах ініціативи першої леді МОН реалізує проєкти щодо формування спроможності педагогічних працівників і батьків надавати першу психологічну підтримку дітям під час здобуття освіти для досягнення найкращих результатів навчання, наприклад розроблено курс підвищення кваліфікації для освітян «Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час та після завершення воєнних дій».

7. МОН проводить активну роботу з реалізації проєктів і програм, спрямованих на психологічну підтримку всіх учасників освітнього процесу, інформування щодо психологічної травми.

Додатки

Нормативно-правова база на період дії воєнного стану

1. Про затвердження рейтингового списку переможців III етапу Всеукраїнського конкурсу авторських програм практичних психологів і соціальних педагогів «Нові технології у новій школі» у номінації «Просвітницькі програми»: наказ Міністерства освіти і науки України від 25.07.2022 № 659-22. URL: <https://imzo.gov.ua/2022/07/26/nakaz-mon-vid-25-lypnia-2022-r-659-22/>.

2. Щодо недопущення участі неповнолітніх у наданні інформації ворогу про військові позиції Збройних сил України: лист Міністерства освіти і науки України від 12.04.2022 № 1/4068-22. URL: <https://imzo.gov.ua/2022/04/27/lyst-mon-vid-12-04-2022-1-4068-22-shchodo-nedopushchennia-uchasti-nepovnolitnikh-u-nadanni-informatsii-vorohu-pro-viys-kovi-pozytsiy-zbroynykh-syl-ukrainy/>.

3. Про підготовку тренерів-психологів: лист ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» від 18.03.2022 № 22.1/10-412. URL: <https://imzo.gov.ua/2022/04/20/lyst-imzo-vid-18-03-2022-22-1-10-412-pro-pidhotovku-treneriv-psykhologiv/>.

4. Про методичні рекомендації «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій» : лист Міністерства освіти і науки України від 04.04.2022 № 1/3872-22. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-metodichni-rekomendaciyi-persha-psyhologichna-dopomoga-algoritm-dij>.

5. Про пріоритетні напрями роботи психологічної служби у системі освіти у 2021/2022 н. р. : лист Міністерства освіти і науки України від 16.07.2021 № 1/9-363. URL: <https://imzo.gov.ua/2021/07/19/lyst-mon-vid-16-07-2021-1-9-363-pro-priorytetni-napriamy-roboty-psykholohichnoi-sluzhby-u-systemi-osvity-u-2021-2022-n-r/>.

6. Про організацію та проведення комунікаційної кампанії освітніх реформ в частині профорієнтаційної роботи : наказ Міністерства освіти і науки України від 21.04.2021 № 446. URL: <https://imzo.gov.ua/2021/04/22/nakaz-mon-vid-21-04-2021-446-pro-orhanizatsiiu-ta-provedennia-komunikatsiynoi-kampanii-osvitnikh-reform-v-chastyni-proforiientatsiynoi-roboty/>.

7. Перелік навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих МОН для використання в навчально-виховному процесі закладів освіти працівниками психологічної служби у системі освіти України у 2020/2021 навчальному році. URL: <https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/>.

8. Про створення безпечного освітнього середовища в закладі освіти та попередження і протидії булінгу (цькуванню) : лист Міністерства освіти і науки України від 14.08.2020 № 1/9-436. URL: <https://imzo.gov.ua/2020/08/17/lyst-mon-vid-14-08-2020-1-9-436-pro-stvorennia-bezpechnoho-osvitn-oho-seredovyscha-v-zakladi-osvity-ta-poperedzhennia-i-protydii-bulinhu-ts-kuvanniu/>.

9. Щодо методичних рекомендацій з організації психолого-педагогічного консилиуму для проведення повторної комплексної психолого-педагогічної оцінки розвитку дитини : лист Міністерства освіти і науки України від 16.06.2020 № 1/9-328. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/shodo-metodichnih-rekomendacij-z-organizaciyi-psyhologo-pedagogichnogo-konsiliumu-dlya-provedennya-povtornoji-kompleksnoji-psyhologo-pedagogichnoji-ocinki-rozvitku-ditini>.

10. Про проведення експерименту всеукраїнського рівня за темою «Формування гуманістичних відносин між учасниками освітнього процесу шляхом запровадження моделі «Мирна школа» на 2019–2022 роки : наказ Міністерства освіти і науки України від 01.11.2019 № 1368. URL: <https://imzo.gov.ua/2019/11/04/nakaz-mon-vid-01-11-2019-1368-pro-provedennia-eksperymentu-vseukrains-koho-rivnia-za-temoiu-formuvannia-humanistychnykh-vidnosyn-mizh-uchasnykamy-osvitn-oho-protsesu-shliakhom-uprovadzhennia-modeli-my/>.

11. Про типову документацію працівників психологічної служби у системі освіти України : лист Міністерства освіти і науки України від 24.07.2019 № 1/9-477. URL: <https://imzo.gov.ua/2019/07/25/lyst-mon-vid-24-07-2019-1-9-477-pro-typovu-dokumentatsiiu-pratsivnykiv-psykholohichnoi-sluzhby-u-systemi-osvity-ukrainy/>.

12. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення реагування на випадки домашнього насильства і взаємодії педагогічних працівників із іншими органами та службами : наказ Міністерства освіти і науки України від 02.10.2018 № 1047. URL: <https://imzo.gov.ua/2018/10/03/nakaz-mon-vid-02-10-2018-1047-pro-zatverdzhennia-metodychnykh-rekomendatsiy-shchodo-viyavлення-реагування-на-випадки-домашнього-насильства-і-взаємодії-педагогічних-працівників-із-іншими-органами-та-службами>.

vyiavlennia-reahuvannia-na-vypadky-domashn-oho-nasyt-stva-i-vzaiemodii-pedahohichnykh-pratsivnykiv-iz-inshymu-orhana/.

13. Про затвердження Положення про психологічну службу у системі освіти України : наказ Міністерства освіти і науки України від 22.05.2018 № 509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18#Text>.

14. Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству : лист Міністерства освіти і науки України від 18.05.2018 № 1/11-5480. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18#Text>.

15. Про внесення змін деяких наказів Міністерства освіти і науки України і Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України : наказ Міністерства освіти і науки України від 03.07.2017 № 948. URL: <https://imzo.gov.ua/2017/07/03/nakaz-mon-ukrajiny-vid-03-07-2017-948-zarejestrovano-v-ministerstvi-yustytsiji-ukrajiny-28-lypnya-2017-roku-za-930-30798-pro-vnesennya-zmin-deyakyh-nakaziv-ministerstva-osvity-i-nauky-ukrajiny/>.

16. Про унормування діяльності психологічної служби системи освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 02.03.2017 № 334. URL: <https://imzo.gov.ua/2017/03/02/nakaz-mon-vid-02-03-2017-334-pro-unormuvannya-diyalnosti-psyhologichnoji-sluzhby-systemy-osvity/>.

Корисні посилання

- [1.A] Психологічна травма: основні відомості та першочергові кроки : вебінар для фахівців інклюзивно-ресурсних центрів. URL: https://www.facebook.com/watch/live/?ref=watch_permalink&v=750095662814852.
- [1.B] Психологічна травма в дітей шкільного віку: причини, ознаки, наслідки : вебінар для поліцейських підрозділів ювенальної превенції Національної поліції України та державних службовців МВС. URL: <https://www.facebook.com/UAMON/videos/549314236943351/>.
- [1.C] Освітній чат-бот МОН EducationUaBot. URL: <https://t.me/EducationUaBot>.
- [1.D] Як говорити з дитиною про війну. 7 порад від психологів : анімаційний ролик. URL: <https://www.facebook.com/UAMON/videos/1009983869641596/>.
- [2.A] Телеграм-канал «Підтримай дитину». URL: <https://t.me/pidtrumaidutuny>.
- [2.B] Ютуб-сторінка з розвитковими та корекційними заняттями. URL: https://www.youtube.com/channel/UCrDDCZ5jjdxQo2u5cEZz_OA/videos?view=0&sort=dd&shelf_id=0.
- [2.C] Щоденні онлайн-зустрічі о 13.00 та 20.00 на «Мережа Освітніх Хабів». URL: <https://facebook.com/eduhub.in.ua/>.
- [2.D] Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу під час та після завершення воєнних дій : курс підвищення кваліфікації для освітян. URL: <https://hryoutest.in.ua/courses/programa-pidvishchennya-kvalifikaciji-psyhologichnoji-pidtrimki-dlya-osvityan-ta-batkiv>.
- [3.A] Матеріали для використання в роботі під час воєнних дій. URL: <https://imzo.gov.ua/psyhologichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/materialy-dlia-vykorystannia-v-roboti-pid-chas-voiennykh-diy/>.
- [3.B] Кращі практики психолого-педагогічного супроводу та підтримки учасників освітнього процесу в умовах воєнних дій і збройних конфліктів,

надання соціально-психологічної допомоги постраждалим від насильства та торгівлі людьми. URL: https://imzo.gov.ua/psycholohichnyj-suprovid-ta-sotsialno-pedahohichna-robota/materialy-dlia-vykorystannia-v-roboti-pid-chas-voiennykh-diy/krashchi-praktyky-psykholoho-pedahohichnoho-suprovedu-ta-pidtrymky-uchasnykiv-osvitn-oho-protsehu-v-umovakh-voiennykh-diy-i-zbroynykh-konfliktiv-nadannia-sotsial-no-psykholohichnoi-dopomohy-postrazhda/?preview_id=45502&preview_nonce=ce217076d7&_thumbnail_id=-1&preview=tru.

- [3.C] Перша психологічна допомога. Алгоритм дій : методичні рекомендації. URL: <https://drive.google.com/file/d/16esXuCScmCqB5kXLugnkKm-E6SaKg1u0/view>.
- [3.D] Ефективні поради від емоційного вигорання під час війни. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/efektivni-poradi-vid-emocijnogo-vigorannya-pid-chas-vijni?fbclid=IwAR2ccH5FIY5zlpplDwCu5fnMn5tkzOClpY5jJivQ2b00tEIXRjf5Ypam8jc&fs=e&s=cl>.
- [4.A] Як допомогти дитині з ООП опанувати нову навичку. URL: https://mon.gov.ua/ua/news/poradi-komandi-pidtrimaj-ditinu-yak-dopomogti-dityam-z-ooop-opanuvati-novu-navichku?fbclid=IwAR1QPlwvSLKrxM_c9hdh9A2oHmMW68yLrV42VN09rxU8_R9myAfLX8RMx3A&fs=e&s=cl.
- [4.B] Як пережити горе та втрату. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/yak-perezhiti-gore-ta-vtratu-poradi-psiologiv?fbclid=IwAR1w4O6YZpEnw0G-dwPXbeKcK-lGgjlcn6rKZAKWiT3rY0NuIxR0znCzTAU&fs=e&s=cl>.
- [4.C] Підтримай дитину: що вчителі можуть зробити, щоб допомогти учням? URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/pidtrimka-ditej-poradi-dlya-vchiteliv?fbclid=IwAR2Eqs6FdfepEXYkIw9RZdX2ycKwJ-kJqmIqgLsrrw6JrBcPG4D3Dg0QxHk&fs=e&s=cl>.
- [4.D] Як впоратися із тривогою в укритті? URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/pidtrimaj-ditinu-kanal-stvoreno-z-turbotoyu-pro-batkiv-i-ditej>.
- [5.A] Як говорити із дитиною про війну? 7 порад від психолога в межах проекту «Підтримай дитину». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/yak-govoriti-z-ditinoju-pro-vijnu-7-porad-vid-psiologiv-u-mezhah-projektu-pidtrimaj-ditinu?fbclid=IwAR0TG4SETGv3PQiv91mBqA5pfvOA5FCzJPK-cJJZn0EOTjV4VDZE-jPKCts&fs=e&s=cl>.
- [5.B] Контроль емоційного стану під час війни – пояснення психологів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/kontrol-emocijnogo-stanu-pid-chas-vijni-rojasnennya-psiologiv?fbclid=IwAR2F8MgZVQznMfZTMUslbwtIy11FBnXMNsh6iMwzD0Sby7TERsxJCNPpw-4&fs=e&s=cl>.
- [5.C] 8 кроків для організації ранкового простору дітей. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/chek-list-na-kanikuli-8-kroktiv-dlya-organizaciyi-rankovogo-prostoru-ditini>.
- [5.D] Як підтримати дитину, яка переживає посттравматичний стрес: поради для батьків. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/yak-pidtrimati-ditinu-yaka-perezhivaye-posttravmatichnij-stres-poradi-dlya-batkiv>.

- [6.A] Психологи проекту «Підтримай дитину» пояснюють, чому дітям часом важко спілкуватися. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/psihologi-proyektu-pidtrimaj-ditinu-royasnyuyut-chomu-dityam-chasom-vazhko-spilkuvatisya>.
- [6.B] Як говорити з учнями на складні теми? Поради для педагогів від психологів проекту «Підтримай дитину». URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/yak-govoriti-z-uchnyami-na-skladni-temi-poradi-dlya-pedagogiv-vid-psihologiv-proyektu-pidtrimaj-ditinu>.
- [6.C] Поради психологів проекту «Підтримай дитину» для освітян та батьків, які займаються з дітьми із ООП. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/poradi-psihologiv-proyektu-pidtrimaj-ditinu-dlya-osvityan-ta-batkiv-yaki-zajmayutsya-z-ditmi-iz-oor>.
- [6.D] Поведінкові особливості підлітків-переселенців: корисна інформація від психологів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/povedinkovi-osoblivosti-pidlitkiv-pereselenciv-korisna-informaciya-vid-psihologiv>.
- [7.A] Посттравматичний стресовий розлад в умовах воєнних дій: методи лікування. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/posttravmatichnij-stresovij-rozlad-v-umovah-voyennih-dij-metodi-likuvannya>.
- [7.B] Діагностика ПТСР в умовах війни: поради психологів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/diagnostika-ptsr-v-umovah-vijni-poradi-psihologiv>.
- [7.C] Симптоми посттравматичного стресового розладу в умовах війни. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/simptomi-posttravmatichnogo-stresovogo-rozladu-v-umovah-vijni>.
- [7.D] Посттравматичний стресовий розлад в умовах війни: роз'яснення психологів. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/posttravmatichnij-stresovij-rozlad-v-umovah-vijni-rozjasnennya-psihologiv>.
- [8.A] Сексуальне насильство як воєнний злочин. Психологічний аспект надання допомоги постраждалим. URL: https://youtu.be/_Flb_MuiMbU.
- [8.B] Конфлікти у школі, які виникають між вчителями і учнями. Впровадження відновного підходу в освітній процес. URL: <https://youtu.be/-p7JHp1DsIc>.
- [8.C] Дозволь собі бути щасливим. URL: <https://youtu.be/F0vuS2vnf28>.
- [8.D] Протидія та реагування на випадки насильства над дітьми в умовах дистанційного навчання в період війни. URL: <https://youtu.be/bgZP2qUIIKs>.
- [9.A] Депресія і агресія – дві сторони однієї медалі. URL: <https://youtu.be/GRkfNqvToxM>.
- [9.B] Експрес-техніки зняття психоемоційного напруження. URL: https://youtu.be/Gx_J86bTajo.
- [9.C] Надання психосоціальної підтримки учасникам освітнього процесу в період війни. Практичний досвід Луганської області. URL: https://youtu.be/0_Cpl3QrgYI.
- [9.D] Кризове консультування для фахівців психологічної служби освіти в Україні. URL: <https://youtu.be/N2H9Ly7aOnE>.
- [10.A] Кризове консультування для фахівців психологічної служби освіти в Україні. Частина 2. URL: https://youtu.be/UyHUK_FFbA0.
- [10.B] Перша психологічна допомога. Алгоритм дій. URL: <https://youtu.be/mj0iRXkjGR8>.

	A	B	C	D
1				
2				
3				
4				
5				
6				

	A	B	C	D
7				
8				
9				
10				

Світлана ДАНИЛЕНКО

заступник Міністра освіти і науки України

Фінансування освіти в умовах воєнного стану

Відповідно до статті 78 Закону України «Про освіту» держава забезпечує асигнування на освіту в розмірі не менше ніж 7 % ВВП за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та інших джерел фінансування, не заборонених законодавством.

В Україні впродовж останніх років уже сформувалося ставлення до освіти як до пріоритетної галузі, що підтверджується рівнем бюджетних видатків на освіту. Плановий показник видатків зведеного бюджету на освіту на 2022 р. становив 402 150,3 млн грн, що відповідало встановленій нормі (7 % ВВП) згідно із Законом України «Про освіту»; частка видатків на освіту у структурі зведеного бюджету України у 2022 р. дорівнювала 23,8 %, що було найвищим показником протягом останніх 10 років. Ці показники свідчать про високу активність керівництва Міністерства, його тісну комунікацію з депутатським корпусом. Вони також вказують на те, що держава знаходила кошти на освіту навіть в умовах збройного конфлікту, який спровокувала російська федерація ще у 2014 р.

На жаль, відкрита широкомасштабна збройна агресія російської федерації проти України зумовила скорочення видатків зведеного бюджету України, частину видатків на освіту було спрямовано до резервного фонду державного бюджету у зв'язку з необхідністю збільшення оборонних видатків та обсягів фінансування української армії. Відповідно до постанов Кабінету Міністрів України «Про спрямування коштів до резервного фонду державного бюджету» від 10.03.2022 № 245 і від 01.04.2022 № 401 видатки на освіту у 2022 р. було скорочено на 22,8 млрд грн.

Хоча військова агресія рф проти України й призвела до істотного скорочення видатків зведеного бюджету, фінансування найважливіших напрямів діяльності галузі освіти забезпечується в повному обсязі відповідно до потреб освітньої сфери. Міністерство освіти і науки України, фінансова служба Міністерства також докладають чималих зусиль щодо залучення фінансової допомоги від міжнародних партнерів на розв'язання проблем сфери освіти. Наразі триває пошук таких додаткових джерел фінансування. Передусім ідеться про фінансову допомогу від міжнародних фінансових організацій та іноземних партнерів за принципом компенсації. Зокрема, у рамках проекту «Підтримка державних видатків для забезпечення стійкого державного управління в Україні» від Світового банку (МБРР, МАР) передбачено 1,5 млрд дол. США на часткове відшкодування вже зменшених видатків на оплату праці державних службовців і педагогів, які забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти. Загалом міжнародна фінансова допомога стала вагомим джерелом підтримки України під час війни.

Також зазначимо, що за ініціативи Президента України Володимира Зеленського було започатковано проєкт United24, у межах якого для Міністерства освіти і науки України відкрито рахунок на потреби освіти і науки. Серед пріоритетних потреб Міністерства визначено такі: засоби навчання, комп'ютерне та інше обладнання, програмне забезпечення, освітні програми й інструменти, шкільні автобуси. Окремою глобальною потребою, задоволення якої вимагає значних коштів, є відновлення закладів та установ освіти і науки.

Таким чином, фінансування освітньої галузі здійснюється, хоча й у дещо зменшеному обсязі. Фінансисти Міністерства працюють над тим, щоб освітяни отримували зарплати, навчали дітей, а галузь освіти функціонувала. Віриться, що наші спільні зусилля, зусилля Збройних Сил України принесуть перемогу й наступний бюджетний рік буде набагато кращим.

10. ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СИСТЕМИ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Відповідно до Закону України «Про освіту», держава має забезпечити асигнування на освіту в розмірі щонайменше 7 % ВВП за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та інших джерел фінансування, не заборонених законодавством. Незважаючи на початок російської збройної агресії ще в 2014 р., в Україні сформовано ставлення до освіти як до пріоритетної галузі, тому держава намагалася підтримувати видатки на освіту на стабільно високому рівні (рис. 10.1). Частка таких видатків у структурі зведеного бюджету України протягом конфлікту (2014–2022 рр.) коливалася від 15,49 до 19,14 %. Це свідчить про те, що на розвиток сфери освіти, як одного із суспільних пріоритетів, відшукувалися кошти навіть в умовах збройного конфлікту (рис. 10.2).

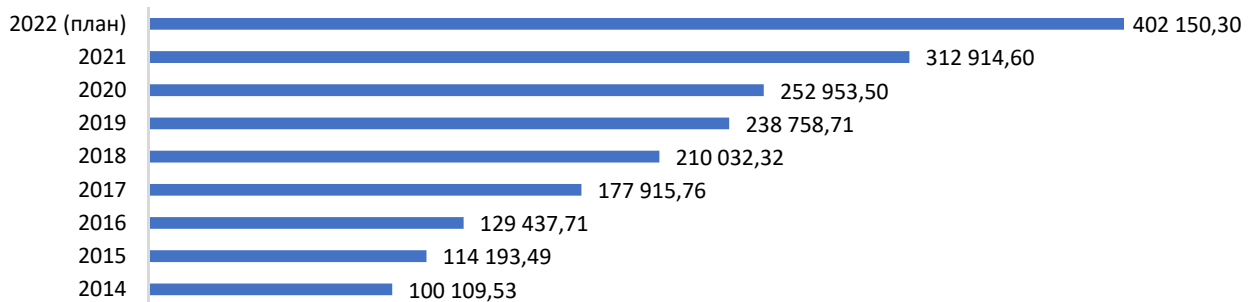

Рис. 10.1. Видатки зведеного бюджету України на освіту протягом 2014–2022 рр., млн грн

Примітка. Цифра на 2022 р. – це прогноз видатків зведеного бюджету на освіту, наведений Міністерством фінансів України на початку року до воєнної агресії та внесених змін.

Побудовано за даними Державної казначейської служби України (URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>); Державної служби статистики України (URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>); Міністерства фінансів України (URL: <https://mof.gov.ua/uk/>).

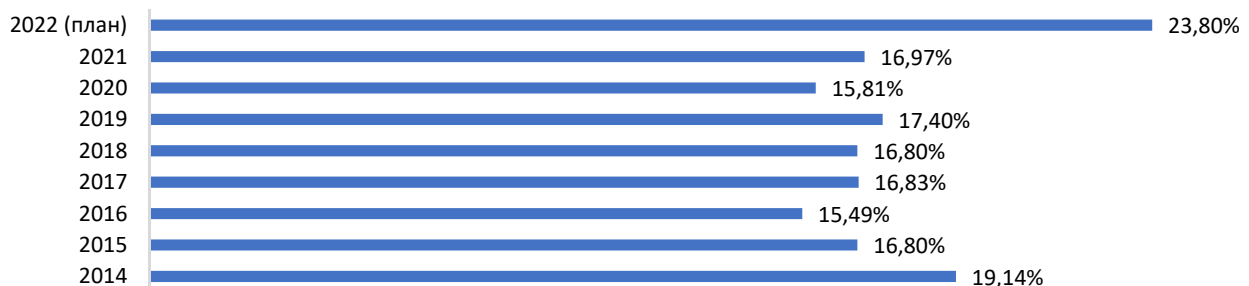

Рис. 10.2. Частка видатків на освіту в загальному обсязі видатків зведеного бюджету України протягом 2014–2022 рр., %

Примітка. Цифра на 2022 р. – це прогноз видатків зведеного бюджету на освіту, наведений Міністерством фінансів України на початку року до воєнної агресії та внесених змін.

Побудовано за даними Державної казначейської служби України (URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu>); Державної служби статистики України (URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>); Міністерства фінансів України (URL: <https://mof.gov.ua/uk/>).

Зазначені тенденції простежуються й на рис. 10.3, що відображає видатки зведеного бюджету України на освіту протягом 2014–2022 рр. як частку ВВП. Можна помітити також тенденцію поступового наростання частки освітнього фінансування у 2015–2021 рр. усупереч таким серйозним викликам, як збройний конфлікт із РФ та збільшення потреб оборонної сфери, пандемія COVID-19, несприятлива ситуація у світовій економіці загалом. Отже, український уряд орієнтується на побудову інноваційної моделі національної економіки, основу для якої має забезпечити якісна сучасна освіта.

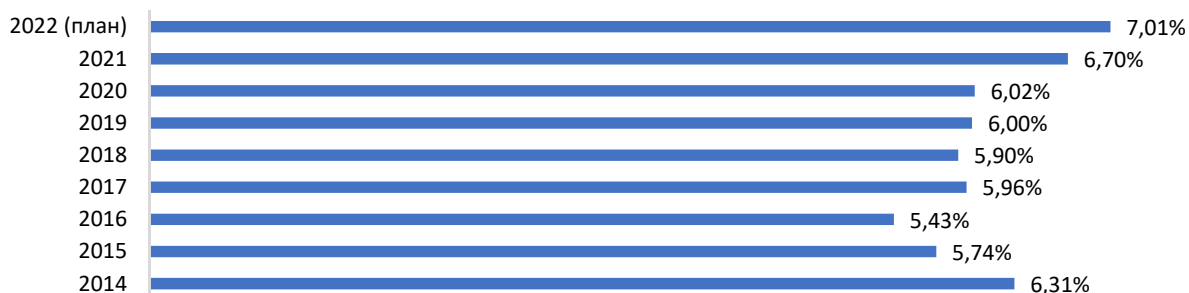

Рис. 10.3. Видатки зведеного бюджету України на освіту протягом 2014–2022 рр., % ВВП

Примітка. Цифра на 2022 р. – це прогноз видатків зведеного бюджету на освіту, наведений Міністерством фінансів України на початку року до воєнної агресії та внесених змін.

Побудовано за даними Державної казначейської служби України (URL: <https://www.treasury.gov.ua/ua/file-storage/vikonannya-derzhavnogo-byudzhetu/>); Державної служби статистики України (URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>); Міністерства фінансів України (URL: <https://mof.gov.ua/uk/>).

У 2021 р. видатки зведеного бюджету на освіту становили 6,7 % ВВП, або 319,0 млрд грн, а на 2022 р. було передбачено 7,5 % ВВП, або 402,2 млрд грн. Отже, у поточному році видатки на освіту могли б досягти показника, визначеного Законом України «Про освіту».

Слід зауважити, що такий обсяг видатків на освіту, за даними Світового банку за 2018 р., є порівнюваним або навіть вищим, ніж у таких країнах, як Норвегія та Швеція (7,6 %), Фінляндія (6,3 %), Франція (5,4 %), Естонія (5,2 %), Німеччина (5 %), Угорщина й Польща (4,6 %), Чехія (4,3 %), Латвія (4,2 %), Словаччина (4 %), Литва (3,9 %) та Румунія (3,3 %).

У державному бюджеті на 2022 р. для МОН було передбачено 153,7 млрд грн, що на 14,4 млрд грн більше, ніж у 2021 р. Зокрема, планувалося продовження роботи над посиленням соціального захисту педагогів. З грудня 2021 р. зарплата працівників галузі підвищилася більш як на 8 %, а з 1 січня 2022 р. зросли академічні стипендії в ЗП(ПТ)О, ЗФПО та ЗВО.

Уперше було заплановано субвенцію на забезпечення пожежної безпеки в школах у розмірі 1,5 млрд грн. Загалом на субвенції для розвитку освіти було передбачено 112,9 млрд грн (у 2021 р. – 103,7 млрд грн).

У 2022 р. були заплановані такі субвенції:

- освітня – 108 млрд грн;
- на розвиток НУШ – 1,57 млрд грн;

- на реалізацію програми «Спроможна школа для кращих результатів» – 1,00 млрд грн;

- на надання державної підтримки особам з ООП – 0,50 млрд грн;

- на створення НПЦ П(ПТ)О – 0,25 млрд грн;

- на забезпечення пожежної безпеки в школах – 1,50 млрд грн.

Державні видатки на 2022 р., які здійснюються МОН, було передбачено в розмірі 40,9 млрд грн, що на 5,4 млрд грн більше за минулорічний показник. Зокрема, планувалося надання коштів для:

- підготовки кадрів закладами вищої та фахової передвищої освіти – 27,8 млрд грн;

- виплат академічних стипендій – 5,14 млрд грн;

- забезпечення діяльності Національного фонду досліджень, грантової підтримки наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) досліджень – 0,83 млрд грн;

- Фонду розвитку закладів фахової передвищої та вищої освіти – 0,25 млрд грн.

Проте після російського вторгнення на територію України частину видатків на освіту було переспрямовано до резервного фонду державного бюджету на задоволення потреб армії. Унаслідок цього державні видатки на освіту зменшилися спочатку на 8 млрд грн (видатки розвитку, у т. ч. видатки на закупівлю підручників, субвенції НУШ, «Спроможна школа для кращих результатів», на створення НПЦ професійної освіти, на забезпечення пожежної безпеки в школах), а потім ще на 14,8 млрд грн (-10 % від усіх бюджетних програм, у т. ч. видатки на оплату праці викладачам і вчителям).

Відповідно до постанов Кабінету Міністрів України «Про спрямування коштів до резервного фонду державного бюджету» від 10.03.2022 № 245 та «Про спрямування коштів до резервного фонду державного бюджету» від 01.04.2022 № 401 видатки МОН за кодами відомчої класифікації видатків і кредитування (КВК) 220 і 221 було скорочено сумарно на 22 824 млн грн, тобто загальний обсяг фінансування зменшився на 14,8 %. Структура загальної суми скорочення на 67,5 % сформована за рахунок видатків споживання й на 32,5 % – видатків розвитку. За програмами КВК 220 МОН скорочення становило 7648 млн грн (33,5 % його загальної суми), а за програмами КВК 221 (загальнодержавні видатки та кредитування) – 15 176 млн грн (66,5 %) (рис. 10.4).

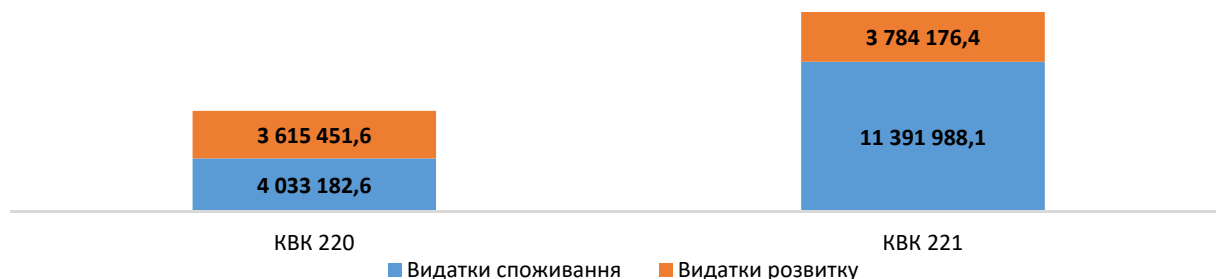

Рис. 10.4. Секвестр державного бюджету України за кодами відомчої класифікації видатків і кредитування МОН у 2022 р., тис. грн

Побудовано за даними Міністерства освіти і науки України.

Структуру секвестру бюджету за КВК 220 і КВК 221 наведено на рис. 10.5.

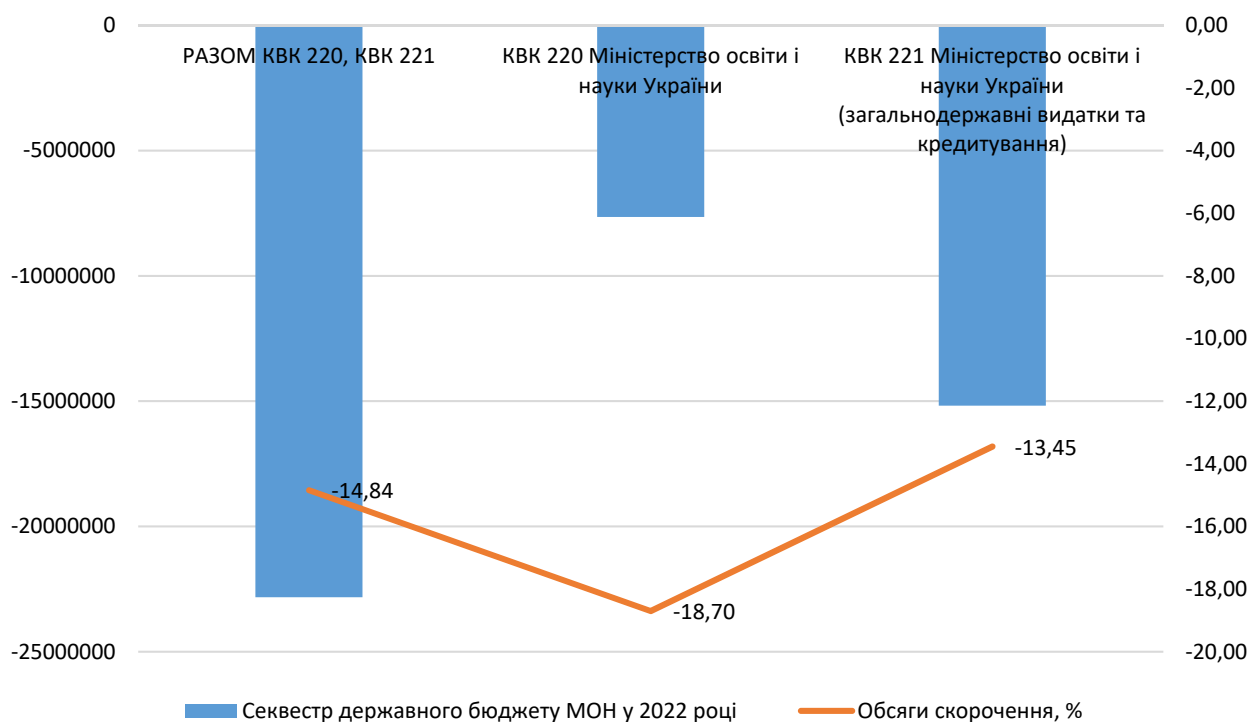

Рис. 10.5. Секвестр державного бюджету МОН у 2022 р., тис. грн, %
Побудовано за даними Міністерства освіти і науки України.

Як бачимо з рис. 10.5, загальний секвестр бюджету МОН у 2022 р. уже дорівнює 14,84 %, причому скорочення за КВК 220 становить 18,7 %, а за КВК 221 – 13,45 %. Скорочення видатків за бюджетними програмами МОН було нерівномірним: за всіма програмами воно відбулося щонайменше на 10 %, багато бюджетних програм скасовано повністю (табл. 10.1).

Таблиця 10.1

Програми бюджетного фінансування МОН, за якими фінансування було значно зменшено або скасовано

Програми, фінансування за якими значно зменшено	Програми, фінансування за якими скасовано
Фонд Президента України з підтримки освіти, науки та спорту (93,1 %)	Фонд розвитку закладів фахової передвищої та вищої освіти
Забезпечення діяльності Національного центру «Мала академія наук України», надання позашкільної освіти державними закладами позашкільної освіти, заходи з позашкільної роботи (38,7 %)	Проведення всеукраїнських і міжнародних олімпіад у сфері освіти, всеукраїнського конкурсу «Учитель року»
Загальнодержавні заходи у сфері освіти (92,6 %)	Пільговий проїзд учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти, студентів (курсантів невійськових) закладів фахової передвищої та вищої освіти в залізничному транспорті
Забезпечення діяльності Національного фонду досліджень, грантова підтримка наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок (95,4 %)	Надання пільгових довгострокових кредитів для здобуття фахової передвищої та вищої освіти

Програми, фінансування за якими значно зменшено	Програми, фінансування за якими скасовано
Підтримка пріоритетних напрямів наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок у закладах вищої освіти (80,7 %)	Реалізація проекту «Президентський університет»
Здійснення зовнішнього оцінювання й моніторинг якості освіти Українським центром оцінювання якості освіти та його регіональними підрозділами (47,0 %)	Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на створення навчально-практичних центрів сучасної професійної (професійно-технічної) освіти
	Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти «Нова українська школа»
	Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на реалізацію програми «Спроможна школа для кращих результатів»
	Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на забезпечення пожежної безпеки в закладах загальної середньої освіти

Складено за даними Міністерства освіти і науки України.

Як видно з табл. 10.1, лівову частку запланованих субвенцій у рамках КВК 221 (субвенції на освітні потреби) було скасовано, виняток зроблено для освітньої субвенції, а також для субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами, обсяг асигнувань для яких скоротився на 10 %.

Хоча у зв'язку з уведенням воєнного стану освітні видатки істотно скорочено, фінансування найважливіших напрямів діяльності галузі освіти забезпечується. Паралельно триває пошук інших джерел фінансування, зокрема можливості додаткового фінансування від міжнародних фінансових організацій і закордонних партнерів. Фінансова допомога від МФО й іноземних партнерів надходить за принципом компенсації, додаткове (понад заплановане в державному бюджеті) фінансування не передбачається. Наприклад, у рамках проекту «Підтримка державних видатків для забезпечення стійкого державного управління в Україні» наша держава отримає від Світового банку (МБРР, МАР) 1,5 млрд дол. США на часткове відшкодування вже зменшених видатків на оплату праці державних службовців та педагогів, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти.

Висновки

Відповідно до Закону України «Про освіту» державою повинні забезпечуватися асигнування на освіту в розмірі не менше ніж 7 % ВВП за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та інших джерел фінансування, не заборонених законодавством. Упродовж 2014–2021 рр. на розвиток сфери освіти, як одного із суспільних пріоритетів, відшукувалися кошти навіть в умовах збройного конфлікту, ініційованого Росією на сході України. Це свідчить

про те, що український уряд орієнтується на побудову інноваційної моделі національної економіки, основу для котрої має забезпечити якісна сучасна освіта. У 2021 р. видатки зведеного бюджету на освіту становили 6,7 % ВВП, або 319,0 млрд грн, а на 2022 р. було передбачено 7,5 % ВВП, або 402,2 млрд грн. Отже, у поточному році видатки на освіту могли б досягти показника, визначеного Законом України «Про освіту».

Проте після повномасштабного російського вторгнення на територію України частину видатків на освіту у 2022 р. було переспрямовано до резервного фонду державного бюджету на задоволення потреб армії. Унаслідок цього державні видатки на освіту зменшилися, відбувся загальний секвестр бюджету МОН у 2022 р. у розмірі 14,84 % від запланованих видатків, при цьому скорочення за програмами КВК 220 сягнуло 18,7 %, а КВК 221 – 13,45 %. Хоча освітні видатки істотно зменшено, фінансування найважливіших напрямів освітньої діяльності забезпечується. Паралельно МОН веде активний пошук інших джерел фінансування, зокрема додаткового фінансування від міжнародних фінансових організацій і зарубіжних партнерів.

Сергій ЛОНДАР

директор ДНУ «Інститут освітньої аналітики»

Інформаційно-аналітичне забезпечення освіти в умовах воєнного стану

Державна наукова установа «Інститут освітньої аналітики» основним завданням має здійснення інформаційно-аналітичного забезпечення діяльності структурних підрозділів Міністерства освіти і науки України, передусім у сферах дошкільної, шкільної, позашкільної, професійної освіти. Щорічно фахівці Інституту, зокрема, готують спільно із фахівцями структурних підрозділів Міністерства матеріали інформаційно-аналітичного збірника про стан освіти для забезпечення роботи традиційного освітянського серпневого форуму.

Цьогоріч підготовка інформаційно-аналітичних матеріалів збірника «Освіта України в умовах воєнного стану» здійснювалася в особливих умовах. Військова агресія РФ проти України призвела до значних соціальних збурень, відобразилася на сфері освіти: зруйновано і пошкоджено дитячі садки, школи, позашкільні заклади, коледжи та університети; знищено навчальне майно, бази практики. Війна спричинила загибель та поранення дітей, а також згенерувала потужні потоки внутрішньо переміщених школярів і студентів і тих, хто виїхав за кордон.

У цих умовах порушилася усталена система збору верифікованої освітньої інформації, її обробки й використання для прийняття управлінських рішень, зокрема інформації, яка міститься у двох національних інформаційних освітніх системах – ПАК «АІКОМ» та АС «ІРЦ», що адмініструються ДНУ «Інститут освітньої аналітики».

Інститут із перших днів війни вжив необхідних заходів для забезпечення обладнання ПАК «АІКОМ» і АС «ІРЦ» та інформації в цих системах. Було посилено складову боротьби з кіберзагрозами. Для забезпечення безперебійної роботи національних освітніх систем за участі фахівців директорату цифрової трансформації МОН було опрацьовано можливість використання хмарного сервісу від Amazon Web Services.

В умовах воєнного стану кількість надійної освітньої інформації зменшилася. Наразі такою може вважатися лише інформація від органів влади, зокрема від обласних цивільно-військових адміністрацій.

Водночас у ДНУ «Інститут освітньої аналітики» розроблялися й інші методи отримання освітньої інформації, необхідної для прийняття рішень. У цьому контексті працівниками Інституту спільно з фахівцями ЮНІСЕФ створені електронні опитувальники та інструменти автоматизації збору інформації. У травні 2022 р. Інститутом проведено опитування громад України щодо освітніх потреб внутрішньо переміщених учасників освітнього процесу. Завдяки отриманій інформації було розраховано потреби постраждалих учителів у комп'ютерній техніці. Пізніше такі

комп'ютери було отримано ними від ЮНІСЕФ. Окрім того, постраждалим учителям надано фінансову допомогу.

В Інституті продовжилася важлива робота стосовно використання індивідуальних даних учасників освітнього процесу як основи для забезпечення достовірності агрегованих статистичних і адміністративних показників. Відчутним поштовхом до цього є підготовка бюджетного запиту на обсяг освітньої субвенції, кошти якої з державного бюджету у вигляді трансферту передаються на місцевий рівень для подальшого розподілу на місцях та виплати заробітної плати вчителям. Ці кошти значні за обсягом і становлять майже третину всіх бюджетних видатків на освіту. Тому точність розрахунків тут є дуже важливою.

Наявність великої чисельності внутрішньо переміщених учасників освітнього процесу, а також їх виїзд за кордон спричинили серйозні проблеми із формуванням верифікованого масиву необхідної статистичної й адміністративної інформації. Міністерством прийнято рішення про використання індивідуальної інформації про учнів і вчителів із посиленням заходів кіберзахисту – тільки так можна уникнути задвоєння їх рахунку внаслідок зазначених переміщень. Інститутом виконується робота щодо апаратного та програмного забезпечення цього рішення. Одночасно з цим було успішно проведено роботу зі створення законодавчого підґрунтя для використання індивідуальних даних. Верховною Радою України наприкінці липня 2022 р. прийнято відповідний законопроект.

Застосування зазначених підходів щодо підвищення достовірності даних про систему освіти в умовах воєнного стану дасть змогу формувати якіснішу управлінську освітню інформацію, отримати більш достовірні дані про внутрішньо й зовнішньо (за кордон) переміщених учасників освітнього процесу, забезпечити неперервність рядів освітньої статистики та на цій основі покращити освітню аналітику для підтримки прийняття рішень на всіх рівнях управління сферою освіти у складних обставинах збройної агресії російської федерації проти України.

11. ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Основні виклики

Повномасштабна військова агресія російської федерації проти України зумовила низку викликів для сфери інформаційного освітнього управлінського забезпечення, а саме:

1. Створення загроз для інформаційних освітніх систем у вигляді кібератак, фізичного руйнування комп'ютерної техніки, серверів, ліній зв'язку тощо.

2. Масові внутрішні та зовнішні (за кордон) переміщення учасників освітнього процесу, що повністю змінюють усталені канали збору освітньої інформації, вимагають пошуку нових способів її верифікації.

3. Виникнення в умовах воєнного стану невідкладних потреб учасників освітнього процесу, на які управлінцям необхідно швидко реагувати. Це вимагає розроблення нових інструментів збору інформації, використання ризико-орієнтованого підходу виявлення таких освітніх потреб, швидкого представлення узагальненої інформації для кількісного оцінювання допомоги з боку держави чи міжнародних партнерів.

4. Забезпечення дієвості управлінських рішень, яка ґрунтується на достовірності даних. Її можна гарантувати шляхом використання індивідуальної інформації про учасників освітнього процесу, застосування нових апаратних і програмних рішень для вдосконалення освітніх інформаційних систем, а також створення відповідного нормативно-правового підґрунтя.

5. Перегляд підходів щодо проведення й тематики освітніх аналітичних досліджень в умовах воєнного стану.

11.1. Інструментарій інформаційно-аналітичного забезпечення освіти в умовах воєнного стану

Міністерством освіти і науки України при прийнятті управлінських рішень використовуються дані відомчої адміністративної статистичної звітності, дані, що містяться в національних інформаційних освітніх системах та базах даних, оперативні дані, зібрані відповідно до нагальних оперативних потреб МОН.

Найважливішими джерелами даних для МОН є:

1. Національна освітня інформаційна система Міністерства освіти і науки України класу EMIS (Education Management Information System) – програмно-апаратний комплекс «Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту» (ПАК «АІКОМ»). Це інформаційна система для дошкільної (з 2018 р.), позашкільної (з 2021 р.), шкільної (з 2016 р.) та професійної (професійно-технічної) (планується впровадження у 2022 р.) освіти. Інформація, що міститься в зазначеному комплексі постійно використовується

МОН для формування заходів з освітньої політики, таких як розподіл коштів на заробітну плату педагогам, забезпечення освітян комп'ютерною технікою, покращення Інтернету, розподіл LEGO-наборів, замовлення підручників, забезпечення електронних щоденників й журналів, запис до дитсадків тощо.

2. З 2022 року ПАК «АІКОМ» має можливість комунікувати з Єдиною державною електронною базою з питань освіти (ЄДЕБО), де міститься масив даних про зарахування, переведення, поновлення, відрахування, завершення навчання тощо здобувачів вищої освіти в Україні (з 2012 р.), професійної (професійно-технічної) освіти (з 2013 р.), фахової передвищої освіти (з 2020 р.). Виготовлення студентських і учнівських квитків державного зразка здобувачам вищої й професійної (професійно-технічної) освіти здійснюється з використанням даних ЄДЕБО починаючи з 2014 р., документів про вищу та професійну (професійно-технічну) освіту – з 2015 р., про фахову передвищу освіту – з 2020 р. З 2018 р. у ЄДЕБО реалізовано процес електронного ліцензування провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти, з 2019 р. – професійної (професійно-технічної) освіти, з 2020 р. – фахової передвищої та післядипломної освіти. З 2019 р. до ЄДЕБО вноситься інформація про акредитацію освітніх програм, спеціальностей, напрямів підготовки у сфері вищої освіти, з 2021 р. – фахової передвищої освіти. ЄДЕБО містить п'ять реєстрів та інформаційні сервіси, які з 2018 р. функціонують у відкритому доступі.

3. Система автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів (АС «ІРЦ») – це національна освітня система, призначена для забезпечення єдиного інтегрованого інформаційного середовища у сфері інклюзивної освіти, необхідного для оброблення відомостей, що утворюються в процесі діяльності інклюзивно-ресурсних центрів, інших суб'єктів освітньої діяльності, автоматизації процедури створення заяв щодо проходження комплексної оцінки дітьми з особливими освітніми потребами, формування висновків про цю оцінку.

Щодо інформаційної системи ПАК «АІКОМ», то вона є сукупністю апаратно-програмних засобів для формування єдиного інформаційного простору статистики й аналітики освіти України у сфері дошкільної, позашкільної, шкільної та професійної (професійно-технічної) освіти. Її функціонування дає змогу підвищити ефективність діяльності освітянських органів управління у на всіх функціональних рівнях в умовах децентралізації та становлення державно-громадської моделі управління освітою, забезпечує національну й регіональну статистичні служби якісними даними для бюджетного процесу (формування бюджету та оцінки ефективності його виконання), забезпечує на принципах Open Data інформування освітянської спільноти, широких кіл громадськості про стан і результати діяльності закладів освіти на всіх рівнях, створює передумови для переходу системі освіти до електронного врядування.

На ПАК «АІКОМ» покладаються такі основні завдання:

- збір достовірних, актуальних доказових даних про стан системи освіти за затвердженою системою показників;
- збір необхідної для Державної служби статистики України інформації та забезпечення органів регіональної статистики даними про стан освітньої галузі на національному й регіональному рівнях;

- забезпечення достовірною статистичною та адміністративною інформацією для уможливлення ефективного бюджетного процесу на національному й регіональному рівнях у розрізі окремих закладів освіти, ОТГ, районів для планування видатків на освіту на основі повних, актуальних, достовірних даних і обґрунтованих, прозорих, підзвітних принципів та процедур розподілу освітньої субвенції, а також можливості аналізу ефективності використання бюджетних коштів на рівні ЗЗСО, ОТГ, району, країни;

- реалізація можливості інтеперабельності ПАК «АІКОМ» із різними освітніми інформаційними системами й базами даних (ЄДЕБО, БД УЦОЯО, органами управління у сфері освіти, проектами дослідження якості освіти тощо);

- забезпечення органів управління у сфері освіти й широких кіл громадськості доказовими даними про стан і результати освітньої діяльності для здійснення моніторингу якості освіти;

- забезпечення органів управління й громадськості доказовими даними для прийняття ефективних управлінських рішень щодо підвищення доступності освіти та її якості.

Інформація ПАК «АІКОМ», зокрема, безпосередньо використовується для розрахунків розподілу бюджетних коштів освітньої субвенції на заробітну плату педагогічних працівників та інших управлінських цілей. Обсяг коштів освітньої субвенції становить майже третину бюджетних коштів, що витрачаються на освіту загалом, тому вимоги до достовірності освітньої статистичної інформації є дуже високими.

Система ДІСО/ПАК «АІКОМ» починаючи з 2016 р. використовувалася Міністерством освіти і науки України як основний інструмент для збору та обробки даних, визначених в офіційних формах освітньої статистичної звітності. Перший збір даних у 2016 р. був пілотним, а вже в наступні роки (починаючи з 2017 р.) інформаційна система охопила всі заклади загальної середньої освіти країни. Деталізований до рівня закладу освіти, як окремого респондента, масив даних є інформаційною базою для розрахунку розподілу коштів освітньої субвенції на оплату праці педагогічних працівників сфери загальної середньої освіти. Крім того, з цієї бази здійснюються численні вибірки різноманітної освітньої інформації для прийняття оперативних управлінських рішень.

На сьогодні ця система забезпечує автоматизований збір даних дошкільної (№ 85-К), позашкільної (№ 1-ПЗ), загальної середньої (№ ЗНЗ-1, № 83-РВК, № 77-РВК, № 1-ЗСО) освіти та планується автоматизувати збір даних професійної (професійно-технічної) освіти. Наразі здійснюється модернізація ПАК «АІКОМ», у рамках якої реалізується перехід до збору індивідуальних деперсоналізованих даних здобувачів освіти. Подібні дані для педагогічних працівників уже було зібрано у 2021 р. Це надає змогу істотно підвищити достовірність освітньої статистичної інформації та якість розрахунків щодо розподілу коштів освітньої субвенції. У рамках модернізації системи ДІСО/ПАК «АІКОМ» створюються модулі збору, обробки й верифікації особистих даних здобувачів освіти для подальшого складання всіх необхідних агрегованих звітів, зокрема форм статистичної звітності.

Під час війни база даних АІКОМ стала первинним джерелом для створення оперативної аналітики, тому що вона деталізована до окремого педагогічного працівника й закладу освіти, використовувалася як основа для проведення різноманітних додаткових зборів даних із метою:

- оцінки поточної потреби в забезпеченні педагогів пристроями для навчання (різного типу, у т. ч. ноутбуками/хромбуками) та фіксації факту видачі їх окремому педагогічному працівнику. Наявна автоматизація дає змогу здійснити моніторинг розподілу та отримати скориговану потребу за результатами кожного чергового розподілу;

- акумулювання масиву індивідуальних запитів багатоцільової фінансової допомоги ЮНІСЕФ педагогічним працівникам із постраждалих територій (близько 80 дол. США кожному);

- верифікації кваліфікаційних характеристик педагогічних працівників, які втратили підтверджувальні документи про свій стаж, звання, категорію тощо, з використанням верифікованого масиву первинних даних, із яких складалася форма 83-РВК восени 2021 р.

В умовах воєнного стану в Україні виникли потужні потоки внутрішніх і зовнішніх (за кордон) переміщень учасників освітнього процесу, а отже й можливість задвоєння даних при обліку школярів.

Для уникнення можливого подвійного обліку здобувачів загальної середньої освіти при моделюванні розподілу освітньої субвенції в умовах обмеженого бюджету у воєнний час Міністерством освіти і науки України було прийнято рішення щодо наповнення ПАК «АІКОМ» відповідними індивідуальними даними. Згідно із Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування інтегрованих інформаційних систем у сфері освіти», прийнятим Верховною Радою України 27.07.2022, та із постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про програмно-апаратний комплекс “Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту”» від 02.12.2021 № 1255 обробка персональних даних в АІКОМ здійснюється з дотриманням вимог Закону України «Про захист персональних даних». Серед безпосередніх функцій АІКОМ є забезпечення достовірності та цілісності даних, зокрема персональних, що досягається шляхом застосування надійних механізмів захисту інформації й упорядкованого доступу до неї.

Зазначимо, що наразі реалізовано взаємодію ПАК «АІКОМ» з іншими інформаційними системами Міністерства освіти і науки України, зокрема з ЄДЕБО. Це суттєво розширює можливості автоматизованої обробки інформації.

Для оперативної оцінки стану освіти в умовах воєнного часу в базу ПАК АІКОМ проводиться постійний збір інформації від військово-цивільних обласних адміністрацій про:

- виконання заходів мобілізації (мобілізаційних планів) закладами освіти незалежно від форм власності та підпорядкування (щодобово);

- наявність, стан і забезпеченість захисних споруд цивільного захисту (сховища й протирадіаційні укриття), зокрема швидкостроєних, на балансі закладів освіти та їх місткість (завдання, передбачені пунктами 1 і 8 доручення Прем'єр-міністра України від 10.06.2022 № 14529/0/1-22);

- потреби в автобусах та кадрове забезпечення (передбачено п. 9 вказаного доручення Прем'єр-міністра України).

Важливою національною інформаційною системою є автоматизована система контролю діяльності інклюзивно-ресурсних центрів (АС «ІРЦ»). Вона забезпечує поточне аналітичне інформування про діяльність інклюзивно-ресурсних центрів у режимі реального часу, можливість оперативного доступу до центральної бази облікових журналів заяв і висновків, інших даних, які слугують основою для прийняття управлінських рішень Міністерством освіти і науки України (зокрема щодо цільового фінансування мережі) та розроблення численних нормативно затверджених документів, заяв, висновків, індивідуальних програм розвитку.

АС «ІРЦ» забезпечує:

- інклюзивно-ресурсні центри – можливістю створення, редагування та зберігання даних форми звітності 1-ІРЦ;
- структурні підрозділи органів управління освітою, що опікуються питаннями діяльності інклюзивно-ресурсних центрів, – можливістю створення та зберігання агрегованих даних форми звітності 1-ІРЦ;
- механізм контролю якості й достовірності даних, що вводяться чи об'єднуються (агрегуються);
- батьків (законних представників дитини), фахівців ІРЦ, структурних підрозділів із питань діяльності інклюзивно-ресурсних центрів органів управління освітою областей – необхідною інформацією;
- визначення особливих освітніх потреб дитини в разі її переходу в інший освітній заклад;
- надання послуг дітям з особливими освітніми потребами, що проживають (навчаються) у відповідній об'єднаній територіальній громаді (районі), місті (районі міста).

В умовах війни існує потреба додаткового отримання інформації для виявлення поточних потреб освітньої галузі в цих умовах. З цією метою фахівці ДНУ «Інститут освітньої аналітики» спільно з фахівцями Дитячого фонду ООН (ЮНІСЕФ) створювали нові інформаційні інструменти – електронні опитувальники для автоматизації збору інформації від учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану.

З використанням цих інструментів Міністерство спільно з ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Освітнім кластером, Дитячим фондом ООН (ЮНІСЕФ), Міжнародною неурядовою організацією (МНДО) Save the Children та іншими партнерами провело опитування з виявлення нагальних потреб щодо забезпечення функціонування галузі освіти в умовах воєнного стану, зокрема потреб внутрішньо переміщених здобувачів освіти й педагогічних працівників.

На основі проведеного опитування, яке тривало з 6 травня до 6 червня 2022 р., сформовано відповідний звіт. Використовувалася також інформація, додатково зібрана та актуалізована МОН за допомогою місцевих органів управління освітою протягом 1–8 червня 2022 р. У звіті висвітлюються спричинені війною проблеми та зміни в системі освіти України шляхом порівняльного оцінювання поточних тенденцій з базовими показниками довоєнного періоду. Звіт

також містить додаткові дані щодо оцінювання потреб української освіти після 24 лютого 2022 р., які були зібрані агентствами ООН, МОН, міжнародними неурядовими організаціями та іншими дослідницькими й неурядовими організаціями України.

Опитування охоплювало дошкільну, загальну середню, позашкільну й професійну (професійно-технічну) освіту та дало представникам громади змогу оцінити й повідомити про проблеми та потреби за такими напрямками:

- освітня інфраструктура та доступ до освіти, зокрема потреби в цифровому забезпеченні;
- внутрішньо переміщені особи (ВПО), які навчаються (після 24 лютого 2022 р.);
- вчителі з-поміж внутрішньо переміщених осіб (після 24 лютого 2022 р.);
- професійні потреби вчителів;
- потреби вчителів і учнів у психосоціальній підтримці та підтриманні ментального здоров'я;
- інклюзивна освіта;
- організація фінансового забезпечення.

Підсумковий звіт за висновками дослідження доступний українською та англійською мовами.

Крім того, МОН спільно з ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Освітнім кластером, у партнерстві з ЮНІСЕФ, МНДО Save the Children і Світовим банком провело опитування закладів фахової передвищої та вищої освіти щодо виявлення їх актуального стану, визначення поточних втрат і збитків, а також нагальних потреб здобувачів освіти й науково-педагогічних працівників.

Первинний аналіз сформований на основі опитування, що проводилося з 25 червня до 4 серпня 2022 р. Відповіді надали 749 закладів освіти з усіх регіонів України, за винятком АР Крим, зокрема 252 заклади вищої освіти та 497 закладів фахової передвищої освіти.

Оцінювання потреб здійснювалося за такими напрямками:

- освітній процес;
- освітня інфраструктура;
- потреби здобувачів освіти, викладачів і дослідників з-поміж внутрішньо переміщених осіб;
- професійні потреби педагогічного та виклацького складу;
- потреби в підтриманні ментального здоров'я та психосоціальній підтримці;
- фінансовий менеджмент.

Первинний звіт підготовлено англійською й українською мовами та наразі здійснюється підготовка детального звіту для комунікації потреб у технічному забезпеченні серед партнерів із розвитку.

11.2. Управлінські інформаційні індикатори розвитку освіти Solid Info

Сьогодні в українському суспільстві сформувався стійкий запит на достовірну статистичну та адміністративну інформацію про розвиток сфери освіти. Ця інформація необхідна Міністерству освіти і науки України для проведення виваженої, обґрунтованої освітньої політики на основі доказових даних. Такий підхід застосовується в міжнародній управлінській практиці, загальноживаним є термін «evidence based policymaking» – розроблення політики на основі доказових даних. Достовірна статистична й адміністративна інформація має виняткову важливість і для регіональних управлінців, які в кожному регіоні України забезпечують процес планування та розподілу матеріально-технічних, фінансових ресурсів між закладами освіти, здійснюють поточне управління їх діяльністю.

Статистичних показників досить багато. Вони періодично оновлюються й зберігаються в електронних базах даних. Наприклад, уся шкільна, дошкільна, позашкільна статистика оновлюється та зберігається в інформаційній освітній системі національного рівня ПАК «АІКОМ», особливості використання цієї системи викладено в постанові Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про програмно-апаратний комплекс «Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту»» від 02.12.2021 № 1255. Проте з масиву зібраних освітніх даних може бути сформована порівняно невелика група управлінських індикаторів, що відображатимуть зміни у сфері освіти найбільш рельєфно, дадуть змогу підвищити дієвість державної освітньої політики. Особливо це актуально для умов воєнного стану.

З метою посилення інформаційної обґрунтованості управлінських рішень Міністерства освіти і науки України та керівників департаментів (управлінь) освіти і науки обласних держадміністрацій за дорученням МОН ДНУ «Інститут освітньої аналітики» було створено набір управлінських інформаційних індикаторів розвитку освіти Solid Info, що відображають ключові характеристики стану освіти регіонів, країни й дають змогу швидко ідентифікувати проблемні аспекти функціонування освітньої мережі, визначити напрями першочергового спрямування зусиль управлінців на розвиток освіти в регіонах. Для виконання цього завдання створюється інформаційний управлінський інструмент «теплова матриця» з використанням ризикоорієнтованого підходу. Теплова матриця візуалізує стан розвитку освіти та допомагає управлінцям оперативно вирішувати пріоритетні завдання і спрямовувати зусилля на найбільш невідкладні з них.

Теплові матриці будуються для кожного з інформаційних блоків (здобувачі освіти, педагогічні працівники, створення сучасного освітнього середовища, фінанси освіти, інклюзія), і за потреби можуть бути об'єднані в загальну теплову матрицю. Побудова теплових матриць для сфери освіти в розрізі такого самого складу індикаторів Solid Info може бути здійснена й для обласного рівня, проте тут у ролі територіальних одиниць виступатимуть територіальні громади (сільські, селищні, міські). Обласні управлінці на основі інформації, що

візуалізується тепловою матрицею, зможуть швидко ідентифікувати найбільш значущі проблеми на рівні громад і спрямувати свої зусилля на їх подолання.

Повномасштабна війна російської федерації проти України зумовила потребу в запровадженні нових аналітичних показників із метою розв'язання нагальних проблем, характерних для воєнного часу. Фахівцями ДНУ «Інститут освітньої аналітики» доповнено аналітичні дані Solid Info в частині інформації про виклики під час війни.

Ці індикатори візуалізовано у вигляді теплової матриці (станом на 1 червня 2022 р.), що дає змогу фокусувати увагу як Міністерства, так і органів управління освітою на актуальних питаннях забезпечення освітньої діяльності ЗЗСО регіонів в умовах воєнного стану.

Перелік управлінських інформаційних індикаторів розвитку освіти SOLID INFO

РОЗДІЛ І. ЗДОБУВАЧІ ОСВІТИ

1.1. Охоплення дітей дошкільного віку (3–5 років) дошкільною освітою в закладах освіти (ЗДО та ЗЗСО), %.

1.2. Охоплення дітей старшого дошкільного віку (5–6 років) дошкільною освітою в закладах освіти (ЗДО та ЗЗСО), %.

1.3. Охоплення дітей позашкільною освітою в закладах позашкільної освіти, %.

2.1. Частка учнів, які підвозяться до/від ЗЗСО, % потреби.

2.2. Частка учнів з ООП, які підвозяться до/від ЗЗСО, % загального числа учнів, які підвозяться.

3.1. Частка ЗЗСО, які забезпечують гаряче харчування для учнів, %.

3.2. Частка учнів, які забезпечені гарячим харчуванням у ЗЗСО, %.

3.3. Частка учнів, які забезпечені безоплатним гарячим харчуванням у ЗЗСО, %.

3.4. Частка учнів з ООП, які забезпечені безоплатним гарячим харчуванням у ЗЗСО, у загальній чисельності учнів з ООП, %.

4.1. Частка випускників ЗЗСО, які продовжили навчання після 9-го класу в закладах П(ПТ)О, %.

4.2. Частка випускників ЗЗСО, які продовжили навчання після 9-го класу в закладах фахової передвищої освіти, %.

5.1. Частка випускників 11(12)-х класів ЗЗСО, які продовжили навчання в закладах П(ПТ)О, %.

5.2. Частка випускників 11(12)-х класів ЗЗСО, які продовжили навчання в закладах вищої освіти, %.

5.3. Частка випускників 11(12)-х класів ЗЗСО, які продовжили навчання за кордоном, %.

6.1. Середній бал ЗНО випускників 11(12)-х класів ЗЗСО з української мови.

6.2. Середній бал ЗНО випускників 11(12)-х класів ЗЗСО з математики.

6.3. Середній бал ЗНО випускників 11(12)-х класів ЗЗСО з фізики.

РОЗДІЛ II. ПЕДАГОГІЧНІ ПРАЦІВНИКИ

7.1. Частка молодих (зі стажем до 3 років) педагогічних працівників, %.

7.2. Частка педагогічних працівників ЗЗСО, віком старше 60 років, що викладають окремі предмети, %.

8. Кількість вакансій педагогічних працівників, ставок.

9. Частка педагогічних працівників ЗЗСО, забезпечених ноутбуками, %.

РОЗДІЛ III. СТВОРЕННЯ СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

10. Чисельність дітей на 100 місць проєктної потужності в ЗДО, осіб.

11. Кількість ЗЗСО, які не мають внутрішніх вбиралень, од.

12.1. Чисельність учнів/слухачів на один комп'ютер, підключений до мережі Інтернет у закладах позашкільної освіти, осіб.

12.2. Чисельність учнів на один комп'ютер, підключений до мережі Інтернет у ЗЗСО, осіб.

13.1. Частка ЗДО, підключених до мережі Інтернет зі швидкістю 100 і більше Мбіт/с, %.

13.2. Частка ЗЗСО, підключених до мережі Інтернет зі швидкістю 100 і більше Мбіт/с, %.

13.3. Частка закладів позашкільної освіти, підключених до мережі Інтернет зі швидкістю 100 і більше Мбіт/с, %.

14. Частка учнів, які підвозяться шкільним автобусом, % потреби.

15. Забезпеченість шкільними автобусами, % потреби.

16. Частка доріг із твердим, асфальтовим покриттям, що використовуються для підвезення учнів ЗЗСО, % потреби.

17. Потреба в забезпеченні доріг твердим, асфальтовим покриттям для підвезення учнів ЗЗСО, км.

РОЗДІЛ IV. ФІНАНСИ ОСВІТИ

18.1. Середня зарплата педагогічних працівників ЗДО, грн.

18.2. Середня зарплата педагогічних працівників ЗЗСО (разом кошти освітньої субвенції та місцевих бюджетів), грн.

18.3. Середня зарплата педагогічних працівників закладів позашкільної освіти, грн.

19. Обсяг залишків коштів освітньої субвенції на початок поточного року, млн грн.

РОЗДІЛ V. ІНКЛЮЗІЯ

20.1. Частка дітей з ООП, які навчаються в інклюзивних групах ЗДО, %.

20.2. Частка дітей з ООП, які навчаються в інклюзивних класах (групах) ЗЗСО, %.

20.3. Частка дітей з ООП, які навчаються в інклюзивних гуртках (групах) закладів позашкільної освіти, %.

20.4. Частка дітей з інвалідністю, які навчаються в ЗЗСО, %.

20.5. Частка дітей з інвалідністю, які навчаються в закладах П(ПТ)О, %

21.1. Частка ЗЗСО з архітектурною (пандуси, поручні) доступністю учнів з ООП до навчання, %.

21.2. Частка ЗЗСО з архітектурною (ліфти, підйомники) доступністю учнів з ООП до навчання, %.

22. Забезпеченість інклюзивними ресурсними центрами (ІРЦ) відповідно до потреби, %.

Перелік управлінських інформаційних індикаторів стану освіти SOLID INFO для умов воєнного стану (розділ В)

В.1. Частка громад, які констатують погіршення здатності здобувачів освіти до навчання через психологічні травми, спричинені збройною агресією рф, %.

В.2. Частка громад, що успішно впровадили цифрові платформи для організації змішаного та дистанційного навчання, %.

В.3.1. Частка закладів освіти України, які працювали дистанційно (із числа функціонуючих) на кінець 2021/2022 н. р., %.

В.3.2. Частка закладів освіти України, що працювали очно (із числа функціонуючих) на кінець 2021/2022 н. р., %.

В.4. Частка пошкоджених закладів освіти в результаті агресії рф, %.

В.4.1. Частка пошкоджених закладів дошкільної освіти в результаті агресії рф, %.

В.4.2. Частка пошкоджених закладів загальної середньої освіти в результаті агресії рф, %.

В.4.3. Частка пошкоджених закладів позашкільної освіти в результаті агресії рф, %.

В.4.4. Частка пошкоджених закладів професійної (професійно-технічної) освіти в результаті агресії рф, %.

В.5. Потреба в автобусах у співвідношенні до наявної кількості в закладах загальної середньої освіти, %.

В.6. Наявність захисних споруд цивільного захисту (укриттів) у закладах загальної середньої освіти, % (табл. 11.2.1).

Таблиця 11.2.1

Стан організації освітньої діяльності в закладах освіти в умовах воєнного стану (станом на 01.06.2022)

Регіон	Умови воєнного стану													
	В.1	В.2	В.3.1	В.3.2	В.4	В.4.1	В.4.2	В.4.3	В.4.4	В.5	В.6			
Вінницька обл.	34,3	80,6	79,1	5,3	0,8	0,5	0,6	0,0	7,1	35,5	6,9			
Волинська обл.	31,1	75,6	98,0	2,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	26,0	12,5			
Дніпропетровська обл.	41,9	69,4	95,4	1,8	1,1	0,4	1,2	0,7	7,5	81,3	12,1			
Донецька обл.	68,1	78,7	100,0	0,0	37,9	33,3	40,7	0,0	71,9	16,8	9,4			
Житомирська обл.	40,5	90,5	91,0	8,9	5,7	3,7	6,6	4,8	38,9	31,5	44,7			
Закарпатська обл.	37,0	70,4	46,2	20,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	27,5	4,3			
Запорізька обл.	50,0	83,3	98,2	0,0	0,9	0,4	1,0	0,0	3,4	26,9	7,9			
Івано-Франківська обл.	36,2	79,3	95,6	4,1	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	45,9	33,1			
Київська обл.	40,5	83,3	73,7	1,1	0,5	0,4	0,7	0,0	0,0	16,4	27,4			
Кіровоградська обл.	49,4	83,1	79,1	5,8	9,8	6,4	14,7	3,7	20,8	28,1	13,5			
Луганська обл.	80,0	100,0	100,0	0,0	24,7	17,0	29,8	20,8	63,2	100,0	0,0			
Львівська обл.	45,2	75,0	72,1	21,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	39,3	44,2			
Миколаївська обл.	50,0	95,8	98,8	0,2	12,6	7,8	16,4	10,8	41,7	35,6	27,3			
Одеська обл.	41,2	88,2	98,0	2,0	0,6	0,1	0,8	1,8	0,0	22,5	1,8			
Полтавська обл.	31,3	64,3	86,7	2,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	25,3	16,5			
Рівненська обл.	46,3	89,6	85,9	2,6	0,2	0,0	0,4	0,0	0,0	35,6	52,7			
Сумська обл.	75,9	87,9	97,0	0,0	4,6	2,4	4,5	6,4	15,4	24,2	0,0			
Тернопільська обл.	33,9	75,4	96,4	3,6	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	32,4	44,1			
Харківська обл.	73,9	71,7	99,8	0,0	24,4	19,3	24,6	17,9	59,3	47,8	0,6			
Херсонська обл.	67,5	80,0	83,5	0,0	7,3	4,3	10,2	4,5	27,3	59,3	14,6			
Хмельницька обл.	47,1	72,5	93,6	5,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,0	30,4	49,4			
Черкаська обл.	40,3	80,6	86,6	10,9	1,2	1,0	1,0	0,0	17,6	35,6	5,1			
Чернівецька обл.	40,0	80,0	61,8	11,2	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	67,0	60,7			
Чернігівська обл.	53,5	79,3	85,8	12,7	12,8	10,8	14,4	1,5	30,8	22,7	16,9			
м. Київ	0,0	100,0	98,8	1,2	5,1	3,4	7,0	0,0	4,5					
Україна	44,3	79,0	86,5	6,2	5,4	4,1	6,1	3,1	16,0	41,6	21,4			

■ – не застосовується

■ – візуалізація не проводилася

Побудовано ДНУ «Інститут освітньої аналітики» за оперативними даними Міністерства освіти і науки України.

11.3. Функціонування ДНУ «Інститут освітньої аналітики» в умовах воєнного стану

Діяльність ДНУ «Інститут освітньої аналітики» в період дії воєнного стану була спрямована на підтримку інформаційно-аналітичного забезпечення підрозділів Міністерства освіти і науки України для покращення організації освітнього процесу в закладах освіти, передусім закладах дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної) освіти.

В умовах активних бойових дій, наявності тимчасово окупованих територій перед освітніми менеджерами постають складні питання пошуку нових підходів щодо забезпечення якості й доступності освіти в Україні та поза її межами (для внутрішньо переміщених осіб). Це зумовлює потребу в нових підходах до збору репрезентативних освітніх статистичних індикаторів, що відображають процеси в галузі освіти під час дії воєнного стану.

Пріоритетними напрямками діяльності ДНУ «ІОА» були такі:

- розроблення та здійснення заходів у рамках використання інформаційно-аналітичної системи ПАК «АІКОМ», спрямованих на формування достовірної системи освітньої статистики, адміністративної інформації, звітності з урахуванням викликів, спричинених війною, у сфері загальної середньої, дошкільної, позашкільної й професійної (професійно-технічної) освіти;

- розроблення та здійснення заходів у межах використання інформаційно-аналітичної системи АС «ІРЦ», націлених на підтримку функціонування інклюзивно-ресурсних центрів із метою забезпечення безперервності освіти для осіб з особливими освітніми потребами, підтримки інклюзивної освіти у період дії воєнного стану;

- створення, упровадження й технічна підтримка нових інформаційних інструментів і технологій, забезпечення стійкості роботи національних інформаційних систем ПАК «АІКОМ», АС «ІРЦ», створення баз даних та забезпечення захисту й збереження інформації в умовах широкомасштабної військової агресії РФ, зокрема постійних кібератак із боку ворога;

- обґрунтування пропозицій у межах визначених повноважень, спрямованих на підтримку безперервності організації освітнього процесу в умовах активних бойових дій, зокрема через широке застосування цифрових технологій;

- підготовка аналітичних матеріалів щодо оцінки воєнних ризиків, здійснення науково-організаційного та науково-методичного обґрунтування управлінських рішень МОН у межах визначених повноважень для нівелювання ризиків, спричинених військовими діями.

Фахівцями ДНУ «ІОА» спільно з фахівцями МОН, Освітнім кластером у партнерстві з ЮНІСЕФ, МНДО Save the Children та іншими інституціями проведено автоматизоване загальнонаціональне опитування громад в областях України з метою виявлення освітніх потреб внутрішньо переміщених здобувачів освіти, переміщених педагогічних працівників, загальних потреб функціонування галузі освіти в умовах воєнного стану. Опитування охопило рівні

дошкільної, загальної середньої, позашкільної й професійної (професійно-технічної) освіти.

Опитувальник розроблено ДНУ «ІОА» спільно з фахівцями ЮНІСЕФ Україна та погоджено МОН. Він стосувався таких напрямів: освітня інфраструктура та доступ до освіти, зокрема потреби в цифровому забезпеченні; внутрішньо переміщені особи (ВПО), які навчаються (після 24 лютого 2022 р.); вчителі із числа ВПО (після 24 лютого 2022 р.); професійні потреби вчителів; потреби вчителів і учнів у підтриманні ментального здоров'я та психосоціальній підтримці; інклюзивна освіта; організація фінансів. Опитування проведено впродовж місяця з 6 травня до 6 червня 2022 р.

Станом на 6 червня 2022 р. із 1451 громади на запитання відповіли 1045 громад (79 %). Частка наданих відповідей коливалася залежно від регіону. Обмежена кількість відповідей надійшла від громад Луганської, Миколаївської й Запорізької областей (менш ніж 50 %). Опитування не охоплювало АР Крим. Висновки, наведені у звіті, ґрунтуються на даних, отриманих безпосередньо від представників громади через опитування в період із 6 травня до 6 червня 2022 р., а також на інформації, додатково зібраній і актуалізованій МОН за допомогою місцевих органів управління освітою протягом 1–8 червня 2022 р.

На основі отриманої інформації здійснено моделювання та надано пропозиції в МОН щодо організації надання внутрішньо переміщеним педагогічним працівникам від донорів комп'ютерної техніки й обладнання, необхідних для організації дистанційного навчання (проект «Допомога вчителям Маріуполя»). Паралельно спільно з регіональними управліннями освіти та закладами освіти було забезпечено верифікацію даних про цих вчителів на основі їхньої персональної інформації, зібраної у передвоєнний період у базі національної інформаційної системи ПАК «АІКОМ».

Додатково забезпечено верифікацію учасників освітнього процесу, педагогічних, науково-педагогічних працівників, що постраждали внаслідок агресії, з метою надання їм від донорів грошової допомоги (80 дол. США кожному вчителю від ЮНІСЕФ), зокрема внутрішньо переміщеним учителям.

Завдяки отриманим учителями комп'ютерам і обладнанню покращено якість онлайн-навчання в закладах загальної середньої освіти у громадах в умовах воєнного стану.

ДНУ «ІОА» в передвоєнний період розроблено й розміщено на ресурсах інформаційної системи ПАК «АІКОМ» програмний модуль електронних щоденників і журналів (E-Journal), призначений для користування вчителями та учнями закладів загальної середньої освіти. Упродовж періоду дії воєнного стану забезпечувалося безперебійне технічне адміністрування цього модуля, що може бути використаний школами як безкоштовний державний сервіс. E-Journal забезпечує облік навчальних годин, зазначення тем навчальних предметів, облік відвідування здобувачами освіти навчальних занять, фіксацію результатів навчання. Це дуже важливі елементи організації освітніх і управлінських процесів під час дистанційного або змішаного навчання; завдяки електронним журналам учителі, учні та батьки мають доступ до необхідної їм інформації незалежно від місця свого перебування. Алгоритм підключення ЗЗСО, що

бажають використовувати відповідний державний програмний продукт, розміщено за посиланням: <https://e-journal.ica.gov.ua/>.

Наразі у межах розвитку E-Journal активно готується підґрунтя для повного переходу на електронне діловодство в закладах освіти: розробляються необхідні системи та модулі, створюється відповідна нормативно-правова база (наказ МОН «Про затвердження Інструкції з ведення ділової документації у закладах загальної середньої освіти в електронній формі» вже на етапі юстування). В умовах повномасштабної військової агресії росії проти України електронні щоденники й журнали істотно спростили вчителям ведення класної документації, дали змогу оперативно інформувати батьків про академічні досягнення учнів, проводити оцінку якості шкільної освіти в період дії воєнного стану. Модуль безкоштовних державних електронних щоденників та журналів ПАК «АІКОМ» у 2021 р. було розширено низкою додаткових автоматизацій, що спрощують ведення 17 додаткових документів ЗЗСО (будуть впроваджені одночасно із затвердженням згаданої вище Інструкції):

- класні журнали I–IV класів;
- класні журнали V–XI (XII) класів;
- журнал обліку пропущених і заміненних уроків;
- журнали учнів, які перебувають на індивідуальному навчанні;
- журнал групи продовженого дня;
- журнал відвідування та обліку роботи гуртків;
- журнал факультативних занять;
- розклад навчальних занять;
- плани та звіти з проведення виховних і предметних заходів;
- книги обліку та видачі похвальних листів «За високі досягнення у навчанні» й похвальних грамот «За особливі досягнення у вивченні окремих предметів» (у разі їх окремого ведення);
- журнали реєстрації інструктажів із питань охорони праці та безпеки життєдіяльності;
- особові справи учнів/вихованців;
- алфавітна книга запису учнів;
- документація з працевлаштування/продовження навчання випускників(-ць) 9-х та 11-х класів;
- журнал реєстрації протоколів педагогічної ради, загальних зборів (конференції) колективу, атестаційної комісії тощо;
- таблиці навчальних досягнень учнів (свідоцтва досягнень);
- журнал реєстрації наказів з основної діяльності.

API для сторонніх альтернативних програмних продуктів дасть змогу акумулювати в державній центральній базі даних масив релевантної інформації.

МОН спільно з ДНУ «ІОА» ініційовано, а Комітетом Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій підтримано розроблення проекту закону про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Автоматизованого інформаційного комплексу освітнього менеджменту. Законопроект обумовлений об'єктивною потребою в законодавчому закріпленні права

АІКОМ обробляти персональні дані учасників освітнього процесу та взаємодіяти з існуючими державними реєстрами, зокрема з Єдиним державним демографічним реєстром. Наразі законопроект, зареєстрований 22.05.2022 за № 7396, уже на підписі у Президента України після його прийняття Верховною Радою України 27.07.2022.

У законопроекті уточнено завдання, що покладаються на ПАК «АІКОМ», найважливішими з яких є:

- збір, накопичення, обробка, захист інформації у сфері освіти, надання їй офіційного визнання;

- поєднання електронних інформаційних ресурсів та/або публічних електронних реєстрів у сфері освіти, забезпечення їх внутрішньої та зовнішньої інформаційної взаємодії, зокрема з питань розподілу та перерозподілу міжбюджетних трансфертів із державного місцевим бюджетам, замовлення підручників, документів про освіту, зарахування, відрахування, переведення здобувачів освіти, організації освітнього процесу тощо; забезпечення ведення в електронній формі ділової документації й подання звітності закладами освіти;

- здійснення обліку дітей дошкільного та шкільного віку (зокрема дітей, не охоплених навчанням), учасників освітнього процесу й суб'єктів освітньої діяльності;

- взаємодія з питань отримання, передання, запису, верифікації та обробки інформації у сфері освіти з інформаційними системами багатьох державних реєстрів, а також із автоматизованими освітніми системами й освітніми інформаційними ресурсами.

Отже, прийняття цього законопроекту закріпить право ПАК «АІКОМ» обробляти персональні дані учасників освітнього процесу та взаємодіяти з існуючими державними реєстрами, розширить можливості автоматизації управлінської освітньої інформації в дошкільній, позашкільній, загальній середній, інклюзивній, професійній (професійно-технічній) освіті.

Важливим завданням Міністерства освіти і науки України є підготовка бюджетного запиту на обсяг освітньої субвенції, кошти якої з державного бюджету у вигляді трансферту передаються на місцевий рівень для виплати заробітної плати вчителям. Ці кошти значні за обсягом, вони становлять майже третину всіх бюджетних видатків на освіту. Зазвичай цей бюджетний запит формується на основі формульних розрахунків, первинною інформацією є дані статистичної форми ЗНЗ-1, зокрема про чисельність учнів у школах, кількість класів тощо. Збір цієї інформації в ПАК «АІКОМ» щорічно забезпечується ДНУ «ІОА». Умови поточного воєнного 2022 року кардинально відрізняються від попередніх. Зокрема, велика кількість внутрішньо переміщених учасників освітнього процесу і тих, що виїхали за кордон, впливають на формування верифікованого масиву статистичної інформації. Реальна верифікація може бути здійснена тільки на основі персональної інформації про учнів і вчителів, щоб уникнути «задвоєння» рахунку з тих регіонів, де вони перебували, та з безпечніших регіонів, де вони перебувають зараз, потрібно врахувати й виїзд за кордон.

Найдієвішим сценарієм протидії такому дублюванню є перехід на індивідуальний облік здобувачів загальної середньої освіти в ПАК «АІКОМ» та

подальший більш глибокий аналіз бази даних щодо можливих викривлень даних, необхідних для розрахунку загальної суми освітньої субвенції на 2023 р.

Експертна група з питань бюджетування директорату європейської інтеграції, бюджетування та узгодження політик МОН, ДНУ «ІОА» й ТОВ «Нові знання», розробник ПАК «АІКОМ» ініціювали підготовку до розгортання первинного наповнення (імпорт з існуючих освітніх систем), актуалізації й дозаповнення масиву здобувачів ЗСО вже у вересні 2022 р.

Під час дії воєнного стану ДНУ «ІОА» продовжує забезпечувати необхідні заходи щодо виконання проєкту EU4Skills: «Підтримка розвитку інформаційної системи управління освітою для професійної (професійно-технічної) освіти (EMIS для П(ПТ)О)».

Ці заходи визначаються планом робіт із розроблення модуля П(ПТ)О як інформаційної підсистеми ПАК «АІКОМ», що здійснюється командою експертів компанії «Krabu Grupp», переможця міжнародного тендеру, відповідно до погодженого МОН Технічного завдання. Розроблення зазначеного модуля відбувається загалом у межах програми «EU4Skills» та Меморандуму про взаєморозуміння між Радою з питань освіти та молоді Республіки Естонія (HARNO), МОН і ДНУ «ІОА», що підписаний 7 липня 2021 р. Відповідно до п. 2.2.7 Меморандуму ДНУ «ІОА» забезпечує надання первинної інформації й вимог, необхідних для розроблення, оперативного впровадження та прийняття робіт за результатами створення модуля П(ПТ)О як підсистеми ПАК «АІКОМ». У травні – червні 2022 р. було сформовано перелік показників сфери П(ПТ)О стосовно статистичної й адміністративної інформації, які потрібно збирати в цьому модулі. Зазначені показники погоджено з директором професійної освіти МОН та передано виконавцям для програмної реалізації.

У ДНУ «ІОА» упродовж періоду дії воєнного стану здійснювався інформаційний і аналітичний супровід роботи підрозділів МОН, передусім директорату дошкільної, шкільної, позашкільної та інклюзивної освіти, директорату цифрової трансформації освіти, Департаменту фінансування державних і загальнодержавних видатків та ін.

Від початку військової агресії рф проти України аналітиками ДНУ «ІОА» постійно проводиться моніторинг інформації про стан освіти (статистичної, адміністративної, включаючи оцінку достовірності), у т. ч. із відкритих джерел.

Зокрема, поновлювалася інформація в бюлетені «Основні освітні статистичні дані» (<https://iea.gov.ua/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika/osnovni-cyfyry-osvity/>). Створено перелік ЗСО, що опинилися на окупованих і прифронтових територіях. Підготовлено й передано до Держстату масив даних у сфері дошкільної, професійної (професійно-технічної), позашкільної, загальної середньої освіти. Наповнюється база даних про стан закладів освіти (ступінь руйнувань, пошкоджень тощо).

Незважаючи на виклики, спричинені війною, ДНУ «ІОА» продовжує активну співпрацю з міжнародними та громадськими організаціями, реалізуються розпочаті проєкти й започатковуються нові, покликані забезпечити стійкість і якість української освіти.

Забезпечено роботу з продовження реалізації грантового проекту № SG54460 «Імплементация функціоналу інформаційної системи АС «ІРЦ» для підвищення прозорості роботи інклюзивно-ресурсних центрів».

У червні 2022 р. у межах зміцнення міжнародних зв'язків і взаємовигідного партнерства підписано Меморандум про взаєморозуміння з Університетом Лейфана (м. Люнебург, Німеччина) та Меморандум про співробітництво з ГО «Українська сучасна цифрова наука» (м. Київ, Україна).

Серед пріоритетних напрямів співпраці з Університетом Лейфана – проведення спільних досліджень із проблематики, що стосується створення й використання аналітичних і статистичних ресурсів, пов'язаних із питаннями управління системою освіти; дослідження процесів у сфері освіти в екстремальних умовах (війни, епідемії, кліматичні зміни тощо), аналіз європейських та світових тенденцій розвитку освіти, зокрема щодо створення й використання освітніх інформаційно-аналітичних систем; задоволення взаємних інтересів із питань розвитку та розроблення науково обґрунтованих підходів щодо механізмів державного управління у сфері освітньої політики України та Німеччини.

Меморандум про співробітництво між ДНУ «ІОА» та ГО «Українська сучасна цифрова наука» має на меті розширити й поглибити довгострокове взаємовигідне співробітництво щодо всебічного сприяння розвитку цифрової освіти та науки; розвитку інформаційних систем управління освітою; підвищення фінансової грамотності у сфері віртуальних активів, фінансового ринку, політик і процедур протидії відмиванню доходів, отриманих злочинним шляхом; покращення цифрових компетентностей учасників освітнього процесу.

Фахівцями ДНУ «ІОА» підготовлено низку аналітичних матеріалів, що надіслані підрозділам МОН, серед них:

- Аналітична записка «Цифровізація освіти та інформаційні системи і технології у забезпеченні освітнього процесу в умовах збройної агресії РФ проти України»;
- Аналітична записка «Організація функціонування АС «ІРЦ» для забезпечення потреб освітнього процесу осіб з ООП в умовах збройної агресії РФ»;
- Аналітична записка «Пропозиції щодо особливостей вступу до закладів вищої освіти України в умовах воєнного стану з урахуванням зарубіжного досвіду»;
- Аналітична записка «Організації системи освіти Федеративної Республіки Німеччини»;
- Аналітична записка «Напрямки державної та регіональної підтримки переміщених ЗВО (за матеріалами вивчення досвіду переміщення окремих ЗВО Луганської та Донецької областей)»;
- Аналітична записка «Особливості розподілу та використання освітньої субвенції на оплату праці педагогічних працівників у 2022 році»;
- Аналітична записка «Аналіз перерозподілу фінансування із державного бюджету на утримання ЗВО у 2022 році з урахуванням фактора впливу військової агресії РФ в Україні»;

- Аналітична записка «Особливості фінансування системи освіти на державному та місцевому рівні у 2022 році в умовах військової агресії РФ»;
- Аналітична записка «Фінансова підтримка України зарубіжними країнами та МФО щодо організації освітнього процесу в умовах війни»;
- Аналітична записка «Міжнародна підтримка забезпечення навчання студентів українських ЗВО»;
- Аналітична записка «Методологічні та інформаційні підходи до удосконалення статистичної звітності у сфері загальної середньої освіти, що викликано збройною агресією РФ в Україні (регіональний аспект)»;
- Аналітична записка «Функціонування системи професійної (професійно-технічної) освіти в умовах воєнного стану»;
- Аналітична записка «Практичний досвід застосування інноваційних технологій навчання у ЗДО та ЗЗСО в умовах воєнного стану в Україні»;
- Аналітична записка «Організація збору та опрацювання інформації про державне нерухоме майно, що знаходиться в управлінні МОН, в умовах воєнного стану в Україні».

У ДНУ «ІОА» було проаналізовано IP-адреси користувачів та країн світу, де перебували ці користувачі, для двох електронних продуктів – електронної платформи «Всеукраїнська школа онлайн» та досить поширених в Україні електронних щоденників/журналів компанії «Нові знання». Порівнювалася географія країн розташування цих користувачів до 24 лютого 2022 року та після цієї дати. Було виявлено різку зміну переліку країн їх розташування. Використовуючи дані обласних цивільно-військових адміністрацій, що 641 тис. школярів наразі перебувають за кордоном, розрахунково оцінено розподіл школярів в розрізі цих країн (рис. 11.3.1).

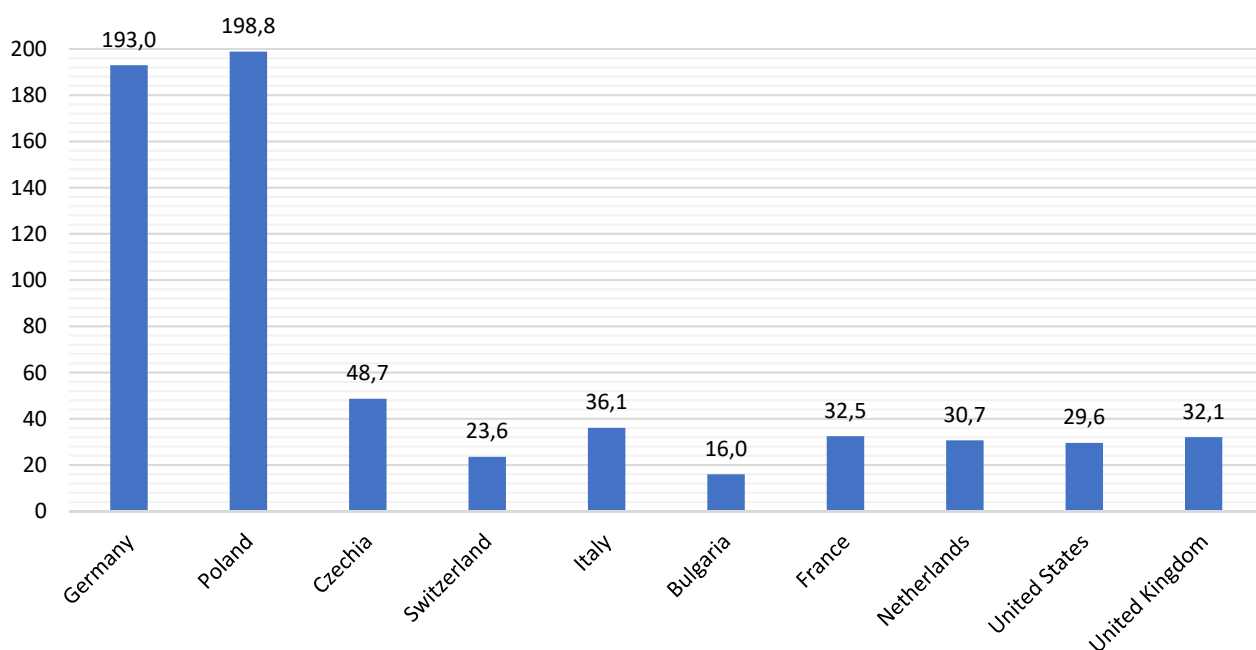

Рис. 11.3.1. Експертна оцінка кількісного розподілу здобувачів освіти, які вимушено виїхали за межі України, тис. осіб

Побудовано за розрахунками ДНУ «Інститут освітньої аналітики». (URL: <https://iea.gov.ua/>).

ДНУ «Інститут освітньої аналітики» також було підготовлено численні інформаційно-аналітичні матеріали за запитами МОН, депутатів Верховної Ради України, міністерств, міжнародних і громадських організацій щодо стану освіти в Україні в умовах війни.

11.4. Перспективи забезпечення освітньою управлінською інформацією та аналітикою

Основними завданнями розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення в короткостроковому періоді є:

1. Проведення заходів щодо нівелювання або істотного зменшення загроз для інформаційних освітніх систем у вигляді кібератак, фізичного руйнування комп'ютерної техніки, серверів.

ДНУ «ІОА» із перших днів війни вжито необхідні заходи для убезпечення обладнання національних освітніх систем, баз даних та інформації в них. Було посилено складову боротьби з кіберзагрозами. Для забезпечення безперебійної роботи національних освітніх систем та баз даних за участі фахівців директорату цифрової трансформації МОН використано можливості хмарного сервісу від Amazon Web Services.

2. Створення додаткових способів збору та верифікації інформації в умовах великих внутрішніх і зовнішніх (за кордон) переміщень учасників освітнього процесу.

Зокрема, створено бази даних, які періодично поповнюються інформацією від цивільно-військових регіональних адміністрацій, спільно з ЮНІСЕФ розроблено опитувальники для виявлення освітніх потреб внутрішньо переміщених осіб у громадах.

3. Проведення опитувань із використанням електронних опитувальників з автоматизованим збором інформації, застосування інших непрямих методів для оцінювання чисельності вимушено переміщених учасників освітнього процесу.

Спільно із фахівцями ЮНІСЕФ проведено всеукраїнське опитування громад для визначення ІТ-потреб внутрішньо переміщених учителів. Виявлено, що потреба в девайсах становить 165 тис. ноутбуків та 202 тис. планшетів. Комп'ютерна техніка передається вчителям, що евакуювалися з тимчасово окупованих територій, і вчителям закладів, які постраждали від нападів із боку РФ. Наразі вона покриває 25 % загальної потреби, тому переговори з боку МОН продовжуються, щоб забезпечити технікою кожного вчителя, який потребує допомоги.

Фахівці ДНУ «Інститут освітньої аналітики» взяли участь у спільному з ЮНІСЕФ та Світовим банком опитуванні стосовно оцінки освітніх втрат і потреб 749 закладів фахової передвищої та вищої освіти. Згідно з результатами опитування, майже у 40 % цих закладів наразі відсутні технічні засоби навчання.

4. Розроблення програмних продуктів для діючих освітніх інформаційних систем у сфері дошкільної, шкільної, позашкільної, професійної (професійно-

технічної) освіти, у яких використовується індивідуальна інформація учасників освітнього процесу, створення відповідного нормативно-правового підґрунтя для використання індивідуальної інформації, посилення захисту від кіберзагроз.

Проводиться діяльність із розвитку таких розробок, створюються відповідні технічні завдання. У найближчій перспективі буде забезпечено наповнення, актуалізацію та збір індивідуальних даних здобувачів загальної середньої освіти для моделювання освітньої субвенції. Надалі плануються пілотні випробування автоматизації відрахування, зарахування й переведення учнів.

5. Перегляд тематики освітніх аналітичних досліджень в умовах воєнного стану. У ДНУ «ІОА» вже функціонує система управлінських освітніх індикаторів Solid Info, що формується з використанням актуальних даних зазначених систем і баз даних, вона може періодично поновлюватися. Тематика аналітичних досліджень погоджується з директоратами Міністерства освіти і науки України.

Основними завданнями розвитку інформаційно-аналітичного забезпечення в повоєнний період є:

1. Удосконалення інформаційних освітніх систем, захист комп'ютерної техніки, серверів, ліній зв'язку з урахуванням передового європейського досвіду, використання хмарних технологій та нових технологій (Starlink) забезпечення безперебійного інтернет-зв'язку. Співпраця з Міністерством цифрової трансформації України щодо розвитку інфраструктури інтернет-покриття для покращення доступу здобувачів освіти та освітян із місць їх тимчасового перебування до інформаційних систем закладів освіти.

2. Використання для верифікації освітньої інформації технологій е-діловодства закладів освіти; удосконалення інформаційних систем, зокрема ПАК «АІКОМ», АС ІРЦ.

3. Розвиток нових інструментів і програм автоматизованого збору інформації, зокрема адаптованих для мобільних гаджетів, використання методів швидкої аналітичної обробки інформації для кількісного оцінювання необхідної освітньої допомоги; запозичення передового європейського досвіду.

4. Повний перехід на використання індивідуальної інформації про учасників освітнього процесу, на основі якої генеруються агреговані статистичні й адміністративні показники, створення відповідного нормативно-правового підґрунтя на основі найкращої європейської практики.

5. Адаптація та створення комп'ютерних продуктів для обробки великих масивів інформації та формування аналітичних матеріалів. Узгодження актуальної тематики освітніх аналітичних досліджень.

Висновки

1. Адміністративні та статистичні дані, що містяться в національних інформаційних освітніх системах широко використовуються підрозділами Міністерства освіти і науки України при прийнятті управлінських рішень.

Зокрема, важливим джерелом освітніх даних є інформація, що міститься у національній освітній інформаційній системі ПАК «АІКОМ», тут збираються дані про дошкільну, позашкільну, шкільну освіту. Наразі виконується робота з упровадження у 2022 р. підсистеми професійної (професійно-технічної) освіти. Дані ПАК «АІКОМ» постійно використовуються підрозділами МОН для формування важливих заходів з освітньої політики, таких як розподіл коштів на заробітну плату педагогам, забезпечення комп'ютерною технікою, покращення Інтернету, розподіл LEGO-наборів, замовлення підручників, електронні щоденники й журнали, запис до дитсадків тощо.

В умовах воєнного стану ПАК «АІКОМ» функціонував без збоїв. ДНУ «Інститут освітньої аналітики» проведено робочі консультації із фахівцями Державної служби статистики України щодо шляхів реалізації збору статистичних даних у 2022 р. для дошкільної (форма 85-К), позашкільної (1-ПЗ), шкільної (ЗНЗ-1, 83-РВК, 77-РВК, 1-ЗСО) освіти.

Здійснюється поточна модернізація ПАК «АІКОМ», у межах якої буде реалізовано перехід до збору індивідуальних деперсоналізованих даних здобувачів освіти. Модуль збору даних педагогічних працівників функціонує з 2021 р. Це дає змогу істотно підвищити достовірність освітньої статистичної інформації, агреговані показники якої генеруються з індивідуальних даних, якість розрахунків щодо розподілу коштів освітньої субвенції, інші розрахунки, необхідні МОН. Використання індивідуальних даних дасть змогу уникнути подвійного обліку здобувачів загальної середньої освіти, педагогічних працівників унаслідок їх внутрішнього й зовнішнього (за кордон) переміщення в умовах війни.

Важливим джерелом освітніх даних про дітей з особливими освітніми потребами є інформаційна система управління інклюзивною освітою АС «ІРЦ». Вона забезпечує збір інформації про діяльність інклюзивно-ресурсних центрів, уможлиблює оперативний доступ до центральної бази облікових журналів заяв і висновків. Ця інформація є основою для прийняття управлінських рішень Міністерством освіти і науки України (зокрема щодо цільового фінансування мережі) у сфері інклюзивної освіти, розроблення численних нормативних документів, заяв, висновків, індивідуальних програм розвитку дитини. Значне зростання чисельності дітей, які зазнали психологічних травм, пов'язаних із військовими діями, їх переміщення зумовлює необхідність удосконалення АС «ІРЦ» для задоволення потреби в такій інформації.

В інформаційних освітніх системах для поточних потреб освітніх управлінців акумулюється також інформація від обласних військово-цивільних адміністрацій про виконання заходів мобілізації (мобілізаційних планів) закладами освіти незалежно від форм власності й підпорядкування про стан функціонування мережі закладів освіти; наявність, стан і забезпеченість захисних споруд цивільного захисту (передбачено пунктами 1 та 8 доручення Прем'єр-міністра України від 10.06.2022 № 14529/0/1-22); інформація щодо освітніх потреб в автобусах і кадрового забезпечення (передбачено п. 9 вказаного доручення).

2.3 метою посилення інформаційної обґрунтованості управлінських рішень МОН та керівників департаментів (управлінь) освіти і науки обласних

держадміністрацій на доручення МОН у ДНУ «Інститут освітньої аналітики» було створено набір управлінських інформаційних індикаторів розвитку освіти Solid Info, що відображають ключові характеристики стану освіти регіонів, країни й дають змогу швидко ідентифікувати проблемні аспекти функціонування освітньої мережі, визначити напрями першочергового спрямування зусиль управлінців на розвиток освіти в регіонах. Для виконання цього завдання створено інформаційний управлінський інструмент «теплова матриця» з використанням ризикоорієнтованого підходу. Теплова матриця візуалізує стан розвитку освіти та дає змогу управлінцям швидко визначитися стосовно пріоритетності завдань і спрямування зусиль на найбільш невідкладні з них.

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України зумовила потребу в запровадженні нових аналітичних показників із метою розв'язання актуальних проблем, характерних для воєнного часу. Фахівцями ДНУ «Інститут освітньої аналітики» доповнено аналітичні дані Solid Info в частині інформації про нагальні виклики під час війни.

3. Пріоритетними напрямками діяльності ДНУ «ІОА» в період дії воєнного стану є такі:

- розроблення та здійснення заходів у рамках забезпечення безперервного функціонування інформаційно-аналітичної системи ПАК «АІКОМ», спрямованих на збереження системи освітньої статистики, адміністративної інформації, звітності у сфері середньої, дошкільної, позашкільної й професійної (професійно-технічної) освіти з урахуванням викликів, спричинених війною;

- розроблення та здійснення заходів у рамках використання інформаційно-аналітичної системи АС «ІРЦ», націлених на підтримку безперервного функціонування інклюзивно-ресурсних центрів, забезпечення безперервності та якості освіти для осіб з особливими потребами, підтримки інклюзивної освіти в період дії воєнного стану;

- створення, упровадження й технічна підтримка баз оперативних даних, забезпечення захисту та збереження інформації в умовах широкомасштабної військової агресії РФ, зокрема постійних кібератак із боку ворога;

- підготовка аналітичних матеріалів щодо оцінки воєнних ризиків, здійснення науково-організаційного та науково-методичного обґрунтування управлінських рішень МОН у межах визначених повноважень для нівелювання ризиків, спричинених військовими діями.

4. Фахівцями ДНУ «Інститут освітньої аналітики» спільно з фахівцями ЮНІСЕФ Україна за погодженням МОН створено електронні опитувальники з автоматизованим збором інформації для оцінювання чисельності переміщених учасників освітнього процесу. Спільно з фахівцями ЮНІСЕФ проведено всеукраїнське опитування громад для визначення ІТ-потреб внутрішньо переміщених учителів. Оцінено потребу в девайсах, яка становить 165 тис. ноутбуків і 202 тис. планшетів.

Використано дані ПАК «АІКОМ» для верифікації учасників освітнього процесу, педагогічних, науково-педагогічних працівників, що постраждали внаслідок агресії. Ці дані використано управлінцями в рішеннях щодо надання

вчителям, які постраждали, від донорів грошової допомоги (80 дол. США кожному вчителю від ЮНІСЕФ), зокрема внутрішньо переміщеним учителям.

Спільно з ЮНІСЕФ та Світовим банком проведено опитування стосовно оцінювання освітніх втрат і потреб 749 закладів фахової передвищої й вищої освіти. Згідно з результатами опитування, майже у 40 % цих закладів відсутні технічні засоби навчання.

У межах розвитку підсистеми e-Journal ведеться активна робота з повного переходу на електронне діловодство в закладах освіти: розробляються необхідні системи та модулі, створюється відповідна нормативно-правова база.

МОН за участі ДНУ «ІОА» ініційовано, а Комітетом Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій підтримано розроблення законопроекту про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування Автоматизованого інформаційного комплексу освітнього менеджменту. Законопроект від 22.05.2022 № 7396 прийнято 27.07.2022 Верховною Радою України, наразі він перебуває на підписі у Президента України.

5. Фахівцями ДНУ «ІОА» підготовлено низку аналітичних матеріалів стосовно стану освіти в період дії воєнного стану, які надіслано підрозділам МОН. Серед них: «Цифровізація освіти та інформаційні системи і технології у забезпеченні освітнього процесу в умовах збройної агресії рф проти України», «Організація функціонування АС «ІРЦ» для забезпечення потреб освітнього процесу осіб з ООП в умовах збройної агресії рф», «Пропозиції щодо особливостей вступу до закладів вищої освіти України в умовах воєнного стану з урахуванням зарубіжного досвіду», «Організації системи освіти Федеративної Республіки Німеччини», «Напрямки державної та регіональної підтримки переміщених ЗВО (за матеріалами вивчення досвіду переміщення окремих ЗВО Луганської та Донецької областей)», «Особливості розподілу та використання освітньої субвенції на оплату праці педагогічних працівників у 2022 році», «Аналіз перерозподілу фінансування із державного бюджету на утримання ЗВО у 2022 році з урахуванням фактора впливу військової агресії РФ в Україні», «Особливості фінансування системи освіти на державному та місцевому рівні у 2022 році в умовах військової агресії РФ», «Фінансова підтримка України зарубіжними країнами та МФО щодо організації освітнього процесу в умовах війни», «Міжнародна підтримка забезпечення навчання студентів українських ЗВО», «Методологічні та інформаційні підходи до удосконалення статистичної звітності у сфері загальної середньої освіти, що викликано збройною агресією РФ в Україні (регіональний аспект)», «Функціонування системи професійної (професійно-технічної) освіти в умовах воєнного стану», «Практичний досвід застосування інноваційних технологій навчання у ЗДО та ЗЗСО в умовах воєнного стану в Україні», «Організація збору та опрацювання інформації про державне нерухоме майно, що знаходиться в управлінні МОН, в умовах воєнного стану в Україні».

Також було підготовлено численні інформаційно-аналітичні матеріали за запитами МОН, депутатів Верховної Ради України, міністерств, міжнародних і громадських організацій щодо стану освіти в Україні в умовах війни.

Додатки

Корисні посилання

- [1.A] Науково-аналітична діяльність ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/naukovo-analitichna-diyalnist/>.
- [1.B] ПАК «АІКОМ». URL: <https://aikom.iea.gov.ua/>.
- [1.C] АС «ІРЦ». URL: <https://ircenter.gov.ua/>.
- [1.D] ЄДЕБО. URL: <https://info.edbo.gov.ua/>.
- [2.A] Оцінювання потреб України у сфері освіти (6 травня – 24 червня 2022 р.) : підсумковий звіт. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/07/07/Pids.zvit.Otsin.potreb.Ukr.u.sferi.osvity-UK-6.05-24.06.22.pdf> (укр.); <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/07/07/Pids.zvit.Otsin.potreb.Ukr.u.sferi.osvity-EN-6.05-24.06.22.pdf> (англ.).
- [2.B] Оцінювання потреб вищої освіти України (25 червня – 4 серпня 2022 р.). URL: https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/ukraine_higher_education_initial_report_final_ua.pdf (укр.); https://www.humanitarianresponse.info/sites/www.humanitarianresponse.info/files/documents/files/ukraine_higher_education_initial_report_final_en.pdf (англ.).
- [2.C] Управлінські інформаційні індикатори розвитку освіти Solid Info. URL: <https://iea.gov.ua/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika/solid-info/>.
- [2.D] ІТС «ДІСО». URL: <https://diso.gov.ua/>.

	A	B	C	D
1				
2	 	 		

12. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКІСНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Основні виклики

Повномасштабна збройна агресія РФ проти України зумовила додаткові виклики щодо забезпечення якості української освіти, основними з яких є:

1. Виникнення, унаслідок деструктивних суспільних процесів, додаткових обмежень щодо здійснення контролю за забезпеченням якості освіти з боку Міністерства освіти і науки України.

2. Необхідність створення дієвих механізмів забезпечення якості освіти на різних типах територій, що сформувалися в умовах воєнного стану.

3. Ускладнення процесу організації, проведення освітніх оцінювань, забезпечення їх достовірності в умовах війни.

4. Необхідність розширення форм організації освітнього процесу в період дії воєнного стану з використанням дистанційного та змішаного навчання із широким застосуванням ІТ-інструментарію й цифрових навчальних технологій.

5. Необхідність додаткових заходів із забезпечення навчально-методичного супроводу та підтримки організації освітнього процесу в умовах дії воєнного стану.

6. Пошук нових підходів щодо збору, верифікації статистичної та адміністративної освітньої управлінської інформації, забезпечення інформаційно-аналітичної підтримки діяльності освітніх управлінців.

7. Розроблення та здійснення спортивних заходів, забезпечення фізичного виховання здобувачів освіти в умовах воєнного стану.

12.1. Діяльність Міністерства освіти і науки України із забезпечення якості освіти в умовах воєнного стану

Епідемія COVID-19 та наступний перехід у період воєнного стану зумовили серйозні виклики забезпеченню якості української освіти. Під якістю освіти зазвичай розуміють комплекс характеристик освітнього процесу, що визначають послідовне й ефективне формування компетентності та професійної свідомості здобувачів освіти. Це певний рівень знань і вмінь, розумового, фізичного й морального розвитку, якого досягають випускники освітнього закладу відповідно до запланованих цілей навчання та виховання⁹⁴. Міністерство освіти і науки України доклало чималих зусиль зі створення відповідного інституційно-правового підґрунтя для дій у цьому напрямі в нових умовах.

У період дії воєнного стану МОН розроблено низку документів щодо забезпечення якості освіти в усіх її сегментах – від дошкільної до вищої. Зокрема,

⁹⁴ Якість освіти / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/tag/yakist-oslivi>.

розроблено Методичні рекомендації щодо здійснення освітньої діяльності з питань дошкільної освіти на період дії правового режиму воєнного стану (лист МОН від 02.04.2022 № 1/3845-22), де показано, що насамперед потрібно враховувати в організації освітнього процесу в закладах освіти у воєнний час. Базовий компонент дошкільної освіти 2021 р. залишається актуальним і в період дії воєнного стану, оскільки через нього утверджується політика держави в галузі дошкільної освіти. Тож заклади дошкільної освіти мають забезпечити відповідність вимогам цього стандарту й під час дії воєнного стану.

Для сфери повної загальної середньої освіти також розроблені й діють та базової середньої освіти (<https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti>). Згодом буде розроблено Державний стандарт профільної середньої освіти. Державні стандарти затверджено відповідною постановою Кабінету Міністрів України, вони переглядаються щонайменше раз на 10 років. Зміна змісту й обсягу Державних стандартів загальної середньої освіти іншими органами виконавчої влади не допускається. Навіть у період дії воєнного стану заклади загальної середньої освіти зобов'язані забезпечити умови для досягнення здобувачами результатів навчання та відповідність рівня загальної середньої освіти цим стандартам.

У сфері повної загальної середньої освіти важливою складовою контролю за якістю освіти є її оцінювання через зовнішнє незалежне оцінювання (ЗНО), державну підсумкову атестацію (ДПА), PISA (Програма міжнародного оцінювання учнів). Утім, з огляду на правовий режим воєнного стану, запроваджений у зв'язку з широкомасштабним військовим вторгненням РФ, агресивністю російських військових і терористичних угруповань РФ до національної системи освіти й науки, здобувачів освіти, з метою посилення безпекової компоненти для всіх учасників освітнього процесу було переглянуто підходи до складання ДПА, ЗНО, єдиного вступного іспиту (ЄВІ) та єдиного фахового вступного випробування (ЄФВВ), а також конкурсні критерії доступу до освітніх послуг (Закон України «Про внесення змін до деяких законів України у сфері освіти» від 24.03.2022 № 2157-ІХ).

Зокрема, для забезпечення якості освіти в період дії воєнного стану ухвалено рішення про складання національного мультипредметного тесту (НМТ) у формі вступного випробування, яке охоплює оцінювання результатів навчання з української мови, математики та історії України. Таке вступне випробування, відповідно до законодавства, організаційно забезпечується Українським центром оцінювання якості освіти.

Розроблено й затверджено нові державні освітні стандарти у сфері професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти. МОН видало понад 20 наказів із цих питань (а саме: від 19.03.2022 № 257, від 01.04.2022 № 287, від 01.04.2022 № 288, від 01.04.2022 № 289, від 05.04.2022 № 292, від 05.04.2022 № 293, від 05.04.2022 № 296, від 06.04.2022 № 305, від 06.04.2022 № 306, від 06.04.2022 № 307, від 06.04.2022 № 308, від 07.04.2022 № 313, від 12.04.2022 № 331, від 15.04.2022 № 344, від 19.04.2022 № 346, від 19.04.2022 № 347, від 19.04.2022 № 348, від 20.04.2022 № 366, від 20.04.2022 № 353, від 28.04.2022 № 393, від 28.04.2022 № 394, від 09.05.2022 № 418, від

10.05.2022 № 424, від 13.05.2022 № 437, від 17.05.2022 № 451, від 17.05.2022 № 452, від 17.05.2022 № 453, від 18.05.2022 № 456).

Розроблено Порядок прийому на навчання для здобуття вищої освіти в 2022 році, який затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 27.04.2022 № 392. У 2022 р. вступ для здобуття ступеня магістра заплановано на підставі результатів магістерського комплексного тесту (МКТ), магістерського тесту навчальної компетентності (МТНК), фахового іспиту, індивідуальної усної співбесіди, розгляду мотиваційних листів або результатів єдиного вступного іспиту у 2019–2021 рр. Проведення на єдиних засадах національного тестування в рамках МКТ і МТНК сприятиме підвищенню якості вищої освіти в Україні.

Інституційно якість освіти у сфері вищої освіти забезпечується постійно діючим колегіальним органом із питань реалізації державної політики в цій сфері, а саме Національним агентством із забезпечення якості вищої освіти, яке при реалізації державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти тісно взаємодіє з Кабінетом Міністрів України, МОН та іншими інституціями.

Поряд із цим задля створення стійких передумов для підвищення якості вищої освіти МОН вживає низку заходів щодо залучення відповідної міжнародної допомоги. Зокрема, 20 квітня 2022 р. було завершено всі необхідні перемовини й процедури щодо отримання Україною коштів позики на суму 88,6 млн дол. США в межах спільного зі Світовим банком інвестиційного проекту «Удосконалення вищої освіти в Україні заради результатів». Реалізація проекту сприятиме забезпеченню якості вищої освіти, прозорості діяльності університетів, що важливо для студентів, викладачів сфери вищої освіти та країни загалом.

Під час дії воєнного стану МОН продовжує виконання покладених на нього завдань щодо надання послуг із ліцензування провадження освітньої діяльності у сфері вищої, післядипломної, фахової передвищої та професійної (професійно-технічної) освіти. Здійснюється державний нагляд (контроль) за додержанням ліцензіатами вимог ліцензійних умов провадження такої діяльності. У цей період ухвалено низку наказів про видачу ліцензій щодо провадження освітньої діяльності (розширення провадження освітньої діяльності), переоформлення ліцензій, звуження ліцензій для забезпечення якості та безперервності освітнього процесу на відповідному рівні освіти або за освітньою програмою.

Тож у період дії воєнного стану забезпечення якості освіти в Україні залишається пріоритетним напрямом діяльності МОН, без якого неможливо виконати загальну місію Міністерства – творення в Україні інклюзивного й інноваційного суспільства, де кожен громадянин має рівні можливості для розвитку свого таланту впродовж життя заради формування згуртованої спільноти громадян, здатних до активної творчої співучасті в стійкому розвитку України. Згідно з цією місією розробляється та здійснюється державна політика, що гарантує:

- усебічний розвиток людини як особистості й найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей; формування

цінностей та необхідних для успішної самореалізації компетентностей; виховання відповідальних громадян, здатних до свідомого суспільного вибору і спрямування своєї діяльності на користь іншим людям та суспільству; збагачення на цій основі інтелектуального, економічного, творчого, культурного потенціалу українського народу; підвищення освітнього рівня громадян задля забезпечення сталого розвитку України та її європейського вибору;

- розвиток науки як джерела економічного зростання й невід’ємної складової національної культури та освіти; створення умов для реалізації інтелектуального потенціалу громадян у сфері наукової й науково-технічної діяльності; забезпечення використання досягнень вітчизняної та світової науки й техніки для задоволення соціальних, економічних, культурних та інших потреб.

12.2. Діяльність Державної служби якості освіти: виклики та ризики забезпечення якості освіти в умовах воєнного стану

Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію України зумовило внесення змін у роботу Державної служби якості освіти (далі – Служба). В умовах дії в країні правового режиму воєнного стану роботу Служби організовано та спрямовано на ефективне врегулювання питань, порушених у зверненнях здобувачів освіти, батьківської й педагогічної громадськості, а також на надання підтримки та консультацій керівникам закладів освіти, місцевих органів управління освітою з питань організації освітнього процесу та забезпечення якості освіти, дотримання ними державних гарантій у сфері освіти.

У березні 2022 р. працівниками Служби та її територіальних органів проведено низку співбесід щодо проблем і практик організації освітнього процесу під час дії воєнного стану з 1399 директорами закладів загальної середньої освіти (близько 10 % їх загальної чисельності) і 255 керівниками органів управління освітою (17 %).

З’ясовано, що основним викликом стало забезпечення навчання для внутрішньо переміщених осіб. Діти із числа таких осіб залучалися до навчання за заявою батьків до шкіл, розташованих на території, куди вони перемістилися, частина продовжувала навчання за дистанційною формою в закладі освіти, де раніше навчалася. Водночас виявлено високий показник (в окремих закладах понад 30 %) виїзду дітей за кордон, переважна більшість яких залучені до онлайн-навчання в тих закладах освіти, де здобували освіту раніше. Незначна частка учнів паралельно навчається в іноземних закладах освіти (за місцем тимчасового проживання). Водночас окремі учні не були охоплені навчанням взагалі.

Уповноваженими особами органів управління освітою відповідних територіальних громад щодня проводиться облік дітей дошкільного й шкільного віку, які тимчасово прибули чи вибули, оновлюється інформаційна база та доводиться до відома керівництва шкіл. Внутрішньо переміщені особи отримували у територіальній громаді інформацію про можливість залучення дітей шкільного віку до навчання в ЗЗСО на території, куди вони прибули. Крім того, необхідну

інформацію оприлюднено на офіційних сторінках Facebook, вебсайтах закладів освіти, оголошеннях, розміщених у громадських місцях.

Також переважна більшість керівників (90 %) повідомили, що в умовах воєнного стану існувала велика потреба в психологічному супроводі всіх учасників освітнього процесу.

За результатами комунікації з керівниками ЗЗСО, посадовими особами органів управління освітою територіальних громад виявлено низку проблемних питань, які потребували на той час першочергового вирішення. У зв'язку з цим за ініціативи Служби спільно з проектом «Супровід урядових реформ в Україні» (SURGe) створено вебсайт про шкільну освіту дітей, які вимушено залишили Україну (<https://cutt.ly/aKlbXFT>). Ресурс складається із двох блоків українською й англійською мовами, містить опис системи освіти України, базу українських навчальних програм англійською мовою та відповіді українською мовою на поширені запитання батьків дітей.

Окрім того, Службою спільно з проектом «Супровід урядових реформ в Україні» проведено моніторинг стану освітніх втрат і здобутків в умовах дистанційного навчання на різних рівнях повної загальної середньої освіти, що проводився у формі опитування здобувачів освіти та їхніх батьків. За результатами моніторингу було розроблено рекомендації щодо роботи закладів освіти в умовах воєнного стану, з якими можна ознайомитися за посиланням: <https://cutt.ly/xKlkYih>. Рекомендації містять телефонні номери «гарячих ліній», рубрику «Запитання та відповіді», статті, актуальні для всіх учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану.

У квітні 2022 р. Служба досліджувала стан організації освітнього процесу з використанням технологій дистанційного навчання в ЗЗСО в умовах дії правового режиму воєнного стану на предмет забезпечення державних гарантій у сфері освіти, якості освіти, надання психологічної підтримки здобувачам освіти й виявлення проблемних питань, які виникають під час дистанційного навчання в період дії воєнного стану. З'ясовано, що в умовах воєнного стану здобувачам освіти забезпечується право на освіту, гарантоване державою. У всіх закладах освіти, які підлягали дослідженню, освітній процес організовано з використанням технологій дистанційного навчання, більшість учнів мають доступ до освітнього процесу. Для організації освітнього процесу в дистанційному режимі близько 70 % ЗЗСО використовують єдину освітню платформу й ресурси національних освітніх платформ «Всеукраїнська школа онлайн», «На Урок», «Моя школа», «Всеосвіта», а 13 % педагогічних працівників – спеціально розроблену для їхнього закладу платформу. Заняття загалом проводилися з поєднанням синхронного та асинхронного режимів (50 % учителів працюють із учнями переважно в синхронному режимі, 44 % – приблизно однаковий час в обох режимах, 6 % – лише в асинхронному режимі). У переважній більшості закладів освіти учням надавалася психологічна підтримка, до якої також залучалися класні керівники й учителі-предметники.

Разом із тим під час дослідження виявлено низку проблемних питань щодо організації дистанційного навчання в умовах воєнного стану. Переважна більшість керівників шкіл (80 %) назвали такі виклики: організація навчання для

внутрішньо переміщених учнів і учнів, які тимчасово виїхали за кордон; напружений емоційно-психологічний стан усіх учасників освітнього процесу; послаблення мотивації здобувачів освіти та їхніх батьків до навчання; відсутність доступу до навчання (близько 25 % учнів із числа ВПО мали проблеми з доступом, а 5 % учнів не мали взагалі), що пов'язано з відсутністю в учнів постійного доступу до швидкісної мережі Інтернет (60 % респондентів) і технічних засобів (48 %). Майже всі керівники шкіл вказали також на проблеми зі швидкісним Інтернетом та технічним забезпеченням учасників освітнього процесу.

Крім того, на якість організації освітнього процесу негативно впливає відсутність у ЗЗСО єдиних підходів до організації дистанційного навчання. Так, третина таких закладів (32 %) використовують різні освітні платформи, зокрема більшість ЗЗСО Волинської (65 %), Житомирської (80 %), Полтавської (70 %), Хмельницької (86 %), Харківської (60 %) областей і всі ЗЗСО Запорізької області.

Ще одним негативним чинником є порівняно низький рівень запровадження електронних класних журналів, хоча з боку МОН надано можливість безкоштовного доступу шкіл до державного програмного продукту (розміщено за посиланням: <https://e-journal.iea.gov.ua/>). Зазначене не дає можливості належним чином відслідковувати результати навчальних досягнень учнів під час дистанційного навчання (у більшості ЗЗСО використовуються класні журнали, що заповнюються нерегулярно, коли вчителі з'являються в школі).

Викликом стало й питання організації навчання та проведення корекційних занять у дистанційному режимі для учнів з особливими освітніми потребами. Заклади освіти вирішували ці питання у різний спосіб. В окремих закладах Тернопільської й Полтавської областей асистенти вчителів відвідують учнів удома та проводять із ними заняття або організовують онлайн-уроки; у школах Черкаської області асистенти вчителів створюють на платформі Zoom окремі кабінети для роботи з цією категорією учнів в індивідуальному порядку.

Також серед чинників, що негативно впливають на результати навчання учнів у дистанційному режимі в умовах воєнного стану, учителі назвали такі: відсутність «живого спілкування» між учителем і учнем (61 %); невміння самостійно вчитися (52 %); зниження мотивації до навчання (47 %); байдужість, апатія (37 %); неспроможність сконцентруватися на навчальному матеріалі (27 %); брак зворотного зв'язку від учителів (13 %).

У квітні 2022 р. працівниками територіальних органів Служби проведено співбесіди щодо проблем і практик організації освітнього процесу в закладах професійної (професійно-технічної) освіти в умовах воєнного стану з 350 директорами закладів П(ПТ)О (близько 50 % загальної кількості таких закладів державної й комунальної власності). Опитуванням охоплено м. Київ і переважну більшість областей України (крім Донецької, Луганської, Херсонської та Чернігівської, а також територій інших областей, які на час опитування були повністю чи частково тимчасово окуповані та/або на яких тривали бойові дії).

З'ясовано, що станом на 14 квітня 2022 р. навчання в дистанційному форматі повністю відновлено в закладах П(ПТ)О 15 регіонів, а в інших регіонах – частково. Освітній процес здійснювався в синхронному й асинхронному режимах із використанням різноманітних електронних освітніх платформ, зокрема

Google Workspace, Google Classroom, інших доступних комунікаційних онлайн-сервісів та інструментів (Zoom, Skype, Teams, а також базових сервісів Google тощо). Керівники закладів П(ПТ)О повідомили, що майже з усіма здобувачами освіти та/або їхніми батьками педагогами налагоджено зв'язок, що здійснюється через соцмережі, Вайбер, Телеграм, електронну пошту тощо.

У процесі комунікації з керівниками закладів П(ПТ)О працівники Служби надавали консультації та роз'яснення з питань, що належать до її компетенції.

Водночас виявлено низку проблемних питань, які потребують першочергового вирішення. Наприклад, відсутній алгоритм проходження виробничого навчання, переддипломної виробничої практики здобувачами освіти та державної кваліфікаційної атестації здобувачами, які перебувають за кордоном і будуть там на дату випуску. Є проблематичним зарахування до закладів освіти за місцем перебування, оскільки чинна процедура переведення здобувачів з одного закладу до іншого передбачає їх попереднє відрахування через базу ЄДЕБО. Крім того, інколи таке зарахування не проводиться через можливе перевищення ліцензійного обсягу з конкретної професії.

Низка питань потребує додаткових роз'яснень, серед яких: порядок функціонування закладів П(ПТ)О, що залишилися на окупованій території, зруйновані чи пошкоджені; проведення виробничого навчання й виробничої практики здобувачів, які перебувають за кордоном; стипендіальне забезпечення та оплата праці; виробниче навчання й виробнича практика з окремих професій, що неможливо здійснювати дистанційно; відсутність механізму збереження місця навчання та багато інших питань.

Окремих роз'яснень потребують питання працевлаштування випускників і формування державного/регіонального замовлення, оскільки в умовах війни забезпечення чинних вимог та рекомендацій щодо працевлаштування є неможливим.

Також переважна більшість керівників і працівників закладів П(ПТ)О повідомляють про велику потребу у фахівцях та спеціально розроблених методиках щодо психологічної підтримки під час дії воєнного стану всіх учасників освітнього процесу, а також про недостатнє технічне забезпечення (відсутність ноутбуків, планшетів, підключення до швидкісного Інтернету) здобувачів освіти і педагогів.

Упродовж дії в Україні правового режиму воєнного стану відповідно до листа МОН від 21.03.2022 № 1/3577-22 Службою проводиться моніторинг дотримання місцевими органами управління освітою та керівниками ЗЗСО комунальної форми власності законодавства у сфері освіти. Станом на 20 травня 2022 р. зазначеним вище дослідженням охоплено 12 304 ЗЗСО та 1295 територіальних громад. У зв'язку з веденням активних бойових дій і тимчасовою окупацією окремих територій дослідження не проводилося у територіальних громадах Луганської, Херсонської областей, м. Києва й частково Запорізької (50), Харківської (15), Донецької (13), Миколаївської (1) областей.

З'ясовано, що з 12 304 ЗЗСО, де здійснювався моніторинг, освітній процес організовано в 11 658 закладах (94,7 %), із яких 11 589 закладів (94 %) працювали дистанційно, 174 заклади – очно або за змішаною формою, найбільше

у Львівській (72) і Чернігівській (26) областях. Кількість закладів освіти, де освітній процес організовано безпосередньо в закладі освіти, зростала.

Водночас у 524 ЗЗСО (4,2 % загальної кількості закладів, охоплених моніторингом) через тимчасову окупацію територій чи ведення активних бойових дій освітній процес не організовано або інформація щодо його організації відсутня, що на 5,2 % менше порівняно з попередніми даними (у квітні налічувалося 1111 таких закладів, що становило 9,4 %). Найбільше таких закладів розташовано на території Луганської – 100 % (за попередній місяць – 88,9 %), Запорізької – 60,1 %, Харківської – 17,8 % (за попередній місяць – 46,3 %), Київської – 14 %, (за попередній місяць – 41,5 %) областей. Незначна кількість закладів розташовані в Миколаївській (3,5 %), Донецькій (3 %), Дніпропетровській і Житомирській областях (до 1 %).

За результатами узагальнення зібраної інформації встановлено, що переважна більшість учнів навчається в ЗЗСО тих громад, у яких вони постійно проживають. Проте порівняно з попереднім місяцем на 2,6 % зросла чисельність учнів, які здобувають освіту за межами своїх громад, а також на 1,4 % – тих, що здобувають освіту за межами країни. Останній показник найістотніше зріс у Харківській області (на 12,8 %).

Так, станом на 20 травня 2022 р. в Україні (за винятком областей і територіальних громад, де моніторинг не проводився) зареєстровано 3 569 460 дітей шкільного віку, які повинні здобувати повну загальну середню освіту, з яких 3 182 296 (89 %) навчаються в закладах освіти громад, де вони зареєстровані.

333 747 дітей (9,3 % із загальної чисельності) здобувають освіту за межами своїх громад, найбільше таких дітей у Харківській – 118 279 осіб (45 %, за попередній місяць – 73,2 %), Запорізькій – 35 379 осіб (41,6 %), Київській – 35 074 особи (18 %), Донецькій – 17 275 осіб (15,8 %), Миколаївській – 6488 осіб (5,7 %, за попередній місяць – 21,9 %) областях. Половина тих дітей, які здобувають освіту не у своїх громадах, навчаються за межами України (169 032 особи, або 4,7 % всіх дітей шкільного віку). Найбільше дітей, які виїхали за кордон і здобувають там освіту, із Харківської (39 669 осіб, 15 %), Запорізької (24 493 особи, 28,8 %), Дніпропетровської (16 891 особа, 5 %) та Київської (15 966 осіб, 8,2 %) областей.

Загалом чисельність дітей, які не розпочали навчання або інформація про яких відсутня чи не була надана територіальними громадами, зменшилася порівняно з попереднім місяцем на 6,6 % і становить 52 904 особи. Найбільше таких дітей у Харківській (29 735 осіб, 11,2 %) та Вінницькій (11 749 осіб, 6,8 %) областях. В інших регіонах цей показник становить від 0,01 % у Чернівецькій області до 1,3 % у Миколаївській. Серед дітей, що не розпочали навчання або інформація про яких відсутня, 7827 учнів 9-х класів (0,2 %) і 2914 учнів 11(12)-х класів (0,08 %).

З метою забезпечення права дітей на здобуття повної загальної середньої освіти відповідно до наказу МОН від 28.03.2022 № 274 органами управління освітою проводиться робота щодо ведення окремого реєстру здобувачів освіти за місцем їх перебування (навчання) та окремого обліку. Так, станом на 20 травня 2022 р. до тимчасових реєстрів внесено інформацію про 125 720 дітей, які

прибули на територію громад із інших регіонів України. Найбільше таких дітей прибуло до громад Львівської (12 549 осіб), Івано-Франківської (9215), Житомирської (8791), Тернопільської (8714), Хмельницької (8512), Чернівецької (8426) областей. За інформацією територіальних громад із загальної чисельності дітей, які прибули до них із інших областей, здобувають освіту в ЗЗСО за місцем свого тимчасового перебування 73 125 осіб, або 58,1 % тимчасово взятих на облік (на 3,1 % менше ніж за минулий місяць).

У територіальних громадах вживаються заходи щодо забезпечення здобувачів освіти із числа ВПО безкоштовним проживанням і харчуванням. Так, безкоштовним харчуванням забезпечено 12 675 здобувачів освіти, для тимчасового розміщення ВПО повністю або частково передано приміщення 2083 закладів освіти усіх типів і форм власності.

Згідно з інформацією, наданою органами управління освітою територіальних громад, станом на 20 травня 2022 р. у закладах освіти, охоплених моніторингом, працює 377 697 педпрацівників, 7800 (2 %) із яких з різних причин не розпочали виконання своїх професійних обов'язків. 1 % педагогічних працівників не виконують свої посадові обов'язки у зв'язку з оголошенням засновником простою в ЗЗСО. Крім того, 206 педпрацівників із числа ВПО працевлаштовані за місцем їх тимчасового перебування.

На підставі звернень засновників і керівників ЗЗСО Службою в травні 2022 р. за погодженням з МОН (лист від 13.05.2022 № 1/5145-22) проведено 15 тимчасово призупинених інституційних аудитів.

Сертифікація педагогічних працівників. Така сертифікація є важливим елементом реформування Нової української школи та водночас чинником підвищення якості освіти й гнучким інструментом її оцінювання. 2021 р. став завершальним етапом у трирічному пілотному проєкті сертифікації вчителів початкових класів. Узяти участь у сертифікації виявили бажання 1755 педагогічних працівників, що становить 87,75 % можливої граничної чисельності учасників сертифікації-2021, встановленої наказом МОН від 04.12.2020 № 1522 у кількості 2000 осіб.

У зв'язку зі збройною агресією РФ проти України сертифікацію педагогічних працівників у 2022 р. відтерміновано. Відповідно до наказу МОН від 30.03.2022 № 278 термін реєстрації педагогічних працівників для проходження сертифікації змінено з 4–17 квітня на 1–15 серпня 2022 р. Реєстрація відбудеться у два етапи: основний етап (1–8 серпня) – у межах граничної кількості для кожного регіону; додатковий етап (9–15 серпня) – у межах загальної граничної кількості (2500 учителів).

Сфера вищої та фахової передвищої освіти. У нових реаліях функціонування системи освіти України Служба у сфері вищої та фахової передвищої освіти забезпечувала акредитацію освітньо-професійних програм та інших заходів за спрощеною процедурою для організації випуску здобувачів освіти за акредитованими освітньо-професійними програмами.

Акредитація освітньо-професійних програм фахової передвищої освіти в Україні розпочалася з 2022 р. На жаль, військова агресія росії завадила проведенню відповідної акредитації із застосуванням усіх її етапів та інструментів

оцінювання. Утім, попри війну за ініціативи Служби Кабінетом Міністрів України прийнято постанову «Деякі питання акредитації освітньо-професійних програм фахової передвищої освіти в умовах воєнного стану» від 21.03.2022 № 338, яка дозволила Службі приймати рішення про умовну акредитацію освітньо-професійних програм фахової передвищої освіти, акредитація яких передбачалася в лютому-липні 2022 р., за заявами закладів освіти, безоплатно та без проведення акредитаційної експертизи для випуску здобувачів фахової передвищої освіти у 2022 р. за акредитованими освітньо-професійними програмами. Заклади освіти скористалися запропонованою можливістю, у результаті чого прийнято рішення про умовну акредитацію (терміном на 1 рік) 96 освітньо-професійних програм у сфері фахової передвищої освіти (100 % заяв про акредитацію освітньо-професійних програм, за якими проводився освітній процес).

Для допомоги закладам освіти Службою спільно з Науково-методичним центром вищої та фахової передвищої освіти підготовлено й оприлюднено методичні рекомендації «Розроблення освітньо-професійної програми та навчального плану підготовки здобувачів фахової передвищої освіти», що містять узагальнені відповіді на найпоширеніші запитання щодо розроблення й організації освітньої діяльності за освітньо-професійними програмами у сфері фахової передвищої освіти. Розпочато прийом заяв про наміри акредитувати освітньо-професійну програму фахової передвищої освіти у 2022/2023 н. р. Станом на кінець червня надійшло 196 заяв.

За період дії воєнного стану опрацьовано та прийнято рішення щодо переоформлення сертифікатів про акредитацію спеціальностей (освітньо-професійних програм) за освітньо-кваліфікаційним рівнем молодшого спеціаліста на сертифікати про акредитацію освітньо-професійних програм у сфері фахової передвищої освіти для 1520 освітньо-професійних програм, у т. ч. у зв'язку зі зміною назви закладу освіти.

Вказані заходи сприяють забезпеченню надання якісної освітньої послуги у сфері фахової передвищої освіти, незважаючи на складні обставини.

Особливості організації дистанційного навчання закладів вищої освіти в умовах воєнного стану. У березні й травні 2022 р. проведено моніторинг організації дистанційного навчання закладів вищої освіти в умовах воєнного стану з метою порівняння стану його організації в умовах війни та миру, виявлення проблем. До участі в моніторингу запрошено 54 заклади вищої освіти, у т. ч. із тимчасово окупованих територій України. У ньому взяли участь 5905 науково-педагогічних працівників і 20 593 здобувачі вищої освіти.

Результати опитування підтверджують здатність закладів вищої освіти у складних умовах воєнного стану організувати освітній процес у звичних формах, що було успішно апробовано протягом 2020–2021 рр., під час пандемії COVID-19. І якщо у 2020 р. рівень володіння навичками та вміння застосовувати технології дистанційного навчання серед науково-педагогічних працівників були досить посередніми, оскільки менш ніж половина (44,5 %) з них використовували такі засоби на постійній/регулярній основі, то нині можна говорити про успішне впровадження ІТ-рішень в онлайн-освіту та абсолютну

обізнаність і системне використання цих технологій у ЗВО (99,7 % опитаних викладачів застосовували технології дистанційного навчання в освітньому процесі до впровадження воєнного стану).

Разом із тим вимушена трансформація системи освіти в умовах воєнного стану також спричинила низку проблем у студентів і викладачів. З огляду на наявність нерозв'язаних проблем матеріально-технічного забезпечення, лише третина ЗВО України має можливість (матеріальні й людські ресурси) централізовано вирішувати питання застосування інформаційних технологій в організації освітнього процесу, решта ЗВО (63,7 %) не розглядають його як пріоритетне та в більшості випадків перекладають відповідальність на факультети, кафедри й навіть самих викладачів.

Було виявлено й інші проблеми. Частка студентів, які фактично беруть участь в освітньому процесі під час дії воєнного стану, знизилася у середньому на 10 % (порівняно з попереднім періодом дистанційного навчання) та становить 60–70 % загального контингенту. Найбільшою технічною проблемою стала відсутність чи нестабільність Інтернету (55 і 71,3 % відповідей), а кожен п'ятий опитаний студент вказав на недостатність самоорганізації й відсутність потрібної техніки. Ці проблеми, безперечно, ускладнюють долучення до навчання в дистанційному режимі під час дії воєнного стану.

Студенти, які вважають, що навчання за дистанційними технологіями не ефективне (6,5 %), є переважно здобувачами освіти в галузі охорони здоров'я, аграрних наук і продовольства, інформаційних технологій, а також культури та мистецтва. Учетверо більша частка опитаних студентів, на відміну від науково-педагогічних працівників, оцінює результативність освітнього процесу як низьку (кожний 27-й здобувач вищої освіти (3,7 %) і тільки кожний 100-й науково-педагогічний працівник (1,1 %)).

Серед викладачів лише 3,2 % опитаних повідомили, що не готові повернутися до свого ЗВО з-за кордону. Підставою для такого рішення вітчизняних педагогів могли бути можливості (робота й проживання), надані їм країнами ЄС. Частка студентів, не готових повернутися в Україну для продовження навчання, значно вища: таку відповідь дав кожен шостий із опитаних студентів. Поясненням може бути бажання здобувачів залишитися в країні, яка їх прийняла, для подальшого навчання, проживання та роботи.

Відповідно до листа МОН від 21.03.2022 № 1/3577-22 Службою здійснено моніторинг закладів фахової передвищої освіти щодо дотримання законів України «Про оборону України», «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» та «Про правовий режим воєнного стану». Детально з результатами моніторингу можна ознайомитися за посиланням: <https://sqe.gov.ua/diyalnist/monitoringovi-doslidzhennya/monitoringovi-doslidzhennya-za-2021-rik-2/>.

Психологічна підтримка учасників освітнього процесу під час дії воєнного стану. З метою надання підтримки внутрішньо переміщеним учням і педагогам ЗЗСО та допомоги в налагодженні їх психічного стану Службою протягом квітня-червня 2022 р. спільно з 11 закладами вищої освіти реалізовано проєкт «Психологічна підтримка вчителів шкіл».

Проект покликаний сприяти розвитку професійних компетентностей шкільного вчителя в частині надання психологічної підтримки дітям в умовах війни та надати відповідні рекомендації й матеріали для вчителів шкіл спільно з науково-педагогічними працівниками ЗВО педагогічного профілю. Загалом навчання пройшли близько 800 учителів із усіх регіонів країни, які працюють з учнями – внутрішньо переміщеними особами.

Також спільно з Українським інститутом когнітивно-поведінкової терапії за підтримки благодійного фонду «Коло сім'ї», фундації Americares, Nova Ukraine та Children and War Foundation у квітні-травні 2022 р. Службою проведено три дводенних онлайн-семінари для вчителів-психологів і соціальних працівників ЗЗСО за проектом «Діти і війна: навчання технік зцілення». Навчання пройшли понад 100 осіб, які у майбутньому застосують здобуті знання при наданні психологічної підтримки дітям в умовах війни.

12.3. Діяльність Українського центру оцінювання якості освіти: організація та проведення освітніх оцінювань в умовах воєнного стану

У зв'язку зі збройною агресією російської федерації проти України, численними ракетними ударами по всій території нашої держави, зокрема по об'єктах цивільної інфраструктури, провести зовнішнє незалежне оцінювання, єдиний вступний іспит, єдине фахове вступне випробування, що застосовуються для забезпечення справедливого вступу до закладів вищої освіти, у традиційному форматі неможливо.

З огляду на це Верховна Рада України ухвалила зміни щодо організації вступної кампанії. Так, Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у сфері освіти» у 2022 р. скасовано державну підсумкову атестацію для здобувачів повної загальної середньої освіти та визначено здійснювати прийом на навчання для здобуття ступеня молодшого бакалавра, бакалавра й магістра в особливому порядку. Відповідно до Порядку прийому на навчання для здобуття вищої освіти у 2022 році абітурієнтам потрібно пройти для вступу:

- до закладів освіти для здобуття ступеня бакалавра (магістра – для медиків) – національний мультипредметний тест;
- до магістратури: магістерський комплексний тест – на спеціальності 081 «Право» та 293 «Міжнародне право»; магістерський тест навчальної компетентності – за спеціальностями галузей знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», 06 «Журналістика», 07 «Управління та адміністрування», 28 «Публічне управління та адміністрування», 29 «Міжнародні відносини» (крім спеціальності 293 «Міжнародне право»).

НМТ – комп'ютерний онлайн-тест, що проводиться в спеціальних тимчасових екзаменаційних центрах, створених у населених пунктах України (за погодженням із органами державної влади), а також у деяких інших країнах.

Можливість пройти НМТ віддалено не передбачено. Він проводиться у три сесії: основну, додаткову та спеціальну.

Під час першого етапу підтвердження участі в основній сесії НМТ (з 20 травня до 7 червня 2022 р.) своє бажання проходити тестування підтвердили 229 013 учасників. На другому етапі (з 21 червня до 7 липня) станом на 29 червня бажання проходити НМТ у тимчасових екзаменаційних центрах, створених в Україні, підтвердили 143 311 осіб, а в країнах Європи – 17 189 осіб. Зауважимо, що НМТ за кордоном проводиться так само, як в Україні, тобто в спеціально обладнаних комп'ютерних центрах, де з учасниками працюватимуть україномовні педагоги, навчені вітчизняними експертами. А отже, вступні випробування традиційно відбуватимуться на засадах прозорості та справедливості – незалежно від того, де саме учасники їх проходитимуть.

Провести основну сесію тестування планується в 23 країнах, а саме в Австрії, Бельгії, Болгарії, Великій Британії, Данії, Естонії, Ірландії, Іспанії, Італії, Латвії, Литві, Молдові, Нідерландах, Німеччині, Польщі, Португалії, Румунії, Словаччині, Угорщині, Франції, Хорватії, Чехії та Швеції. У додаткову сесію учасники зможуть проходити тестування в таких країнах, як Австрія, Бельгія, Болгарія, Велика Британія, Данія, Греція, Грузія, Естонія, Канада, Латвія, Литва, Люксембург, Молдова, Німеччина, Польща, Португалія, Словенія, Словаччина, США, Туреччина, Угорщина, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Швейцарія.

З метою інформування учасників про зміст і особливості НМТ Українським центром оцінювання якості освіти підготовлено демонстраційний варіант тесту. Вступники могли потренуватися виконувати завдання демонстраційного варіанта тесту в спеціальному онлайн-середовищі Львівського регіонального центру оцінювання якості освіти або завантажити текстову версію тесту. Інтерфейс запропонованого тестувальника відрізняється від того, який буде на реальному НМТ, однак за структурою, типами завдань, тривалістю їх виконання демонстраційний варіант аналогічний вступному тесту.

Як уже зазначалося, традиційні вступні випробування для здобуття магістерського ступеня з окремих галузей підготовки (ЄВІ, ЄФВВ) також було скасовано. Замість них у 2022 р. проводяться МКТ і МТНК. Це вступні випробування для потенційних магістрів, що проходитимуть у комп'ютерному форматі. МКТ містить два блоки завдань: іноземна мова (англійська, німецька, французька або іспанська – на вибір вступника), право та міжнародне право. МТНК містить завдання, спрямовані на визначення загальної навчальної компетентності вступника, та складається з двох компонентів: вербально-комунікативного й логіко-аналітичного.

Іспити відбуватимуться в спеціальних тимчасових екзаменаційних центрах (як і НМТ), створених у населених пунктах України (за погодженням із органами державної влади), а також у деяких країнах Європи. Тестування проводиться в три сесії: основну, додаткову та спеціальну. Основна й додаткова сесії МТНК, МКТ охоплюють 21 область України й м. Київ. За кордоном тестування в основну сесію можна буде пройти в екзаменаційних центрах у 13 країнах Європи: Австрії, Бельгії, Болгарії, Великій Британії, Німеччині, Польщі, Португалії, Румунії, Словаччині, Словенії, Угорщині, Франції та Чехії.

Українським і регіональними центрами оцінювання якості освіти було організовано низку інформаційних заходів, що дали змогу всебічно поінформувати учасників про зміст, особливості проходження та проведення вступних випробувань у 2022 р.

Для забезпечення організації НМТ, МКТ, МТНК було розроблено платформу, завдяки якій проводитимуться онлайн-оцінювання. Це кастомізована платформа на базі Open edX, створена завдяки тісній співпраці Міністерства освіти і науки України, Українського центру оцінювання якості освіти, а також партнерів, таких як ЮНІСЕФ Україна, ЮНЕСКО, Постійне представництво України при ЮНЕСКО, Уряд Швейцарії, Швейцарсько-український проєкт DECIDE – «Децентралізація для розвитку демократичної освіти» і ГО «Портал у безперервне навчання «СуХаРі»». Саме підтримка партнерів дала змогу за короткий час розробити платформу, яка містить функціонал для учасників і організаторів освітніх оцінювань.

Окрім цього, фахівцями ДНУ «Інститут освітньої аналітики» було оперативно налагоджено роботу з розгортання безоплатних комп'ютерних ліцензій, які компанія «Майкрософт» надала тимчасовим екзаменаційним центрам для забезпечення коректної роботи зазначеної онлайн-платформи.

Основними організаторами НМТ, МКТ, МТНК є Український і регіональні центри оцінювання якості освіти. Саме ці установи забезпечують:

- підготовку проєктів нормативно-правових документів для реалізації вступних випробувань;
- реєстрацію учасників вступних випробувань, розподіл вступників за тимчасовими екзаменаційними центрами;
- функціонування Інформаційної сторінки учасника ЗНО/НМТ, Кабінету учасника ЄВІ, ЄФВВ / МКТ, МТНК, відповідних сервісів для учасників вступних випробувань і керівників закладів освіти;
- співпрацю з розробниками програмного забезпечення для проведення тестувань онлайн;
- взаємодію з обласними військовими адміністраціями щодо створення тимчасових екзаменаційних центрів для проведення вступних випробувань;
- розроблення характеристик блоків і завдань НМТ, а також блоків з іноземних мов МКТ;
- уведення завдань НМТ, МКТ, МТНК до платформи для проведення вступних випробувань;
- кіберзахист організації та проведення оцінювань;
- напрацювання процедур проведення вступних випробувань у режимі онлайн;
- підготовку інструктивно-методичних матеріалів для проведення вступних випробувань у тимчасових екзаменаційних центрах;
- добір і навчання фахівців, залучених до проведення вступних випробувань у тимчасових екзаменаційних центрах;
- координацію дій із керівниками закладів освіти, на базі яких створюються тимчасові екзаменаційні центри в Україні;

- координацію дій із партнерськими інституціями, що створюють тимчасові екзаменаційні центри за кордоном;
- фіксацію результатів проходження тестів учасниками, передання бази даних результатів до Єдиної державної електронної бази з питань освіти (ЄДЕБО);
- інформування учасників вступних випробувань про важливі аспекти підготовки, проведення, одержання результатів НМТ, МКТ, МТНК.

Докладна інформація про НМТ, МКТ, МТНК – у розділі «Вступні випробування 2022 року» на вебсайті Українського центру оцінювання якості освіти: <https://testportal.gov.ua/zagalna-informatsiya/>.

12.4. Діяльність ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» з підтримки організації освітнього процесу в умовах воєнного стану

Діяльність ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (далі – ДНУ «ІМЗО») в період дії воєнного стану була спрямована на підтримку організації безперервного освітнього процесу та забезпечення доступності навчання для кожного учня/вихованця.

Для підтримки дошкільної освіти в умовах воєнного стану на вебсайті ДНУ «ІМЗО» було створено рубрику «На допомогу батькам та вихователям дітей дошкільного віку», де розміщено розвивальні матеріали для спілкування, читання і взаємодії з дітьми. Слухання творів дитячої літератури, дитячого фольклору, мистецька діяльність (художньо-продуктивна – малювання, аплікація, ліплення; театралізована; музична) тощо допомагають дитині відчувати звичний ритм життя.

З метою підтримки освітнього процесу у сфері загальної середньої освіти в умовах воєнного часу МОН спільно з ДНУ «ІМЗО» та ДУ «УІРО» створено Всеукраїнський онлайн-розклад, що запрацював із 14 березня 2022 р.

ДНУ «ІМЗО» активно залучено до створення й наповнення цього ресурсу впродовж його функціонування (до 27 травня 2022 р.). Зокрема, працівниками установи розроблено щоденний онлайн-розклад занять, який реалізувався на базі інтерактивного Google-календаря, до якого в режимі реального часу мали доступ усі охочі, щонайперше учні 1–11-го класів. Задля наповнення розкладу якісним контентом для його експертизи було залучено працівників ДНУ «ІМЗО» та експертів предметних експертних комісій. У разі відсутності відеоконтенту для певного уроку згідно з календарно-тематичним плануванням, працівники установи добирали й аналізували відкриті інтернет-ресурси, залучали партнерів. Зокрема, було залучено відеоматеріали закладів післядипломної педагогічної освіти, а саме КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти», Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, КНЗ КОР «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів», Черкаський

обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників, авторський колектив Ольги Ніколенко.

У зв'язку з недостатньо якісним зв'язком і доступом до Інтернету трансляцію відеоуроків для 5–11-го класів було організовано також на українському телебаченні, зокрема на ТБ-платформах MEGOGO, 1+1 video, Київстар ТБ.

Сторінка кожного дня Всеукраїнського онлайн-розкладу для кожного класу містила посилання на електронні версії підручників, розміщені в електронній бібліотеці ДНУ «ІМЗО». Також до кожного навчального дня розкладу був запропонований матеріал психологічних хвилинок (релаксаційних відео та фізкультхвилинок), що в умовах воєнного часу мав сприяти зменшенню впливу тривожних і стресових ситуацій на емоційний стан учнів.

Війна в Україні стала стресом для всіх учасників освітнього процесу. За таких умов істотно зросла роль усіх педагогічних працівників, які можуть надавати першу психологічну допомогу та підтримку учасникам освітнього процесу відповідно до цілей і завдань функціонування системи освіти. Багато проєктів, що були започатковані під час війни, стали символом незламності вітчизняних освітян, фахівців фізичної культури в їхньому прагненні зберегти здоров'я, підтримати фізичний і психічний стан українських дітей.

Серед найвдаліших проєктів слід назвати всеукраїнський проєкт «Перемагаємо разом», проєкт «Будь активним заради Миру!» (#BeActive for Peace!).

Всеукраїнський проєкт уроків фізичної культури онлайн «Перемагаємо разом» представив тисячі уроків фізичної культури від українських вчителів, що об'єднали сотні тисяч українських учнів, щодня протидіяли тривожності, стресу, малорухливому способу життя та негативним наслідкам для здоров'я дітей, створювали особливу атмосферу руху до перемоги українців над ворогом. Варто зауважити, що над реалізацією проєкту працювали вчителі фізичної культури, об'єднання ГО «Рух Олександра Педана “Junior”», фахівці Комітету з фізичного виховання та спорту МОН України, ДНУ «ІМЗО» за підтримки ЮНІСЕФ.

Всеукраїнський урок фізичної культури онлайн, присвячений Міжнародному дню спорту заради розвитку і миру, зібрав понад 100 тис. учасників – учнів та їхніх батьків. Проєкт об'єднав дітей із усіх регіонів країни, а також тих, хто вимушено перебуває за кордоном. Інформація про проєкт є на вебсайті МОН за посиланням: <https://mon.gov.ua/ua/events/direktorat-doshkilnoyi-shkilnoyi-rozashkilnoyi-ta-inklyuzivnoyi-osviti>.

Проєкт «Будь активним заради Миру!» реалізується з метою ширшого залучення учнів до занять фізичною культурою та спортом. МОН, Комітет з фізичного виховання та спорту МОН, ДНУ «ІМЗО» об'єднали навколо проєкту ГО UkraineActive, численні всеукраїнські спортивні федерації. Створено телеграм-канал (https://t.me/ua_active_edu) та інстаграм-акаунт проєкту (https://instagram.com/ua_active?igshid=YmMyMTA2M2Y=). У межах проєкту передбачена робота Всеукраїнського розкладу спортивно-оздоровчих гуртків, які розміщуються на вебсайті МОН (<https://mon.gov.ua/ua/vseukrayinskij-rozklad>), із залученням учнів – учасників проєкту; здійснюються освітні заходи, навчання та підвищення кваліфікації педагогічних працівників; проводяться всеукраїнські

заходи, челенджі інших подій, консультації, вебіари, семіари з питань організації фізкультурно-оздоровчої роботи закладу освіти під час літніх канікул; надається організаційна підтримка за різними напрямками проєкту; відбувається нагородження закладів – активних учасників проєкту відзнаками МОН тощо. Десятки освітніх заходів, тисячі учасників, дискусійні майданчики – це тільки основні результати освітньої складової проєкту «Будь активним заради Миру!».

Навчально-методичне забезпечення. Для ефективного втілення ідей концепції «Нова українська школа» та реалізації Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898, у МОН триває здійснення інноваційного освітнього проєкту «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти». З метою оптимізації пошуку в умовах воєнного стану й користування в освітньому процесі навчальними матеріалами для 5-го класу закладів загальної середньої освіти в ДНУ «ІМЗО» створено ресурс «Навчально-методична скарбниця. НУШ 5–6 класи» (https://docs.google.com/spreadsheets/d/1mC99CMln4MEbhW_G4v62ptgK8i0MpJAv/edit#gid=1559956736).

Системне впровадження освітньої реформи НУШ вимагає забезпечення учнів 5-х класів закладів загальної середньої освіти підручниками. Відповідно до наказу МОН від 30.09.2021 № 1048 (зі змінами), з 8 лютого 2022 р. стартував конкурсний відбір підручників для 5-го класу закладів загальної середньої освіти. На конкурс було подано 132 підручники з переважною більшістю оголошених назв. Їх цифрові версії було розміщено в електронній бібліотеці ДНУ «ІМЗО» з наданням можливості всім зацікавленим обговорювати та коментувати їх. Авторські колективи переважної частини підручників презентували їх педагогічній громадськості. Утім, збройна агресія РФ проти України завадила вчасному завершенню цього конкурсного відбору. Згідно з наказом МОН від 23.05.2022 № 467 його терміни було змінено, завдяки чому заклади освіти дістали можливість завершити вибір підручників. Незважаючи на складність умов у багатьох регіонах України, усі області, крім Херсонської та Луганської, вчасно зробили свій вибір. Це дало підстави для підбиття підсумків конкурсного відбору, а отже, й реалізації можливості системного й безперервного продовження освітньої реформи: новостворені навчальні видання стануть вагомим підґрунтям в організації освітнього процесу в 5-х класах на засадах концепції «Нова українська школа».

У контексті підготовки до нового навчального року також проведено заходи щодо змістового оновлення навчальних видань для учнів 9-го класу закладів загальної середньої освіти. За результатами вибору, зробленого цими закладами, сумарно підготовлено 92 підручника для 9-го класу.

Наразі підручники для 5-го й 9-го класів готові до видання, їх планується розмістити в електронній бібліотеці ДНУ «ІМЗО» (<https://lib.imzo.gov.ua/>), що підвищить ефективність підготовки педагогічних працівників до організації освітнього процесу в новому навчальному році.

У західних регіонах України та в країнах Європи, де перебуває багато вимушених українських переселенців, створюється мережа освітніх хабів. Таку

ініціативу впроваджує МОН спільно з ДНУ «ІМЗО» й Асоціацією інноваційної та цифрової освіти. Метою формування такої мережі є психологічне розвантаження переміщених осіб, створення умов для набуття ними нових професійних навичок. Зокрема, це реалізується через можливість відвідування тематичних короткотермінових курсів і тренінгів, які допомагають емоційно вільніше почуватися в новому середовищі, удосконалювати навички української, англійської мов, отримати новий професійний досвід.

Головною особливістю цього проєкту є умова безкоштовного надання послуг переміщеним особам. Першим став Освітній хаб Хмельниччини (http://osvita.adm-km.gov.ua/?page_id=2998), що реалізовано спільно із Хмельницькою обласною державною адміністрацією. Нині це потужний центр, який, окрім іншого, пропонує переселеним особам і жителям області (незалежно від віку) різні види послуг, курси та тренінги.

На сьогодні відкрито такі локальні хаби:

- Освітній хаб Кам'янця-Подільського Хмельницької області;
- Освітній хаб територіальної громади міста Хмельницького;
- Освітній хаб Шепетівки Хмельницької області;
- Освітній хаб Нетішинської міської територіальної громади;
- Освітній хаб Полонщини (osv.org.ua);
- Освітній хаб Старосинявщини (starosynjavska-gromada.gov.ua);
- Освітній Хаб Дунаєвеччини – Комунальна установа Дунаєвечської міської ради «Центр професійного розвитку педагогічних працівників» (dunosvita.gov.ua);
- Освітній хаб Управління освіти виконавчого комітету Славутської міської ради (osvitasl.km.ua);
- Освітній хаб. Діти – Департамент освіти, науки, молоді та спорту (adm-km.gov.ua).

Відбувся перший випуск слухачів Освітнього хабу Хмельниччини. Переселенці із Харківської, Херсонської, Чернігівської, Донецької, Луганської та інших областей України набули базові практичні навички за затребуваними професіями (детальніше *див.*: <https://mon.gov.ua/ua/news/vidbuvsya-pershij-vipusk-sluhachiv-osvitnogo-habu-hmelnichchini>).

Перші випускники короткотермінових курсів і тренінгів у рамках Освітнього хабу Хмельниччини – це плиточники, флористи та ІТ-спеціалісти, які можуть отримати роботу за новою професією й заробляти кошти для утримання себе та своїх родин у місцях тимчасового перебування.

Здійснюється комунікація з донорськими організаціями щодо підтримки мережі українських освітніх хабів за кордоном. Організовано співпрацю з центральним офісом ЮНІСЕФ і регіональними офісами в Румунії, Польщі, Болгарії, Словаччині, Угорщині щодо відкриття освітніх хабів у цих країнах. Узято участь у нараді із фондом Save the Children щодо інтеграції освітніх хабів із цифровими освітніми центрами для реалізації проєкту в 10 регіонах України.

Наразі за підтримки Central European Initiative (CEI) готується до відкриття Український освітній хаб у Польщі (м. Варшава), а за підтримки DVV

International готується до відкриття Освітніх хаб у Німеччині (м. Лейпциг). Також уже відкрито Український освітній хаб у Швейцарії (м. Женева).

Триває реалізація всеукраїнського проекту з профорієнтації та побудови кар'єри «Обери професію своєї мрії» (www.hryoutest.in.ua), започаткованого ДНУ «ІМЗО», за підтримки Асоціації інноваційної та цифрової освіти, Освітнього хабу міста Києва та компанії «Ейчар Ю». Проект покликаний допомогти здобувачам освіти свідомо обрати професію своєї мрії, стати успішними в житті та реалізувати себе в Україні. На платформі www.hryoutest.in.ua створено спецкурс для слухачів очно-дистанційної форми навчання «Школа кар'єрного консультанта: психолого-педагогічний аспект профорієнтаційної роботи» з метою підвищення професійного рівня педагогічних працівників закладів освіти в частині формування в учасників освітнього процесу компетентностей професійного самовизначення, насамперед виявлення й розвитку схильностей і здібностей, формування мотивів вибору професії, професійних інтересів, моральних та інших рис, важливих для майбутньої трудової діяльності.

З огляду на існуючу загрозу психічному здоров'ю учасників освітнього процесу внаслідок збройної агресії російської федерації та оголошення в Україні воєнного стану, МОН спільно з ДНУ «ІМЗО» й Асоціацією інноваційної та цифрової освіти за участю провідних міжнародних експертів з психології розроблено курс підвищення кваліфікації для освітян «Перша психологічна допомога учасникам освітнього процесу у період воєнного та повоєнного часу» за моделлю змішаного навчання (blended learning). Він включає 10 мультимедійних уроків у міжнародному форматі SCORM, додаткові матеріали, практичний тренінг, під час якого українські освітяни опановують техніку визначення психологічного стану дітей за всесвітньовідомою методикою Save the children, що підтверджена як в Україні, так і у світі.

Також на платформі всеукраїнського проекту з профорієнтації та побудови кар'єри здобувачі освіти можуть безкоштовно пройти онлайн-тестування, що сприяє формуванню компетентності у виборі професії як системи базових характеристик, потрібних для успішного планування, коригування й реалізації перспектив власного професійного розвитку. Наразі профорієнтаційним індивідуальним онлайн-тестуванням охоплено майже 13 тис. здобувачів освіти, профорієнтаційним консультуванням – 4981 здобувач освіти.

Крім того, на порталі представлено багато навчально-методичних матеріалів – як у формі відеоуроків, так і в мультимедійному форматі. На вебсайті розміщено 24 профорієнтаційні відеолекції, розроблено 45 мультимедійних онлайн-уроків у міжнародному форматі SCORM, проведено 35 вебінарів із залученням відомих роботодавців України у вигляді онлайн-екскурсій на підприємства. Усі ці матеріали є сучасними й цікавими та можуть активно використовуватись як освітянами під час профорієнтаційної діяльності, так і батьками/опікунами дітей. Загальне охоплення (кількість унікальних користувачів) інформаційних матеріалів комунікаційної кампанії освітніх реформ у рамках проекту «Обери професію своєї мрії» в частині профорієнтаційної роботи сягнуло понад 800 тис. осіб.

12.5. Діяльність ДУ «Український інститут розвитку освіти» щодо підтримки організації освітнього процесу в умовах воєнного стану

Військова агресія РФ проти України позначається на всіх сферах людського життя. Особливих змін зазнає освітня галузь, що зумовлює необхідність посилення забезпечення підтримки організації освітнього процесу в період дії воєнного стану.

Дошкільна освіта. Міністерством освіти і науки спільно з ДУ «Український інститут розвитку освіти» (далі – ДУ «УІРО»), ВГО «Асоціація працівників дошкільної освіти» розроблено Методичні рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні (лист МОН від 02.04.2022 № 1/3845-22) і Методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти в літній період (лист МОН від 22.06.2022 № 1/6894-22).

Освітній процес у закладах дошкільної освіти на період дії правового режиму воєнного стану організовується відповідно до вимог чинного законодавства й Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту) та з урахуванням безпекової ситуації в населеному пункті за рішенням обласних, місцевих військових адміністрацій.

Діяльність у закладах дошкільної освіти здійснюється з використанням дистанційної, змішаної, очної та індивідуальної форм організації освітнього процесу. Корисні посилання і змістовні матеріали систематизовано на вебсайті ДУ «УІРО» (https://uied.org.ua/tag/pre_school_education/).

В умовах воєнного стану зазнала змін й організація роботи з кадрами, зокрема підвищення кваліфікації, інформаційна та методична підтримка педагогів. З урахуванням нових реалій та з метою об'єднання зусиль педагогів і батьків МОН спільно з ДУ «УІРО» в партнерстві з видавництвом «Ранок» започатковано щотижневий Всеукраїнський онлайн-марафон «Реалізація змісту Державного стандарту дошкільної освіти в парціальних програмах» (https://uied.org.ua/tag/pre_school_education/).

На час дії воєнного стану корисним став також досвід плідної співпраці фахівців дошкільної освіти МОН, ДУ «УІРО», Національної академії педагогічних наук України, Асоціації працівників дошкільної освіти щодо провадження просвітницької діяльності в нових реаліях організації освітнього процесу; розроблено методичні рекомендації щодо впровадження професійного стандарту керівника (директора) закладу дошкільної освіти (лист МОН від 03.06.2022 № 1/6015-22). Також проведено дослідження за міжнародною методикою «Шкала оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти (ECERS-3)»⁹⁵. Результати цього дослідження є підставою для розбудови дошкільної освіти в повоєнний час та прогнозування подальших стратегій

⁹⁵ Шкала оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти (ECERS-3) / за ред. О. Косенчук, Т. Піроженко ; Український ін-т розвитку освіти. Київ, 2022. 140 с.

розвитку освіти в Україні з урахуванням культурологічних особливостей, національних традицій і світових тенденцій. Зважаючи на результати дослідження, розроблено низку рекомендацій щодо забезпечення якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти, визначено ресурсний потенціал та перспективи подальшого розвитку дошкільної освіти в Україні.

Підтримка й наповнення Всеукраїнського онлайн-розкладу. У зв'язку з повномасштабною агресією РФ проти України постала гостра потреба в підтримці освітнього процесу, зокрема для дітей, які опинилися на окупованих територіях, у зоні бойових дій або в евакуації. З метою забезпечення безперервності освітнього процесу та організації ефективних форм дистанційної освіти для всіх школярів на території України й поза її межами МОН у співпраці з компанією «Google Україна» вже з 14 березня було створено Всеукраїнський онлайн-розклад. Над його наповненням працювали фахівці МОН, ДУ «УІРО» та Інституту модернізації змісту освіти. Тематичне наповнення розкладу здійснювалося відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України «Про деякі питання забезпечення дистанційного навчання здобувачів повної загальної середньої освіти у 2020–2021 роках» від 26.10.2020 № 1315, у якому окреслено перелік тем навчальних предметів (дистанційних курсів), рекомендованих для організації дистанційного навчання здобувачів повної загальної середньої освіти.

Інтерактивний розклад містив посилання на матеріали з різних ресурсів – уроки, що розміщені на вебплатформі для дистанційного навчання учнів 5–11-х класів «Всеукраїнська школа онлайн», електронні версії підручників, телеуроки від провідних українських учителів, прямі ефіри-стріми від ГО «Освіторія».

З метою повноцінного завершення навчального року фахівцями ДУ «УІРО» було проаналізовано тематичне планування та визначено перелік предметів і тем уроків, які необхідно забезпечити альтернативними ресурсами, оскільки не всі уроки для вебплатформи «Всеукраїнська школа онлайн» були відзняті через відсутність достатнього державного фінансування. Для забезпечення функціонування розкладу фахівцями ДУ «УІРО» було підібрано контент декількох сотень уроків із різних навчальних предметів для 5–11-го класів. За домовленістю з ГО «Освіторія» та за методичної підтримки фахівців ДУ «УІРО» низка уроків для Всеукраїнського онлайн-розкладу були проведені в прямому ефірі.

Проект «Навчаємося без кордонів». Проект є ініціативою ДУ «УІРО» у відповідь на сучасні події, пов'язані з бойовими діями на території України, унаслідок яких десятки тисяч дітей та їхніх сімей змушені тривалий час перебувати в укриттях або взагалі переїжджати до інших країн. Головна мета проекту – забезпечення дітей дошкільного віку, учнів 1–11-х класів, батьків і вчителів вільним та безоплатним доступом до освітніх ресурсів і ресурсів, спрямованих на психологічну підтримку.

Зважаючи на те, що однією з основних цільових груп цього ресурсу стануть педагоги країн, куди переїхали українські учні, фахівці ДУ «УІРО» забезпечили анотацію освітніх матеріалів англійською мовою для полегшення розуміння їх змісту й призначення.

У партнерстві з Міжнародною асоціацією «Крок за кроком» (International Step by Step Association) створено англomовний інформаційний буклет щодо

онлайн-освіти для дітей України, котрий було поширено серед країн – національних членів асоціації.

Підтримка та організація наповнення освітньої платформи Learning passport. У період повномасштабного вторгнення РФ на територію України фахівці ДУ «УІРО» були задіяні в багатьох проєктах з організації освітнього процесу у період дії воєнного стану, зокрема в підтримці й організації наповнення зазначеної освітньої платформи.

Learning passport є результатом партнерства ЮНІСЕФ і Microsoft та вже успішно запроваджена в понад 20 країнах світу. МОН, ДУ «УІРО» та ЮНІСЕФ наповнюють цю платформу якісними освітніми матеріалами й матеріалами з психологічної підтримки, що містять онлайн-курси, відео, текстові та інтерактивні матеріали для дітей, батьків і педагогічних працівників.

Розроблення освітніх матеріалів для чат-боту ЮНІСЕФ. Фахівцями ДУ «УІРО» разом із Представництвом ЮНІСЕФ в Україні підготовлено освітні матеріали для дітей різних вікових груп, а саме: «Тихі ігри», проєкт «Наші улюблені книжки». Зазначені матеріали мають на меті повернути дітей до звичайного способу життя, налагодити спілкування, навчити переживати позитивні емоції та контролювати їх за різних обставин тощо.

Волонтерська освітня діяльність на безкоштовних освітніх платформах Prosvita, Smart Osvita. Ці потужні освітні платформи створено з метою забезпечення безперервного навчання учнів 1–11-х класів із різних регіонів України. Вони зібрали тих вчителів, які проводили цікаві предметні вебінари й уроки для дітей, навіть у вихідні дні. Зокрема, для платформи Prosvita було складено розклад уроків, що узгоджувався із Всеукраїнським онлайн-розкладом; окреслено тематичне планування, яке відповідає чинним навчальним програмам; надано методичні рекомендації щодо конструювання уроку в умовах дистанційної форми навчання (використання мотиваційних елементів, прийомів для концентрації уваги, зняття психологічного перевантаження (практики соціально-емоційного та етичного навчання)). На цій платформі проведено уроки з біології (6–11-й класи), хімії (7–9-й класи) і природознавства (5-й клас).

Урок з мінної безпеки. 1 червня 2022 р. до Дня захисту дітей МОН, ДУ «УІРО» спільно з ЮНІСЕФ і Державною службою України з надзвичайних ситуацій провели всеукраїнські інтерактивні онлайн-уроки з мінної безпеки. На цих уроках розповідалося про те, як розрізнити вибухонебезпечні предмети, де може чатувати небезпека та які знаки попереджають про неї, як зробити свої прогулянки й пересування безпечними та яких правил украї важливо дотримуватися. Урок для початкової школи вже подивилися 20 000 учасників на каналі YouTube і 21 000 учасників на сторінці Facebook; урок для середньої й старшої школи – 10 000 і 15 000 учасників відповідно (урок для учнів 1–4-го класів можна подивитися за посиланням: <https://youtu.be/jqcvIodVuN8>, 5–11-го класів – за посиланням: <https://youtu.be/EQtzoak4HSg>).

Розроблення конструктора навчальних планів. Конструктор допомагає розробити такі документи: загальний обсяг навчального навантаження, навчальний і річний навчальний плани (<http://constructor.nus.org.ua/>). Цей інструмент створено за спільної участі МОН, ДУ «УІРО», Команди підтримки

реформ МОН за сприяння проєкту «Фінська підтримка реформи української школи» («Навчаємось разом»).

Наповнення вебплатформи дистанційного навчання «Всеукраїнська школа онлайн». Задля збільшення кількості курсів і асортименту освітніх матеріалів на вебплатформі «Всеукраїнська школа онлайн» ДУ «УІРО» проведено низку зустрічей із партнерськими організаціями. Отримано попередню згоду щодо наповнення вебплатформи від Представництва ЮНІСЕФ в Україні, проєкту «Навчаємось разом», Catalyst Education (Польща), IREX.

Підтримка центрів професійного розвитку педагогічних працівників. В умовах воєнного стану питання освіти, а також створення безпечних умов для її здобуття було та є одним із ключових для кожної громади. Станом на лютий 2022 р. в Україні діяло 326 центрів професійного розвитку педагогічних працівників (далі – ЦПРП). У період дії воєнного стану вони залишаються на стадії становлення й потребують інформаційної та методичної підтримки.

Підтримуючи прагнення директорів і консультантів ЦПРП професійно розвиватися та підвищувати кваліфікацію, ДУ «УІРО» забезпечив підвищення кваліфікації директорів та консультантів ЦПРП із усіх регіонів України. Заходи проведено відповідно до п. 2 завдання 2.2.1.4 «Створення центрів професійного розвитку педагогічних працівників шляхом реорганізації системи районних науково-методичних центрів (кабінетів)» Оперативного плану Міністерства освіти і науки на 2022 рік, затвердженого наказом МОН від 17.01.2022 № 29, та п. 2.2 статутних завдань ДУ «УІРО». У рамках цих заходів проведено серію вебінарів «Професійні спільноти: кращі міжнародні практики», на яких міжнародні й українські експерти презентували досвід діяльності професійних спільнот освітян у Фінляндії, Грузії, Молдові, Норвегії, Словенії та Хорватії.

Організація вебінарів була підтримана Всеукраїнським фондом «Крок за кроком», Європейським центром імені Вергеланда, Міжнародною асоціацією «Крок за кроком». Записи вебінарів доступні на фейсбук-сторінках організаторів і за посиланням: https://youtube.com/playlist?list=PLVW_Af0RV6ba-YHpwfdald23GJVbhf9B. За результатами вебінарів планується видання навчально-методичного посібника українською та англійською мовами, який міститиме опис найкращих міжнародних практик створення й розвитку професійних спільнот, а також його поширення серед освітян в Україні та за кордоном.

12.6. Діяльність Комітету з фізичного виховання та спорту МОН в умовах воєнного стану

Комітет з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України (далі – Комітет) є державною бюджетною установою, яка належить до сфери управління МОН. Комітет утворений Кабінетом Міністрів України у 2001 р. із метою належної організації фізичного виховання та спорту в закладах освіти всіх типів. Засадами державної політики у сфері освіти й принципами освітньої діяльності є, зокрема, формування культури здорового способу життя.

Згідно із Законом України «Про освіту» метою освіти є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, її талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей. Відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту» система загальної середньої освіти функціонує з метою забезпечення формування в учнів компетентностей. До ключових компетентностей належать і громадянські й соціальні компетентності, пов'язані з ідеями здорового способу життя, що, згідно з Державним стандартом базової середньої освіти, передбачають дбайливе ставлення до особистого, соціального здоров'я, дотримання здорового способу життя.

У структурі Комітету діють 24 обласних та Київське міське відділення (філії), Центральна школа вищої спортивної майстерності і 20 спортивних споруд.

Спільно із філіями Комітет проводить:

- міжнародні в Україні спортивно-масові заходи та спортивні змагання;
- всебічне висвітлення в ЗМІ спортивних і спортивно-масових заходів учнівського та студентського спорту; постійне наповнення вебсайту й офіційних сторінок у соціальних мережах інформацією про діяльність відокремлених підрозділів (філій); усі спортивні й спортивно-масові події, які проводяться Комітетом або за його сприяння; оприлюднення результатів виступів українських школярів і студентів на міжнародній арені.

Комітет спільно з Українською федерацією учнівського спорту, Спортивною студентською спілкою України, федераціями з видів спорту забезпечує участь національних збірних команд учнів і студентів у міжнародних спортивно-масових заходах та спортивних змаганнях. А також розвиває спортивну інфраструктуру, що належить до його компетенції.

Основними напрямками діяльності Комітету в умовах воєнного стану є: фізичне виховання, спортивна підготовка, утримання споруд, волонтерська робота, взаємодія із громадськістю і ЗМІ.

Фізичне виховання. Для забезпечення фізичного виховання в закладах освіти в умовах воєнного стану Комітетом проведено низку заходів, що спрямовані також на патріотичне виховання учнів, зокрема:

- онлайн-флешмоб «Захисникам України», у якому взяли участь здобувачі освіти з усіх регіонів України;
- онлайн-челендж «До Перемоги», учасниками якого стали 1000 закладів освіти України;
- Всеукраїнський онлайн-марафон із нагоди Міжнародного дня захисту дітей «Рух – це здорово!», у якому взяли участь більш ніж 6800 здобувачів освіти.

Комітетом забезпечується проведення семінарів, вебінарів і практикумів щодо розвитку фізичної культури та спортивної підготовки.

Підготовлено низку навчального відеоконтенту й електронних інформаційних ресурсів, зокрема:

- у межах фізкультурно-оздоровчого заходу підготовлено навчальний відеофільм «Правила проведення Cool Race»;
- розроблено онлайн-відеоматеріали, які містять рекомендації щодо рухової активності в умовах війни;

- розроблено й запущено в дослідну експлуатацію телеграм-бот для популярного серед молоді месенджера @kfvs_bot, котрий допоможе отримати актуальну інформацію про фізичне виховання, фізкультурно-оздоровчі та спортивні заходи, новини й цікаві події. Використані технології: Angular, Node.js, Telegram Bot API, Postgres SQL;

- створено стікерпак 3D-анімацій на основі популярної серед учнів електронної гри, що мотивує молодь до занять руховою активністю й підтримки ЗСУ.

Комітетом готується оновлення програм проведення низки заходів у частині фізичного виховання, зокрема:

- всеукраїнський фізкультурно-оздоровчий захід серед учнів «Козацький гарт»;

- всеукраїнські спортивні ігри серед учнів закладів професійної (професійно-технічної) освіти «Козацька наснага».

Комітетом вивчаються можливості проведення в Україні в повоєнний період традиційних міжнародних заходів серед учнів «ISF World Cool Games» та «ISF E-Sport Games». Головним завданням є створення безпечних умов проведення зазначених заходів.

Спортивна підготовка. Велика увага в період із початку збройної агресії рф проти України приділяється спортивній підготовці учнів та студентів закладів освіти. Ведеться активна робота щодо організації й підтримки спортивних заходів.

Зокрема, забезпечено участь учнівських і студентських команд України в низці міжнародних змагань, як-от:

- Всесвітня літня Гімназіада, що проходила 14–22 травня 2022 р. у Нормандії (Франція), де Україну представляли 93 учні. Виборовши 11 золотих, 18 срібних і 19 бронзових медалей, вони посіли сьоме загальнокомандне місце серед 63 команд-учасниць.

- Чемпіонат світу з футзалу серед студентів, який проходив 18–24 липня 2022 р. у м. Брага (Португалія), де чоловіча команда студентів України виборола срібло, а жіноча посіла п'яте місце.

- Європейські університетські ігри, що проходили 14–31 липня 2022 р. у м. Лодзь (Польща), де нашу країну представляли 230 студентів і студенток із 41 вітчизняного університету. Збірна України виборола 62 медалі: 19 золотих, 25 срібних та 18 бронзових, посівши друге місце за загальною кількістю медалей та третє місце за кількістю золотих медалей.

Комітет спільно з ДНУ «ІМЗО» та Junior забезпечує підготовку участі України в Olympic Junior Games.

Також розробляються рекомендації з підготовки умов відновлення спортивних заходів після завершення бойових дій у співпраці з відділеннями (філіями) Комітету, спортивними федераціями, іншими організаціями.

Утримання споруд. Під час дії воєнного стану здійснено:

- моніторинг стану споруд спортивної інфраструктури та контроль за використанням державного майна, що перебуває на балансі Комітету (надано рекомендації керівникам відповідних відділень (філій));

- заходи щодо утримання спортивних споруд у належному стані, посилення протипожежної й техногенної безпеки;

- підготовку спортивних споруд до роботи у весняно-літній період.

Волонтерська робота. Ця робота є важливою складовою боротьби з російською агресією. Комітет бере постійну участь у заходах волонтерських організацій по всій території України в межах діяльності його відділень (філій). Волонтерська робота Комітету виконується за різними напрямками діяльності, серед яких допомога тимчасово переміщеним особам, у т. ч. організація проживання, залучення громадян до лав територіальної оборони.

Взаємодія із громадськістю і ЗМІ. На онлайн-ресурсах, доступних Комітету, зокрема на вебсайті <http://sportmon.org/> та фейсбук-сторінці <https://www.facebook.com/sportcomitet.mon>, постійно оприлюднюються інформаційні матеріали про роботу МОН, Комітету, спортивні й фізкультурно-оздоровчі заходи серед учнівської та студентської молоді.

Участь у реалізації урядових програм. Комітет бере участь у реалізації урядових програм і проєктів, серед яких доцільно виокремити участь у реалізації програми Президента України «Здорова Україна». Ця програма, яку ініціював Володимир Зеленський, покликана зробити здоровий спосіб життя частиною українського менталітету. Вона орієнтована на всі вікові категорії й групи населення та має на меті збільшення тривалості життя українців. У програмі передбачено реалізацію проєкту «Активні парки – локації здорової України» зі створення спортивних майданчиків у кожному куточку країни, мета яких – «спорт для всіх», цікавий і доступний для мільйонів українців. На жаль, реалії війни загальмували процес розбудови таких локацій.

Поряд із цим триває робота над іншими проєктами, що покликані розвивати й популяризувати здоровий спосіб життя.

12.7. Перспективи забезпечення якості освіти в Україні

Основними завданнями забезпечення якості освіти в коротко-строковому періоді є:

1. Посилення контролю з боку Міністерства освіти і науки України за забезпеченням якості освіти, зокрема в частині створення інституційно-правових засад для здійснення дистанційного навчання у 2022/2023 н. р. та на період дії воєнного стану; провадження ліцензійної діяльності; підтримка інституційної спроможності установ МОН, зокрема Державної служби якості освіти та Українського центру оцінювання якості освіти.

2. Вчасна реалізація Державною службою якості освіти заходів, адаптованих до періоду воєнного стану, серед яких розроблення та супровід нормативних актів у частині здійснення державного нагляду (контролю) у сфері дошкільної, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої й вищої освіти; проведення інституційного аудиту закладів освіти; забезпечення сертифікації педагогічних працівників; здійснення моніторингів якості освіти та ін.

3. Забезпечення проведення Українським центром оцінювання якості освіти національного мультипредметного тесту для вступу для здобуття вищої освіти на основі повної загальної середньої освіти на всі спеціальності (бюджетні місця), на кон'юнктурні та медичні спеціальності (зокрема, контракт); магістерського комплексного тесту для вступу до магістратури на спеціальності 081 «Право» і 293 «Міжнародне право»; магістерського тесту навчальної компетентності для вступу до магістратури за спеціальностями галузей знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», 06 «Журналістика», 07 «Управління та адміністрування», 28 «Публічне управління та адміністрування», 29 «Міжнародні відносини» (крім спеціальності 293 «Міжнародне право»).

4. Здійснення заходів ДУ «Український інститут розвитку освіти» щодо методичного супроводу організації безперервності та доступності освітнього процесу в умовах воєнного стану; оперативне змістовне наповнення платформи для дистанційного та змішаного навчання «Всеукраїнська школа онлайн»; реалізація освітніх проєктів в умовах воєнного стану.

5. Реалізація заходів ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» в частині навчально-методичного супроводу та підтримки організації освітнього процесу в умовах воєнного стану, а саме: забезпечення навчально-методичними матеріалами (підручниками, посібниками тощо) закладів освіти; супровід психологічної підтримки учасників освітнього процесу; підтримка розвитку освітніх хабів і профорієнтаційна робота; виконання освітніх проєктів в умовах воєнного стану.

6. Залучення здобувачів освіти до рухової активності; проведення спортивно-масових заходів: Cool Games, Cool Race тощо; проведення семінарів, вебінарів, практикумів присвячених розвитку фізичної культури серед здобувачів освіти; проведення спортивних заходів: зимові і літні гімназиади і універсиади та інші спортивні заходи; забезпечення участі здобувачів освіти України у міжнародних спортивно-масових та спортивних заходах; подальша співпраця з федераціями з видів спорту, Українською федерацією учнівського спорту, Спортивною студентською спілкою України та іншими громадськими організаціями.

Основними завданнями забезпечення якості освіти в Україні в повоєнний період є:

1. Реалізація державної політики у сфері забезпечення якості освіти в Україні відповідно до європейських стандартів; створення інституційно-правових умов забезпечення якості освіти в процесі руху до єдиного освітньо-наукового простору ЄС.

2. Здійснення заходів щодо реалізації державної політики у сфері забезпечення якості освіти; удосконалення державного нагляду (контролю) у сфері дошкільної, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти відповідно до стандартів ЄС; удосконалення методики й процедури інституційного аудиту закладів освіти тощо.

3. Удосконалення процесу організації проведення освітніх оцінювань у процесі інтеграції України в єдиний освітній європейський простір. Забезпечення прав осіб на рівний доступ до вищої освіти та оцінювання відповідності

результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти, державним вимогам і стандартам ЄС.

4. Здійснення наукового й навчально-методичного забезпечення модернізації змісту освіти, процесу виховання, розвитку, соціалізації особистості шляхом проведення наукових досліджень та впровадження їх результатів із урахуванням передового європейського досвіду.

5. Створення змістовного та методичного фундаменту сучасної конкурентоспроможної системи освіти й розроблення проєктів системних змін у галузі з урахуванням стандартів ЄС, що передбачає створення нових стандартів освіти, сприяння професійному розвитку викладачів, розбудову електронних освітньо-інформаційних платформ.

6. Забезпечення розвитку системи освітньої статистики та інформаційно-аналітичного супроводу реалізації державної освітньої політики на основі достовірних доказових даних; урахування найкращого досвіду провідних європейських країн; розроблення цифрових продуктів для дерегуляції, дебіюрократизації управління системою освіти, забезпечення спрощення документообігу в закладах освіти.

7. Забезпечення реалізації державної політики з фізичного виховання і спорту в закладах освіти України з урахуванням досвіду та найкращих традицій європейських країн; популяризація та розвиток фізичної культури та спорту серед здобувачів освіти; забезпечення участі українських учнів та студентів у міжнародних спортивно-масових та спортивних заходах; поглиблення співпраці між українськими та міжнародними партнерами; розвиток спортивної інфраструктури, що належить до компетенції МОН.

Висновки

1. Діяльність Міністерства освіти і науки України із забезпечення якості освіти в період дії воєнного стану було спрямовано на формування та реалізацію державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю закладів освіти. Забезпечення якості освіти у важких умовах війни, всебічний розвиток учнів/студентів, а також психологічне й фізичне здоров'я учнів стали пріоритетним завданням МОН з початку введення воєнного стану в Україні.

Створювалися відповідні інституційно-правові умови для здобуття дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, спеціалізованої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти, а також інклюзивного навчання на всій території України, де це дозволяла безпекова ситуація. У цій частині здійснювалася координація діяльності з органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування у сфері освіти, спрямована на подолання викликів, зумовлених збройною агресією рф.

У період дії воєнного стану МОН розроблено низку документів (наказів, методичних рекомендацій) та проведено численні заходи (вебінари, конференції тощо), які націлені на забезпечення безперервності та якості освіти в усіх її сегментах, від дошкільної до вищої.

Проводилося ліцензування освітньої діяльності у сферах вищої, післядипломної, фахової передвищої й професійної (професійно-технічної) освіти, що покликане підтримувати забезпечення якості освіти відповідними закладами.

Також для забезпечення якості освіти діяльність МОН було спрямовано на координацію роботи підпорядкованих установ, а саме: Українського центру оцінювання якості освіти, ДУ «Український інститут розвитку освіти», ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти», ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Державної служби якості освіти, Комітету з фізичного виховання та спорту МОН.

2. Державна служба якості освіти опікується питаннями дотримання якості освіти та освітніх стандартів у дошкільній, загальній середній, позашкільній, фаховій передвищій освіті, а також допомагає закладам освіти підвищувати якість освітньої діяльності, гарантувати її якість й формувати довіру суспільства до української освіти.

У період дії воєнного стану Службою безперервно здійснюється державний нагляд (контроль) за тим, як заклади освіти дотримуються вимог законодавства про освіту; проводиться інституційний аудит, акредитація освітньо-професійних програм фахової передвищої освіти, підготовка до сертифікації педагогічних працівників у 2022 р.; надаються консультації закладам освіти; проводяться співбесіди з їх керівниками щодо проблем і практик організації освітнього процесу під час дії воєнного стану; здійснюється моніторинг якості освіти тощо. Зокрема, упродовж березня-липня 2022 р. проведено низку моніторингів, консультацій і співбесід, що дало змогу виокремити виклики й ризики забезпечення якості освіти в умовах воєнного стану.

Серед основних викликів та ризиків виокремлено такі: неповне охоплення навчанням вимушено переміщених осіб, що переважно пов'язано з відсутністю відповідної техніки та перебоями/відсутністю Інтернету; відсутність у ЗЗСО єдиних підходів до організації дистанційного навчання; низький рівень запровадження електронних класних журналів, що не дає можливості систематично відслідковувати результати навчальних досягнень учнів під час дистанційного навчання; напружений емоційно-психологічний стан усіх учасників освітнього процесу, що потребує посилення психологічного супроводу; послаблення мотивації здобувачів освіти та їхніх батьків до навчання, апатія й неспроможність сконцентруватися на навчальному матеріалі; проблеми щодо організації навчання та проведення корекційних занять у дистанційному режимі для учнів з особливими освітніми потребами; відсутність алгоритму проходження виробничого навчання в закладах П(ПТ)О, переддипломної виробничої практики здобувачами освіти й державної кваліфікаційної атестації здобувачами, які перебувають за кордоном і будуть там на дату випуску; проблеми із зарахуванням до закладів П(ПТ)О; стипендіальне забезпечення, оплата праці та технічне забезпечення в таких закладах.

За результатами проведених моніторингів Службою було розроблено відповідні рекомендації, що розміщені у загальному доступі на електронних ресурсах, зокрема рекомендації щодо роботи закладів освіти в умовах воєнного стану; створено вебсайт про шкільну освіту дітей, які вимушено залишили

Україну тощо. Крім того, забезпечувалася психологічна підтримка учасників освітнього процесу в період дії воєнного стану, зокрема реалізовано проєкт «Психологічна підтримка вчителів шкіл».

3. Український центр оцінювання якості освіти – це державна установа, яка здійснює зовнішнє незалежне оцінювання результатів навчання, здобутих на певному освітньому рівні, та проводить моніторингові дослідження якості освіти. Зовнішнє оцінювання виконується з метою забезпечення прав осіб на рівний доступ до вищої освіти та оцінювання відповідності результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти, державним вимогам.

Військова агресія рф проти України призвела до руйнівних наслідків для системи освіти (активні бойові дії в багатьох регіонах країни, окупація, ракетні обстріли, вимушене переміщення учасників освітнього процесу тощо), унаслідок чого були внесені зміни в організацію традиційних вступних випробувань до закладів вищої освіти, втратили чинність накази, що регламентують проведення ЗНО, ЄВІ/ЄФВВ.

Замість традиційних вступних випробувань (ЗНО, ЄВІ/ЄФВВ) у 2022 р. заплановано проведення таких тестувань: національного мультипредметного тесту (НМТ) – з метою вступу для здобуття вищої освіти на основі повної загальної середньої освіти на всі спеціальності (бюджетні місця), на кон'юнктурні та медичні спеціальності (зокрема, контракт); магістерського комплексного тесту (МКТ) – для вступу до магістратури на спеціальності 081 «Право» та 293 «Міжнародне право»; магістерського тесту навчальної компетентності (МТНК) – для вступу до магістратури за спеціальностями галузей знань 05 «Соціальні та поведінкові науки», 06 «Журналістика», 07 «Управління та адміністрування», 28 «Публічне управління та адміністрування», 29 «Міжнародні відносини» (крім спеціальності 293 «Міжнародне право»).

Український центр оцінювання якості освіти доклав чималих зусиль для організації зазначених вступних випробувань на всій території України, де це дозволила безпекова ситуація, а також за кордоном для осіб, які вимушені були залишити місця проживання через збройну агресію рф. Українським і регіональними центрами оцінювання якості освіти було забезпечено широке інформування громадськості, а також створено відповідні інституційно-правові й організаційні умови для забезпечення доступу до вступних випробувань усім охочим.

4. Діяльність ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» спрямована на наукове й навчально-методичне забезпечення модернізації змісту освіти, процесу виховання, розвитку, соціалізації особистості шляхом проведення фундаментальних і прикладних наукових досліджень, науково-технічних (експериментальних) розробок та впровадження їх результатів. Проте військова агресія рф зумовила переспрямування діяльності на підтримку організації безперебійного освітнього процесу й забезпечення доступності навчання для кожного учня/вихованця.

У сегменті дошкільної освіти забезпечувалася інформаційна та навчально-методична підтримка, зокрема на вебсайті цієї державної наукової установи було створено рубрику «На допомогу батькам та вихователям дітей дошкільного віку», де розміщено розвивальні матеріали для спілкування, читання і взаємодії

з дітьми. Установа також долучилася до створення змістового наповнення Всеукраїнського онлайн-розкладу.

Започатковано й реалізуються численні освітні проекти, націлені на забезпечення доступності, безперервності та якості освіти (всеукраїнський проєкт «Перемагаємо разом», проєкт «Будь активним заради Миру!»); сприяння створенню освітніх хабів; всеукраїнський проєкт із профорієнтації та побудови кар'єри «Обери професію своєї мрії»; спецкурс «Школа кар'єрного консультанта: психолого-педагогічний аспект профорієнтаційної роботи» тощо.

Проводиться навчально-методичне забезпечення впровадження реформи НУШ, зокрема створено ресурс «Навчально-методична скарбниця. НУШ 5–6 класи»; організуються конкурси підручників; готуються до видання підручника для 5–9-го класів, що будуть розміщені на електронних ресурсах установи. Крім того, велика увага приділяється організації психологічної підтримки учасників освітнього процесу.

5. ДУ «Український інститут розвитку освіти» – це державна установа, що забезпечує змістовий і методичний супровід загальної середньої освіти, здійснює навчально-методичний супровід освітніх проєктів, а також створює та підтримує електронні освітньо-інформаційні ресурси. Війна змінила основні вектори діяльності цієї державної установи в напрямі підтримки організації освітнього процесу на період дії воєнного стану.

У сфері підтримки організації освітнього процесу в закладах дошкільної освіти на вебсайті установи систематизовано корисні посилання та змістовні матеріали для навчання дітей із використанням дистанційної, змішаної, очної й індивідуальної форм навчання. В умовах воєнного стану зазнала змін і організація роботи з кадрами, зокрема підвищення кваліфікації, інформаційна та методична підтримка педагогів.

З метою забезпечення безперервності освітнього процесу й організації ефективних форм дистанційної освіти для всіх школярів на території України та поза її межами вже з 14 березня 2022 р. було створено Всеукраїнський онлайн-розклад, що містив посилання на матеріали з різних ресурсів, а саме: уроки, розміщені на вебплатформі для дистанційного навчання учнів 5–11-го класів «Всеукраїнська школа онлайн», електронні версії підручників, телеуроки від провідних українських учителів, прямі ефіри-стріми від ГО «Освіторія».

У процесі провадження діяльності щодо підтримки освітнього процесу в умовах воєнного стану реалізовано низку проєктів, серед яких: проєкт «Навчаємося без кордонів»; підтримка й організація наповнення освітньої платформи Learning passport; розроблення освітніх матеріалів для чат-боту ЮНІСЕФ; волонтерська освітня діяльність на безкоштовних освітніх платформах Prosvita, Smart Osvita; урок із мінної безпеки та інші проєкти, спрямовані на підтримку безперервності і якості освіти.

6. Комітет з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України – державна бюджетна установа, головним завданням якої є участь у реалізації державної політики з фізичного виховання та спорту в закладах освіти. Основними напрямками діяльності Комітету в умовах воєнного стану є: фізичне виховання, спортивна підготовка, утримання споруд, волонтерська робота,

взаємодія із громадськістю і ЗМІ, а також участь у реалізації урядових програм та проєктів.

Комітет співпрацює з Українською федерацією учнівського спорту, федераціями з видів спорту, спортивним рухом Junior, науковими установами та іншими громадськими організаціями. Спільно з партнерами проводить всеукраїнські спортивно-масові та спортивні заходи, міжнародні заходи в Україні, а також сприяє участі здобувачів освіти України в міжнародних спортивно-масових і спортивних заходах.

Також Комітет спільно з науковими установами й фахівцями з фізичної культури і спорту реалізовує урядові програми та проєкти, розробляє методичні рекомендації й навчальний відеоконтент, проводить семінари та практикуми щодо розвитку фізичної культури і спортивної підготовки, інноваційних підходів до фізичного виховання, що сприяє залученню до рухової активності більшої кількості учнів.

Додатки

Нормативно-правова база на період дії воєнного стану

1. Про внесення змін до деяких законів України у сфері освіти : Закон України від 24.03.2022 № 2157-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2157-20#Text>.

2. Про затвердження Порядку проведення моніторингу якості освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 16.01.2020 № 54. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0154-20#Text>.

3. Про затвердження Порядку наповнення вебплатформи дистанційного навчання «Всеукраїнська школа онлайн» освітніми матеріалами : наказ Міністерства освіти і науки України від 04.10.2021 № 1067. URL: <https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2022/06/1067-2.pdf>.

4. Про проведення конкурсного відбору підручників та посібників для здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти у 2022 році : наказ Міністерства освіти і науки України від 26.07.2022 № 663. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0663729-22#Text>.

5. Про затвердження переліку підручників для 5 класу закладів загальної середньої освіти, що можуть видаватися за кошти державного бюджету : наказ Міністерства освіти і науки України від 14.06.2022 № 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0545729-22#Text>.

6. Про затвердження Положення про Комітет з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України : наказ Міністерства освіти і науки України від 12.03.2018 № 241. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0411-18?fbclid=IwAR3chAHFlwFRrWxcHX5mb51XBx5i6c_s1R2gKI7vhdw-0v9sZdOcpa7saXY#Text.

7. Про затвердження Положення про програмно-апаратний комплекс «Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту» : постанова Кабінету Міністрів України від 02.12.2021 № 1255. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1255-2021-%D0%BF#Text>.

8. Про внесення змін до деяких законів України щодо функціонування інтегрованих інформаційних систем у сфері освіти : Закон України від 27.07.2022 (реєстр. № 7396). URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/226085.html>.

9. Про затвердження Положення про систему автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів : наказ Міністерства освіти і науки України від 02.11.2020 № 1353. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0024-21#Text>.

Корисні посилання

- [1.A] Вступні випробування 2022 року / Український центр оцінювання якості освіти. URL: <https://testportal.gov.ua/zagalna-informatsiya/>.
- [1.B] Аналітика / ДНУ «Інститут освітньої аналітики». URL: <https://iea.gov.ua/naukovo-analitichna-diyalnist/analitika/>.
- [1.C] Навчаємося без кордонів / ДУ «Український інститут розвитку освіти». URL: <https://uied.org.ua/navchayemosya-bez-kordoniv/>.
- [1.D] Дошкільна освіта / ДУ «Український інститут розвитку освіти». URL: https://uied.org.ua/tag/pre_school_education/.
- [2.A] ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» : вебсайт. URL: <https://imzo.gov.ua/>.
- [2.B] Навчально-методична скарбниця. НУШ 5–6 класи. URL: https://docs.google.com/spreadsheets/d/1mC99CMIln4MEbhW_G4v62ptgK8i0MpJAv/edit#gid=1559956736.
- [2.C] Професійні спільноти: кращі міжнародні практики. URL: https://youtube.com/playlist?list=PLVW_Af0RV6ba-YHpwfdald23GJVBhfi9B.
- [2.D] Моніторингові дослідження за 2022 рік / Державна служба якості освіти. URL: <https://sqe.gov.ua/diyalnist/monitoringovi-doslidzhennya/monitoringovi-doslidzhennya-za-2021-rik-2/>.
- [3.A] Батькам дітей, які вимушено покинули Україну. URL: <https://refugee-ed.sqe.gov.ua/>.
- [3.B] Комітет з фізичного виховання та спорту : вебсайт. URL: <http://sportmon.org/>.
- [3.C] Обери професію своєї мрії. URL: www.hryoutest.in.ua.

	A	B	C	D
1				

	A	B	C	D
2				
3				

13. ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТИ

Основні виклики

Повномасштабна військова агресія російської федерації проти України зумовила низку викликів для сфери освітніх цифрових технологій, а саме:

1. Неможливість швидкого повернення здобувачів усіх рівнів освіти до стаціонарного навчання через несприятливу безпекову ситуацію, що потребує широкого використання технологій онлайн-навчання та викладання.

2. Недостатня забезпеченість технічними ІТ-засобами навчання здобувачів освіти та засобами викладання педагогічних і науково-педагогічних працівників.

3. Недостатній рівень розвитку цифрової освітньої інфраструктури, зокрема забезпечення швидкісним Інтернетом, закладів освіти, регіонів України.

4. Обмежена можливість отримання онлайн-послуг та сервісів у сфері освіти внаслідок недостатньої розвиненості електронних освітніх платформ.

5. Брак, в екстремальних умовах, що склалися, достовірної, актуальної інформації у сфері освіти, яка надходить у режимі реального часу.

13.1. Розвиток інформаційних освітніх технологій як чинник забезпечення організації освітнього процесу в умовах воєнного стану

Міністерство освіти і науки України докладає максимум зусиль для забезпечення безперервності навчання в Україні, надання доступу до знань та можливості навчатися кожному учаснику освітнього процесу.

В умовах воєнного стану набуває критичного значення можливість організувати дистанційне навчання за рахунок цифрових технологій і рішень, тому Міністерство відразу, уже на початку березня, розгорнуло активну роботу щодо залучення якомога більшої чисельності міжнародних партнерів, українських організацій та представників бізнес-сектору до підтримки цифрової освіти в Україні.

Завдяки попередньому досвіду організації дистанційної освіти в Україні під час пандемії, зокрема запуску Всеукраїнської школи онлайн (ВШО), роботу не довелося починати з нуля, було продовжено створення й модернізацію цифрового контенту. Зокрема, за участі ЮНІСЕФ підтримано розвиток платформи ВШО, яка й до сьогодні наповнюється оновленими курсами для 5–11-го класів, розробляється новий контент відповідно до освітніх програм. ЮНІСЕФ також підтримав модернізацію платформи в контексті створення додаткового функціоналу для вчителів, які тепер можуть проєктувати власні курси на базі цієї платформи.

У співпраці з офісом War Child у Нідерландах розпочалося розроблення контенту з елементами гейміфікації (використання ігрових практик і механізмів) для учнів 1–4-го класів з метою вивчення математики та читання. Контент

розробляється у співпраці з українськими експертами відповідно до затверджених освітніх програм і буде доступний у форматі прикладного застосунку.

Команда німецького видання Klett Publishers у співпраці з українським видавництвом «Ранок» розпочала розроблення цифрових інтерактивних версій підручників для початкової школи. Контент покриватиме всі предмети обов'язкової програми та буде доступний уже на початку нового навчального року.

Save the Children надає підтримку з адаптації контенту платформи *Code.org* – топового онлайн-ресурсу з вивчення інформатики в межах шкільної програми. Разом із командою *Code.org* незабаром розпочнеться проведення всеукраїнської освітньої кампанії з популяризації вивчення інформатики серед дітей. Окрім того, наприкінці травня МОН і Мінцифри відновили роботу з командою *EU4DigitalUA* та підписали спільний Меморандум про актуалізацію шкільної програми з інформатики. Видавництво *Mozaik* теж надало безкоштовний доступ до програмного забезпечення *mozaBook* для учнів і вчителів України.

Важливо, що партнери з розвитку разом із МОН проводитимуть спеціальні тренінги для вчителів щодо використання нових інструментів. Учителі зможуть застосовувати контент у навчальному процесі як основний або додатковий матеріал та відстежувати прогрес учнів.

Увага донорів також фокусується на розвитку й забезпеченні доступу до топового контенту для вітчизняних університетів. На сьогодні досягнуто домовленості з лідерами ринку онлайн-навчання – платформами *Coursera*, *Udemy* та *edX* – про надання безкоштовного доступу до широкого спектра курсів для українських студентів.

Міжнародний фонд «Відродження» теж долучився до допомоги університетам в освоєнні цифрового навчання та розвитку освітніх цифрових сервісів, сприяв створенню команди підтримки й промоції дистанційного навчання серед закладів вищої освіти. Разом із МОН команда фонду працює над технічною складовою підтримки університетів у частині доступу до різноманітних платформ, проводить вебінари для представників закладів вищої освіти, відповідальних за цифровий компонент навчання. У співпраці з *Tech ToTheRescue* команда розробляє вебпортал для збору інформації про можливості використання онлайн-платформ, а також про успішні приклади використання та адаптації контенту українськими університетами в процесі навчання. Портал планується запуснути до початку нового навчального року.

У межах вступної кампанії 2022 р. до закладів вищої освіти за підтримки Постійного представництва ЮНЕСКО в Україні розроблено прототип системи для проведення національного мультипредметного тесту. Технічне завдання на зазначену систему розроблено за підтримки швейцарсько-українського проєкту «Децентралізація для розвитку демократичної освіти» (DECIDE).

Незважаючи на дуже обмежені терміни, паралельно ведеться робота з ЮНІСЕФ щодо побудови нового модуля на базі Єдиної державної електронної бази з питань освіти для електронного вступу та електронного подання документів вступниками. Крім того, досягнуто домовленостей із *EU4DigitalUA* щодо реалізації електронних документів про освіту.

Одним із довгострокових пріоритетів співпраці МОН із партнерами з розвитку є розбудова цифрової освітньої екосистеми – поєднання державних сервісів у сфері освіти в цілісну й комплексну систему. Реалізація цього проєкту сприятиме зменшенню бюрократизації в закладах освіти та забезпечить надання якісних послуг для громадян.

У співпраці з партнерами за цей час вдалося запустити кілька точок доступу до інформації для батьків, педагогічних працівників, громад і міжнародних партнерів. За підтримки швейцарсько-українського проєкту DECIDE відбувся запуск освітнього чат-боту *EducationUABot* для підтримки внутрішньо переміщених учителів та дітей. Також здійснено запуск інформаційного вебсайту «*Освіта в умовах воєнного стану*» про українську систему освіти й актуальну інформацію для закладів освіти в країнах, які приймають багато дітей.

ЮНІСЕФ у співпраці з ГО «Освіторія» запустив інформаційну платформу «*Навчання під час війни*». На платформі можна знайти відповіді на поширені запитання стосовно навчання в Україні та за кордоном під час дії воєнного стану.

За підтримки ЮНІСЕФ та української команди Google було розроблено *Всеукраїнський онлайн-розклад* для учнів 1–11-го класів. А завдяки співпраці Міністерства освіти і науки України, Міністерства культури та інформаційної політики, українських телеканалів ПЛЮСПЛЮС, «Піксель» та регіональних каналів Суспільного мовника, а також платформ онлайн-телебачення MEGOGO, Київстар ТБ, 1+1 video, sweet.tv та volia.tv було організовано проєкт «Навчання без меж» – трансляція відеоуроків для учнів 5–11-го класів по телебаченню.

Із перших тижнів війни запущено вебсайт «*Освіта під загрозою*» з онлайн-мапою України, на якій зображено кількість зруйнованих або пошкоджених шкіл, дитсадків, університетів. Дані оновлюються щотижня.

13.2. Протидія кіберзагрозам, цифрова грамотність та гігієна, посилення захисту державних освітніх інформаційних систем

В умовах воєнного стану особливої актуальності набуває кіберзахист. До початку війни, а саме 14 травня 2021 р., Радою національної безпеки і оборони України було схвалено Стратегію кібербезпеки України, а тепер Україна вже фактично захищає свої кордони у кіберпросторі. Основними пріоритетами кібербезпеки України є:

- безпечний кіберпростір задля захисту суверенітету держави та розвитку суспільства;
- захист прав, свобод і законних інтересів громадян України у кіберпросторі;
- європейська та євроатлантична інтеграція у сфері кібербезпеки.

В Україні проводяться наукові дослідження у сфері кібербезпеки, реформується система підготовки й підвищення кваліфікації кадрів, а також розгорнуто навчальні програми, курси, тренінги з кібернавчання для всіх верств населення шляхом:

- забезпечення координації наукового співтовариства під час проведення наукових досліджень і розробок у сфері кібербезпеки та залучення його до заходів із реалізації державної політики у сфері кібербезпеки;

- визначення довгострокових напрямів проведення досліджень і розробок у сфері кібербезпеки, а також формування дієвої програми державної підтримки (на основі проєктного підходу) стратегічно важливих для кібербезпеки держави наукових установ і організацій, проведення наукових досліджень у цій сфері для потреб національної безпеки та оборони;

- забезпечення стимулювання досліджень і розробок у сфері кібербезпеки з урахуванням розвитку новітніх інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема, технологій хмарних і квантових обчислень, 5G-мереж, Інтернету речей, штучного інтелекту, а також появи нових засобів реалізації кіберзагроз з метою створення вітчизняних систем, платформ та продуктів у сфері кібербезпеки;

- удосконалення системи підготовки й підвищення кваліфікації фахівців у сфері кібербезпеки;

- розроблення Загальнонаціональної програми кіберграмотності, спрямованої на підвищення рівня цифрової грамотності населення України, зокрема шляхом включення питань стосовно цифрових навичок, кіберобізнаності щодо сучасних кіберзагроз і протидії їм до навчальних програм загальної середньої, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти;

- утворення центрів, що здійснюватимуть узагальнення й обмін досвідом у сфері кібербезпеки, підтримку інновацій та вітчизняних розробок у цій сфері;

- забезпечення матеріального стимулювання фахівців у сфері кібербезпеки, які перебувають на військовій, державній службі, у т. ч. на державній службі особливого характеру, службі в правоохоронних органах або працюють за трудовим договором у державному секторі та безпосередньо виконують функції із забезпечення кібербезпеки й кіберзахисту, з урахуванням рівнів оплати праці таких фахівців у приватному секторі;

- залучення суб'єктів національної системи кібербезпеки до міжнародних програм навчання та підвищення кваліфікації персоналу.

Міністерство освіти і науки України активно працює над напрямками розвитку цифрових навичок учасників освітнього процесу, наразі переглядаються модельні навчальні програми з інформатичної галузі для закладів загальної середньої освіти. Наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 № 2736 затверджено професійні стандарти за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти» та «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», у яких інформаційно-цифрову компетентність визначено як необхідну компетентність для цих професій.

Цифрова компетентність є важливою складовою професійного вишколу педагога в сучасній системі освіти, тому Міністерством освіти і науки України затверджено Типову програму підвищення кваліфікації педагогічних працівників з розвитку цифрової компетентності (наказ МОН від 10.12.2021

№ 1340). Вказана програма дає можливість усім суб'єктам підвищення кваліфікації надавати послуги професійного розвитку педагогічних працівників із підвищення їх цифрової грамотності, результати яких не потребують окремого визнання педагогічними радами закладів освіти. Метою програми є підвищення рівня компетентності слухачів, а також підготовка до подальшої роботи в умовах цифровізації та європейського вектора розвитку за такими напрямками:

- цифровізація суспільства та освіти;
- цифрові технології для професійного розвитку, комунікації та співпраці;
- електронні освітні ресурси;
- використання інформаційно-комунікаційних технологій;
- інформаційна й кібернетична безпека в інформаційному суспільстві та цифровому освітньому середовищі;
- цифрові сервіси для навчання, оцінювання результатів здобувачів освіти та підвищення їх цифрової компетентності.

Також Міністерство цифрової трансформації України у співпраці з Міністерством освіти і науки України запустило на порталі «Дія. Цифрова освіта» національний тест на цифрову грамотність «Цифрограм для вчителів» із метою оцінки та вдосконалення педагогічними працівниками власного рівня цифрової компетентності. Тест дає змогу оцінити 21 професійну цифрову навичку, що згруповані в п'ять сфер:

- учитель у цифровому суспільстві;
- професійний розвиток;
- використання та аналіз цифрових ресурсів;
- навчання й оцінювання учнів;
- розвиток цифрової компетентності учнів.

Цей інструмент допоможе визначити рівень цифрових навичок та побудувати власну траєкторію професійного зростання.

Компанією Google у співробітництві з організаціями The Net Safety Collaborative та Internet Keep Safe Coalition розроблено навчальний посібник із безпеки дітей в Інтернеті (https://services.google.com/fh/files/events/bia_curriculum_2021_ua.pdf). Посібник охоплює п'ять фундаментальних тем щодо цифрового громадянства й безпеки, а саме:

- Ділися з обачністю. Цифровий слід і відповідальне спілкування.
- Не дай себе обманути. Фішинг, шахрайство та надійні джерела.
- Бережи свої таємниці. Безпека в Інтернеті та паролі.
- Круто бути доброзичливим! Боротьба з негативною поведінкою в Інтернеті.
- Сумніваєшся? Спитай! Сумнівний контент та сценарії.

Варто зауважити, що впродовж останнього часу на територіях, де ведуться бойові дії, з боку окупантів посилилась увага до сфери освіти. Вони намагаються запустити освітній процес за російськими навчальними програмами, серед загиблих цивільних є освітяни. У зв'язку з цим дуже важливо унеможливити доступ ворога до освітніх реєстрів та баз даних, національних і локальних, у першу чергу різноманітних приватних освітніх інформаційних систем та

інформаційних ресурсів, які продовжують функціонувати й містять персональну інформацію про здобувачів освіти, їхніх батьків, педагогічних і непедагогічних працівників закладів освіти, зазначають особливості соціального статусу учасників освітнього процесу.

Рекомендується застосувати такі заходи для запобігання згаданим ризикам:

- Локальні освітні реєстри, бази даних та копії державних реєстрів мають бути переміщені в безпечне місце/середовище на вільних територіях, якщо ж вони зберігаються на окупованих і сусідніх їм територіях, вони повинні бути знищені.

- Програмне забезпечення, встановлене на робочих комп'ютерах освітян, може автоматично зберігати документи й дані на цих комп'ютерах. Тому освітні персональні дані чи програмне забезпечення, у разі небезпеки їх потрапляння до рук ворога, мають бути заздалегідь видалені.

- Необхідно забезпечити застосування механізму превентивного відключення з боку технічних адміністраторів, власників, операторів національних і локальних, державних та приватних освітніх інформаційних систем і освітніх інформаційних ресурсів доступу для користувачів на окупованих територіях до «чутливої» інформації.

Міністерство цифрової трансформації України для відомчих інформаційних систем Міністерства освіти і науки України надало ряд можливостей посилення їх безперебійності, цілісності та збереження баз даних, гарантування захисту від несанкціонованого доступу. Серед реалізованих сценаріїв – системи резервування, реплікації в незалежні від екзогенного впливу сховища (AWS та ін.), посилені SSL-сертифікати, можливості професійних безпекових аудитів тощо. Усе це, разом із оперативним реагуванням команди цифровізації й технічних адміністраторів, результувало сталістю роботи національних інформаційних освітніх систем в умовах війни.

13.3. Платформи дистанційної освіти та е-діловодство закладів освіти

Застосування технологій дистанційного навчання останніми роками стає не просто актуальним, а й життєво необхідною та невід'ємною складовою як для української системи освіти, так і для світової галузі освіти. Пандемія COVID-19 змусила стрімко запроваджувати не лише онлайн-технології зв'язку, а й наповнення різних платформ освітнім контентом. Війна додатково об'єктивно актуалізувала продовження розпочатих активностей та їх усебічне поглиблення.

Так, Міністерством освіти і науки України ще на початку пандемії COVID-19 було запроваджено вебплатформу дистанційного навчання «Всеукраїнська школа онлайн». Вона призначена для дистанційного та змішаного навчання учнів і методичної підтримки вчителів. Метою ВШО є забезпечення здобувачів освіти рівним, вільним і безоплатним доступом до якісних освітніх матеріалів, а педагогічних працівників – можливістю отримувати допомогу в організації дистанційного навчання, створенні й роботі у віртуальних класах.

Наразі платформа містить тисячі відеоуроків, тестів і матеріалів для самостійної роботи з основних предметів для учнів 5–11-го класів, серед яких: українська література, українська мова, біологія, біологія та екологія, географія, всесвітня історія, історія України, математика, алгебра, алгебра і початки аналізу, геометрія, мистецтво, основи правознавства, природознавство, фізика, хімія, англійська мова та зарубіжна література. Учні можуть користуватися платформою як для навчання, у разі неможливості навчання у звичному форматі, так і для додаткового ознайомлення з темою, яку, наприклад, пропустили з якихось причин. Для вчителів розроблено й постійно переглядаються рекомендації для проведення змішаного та дистанційного навчання за допомогою навчальних матеріалів платформи. Усі освітні матеріали відповідають чинним державним освітнім програмам.

Для педагогічних працівників на платформі функціонує «Кабінет вчителя», завдяки якому можна створювати віртуальні класи для своїх учнів, відстежувати їх навчальний поступ і надавати зворотний зв'язок, користуючись якісними освітніми матеріалами та інструментами. А для школярів функціонує мобільний застосунок ВШО – повноцінний інструмент для зручного навчання з мобільних пристроїв. У ньому є доступ до всіх курсів і матеріалів, розміщених на платформі. Також учні можуть брати участь у обговореннях та спілкуватися зі своїми однокласниками. Можливості застосунку будуть поступово розширюватися.

Реалізація цього проекту є результатом синергії Міністерства освіти і науки України, Міністерства цифрової трансформації України, ДУ «Український інститут розвитку освіти», ГО «Освіторія», ЮНІСЕФ Україна, БФ «Відродження», швейцарсько-українського проекту DECIDE, котрий виконується консорціумом ГО DOCCU і PH Zurich та ін.

Всеукраїнську школу онлайн підтримали також три мобільних оператори – Київстар, Vodafone та Lifecell. Вони забезпечують безлімітний нетарифікований доступ до вебсайту платформи та її мобільного застосунку для всіх абонентів.

Серед поточних завдань – збільшення кількості уроків для учнів 5–11-го класів (це дасть змогу покрити всю навчальну програму), створення контенту для початкових класів, а також наповнення платформи факультативними матеріалами (наприклад, курсами з іноземних мов, фінансової грамотності, підприємництва тощо).

Онлайн-контент для організації дистанційного та змішаного навчання є хоч і значною, але все ж таки тільки частиною ефективної організації освітнього процесу в таких формах. Застосування дистанційних технологій не можливе без інших інструментів, таких як електронні журнали.

На базі програмно-апаратного комплексу «Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту» функціонує модуль електронного класного журналу, що може бути використаний школами як безкоштовний державний сервіс. Облік навчальних годин, зазначення тем навчальних предметів, облік відвідування здобувачами освіти навчальних занять, а також фіксація результатів навчання – це дуже важливі елементи організації освітніх і управлінських процесів під час дистанційного або змішаного навчання, адже

завдяки електронним журналам учителі, учні та батьки мають доступ до необхідної їм інформації незалежно від місця їх перебування. Наявність державного сервісу електронного журналу не означає, що заклади освіти не можуть використовувати будь-які інші платформи з певним функціоналом.

Наразі в Україні чимало приватних розробників, які вже представили електронні журнали й щоденники, а також ЗЗСО, що їх успішно запровадили та використовують на платній основі. Разом із тим є велика кількість ЗЗСО, засновники яких не можуть дозволити собі закупівлю відповідних програмних рішень.

Алгоритм підключення ЗЗСО, які бажають використовувати відповідний державний програмний продукт та не мають упроваджених альтернативних рішень, наведено за посиланням: <https://e-journal.iea.gov.ua/>. Він є таким:

1. Заклад освіти надсилає на електронну адресу ДНУ «Інститут освітньої аналітики» (ejournal@iea.gov.ua) запит щодо підключення з обов'язковим зазначенням регіону (області); міста/ОТГ; назви закладу освіти та його ID у системі ДІСО; ЄДРПОУ закладу освіти; ПІБ, електронної адреси й номера телефону відповідальної особи (адміністратора).

2. ДНУ «Інститут освітньої аналітики» розглядає звернення, створює в E-Journal адміністратора для цього ЗЗСО з відповідними правами доступу.

3. Система E-Journal автоматично генерує права доступу й надсилає запрошення на вказану електронну адресу адміністратора закладу освіти.

4. Відповідальна особа, отримавши права доступу, авторизується в системі та розпочинає роботу згідно з інструкціями, розміщеними на порталі.

Наявний функціонал безкоштовних державних електронних щоденників і журналів сьогодні є об'єктивно компромісним з огляду на надзвичайну оперативність розробки та всі його очікувані можливості. Утім, це лише перший крок на шляху становлення потужної системи національних електронних щоденників і журналів ЗЗСО – надалі передбачається розвиток та розширення їхніх функціональних можливостей. Серед планових завдань розвитку E-Journal – додаткове розгортання майже двох десятків е-документів ЗЗСО:

- Класні журнали 1–4-х класів.
- Класні журнали 5–11(12)-х класів.
- Журнал обліку пропущених і заміненних уроків.
- Журнали учнів, які перебувають на індивідуальному навчанні.
- Журнал групи подовженого дня.
- Журнал відвідування та обліку роботи гуртків.
- Журнал факультативних занять.
- Розклад навчальних занять.
- Плани та звіти з проведення виховних і предметних заходів.
- Книги обліку та видачі похвальних листів «За високі досягнення у навчанні» та похвальних грамот «За особливі досягнення у вивченні окремих предметів» (у разі їх окремого ведення).
- Журнали реєстрації інструктажів із питань охорони праці та безпеки життєдіяльності.

- Особові справи учнів/вихованців.
- Алфавітна книга запису учнів.
- Документація з працевлаштування / продовження навчання випускників(-ць) 9-х та 11-х класів.
- Журнал реєстрації протоколів педагогічної ради, загальних зборів (конференції) колективу, атестаційної комісії тощо.
- Табелі навчальних досягнень учнів (свідоцтва досягнень).
- Журнал реєстрації наказів з основної діяльності.

Сервіс E-Journal не є загальнообов'язковим, рішення про його використання приймає заклад освіти на добровільній основі. Але з часом паперові класні журнали будуть скасовані як такі, й період воєнного стану тільки підтверджує безальтернативність цього шляху. Тому важливо визначитися з вибором електронних сервісів та навчатися їх використовувати, щоб перехід до повного електронного діловодства не був стресовим для закладу освіти. При виборі необхідно враховувати й вимоги до приватних сервісів, що містять електронні класні журнали. Це вимоги з боку ПАК «АІКОМ» щодо підключення таких сервісів до центральної бази даних зазначеної системи. Перед підключенням ці сервіси проходять технічну експертизу, яку проводитиме ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Платформа перевірятиметься на відповідність технічним характеристикам, параметрам захисту інформації тощо.

Наразі активно готується підґрунтя для повного переходу на електронне діловодство в закладах освіти: розробляються необхідні системи та модулі, відповідна нормативно-правова база.

У зв'язку з повномасштабною агресією рф проти України постала гостра потреба в підтримці освітнього процесу, зокрема для дітей, які опинилися на окупованих територіях, у зоні бойових дій або в евакуації. З метою забезпечення безперервності освітнього процесу й організації ефективних форм дистанційної освіти для всіх школярів на території України та поза її межами Міністерством освіти і науки України у співпраці з компанією Google Україна вже з 14 березня 2022 р. було створено Всеукраїнський онлайн-розклад. Над наповненням розкладу працювали фахівці МОН, ДУ «Український інститут розвитку освіти» та ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». Тематичне наповнення розкладу здійснювалося відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України «Про деякі питання забезпечення дистанційного навчання здобувачів повної загальної середньої освіти у 2020–2021 роках» від 26.10.2020 № 1315, у якому окреслено перелік тем навчальних предметів (дистанційних курсів), рекомендованих для організації дистанційного навчання здобувачів повної загальної середньої освіти.

Інтерактивний розклад містить посилання на матеріали з різних ресурсів – уроки, що розміщені на ВШО, вебплатформі для дистанційного навчання учнів 5–11-го класів, електронні версії підручників, телеуроки від провідних українських учителів, прямі ефіри-стріми від ГО «Освіторія».

З метою повноцінного завершення навчального року було проаналізовано тематичне планування та визначено перелік предметів і тем уроків, які необхідно

забезпечити альтернативними ресурсами, оскільки не всі уроки для вебплатформи ВШО були відзняті через відсутність достатнього державного фінансування.

Для забезпечення функціонування онлайн-розкладу було підібрано декілька сотень уроків із різних навчальних предметів для 5–11-го класів. Через відсутність якісного освітнього контенту у вільному доступі або взагалі повну відсутність телеуроків із зазначеної тематики процес підбору альтернативних освітніх ресурсів проходив доволі складно. За домовленістю з ГО «Освіторія» та за методичної підтримки фахівців ДУ «Український інститут розвитку освіти» низку уроків для Всеукраїнського онлайн-розкладу було проведено в прямому ефірі.

Освітня платформа *Learning passport* є результатом партнерства ЮНІСЕФ і Microsoft та вже успішно запроваджена в понад 20 країнах світу. Міністерство освіти і науки України, ДУ «Український інститут розвитку освіти» та ЮНІСЕФ наповнюють її освітніми матеріалами й матеріалами з психологічної підтримки, що містять онлайн-курси, відео, текстові та інтерактивні матеріали для дітей, батьків і педагогічних працівників.

З метою забезпечення безперервного навчання учнів 1–11-го класів із різних регіонів України, потужні освітні платформи – Prosvita, Smart Osvita – зібрали небайдужих учителів, які проводили цікаві предметні вебінари та уроки для дітей, навіть у вихідні дні. Зокрема, для платформи Prosvita було сформовано розклад уроків, котрий узгоджувався із Всеукраїнським онлайн-розкладом; окреслено тематичне планування, яке відповідало чинним навчальним програмам; надано методичні рекомендації щодо конструювання уроку в умовах дистанційної форми навчання (використання мотиваційних елементів, прийомів для концентрації уваги, зняття психологічного перевантаження (практики соціально-емоційного й етичного навчання)); проведено уроки з біології (6–11-й класи), хімії (7–9-й класи) та природознавства (5-й клас).

1 червня 2022 р. до Дня захисту дітей Міністерство освіти і науки України, ДУ «Український інститут розвитку освіти» спільно з ЮНІСЕФ і Державною службою України з надзвичайних ситуацій провели всеукраїнські інтерактивні онлайн-уроки з мінної безпеки. На уроках була представлена інформація про те, як розрізнити вибухонебезпечні предмети; де може чатувати небезпека та які знаки попереджають про неї; як зробити свої прогулянки й пересування безпечними та яких правил украй важливо дотримуватися. Урок для початкової школи вже подивилися 20 000 учасників на каналі YouTube і 21 000 учасників на сторінці Facebook; для середньої й старшої школи – 10 000 та 15 000 учасників відповідно. Запис уроку для учнів 1–4-го класів можна подивитися за посиланням: <https://youtu.be/jqcvIodVuN8>, для 5–11-го класів – за посиланням: <https://youtu.be/EQtzoak4HSg>.

Міністерство освіти і науки України, ДУ «Український інститут розвитку освіти» спільно з Командою підтримки реформ МОН за підтримки проєкту «Навчаємось разом» (Learning Together) розробили конструктор, що допомагає визначити загальний обсяг навчального навантаження, навчальний і річний навчальний плани (<http://constructor.nus.org.ua/>). Відповідно до українського

законодавства, заклади освіти розробляють освітні програми. Освітня програма є одним зі шляхів втілення академічної свободи: у розробленні навчальних планів із урахуванням інтересів і потреб учнів; у виборі модельних навчальних програм, за якими реалізується зміст Державного стандарту; у використанні оптимальних підходів до організації навчання, виборі технологій та методів навчання для досягнення поставлених навчальних цілей. В освітній програмі закладу освіти визначається *загальний обсяг навчального навантаження* на відповідному рівні (циклі) повної загальної середньої освіти (в годинах), його розподіл між освітніми галузями за роками навчання. Освітня програма містить *навчальний план*, де зазначається, через які освітні компоненти досягатимуться результати навчання освітніх галузей та яка кількість годин виділяється для кожного з компонентів. Конкретизується перелік обов'язкових для вивчення й вибіркових навчальних предметів (інтегрованих курсів) у *річному навчальному плані*, який складається на основі навчального плану педагогічною радою та затверджується керівником закладу.

МОН має попередні домовленості, й ним уже розпочато амбітні активності спільно з низкою цифрових гігантів світового рівня, зокрема з корпораціями Google та Microsoft, із виробниками комп'ютерного обладнання HP. Google і Microsoft у рамках благодійної допомоги надають доступ до своїх освітніх програмних пакетів, супроводжують процеси забезпечення освітян України додатковими пристроями для навчання.

За сприяння МОН постійно організовуються загальнонаціональні онлайн-навчання для стимулювання освоєння учасниками освітнього процесу нових технологій. Наприклад, вебінар «Використання хмарних сервісів Microsoft Teams для організації освітнього процесу в закладах освіти» було організовано, щоб допомогти закладам освіти обрати найсучасніші й ефективніші технології дистанційного навчання на базі рішень Microsoft. Трансляцію переглянули майже 15 тис. осіб, сформовано 9630 сертифікатів про участь у вебінарі. Вебінар проведено компанією «Сілвері» за підтримки Міністерства освіти і науки України, ДНУ «Інститут освітньої аналітики», EU4Skills та компанії Microsoft. Відео заходу доступне на ютуб-каналі компанії «Сілвері»: загальний огляд використання Teams в освітньому процесі – у першій частині відео, демонстрація рішення – у другій.

Також у межах програми взаємодії МОН і Google відбувся ряд онлайн-тренінгів щодо можливостей використання платформи YouTube в освітньому процесі. Для освітян закладів дошкільної, загальної середньої, позашкільної, професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти розпочато дистанційне навчання за програмою «Цифрові інструменти Google для освіти» від МОН і Google Україна. Програма передбачає 12 ідентичних циклів безкоштовних освітніх курсів і тренінгів, кожен із яких розпочинає роботу щомісяця з липня 2022 р. до червня 2023 р. Реєстрацію відкрито за посиланням: <https://bit.ly/gwua2223r>. Курс містить п'ять модулів (30 годин – 1 кредит ECTS). Кожний модуль складається з відеолекції, практичних завдань і підсумкового тесту. Учасники отримуватимуть завдання в захищеному віртуальному просторі Google Класів. До кожної теми буде публікуватися запис

лекції, а також проводитиметься додаткова консультація в Google Meet, під час якої кожен учасник дістане можливість задати запитання тренеру та продемонструвати екран для розв'язання проблемної ситуації. Викладання буде здійснюватися послідовно: базовий рівень – для учасників, які прагнуть навчитися працювати з мобільними пристроями; середній рівень – для учасників, які прагнуть розібратися з установленим вебпереглядачем Google Chrome; поглиблений рівень – для учасників, що прагнуть навчитися працювати з ноутбуками Chromebook. Заклади освіти, педагогічні колективи яких успішно завершать навчання за програмою з показником понад 50 % загальної чисельності працівників, протягом року отримають спеціальний статус «Заклад освіти – учасник програми Google for Education».

Досягнуто домовленості з лідерами ринку онлайн-навчання – платформами Coursera, Udey та edX про надання безкоштовного доступу до курсів українським студентам. У межах підтримки освіти України Coursera та Udey безкоштовно відкрили понад 12 тис. онлайн курсів для здобувачів фахової передвищої та вищої освіти України із можливістю отримати сертифікат про їх проходження. На кінець липня 2022 року на платформі Coursera зареєстровано вже більш ніж 22 тис. українських студентів, які пройшли майже 30 тис. курсів. Чисельність користувачів Udey за 1-й тиждень перевищила 3 тис. осіб.

Цифрові документи про освіту

Задля забезпечення рівних можливостей доступу до освіти та працевлаштування всіх громадян України за підтримки проєкту EU4DigitalUA (Академія електронного урядування (e-Governance Academy)) здійснюється **запуск е-документів про освіту в мобільному застосунку «Дія»**. Розроблено та проходить погодження Порядок формування та застосування е-документа про освіту, сформовано технічні вимоги до публічної електронної послуги. За результатами реалізації послуги особа матиме доступ до відомостей про власні документи про шкільну, професійну (професійно-технічну), фахову передвищу, вищу освіту, а також до документів про науковий ступінь.

МОН за участі представників Національного агентства кваліфікацій та Міністерства цифрової трансформації України ініційовано комунікацію з представниками Європейської комісії та Європейським фондом освіти щодо стану реалізації цифрових документів про освіту в країнах ЄС, моделей цифрової інфраструктури та вимог до налагодження інформаційної взаємодії щодо документів про освіту, виданих українськими закладами освіти. Здійснюється підготовка плану дій щодо нормативної та технічної інтеграції української освітньої екосистеми до цифрової екосистеми ЄС.

Також, МОН спільно з Мінцифри подано листи про наміри долучитися до консорціуму проєкту DC4EU щодо розбудови цифрової інфраструктури в межах програми Європейського Союзу «Цифрова Європа».

У межах структурних реформ Європейського простору вищої освіти за напрямком визнання освітніх кваліфікацій та відповідної державної політики України робочою групою при МОН підготовлено Звіт про самосертифікацію

щодо відповідності Національної рамки кваліфікацій критеріям та процедурам Рамки кваліфікацій Європейського простору вищої освіти та додатків до нього. Звіт представлено на спільному засіданні Ради Європи та Європейського фонду освіти, а також розміщено на офіційному вебсайті МОН (<https://bit.ly/39F6vX6>).

З метою інформування представників іноземних закладів вищої освіти та центрів визнання освітніх кваліфікацій про поточні цифрові інструменти визнання українських документів про освіту Міністерством освіти і науки України:

- взято участь та представлено можливості верифікації документів про освіту засобами Єдиної державної електронної бази з питань освіти в ході вебінару на 1700 учасників із 80 країн світу, що організовано Європейською комісією та Національним інформаційним центром академічної мобільності Італії (<https://bit.ly/3n5PuIw>);

- опубліковано рекомендації щодо визнання українських освітніх кваліфікацій, підготовлені спільно Міністерством освіти і науки України, ДП «Інформаційно-іміджевий центр», що виконує функції Національного інформаційного центру академічної мобільності в Україні, Національним інформаційним центром академічної мобільності Італії (CIMEA) та Європейською комісією (<https://bit.ly/3bk7QTA>).

13.4. Єдина державна електронна база з питань освіти (ЄДЕБО): розвиток, реагування на освітні виклики воєнного періоду

Наразі до Єдиної державної електронної бази з питань освіти (ЄДЕБО), яка функціонує з 2011 р., підключено всі заклади освіти, наукові інститути (установи), що надають ліцензовані державою послуги у сфері вищої, фахової передвищої, професійної (професійно-технічної), післядипломної освіти в Україні, а також обласні, районні, місцеві органи управління у сфері освіти (рис. 13.4.1). Окрім того, до Реєстру суб'єктів освітньої діяльності ЄДЕБО включено заклади загальної середньої освіти.

На сьогодні відображення щорічної вступної кампанії до закладів вищої освіти повністю переведено в електронний формат із використанням ЄДЕБО. Оповіщення громадськості про перебіг вступної кампанії (про ліцензований обсяг; кількість місць, що фінансуються за державним замовленням та за кошти фізичних (юридичних) осіб; вартість навчання за спеціальностями (спеціалізаціями, освітніми програмами); осіб (прізвища й ініціали), які подали заяви на вступ, їх рекомендації до зарахування та зарахування до закладів освіти тощо) здійснюється на спеціалізованих інформаційних вебсайтах України за даними ЄДЕБО, у т. ч. з 2019 р. – безпосередньо на вебсайті ЄДЕБО (<https://vstup.edbo.gov.ua/>).

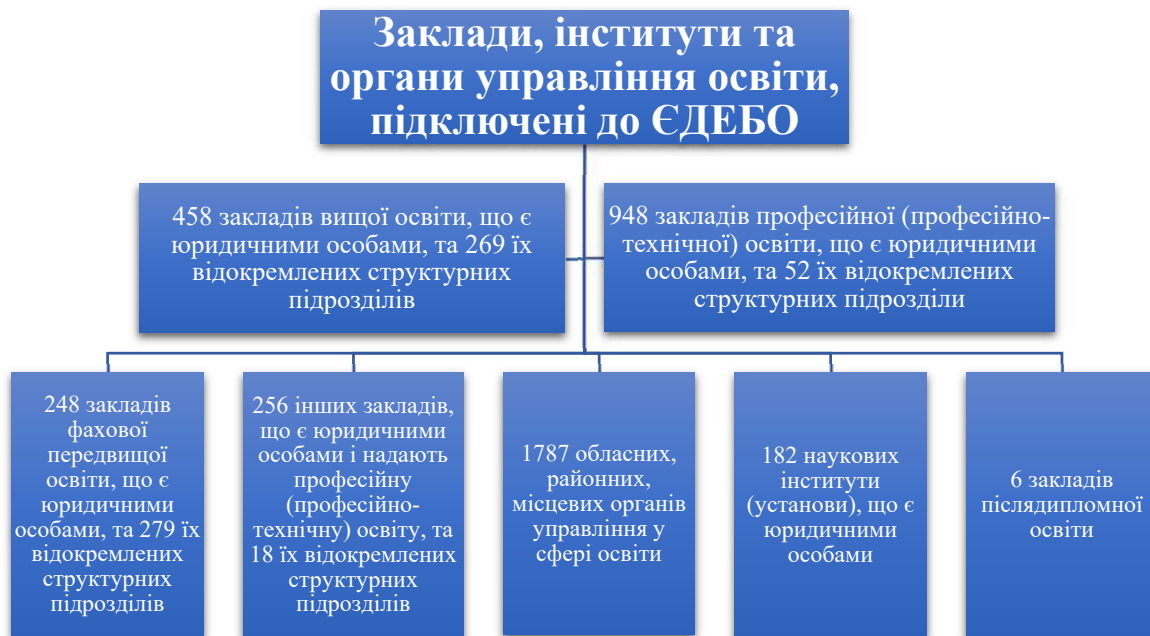

Рис. 13.4.1. Заклади, інститути та органи, підключені до Єдиної державної електронної бази з питань освіти станом на 1 січня 2022 р.

Побудовано на основі нормативно-правових документів.

У 2022 р. в умовах воєнного стану в Україні з метою посилення безпеки вступників внесено істотні зміни до порядків прийому на навчання для здобуття вищої, фахової передвищої освіти. На виконання зазначеного було доопрацьовано програмне забезпечення ЄДЕБО, зокрема реалізовано:

- можливість дистанційного подання заяв на вступ за всіма освітніми траєкторіями в особистому електронному кабінеті вступника. Для цього електронний кабінет вступника було оптимізовано – впроваджено єдиний кабінет для вступу за всіма траєкторіями вступу, у тому числі додано можливість електронного вступу з документом про базову середню освіту;

- участь у конкурсному відборі за результатами єдиного вступного випробування. Наприклад, для наймасовішої траєкторії вступу – на основі повної загальної середньої освіти – за результатом національного мультипредметного тесту (з української мови, математики та історії) й мотиваційним листом, а для окремих траєкторій вступу – виключно за мотиваційним листом;

- доповнення спеціальних умов участі в конкурсному відборі категорією «Особи, місце проживання яких зареєстровано (задекларовано) на особливо небезпечній території» та внесення відповідних змін до порядку конкурсного відбору.

У ЄДЕБО міститься інформація про зарахування, переведення, поновлення, відрахування, завершення навчання тощо здобувачів вищої освіти в Україні з 2012 р., професійної (професійно-технічної) освіти – з 2013 р., фахової передвищої освіти – з 2020 р. Виготовлення студентських і учнівських квитків державного зразка здобувачам вищої й професійної (професійно-технічної) освіти здійснюється з використанням даних ЄДЕБО починаючи з 2014 р., документів про вищу та професійну (професійно-технічну) освіту – з 2015 р., про фахову передвищу освіту – з 2020 р.

Наприкінці 2021 р. у ЄДЕБО реалізовано модулі для відображення зарахування на навчання іноземців (зважаючи на особливості цього процесу), внесення інформації щодо внутрішньої та зовнішньої академічної мобільності у сферах вищої й фахової передвищої освіти, реалізовано формування в ЄДЕБО замовлень документів про освіту за освітньо-науковим ступенем доктора філософії (освітньо-творчим ступенем доктора мистецтв).

З 2018 р. у ЄДЕБО реалізовано процес електронного ліцензування провадження освітньої діяльності у сфері вищої освіти, з 2019 р – професійної (професійно-технічної) освіти, з 2020 р. – фахової передвищої та післядипломної освіти. З 2019 р. до ЄДЕБО вноситься інформація про акредитацію освітніх програм, спеціальностей, напрямів підготовки у сфері вищої освіти, з 2021 р. – фахової передвищої освіти.

ЄДЕБО містить п'ять реєстрів та інформаційні сервіси (рис. 13.4.2), які з 2018 р. функціонують у відкритому доступі на вебсайті бази (<https://info.edbo.gov.ua/>).

Рис. 13.4.2. Реєстри та сервіси Єдиної державної електронної бази з питань освіти

Побудовано на основі нормативно-правових документів.

З початком військової агресії рф проти України зазначені реєстри й сервіси набули особливого значення, адже з їх використанням особи, які здобули освіту в Україні та/або є педагогічними, науково-педагогічними працівниками закладів освіти України й вимушено залишили місця проживання (стали внутрішньо переміщеними особами чи виїхали за кордон), можуть підтвердити здобуття освіти (певного освітнього (освітньо-кваліфікаційного, освітньо-професійного) рівня) та/або роботу в зазначених закладах освіти, не маючи на руках документів про освіту та/або про роботу в закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої й вищої освіти.

На вебсайті ЄДЕБО громадськість може відслідковувати перебіг вступної кампанії для здобуття вищої та фахової передвищої освіти з будь-якої точки світу, адже на цьому ресурсі доступна інформація про конкурсні пропозиції на вступ до закладів освіти й подані вступниками заяви, можливий пошук конкурсних пропозицій за обраними параметрами вступу, відображаються статистичні дані вступних кампаній у різних розрізах.

На згаданому вебсайті доступний сервіс для отримання особою виписки з наявними в ЄДЕБО відомостями про неї щодо даних про навчання для здобуття вищої, фахової передвищої, професійної (професійно-технічної) освіти та документів про здобуту загальну середню, професійну (професійно-технічну), фахову передвищу, вищу освіту. Також на вебсайті функціонує сервіс підтвердження дійсності довідок про навчання іноземців, виданих закладами освіти.

Наразі в ЄДЕБО триває формування єдиної електронної системи моніторингу працевлаштування випускників закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти, в якій міститиметься інформація про працевлаштування випускників закладів освіти (за даними Пенсійного фонду України). Ця система функціонуватиме у відкритому доступі.

Для верифікації інформації, що внесено (вноситься) до бази, налаштовано взаємодію ЄДЕБО з державними електронними інформаційними ресурсами, а саме:

- Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, держателем якого є Міністерство юстиції України, з метою верифікації внесених до ЄДЕБО відомостей про заклади освіти, органи управління освітою тощо;

- Державним реєстром фізичних осіб – платників податків, держателем котрого є Державна податкова служба України, з метою верифікації внесених до ЄДЕБО реєстраційних номерів облікових карток платників податків.

Окрім того, реалізовано взаємодію з інформаційно-телекомунікаційною системою Українського державного центру міжнародної освіти МОН, ПАК «Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту» тощо.

В ЄДЕБО забезпечується кіберзахист із дотриманням законодавства у сфері захисту інформації. Для цього в інформаційно-комунікаційній системі ЄДЕБО у 2022 р. модернізовано комплексну систему захисту даних, у якій запроваджено сучасні організаційно-правові та інженерно-технічні заходи безпеки разом із застосуванням апаратних, програмно-апаратних і програмних засобів захисту від несанкціонованого доступу, а також для криптографічного захисту інформації.

Варто зауважити, що ЄДЕБО розвивається навіть в умовах воєнного стану, розширюється спектр виконаних нею функцій, що автоматизують освітні послуги, й на сьогодні вже неможливо уявити інформаційну частину сфери освіти без неї.

13.5. Функціонування та роль ПАК «АІКОМ»⁹⁶ для інформаційного забезпечення ухвалення управлінських рішень в умовах воєнного стану

Програмно-апаратний комплекс «Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту» (ПАК «АІКОМ») – це національна інформаційна освітня система Міністерства освіти і науки України, технічним адміністратором якої є ДНУ «Інститут освітньої аналітики» (далі – ІОА). Це система класу EMIS (Education Management Information System – електронна система управління освітою) для дошкільної, позашкільної, шкільної та професійної (професійно-технічної) освіти, яка є модернізованою системою ДІСО (накази МОН від 24.03.2016 № 320 та від 31.08.2016 № 1054) у результаті успішно впровадженого гранту Світового банку P161312 (<https://cutt.ly/3umQU2Z>). Зазначений комплекс постійно використовується МОН для формування заходів з освітньої політики, таких як розподіл коштів на заробітну плату педагогам, забезпечення комп'ютерною технікою, покращення Інтернету, розподіл LEGO-наборів, замовлення підручників, електронні щоденники й журнали, запис до дитсадків тощо.

ПАК «АІКОМ» – це сукупність апаратно-програмних засобів для формування єдиного інформаційного простору статистики й аналітики освіти України задля підвищення ефективності діяльності органів управління у сфері освіти на всіх функціональних рівнях в умовах децентралізації та становлення державно-громадської моделі управління освітою, забезпечення національної й регіональних статистичних служб якісними даними для бюджетного процесу (формування бюджету та оцінки ефективності його виконання), створення відкритих інформаційних аналітичних систем на принципах Open Data з метою інформування освітянської спільноти, широких кіл громадськості про стан і результати діяльності закладів освіти на всіх рівнях за критеріями якості, забезпечення передумов для переходу до електронного врядування в системі освіти.

ПАК «АІКОМ» виконує такі основні завдання:

- Збір достовірних, актуальних доказових даних про стан системи освіти за затвердженою системою показників.
- Збір необхідної для Державної служби статистики України інформації та забезпечення органів регіональної статистики даними про стан освітньої галузі на національному й регіональному рівнях.
- Забезпечення достовірною статистичною та адміністративною інформацією для уможливлення ефективного бюджетного процесу на національному й регіональному рівнях у розрізі окремих закладів освіти, ОТГ, районів для планування видатків на освіту на основі повних, актуальних, достовірних даних

⁹⁶ Документи: Положення про програмно-апаратний комплекс «Автоматизований інформаційний комплекс освітнього менеджменту», затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 02.12.2021 № 1255; Атестат відповідності Комплексної системи захисту інформації, зареєстрований у Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України 15.04.2021 за № 22815, дійсний до 15.04.2025.

і обґрунтованих, прозорих, підзвітних принципів та процедур розподілу освітньої субвенції, а також можливості аналізу ефективності використання бюджетних коштів на рівні ЗЗСО, ОТГ, району, країни.

- Реалізація можливості інтеперабельності ПАК «АІКОМ» із різними освітніми інформаційними системами й базами даних (ЄДЕБО, БД УЦОЯО, органами управління у сфері освіти, проектами дослідження якості освіти тощо).

- Забезпечення органів управління у сфері освіти й широких кіл громадськості доказовими даними про стан і результати освітньої діяльності для проведення моніторингу якості освіти.

- Забезпечення органів управління й громадськості доказовими даними для прийняття ефективних управлінських рішень щодо підвищення доступності освіти та її якості.

ПАК «АІКОМ» має побудовану й атестовану комплексну систему захисту інформації (чинний атестат відповідності, зареєстрований у Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України). Він не має вітчизняних безкоштовних державних аналогів у сфері загальної середньої, дошкільної, позашкільної й професійної (професійно-технічної) освіти. ПАК «АІКОМ» призначений для організації всіх видів робіт зі збору освітньої статистики та опрацювання адміністративних даних закладів освіти, включаючи створення електронного архіву даних, автоматизованого управління процедурами збору інформації, контролю виконавської дисципліни, а також управління бізнес-процесами опрацювання інформації. Це вдосконалена версія Державної інформаційної системи освіти (ДІСО), яка має побудовану комплексну систему захисту інформації (КСЗІ), що дає змогу безпечно зберігати персональні дані здобувачів освіти та педагогічних працівників.

На сьогодні одним із основних завдань ІОА є автоматизація процесу збору статистичної інформації на рівні ЗЗСО з її подальшою верифікацією та агрегацією каскадом управлінь освітою на місцевому й обласному рівнях.

Разом із тим треба зазначити, що Реєстр суб'єктів освітньої діяльності згідно із Законом України «Про освіту» ведеться в ЄДЕБО, технічним адміністратором якої є ДП «Інфоресурс». Від ІОА було надано пропозиції щодо структури цього реєстру, де передбачено необхідність уніфікації ключових показників реєстру закладу освіти з їх подальшим оновленням виключно в програмному забезпеченні ЄДЕБО та отриманням їх до системи ПАК «АІКОМ» через АРІ-протокол.

Водночас уже забезпечено збір до ПАК «АІКОМ» персональних даних педагогічних працівників і, потенційно, буде здійснено накопичення даних про здобувачів освіти. КСЗІ рівня АС-3, Г-2 для системи ПАК «АІКОМ» уже атестовано Державною службою спеціального зв'язку та захисту інформації України.

Функції Автоматизованого інформаційного комплексу освітнього менеджменту (АІКОМ)

Функції нової АІКОМ

Збір даних

- Збір та облік освітніх статистичних даних за затвердженими формами офіційної статистичної звітності
- Реалізація збору за довільними формами, які можуть бути розробленими в системі за допомогою конструктора форм (без залучення програмістів)
- Автоматизація процесів контролю, каскадної реєстрації користувачів

Система готова до

- Розгортання модуля індивідуальних персональних даних (учні, вчителі)
- Взаємодії з іншими базами даних (освітні системи, МФУ і т.д.)

Аналіз даних

- Автоматичне генерування форм офіційної статистичної звітності
- Можливість представлення інформації з бази даних у вигляді довільної форми звіту (конструктор звітів)
- Модуль аналітики дозволяє працювати напряму з базою даних у зручному інтерфейсі, який не вимагає знання програмної мови запитів
- Можливість формування довільних вибірок, їх візуалізації та розміщення в зовнішніх ресурсах

Введення даних

- У цифровій формі через веб-інтерфейс (система має функціонал передзаповнення звітів у разі наявності інформації за минулий період)
- Шляхом збору з використанням програмного забезпечення третіх розробників
- У межах міжвідомчих угод про обмін даними

Верифікація даних

- В системі наявні автоматичні перевірки цілісності та валідності даних
- Адміністратор може повернути звіт респондента з коментарем до будь-якого поля внесених даних, за необхідності

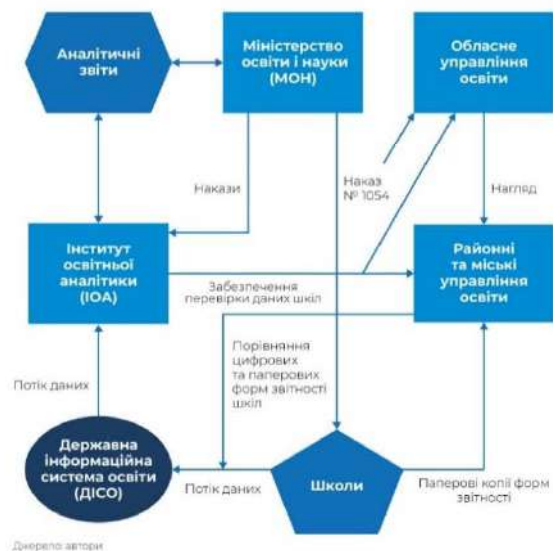
Експорт даних

- Генерування обов'язкових статистичних звітів
- Вільний доступ до сформованих датасетів та можливість створення окремих пошукових запитів через публічний Портал відкритих даних
- Експорт користувацьких звітів в різних форматах (Microsoft Word, Excel, PDF)

Схема інформаційних потоків, цикл інформаційних відгуків і коментарів Автоматизованого інформаційного комплексу освітнього менеджменту (АІКОМ)

Схема інформаційних потоків

Потенційна схема збору даних у оновленій ДІСО

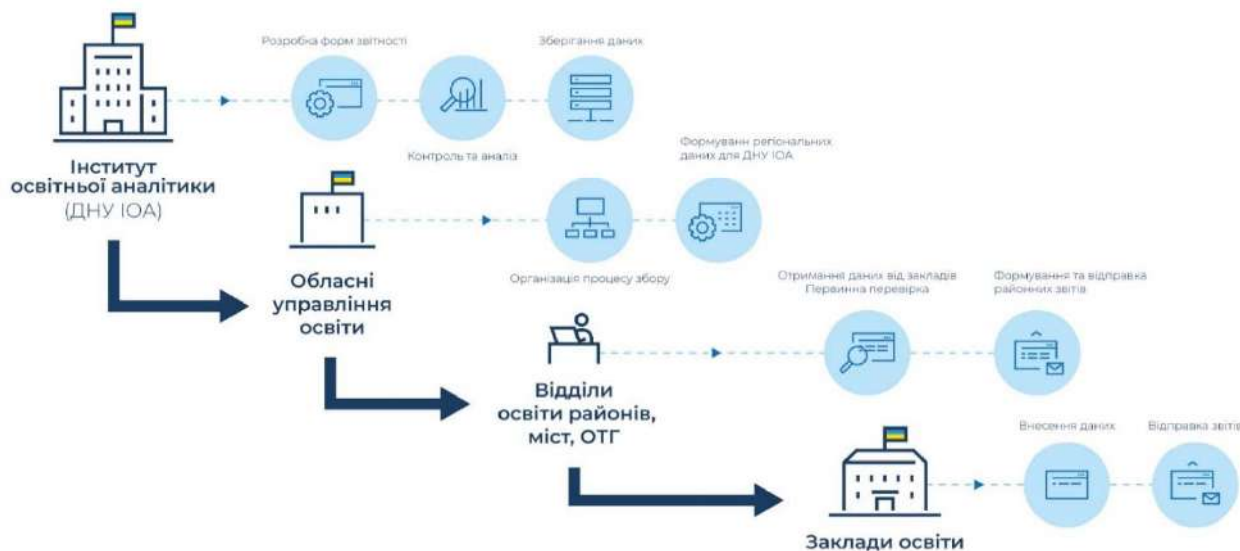
Цикл інформаційних відгуків і коментарів

Структура доступу, користування даними Автоматизованого інформаційного комплексу освітнього менеджменту (АІКОМ)

Структура доступу, користування даними

Для розуміння загальної ідеології побудови системи збору та обліку статистичної й адміністративної інформації варто пояснити організаційну ієрархічну структуру користувачів, яку побудовано за технологією контролю доступу на основі ролей (RBAC):

- Технічний адміністратор (та суперадмін) – користувач(-і) ІОА. Сфера «видимості» – повна. Повні права на перегляд інформації та зміни статусу за потреби (мається на увазі, зокрема, відхилення раніше прийнятого звіту за зверненням респондента).
- Користувач рівня МОН чи інститутів, що перебувають у сфері управління МОН, або інших центральних міністерств і відомств. Права – перегляд інформації згідно з узгодженим переліком.
- Користувачі обласних/районних органів управління освітою – на них покладено функцію перевірки звітів і створення агрегованих звітів відповідного рівня. Сфера їх «видимості» – зона ієрархічного підпорядкування. Наразі для другого рівня – обласний і місцевий (ОТГ). Існує практика створення на прохання великих міст користувачів третього рівня – управлінь освітою районів у містах.
- Користувачі закладів – обліковий запис, який дає можливість завантажувати необхідну інформацію в систему та підтверджувати її достовірність за допомогою накладання КЕП (ЕЦП).

Інформація ПАК «АІКОМ», зокрема, безпосередньо використовується для розрахунків розподілу бюджетних коштів освітньої субвенції на заробітну плату педагогічних працівників та інших управлінських цілей. Обсяг коштів освітньої субвенції становить майже третину бюджетних коштів, що витрачаються на освіту загалом, тому вимоги до достовірності освітньої статистичної інформації є дуже високими.

Система ДІСО / ПАК «АІКОМ» починаючи з 2016 р. використовувалася МОН як основний інструмент для збору та обробки даних, визначених в офіційних формах освітньої статистичної звітності. Перший збір даних у 2016 р. був пілотним, а вже в наступні роки (починаючи з 2017 р.) інформаційна система охопила всі заклади загальної середньої освіти країни. Деталізований до рівня закладу освіти, як окремого респондента, масив даних є інформаційною базою для розрахунку розподілу коштів освітньої субвенції на оплату праці педагогічних працівників сфери загальної середньої освіти. З бази також здійснюються численні вибірки різноманітної освітньої інформації для прийняття управлінських рішень.

Сьогодні в системі забезпечено автоматизований збір даних дошкільної (85-К), позашкільної (1-ПЗ), шкільної (ЗНЗ-1, 83-РВК, 77-РВК, 1-ЗСО) освіти та планується автоматизувати збір даних професійної (професійно-технічної) освіти. Наразі здійснюється модернізація ПАК «АІКОМ», у рамках якої реалізується перехід до збору індивідуальних деперсоналізованих даних здобувачів освіти (дані педагогічних працівників уже зібрано у 2021 р.). Це дасть змогу істотно підвищити достовірність освітньої статистичної інформації та якість розрахунків щодо розподілу коштів освітньої субвенції. У рамках модернізації цієї системи створюються модулі збору, обробки й верифікації особистих даних здобувачів освіти для подальшого складання всіх необхідних агрегованих звітів, зокрема форм статистичної звітності.

ПАК «АІКОМ» уже використовується в системі управління загальною середньою й дошкільною освітою на всіх її рівнях та безпосередньо в системі закладів освіти. Офіційна статистична звітність із 2017 р. за первинними формами закладів освіти та похідними агрегованими формами (ієрархічний каскад заклад освіти → місцевий рівень → обласний рівень → національний рівень) від них збирається саме за допомогою ПАК «АІКОМ». Ця система на сьогодні також забезпечує автоматизацію збору даних за формою 77-РВК щодо охоплення дітей шкільного віку освітою на виконання п. 9 Порядку ведення обліку дітей шкільного віку та учнів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 13.09.2017 № 684. З використанням цієї системи за допомогою окремого модуля відбувається відбір і замовлення підручників для закладів загальної середньої освіти. Коло фактичного прикладного застосування системи розширюється (створено багато додаткових модулів АІКОМ, що виконують прикладні функції, а саме: «Індекс здоров'я школи», «Безпечна і дружня до дитини школа», «Реєстрація в закладі дошкільної освіти» тощо). Багато модулів АІКОМ ще на стадії розроблення або проходять пілотні випробування, зокрема конструктор сайтів закладів дошкільної освіти, система запису до гуртків закладів позашкільної освіти.

Під час війни база даних АІКОМ стала первинним джерелом для створення оперативної аналітики. Деталізована до окремого педагогічного працівника й закладу освіти, база даних уможливіє різноманітні додаткові збори даних, а саме:

- оцінку поточної потреби в забезпеченні пристроями для навчання (різного типу, у т. ч. ноутбуками/хромбуками) та фіксацію факту видачі їх окремому педагогічному працівнику; ця автоматизація дає змогу здійснити

моніторинг розподілу та отримати скориговану потребу за результатами кожного чергового розподілу;

- акумулювання масиву індивідуальних запитів багатоцільової фінансової допомоги ЮНІСЕФ педагогічним працівникам із постраждалих територій (близько 80 дол. США кожному);

- верифікацію параметрів педагогічних працівників, які втратили підтверджуючі документи про стаж, звання, категорію тощо, з використанням верифікованого масиву первинних даних, із яких складалася форма 83-РВК восени 2021 р., тощо.

Для гарантування сталості роботи системи за супроводу Міністерства цифрової трансформації України було вжито низку заходів, таких як реплікація на AWS (підтримка DECIDE), використання більш надійного SSL-сертифіката, постійне резервування та ін.

13.6. Вебплатформа дистанційного навчання «Всеукраїнська школа онлайн» як сучасний онлайн-ресурс для змішаного й дистанційного навчання для здобувачів повної загальної середньої освіти та педагогічних працівників

У 2020 р. українська освіта зустрілася з труднощами, спричиненими пандемією COVID-19. Щоб допомогти вчителям і учням організувати змішане й дистанційне навчання в період карантину, навесні 2020 р. було започатковано телевізійний проєкт «Всеукраїнська школа онлайн». Увесь квітень-травень українські вчителі виходили в ефір на провідних телеканалах України та на ютуб-каналі Міністерства освіти і науки України та навчали учнів 5–11-го, а згодом і 1–4-го класів.

Із часом приватна ініціатива переродилася в державний проєкт із ширшими цілями – створити вебплатформу не як тимчасове рішення на випадок карантину, а як інструмент безпечної, доступної, якісної освіти. Міністерством освіти і науки України спільно з ДУ «Український інститут розвитку освіти» й Міністерством цифрової трансформації розроблено таку платформу, нею стала Всеукраїнська школа онлайн, доступна в усіх куточках України, зокрема на тимчасово окупованих територіях.

Державну ініціативу підтримали й донори. Так, за сприяння швейцарсько-українського проєкту DECIDE платформу було розроблено, Представництво ЮНІСЕФ в Україні підтримало роботу з підвищення доступності й інклюзивності матеріалів, Міжнародний фонд «Відродження» забезпечив розробку кабінету вчителя й мобільних застосунків (до речі, 75 % користувачів заходять на платформу через смартфони), представники бізнесу – компанії «Київстар», Vodafone, Lifecell – надали безкоштовний доступ до ВШО.

Офіційно платформа стартувала 11 грудня 2020 р. У червні 2022 р. на ній розміщено 2199 уроків, які забезпечують 73 курси.

Всеукраїнська школа онлайн – це українська онлайн-платформа для *змішаного* та *дистанційного* навчання учнів і методичної підтримки вчителів

5–11-х класів. Також заплановано розроблення курсів для початкової школи. Матеріали спрямовано на підтримання організації освітнього процесу.

Курс – набір різних видів навчальної діяльності, які в сукупності становлять зміст навчання з одного предмета для одного класу.

Описова частина курсу – загальні відомості про курс і особливості його проходження учнями (є лише в завершених курсах з української мови (8–11-й класи), алгебри (7–11-й класи) та геометрії (8–11-й класи).

Програма – навчальна програма курсу (сформована на основі чинної навчальної програми, затвердженої МОН, тематичне планування (перелік і тематика дистанційних курсів), наказ МОН від 26.10.2020 № 1315).

Урок є складовою курсу та містить щонайменше одне або кілька навчальних *відео* (загальною тривалістю мінімум 5 хв., тривалість кожного відео – максимум 15 хв.). Відео створено з використанням інфографіки, слайдів і анімації, що дає змогу *утримувати увагу* учнів. *Транскрипти* збільшують доступність навчального матеріалу для дітей з особливими освітніми потребами.

Кожний урок містить щонайменше один *конспект* уроку у вигляді PDF-файлу. Конспекти для самопідготовки доповнюють і розширюють тему відеоматеріалів, а також містять різноманітні активності, які дають змогу зробити урок інтерактивним. Наприклад, це інтерактивні посилання на онлайн-екскурсії, відеоквести, що проводяться за допомогою QR-коду, використання інтерактивних вправ у програмах Kahoot, Learning apps, Padlet. Окрім того, конспекти для самопідготовки розвивають у дітей пізнавальну активність та заохочують їх до дослідницької діяльності.

Тест для самоконтролю (щонайменше 5 тестових завдань) учень може проходити необмежену кількість разів. Допускається створення тестових завдань таких типів: із вибором однієї або кількох правильних відповідей; на введення чисел; із короткою відповіддю. Тестові завдання є засобом тренування вмінь і навичок та самоперевірки, допомагають учням отримувати конструктивний зворотний зв'язок щодо їхніх результатів навчання.

Підсумковий тест до теми (10–15 завдань) учень може пройти тільки один раз. Результат зараховується в навчальний прогрес і відображається в журналі (доступному в кабінеті вчителя).

Підсумковий тест до курсу учень може пройти лише один раз. Результат зараховується в навчальний прогрес та відображається в журналі. Є тільки в завершених курсах з української мови (8–11-й класи), алгебри (7–11-й класи) й геометрії (8–11-й класи). З алгебри та української мови передбачено щонайменше по 60 тестових завдань, з геометрії – мінімум по 40.

Представництво ЮНІСЕФ в Україні підтримало розроблення освітніх матеріалів для ВШО, що сприяло підвищенню доступності й інклюзивності матеріалів. Зокрема, за підтримки ЮНІСЕФ:

- проведено навчальні вебіари для вчителів і методистів із питань інклюзивності. На вебіарах розглядалися приклади застосування універсального дизайну під час розроблення уроків ВШО;
- розроблено практичні рекомендації «Як зробити онлайн-уроки інклюзивними», де вчителі знайдуть поради й приклади для планування та реалізації

онлайн-навчання, використання наочності й візуалізації, зважаючи на багатоманітність учнів, їхніх потреб і можливостей. Ці рекомендації будуть корисні при розробленні наступних уроків ВШО (<https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2022/04/inklyuzyvna-osvita.pdf>).

Щоб забезпечити більшу доступність ВШО для учнів, у т. ч. з особливими освітніми потребами, за підтримки ЮНІСЕФ до уроків ВШО створюються аудіо-дискрипції. Це лаконічні, детальні описи предметів, процесів і явищ та іншого, що використовується у відео. Вони дають учням із порушеннями зору ширший доступ до сприймання візуального контенту. На сьогодні створено понад 1500 таких описів.

Вебплатформа ВШО ввійшла до 30 видатних українських проєктів, створених за часи Незалежності⁹⁷, за версією видання Liga.net і міжнародної організації Project Management Institute. Глобальний договір ООН в Україні визнав ВШО найкращим проєктом 2021 р. у категорії «Суспільство». У 2021 р. Всеукраїнська школа онлайн отримала нагороду «Партнерство. Відкритий Уряд».

Зазначена вебплатформа стала важливим ресурсом для учнів у період дії воєнного стану. Різко збільшилася кількість відвідувань уроків і переглядів відео, із 120 тис. переглядів у лютому 2022 р. до 1,5 млн у березні та 1,4 млн у квітні 2022 р. Станом на кінець червня зафіксовано 5 млн переглядів відео.

Методистами Українського інституту розвитку освіти розроблено «Путівник по Всеукраїнській школі онлайн», який відповідає на такі питання: як швидко зареєструватися на платформі, як розібратися в інтерфейсі ВШО, як організоване оцінювання на платформі; як організувати дистанційне й змішане навчання з допомогою матеріалів ВШО; які на платформі є можливості для дітей з особливими освітніми потребами?

Доступ до путівника можна отримати за посиланням: <https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2022/04/vseukrayinska-shkola-onlajn-4.pdf>. Також завдяки благодійній організації ВФ «Крок за кроком» путівник перекладено англійською мовою, що допомагає вчителям за кордоном, які працюють з українськими дітьми, організувати роботу з платформою. Завантажити англійську версію можна тут: <https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2022/04/vseukrayinska-shkola-onlajn-angl..pdf>.

Розроблено низку методичних рекомендацій щодо використання матеріалів ВШО в освітньому процесі, а саме:

- Методичні рекомендації, розроблені ДУ «Український інститут розвитку освіти» (<https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2022/06/mr-1315-1.pdf>).
- Методичні рекомендації, розроблені ГО «Освіторія» (https://lms.e-school.net.ua/meta_user/teacher_guidelines/).

Також МОН спільно з ДУ «УІРО» за підтримки ЮНІСЕФ розроблено курс про організацію змішаного й дистанційного навчання за допомогою матеріалів Всеукраїнської школи онлайн (https://www.youtube.com/playlist?list=PLVW_Af0RV6bZntwEFW6PgTosEekv41wCQ).

⁹⁷ Можемо пишати: 30 видатних українських проєктів, створених за часи Незалежності / ЛІГАБізнесІнформ. URL: https://project.liga.net/projects/30_projects_ukraine/?fbclid=IwAR2voJhXaPNOuyeWtPAuUg1lLzyM043RmgRUBOTsSURHw89PRtFnD5ZduWs.

13.7. Функціонування АС «ІРЦ» в умовах воєнного стану: підтримка осіб з ООП

У грудні 2006 р. Україна як держава-учасниця ООН прийняла Конвенцію «Про права осіб з інвалідністю», у якій наголошується, що держави-учасниці мають збирати статистичні й дослідні дані, що відображають стан участі держави в житті людей з особливими потребами. Отримані за цим напрямом дані дають змогу розробляти та здійснювати стратегії для забезпечення права дітей з ООП на повноцінне життя в суспільстві.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про інклюзивно-ресурсний центр» від 12.07.2017 № 545 передбачає забезпечення автоматизації процедури створення заяв щодо проходження комплексної оцінки дітьми з особливими освітніми потребами, формування висновків про цю комплексну оцінку. Автоматизація є необхідністю, яка передуює повному переходу на електронний, безпаперовий документообіг у системі інклюзивно-ресурсних центрів (ІРЦ).

Для автоматизації цих процесів було створено систему АС «ІРЦ», що активно використовується фахівцями ІРЦ, освітянами, батьками. Система АС «ІРЦ» забезпечує проведення поточного аналітичного контролю діяльності інклюзивно-ресурсних центрів у режимі реального часу та можливість оперативного доступу до центральної бази облікових журналів заяв і висновків, інших даних, які слугують основою для прийняття управлінських рішень Міністерством освіти і науки України (в т. ч. щодо цільового фінансування мережі) та розроблення численних нормативно затверджених документів, заяв, висновків, індивідуальних програм розвитку.

АС «ІРЦ» призначена для забезпечення єдиного інтегрованого інформаційного середовища у сфері інклюзивної освіти, потрібного для обробки відомостей, що утворюються в процесі діяльності інклюзивно-ресурсних центрів, інших суб'єктів освітньої діяльності, з метою інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття рішень на всіх рівнях управління інклюзивною освітою (рис. 13.7.1).

У 2018 р. розпочато масштабну реформу системи оцінки особливих освітніх потреб, яка передбачає реорганізацію мережі психолого-медико-педагогічних консультацій та створення територіально доступної, уніфікованої мережі ІРЦ. За чотири роки в Україні розбудована й продовжує функціонувати мережа таких центрів. Вони забезпечують системний, кваліфікований психолого-педагогічний супровід здобувачів дошкільної та загальної середньої освіти.

У рамках розбудови АС «ІРЦ» створено відповідний портал, за допомогою якого батьки можуть: подати заяву до ІРЦ онлайн, отримувати запрошення на проходження комплексного оцінювання, зберігати заяву й висновок в електронному вигляді та контролювати проведення занять із дитиною. Також розроблено та апробовано мобільні застосунки на платформах IOS і Android (для зручності користувачів їх розміщено в середовищі Play Market та App Store).

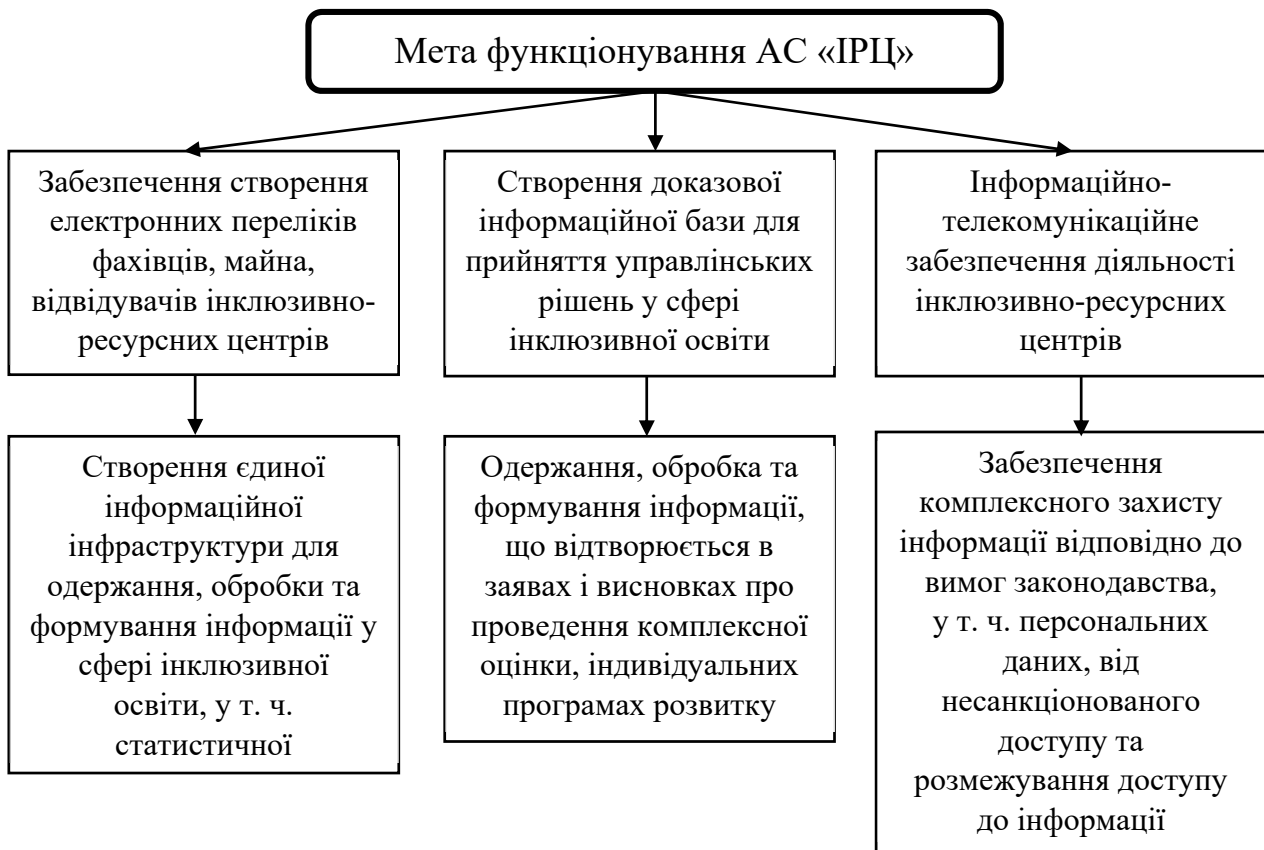

Рис. 13.7.1. Мета функціонування АС «ІРЦ»

Побудовано авторами.

АС «ІРЦ» є інтегрованою інформаційно-телекомунікаційною системою, технічні засоби якої перебувають у межах території України. Архітектура АС «ІРЦ» являє собою комплекс автоматизованих робочих місць, об'єднаних у єдину інформаційну систему захищеними каналами зв'язку з використанням технології віддаленого доступу та підключенням до мереж зв'язку загального користування.

Роботи з розвитку АС «ІРЦ» виконуються повністю в межах фінансування, отриманого в рамках бюджетної програми 2201260 «Загальнодержавні заходи у сфері освіти».

На виконання наказу Міністерства освіти і науки України від 05.08.2019 № 1069 і постанови Кабінету Міністрів України від 16.10.2014 № 630В було забезпечено:

- інклюзивно-ресурсні центри з можливістю створення, редагування та зберігання даних форми звітності 1-ІРЦ;
- структурні підрозділи органів управління освітою, що опікуються питаннями діяльності інклюзивно-ресурсних центрів, – можливістю створення та зберігання агрегованих даних форми звітності 1-ІРЦ;
- механізм контролю якості й достовірності даних, що вводяться чи об'єднуються (агрегуються);

- необхідною інформацією батьків (законних представників дитини), фахівців ІРЦ, структурних підрозділів із питань діяльності інклюзивно-ресурсних центрів органів управління освітою областей і МОН для реалізації можливостей більш кваліфіковано організувати проведення комплексних оцінок та, в разі потреби, повторних комплексних оцінок;

- визначення особливих освітніх потреб дитини в разі переходу дитини з особливими освітніми потребами із дошкільного закладу освіти до закладу загальної середньої освіти, переведення дитини зі спеціального закладу дошкільної освіти, спеціального закладу загальної середньої освіти, закладу загальної середньої освіти до інклюзивної (спеціальної) групи закладу дошкільної освіти або інклюзивного (спеціального) класу закладу загальної середньої освіти;

- визначення потреби в продовженні тривалості здобуття освіти для осіб з особливими освітніми потребами, які здобувають загальну середню освіту;

- надання послуг дітям з особливими освітніми потребами, які проживають (навчаються) у відповідній об'єднаній територіальній громаді (районі), місті (районі міста).

Розпорядником АС «ІРЦ» є Міністерство освіти і науки України, яке:

- вживає організаційні заходи, пов'язані із забезпеченням функціонування системи;

- здійснює контроль за забезпеченням захисту інформації в системі згідно із законодавством;

- використовує інформацію, що міститься в системі, з метою прийняття управлінських рішень;

- встановлює вимоги до апаратного й програмного забезпечення системи;

- визначає перелік інформації, доступ до якої надається вповноваженим суб'єктам;

- визначає порядок доступу користувачів до АС «ІРЦ»;

- забезпечує збір, обробку та формування інформації, у т. ч. персональних даних, у сфері інклюзивної освіти;

- забезпечує аналіз інформації щодо поточного стану інклюзивної освіти в Україні, зокрема діяльності ІРЦ і закладів освіти України, що забезпечують здобуття дошкільної, загальної середньої, позашкільної та професійної (професійно-технічної) освіти;

- забезпечує контроль змісту і стану інформації, яка надається в АС «ІРЦ», на предмет забезпечення її повноти, актуальності й достовірності.

Технічним адміністратором АС «ІРЦ» є ДНУ «Інститут освітньої аналітики», що належить до сфери управління розпорядника АС «ІРЦ» (рис. 13.7.2).

Користувачами АС «ІРЦ» є посадові особи Міністерства освіти і науки України та його структурних підрозділів, установ і організацій, які належать до сфери управління ІРЦ, місцевих органів управління освітою та підпорядкованих (підконтрольних) їм закладів освіти, інші користувачі, яким в установленому порядку надано право доступу до інформації в цій системі.

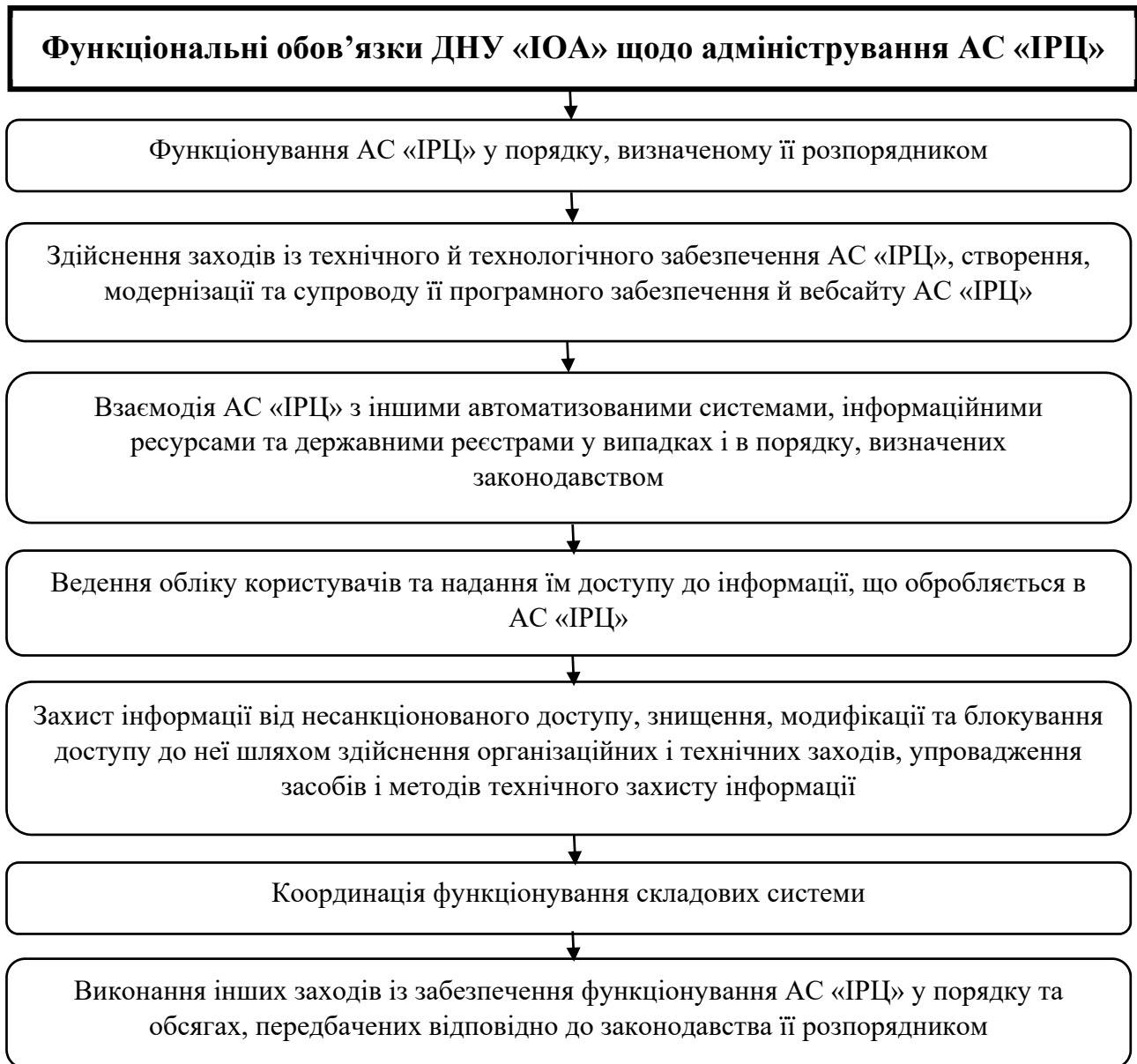

Рис. 13.7.2. Функціональні обов'язки ДНУ «ІОА» щодо адміністрування АС «ІРЦ»

Побудовано авторами.

Місцевими адміністраторами АС «ІРЦ» є посадові особи місцевих органів управління освітою, їхніх структурних підрозділів і посадові особи ІРЦ. Місцевий адміністратор АС «ІРЦ» забезпечує:

- облік користувачів та надання їм доступу до інформації, що обробляється в системі;
- захист інформації від несанкціонованого доступу шляхом знищення, модифікації й блокування доступу до неї;
- призначення відповідальних осіб за роботу з АС «ІРЦ»;
- використання АС «ІРЦ» відповідно до законодавства;
- дотримання порядку доступу до АС «ІРЦ», визначеного технічним адміністратором АС «ІРЦ»;
- технічну підтримку й методичний супровід користувачів АС «ІРЦ».

Захист інформації в АС «ІРЦ» відповідає положенням законів України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» і «Про захист персональних даних». В АС «ІРЦ» захисту від несанкціонованого доступу підлягає вся інформація, а також програмне забезпечення, призначене для її створення й обробки. Вимоги щодо надійності функціонування АС «ІРЦ» наведено на рис. 13.7.3.

Рис. 13.7.3. Вимоги щодо надійності функціонування АС «ІРЦ»

Побудовано авторами.

В АС «ІРЦ» функціонує комплексна система захисту інформації, що забезпечує:

- розмежування доступу користувачів і програм користувачів до інформації;
- виявлення та реєстрацію спроб порушення розмежування доступу;
- автоматизовану ідентифікацію користувачів і експлуатаційного персоналу при зверненні до ресурсів АС «ІРЦ»;
- реєстрацію фактів порушення доступу;
- протоколювання дій користувачів, включаючи доступ із зовнішніх систем;
- заборону на несанкціоновану зміну конфігурації АС «ІРЦ»;
- виявлення, ідентифікацію та видалення комп'ютерних вірусів на серверах системи;
- захист бази даних, звітної, архівної інформації від несанкціонованого доступу й фізичного руйнування;

- захист інформації від спотворення та несанкціонованого використання при взаємодії структурних складових АС «ІРЦ» через канали зв'язку;
- захист цілісності даних від руйнувань при аварійних режимах і збоях в електроживленні АС «ІРЦ».

У АС «ІРЦ» передбачено захист інформації, що передається, від несанкціонованого доступу засобами криптозахисту, для чого забезпечено:

- шифрування з гарантованою стійкістю та імітозахистом інформації, яка передається через канали зв'язку між об'єктами автоматизації;
- криптографічне перетворення інформації, що передається через відкриті ІР-мережі загального користування;
- авторизацію електронних документів засобами формування й перевірки КЕП;
- керування та розподіл ключової й ідентифікуючої інформації;
- відповідність законодавству України в частині захисту інформації.

Для гарантування сталості роботи системи при супроводі Міністерства цифрової трансформації України було вжито низку заходів, таких як реплікація на AWS (підтримка DECIDE), використання більш надійного SSL-сертифіката, постійне резервування тощо. Завдячуючи підтримці фонду «Відродження», який у мирний час стимулював і супроводжував якісне вдосконалення й розвиток системи, було забезпечено здійснення відповідних оперативних заходів із посилення захисту системи у воєнний час.

13.8. Забезпечення програмно-апаратних інфраструктурних освітніх потреб учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану

У рамках продовження проєкту «Ноутбук кожному вчителю» МОН працює над постачанням комп'ютерної техніки для педагогічних працівників. За підтримки ЮНІСЕФ та ДНУ «Інститут освітньої аналітики» проведено всеукраїнське опитування громад для визначення технічних потреб внутрішньо переміщених учасників освітнього процесу.

З метою забезпечення цих потреб у травні 2022 р. МОН підписало угоду про партнерство з компанією Google про *передання 43 тис. ноутбуків*. Окрім цього, перша партія ноутбуків у кількості 5 тис. від ЮНІСЕФ уже прибула до України та розподіляється між педагогічними працівниками пошкоджених і зруйнованих закладів освіти. На сьогодні одержана підтримка покриває 25 % загальної потреби, тому пріоритетом МОН є продовження переговорів і вихід на нових виробників комп'ютерного обладнання для забезпечення технікою кожного вчителя, котрий потребує допомоги. Також ініційовано опитування щодо освітніх потреб закладів фахової передвищої та вищої освіти.

За результатами загальнонаціонального опитування, що проводилося Міністерством освіти і науки України спільно з ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Освітнім кластером у партнерстві з ЮНІСЕФ, Міжнародною неурядовою

організацією Save the Children та іншими партнерами в травні 2022 р. (листи МОН від 06.05.2022 № 1/4916-22 та від 30.05.2022 № 1/5736-22), є така потреба в комп'ютерному обладнанні для забезпечення доступу до освіти, організації дистанційного навчання:

- ноутбуки для педпрацівників ЗЗСО і ЗП(ПТ)О – 165 309 од.;
- планшети для здобувачів освіти – 202 562 од.

За результатами домовленостей МОН із партнерами з розвитку, станом на 21 червня 2022 р. підтверджено постачання 48 000 ноутбуків для педагогічних працівників ЗЗСО та ЗП(ПТ)О, а саме:

- 5000 ноутбуків, які передаються на підставі листа МОН до ЮНІСЕФ від 17.03.2022 № 1/3491-22;
- 43 000 ноутбуків, що передаються на підставі Угоди про партнерство між Міністерством освіти і науки України та компанією Google від 23.05.2022 № 1/5394-22.

За дорученням Міністра освіти і науки України першочергово було здійснено забезпечення потреб педагогічних працівників, які працюють у ЗЗСО і ЗП(ПТ)О, що постраждали (були пошкоджені чи зруйновані) внаслідок агресії рф (*перший етап*).

Другим етапом партнерам із розвитку рекомендується пропорційно закрити потреби всіх педпрацівників закладів освіти в міру надходження Україні допомоги (пріоритетність щодо конкретних закладів і педпрацівників визначатиметься місцевими органами управління освітою як найбільш наближеними суб'єктами до кінцевих отримувачів допомоги).

Наприкінці квітня 2022 р. надійшло підтвердження щодо постачання 5000 ноутбуків від ЮНІСЕФ. Тоді для закриття першої черги було рекомендовано визначити 10 областей, де постраждало найбільше закладів освіти (були зруйновані чи пошкоджені⁹⁸). Інформація про пошкодження закладів освіти щотижня оперативно надається місцевими органами управління освітою та оновлюється на вебсайті «Освіта під загрозою» (<https://saveschools.in.ua/>). До цього переліку станом на 30 квітня 2022 р. увійшли такі області:

- Харківська (зруйновано 51, пошкоджено 320 закладів);
- Запорізька (зруйновано 18, пошкоджено 9 закладів);
- Чернігівська (зруйновано 10, пошкоджено 120 закладів);
- Миколаївська (зруйновано 7, пошкоджено 123 заклади);
- Луганська (зруйновано 6, пошкоджено 128 закладів) – актуальну інформацію неможливо зібрати через бойові дії;
- Херсонська (зруйновано 4, пошкоджено 63 заклади);
- Київська (зруйновано 3, пошкоджено 113 закладів);
- Донецька (зруйновано 1, пошкоджено 329 закладів) – актуальну інформацію неможливо зібрати через бойові дії;
- Житомирська (зруйновано 1, пошкоджено 77 закладів);
- Сумська (зруйновано 1, пошкоджено 45 закладів).

⁹⁸ Пошкодженими вважаються й ті заклади, які фізично не постраждали, проте були розграбовані мародерами.

Для надання рекомендацій ЮНІСЕФ щодо пріоритетного забезпечення педпрацівників 5000 ноутбуками МОН було організовано оперативний збір потреб у комп'ютерному обладнанні для забезпечення можливості педпрацівникам постраждалих ЗЗСО та ЗП(ПТ)О продовжувати працювати (лист МОН від 30.04.2022 № 22/21-22).

За інформацією, наданою обласними департаментами освіти і науки, загальна потреба за цим критерієм на початок травня 2022 р. становила 17 876 ноутбуків.

35 ноутбуків із 5000 було передано на потреби педпрацівників Міжнародної української школи – державної міжнародної школи дистанційного навчання, яка з початку війни забезпечувала доступ до освіти для українських дітей за кордоном. Решту 4065 ноутбуків за узгодженням із ЮНІСЕФ та обласними департаментами освіти і науки було рекомендовано розподілити порівну між шістьма областями (Житомирською, Київською, Миколаївською, Сумською, Харківською, Чернігівською), потреба яких становила понад 1000 девайсів, – по 583 ноутбуки на область.

Кількість ноутбуків для Донецької, Запорізької, Луганської й Херсонської областей було визначено відповідно до їхніх індивідуальних запитів чи можливостей⁹⁹ на той час організувати прийняття та забезпечення педпрацівників ноутбуками (наприклад, заявлена потреба Донецької області – 963 ноутбуки, проте на прохання керівництва департаменту кількість ноутбуків для забезпечення першої черги зменшилася до 229 од.).

За підсумками забезпечення ноутбуками від ЮНІСЕФ, залишається незакритою потреба першого етапу – 12 911 девайсів, яку планується закрити за рахунок очікуваних надходжень пристроїв у рамках благодійної допомоги від Google.

Щодо надходження 43 000 ноутбуків від Google варто зауважити, що МОН рекомендувало донору поділити весь пул на дві черги:

- першою чергою повністю забезпечуються незакриті потреби першого етапу для педпрацівників постраждалих закладів – 12 911 ноутбуків 10 згаданим вище областям;
- другою чергою (30 089 ноутбуків, що залишаються після першої черги) пропорційно закриваються потреби всіх областей України й м. Києва, визначені за результатами загальнонаціонального опитування (табл. 13.8.1).

Очікується, що другою чергою закриться близько 30 % усієї заявленої потреби для всіх областей України (щонайменше 20 % на кожний регіон).

Важливим напрямом роботи із партнерами з розвитку є надання вчителям і учням набору цифрових інструментів для оптимізації освітнього процесу. Серед пріоритетів співпраці – забезпечення шкіл зручними й легкими в адаптації сервісами для проведення занять та комунікації з учнями. Безкоштовний доступ до своїх продуктів надали компанії Microsoft, Google і Zoom. Зокрема, отримано 500 тис. ліцензій пакета Microsoft Office 365 A1 для шкіл, надано 38 тис. ліцензій Microsoft 365 A3, що включають пакет MS Office 365 та оновлення Windows for

⁹⁹ Департаменти освіти Донецької, Луганської та Херсонської областей переміщені, розташовані в інших областях, тому не могли забезпечити належне прийняття, зберігання чи доставку більшої кількості ноутбуків.

Education для закладів освіти України всіх рівнів. Google надає безкоштовний доступ до розширених можливостей сервісу Google Workspace for Education для коледжів і університетів України (T&L-ліцензії).

Таблиця 13.8.1

Моделювання розподілу ноутбуків освітянам згідно із заявленою ними потребою в благодійній допомозі

Регіон	Надано ЮНІСЕФ (частина першого запиту)	Розподіл 43 тис. від Google		Заявлена загальна потреба	
		Перша черга (дозабезпечення першого запиту)	Друга черга (пропорційний розподіл залишка згідно з другим запитом)	планшети	ноутбуки
Вінницька обл.		0	1970	5988	9653
Волинська обл.		0	1041	4595	5101
Дніпропетровська обл.		0	2959	4166	14 498
Донецька обл.	229	734	299	202	2427
Житомирська обл.	583	540	1929	894	10 577
Закарпатська обл.		0	912	8119	4469
Запорізька обл.	409	0	2165	26 562	11 017
Івано-Франківська обл.		0	1741	29 017	8533
Київська обл.	583	2197	1583	22 897	10 538
Кіровоградська обл.		0	788	4028	3859
Луганська обл.	676	157	146	22 136	1549
Львівська обл.		0	1957	9 391	9587
Миколаївська обл.	583	1592	90	16 167	2614
Одеська обл.		0	1672	6411	8193
Полтавська обл.		0	903	5549	4427
Рівненська обл.		0	1679	1468	8229
Сумська обл.	583	865	738	1773	5063
Тернопільська обл.		0	1246	13 674	6105
Харківська обл.	583	5233	537	1277	8448
Херсонська обл.	153	483	226	79	1741
Хмельницька обл.		0	1418	2764	6946
Черкаська обл.		0	1170	3892	5731
Чернівецька обл.		0	402	745	1971
Чернігівська обл.	583	1110	943	2161	6315
м. Київ		0	1575	8607	7718
Усього	4965	12 911	30 089	202 562	165 309

Складено авторами.

Для ефективної роботи вчителя з різноманітними цифровими інструментами впродовж літа буде проведено серію тренінгів від Google та Microsoft із метою підвищення рівня цифрової компетентності й використання наданих сервісів для освітян.

Ще один важливий результат – згода Vodafone, Lifecell та Київстар про надання безлімітного, нетарифікованого доступу до сервісів дистанційного навчання.

Десятки закладів вищої освіти України отримали систему супутникового інтернет-зв'язку «Starlink» виробництва компанії SpaceX. Під час війни особливо важливо мати надійні комунікації й доступ до мережі Інтернет. Starlink – це величезна перевага, яка дасть можливість студентам і викладачам працювати й навчатися за будь-яких умов. Як відомо, Starlink – найбільш стабільна та найменш вразлива інтернет-платформа у світі. Відтепер заклади вищої освіти можуть забезпечувати доступ до освітніх електронних навчальних ресурсів, бібліотек, репозитаріїв, освітніх платформ LMS та інших ресурсів стійким високошвидкісним інтернет-зв'язком. Це дає їм змогу надавати якісні освітні послуги й забезпечує безперебійну роботу критичної інфраструктури ЗВО в умовах сьогодення. З метою втілення програми інформатизації та забезпечення сталості й безперервності освітнього процесу, створення безпечних умов для навчання та викладання, Міністерством освіти і науки України спільно з Міністерством цифрової трансформації України реалізовано передання десятків комплектів обладнання Starlink, що складається з терміналу й супутникової антени та забезпечує доступ до високошвидкісного, високонадійного супутникового зв'язку.

13.9. Перспективи цифровізації освіти та забезпечення освітньою управлінською інформацією

Основними завданнями цифровізації освіти України в короткостроковому періоді є:

1. Ініціація в закладах освіти ІТ-аудиту для виявлення першочергових потреб здобувачів освіти та подальшого забезпечення учасників освітнього процесу всім необхідним, зокрема системотехнічним обладнанням, системами комунікації з іншими учасниками освітнього процесу, електронним класним журналом, доступом до мережі Інтернет. Масив даних акумулюється на національному рівні, є джерелом інформації для численних донорів, які можуть і бажають надати відповідну підтримку сфері освіти України.

2. Підтримка й розвиток вебплатформи дистанційного навчання «Всеукраїнська школа онлайн», державного електронного класного журналу, що адмініструється в ПАК «АІКОМ». Зусилля в цьому напрямку дадуть змогу поглибити дебюрократизацію освітнього процесу, посилити інструментарій дистанційного та змішаного навчання. Крім того, у вільному доступі на вебсайті Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» розміщено електронні версії всіх підручників для закладів загальної середньої освіти, якими може користуватися будь-який учитель або здобувач освіти.

3. Сприяння ритмічному та зростаючому за обсягами постачанню комп'ютерної техніки освітянам і здобувачам освіти, зокрема в рамках продовження проєкту «Ноутбук кожному вчителю». З цією метою ЮНІСЕФ спільно з Державною науковою установою «Інститут освітньої аналітики» проведено всеукраїнське опитування громад для визначення ІТ-потреб внутрішньо переміщених учителів. Виявлено, що потреба в девайсах становить 165 тис. ноутбуків та

202 тис. планшетів. Для задоволення цих потреб у травні 2022 р. МОН підписано угоду про партнерство з компанією Google про передання 43 тис. ноутбуків. Окрім того, до України вже прибула перша партія (5 тис.) ноутбуків від ЮНІСЕФ. Комп'ютерна техніка передається вчителям, що евакуювалися з тимчасово окупованих територій, і вчителям закладів, які постраждали від нападів із боку РФ. Наразі вона покриває 25 % загальної потреби, тому пріоритетом МОН є продовження переговорів, забезпечення технікою кожного вчителя, який потребує допомоги. Спільно з ЮНІСЕФ та Світовим банком проведено опитування стосовно оцінки освітніх втрат і потреб 749 закладів фахової передвищої й вищої освіти. Згідно з результатами опитування, майже в 40 % цих закладів відсутні технічні засоби навчання, що може бути однією з основних причин неповернення студентів до освітнього процесу. Для комунікації щодо потреб у технічному забезпеченні серед партнерів із розвитку готується детальний звіт.

4. Подальший розвиток аналітичних інформаційних систем управління освітою та баз даних для прийняття управлінських рішень, перехід до формування й реалізації державної політики у сфері освіти і науки, у т. ч. освітнього фінансування, що базується на деталізованих, достовірних, актуальних персоналізованих даних, які збиратимуться централізовано в електронному вигляді. На сьогодні ПАК «АІКОМ» та ЄДЕБО вже містять значний масив даних і мають чітку дорожню карту розвитку, наповнення, забезпечення актуальності баз даних, що використовуються для прийняття управлінських рішень. У найближчій перспективі необхідно забезпечити наповнення, актуалізацію та збір індивідуальних даних здобувачів загальної середньої освіти для моделювання освітньої субвенції. Надалі плануються пілотні випробування автоматизації відрахування, зарахування й переведення учнів. Уже функціонує система управлінських освітніх індикаторів Solid Info, що формується з використанням актуальних даних зазначених систем і баз даних.

Основними завданнями розвитку цифровізації освіти України в повоєнний період є:

1. Розвиток технологій дистанційного навчання та е-діловодства закладів освіти шляхом модернізації вебплатформи дистанційного навчання «Всеукраїнська школа онлайн»; запровадження державного електронного класного журналу; удосконалення ПАК «АІКОМ», наповнення репозитаріїв електронних освітніх ресурсів.

2. Застосування різноманітних сценаріїв забезпечення здобувачів освіти та освітян програмно-апаратними засобами для навчання й викладання на основі деталізованих даних, що формують відповідний запит.

3. Спільна робота з Міністерством цифрової трансформації України над розвитком інфраструктури інтернет-покриття для закладів освіти, місць тимчасового перебування здобувачів освіти та освітян.

4. Реалізація і впровадження цифрового освітнього паспорта – цифрової освітньої інфраструктури, що забезпечить збір, обробку та збереження аналітичної інформації щодо освітньої траєкторії здобувачів освіти й даних освітньої статистики в розрізі кожного закладу освіти, функціонування електронних

кабінетів здобувачів освіти та цифрову прозорість управлінських процесів у закладах освіти за рахунок розвитку ПАК «АІКОМ» і ЄДЕБО та їх інтеграції з іншими державними інформаційними системами й реєстрами. ПАК «АІКОМ» використовуватиметься закладами освіти (за винятком закладів вищої та фахової передвищої освіти) для ведення операційної діяльності, діловодства, архівного зберігання документів і подання звітності в електронному вигляді, а також виконуватиме роль центральної бази даних та програмного інтерфейсу для сторонніх освітніх інформаційних систем, які застосовуються закладами освіти й учасниками освітнього процесу. Перспектива створення та запровадження цифрового освітнього паспорта дасть змогу забезпечити прозорість і ефективність діяльності не лише закладів освіти, а й органів управління освітою завдяки цифровізації всіх процесів управління.

Висновки

1. Цифрові технології дедалі активніше використовуються для вдосконалення організації освітнього процесу та покращення управління в закладах освіти. Для управлінців створено ряд освітніх реєстрів, функціонують освітні інформаційні системи, за допомогою яких збирається, обробляється, зберігається різноманітна статистична та адміністративна інформація. Період пандемії COVID-19 і наступний за ним період дії воєнного стану, запроваджений унаслідок збройної агресії РФ проти України, актуалізували нові вимоги до розвитку освітніх інформаційних технологій у контексті як забезпечення ефективного дистанційного й змішаного навчання, так і поліпшення управління освітою в умовах наявності значної чисельності внутрішньо переміщених учасників освітнього процесу, їх виїзду за кордон у пошуках безпечного для життя середовища.

2. Міністерство освіти і науки України з перших днів російського вторгнення активізувало роботу щодо залучення якомога більшого числа міжнародних партнерів, українських організацій і представників бізнес-сектору до підтримки цифрової освіти в Україні. Серед головних партнерів, які швидко відгукнулися та ефективно підставили своє цифрове плече МОН, можна назвати: ЮНІСЕФ, War Child, Klett Publishers, Save the Children, EU4DigitalUA, Coursera, Udemy, edX, Міжнародний фонд «Відродження», Tech ToTheRescue, ЮНЕСКО, DECIDE, Google, Microsoft, SpaceX, HP, LEGO, SpaceX і багато локальних партнерів.

3. В умовах воєнного стану особливої актуальності набуває кіберзахист. До початку війни, 14 травня 2021 р., Радою національної безпеки і оборони України було схвалено Стратегію кібербезпеки України. Сьогодні Україна фактично захищає свої кордони й у кіберпросторі. Міністерство цифрової трансформації України з перших днів війни надало відомчим інформаційним системам Міністерства освіти і науки України низку додаткових можливостей стосовно посилення їх безперебійності, цілісності, збереження баз даних, гарантування захисту від несанкціонованого доступу. Серед реалізованих сценаріїв – системи резервування, реплікації в незалежні від екзогенного впливу сховища (AWS тощо), посилені SSL-сертифікати, можливості професійних безпекових аудитів тощо. Усе це разом із оперативним реагуванням команди

освітньої цифровізації, технічних адміністраторів, результувало сталість роботи національних інформаційних освітніх систем в умовах війни. Крім того, паралельно розгорнулася системна робота з учасниками освітнього процесу з удосконалення їхньої цифрової компетентності, забезпечення цифрової гігієни.

4. Тенденцією останнього часу на територіях, де ведуться бойові дії, з боку окупантів є посилення уваги до сфери освіти. Вони намагаються запустити освітній процес за російськими навчальними програмами, з російськими підручниками; серед загиблих цивільних є багато освітян. У зв'язку з цим важливо унеможливити доступ ворога до освітніх реєстрів, баз даних, національних і локальних. У першу чергу це стосується різноманітних приватних освітніх інформаційних систем і ресурсів, які продовжують функціонувати та містять персональну інформацію про здобувачів освіти, їхніх батьків, педагогічних і непедагогічних працівників закладів освіти, зазначають особливості соціального статусу учасників освітнього процесу. Рекомендується вжити такі заходи для запобігання згаданим ризикам: локальні освітні реєстри, бази даних і копії державних реєстрів мають бути переміщені в безпечне місце/середовище на вільних територіях, якщо ж вони зберігаються на окупованих та сусідніх їм територіях, то їх потрібно знищити. Програмне забезпечення, що функціонує на робочих комп'ютерах освітян, може автоматично зберігати документи й дані на цих комп'ютерах, тому освітні персональні дані чи програмне забезпечення, у разі небезпеки опинитися в руках ворога, мають бути заздалегідь видалені. Необхідно забезпечити застосування механізму превентивного відключення з боку технічних адміністраторів, власників, операторів національних та локальних, державних і приватних освітніх інформаційних систем та освітніх інформаційних ресурсів доступу для користувачів на окупованих територіях до «чутливої» інформації.

5. Міністерством освіти і науки України здійснено комплекс заходів щодо розвитку освітніх цифрових технологій, а саме: створено Всеукраїнську школу онлайн, безкоштовний державний електронний класний журнал на базі ПАК «АІКОМ», Всеукраїнський розклад онлайн, освітню платформу Learning passport, забезпечено розроблення тематичних всеукраїнських інтерактивних онлайн-уроків, упроваджено ряд амбітних активностей, забезпечених низкою цифрових гігантів світового рівня, зокрема корпораціями Google та Microsoft, виробниками комп'ютерного обладнання HP тощо. Google і Microsoft у межах благодійної допомоги надали доступ до своїх освітніх програмних пакетів, супроводжують процеси забезпечення освітян України додатковими пристроями для навчання. За сприяння МОН постійно організовуються загальнонаціональні онлайн-навчання для стимулювання освоєння учасниками освітнього процесу нових технологій.

6. З початком військової агресії РФ проти України реєстри й сервіси Єдиної державної електронної бази з питань освіти набули особливого значення. Адже особи, які здобули освіту в Україні та/або є педагогічними, науково-педагогічними працівниками закладів освіти України й вимушено залишили місця проживання (стали внутрішньо переміщеними особами чи виїхали за кордон), можуть підтвердити через ЄДЕБО факт здобуття освіти (певного освітнього

(освітньо-кваліфікаційного, освітньо-професійного) рівня), наявність роботи в зазначених закладах освіти, навіть у разі втрати документів про освіту та/або роботу в закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти. На вебсайті ЄДЕБО громадськість може відслідковувати перебіг вступної кампанії для здобуття вищої й фахової передвищої освіти з будь-якої точки світу, адже на цьому ресурсі доступна інформація про конкурсні пропозиції на вступ до закладів освіти та подані вступниками заяви, можливий пошук конкурсних пропозицій за обраними параметрами вступу, відображаються статистичні дані вступних кампаній у різних розрізах. На згаданому вебсайті доступний сервіс для отримання особою виписки з наявними в ЄДЕБО відомостями про неї. На сьогодні ЄДЕБО розвивається навіть в умовах воєнного стану, розширюється спектр реалізованих нею функцій, що автоматизують освітні послуги.

7. Під час війни база даних ПАК «АІКОМ» стала первинним джерелом для формування різноманітної оперативної інформації для підрозділів Міністерства освіти і науки України. Деталізована до окремого педагогічного працівника й закладу освіти ця база даних уможливила різноманітні додаткові збори даних, зокрема з оцінювання поточної потреби в забезпеченні електронними пристроями для навчання (наприклад, ноутбуками/хромбуками), фіксацію факту їх видачі окремому педагогічному працівнику; акумулювання масиву індивідуальних запитів багатоцільової фінансової допомоги ЮНІСЕФ педагогічним працівникам із постраждалих територій (80 дол. США кожному); перевірку даних про педагогічних працівників, які втратили підтверджуючі документи про стаж, звання, категорію тощо, з використанням верифікованого масиву первинних даних. Для гарантування сталості роботи ПАК «АІКОМ» за супроводу Міністерства цифрової трансформації України було вжито ряд заходів, таких як реплікація на AWS (підтримка DECIDE), використання більш надійного SSL-сертифіката, постійне резервування тощо.

8. Упродовж періоду дії воєнного стану в українській освіті успішно впроваджено низку освітніх цифрових технологій. Зокрема, важливим ресурсом для учнів у цей період стала Всеукраїнська школа онлайн, методичне забезпечення якої здійснювалося за участі ДУ «Український інститут розвитку освіти» та ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». Методистами Українського інституту розвитку освіти розроблено «Путівник по Всеукраїнській школі онлайн» для швидкої реєстрації, розуміння інтерфейсу ВШО, алгоритму оцінювання на платформі тощо (доступ до путівника за посиланням: <https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2022/04/vseukrayinska-shkola-onlajn-4.pdf>). Всеукраїнський фонд «Крок за кроком» переклав путівник англійською мовою, що дало змогу вчителям за кордоном, які працюють з українськими дітьми, організувати роботу з платформою (<https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2022/04/vseukrayinska-shkola-onlajn-angl.pdf>). ДУ «Український інститут розвитку освіти» розроблено низку методичних рекомендацій щодо використання матеріалів Всеукраїнської школи онлайн (<https://uied.org.ua/wp-content/uploads/2022/06/mr-1315-1.pdf>); окремі методичні рекомендації було розроблено ГО «Освіторія» (https://lms.e-school.net.ua/meta_user/teacher_guidelines/). За

підтримки ЮНІСЕФ МОН спільно з УІРО розробили для Всеукраїнської школи онлайн курс про організацію змішаного й дистанційного навчання (https://www.youtube.com/playlist?list=PLVW_Af0RV6bZntwEFW6PgTosEekv41wCQ).

9. Важливим принципом української освіти є її доступність для всіх дітей. Систему автоматизації роботи інклюзивно-ресурсних центрів (АС «ІРЦ») створено з метою підтримки освітнього процесу для дітей з особливими освітніми потребами. АС «ІРЦ» продовжує функціонувати в умовах війни, забезпечує автоматизацію процедури створення заяв із проходження комплексної оцінки дітьми з особливими освітніми потребами, формування висновків про цю оцінку. В АС «ІРЦ» передбачено захист інформації від несанкціонованого доступу засобами криптозахисту. Для цього забезпечено шифрування з гарантованою стійкістю й імітозахистом інформації, яка передається через канали зв'язку між об'єктами автоматизації; криптографічне перетворення інформації, що передається через відкриті ІР-мережі загального користування; авторизацію електронних документів засобами формування та перевірки КЕП; керування й розподіл ключової та ідентифікуючої інформації; відповідність законодавству України в частині захисту інформації. Для гарантування сталості роботи системи за супроводу Міністерства цифрової трансформації України було посилено ряд заходів безпеки, а саме: реплікація на AWS (підтримка DECIDE), використання більш надійного SSL-сертифіката, постійне резервування тощо. Завдяки підтримці Міжнародного фонду «Відродження», який у мирний час стимулював і супроводжував якісне вдосконалення та розвиток системи, було забезпечено здійснення відповідних оперативних заходів із посилення захисту системи у воєнний час.

10. Подолання нерівності доступу закладів освіти, педагогів, здобувачів освіти до інформаційно-комунікаційних технологій є пріоритетним завданням Міністерства освіти і науки України. У рамках продовження проєкту «Ноутбук кожному вчителю» МОН працює над забезпеченням учителів комп'ютерною технікою. Інститутом освітньої аналітики за підтримки МОН і ЮНІСЕФ було проведено всеукраїнське опитування громад для визначення технічних потреб внутрішньо переміщених учасників освітнього процесу. З метою забезпечення цих потреб у травні 2022 р. МОН підписало угоду про партнерство з компанією Google про передання 43 тис. ноутбуків. І перша партія ноутбуків від ЮНІСЕФ у кількості 5 тис. уже прибули в Україну та розподілені між педагогічними працівниками пошкоджених і зруйнованих закладів освіти. На сьогодні надана підтримка покриває 25 % загальної потреби, тому МОН продовжує переговори із залучення нових виробників комп'ютерного обладнання для забезпечення технікою кожного вчителя, який потребує допомоги. Також ініційовано подібне опитування щодо освітніх потреб закладів фахової передвищої та вищої освіти.

11. Важливим напрямом роботи із партнерами з розвитку стало надання вчителям та учням набору цифрових інструментів для оптимізації освітнього процесу. Ідеться про забезпечення шкіл зручними й легкими в адаптації сервісами для проведення занять і комунікації з учнями. Безкоштовний доступ до своїх продуктів надали компанії Microsoft, Google і Zoom. Зокрема, отримано 500 тис. ліцензій пакета Microsoft Office 365 A1 для шкіл, надано 38 тис. ліцензій

Microsoft 365 A3, що включають пакет MS Office 365 та оновлення Windows for Education для закладів освіти України всіх рівнів. Google надає безкоштовний доступ до розширених можливостей сервісу Google Workspace for Education для коледжів і університетів України (T&L-ліцензії). Для ефективної роботи вчителя з різноманітними цифровими інструментами впродовж літа проводиться серія тренінгів від Google та Microsoft із метою підвищення рівня цифрової компетентності й використання наданих сервісів для освітян. Ще один важливий результат – згода Vodafone, Lifecell і Київстар про надання безлімітного, нетарифікованого доступу до сервісів дистанційного навчання.

12. Наразі Міністерство освіти і науки України проводить інтенсивну роботу з напрацювання дієвих сценаріїв розв’язання проблем у забезпеченні освітнього процесу цифровим контентом, пристроями, технологіями; удосконалює та уніфікує в цьому контексті низку освітніх інформаційних систем і централізованих інформаційних баз.

Додатки

Корисні посилання

- [1.A] Підсумковий звіт Оцінювання потреб України у сфері освіти (6 травня – 24 червня 2022 р.). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/07/07/Pids.zvit.Otsin.potreb.Ukr.u.sferi.osvity-UK-6.05-24.06.22.pdf> (*укр*).
- [1.B] Підсумковий звіт Оцінювання потреб України у сфері освіти (6 травня – 24 червня 2022 р.). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/07/07/Pids.zvit.Otsin.potreb.Ukr.u.sferi.osvity-EN-6.05-24.06.22.pdf> (*анг*).
- [1.C] ПАК «АІКОМ». URL: <https://aikom.iea.gov.ua/>.
- [1.D] АС «ІРЦ». URL: <https://ircenter.gov.ua/>.
- [2.A] ЄДЕБО. URL: <https://info.edbo.gov.ua/>.
- [2.B] Державні безкоштовні електронні щоденники та журнали для закладів загальної середньої освіти. URL: <https://e-journal.iea.gov.ua/>.
- [2.C] Освітня платформа для дітей, молоді, освітян та батьків (Learning passport). URL: <https://ukraine.learningpassport.unicef.org/#/course/course-library>.
- [2.D] Всеукраїнська школа онлайн. URL: <https://lms.e-school.net.ua/>.
- [3.A] Всеукраїнський онлайн-розклад. URL: <https://mon.gov.ua/ua/vseukrayinskij-rozklad>.

	A	B	C	D
1				

	A	B	C	D
2				
3				

14. ВІДНОВЛЕННЯ ОСВІТИ В УКРАЇНІ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ОСВІТНЬОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Незважаючи на продовження бойових дій РФ на території України, Урядом України готуються плани повоєнної розбудови країни. Так, 4 липня 2022 р. під час Міжнародної конференції в Лугано (Швейцарія) Прем'єр-міністр України презентував План відновлення України, який містить окремий розділ щодо повоєнного відновлення сфери освіти й науки. Міністр освіти і науки України зазначив, що над запропонованими проєктами та заходами спільно працювали представники МОН, Офісу Президента, Комітету ВРУ з питань освіти, науки та інновацій, понад 170 українських, а також близько 80 іноземних експертів і партнерів¹⁰⁰.

У відбудовчий період планується продовження розпочатих реформ, націлених на розвиток та посилення людського потенціалу країни (продовження реформи НУШ, розбудова мережі сучасних закладів освіти, реалізація стратегії розвитку вищої освіти, підготовка кваліфікованих фахівців тощо). Особливу увагу буде приділено створенню належних умов для інноваторів і науковців, що сприятиме розвитку інноваційної економіки.

Як підкреслюється в документі, освітня й наукова політика спрямовуватиметься головним чином на забезпечення рівного доступу до високоякісної освіти, подальший розвиток професійних і особистих навичок, необхідних для національної економіки, суспільства.

На повоєнний період основними завданнями розвитку української освіти¹⁰¹ визначено такі:

- коригування освітніх програм відповідно до навчальних втрат, спричинених війною;
- відновлення освітнього процесу на охоплених війною територіях, а також інфраструктури освітніх і наукових закладів;
- забезпечення психологічної підтримки учасників навчально-виховного процесу, запровадження програм їх психологічної реабілітації, адаптації, підтримки у воєнний та післявоєнний періоди;
- відновлення повномасштабного незалежного оцінювання при вступі й атестації студентів;
- продовження реалізації реформи НУШ, створення доступного та безпечного цифрового освітнього й дослідницького середовища;
- забезпечення підготовки кваліфікованих фахівців для потреб економіки країни з використанням можливостей дуальної освіти, державно-приватного партнерства, запровадження фінансової автономії закладів вищої освіти;

¹⁰⁰ План відновлення України: освіта та наука як фундамент розвитку людського потенціалу / М-во освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/plan-vidnovlennya-ukrayini-osvita-ta-nauka-yak-fundament-rozvitku-lyudskogo-potencialu>.

¹⁰¹ Social Recovery. Ukraine Recovery Conference, 4-5 July 2022, Lugano, Switzerland. URL: https://uploads-ssl.webflow.com/621f88db25fbf24758792dd8/62bd01b9049cb35af0bbe702_ENG_Social%20Recovery_URC.docx.pdf.

- відновлення грантової підтримки наукових і науково-технічних розробок Національним фондом досліджень України;
- прискорення інтеграції в європейську та світову освітню й дослідницьку сфери.

Освічена нація має фундаментальне значення для посилення людського потенціалу країни. Освіта відіграє важливу роль у формуванні інноваційного суспільства, прискорює економічне зростання на засадах сталого розвитку, підвищує індивідуальний добробут і згуртованість.

У плані відновлення наголошується на необхідності врахування досвіду європейських країн, використання принципів, підходів, інструментарію та практик ЄС. Підтримка Євросоюзу на політичному, експертному й інституційному рівнях дає Україні можливість залучити допомогу для підвищення стійкості вітчизняної освіти та науки під час війни, а також відбудови країни в повоєнний період. При відновленні зруйнованої й пошкодженої освітньої інфраструктури будуть враховуватися європейські стандарти якості, безпеки та інклюзивності.

У свою чергу, МОН деталізувало зазначений план у Концепції відновлення освіти і науки України впродовж 2022–2032 років. Окреслено низку ключових напрямків такого відновлення, а саме: розвиток людського потенціалу; європейська інтеграція освіти та науки; розвиток науки й інновацій; розвиток вищої, фахової передвищої та освіти дорослих; розвиток професійної (професійно-технічної) освіти; розвиток дошкільної, шкільної, позашкільної, спеціальної й інклюзивної освіти; цифрова трансформація освіти та науки.

Розвиток людського потенціалу. Україна зіткнулася з найбільшим соціально-економічним викликом із часу здобуття незалежності в 1991 р. Широкомасштабна війна, розв'язана російською федерацією 24 лютого 2022 р., зумовила масштабне вимушене переміщення учасників освітнього процесу: за кордон виїхало 670 тис. учнів і більш ніж 24 тис. учителів закладів загальної середньої освіти, евакуйовано 2029 дітей з особливими освітніми потребами.

Освітня галузь зазнала масштабних матеріальних втрат. Зокрема, за час військових дій з 24 лютого 2022 року пошкоджено близько 2000 закладів освіти, більше 200 закладів повністю зруйновано, зруйновано 15 % дослідницької інфраструктури.

Військові дії унеможливили підтримання належного рівня безпеки в багатьох закладах освіти, призвели до обмеження доступу до якісної освіти, погіршення психічного здоров'я дітей, оскільки частина з них отримали психологічні травми різного ступеня.

Цілями розвитку сфери освіти є: забезпечення якісної, доступної та безпечної освіти впродовж життя; підготовка конкурентоспроможних фахівців для інноваційної економіки. Для їх досягнення буде створено сучасну освітню й дослідницьку інфраструктуру відповідно до потреб громадян і держави; й надалі здійснюватимуться системні освітні трансформації, зокрема:

– до 2030 р. частка 15-річних учнів, які не досягають базового рівня знань із читання, математики та природничих наук, не перевищуватиме 15 %; щонайменше 96 % дітей віком від 3 до 6 років буде охоплено дошкільною освітою;

– до 2032 р. частка випускників шкіл, які обирають профтехосвіту, становитиме 43 %;

– поліпшиться психологічна підтримка дітей і вчителів, приміром усі практичні психологи системи освіти до 2030 р. будуть користуватися міжнародним інструментарієм, стандартами якості та протоколами реагування;

– посиляться інтеграція України в європейський дослідницький простір, зокрема до 2030 р. вітчизняні вчені візьмуть участь у понад 320 міжнародних наукових проєктах.

Європейська інтеграція освіти та науки. Буде досягнуто статус програмної країни в програмі ЄС Еразмус+, за якого українські заклади освіти, студенти, викладачі, молодь стануть повноцінними партнерами в активностях програми.

Буде побудовано нову архітектуру освіти дорослих, що передбачатиме освіту впродовж життя для особистісного й професійного зростання. Зокрема, до 2025 р. щонайменше 47 % дорослого населення братиме участь у навчанні протягом року за програмами освіти дорослих. При цьому визнаватимуться результати неформальної та інформальної освіти.

Відбудеться інтеграція до європейського освітнього й дослідницького простору, у т. ч. буде реалізовано програму «EU4Skills: кращі навички для сучасної України» із залученням 58 млн євро на модернізацію професійної (професійно-технічної) освіти. ЗВО України стануть учасниками альянсів європейських університетів, причому 5–7 % вітчизняних ЗВО вже у 2023 р. Щорічний приріст нових партнерств становитиме 10 %, зокрема стосовно програм Open Science (відкрита наука), «Горизонт Європа», «Євратом», ЦЕРН, ERIC, EOSC, COST.

Буде проведено гармонізацію українського освітнього та наукового законодавства й відповідної державної політики з європейськими, завдяки чому принципи, підходи, практики та інструменти ЄС системно використовуватимуться в освітній і науковій сферах. Прогрес освітньої політики України буде вимірюватися за допомогою EU-level targets.

Наука та інновації. Наука буде спрямована на забезпечення соціально-економічного зростання на засадах сталого розвитку для підвищення індустріальної конкурентоспроможності, збільшення частки інноваційно активних підприємств із 16,8 до 34,7 %; розвитку високотехнологічного виробництва та зростання наукоємності ВВП у три рази; подолання глобальних викликів світу шляхом запровадження принципів відкритої науки й залучення до співпраці наукової діаспори із 47 країн світу.

Підвищиться статус, поліпшаться умови та розширяться можливості для вчених, зросте обсяг фінансування досліджень на 531 млн грн (внесок «Горизонт Європа») і 20 млн євро (ЕІС для стартапів). Відкриється більший доступ до наукової інформації, зокрема 78 тис. учених зможуть працювати з 27 базами даних; помітно зросте мобільність науковців та інноваторів, чисельність таких учених сягне 27 тис. осіб.

Буде створено новітню інфраструктуру, у т. ч. за рахунок залучення бізнесу. Це передбачатиме спільне фінансування 7 інноваційних парків, відкриття доступу до інфраструктури партнерів 78 тис. учених, реєстрацію в Директорії журналів відкритого доступу (DOAJ) 7 українських наукових

журналів, а також створення першого національного порталу міжнародного науково-технічного співробітництва.

Наука спрямовуватиметься на розвиток економіки й задоволення першочергових потреб держави, серед яких збереження та збільшення інтелектуального потенціалу (понад 1500 вчених академій повернуться до України, чисельність дослідників зросте з 51 тис. до 56 тис. осіб, збільшиться частка дослідників віком до 40 років з 30,7 до 34 %). Поглиблюватиметься інтеграція науки й інноваційного підприємництва, зокрема за рахунок реалізації проекту «Стартап-школа – інкубатор – акселератор» на базі 6 ЗВО та наукових установ. Розшириться членство України в Європейській інноваційній раді, що надасть доступ інноваторам до інструментів EIC Accelerator, EIC Pathfinder.

Вища освіта та освіта дорослих. Цілями вдосконалення такої освіти є: забезпечення можливості розвитку й гідного працевлаштування громадян України, підтримки демократичних цінностей, згуртування українського суспільства, підготовки затребуваних фахівців і науковців для національної економіки.

Зростатиме довіра до освітньої, наукової та експертної діяльності ЗВО, щонайменше 80 % учасників освітнього процесу не стикатимуться з корупцією, дискримінацією й академічною недоброчесністю.

Розбудовуватиметься сучасна мережа ЗВО та освітній простір, що стане запорукою поліпшення якості вищої освіти. Буде укрупнено державні ЗВО (у середньому до 10 тис. здобувачів в одному закладі), оновлено й обладнано 2 тис. лабораторій і аудиторій, реконструйовано 200 будівель гуртожитків.

Заклади вищої освіти стануть автономними та фінансово забезпеченими, при цьому рівень академічної автономії досягне 70 %, організаційної – 80 %, кадрової – 87 %, фінансової – 70 %. Поглибиться інтернаціоналізація вищої освіти України, зокрема 20 вітчизняних ЗВО ввійдуть до 1000 найкращих університетів світу; 200 тис. іноземних студентів здобуватимуть вищу освіту в Україні. Розшириться охоплення безперервною освітою, понад 1 млн осіб отримають визнання результатів навчання в рамках неформальної й інформальної освіти. Поліпшиться синергія взаємодії освіти та бізнесу, у 50 університетах буде запроваджено дуальне навчання, до екосистеми 70 ЗВО буде залучено приватний капітал.

Професійна (професійно-технічна) освіта. Буде зорієнтована на забезпечення потреб економіки у кваліфікованих кадрах після війни (аграрії, будівельники, працівники ІТ-сфери й технологічно складних професій), швидкого виходу фахівців на ринок праці та продовження навчання впродовж життя. До 2032 р. мережа ЗП(ПТ)О, яка забезпечуватиме потреби територіальних громад у фахівцях, охоплюватиме 100 реконструйованих ЗП(ПТ)О і 40 гуртожитків; буде створено 12 інноваційних центрів професійної досконалості й 200 навчально-практичних центрів для здобуття часткових кваліфікацій.

Серед громадян України, які здобувають якісну професійну освіту за власною траєкторією, до 2027 р. буде 80 % педпрацівників, які пройшли навчання за сучасними програмами; буде доступно 160 різноманітних онлайн-курсів на платформі «Професійна освіта онлайн», запроваджено 1500 короткотермінових програм для навчання, оновлено 300 освітніх стандартів професій.

До 2032 р. буде реалізовано підхід «робітники мобільні на ринку праці» завдяки створенню центрів розвитку професійної кар'єри в усіх (100 %) ЗП(ПТ)О, поширенню дуальної форми навчання й програм стажування для 50 % учнів ЗП(ПТ)О і 30 % роботодавців; усі кваліфікаційні центри проводитимуть оцінювання професійних компетентностей.

Дошкільна, шкільна, позашкільна, спеціальна та інклюзивна освіта. Вона буде спрямована на самореалізацію кожної дитини, раннє виявлення здібностей, формування майбутнього фахівця для розбудови суспільства та економіки України як успішної європейської країни.

Буде створено ефективну мережу освітніх закладів, задля чого планується відбудувати/відновити 1958 закладів освіти, 99 ІРЦ; розбудовано мережу закладів профільної освіти (ліцеїв), розширено мережу закладів раннього розвитку; організовано підвезення всіх учасників освітнього процесу (придбано 3133 шкільних автобуси); збільшено кількість приватних закладів освіти; надано доступ до якісної освіти особам з особливими освітніми потребами, дітям у лікарнях («Школа супергероїв»); підтримано освітні хаби за кордоном.

Сформується безпечне й комфортне освітнє середовище завдяки відновленню/побудові укриття в 100 % закладів загальної середньої освіти, реалізації програми Президента України «Здорова Україна» в закладах освіти та ініціативи першої леді з психологічної й емоційної підтримки учасників освітнього процесу, забезпеченню здобувачів освіти здоровим харчуванням.

Буде істотно вдосконалено сучасний контент, використано навчальні інноваційні технології, зокрема оновлено 100 % освітніх програм і електронних версій підручників для НУШ; створено 25 STEM-центрів у закладах післядипломної освіти та оснащено всі ЗЗСО STEM-лабораторіями; запроваджено індивідуальні освітні траєкторії здобувача освіти; створено мережу інтерактивних музеїв науки; забезпечено розвиток білінгвальної освіти.

Поглибиться національно-патріотичне виховання школярів, зокрема у зміст шкільних предметів буде інтегровано національно-патріотичну складову; буде розширено мережу національно-патріотичних центрів, гри «Джура», «Кіберджура».

Сформується педагогічна еліта, посиляться її державна підтримка, зокрема 100 % учителів, керівників закладів пройдуть підготовку до впровадження реформи НУШ. 100 % педагогічних працівників буде підготовлено до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами; буде запроваджено сертифікацію вчителів усіх рівнів загальної освіти. Передбачено створення Національної школи освітніх управлінців, які володітимуть сучасними технологіями освітнього управління, використовуватимуть об'єктивні дані для прийняття ефективних рішень, зокрема менеджерську технологію Solid Info; запровадження системи електронного самооцінювання закладів EvaluEd.

Цифрова трансформація освіти та науки. Здійснюватиметься з метою розвитку цифрових компетентностей, дебіюрократизації управління освітою й наукою, оновлення цифрового освітнього середовища, формування цифрових управлінських технологій в освіті.

Зокрема, буде створено інноваційну освітню інфраструктуру зі 100-відсотковим підключенням закладів освіти до Інтернету; кожен учитель матиме

ноутбук, у школах буде 1 млн планшетів для учнів (за підтримки HP, UNOPS, Apple, Microsoft, Google, Unicef). Також передбачено побудувати цифрову освітню управлінську інфраструктуру із взаємодіючими національними інформаційними системами ПАК «АІКОМ» і ЄДЕБО.

Буде запроваджено цифровий освітній паспорт, що надасть зручні послуги та цифрові документи на порталі «Дія», сприятиме дебюрократизації, сформує дані про освітні траєкторії для аналізу й розроблення освітньої політики, дасть змогу створити на цьому порталі кабінет вступника, забезпечить онлайн-вступ іноземців до ЗВО України.

Розшириться використання сучасних інструментів для навчання та оцінювання результатів, зокрема проєкт «Всеукраїнська школа онлайн» охопить 1 млн користувачів; буде створено бібліотеку електронних матеріалів для вчителя, у кожній школі запроваджено електронні журнали й щоденники. Набудуть поширення інтерактивні електронні підручники, навчальні застосунки; використовуватимуться системи онлайн-іспитів і проміжних тестувань. При цьому 200 тис. учителів оволодіють навичками роботи з цифровими інструментами, буде запроваджено нову програму з інформатики та підсилення ІТ-освіти, створено хаб Європейської хмари відкритої науки.

Отже, МОН має чіткий план повоєнного розвитку системи освіти України, що враховує досвід європейських країн, а також пропонує використання принципів, підходів, інструментарію та практик Європейського Союзу.

Також із набуттям Україною статусу кандидата на членство в ЄС передбачається виконання нею взятих на себе зобов'язань відповідно до положень Угоди про асоціацію й продовження здійснення освітніх реформ. Серед пріоритетних напрямів, визначених урядом, такі: доступна та якісна дошкільна освіта, реалізація концепції НУШ, сучасна професійна освіта, якісна вища освіта й розвиток освіти дорослих, розбудова науки та інновацій. За кожним із цих напрямів виконуються завдання, націлені на досягнення загальної мети: перетворити українську освіту на інноваційне середовище, у якому учні та студенти набувають ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності, а науковці мають можливості й ресурси для проведення досліджень, що безпосередньо впливатимуть на соціально-економічний та інноваційний розвиток держави.

Потужну державу й конкурентну економіку може забезпечити згуртована спільнота творчих людей, відповідальних громадян, активних і підприємливих. Саме таких громадян повинні готувати заклади освіти. Зміст професійної (професійно-технічної), фахової передвищої та вищої освіти має постійно оновлюватися з урахуванням потреб ринку праці. Особливої актуальності набуває питання мобільності, конкурентоспроможності й кваліфікації працівників. Освітня та наукова галузі повинні перетворитися на важіль соціальної рівності та згуртованості, економічного розвитку й конкурентоспроможності України¹⁰².

¹⁰² Реформа освіти та науки / Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/rozvitok-lyudskogo-kapitalu/reforma-osviti>.

15. ВИСНОВКИ

1. Виклики системі освіти України в період дії воєнного стану

Освіта України з 24 лютого 2022 р. функціонує в нових воєнних реаліях, що зумовлені неспровокованою широкомасштабною збройною агресією РФ проти України. Здійснено агресивний напад на життя, свободу та права громадян України. Ціль, яку визначив агресор, полягає в знищенні державності України, геноциді українців як етносу. Тому для України це війна за існування. У ході військових дій система освіти зазнала великих втрат: зруйновано інфраструктурні освітні об'єкти (понад 2 тис. закладів освіти постраждали від бомбардувань і обстрілів, понад 200 з них зруйновано повністю); серед учнів/студентів та вчителів/викладачів є вбиті й поранені (з початку війни станом на середину серпня 2022 р. загинула 361 дитина і 711 поранено); велика частина населення була вимушена залишити свої домівки та втікати від війни – кордон України перетнуло понад 8 млн осіб. Важкий тягар ліг на Збройні Сили України й Уряд України, який разом із міжнародними партнерами робив і робить усе можливе задля безпеки кожного українця, захисту дітей, молоді, педагогів та науковців – інтелектуального капіталу нашої держави.

Такі трагічні події стали потужним викликом для системи освіти України, спонукали освітніх управлінців швидко створювати необхідні інституційно-правові умови, забезпечувати організаційну трансформацію освітнього процесу. Попри повномасштабне вторгнення, навчання в закладах освіти було організовано на всіх рівнях: від дитсадків до університетів – скрізь, де дозволяла безпекова ситуація. Забезпечено безперервність викладання, навчання, проводяться наукові дослідження. Швидко налагоджено процес дистанційної освіти: українські діти, молодь, перебуваючи в Україні й різних країнах світу, продовжили навчатися за вітчизняними навчальними програмами.

Це стало можливо, зокрема, й завдяки безпрецедентній масштабній підтримці міжнародних партнерів України. Уряди країн із усіх континентів, міжнародні та громадські організації, великі світові корпорації долучилися до надання допомоги українській освіті: надано значні фінансові ресурси для підтримки системи освіти; створено умови для безкоштовного доступу учасників освітнього процесу й науковців до світових освітніх платформ; надано необхідну технічну підтримку (забезпечення ноутбуками, планшетами, доступу до Інтернету за допомогою Starlink тощо); проведено навчальні вебінари, онлайн-тренінги для освітян із метою підвищення їхньої кваліфікації щодо дій у нових умовах, зокрема підходів до організації дистанційного навчання; передано ліцензії та необхідне програмне забезпечення задля безперервності освітнього процесу. Визначено нові потреби української освіти, зокрема в травні 2022 р. МОН спільно з ЮНІСЕФ, ДНУ «Інститут освітньої аналітики» проведено всеукраїнське опитування громад щодо освітніх потреб внутрішньо переміщених осіб.

Незважаючи на важкі часи, з боку МОН зроблено низку фундаментальних кроків у напрямі євроінтеграції української освіти й науки. Результатами кропіткої роботи Уряду стало надання Україні 23 червня 2022 р. статусу

кандидата на вступ до Європейського Союзу. З огляду на взяті нею зобов'язання як кандидата на вступ до ЄС продовжується реалізація освітніх реформ у всіх сегментах системи освіти.

2. Дошкільна освіта

Дошкільна освіта, мабуть, зазнала найбільшого негативного впливу військової агресії РФ, адже вихованцями ЗДО є наймолодші громадяни України – найбільш вразливі та незахищені. Головним завданням було й залишається забезпечення захисту життя та здоров'я дітей. Чималих втрат зазнала матеріально-технічна база дошкільної освіти України через регулярні обстріли й бомбардування. Під загрозою опинилася доступність дошкільної освіти, особливо на тимчасово окупованих і прифронтних територіях, – окремі заклади припинили функціонування через пошкодження та руйнування (станом на 22 липня 2022 р. повністю зруйновано 57 ЗДО й 731 пошкоджено), а також з огляду на небезпеку для життя. Саме тому великі зусилля освітніх управлінців було спрямовано на підтримку освітнього процесу в ЗДО. Уже із середини березня 2022 р. заклади розпочали освітній процес із урахуванням безпекової ситуації, навчання було організовано очно, дистанційно, за змішаною або індивідуальною формою.

Дистанційне навчання було організовано із застосуванням широкого спектра онлайн-інструментарію (за сприяння МОН і ЮНІСЕФ відкрито онлайн-садок НУМО з відеозаняттями для дітей віком від 3 до 6 років; створено інноваційну платформу для раннього розвитку дитини «Mr.Leader» тощо). Було забезпечено підтримку всіх учасників освітнього процесу: педагогів, дітей та їхніх батьків. Також МОН спільно з експертами розроблено рекомендації для працівників закладів дошкільної освіти на період дії воєнного стану в Україні (<https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-rekomendaciyi-dlya-pracivnikov-zakladiv-doshkilnoyi-osviti-na-period-diyi-voennogo-stanu-v-ukrayini>). Документ містить інформацію про організацію освітнього процесу в закладах дошкільної освіти за участі інститутів післядипломної педагогічної освіти, план та алгоритм дій в умовах воєнного стану для засновників, керівників і педагогічних працівників цих закладів, а також корисні посилання, що допомагають організувати заняття з дітьми раннього й дошкільного віку як у домашніх умовах, так і під час освітнього процесу з використанням дистанційної чи змішаної форми.

Пильна увага приділялася організації освітнього процесу для дошкільнят з ООП і вимушено переміщених осіб (понад 7 тис. дітей із числа внутрішньо переміщених осіб зараховано до ЗДО на територіях, віддалених від зони бойових дій; найбільше дітей прийняли такі області: Львівська (922), Одеська (854), Житомирська (851), Закарпатська (680), Чернівецька (674), Київська (645) та Дніпропетровська (402)).

Тож освітній процес у ЗДО триває за суттєвої підтримки МОН, міжнародних партнерів і військово-цивільних адміністрацій.

3. Повна загальна середня освіта

Негативний вплив військової агресії РФ повною мірою відчула й шкільна освіта України. Станом на 22 липня 2022 р. зруйновано 124 ЗЗСО, пошкоджено 926 закладів і 1185 опинилися на тимчасово окупованій території.

Окупація, регулярні обстріли, масове переміщення учасників освітнього процесу – усе це вимагало рішучих кроків із перших днів війни для організації навчання школярів. Так, МОН спільно з компанією «Google Україна» в перші дні війни створило Всеукраїнський онлайн-розклад. Стартував освітній проєкт «Навчання без меж», у межах якого здійснювалася трансляція відеоуроків для учнів 5–11-х класів. Було рекомендовано використовувати всі наявні електронні ресурси, насамперед можливості Всеукраїнської школи онлайн (ВШО), регіональні платформи, електронні ресурси окремих закладів освіти, зокрема приватних. Місцеві органи управління освітою поширювали зазначену інформацію, допомагали з організацією підключення шкіл до мережі Інтернет, удосконаленням дистанційної форми навчання для всіх здобувачів освіти, включаючи ВПО. Учням із числа ВПО було надано можливість відвідувати (за заявою одного з батьків) ЗЗСО за місцем тимчасового перебування. Навчання школяра могло бути організоване також (на підставі заяви одного з батьків) за індивідуальною формою – екстернатною чи сімейною (домашньою). На сьогодні до електронної платформи ВШО звертаються школярі з понад 130 країн світу. Вона забезпечує безкоштовний доступ до онлайн-уроків, інформаційних відео й посібників, окрім того, для учнів і вчителів доступна психологічна підтримка. На вебсайті Міністерства освіти і науки України також розміщено багато посилань на корисні джерела методичних матеріалів, ефективно функціонують мобільні застосунки.

Попри військовий стан усім випускникам ЗЗСО гарантовано отримання документів про освіту незалежно від їх місцезнаходження. Наразі МОН зроблено низку кроків для проведення прозорої й безпечної вступної кампанії. Кожній дитині гарантовано право на освіту.

Для початку нового 2022/2023 н. р. важливим завданням є організація освітньої діяльності в закладах освіти з урахуванням місця їх розташування, спроможності надавати освітні послуги в умовах воєнного стану. Урахування особливостей територій, де локалізовані заклади освіти: на територіях, істотно віддалених від зони бойових дій, де велика частка внутрішньо переміщених осіб; на територіях, порівняно віддалених від зони бойових дій; на звільнених територіях; у зоні бойових дій (прифронтові території); на тимчасово окупованих територіях. Необхідно зробити ремонт у школах із незначними пошкодженнями, знайти автобуси для підвезення учнів, чиї школи було зруйновано, забезпечити школи комп'ютерною технікою та інтернет-обладнанням.

Пріоритетним завданням є створення максимально безпечних умов для організації освітнього процесу. Серед необхідних заходів визначено: обов'язкові перевірки закладів освіти та прилеглих територій на наявність вибухонебезпечних предметів фахівцями ДСНС; оцінювання готовності локальних і об'єктових систем оповіщення (сирен); приведення евакуаційних шляхів у відповідність із нормами законодавства; приведення у готовність наявного фонду захисних споруд цивільного захисту та створення нових; дообладнання споруд подвійного призначення й найпростіших укриттів або облаштування швидкоспоруджуваних захисних споруд у кожному закладі освіти з урахуванням забезпечення укриття 100 % учасників освітнього процесу;

створення в закладах освіти запасів матеріалів, обладнання, інструменту, води й медичних засобів; проведення тренувань при оголошенні повітряної тривоги.

4. Позашкільна освіта

Продовження навчання в закладах позашкільної освіти в умовах воєнного стану стало дуже проблематичним. Від початку війни в Україні зруйновано 8 та пошкоджено 46 закладів позашкільної освіти, частина таких закладів були змушені припинити свою діяльність через бойові дії й тимчасову окупацію. З метою розв'язання цієї проблеми МОН зроблено низку цілеспрямованих кроків для організації позашкільної освіти, адже вона відіграє важливу роль у забезпеченні психологічної рівноваги дітей, розвитку їхніх творчих здібностей, розширенні й поглибленні знань школярів, організації змістовного дозвілля. МОН разом із партнерами та закладами позашкільної освіти в усіх регіонах України розгорнуло активну роботу зі школярами за дистанційною формою навчання, створивши всі можливі умови для доступності позашкільної освіти. Зокрема, було розроблено методичні рекомендації для педагогічних працівників «Перша психологічна допомога. Алгоритм дій»; створено електронну сторінку «Позашкілля: скарбничка досвіду»; при закладах освіти (де дозволяла безпекова ситуація) було організовано зоо- й фітохостели, мініпритулки для загублених і покинутих тварин та контактні зоокуточки «Дружній до дітей»; забезпечено психологічну підтримку й змістовне дозвілля дітей; організовано заходи з національно-патріотичного виховання, наприклад відбувся II (обласний) етап Всеукраїнської дитячо-юнацької військово-патріотичної гри «Сокіл» («Джура»), у рамках якої в онлайн-форматі організовано фестиваль «Ватра», започатковано всеукраїнську краєзнавчу акцію учнівської молоді «В традиціях високої звитяги» тощо.

Проведення деяких позашкільних заходів стало можливим завдяки підтримці міжнародних партнерів. Серед таких заходів – всеукраїнський форум «Ми діти сильної країни – України» (USAID); можливість узяти очну участь у міжнародній науковій виставці «MILSET Азія» (MILSET Expo), у GENIUS Olympiad Global (США), у Міжнародній олімпіаді з філософії (Португалія) тощо.

Пріоритетними завданнями розвитку позашкільної освіти у воєнний і найближчий повоєнний періоди є: організація освітньої діяльності в закладах позашкільної освіти з урахуванням місця їх розташування та спроможності закладу надавати освітні послуги в умовах воєнного стану; відновлення мережі ЗПО з дотриманням принципів безбар'єрності, забезпечення доступності, високої якості освіти на рівні міжнародних стандартів; створення креативного освітнього середовища з урахуванням європейського досвіду, розвиток матеріально-технічного забезпечення ЗПО відповідно до сучасних вимог; підвищення кваліфікації педагогічних працівників таких закладів, упровадження нових, сучасних форм післядипломної освіти педагогів позашкілля; подальше посилення національно-патріотичного виховання з метою формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації.

5. Інклюзивна освіта

Військова агресія РФ проти України негативно вплинула на організацію навчання учнів з ООП, які є вразливою категорією учасників освітнього процесу

та потребують додаткової уваги. Так, діти з ООП, діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, перебувають під пильною увагою й опікою МОН та обласних департаментів, управлінь освіти і науки. Діти з ООП, які перебували (проживали в пансіонах/інтернатах) у ЗЗСО, з перших днів війни були або передані батькам чи законним представникам, або евакуйовані у складі організованих груп із супроводжуючими особами з територій військових дій на безпечні території в межах України та за кордон. Станом на 24 лютого 2022 р. 544 ЗЗСО мали у своїй структурі пансіони/інтернати та надавали освітні послуги дітям з ООП. У цих закладах здобували освіту 103 966 учнів, серед них: 13 583 особи – діти з інвалідністю, 4292 особи – діти-сироти й діти, позбавлені батьківського піклування. У пансіонах/інтернатах проживало 44 890 учнів (з 24 лютого 2022 року 42 233 дитини було повернено батькам чи законним представникам; 485 дітей, у т. ч. 286 дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, евакуйовано разом із працівниками закладів на безпечні території України; 1519 дітей вивезено за межі України; 653 дитини продовжили перебувати у своїх закладах на безпечних територіях).

Унаслідок військової агресії росії, станом на 28 травня 2022 р. надання послуг призупинили 99 ІРЦ. У свою чергу, для ІРЦ, що функціонують, постановою КМУ від 29.04.2022 № 493 розширено можливості на період дії воєнного стану в частині надання послуг дітям, які отримали психологічні травми або постраждали через бойові дії.

Станом на 10 червня 2022 р. 29 спеціальних закладів освіти зазнали пошкоджень і руйнувань; 19 закладів припинили функціонування через бойові дії (в Донецькій, Запорізькій, Миколаївській та Луганській областях); решта відновили роботу в очному, дистанційному, змішаному або індивідуальному режимі, у т. ч. для дітей, які перебувають за кордоном.

Для забезпечення безперервності освітнього процесу для учнів з ООП урядовцями підготовлено та ухвалено низку нормативних документів (ідеться, зокрема, про постанову КМУ від 26.04.2022 № 483, якою внесено зміни до Порядку організації інклюзивного навчання у закладах дошкільної освіти; методичні рекомендації щодо визначення категорій (типів) особливих освітніх потреб у дітей дошкільного віку). На вебсайті МОН регулярно розміщуються корисні посилання (методичні рекомендації) для організації навчання дітей з ООП. Створено телеграм-канал «Підтримай дитину», на якому щоденно розміщуються ігри та розвиваючі вправи, частина матеріалів на каналі адаптована для дітей з ООП.

Поряд із вимушеним секвестром бюджету уряд здійснив перерозподіл державних видатків (розпорядження КМУ від 07.06.2022 № 459-р) для забезпечення учнів з ООП підручниками й посібниками, у т. ч. рельєфно-крапковим шрифтом (шрифтом Брайля).

Значну увагу приділено напрямам повоєнного розвитку інклюзивної освіти з урахуванням принципів, підходів, інструментарію та практик ЄС. Зусилля буде спрямовано на відбудову мережі ІРЦ, спеціальних ЗЗСО, пансіонів/інтернатів при ЗЗСО, закладів освіти з інклюзивними класами/групами. Буде створено безпечне, дитиноцентричне освітнє середовище з урахуванням принципів

безбар'єрності й доступності освіти на рівні міжнародних стандартів, здатне забезпечити надання освітніх та інших послуг на високому рівні особам з ООП, незалежно від місця розташування ІРЦ чи закладу освіти.

6. Професійна (професійно-технічна) освіта

В умовах військової агресії РФ професійна (професійно-технічна) освіта нашої країни також зазнала чималих втрат, що істотно позначилося на її контингенті, інфраструктурі, механізмі функціонування тощо. Станом на 22 липня 2022 р. із 694 закладів П(ПТ)О 10 повністю зруйновано, а 102 мають різні ступені пошкодження. Майновий комплекс 103 закладів П(ПТ)О опинився на тимчасово окупованій території або на території, де ведуться бойові дії. Освітній процес призупинено в 9 закладах П(ПТ)О Донецької, 7 закладах Луганської, 22 закладах Херсонської, 4 закладах Харківської та 1 закладі Миколаївської областей. Станом на 1 липня 2022 р. 548 закладів П(ПТ)О функціонують в умовах воєнного стану за різними формами навчання: 312 закладів забезпечують дистанційне навчання онлайн; 222 заклади – за змішаною формою навчання; 14 закладів – очне навчання; крім того, за дуальною формою освітній процес здійснюється в 46 закладах П(ПТ)О.

З метою організації дистанційного навчання на вебсайті МОН розміщено онлайн-ресурси, які можуть використовуватися для дистанційного навчання за різними професіями й галузями, зокрема будівельною, транспортною, машинобудівною, електромеханічною галузями (<https://cutt.ly/GJqr5ix>). Запущено модуль «Професійна освіта онлайн» у складі вебплатформи дистанційного навчання «Всеукраїнська школа онлайн» (<https://profosvita.online/>).

Значних втрат зазнав контингент закладів П(ПТ)О, а саме 49 128 осіб. Цей показник охоплює плановий випуск здобувачів П(ПТ)О впродовж січня-лютого 2022 р.; осіб, які проходять службу в ЗСУ чи ТрО; здобувачів, що не розпочали навчання після 24 лютого 2022 р. із різних причин (зазвичай це особи, які залишилися на тимчасово непідконтрольній території України або дані про місцеперебування яких відсутні). Серед підконтрольних Україні територій найбільше здобувачів навчається в закладах П(ПТ)О Львівської (19 837 осіб), Дніпропетровської (15 760), Одеської (12 405) і Вінницької (11 099) областей. 18 499 здобувачів навчаються дистанційно, оскільки перебувають за межами території України. Найбільше таких здобувачів із Дніпропетровської (1643 особи), Харківської (1387), Львівської (1382) областей та м. Києва (1547). 173 особи, що виїхали за межі території України, зараховано до зарубіжних закладів освіти.

Зміни відбулися й у викладацькому складі П(ПТ)О. Станом на 1 липня 2022 р. провадять свою діяльність 23 905 педагогічних працівників, із яких 1258 осіб є внутрішньо переміщеними, 904 особи перебувають за межами території України, 472 особи – у відпустці без збереження заробітної плати або на простої, 654 особи проходять службу в ЗСУ чи ТрО, 372 особи звільнилися з посад.

Для інституційно-правової підтримки П(ПТ)О в умовах воєнного стану було ухвалено низку нормативних актів. Так, наказом МОН від 26.03.2022 № 273 затверджено Положення про внутрішню академічну мобільність здобувачів

П(ПТ)О, які навчаються у ЗП(ПТ)О (програмою внутрішньої академічної мобільності скористалися 306 осіб); Законом України від 19.06.2022 № 2312-ІХ внесено зміни до чинного Закону «Про професійну (професійно-технічну) освіту», котрі дають змогу врахувати в діяльності П(ПТ)О реалії війни та завдання повоєнного розвитку; законопроект «Про внесення змін до Закону України «Про професійну (професійно-технічну) освіту» щодо окремих аспектів підготовки кваліфікованих робітників в умовах воєнного стану та відновлення економіки» від 18.03.2022 № 7293 спрямований на збереження контингенту здобувачів, спрощення здобуття П(ПТ)О. Він передбачає можливість здобуття часткових професійних кваліфікацій, а також здійснення підготовки й перепідготовки за короткостроковими програмами під конкретні потреби держави у відбудові країни в повоєнний період.

Значну підтримку системі П(ПТ)О надають міжнародні партнери. Зокрема, ухвалено розпорядження про підписання угоди між МОН, Українським фондом соціальних інвестицій і німецьким банком KfW про надання 20 млн євро в межах проекту «Професійна освіта у Східному партнерстві». Кошти будуть спрямовані на створення в закладах П(ПТ)О сучасних центрів професійної досконалості.

Здійснюється низка кроків для підготовки до нового навчального року з урахування збройної агресії РФ, продовження бойових дій та загрози ракетно-бомбових ударів. Зокрема, МОН розроблено рекомендації щодо підготовки до початку 2022/2023 н. р. і особливостей організації освітнього процесу в закладах П(ПТ)О (лист МОН від 29.06.2022 № 1/7234-22); спрощено процедуру формування регіонального замовлення на підготовку робітничих кадрів (розпорядження КМУ від 29.04.2022 № 329-р).

Після перемоги Україна протягом найближчих років потребуватиме потужної відбудови, й професійна освіта в цей період буде на піку популярності та затребуваності. На сьогодні директором професійної освіти МОН уже розроблено підходи до розвитку П(ПТ)О впродовж 2022–2032 років.

7. Вища та фахова передвища освіта

Вища освіта зазнала чималих матеріальних та інтелектуальних втрат від російської агресії проти України (станом на 22 липня 2022 р. повністю зруйновано 7 закладів вищої освіти й 9 закладів фахової передвищої освіти, пошкоджено 46 закладів вищої та післядипломної педагогічної освіти, 69 закладів фахової передвищої освіти). Найбільших руйнувань і пошкоджень зазнали заклади вищої й фахової передвищої освіти Донецької, Луганської, Харківської, Чернігівської, Миколаївської, Запорізької областей. У переважній частині закладів освітній процес у період дії воєнного стану організовувався за дистанційною формою навчання.

З метою створення безпечного освітнього середовища для учасників освітнього процесу з Донецької, Луганської, Херсонської, окремих громад Запорізької та Харківської областей станом на 1 липня 2022 р. (із урахуванням переміщення з 2014 р.) було переміщено 29 закладів вищої освіти державної, комунальної й приватної форм власності та їх 64 відокремлених структурних підрозділи, а також 40 ЗФПВО. Зокрема, сім із дев'яти університетів, які було

переміщено у 2014 р., знову були вимушені переміщуватися до безпечніших територій. Для унормування цього процесу МОН ухвалено понад 110 наказів, а також інші нормативні документи, спрямовані на збереження життя учасників освітнього процесу, майна закладів вищої освіти, забезпечення особливих умов навчання, у т. ч. для здобувачів, які перебувають у лавах ЗСУ чи ТрО, займаються волонтерською діяльністю.

Викликом для управлінців МОН стало забезпечення вступної кампанії 2022 р. в умовах широкомасштабної військової агресії РФ, що становить серйозну загрозу для безпеки абітурієнтів. Рішенням стала нова модель вступу (<https://mon.gov.ua/storage/app/media/news/2022/04/01/Vstupna.Kampaniya.2022-01.04.pdf>). Верховна Рада України підтримала законопроект про одноразову зміну алгоритмів вступу до університетів. Ухвалено рішення, що у 2022 р. буде проведено національний мультипредметний тест (НМТ) для здобуття вищої освіти: для вступу на бакалаврат потрібні результати тесту, мотиваційний лист і заява. Подання документів та підтвердження місця навчання здійснюються через Інтернет; для вступу до коледжу і ЗВО для деяких спеціальностей передбачено творчий конкурс, для здобуття ступеня магістра на основі ступеня бакалавра – проведення спрощених аналогів ЄВІ, ЄФВВ, а саме магістерського комплексного тесту (МКТ) для спеціальностей «Право», «Міжнародне право» й магістерського тесту навчальної компетентності (МТНК) для кон'юнктурних спеціальностей, які проходять подібно до НМТ. Для низки спеціальностей вступ відбуватиметься за результатами фахового іспиту в закладі освіти. Вступна кампанія 2022 р. уявляється максимально безпечною та цифровізованою, а вступні випробування – прозорими та в рівному доступі.

Відбулися зміни в підходах до державного замовлення на фахівців із вищою освітою. Зокрема, Урядом затверджено обсяги державного замовлення на навчання у ЗФПВО у 2022 р. Із метою повоєнної відбудови МОН спільно з Мінекономіки визначено пріоритетні галузі для підготовки фахівців найзатребуваніших спеціальностей, зокрема тих, що мають загальнодержавне значення. Насамперед це інженерно-технічні, педагогічні та природничі, так звані спеціальності шостого технологічного укладу. Загальний обсяг державного замовлення у 2022 р. – понад 188 тис. осіб. Показник прийому за денною формою здобуття освіти встановлено в обсязі майже 173 тис. осіб.

У рамках підготовки до нового навчального року МОН підготувало інформацію для всіх закладів освіти, включаючи ЗВО і ЗФПВО, щодо особливостей організації нового 2022/2023 н. р., надало рекомендації стосовно першочергових кроків із підготовки до нього, серед яких призначення комісій з обстеження закладів освіти на предмет готовності до організації навчання й убезпечення учасників освітнього процесу, визначення основної форми організації освітнього процесу тощо.

Основними викликами для кадрового забезпечення національної економіки в найближчий воєнний і повоєнний періоди є: руйнування та пошкодження будівель і матеріально-технічної бази ЗВО та ЗФПВО; втрати кадрового потенціалу, контингенту абітурієнтів/студентів, які переорієнтувалися на безпечніші регіони країни чи виїхали на навчання за кордон, підвищена ймовірність істотного

скорочення контингенту внаслідок того, що багато учасників освітнього процесу не планують повертатися в Україну; звуження бази для проведення практики через згортання роботи навчально-виробничих комбінатів (центрів, комплексів тощо) й провідних вітчизняних підприємств; кардинальні зміни в кадрових потребах національної економіки та суспільного життя, які динамічно виникають тепер і виникатимуть у повоєнний період; необхідність подолання наявних недоліків, у т. ч. управлінських, законодавчо-нормативних, методологічних, інституційних, у сфері реформування ЗВО та ЗФПВО, що проявляються у відсутності належної координації у сфері освіти дорослих, необхідності покращення результатів підготовки кадрів ЗФПВО за рахунок посилення зв'язку теоретичної складової підготовки з вимогами ринку праці щодо вмінь, навичок тощо.

Основним напрямом розвитку вищої й фахової передвищої освіти України в повоєнний період буде її адаптація до європейських стандартів у контексті реалізації статусу кандидата на членство в ЄС, зокрема гармонізація законодавчо-нормативного, інституціонального та методологічного забезпечення сфери освіти.

8. Фінансове забезпечення освіти

Відповідно до Закону України «Про освіту» державою повинні забезпечуватися асигнування на освіту в розмірі не менше ніж 7 % ВВП за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та інших джерел фінансування, не заборонених законодавством. Упродовж 2014–2021 рр. на розвиток сфери освіти, як одного із суспільних пріоритетів, відшукувалися кошти навіть в умовах збройного конфлікту, ініційованого Росією на сході України. Це свідчить про те, що український уряд орієнтується на побудову інноваційної моделі національної економіки, основу для котрої має забезпечити якісна сучасна освіта. У 2021 р. видатки зведеного бюджету на освіту становили 6,7 % ВВП, або 319,0 млрд грн, а на 2022 р. було передбачено 7,5 % ВВП, або 402,2 млрд грн. Отже, у поточному році видатки на освіту могли б досягти показника, визначеного Законом України «Про освіту».

Проте після повномасштабного російського вторгнення на територію України частину видатків на освіту у 2022 р. було переспрямовано до резервного фонду державного бюджету на задоволення потреб армії. Унаслідок цього державні видатки на освіту зменшилися, відбувся загальний секвестр бюджету МОН у 2022 р. у розмірі 14,84 % від запланованих видатків, при цьому скорочення за програмами КВК 220 сягнуло 18,7 %, а КВК 221 – 13,45 %. Хоча освітні видатки істотно зменшено, фінансування найважливіших напрямів освітньої діяльності забезпечується. Паралельно МОН веде активний пошук інших джерел фінансування, зокрема додаткового фінансування від міжнародних фінансових організацій і зарубіжних партнерів.

9. Інформаційно-аналітичне забезпечення освіти

Пріоритетними напрямками діяльності ДНУ «ІОА» в умовах воєнного стану щодо здійснення інформаційно-аналітичного забезпечення освіти були такі:

– розроблення та здійснення заходів у рамках забезпечення безперебійного функціонування інформаційно-аналітичної системи ПАК «АІКОМ», спрямованих на збереження системи освітньої статистики, адміністративної інформації, звітності у сфері загальної середньої, дошкільної, позашкільної й професійної (професійно-технічної) освіти з урахуванням викликів, спричинених війною;

– розроблення та здійснення заходів у рамках використання інформаційно-аналітичної системи АС «ІРЦ», націлених на підтримку безперервного функціонування інклюзивно-ресурсних центрів, забезпечення безперервності та якості освіти для осіб з особливими потребами, підтримки інклюзивної освіти в період дії воєнного стану;

– створення, упровадження й технічна підтримка баз оперативних даних, забезпечення захисту та збереження інформації в умовах широкомасштабної військової агресії РФ, зокрема постійних кібератак із боку ворога;

– розвиток підсистеми e-Journal в контексті повного переходу на електронне діловодство в закладах освіти: розробляються необхідні системи та модулі, створюється відповідна нормативно-правова база;

– створення спільно з фахівцями ЮНІСЕФ Україна за погодженням МОН нових електронних опитувальників з автоматизованим збором інформації для оцінювання чисельності переміщених учасників освітнього процесу. Спільно з фахівцями ЮНІСЕФ проведено всеукраїнське опитування громад для визначення ІТ-потреб внутрішньо переміщених учителів. Оцінено потребу вчителів у девайсах;

– підготовка аналітичних матеріалів щодо оцінки воєнних ризиків, здійснення науково-організаційного та науково-методичного обґрунтування управлінських рішень МОН у межах визначених повноважень для нівелювання ризиків, спричинених військовими діями. Фахівцями ДНУ «ІОА» підготовлено низку аналітичних матеріалів стосовно стану освіти в період дії воєнного стану, які надіслано підрозділам МОН, розроблені інформаційні управлінські індикатори Solid info.

10. Забезпечення якійної освіти установами, підпорядкованими МОН

Діяльність МОН із забезпечення якості освіти в період дії воєнного стану було спрямовано на формування й реалізацію державної політики у сфері здійснення державного нагляду (контролю) за діяльністю закладів освіти. У тісній співпраці з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування МОН створено відповідні інституційно-правові умови, розроблено низку документів (наказів, методичних рекомендацій), проведено численні заходи (вебінари, конференції тощо), забезпечено ліцензування освітньої діяльності у сферах вищої, післядипломної, фахової передвищої й професійної (професійно-технічної) освіти, яке спрямоване на забезпечення безперервності та якості освіти в усіх її сегментах.

Військова агресія РФ проти України зумовила переорієнтацію діяльності установ, підпорядкованих МОН, на підтримку організації освітнього процесу в умовах воєнного стану.

УЦОЯО забезпечив можливість проведення вступної кампанії 2022 р. за новими правилами. Замість традиційних вступних випробувань (ЗНО, ЄВІ/ЄФВВ) цього року заплановано проведення таких тестувань: НМТ – із метою вступу для здобуття вищої освіти на основі повної загальної середньої освіти на всі спеціальності (бюджетні місця), на кон'юнктурні й медичні спеціальності, зокрема контракт; МКТ – для вступу до магістратури на спеціальності 081 «Право» і 293 «Міжнародне право»; МТНК – для вступу до магістратури.

Діяльність ДУ «УІРО» була присвячена змістовному та методичному супроводу освітніх проєктів, підтримці електронних освітньо-інформаційних ресурсів для організації дистанційного навчання в умовах воєнного стану. Так, на вебсайті установи систематизовано корисні посилання й змістовні матеріали для навчання дітей ЗДО з використанням дистанційної, змішаної, очної або індивідуальної форм навчання; створено Всеукраїнський онлайн-розклад; забезпечено змістовне наповнення освітньої платформи «Всеукраїнська школа онлайн», Learning passport, Prosvita, Smart Osvita; здійснюється проєкт «Навчаємося без кордонів», розроблення освітніх матеріалів для чатботу ЮНІСЕФ; проведено урок з мінної безпеки й реалізуються інші проєкти, націлені на підтримку безперервності та якості освіти.

Діяльність ДНУ «ІМЗО» була спрямована передусім на навчально-методичну підтримку організації освітнього процесу в період дії воєнного стану. Зокрема, установа долучилася до створення змістовного наповнення Всеукраїнського онлайн-розкладу; введено рубрику «На допомогу батькам та вихователям дітей дошкільного віку»; започатковано та реалізуються численні освітні проєкти (всеукраїнський проєкт «Перемагаємо разом», проєкт «Будь активним заради Миру!», всеукраїнський проєкт «Обери професію своєї мрії»; спецкурс «Школа кар'єрного консультанта: психолого-педагогічний аспект профорієнтаційної роботи»; сприяння створенню освітніх хабів та ін.). Окрім того, установою здійснюється навчально-методичне забезпечення впровадження реформи НУШ, надається психологічна підтримка учасників освітнього процесу.

У період дії воєнного стану ДСЯО безперервно здійснюється державний нагляд (контроль) щодо дотримання вимог законодавства закладами освіти, проводиться інституційний аудит, здійснено акредитацію освітньо-професійних програм фахової передвищої освіти, ведеться підготовка до сертифікації педагогічних працівників у 2022 р., надаються консультації закладам освіти, проводяться співбесіди з керівниками закладів щодо проблем і практик організації освітнього процесу під час дії воєнного стану, здійснюється моніторинг якості освіти тощо. Зокрема, упродовж березня – липня 2022 р. проведено низку моніторингових, консультацій та співбесід, що дало змогу виокремити виклики й ризики забезпечення якості освіти в умовах воєнного стану. Моніторингові дослідження допомогли виокремити низку викликів і ризиків, а саме: неповне охоплення навчанням вимушено переміщених осіб; відсутність у ЗЗСО єдиних підходів до організації дистанційного навчання; низький рівень запровадження електронних класних журналів; необхідність посилення психологічного супроводу; проблеми з організацією навчання та проведенням корекційних занять у дистанційному режимі для учнів з ООП, а також проходженням виробничого навчання й практики у закладах П(ПТ)О, із зарахуванням до таких закладів; зі стипендіальним забезпеченням, оплатою праці й технічним забезпеченням у закладах П(ПТ)О тощо. За результатами аналізу перелічених викликів сформульовано відповідні рекомендації. Важливим аспектом діяльності ДСЯО також була реалізація проєкту «Психологічна підтримка вчителів шкіл».

Комітет з фізичного виховання та спорту МОН в умовах воєнного стану провадив діяльність за численними напрямками: фізичне виховання, спортивна

підготовка, утримання споруд, волонтерська робота, взаємодія з громадськістю та ЗМІ, а також участь у реалізації урядових програм і проєктів. Комітет співпрацює з Українською федерацією учнівського спорту, федераціями з видів спорту, спортивним рухом Junior, науковими установами та громадськими організаціями. Спільно з партнерами Комітет проводить всеукраїнські спортивно-масові та спортивні заходи, міжнародні заходи в Україні, а також сприяє участі здобувачів освіти України в міжнародних спортивно-масових і спортивних заходах. Окрім того, Комітет спільно з науковими установами й фахівцями із фізичної культури та спорту реалізує урядові програми та проєкти, розробляє методичні рекомендації й навчальний відеоконтент, проводить семінари та практикуми щодо розвитку фізичної культури і спортивної підготовки, інноваційних підходів до фізичного виховання, що сприяє залученню до рухової активності більшого числа учнів.

11. Цифровізація освіти

МОН разом із міжнародними партнерами проводило цифрову трансформацію сфери освіти всупереч жорстокій агресії РФ проти України. Про це свідчать численні заходи, здійснені у сфері інформаційних освітніх технологій, а саме: протидія кіберзагрозам, цифрова грамотність і гігієна, посилення захисту державних освітніх інформаційних систем; розвиток платформ дистанційної освіти та е-діловодства закладів освіти; розвиток вебплатформи дистанційного навчання «Всеукраїнська школа онлайн»; забезпечення програмно-апаратних інфраструктурних освітніх потреб учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану тощо.

З перших днів військової агресії РФ МОН за підтримки міжнародних партнерів забезпечено сталість освітнього процесу шляхом широкого застосування ІТ-інструментів. Серед провідних партнерів слід назвати: ЮНІСЕФ, War Child, Klett Publishers, Save the Children, EU4DigitalUA, Coursera, Udemy, edX, Міжнародний фонд «Відродження», Tech To The Rescue, ЮНЕСКО, DECIDE, Google, Microsoft, SpaceX (супутниковий інтернет), HP, LEGO, а також численні вітчизняні громадські організації. Спільна реалізація ІТ-проєктів уможливила забезпечення доступності та безперервності освіти в усіх її сегментах для всіх учасників, від дошкільнят до здобувачів наукових ступенів. Також за підтримки міжнародних партнерів забезпечено фінансову й матеріально-технічну підтримку освітян (ідеться про грошову допомогу від донорів, безкоштовний доступ до онлайн-сервісів і світових освітніх платформ, безкоштовне передання комп'ютерної техніки та ліцензій на програмні продукти тощо). Запроваджено низку освітніх цифрових проєктів, забезпечених провідними ІТ-компаніями світового рівня, такими як Google, Microsoft, HP.

З урахування можливих ризиків і кібервійни, яку розв'язав ворог одночасно з реальними бойовими діями, вжито низку заходів із запобігання збоєм у роботі національних освітніх інформаційних систем та баз даних. Серед цих заходів – резервування, реплікація в незалежні від екзогенного впливу сховища (AWS тощо), посилені SSL-сертифікати, професійні безпекові аудити; забезпечення підвищення цифрової грамотності й гігієни для протидії кіберзагрозам;

посилення захисту державних освітніх інформаційних систем, зокрема шляхом переміщення баз даних до безпечних сховищ.

Було також забезпечено безперебійне функціонування державних освітніх інформаційних систем (ЄДЕБО, ПАК «АІКОМ», АС «ІРЦ»), які стали основою інформаційно-аналітичного забезпечення для системи освіти України в період дії воєнного стану.

МОН за підтримки партнерів продовжує інтенсивну діяльність із розроблення дієвих сценаріїв розв'язання проблем щодо забезпечення освітнього процесу цифровим контентом, пристроями, технологіями; удосконалює та уніфікує в цьому контексті низку освітніх інформаційних систем і централізованих інформаційних баз.

12. Повоєнний розвиток освіти в Україні у контексті європейської освітньої інтеграції

Довгостроковими пріоритетами розвитку освіти в Україні є: відновлення пошкодженої та зруйнованої інфраструктури, повернення вимушено переміщених учасників освітнього процесу й продовження політики реформування сфери освіти на всіх рівнях. З цією метою урядом України залучено світову спільноту. Зокрема, 4 липня 2022 р. на конференції в Лугано (Швейцарія) було презентовано план відновлення, частиною якого є розвиток освіти. На повоєнний період основними завданнями розвитку української освіти визначено: коригування освітніх програм відповідно до навчальних втрат, спричинених війною; відновлення освітнього процесу на охоплених війною територіях, а також інфраструктури навчальних і наукових закладів; забезпечення психологічної підтримки учасників освітнього процесу, запровадження програм їх психологічної реабілітації, адаптації, підтримки у воєнний і післявоєнний періоди; відновлення повномасштабного зовнішнього незалежного оцінювання при вступі й атестації студентів; продовження реалізації реформи НУШ, створення доступного та безпечного цифрового освітнього й дослідницького середовища; забезпечення підготовки кваліфікованих фахівців для потреб економіки країни з використанням можливостей дуальної освіти, державно-приватного партнерства, запровадження фінансової автономії закладів вищої освіти; відновлення грантової підтримки наукових і науково-технічних розробок Національним фондом досліджень України; прискорення інтеграції в європейську та світову освітню й дослідницьку сфери.

МОН деталізувало зазначений план у Концепції відновлення освіти і науки України впродовж 2022–2032 років. Окреслено низку ключових напрямків такого відновлення, а саме: розвиток людського потенціалу; європейська інтеграція освіти та науки; розвиток науки й інновацій; розвиток вищої освіти та освіти дорослих; розвиток професійної (професійно-технічної), дошкільної, загальної середньої, позашкільної, спеціальної й інклюзивної освіти; цифрова трансформація освіти та науки.

Розвиток людського потенціалу: створення сучасної освітньої й дослідницької інфраструктури відповідно до потреб громадян і держави, продовження системних освітніх трансформацій, психологічна підтримка дітей та вчителів, інтеграція України в європейський дослідницький простір.

Європейська інтеграція освіти та науки: набуття статусу програмної країни в програмі ЄС Erasmus+, нова архітектура освіти дорослих, інтеграція до європейського освітнього й дослідницького простору, гармонізація освітнього та наукового законодавства й державної політики України з ЄС.

Наука та інновації: забезпечення соціально-економічного розвитку для індустріальної конкурентоспроможності й підвищення частки інноваційно активних підприємств, розвиток високотехнологічного виробництва та зростання наукоємності ВВП, подолання глобальних викликів світу тощо. Для цього передбачається збільшення фінансування досліджень; забезпечення доступу до інформації, а також мобільності науковців та інноваторів; залучення бізнесу до співфінансування; розвиток міжнародної співпраці; збереження інтелектуального потенціалу; інтеграція науки й інноваційного підприємництва; спрямованість на повоєнну розбудову України.

Вища освіта та освіта дорослих: розвиток особистості та гідного працевлаштування; згуртування й підтримка демократичних цінностей; підготовка затребуваних фахівців і науковців; довіра освітній, науковій та експертній діяльності ЗВО; оптимізація мережі ЗВО і створення сучасного освітнього простору; забезпечення автономності ЗВО; інтернаціоналізація вищої освіти України; безперервна освіта як мейнстрім сучасності; синергія освіти та бізнесу.

Професійна (професійно-технічна) освіта: забезпечення потреб економіки у кваліфікованих кадрах після війни (аграріях, будівельниках, працівниках ІТ-сфери й технологічно складних професій); швидкий вихід на ринок праці та навчання впродовж життя. Для цього доцільно забезпечити оптимізацію мережі ЗП(ПТ)О, що задовольнятиме потреби територіальних громад у фахівцях; здобуття якісної П(ПТ)О за власною траєкторією; мобільність робітників на ринку праці.

Дошкільна, загальна середня, позашкільна, спеціальна та інклюзивна освіта: розвиток ефективної мережі закладів; створення безпечного й комфортного освітнього середовища; формування сучасного контенту та розвиток інноваційних технологій; розвиток національно-патріотичного виховання; становлення й підтримка педагогічної еліти.

Цифрова трансформація освіти та науки: розвиток інноваційної інфраструктури (100-відсоткове підключення закладів до Інтернету, ноутбук кожному вчителю, 1 млн планшетів для учнів – за підтримки HP, UNOPS, Apple, Microsoft, Google, Unicef); створення цифрового освітнього паспорта (зручні послуги та цифрові документи на порталі «Дія», дебюрократизація, дані про освітні траєкторії для аналізу й розроблення політики, кабінет вступника на порталі «Дія», онлайн-вступ іноземців до ЗВО України); розвиток сучасних інструментів для навчання та оцінки результатів (розширення кола користувачів проекту «Всеукраїнська школа онлайн»; бібліотека електронних матеріалів для вчителя; електронні журнали й щоденники в кожній школі; інтерактивні електронні підручники, навчальні застосунки; системи онлайн-іспитів і проміжних тестувань; зростання числа вчителів, що мають навички роботи з цифровими інструментами; нова програма з інформатики та посилення ІТ-освіти; хаб Європейської хмари відкритої науки).